Hâ Mîm Nûruyla

Konuları itibariyle içindekiler

Hamdin anlamı sh. 1, 2

Hamdin ruhu ve nûru sh. 3-5

Hamdın namaz içindeki sırrı sh. 5 (şeriat namazı, tarikat namazı, hakikat namazı, marifetullah namazı)

Kulun Hakka hamdi - Hakkın kuluna hamdi sh. 6, 7, 8, 9, 10

İsimlerin sırrıyla hamd sh. 11

Meleklerin ve insanların hamdı sh. 11, 12, 13

Yaratılış hamdı sh. 13

Hamdın mührü; secde sh. 16, 18

Mânevî ziynetler sh. 17

Has kullar sh. 19, 20

Örnek hamdı 4, 21, 22, 23, 24

Hâ Mîm nûruyla kitâb (Bakara 1-2 ayet) Elif Lâm Mîm, Tâha sh. 25

Hâ Mîm nûruyla bâtınî müşahede sh. 26 (Kitabul Mübîn insan-ı kâmilin rahaniyetidir)

Tâ Sîn Mîm nûru sh. 27

Elif Lam Mim ile mânâdaki abdest ve gusul sh. 28

Mazhar-ı Zât - Mazhar-ı Sıfat sh. 29

Hamd ve şükür mânâ itibariyle mukayesesi sh. 30

Yunus, Hûd ve Hicr surelerindeki Elif Lâm Râ sırları 31, 32, 33, 34

A'râf suresindeki Elif Lâm Mîm Sâd'ın mânâsı sh. 34

Sâd suresindeki Sâd'ın sırrı sh. 34

Secde suresindeki Elif Lâm Mîm sh. 35-36

Kaf suresindeki Kâf ve Kur'anıl Mecid'in anlamı 37-38

Kalem suresindeki Nûn ve Alak suresindeki kalemin anlamı 38-40

Zuhruf ve Mü'min (Gâfir) surelerindeki Hâ Mîm sırları 41-42

Meryem suresindeki Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd'ın anlamı sh. 43-44

Ankebut suresindeki Elif Lâm Mîm ve Likâ Allah sırrı sh. 45, 46

Elif Lâm Mîm ile Rûm suresindeki mânâlar sh. 47

Halvetin maksad ve mânâsı sh. 48

Şûrâ Suresindeki sırlar ile Hâ Mîm Ayn Sîn Kâf Sh. 49-50
Câsiye Suresindeki Hâ Mîm'in sırrı 51-52
Ahkaf Suresindeki Hâ Mîm'in mânâsı Sh. 53-54
Fussilet Suresindeki mânâları ile Hâ Mîm Sh. 55-56
Mü'min Suresindeki Hâ Mîm'le tenziylül kitâb Sh. 57-58,59.60
Şanlılardaki Nûrun Sh. 61
Zikrin hakikatı Sh. 62
Hâ Mîm nûruyla sıfat cenneti, Zât cenneti Sh. 63
Ruhanî boyuttaki melekler Sh. 64
İlme'l yakiyn Sh. 34, 65, 67
Ayne'l yakiyn Sh 65, 66
Hakkal yakiyn Sh. 12, 34, 67, 68, 102
Etâne'l yakiyn Sh. 66
Yakiyn'in 12 defa Zikredilmesinin sırrı ve ruhanî mevsimler Sh. 67-68
Mana vücûdan ve şarab-ı Tâhur Sh. 69
Yakiyn'in Zıddı Sh. 70-71
Hâ Mîm nûruyla açılan Duhân Suresindeki sırlar Sh. 71-72
Hâ Mîm nûruyla Hace-i Ekber şânı ve kurban Sh. 73-74-78
Mü'minûn Suresindeki 23. ayet olan "Eşleri ve Allerinin altında bulunan cariyeler" in batınî müşahedesi Sh. 75
Sabâtî tıpatlarla hamd Sh. 76
Batındaki Mescid-i Haram ve Mele-i alâ Sh. 77-78
Fenâ ve Bekâ boyutundan Sûra üflemiş Sh. 78-80
Şanlılar Sûreti Sh. 81-82
Hakkın sıfatları kulun sırrında Zâhir olur Sh. 83-84
Ayetlerdeki "yüzün aydınlanması" sırrı Sh. 85-86
Hızır Orucu Sh. 87-88
Nûr üstündeki nûr Sh. 91-92
Öz, mânâ ve sûret ilişkisi Sh. 93
Duanın hakikatı Sh. 94
Bakara Suresinin 12. ayetinin müşahedesi Sh. 97-98
Hâ Mîm nûruyla Ümmül kitâb ve Fatiha Sh. 99-100, 101

Bütün hâllerdeki namazın hakikati, Takva Sh. 101-102
Gönül abdesti ve gönül takvasıyla kalb namazı (Tahiyyetül mescid
Sh. 103. 104, 108
Sırat-ı müstakîm Velâyeti kübradır Sh. 105, 106, 107
Kabe kavseyn - Ev edna Sh. 107
Zâd sevgi, şeref-i Tâhir 24, 68, 109, 110
Fâtır Suresindeki nurlar Sh. 111-112
Âşıkların kıblesi, Hakkın halveti Sh. 113
Yalnızlık ve beraberlik Hüre aittir Sh. 114
Leyl Suresindeki nurların müşahedesi Sh. 115-116
Şuûnâtın oluş Sh. 117-118
Sevgilinin aynasından sevgili görünür Sh. 119-120
Mânâ kabı Sh. 121, 122, 123, 124
Yüzlerin mescidi Haremi çevrilmesi (Bakara 144, 149, 150)
ve Beratın üç boyutu Sh. 125-126
Yusuf Suresindeki nurun hakikati Sh. 128-130
Çeşitli Surelerdeki 14 secde ayetindeki manalar Sh. 131, 132, 133
134, 135, 136, 137, 138
Tevhidin üç boyutu Sh. 141, 142, 143, 144 Tekvir Suresi
Kalblere şifa ayetleri ve pislik şirk mikrobu Sh. 145-146
Özden gayri her şey fazlalıktır Sh. 147-148
Bir ayetin mânâ ve ruhunu anlamak onu yaşamaktır Sh. 149-150
Erkişi, 'edilgen benlik' üzerinde kavramdır Sh. 151-152
Salat-ı vustanın anlamı Sh. 153-154
Zerrenin nasibi deryayla deryada olmaktır Sh. 155-156
Âdemin tevbesi Ve Allahı her hususta nefsine tercih etmesidir 157-158
Nefsinden boşanmanın bedeli İradî ölümdür Sh. 159-160
Ruhanî boyuttaki mülkün anlamı Sh. 161-162
Ölüden diri, diriden ölünün çıkması Sh. 163-164

Kudret helvası ve bildircinin anlamları sh. 165-166
Gönül gökdür, bedense toprak gibidir sh. 167-168
İnsanın kendini unutması lütuf, varlık sırrını unutması kahırdır sh. 169-170
Hüsnü, insan-ı kâmilin künyesidir Leyl suresi sh. 171-172
Benlik duyulu eridimi, safi sudan geriye ne kaldı! sh. 173-174
Örtülü mânâlar, 'kitab-ı mekнûn nefsinden arınmışların nasibidir sh. 175-176
Fecr suresinden nurani yansımalar sh. 177-178
Muhabbetin özü nurdur, aşka dönüşünce nar olur sh. 179-180
Fetih-i karib - kâbe kavseyn, Fetih-i mübiyn - ev edna sırrıdır sh. 181-182
(Şeriat ilmi kitablarda, hakikat ilmi gönüllerdedir)
Yakiyn ilmi, kalbe etkileyen bir nur ve gönlü sükuna kavuşturan huzurdur
sh. 183-184
Kulun Rabbini nefsine tercih etmesi Fetih-i karib, Rabbin kulunu
has kulluğa seçmesi Fetih-i Mübiyn'dir sh. 185-186
Rızkların en hayırlısı marifetullahtır sh. 187-188
Her can kendinde tecelli eyleyen varlığın beyyinesidir
Beyyine suresinden ezgiler sh. 189-190
İman nuru ibadetin çokluğu ile değil, benliğin yokluğu ile
ihlasa kavuşur sh. 191-192
Hâmim, o tecelli nurudur ki onunla Öndan gayri görülmez olur sh. 193-194
En yüce nimet Hakkın tecellisine şahadettir sh. 195-196
Yakiyn ilmi, misk kokusu misâli canda huzur tadı bırakır sh. 197-198
Nefsinden arınanın yaşamı kaf ile Nun arasındadır sh. 199-200
'Yevmi kıyamet' üzerine titreşimler sh. 201-202
Halden hale geçiş ile ilgili ayetler ve anlamları sh. 203-204
Ra'd suresi ve Tuba'nın anlamı sh. 205-206
Sünepia ışığı eşyanın herzerresindedir ve lâkin, eşya görünür zerre görünmez sh. 207-208
Ârifin kalbi ve ruhudur kevser sh. 209-210

Nahl Suresinden yansımalar ve Sıla-i Rahimin anlamı üzerine sh. 213-214
Adn Cenneti ve ruhanî şarab selsebie sh. 215-216
Şeriat hakikat ilmiyle nikâhlandığında Zuhruf'un manası belirir sh. 219-218
Şöntün manevi sureti ruhun âlemdeki giysisidir sh. 219-220
Kehf Suresindeki nuranî hikmetler sh. 221-222
Şeriat, Hakikat deryasına akıp giden bir nehirdir sh. 223-224
Secde, Hakkın varlığında fenâya ermektir sh. 225-226
Değişken hiç bir şey hakikat değildir sh. 227-228
Mirâcın hakikati, gören ve görülenin birleşiği vahdet hâlidir sh. 229-230
Tevbe ve Fetih Surelerindeki sekînet nurunun sırları sh. 231-232
Zâti tecelliye mazhar her insan yaşayan kuranıdır sh. 233-234
Rahmanî ve şeytanî ilka sh. 235-236
Kaynağına ne kadar yakınsan, katkışının nitelişi de o kadar saf ve berrak olur sh. 237-238
Tevhid ehli miracına kalble yapar. İnsanlar arasında din sedleri yazeden ye'cuc ve me'cuc kimlerin sıfatıdır? sh. 239-240
Ûlûlelbâb, kalb-i selim ile akl-i selimin bütünlüğüdür. sh. 241-242
Ûlûlelbâb ile ilgili ayetlerin devamı sh. 243-244
Toprakla teyemmümün, yüz ve ellere meshetmenin bâtınî anlamları sh. 245-246
"Kısasta hayat vardır" (Bakara 2/237) ayetinin mânâ ve ruhu, Rububiyet mertebesinden bakılmasının ikazı sh. 247-248
Ebu Lehebin Elleri sh. 248-250
Duhâ Suresindeki hikmetler sh. 251-252
Nurun bulunmadığı suret cesed hükmündedir sh. 253-254
Manevi değerleri yüceltecek yaşamak görevlerin takvasıdır sh. 255-256
Kalemullah, iman nuruyla Hakkdan haber veren görevdir sh. 257-258
Rahman Suresinden yansımalar sh. 258-260
Suretler, Hakk Teâlânın hatırlanmasına bir vesiledir sh. 261-262

Gerçek sevgi, sevdiklerinden de vazgeçmesini dilenlerin sevgisidir Sh.263-264
Arifin kıyameti doğduğu gün kopmuştur Sh.265-266
Muhlas ve muhlis kullar hakkında Sh. 267-268
Tufan ve Hûd Suresinden yansımalar Sh. 269-270
Haram ayların bâtınî sırları, Ehl-i haram ve Ehl-i selâm Sh. 271-272
Takvanın gönüllerde yerleşmesi sabırladır. Sh.273-274
Tevhid şuuru varlığı, tanıtan nûrdur Sh. 275-276
Uykuyla ölümün kardeş olmasındaki hikmet Sh. 277-278
En'am Suresinden yansımalar Sh. 279-280
Vâkıa Suresindeki hikmetler Sh. 281-282
Şehâdetin mertebeleri ve Beyt-i atik'in bâtınî anlamı Sh. 283-284
Vahdet, varlığın bizâtihî kendisidir Sh. 285-286
Zikir, Hakkın katından gelen bir rahmettir. Sh. 287-288
"Allahın rengiyle boyanmak" Sırrı (2/138) 289-290
Aşık aşkdan ölünce meşuhda dirilir. Sh. 291-292
Âyetlerin nûru özde tahakkuk edince Sh. 293-294
Her âyet sana serdeki mânâ ve sırları hatırlatır Sh. 295-296
Tevhid nûru nefsi tevhid ruhuna eriştirir Sh. 297-298
Kim kendini nasıl biliyorsa âlemde ona öyle görünür Sh. 299-300
Hâlis edeb kulun kendine varlık vermemesidir Sh. 301-302
Allah için Allaha terkedilen varlık Allahındır Sh. 303-304
Manevî sağlık ve huzur dengeli olmak demektir Sh. 305-306
İlim idrâk ile, hikmet ihsân ilediir Sh. 307-308
Nefsin ruha vuslatı aşk ilediir Sh. 309-310
Hadid Suresinden nûranî yansımalar Sh. 311-312
Tabiî ve iradî ölüm Sh. 313-314
"Biz" öz, "onlar" yansımalardır. Âlem-i cem-âlem-i perk Sh. 315-316
"Emrolunduğun üzere doğru ol" Hûd 11/112 ayetinden yansımalar Sh. 317-318
Hayy kayyum nûru ayetül kürsînin ruhudur Sh. 319-320

Tevhid nûru ve hakikat ilmi karanlığı aydınlığa kavuşturur Sh. 321-322
Aklın kavrayamadığı hikmeti gönül kabul eder Sh. 323-324
Fânî benliğin mertebesi Sh. 325-326
Sufi sıfatlardan ulvî sıfatlara taşıyan cezbe ve hümmet Sh 327-328
Resûlullah'ın (s.a.v.) melekûtiyetteki sîreti Ahmed Sh. 329-330
Hâmim nûruyla hamdın maksadı Sh. 331-332
Hakkın tecellisine en yüce delil kulun kendi yaratılışıdır Sh. 333-334
Allah Teâlâ'yı tanımak O'nun tecellisindeki kemalâta şahid olmaktır Sh. 335-336
Hakkın tecellisinde kendini tekrar yaratır Sh. 337-338
Rabbün nûrü'l-â'lâ herşeyi kuşatmıştır Sh. 339-340
Hakikate ermiş insan nereye yönelse vechullahı görür Sh. 341-342
Kâmillerin hamdı emanetleri Hakka iade etmeleridir Sh. 343-344
Sıdkın sırrına Esmânın hizmetkârları bilir Sh. 345-346
Örtülü, örtüsüz herşey O'nun Zâtına tesbih eder Sh. 347-348
Aşkın delili sevgilinin kendisidir Sh. 349-350
Kün emrinin sırrında insanın perdelenişi gizlidir Sh. 351-352
Nefislerimize mal ettiğimiz her iyilik kendimize yaptığımız kötülüktür Sh. 353-354
Sevgilinin cefası nefsin fenâsının müjdecisidir Sh. 355-356
Kişi kendine varlık verdikçe her ameli günah olur Sh. 357-358
Şûrâ Suresinden yansımalar Sh. 359-360
"De ki Allah bana yeter" sırrı Sh. 361-362
Tâhâ Suresinden yansımalar Sh. 363-364
Benzer ayetlerden Âl-i İmran 3/131 ve Nisâ 4/103 arasındaki mânâ farkı 365-366
Tatlı dil güzel ahlâkın, gönüldeki çiban itham edici dilin ürünüdür 367-368
Rahmullaha eren Rahmâ'dadır 369-370
İbadet, tapınmak değil, tanımaktır 371-372
Sufi ya Allah içindir ya da izâfî benlik için 373-374
Sahili olmayan bir deryâ - sahili sonsuz bir umman 375-376
O, vacibül vücûd; onlar, mevcuddur 377-378

"Yakîn gelene dek Rabbına ibâdet et" Sh. 373-380
Hicr Suresinden yansımalar Sh. 381-382
Kimlik eridimi her canlı canın olur evrende Sh. 383-384
Hakkın gayrını yok bilmek Hakkı bilmek demektir Sh. 385-386
Tâhâ Suresinden yansımalar 387-388
Nefsi yokluğa götürmeyen her sırrı geçirtidir 389-390
Bilal, karanlığın içindeki ışıkla gündüzü talib eden gece gibidir 391-392
(Enyâl Suresinden yansımalar)
Tecellinin içinde kaybolan tecellinin kendisi olur 393-394
Kim Hakka vuslatı diliyorsa Onu kendi zâtında arasın 395-396
Sırrı insan dile gelbilmi, her sözü Hakktandır. 397-398
Benlikoiz 'ben' olmanın hakikati kendini kendinden kurtarmaktır 399-400
Kendindeki değere ermeyen insan ziyandadır 401-402
Gayrına müstağnî, Allah'a muhtac ol 403-404
Kudret elindeki kalem aşkın sesidir 405-406
Görmek için ölmek gerek 407-408
Mâsivaya karşı oruçlu can, iftarını hurma ile açar 409-410
Hakkın has kulları, Onun zâtî muhabbetinde gizlidir 411-412
Başkalarını nefsine tercih eden insan benlik ötesi hayatı yaşar 413-414
Onu yaşatan sırrını özünde bulur Sh. 415-416
Varlığın kadar hakkın, yokluğun kadar Hakkın şâhidisin Sh. 417-418
Kendini var sanması gölgeye varlık vermez Sh. 419-420
Sevgi Allah'ın fiilidir Sh. 421-422
Hakka yönelmek sadece kalb ile değil beşerî varlığın bütünüyledir Sh. 423-424
Sevginin muhabbet deryasında kaybolan sevginin kendisi olur Sh. 425-426
'Rabbın adıyla okumak' Rabbanî ilham ile okumaktır Sh. 427-428
Mânevî sa'y (gayret) özgedir Sh 429-430
Farzlar Hakkın emrini yerine getirmek için, nafileler Hakkın muhabbetine ermek içindir Sh. 431-432

Her yükseliş yakînin mertebesine göredir Sh. 433-434
Sonlu menzillerine göre Hakka yakınlığın dereceleri bildirilmiştir Sh. 435-436
Yalancı sevdaya kanan hakiki aşktan mahrum kalır. Sh. 437-438
Kimlik duygusu doğuşta belirlen bir olgu değildir Sh. 439-440
İnsan Suresinden yansımalar Sh. 441-442
Şükrün hakikate Allah için mevcûd olmaktır (Mülk Suresi) Sh 443-444
İkilik âleminde tedarik sevgi, ilâhi aşka kavuşmanın hazırlığıdır. Sh. 445-446
Allah için varolmak, varlıksız varolmaktır Sh. 447-448
Allahtan Allahı dilemenin yolu, her an Allahı hatırlamaktır. 449-450
Benliksiz sevgi ibadettir (Sâd'ın harfleri) Sh. 451-452
Hakikati Hakkla aramak Sh. 453-454
Özdeki mevcûdiyetin sırrı bilinmedikçe Hakk bilinmez. Sh 455-456
İnsandaki sadakat, Hakkın gayrına bakmamaktır Sh. 457-458
Hû Hannândır, Nûr Mennân Sh. 459-460
Hiç kimse kalbinde bulduğu nûr gibi bir delil bulamaz. Sh. 461-462
Kuldaki tecellinin hakikati ruhanî fetihtir Sh. 463-464
Rabb Zâhir olan, kul zuhura mazhar olandır Sh. 465-466
Âhiret vücûda amellerimizin suretindedir Sh. 467-468
Cehalet, şüphe ve güvensizlik "üç katlı zulmet"dir Zümer Sur. Sh. 469-470
Temizlik, nefsaniyetten arınmaktır Sh. 471-472
İlm-i ledün, ilmi Allah'tan öğrenmektir Sh. 473-474
Müddessir Suresinden yansımalar Sh. 475-476
Ahzâb Suresinden esintiler Sh. 477-478
Edeb, her nefeste Hakkın huzurunda bulunduğunu unutmamaktır 479-480
Dost görünür her zerreden Sh. 481-482
Bâtındaki örtünmenin sırrı Sh. 483-484
Ne varlığına bak, ne yokluğuna. Emâneti verende alanda Haktır; gayrına görme Sh. 485-486
Ârifin cenneti mârifetullahtır Sh. 487-488
Bir aktaran olmadan hikmetin intikâli nûr iledir Sh. 489-490
Suflî âlem olan dünya nefsinden ibarettir Sh. 491-492

Onu hatırlamak kendini unutmaktır. Sh.433-434
Hidâyet, inâyet, kifâyet nûrları Sh.435-486
Şâlpe güneşe çekilirse onun adı hakikat olur Sh.487-488
Hakkı bulan kendini bulamaz Sh-489-500
Allah'a teslim gönül hükmüm vermeyi Allah'a bırakmıştır Sh.501-502
Pâye arayan nâra ulaşır. Hakka susayan nûra kavuşur Sh. 503-504
Allah her yerde ise biz neredesiniz? Sh.505-506
Velî ismindeki harflerden yansıyan nûrlar Sh. 507-508
İnsan-ı kâmilin hakikatı ruhaniyet cemâsında sureti beşeriyet arzındadır Sh.509-510
Fâtır suresinden yansımalar Sh.511-512
Kevnî denizle vehbî denizden nasîbini alan insanı kâmil Sh 513-514
Hakkal yakîn ruhaniyetinin hâmili, nefsin iddialarının şâhididir Sh.515-516
Can öze erdimi vehimlerdeki benlik sükût eder Sh.517-518
Tîn suresinden yansımalar Sh. 519-520
Akıl gözüyle gönül gözünün okuyuşu ve tahkikî îmân Sh. 521-522
Allah için olan herşey Allah'a yükselir Sh.523-524
Kula yakışan, Rabbının kulluğu tuttuğu hâlden ayrılmamaktır Sh.525-526
Yâ Sîn, Tâ Sîn, Tâ Hâ 'dan yansımalar Sh.527-528
Yâ Sîn, Tâ Hâ, Tâ Sîn harflerindeki nûrlar Sh. 529-530
Tâ Sîn, Tâ Sîn Mîm, Tâ Hâ harflerinden yansımalar sh.531-532
"Rabbım sizi hangi değere erîştirsin diyemez olmaz yüce âyedi Sh.533-534
Nefsine kulluk etmekten kurtulan insan, Allah'ın kulu olur Sh.535-536
Nefsin şerrinden korunmanın nefesi ilâhî lütufla Rahmânî nefes olur Sh.537-538
'Şahhan' toplayan, 'Vahhâb' birleşen, 'Behhan' yol gösterendir sh 539-540
Hakkın halkı zikretmesi, yokluğa varlık giydirmesidir Sh.541-542
Bireyin kendisiyle yüzleşmesini temin eden herşey bir lütuftur 543-544
Cenâb-ı Hakkın kulunu asındırması onu, nefsindeki varlık iddiasından boşaltmasıdır Sh. 545-546
Âhirette nasıl olacaksan dünyada öyle yaşa Sh. 547-548
Kulluğuna ulûluk katmayan insandır Allah'ın has kulu Sh.549-550

Kulların şahidliğinde herşeyin şâhidi Allah. Tealadır Sh. 551-552
Nebe ve Nâziat surelerinden esintiler Sh. 553-554
Bir şeye en yakın olan şey, onun ruhu ve hakikatidir Sh. 555-556
Cenab-ı Hakk bizim hakikatimizdir ancak, biz Onun hakikatideğiliz Sh. 557-558
A'lâ suresinin bâtınî okunuşu Sh. 559-560
İbrahim suresindeki Elif, lâm ve Râ'nın anlamı Sh. 561-562
Mutaffifin ve Müzzemmil surelerinden esintiler Sh. 563-564
Her insan sevdikleriyle sınanır Sh. 565-566
Zihnin kavrayamadığı gönlün yorumudur hakikat Sh. 567-568
Edeb, tevâzu ve güzel ahlâk, hadsiz, kendini ve Rabbı bilmektir Sh. 569-570
Şeytanın varlığının hükmü ne ile yokluğunda öyledir Sh. 571-572
Yüzleri değişse de kendisi değişmeyen hakikat bir'dir Sh. 573-574
Bütün ayetler Şeytanın hücumudur kullarına Sh. 575-576
Allah'a yakınlık ve kavuşmak Onun ilmiyle Onu tanımaktır Sh. 577-578
Hakkal yakîn keşifle, Aynel yakîn müşahede ile, İlmel yakîn ilimledir Sh. 579-580
Bir şeyin suretî onun mânâsından haber verir Sh. 581-582
Rabbın mesajı ilham ile, kulun mesajı amel ve niyazladır Sh. 583-584
Takva sahibinin göğsündeki tomurcuk (Nebe' 31-34) Sh. 585-586
Yakîn nûru, yıldız misali kalbde doğar Sh. 587-588
Kâmil insan nûrunu kerim ve Mecid Allah'tan alır Sh. 589-590
"İki doğuş yerinin Rabbı, iki batış yerinin Rabbıdır" (55/17) Sh. 591-592
Varlığın yokluğa yakınlığı, yokluğu kendi varlığıyla var etmesidir Sh. 593-594
Tevhid incileri, sırr sahibi kalblerin ziynetidir Sh. 595-596
Kalem neyse kâtibin elinde, kulda öyledir Rabbının indinde Sh. 597-598
Allah için herşeyden vazgeçen, hiçbir şeyi kendinden bilmez Sh. 599-600
Zilzal suresinden yansımalar Sh. 601-602
Tevhid nûruyla fenâ ve bekâ Sh. 603-604
Sahiplendiğin her şey sana sahiplenir Sh. 605-606
Hakikat ehli, geçici olan var bilmez Sh. 607-608
Şiddetler kur'an-ı kerimin varisleridir Sh. 609-610

Her şey, Hakkın kendindeki değişebilmesi içindir Sh. 611-612
İlâhî kurbet mertebeleri; Kalîb, şehâdet ve ıtlakın manâları Sh. 613-614
Muhammediyet nûrunun manevî vârisleri Sh. 615-616
Bâtıla hakikatler uyanış, idrâk, dönüşüm ve farkındalıkla perçekleşir Sh. 617-618
Kendini aradığın heryerde karanlıktasın Sh. 619-620 'Zikri ekber'
Her suretin manâsı Hakkın katındaki değere göredir Sh. 621-622
Öze intikâl etmemiş hiç bir şeyin hakikati kulda tahakkuk etmez Sh. 623-624
Zâhiri şeriat, bâtını hakikat olanın kulluğunda kâmiller Sh. 625-626
Muhabbetin özünde herşey denge ve huzurdadır Sh. 627-628
Aşkın hakikati sevgiliyi kendinde bulmaktır Sh. 629-630
Maksada Allah olanın başka muradı kalmaz Sh. 631-632
Fussilet ve heyl surelerinden yansımalar Sh. 633-634
Bir şeyi tanıtan, o şeyin kendisidir Sh. 635-636
Bir şeyin hakikati onun hüviyetidir Sh. 637-638
Âlemler, ilâhî hükümlerin yerine getirildiği mahallerdir. 639-640
Hidâyet ve dalâlet, insanda tecelli eden isimlerin tesirleridir 641-642
Farzlar emre uymak, sünnetler sevgiliye uymak içindir Sh. 643-644
Zıt manâlar için "arz bir toplanma yeri kılınmıştır" (Müselsel) Sh. 645-646
Rabbın bilinmeyi dilemiştir, Ârif ise bilinmemeyi Sh. 647-648
Âlemlerin ruhaniyeti ve Vildan'dan kasdedilen mânâ Sh. 649-650
Nûr suresi 35. ayetinden yansımalar ve zamanın dürülmesi Sh. 651-652
Manevî mirâcın boyutları Sh. 653-654
Nâs suresindeki manâlar Sh. 655-656
Hûd suresinden esintiler Sh. 657-658
İlimsiz imân, suyu çekilmiş kuyu gibidir Sh. 659-660
İbâdet gayrete, hikmet lütfa, hizmet takdire tâbidir Sh. 661-662
Her kötülükte iyiliği, her çirkinlikte güzelliği görenin insan seçkin kulları Sh. 663-664

Ruh vahdetin, nefs kesretin mazharıdır. Sh. 665-666
Ezanı Muhammedi vahdet bilince, salât tecelli sahibine davettir Sh. 667-668
Ruhani cennet ortamı ve Cennet yapraklarıyla örtünme Sh. 669-670
İlim derinleştikçe hakikat yaklaşır Rahman suresinden manalar Sh. 671-672
Kim kimi ararsa onu kendi zatında bulur Sh. 673-674
İbadet, ilahi isimlerdeki ruhani yolculuktur Sh. 675-676
Yakin nuruyla aydınlanmış bir kalb, salâtın göznuru olduğunu öğrenir Sh. 677-678
Rahman suresinden yansımalar Sh. 679-680
"Allah ahdi", Allahın haklarını gözeterek onları yerine getirmektir. Sh. 681-682
Hikmetten nasib ne kadarsa, hikmet sahibine yaklaşmaktadır Sh. 683-684
Bilgisizlikten bilgiye koşmak nura kavuşmaktır. Sh. 685-686
Nefse sahiplenmeden Allaha kulluk Sh. 687-688
Nura mazhar olan onu kendi zatında bulur Sh. 689-690
İlahi tecellinin 'emr' ve 'yaratış' olarak belirişi Sh. 691-692
Haktda Hakkı, Hakkda halkı görmenin anlamı Sh. 693-694
İkilik kalkmadan sırat geçilmez. Sh. 695-696
Cuma vakdindeki salatın anlamı Sh. 697-698
Sufli alemdeki altın cevherinin ulvi alemdeki karşılığı, Rahmani nefestir. Sh. 699-

"Hamd"

Bir şeyin değeri ancak kendisi gibi değerli olanla bilinebilir. Hamd, herşeyin kadrini bilmek ve her birine layık olduğu değeri vermektir.
Kimin neye ihtiyacı olduğunu layıkıyla bilen ve onu kendi değerine yükselten mutlak varlık Allah Teâlâdır.
O halde herşeyin kadrini Zâtıyla bilen ve onu izhar etmek suretiyle hamdeden ve hamdedilen varlık Odur.
Âriflerin Hz Allah'a olan hamdları, kulluklarını yalnız Zât-ı Hakka tahsis etmeleriyle gerçekleşir. Zira, kulluğun hakikatı iman ettiğiyle amel etmek ve inandığı gibi yaşamaktır; kulluğunu ne dünyaya ne de âhirete dayandırmadan Mukeddes Zat'a vermek, Onun muhabbetinde erimek suretiyle Onunla, her an Onun için Onda varolmaktır.
Kendi değerini inkar eden birey kâfir, kendi değerine ulaşmak için gayret eden ise mümindir.
Herşeyin değerine şahid olarak hamdını Hakka tahsis eyleyen insan kâmildir.
Bir şeyin değeri, onu kendi hakikatına ulaştıran nur ile bilinir. Bilinçli olsun ya da olmasın herkesin aradığı hazine, onu aydınlatacak olan ilahi nurdur. Rahmet ve hikmet, Nur-u ilâhi ile birlikte gelir ve getirdiği huzur ve ferahlık kalıcı olur.
Zulmet, görsel benliğin bizzat kendisidir; Yokluğun izafi kavramlar ve tanımlamalarda kendini var bilmesidir. Bu bilgi nurani olmadığı için yakîn nurundan mahrum, velâkin, uzaklığın gözlerde yansıttığı bir yanılgıdan ibaret. Edeb ve ihlasın boşalttığı evi kibir doldurur.

Xitekim şeriatçıları tarikatçılardan, tarikatçıları da hakikat ehlinden ayıran duvar (sur) şeriat kibriyle, tarikat kibridir.

Hamdın zâhiri, Hakkın âlemlerdeki tecellisiyle belirir. Hamdın bâtını herşeyin değerinin ve ölçüsünün indi ilâhide hissedilmesidir.

Hamdın hakikatını yaşayan mümin, Sevgilinin suretine bürünür. Hakkın suretle bürünmek kâmil kulun hamdidir. Suret-i Hakkdan kasdedilen mânâ, kulun büründüğü ilâhi ahlâktır, muhabbettir, sıfatıyla, zâtıyla Hakka ait olmalıdır.

Suret-i Hakk olan insan Cennet boyutunda yaşar. Cennet boyutundan dünyaya (maşivâya) inmek, Hakkdan-halka, yakınlıktan uzaklığa, müşahededen şaşılığa, ulvî sıfatdan-beşerî sıfata intikaldir. İniş, yükseliş'in derecesi kadardır.

Kulun hamderdeki kemâl, Hakkın güzel isim ve sıfatlarını özvarlığında bulmasıyla gerçekleşir.

Sırrı bilenin hamdı, kendini bilmeyenin hamdından daha kâmildir.

Sırrı bilenin sükûtu hamdın kereminden, cahilin nefsini konuşturması benliğinin kibrindendir.

Uluhiyeti temsil ettiğini iddia edenlerin söylemleri genellikle yaşantılarının zıddıdır. Halkın vücûd şekille, kalıpla, sözle-rutukla ya da herhangi bir tasvire ait olmakla değil, Esmâ-ül Hüsnâya bürünmekle, ihtârlardır. Aşka dillerinden düşürmeyenlerin benliklerinden bir türlü vazgeçememeleri kendi iddialarına aykırı bir espridir.

Tohum düştüğü toprakta daha güç yetişir.

Secde etmeyen bazın akıbeti bellidir.

Kuru sohbet amelin yerini almışsa zulmet benliği

sarmış demektir. Rahmet gönlü doldurmuşsa hamd'dan başka bir maksat kalmamış demektir.

Kul için hamdın sâfiyeti, nurun tamamlanmasıdır. Tıpkı dinin kemâlinin, ihlâs ve rızanın şeklinde yerleşerek ihsân mertebesine ermesiyle perçeklenmesi gibi;

Mümin hamdı hamd sahibiyle bütünleştiği gibi, inkâr edenin inkârı da inkarcıyla bütünleşip, özdeşleşir. Nitekim, yaradılış hakikatine ihtibar etmeyip, varlıktaki mükemmelliği arayamayan birey, hamdın mânâsına erişmediği için inkârdadır. Hamdın mânâsını tevhid sırrıyla ve hâl ile yaşayan kul için hamdın zahiri ve bâtını birdir. Zâhirdeki müşahede (İsim ve sıfatlardaki tecellî), onu bâtındaki tevhîdden (zâtî tecellîden) alıkoymaz zîrâ biri diğerine engel değildir.

Şöyleki; Kâmil kişi, görsel benliğin herşeyle özdeşleşip, bütünleşmek kabiliyetinde yaratıldığına şahid olduğu için, mevcud kabiliyetini kendi irâdesinden çıkarıp Hakka teslim etmek suretiyle yaşantısındaki bütün tasarrufu Ona bırakır. Böylece izafî benliğin kendine perde olmasından kurtularak hamdı Hakkla Hakkda yaşar; Allah için Allah ile Allahta olmanın hakikatı hamdın ruhu ve nurudur.

Mümin için hamdın ölçüsü itidali korumak, hiç bir şekilde aşırılığa koşmamaktır.

Kulun hamdının sırrı, hamdın suretini kendinde bulmaktır. Zira, gönlün suretî hamdın bâtınına göredir. Buna göre, şekil ve kalıpla yetinirsen hamdı, şekil ve kalıp suretinde kalacaktır. Mânâ denizine dalarsın

hamdu aşkın suretine büründüğü hamdi.
Batından zâhire açılmadır yaradılış hamdi.
Mânânın sûrete büründüğündeki aşkın oranı.
Gönle inen mânâyı hâl ile tasdik ederek mânâ ile tahakkuk etmek âşığın hamdidir.
Kişinin kendisine dahi olduğu mânâ, kendi hakikatinden mahrum kaldığı o sırdır ki, sırra eren nefsini bilir; nefsini bilen âlemlerin Rabbini hamdeder. Bu halde hamdin âlâsı tecelliyi göreceği yaparın hamdıdır. Böylece bâtındaki hamd zâhirdeki hamd ile, ilim amel ile bütünleşmiş olur.
Gaybın hakikatini bilen için hiç bir âlem tecellî mahalli değildir velâkin her âlemin kendi dilinden hamdini işitmek ve böylece hamd sahibinin tecellisindeki mükemmeliyete şahid olmak ise yakınlık vesilesi değildir; velâkin hayranlık vesilesidir.
Gayb tarlalarındaki sırr çiçekleri açtığı zaman Ahmed nurune şahid olur insan.
O nur ki, Nur-u Muhammedîdir, âlemlerdeki her zerre O'ndan yaratılmıştır. Nur-u ilâhîde fânî ve nurla bâkî kulun hamdi lütfu ilâhidir.
Kendini farklı, başkalarını farklı görenin hamdıyla, birlik olmaksızın her şeyde Hakkı görenin hamdı bir midir? Vasıl olduğunu zannedenin izafî varlığı gerçekliğin zâtında yok olmamışsa hamdın ve vuslatın ormanına erilmiş midir?
Hamîd'in hamdı Hâ'dan nüzûl eyleyerek muhammedin (s.a.v.) mim'inde risâletini beyan eder ki, bâtındaki hamdın hakikatı Muhammedin (s.a.v.) şeriatıyla zâhir olur. Bâtındaki hamdın timsali sûret-i Hakk olan Mahmud, unsurlar âleminin dal'ı ile vucûd bulur.

Hakkın hamdiyle halkın hamdi Nur-u Muhammedde
bâtın ve zâhirin tevhidinde bulunur.
Hamdin hakikati, herhangi bir kayıt olmaksızın,
"nereye dönerseniz Onun rechini görürsünüz" sırrıyla
Hakka tahsis edilmiştir.
Kul, ilâhî ahlâka sarılmakla hamd nuruyla örtünür.
Vakitle sınırlı olmayan daimi salat ile hamden
rahmetle kaim olur. Vahde bâşlı namazları edâ
eylemek suretiyle de Hakkın huzuruna yükselir.
Zira kul için hamdin ölçüsü salattır.
Hamdin harfleri olan He, elif, mim ve dal'ın ebcedî
toplamı 50 dir. Hamdin namaz içindeki sırrı
odur ki, "miktarı elli bin yıl olan yükseliş bir
bir günde tamamlar" Kalb, ruh, sır, hafî, ahfadan
mürekkeb olan 5 letaif 5 vahdin edâsında ayden
lanır. Elli bin yıl beş vahiddeki hamd ile birşey
de aşılmış olur. Şeriat namazı kalb ile, tarikat
namazı hâl ile, hakikat namazı sır ile mârifetullah
namazı ruh ilediir. Hakk katındaki hamdin
surete bürünmüş izharı olan namaz, Onun ihsânı
ne nimeti olup mânevî yükselişin ve mirâcın hakika-
tidir. Yarısı iniş yarısı çıkış olan mânevî derece-
ler ile ruh Hakka dönüşünü tamamlar.
Ruhun seyrettiği âlemlerdeki varlığa her âlemin
kendine uygun kabiliyet ve vücûdiyetidir.
Zâtındaki isim ve sıfatları ve istidadındaki mânevî
varlığının tamamını Hakka iade eden kul, bütünüyle
Hakka dönmüş, hamdini Hakka tahsis etmiş demektir.
Halk sıfatıyla kul, izhar için hamdı talep eden.

Hamid ve Halik sıfatıyla Hakk kulun talebini halk ve izhar edendir. Kul, yaradılış fıtratındaki sahib olduğu kabiliyet oranıyla hamdın talibidir. Hakk ise her birine kabiliyetine uygun feyzi ihsan eyleyerek hamde pereçhleştiren faildir.

Entellektüel idrak ile hamden mânâsını arayan kişi şeklinde yayanlan hamdın mânâsını tadamaz. Hiç bir sohbet, namazdaki Hakkla olan sohbetin yerini alamaz. Zira akli deliller şeyb âlemine yükselemez.

Hamden mânâsını zâtında yaşayanın onu anlatması hâl iledir. Şuurdaki feyzin kendini dillendirmesi aşk ilediir. Kulun Hakka olan hamdı şayrettir, ihlastır, muhabbettir. Hakkın kuluna hamdı rahmettir, hidâyettir, celâdettir.

Kul, Hakkın hangi sıfatına yönelmişse, hamdı o sıfat ilediir. Hû'nun işaret ettiği hüviyeti mutlakın kendi mülkündeki tecellisi mim ile zâhir olur. Hakk ul mübin hamdı Zat-ı Hakk ile hamdedenin sıfatıdır.

Hasılı ki her varlık rûhunda bulunduğu âlemin varlığına uygun vücûd ile zâhir ve onunla kaimdir, hamden idrâki ve tenezzülü o vücûd dilliyledir.

Mümin hamdı kulluk vücûdu ile hâmil olur.

Zira kul, acziyle miraç eden, nefsinin idrâkiyle mirâcdan mahrum kalır. O halde namaz kulu kendi değerine ulaştıran en yüce vesiledir.

Gönül gözünün güzelliği: görüşündeki güzellikten gelir. Hakkı seven gözün hamdıyla halkdan şeyrini göremeyen gözün hamdı bir olurmu?

Gördüğünü değil, görüşünü değiştir eşyanın halikatını görürsün. Çokluğu değil birliği, ferdi değil umumu görürsün

Kimin nasıl bahtiyarına aldanma herkese muhabbet gözüyle bak ki
gönüller sevgiyle açılacak. Hamd aşkı muhabbetullah olsun.
Aşkın kokusu gönülden yayılır; Hamdın kokusu
suret-i Hakkdan yayılır.
Bende benlik kalmadı diyenden çekin; Benlik kokusu
iddialarıyla inatlaşan benliklerden yayılır.
Kendine verdiği değeri insan, başkalarına gösterdiği sevgi
ve saygıyla dile getirir.
Nasıl ki muhabbetullah, insanı layık olduğu en güzel
seviyeye taşıyan Hakk nurudur; Hamdullah, insanı
en güzel değere taşıyan Hakkın lütfudur.
Yaradılış sırrı hamdin ruhunda kayıtlıdır. Keza
varoluş bilinci ve varlık neşesi kulun hamdının
ifadesidir.
Hiç kimse Hakkın kendi zâtını hamdettiği gibi
hamd edemez. Zira, Hakkın hamdı kendisinden kendisine
kulun hamdının hakikati, kulda saklı duran değerlerin
ilâhî ahlâkın açığa çıkmasıdır. Her kim kendi varlığı
ve hamdın zâhiri olan ilâhî ahlâkla zenginleştiğinde
ruhunu hamdın bâtınıyla aydınlanmış bulur. Zira
hamdın gerçek sahibi nurlardan nur olan Cenab-ı Hakkın
Hakkın varlığı dışında gerçek bir varlık olmadığını
bilenler, herşeyin Onu hamdettiğini de bilirler.
Sırrın sırrına perde için söz gözüyle bakmak gerek!
Arifin gönlünü görmek için kâbenin sırrına ermek gerek!
Sanatçı odur ki mânâya suret, ilâhî hitaba ses verir.
Her bireyin kendisindeki sanatı içe doğru hamdın
kendisine zikr kul, özündeki istidadın davetine

uymakla Hakkın kerâmetinde şöhreyi murad ettiği kemâlâta yönelmiştir.
Kulunu hamduna şahid kılmak üzere, Hakkın kendi Zâtını hamdi Onun Esmâ-ül Hüsnâya bürünmesiyledir Tıpkı çiçeğin güneşe kavuşması gibi, ilahi ahlâkın bütündan zâhire vuslatıdır.
Tevhid nuruyla hamdeden insan, varlığının bütün boyutlarıyla hakkarî tecelliyi yaşar;

Neşîn hamdi unsurların vasıtası dal ile,
Kalbin hamdi aşkın vesîlesi mim ile,
Sırrın hamdi suret-i hakk misâli Elif ile,
Ruhun hamdi varlığın hüviyeti He dedir.

Hakk Teâlâ en doğrusunu bilir.
Bir şeyin sureti onun ifade ettiği mânâ ve sırra tercüman olur. Tıpkı uçak maketinin, kuş misâli uçma kabiliyetine işaret etmesi gibi.
Bir sureti hafife almak, onun mânâ ve sırrına muttali olmayı önler. Şüphe, kuşku duyulan şeyin hakikatinden mahrumiyet demektir. Buna mukabil imânın hakikatine uygun yaşam, her türlü şüpheyi bertaraf eden yakînin kendisidir. Nitekim mümin kulun hamdinin batındaki mahalli gönül, zâhiri ise sâlih amellerindedir. Her yaratılış kendi mahiyetini arar. Her kul kendi ruhunun nuraniyeti içinde Hakkı hamdeder. Şayet, kulun kendisi için tahdir olunmuş mânâya koşmasıdır. Şeytanların şayetleri iyiliğin çukura gelmesine yönelmiştir.
Bireyin hamdinin nüfuzu kulun kendisine kemâlat olarak geri döner. Tıpkı hayırla istişare edenin zatında hayrı bulması, şerri zikredenin şerrin muhatabı olması gibi. O halde hayır ve şerrin Allah'tan olması,

Hakkın ezelde tahdîr ettiği şeyin ne irâdesinin yaratıcılarının gayretiyle zâhir olmasıdır; kulun gayreti İlâhî murâdın tahakkukundan başka bir şey değildir.

Ârifin hamdı, kaynağından gelen hikmetle Hakkı bilmektir. Hikmetle bilmek de ancak Ondan gelen ilim nuruyla mümkün olur. İlim sıfatına bağlanan kul, Hakkın sıfatını kalbinde, Hakkın nurunu özünde bulur. Böylece kulun hamdı Hakkın hamdına bağlanmış olur. Zîrâ, ilim sıfatıyla Zâtını en iyi bilen Hakk Teâlâdır.

Her bir ârifin nuruyla okumak, okuttuğunun nuruyla hamdetmektir. Hakk Teâlâ dilerse her ârifin nuru da kulunu kur'ân-ı kerîmi okuttuğunu. Dilerse O, kulunda tecellî eyleyip ismini sırrına şâhid kılarak ona kendi hakîkatini ve Rabbını tanıtır. Dilerse O, bir âyetin ahlâk ve kerâmâtıyla kulunu donatıp onu rahmetine vesîle eyler. Dilerse O, kulunu bir ovenin hakkıyla tahakkuk ettirip onu makâmının sahibi eyler. Ihtiyacın mahiyeti şöyle yönelişinin hakîkatidir. Kulu Hakka yönelten vesîle ne ise onun bırakıldığı da odur. Kulun nimetlendirildiği şeyle sınanması, reddiyeleriyle sınanmasından daha ağırdır. Zîrâ, benliğin reddiyesi sâfî yokluk, Hakkın lütfu ise sâfî varlıktır. Varlığı perçeği sahibine terk sırrını Hakka teslim olmanın hakîkatidir. Hakka teslimiyet ise hamdın bizâtihî kendisidir.

Hz Âdem, her âlemde bekâen varlığın ismidir. Nefsinin hangi sıfatla zuhur eylediği ise Havva ile belirginleşir. Âdemin varlığını Hakk Teâlâ iki eliyle yoğurmuştur; Sûret-i Hakk olan varlığa, her âlemde

o âlemin niteliğine uygun bir vücûd ile bulunmasını nasîb eylemiştir. Mânânın bulunması ona uygun olan suret ile gerçekleşir ki misâllerden maksat da budur. Şu halde hamdın gerçekleştiği varlık düşündüğü misâlle suret-i hamdın kendisidir. Her belirli yepyeni bir yaratılıştır çünkü hamdın hamdında bir tekrar yoktur. Mânânın sûrete dönüşmesi isim ve sıfatlardadır. Her bireyin seçtiği yaşam tarzı hamdın niteliğine delildir. Zâtı bilmeği için yaşam sürdüren hamdı nefsiyetinin diriliğine, gönlünün ölümüne delildir. Kulluk sıfatıyla sıfatlanmayan bireyin hamdı kendi nefsine yönelmiştir. Sıfat ki, Hakkın kelimelerinden bir ayettir, kim hangi sıfatı benimsemişse onun hamdı o sıfat olacaktır.

Hakkın kelimelerinde bir değişiklik yoktur ve lâkin nefsin sıfatlarından hakkânî sıfatlara yönelip, Hakkın şöyle yönünden bilerek kulluk sıfatının temelidir. Yönü Hakkın yayından ayrılmışsa zâhirdeki renkler bâtındaki renksizliğin sâfiyetine halel getirmez.

Kulun Hakka olan hamdında Onâdan gayri bir mevcudiyetin bulunmadığını idrâk etmesi hamdın hakikatidir. Zira, kişi hamdın sırrını, Rabbına olan kulluğunda bulur. Kulluğunun kemâl derecesi kadar kul Rabbına hamdeder. Kemâlâtıyla kulun Hakkı hamd etmesi Hakkın kulana ihsânıdır.

Kişinin değeri beraber olduklarının değeriyle ölçülür. Hakkı da onların değeri ise Hakkın katındadır.

Övgüyü Hakkın gayrına yönelenlerin Hakkı tevhidden yana bir nasîbi yoktur; meğerki her gördüğünü Hakkın bir tecellisi olarak idrâk etmiş olsun.

Hamdı bütünüyle ve yalnızca Cenab-ı Hakka tahsis eyleyen kişi, hamdın hakikatini yaşayan o zâtdır ki, her anında Hakkda fânî ve Hakkda bâkîdir. Hakkda bekâ kulu uluhiyete ortak kılmaz velâkin arzdaki zuhurda onu Hakka hâlef yapar.

İnsanın kendi hakikatinden uzaklaşması mânevî ölüm, kendindeki sırra kavuşması, ölümsüz hayattır.

Her kim aşkla Hakka yönelirse sıfat cennetine yükselir. Her kim Hakkı, Hakkla, Hakkda hamdederse onu hamdın ruhuna erişdirir.

Kulluk ki edeb demektir, edeb de nafile sözü bırakıp, sünnete yönelmektir. Zîrâ, sünnete uygun sâlih amel şemâldeki yakîn nuruna delildir. Amelsiz imân nursuz kandil gibidir.

Hakkın semî sıfatıyla kulun hamdini kulundan işitmesi, hakkânî sıfatın kulda tahakkuk etdiğine işaretdir. Sözlerin nuru olan namazın edâsıyla hamd bütünüyle Hakka tahsis edilmiş olur. Nitekim Hakkın zuhurdaki hâlifesi melekler değil velâkin insan-ı kâmildir. Zîrâ, meleklerin tesbih ile Hakkı hamdi tenzih ile, insanın hamdi hem tenzih hem de tesbih iledir. "Meleklerin korku ile O'nu tesbih etmelerine" mukabil O'nu umud ve korkuyla hamdeden ârif, berk (şimşek) misâli zâtı ve celâlinin mazharı olan insan-ı kâmil değilmidir?

Zîrâ o Hakkı, isimlerin sırrıyla hamdedip, O'nun sıfatlarıyla Hakkın ahlâkına bürünürken, melekler yalnızca tenzih ile O'nu tesbih edip, takdis ederler.

iman nuru güzel ahlak ile yakîn'e ulaşır. Onu ulaştıran ise Hakkın inâyeti ve lütfudur.

Muhabbetin rızayla bütünleştiği her hal, Hakkın muradının tahakkuk eylediği vuslatın zuhurudur. Sevilenin severden razı olması, severinde sevdiğinden rızasına delildir. Yakîn nuruyla buluşmuş bir kulun Hakkın emri olan farzları yerine getirmemesi düşünülemez. Zîrâ, ancak yerine getirilen Hakkın iradesi ile Hakka vekil olunur. Aksi takdirde vekâlet sâkit olur. Nitekim, zâhir ve bâtını, imân ve ameli birleyen gönül huzur içindedir. Zâti kemâlatıyla Hakk Teâlâ insanda tecellî eylemiştir; Hakk'el yakîn, tecellî sırrının mazharı ve Hakkın halîfesi olan insan-ı kâmilin varlığıdır. O, hem cemâl hem de celâli zâtında birleştiği için ruhaniyeti itibariyle, Rad'd misâli hem gürleyerek hem de rahmet eyleyerek vekâlet eyleyen bir mazhariyettir. Zîrâ, kemâlatıyla suret-i Hakk olup, "Melekler arşın çevresini kuşatarak hamdederler"ken, insan-ı kâmil Hakkın bütün ne sıfatlarını kendinde toplayarak hamdeder. O gönül ki, azamet ve zâti tecellî mahallidir, göklere ve yere sığmayan sır kâmil insanın kalbindedir zira o, ism-i azamın mazharıdır.

Ruhunu tevhid bağına saldıysa
esmâda Rabbinin mazharı sensin,
Özünün sırrına nurunla vardıysa
ruhu azâmın mazharı sensin.

Hamd edenin tesbihi farkedilmemiş olsa da, hamdin niteliği onun mertebesini bildirir.

Evvel ve Âhir olması itibariyle Hamîd O'dur.
Hamdedenin hamd-ü senâsı Hakka döner. Hakkın gayrını övdüğünü zannedende gerçekte Onu övmüş olur zîrâ, Hakkın gayrı bir mevcudiyet yokturki, Onun gayrı övülüp hamdedilmiş olsun.

Her atom parçasının evrene geri dönüşü gibi, herşeyin Hakka dönmesini Allah Teâla hükme bağlamıştır. O halde hamdın niteliği de Onun hükmünün bir sonucudur. İlâhî emri yerine getirmek üzere varlığa bürünmek yaradılış hamdidir.

Zâhirdeki ars kâinat ise, arşın bâtında bütün evrenin dürüldüğü âcizin gönlündeki o nokta değil midir? Atomlar, moleküller, element partiküllerle taşınan "arş meleler tarafından yüklenilmiştir!
İnsan-ı kâmil ise Esmâ-ül Hüsnâyla ve zâtî teccelîy. le Hakka hilâfeti yüklenmiştir.
O halde düşün! Kimdir arşı yüklenenler! "İlâhi rahmete şahid olup mağfiret dileyenler."
Arşı yüklenmeleri meleklerin hamdi, varlık bilinciyle Hakka vekâlet Âdemin hamdidir.
Nasılki evrendeki bir yıldızın ölümüyle ondan intikâl eden enerji yeni bir varoluşun vesilesi ise, nefsâniyetin ölümü de ruhaniyete intikâlin vesilesidir. Şu halde ölüm ve hayat ibadetin özü ve hamdın payesi değil midir?
İnsan ki en mükemmel kıvamda yaratılmıştır, hamdın Allaha mahsus olduğunun en mümtaz delilidir.

Kimi kalbini düzeltir, kimi kalbini.

kulun gönlünü hangi mânâ sarmışsa, Rabbına olan hamdı o mânâ itibâriyledir.

Gönlünü vermeden dinleyen kişi işittiğinin hakikatini duymamıştır. O kulak ne gönül sahibidir ki, Hakkın davetini duyup dünya kafesinden sıkar, hamdın kanatlarıyla mânâ âlemine uçar. Ulaşılan her merhale ise hamdın boyutlarıdır. Hakkın "dilemesi ve hidâyeti" olmadan kişisel çabalarla hamdın ruhuna ulaşılamaz. Sevgiyi değerli kılan sevgilinin zâtı olduğu gibi, "âlemlere rahmet olarak gönderilen" mübarek zât (s.a.v.) da imânın hakikatine kıymetlerdirir zîrâ, Hakkın hidâyet nuru o'dur. Gönülleri arındırıp, dostluk evine ulaştıran hakiki rehber ve Hâdî Allah Teâlâdır.

Her varlığın yaratılış gayesine uygun iş tutması, Hakka olan hamdının ifâdesidir. Nitekim sâlih amel mümînin hamdının izharıdır. Ehl-i a'râfın hamdı ise "keskin nazarlarıyla bireyleri simâlarından" ne gözlerinden tanıması ve her nefsin ait olduğu yere intikâlini denetlemekteridir. Nefsini bilen ârif, âlemin mazharıdır.

"Maddiyatı ve mâneviyatı" halk edip, zulmet ve nuru varlığa getirmesi" hamdın Allah'a mahsus olmasıdır. "Perçemi tanıyamadıkları için onu kendi benlik perdeleriyle örtenler, nefsâniyet putunu Rablarına denk tutmakta'dırlar". Oysa madde de, mânâ da Onun tecellisi olarak yerde ve göktedir.

Mânânın içeriğini anlayan sözün kalıbına takılmaz. Perçemi tanıyanların niyâzı, Dostla, dostluk makamında, Halîlullah'ın dilinden, "Rabbim beni ve soyumdan gelenleri

namazı 'devamlı' edâ edenlerden eyle. Duamı kabul buyur" dur. Öyleki hamd her hâlin içinde yalnızca Allahâ mahsus olsun.

Nasıl ki sabretmek Hakka hamdetmektir. Onun varlığına şahid olmak üzere, hayatın her anından zevk almakda şükrederek Allahâ hamdetmektir.

Nimetin hamdi şükür ile, sabrın şükrü hamd iledir. Nitekim, "günahlarından ötürü Hakkın kullarını affetmesi, onları şükür ile buluşturmak içindir.

Malumdur ki, Cenab-ı Hakk bir kulunu kendine yaklaştırmak isterse onu sıkıntı ile sınar.

Sıkıntı, Hakka kaçmanın vesilesidir. En büyük sıkıntı kişinin izâfi benliğidir. Çoğun nazarı, nasıl optik bir illizyon ise, izâfi benlikde vehmin bir fantezisinden ibaret sanal bir yapıdır. 'Gölge' diye tanımlanmasının sebebi budur.

Nefsin sıkıntıdan kurtulması, güneşin gölgeyi kendine çekmesiyle mümkün olur. Şu halde Hakkın kulunu denemesi, nefsinin boyutlarını ona göstererek ibret olması ve ruh güneşine vasıl olması içindir. Zira, Ademin özünde Hakkın nefsinden üflediği ulvi sır sahlidir.

Bireyin kendindeki sahte cevheri araması, Hakkın emrine uyarak nimete şükretmek içindir. Hakkın emrine uymak Kur'an penceresine çıkmaktır ki, "nefislerine zulmedenler topluluğundan kurtaran Allah'a hamd olsun". Buna göre hakikatin örtülmesi durumunda Allahâ hamd. Öndan Öne kaçmak, karanlıktan nura koşmaktır.

Şiirlerin, "mübareh ne bereketli yer, Hakkın kullarını kemale ettiği" huzura ermiş nefs ve arındırılmış gönüldür. Rabbin hikmet ihsan eylediği lütuf menzili oresidir.

Melekler tavaf eder
arındırılmış kalbi
tecellisiyle kendisidir
izhar edilen sevgi,

Hikmet, "o ilimdir ki, ihsan ile dolan gönülleri, mümin kulların bir çöpünden üstün bilir."
Allahı hamd hikmetle, gönül kuşunun dilinden gerçekleşir.

Hakkın rızası
yüceltilenin üzerine
tevazu ve huşu hayrdır
örtünen nefse.

Tevhid ehli odur ki, "kendilerine öğüt verildiğinde, ululuk taslamadan secdeye kapanıp, Rablerini hamd ile tesbih ederler." Şu halde hamdin mührü secdedir. Gönüllerdeki kibrin ve büyüklük çırtının ilacı secdedir. Secde ile izafi benlik, varlık iddiasından arınır. Tevazu ve huşuyu secdede bulur. Duanın en makbulünün secdede olması, Zat-ı Hakka olan hamdin tenzih ve tesbih ile yapılmasıdır. Tenzih, kulu gizli şirkten korurken; tesbih, fiillerinde, sıfatlarında ve Zatında Hakkın tekliğini ifade eder. Secde, Hakkın varlığının payına varlık aramamaktır. Alem tenzih hem de tesbih Hakkı Hakkıda yaşamaktır. Allahı başka âlemlerde arama! O, her an, her âlemde, sende seninledir. Sen de Onunla ve Onda olunca hamdin Allaha mahsus olduğunu bizzat anlarsın.

görüp anlasınki, her surede zikredilen Hakkı 'namıyla o surenin mânâ ve letafetine göre kendi hikmetini taşır. Hakkın okuttuğu gönül Hakk kelamının nûruyla okur. Okuyan gönlün üstünde her devirde yeni bir gönül mevcuddur. Zîrâ, Hakkın okutmasının bir sonu ve sınırı yoktur. Sınır, okuyanın ancak kendisi için mevcuddur.

Uluhiyeti temsil eden bir meslek ve bir zümre olmadığı gibi, hayra rehberliğin karşılığını Halk'dan değil de halkdan talep eden her benlik, Hakkın değil de ücretini aldığı halkın kulu olur. Sözkonusu ücret ister maaş şeklinde maddi bir ödeme, isterse sahibini avutup nefsini oyalayan mânevî bir karşılık olsun.

"Hayırda öne geçenlerin ecri her tasa ve kederin gönülden giderilmesidir." Nitekim onlar, ruhaniyetin ve sâfiyetin "adn cennetine girip, bağışlayıp nimetler bahşeden Gafur ve Şekûr Allah'a hamdederler."

Şeriatın bâtını "altın bilezik" olup, Hakkın emrine koşmanın ve uymanın ecridir. Gönül "inciler" Hakkın müşâhede ve mârifetullah deryasından olup, her mânevî ziynet Cenab-ı Hakkın ihsânı ve lütfudur.

Gönlün bâtınında mukim olmak adn makamına ermektir bu, hiç bir nimet ârifi nimetin sahibi Hakk Teâlâyı müşahededen alıkoymaz. Ne şeriatın, ne tarikatın, ne de idrâk olunan hakikatin suretleri hakikatlerin hakikatinin yerini tutamaz.

Hakkın nazarı kulunun üzerindeyken, kulun nazarı

Hakkın gayrına kaymaz. Herşeyi kuşatıp kaplayan Hakikat-ı Muhammediye nuruyla Hakka bakan göz gayrını görmez. Örfün "meşguliyeti gözlerin zevk aldığı cennet nimetinin lezzeti" değil, Hakkın selâmı ve kelâmıdır. Nitekim selâm yurduna vuslat, Cenab-ı Hakkın yardımı ve sabrın sonucudur. Vâsıl olanlar "akşam, sabah Rabbı hamd ile tesbih edenlerdir." Darlıkta ve genişlikte, her nimet ve lütfun, her keder ve sıkıntının berisinde tesbih ve tenzih ile Onu zikredip hamdedenlerdir. Hamd o "Allah'a olgunmaktır ki, her hâli gören ve duyan varlık O'dur." Ölümsüz, diri olan ancak O'dur." "Âlemlerin Rabbı olan Allah'a hamd", Onun gayrı bir varlık tanımamaktır; "Dini Ona hâlis kılmak"tır. Buradaki hamd, tecelliyi bütünüyle Zât-ı Hakka tahsis etmektir ki, ondaki sözleşmenin hakikati zanların ötesinde, uluhiyetin mutlak Varlık olarak yalnızca Allah Teâlâya ait olduğunu kabul etmektir.

İzâfî benliklerine ortaklık atfedip büyüklenenler, kulun kulluğunu da ya inkâr ederler, yada önemsemezler. Nitekim herkez secdeye varamaz. "Rabbını hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol" âyeti has kulluğa davettir. "Önünden ve ardından bâtılın giremediği" hakikat ve sır kapısına secde ile varılır. Secde etmeyen benlik kerîm kitabın lafzında takılıp kalır.

Noksan olan noksanlığını kendinde arasa kemâlâta doğru bir adım atmış, Rabbın her noksanlıklan münezzeh

bilerek, O'nu hamd ile tesbih etmiş olur.

Kişinin görüşü kendi ilmiyle sınırlıdır; körlüğünün kendi benliğiyle sınırlı olması gibi.

Gözleri kör eden, gönüllerdeki eğriliktir. Muntazam yürüyüşü engelleyen, ibadet ve sünnete olan devamsızlıktır. Doğru yolu buldurmayan, izafi benliğin gizli kibridir. Oysa Hakkın "dilediğine hikmet vermesi", varlığının ve tecellisindeki sanatının kullarınca bilinip, tanınması murad değilmidir?

Hikmet neticesinde elde edilen hayır, Hakkdan gelen ilimle Hakkı müşahede edip, her işinde O'na şahid olmaktır. Has kulluk, nefsleri Hakka ortak koşmadan, Hakkın kullarına büyüklük taslamamaktır. Zira, "gözlerdeki büyüklük kurcantusu ve hevesiyle" Hakkın kullarına önderlik yapma gafleti, Hakka ortak koşmaktan öte nedir? O'nun mülkünde O'na ortak koşanların bütün taşkınlıklarına ve söylemlerine sabrederek, "güneşin doğuşundan önce de batışından önce de Rabbini hamd ile tesbih et" şerefli ayeti, bendeki kemalat güneşinin doğuşundan önce ve Hakkın mülkündeki tecellisi içinde gizlenişindeki sırrı bilerek, görerek ve ecel güneşinin batışından önce de gönlün batınında O'nu bulup, zatında yaşayarak hamdın hikmetine ermek demek değilmidir? Sabır bilki Hakkın hükmünedir.

"Meleklerin hamd ile Rablarına tesbih etmeleri ve yerdeki kimse için mağfiret dilemeleri", mesivanın suretine aldanıp da kendindeki hakikati göremeyip, madde

ve manânen şekil ve kalıp boyutunda kalan dünya ehli kimseler içindir.

Mülkündeki her işin Hakkın elinde olduğunu bilen insan kendini Hakka bırakır. Hakkın inâyeti altında bulunan kulun her işini Hak yüklenir. O, "sen çözeltinmiş oldundasın. Kalktığında Rabbini hamd ile tesbih et" emrinin mazharıdır. Hakkın koruması altında bulunan has kulların, kulluk sıfatıyla Rabbin huzuruna kalkmaları hamd, gecenin içindeki aydınlığa karışmaları O'na tesbihtir. Gecenin özelliği, müşâhenin görünümden kaybolmasına vesile olmasıyla, sebeplerin ve isimlerin etkilerinin zayıfladığı bir vakitte, Zat-ı Hakka yönelişte kolaylık sağlamasıdır. Nitekim gecenin dilinden sessizliğin derinliği dinlenir. Can dilinden Hakkın hitabı dinlenir. Arşın tehecciide kalkışı Hakkı hamd, Hakkı tefekkürü gibi olur.

Zaman ve mekândaki herşey O'nun mülkündür. "Göklerdeki ve yerde ne varsa Allah'ı tesbih eder. Mülk O'nundur. Hamd O'nadır." Zira, isim ve sıfatlarıyla tecelli eylediği her mazhariyet O'nun mülkü, her kabiliyet O'nun mülkündeki tasarrufunun mazharıdır. Ilahi hükmünün tesarrufuyla, "O her şeye kadirdir." "Allah zengindir. Hamde layıktır." O'nun zenginliği kendinden kendine, mülkünün zenginliği ise O'nun tecellisi nedeniyledir. Zat-ı Hakka yönelmekten "her kim yüz çevirir" ve yüzünü O'nun mülküne döndürürse, isimle sıfatın yansımalarını görür velâkin mülk sahibinin didârını göremez.

İnsanların ona hangi hangi gözle baktıklarının ne önemi var, ârif kendini bildikten sonra.
Bu âlemde nefsini efendi gören çoktur velâkin, kul olarak bilen azdır.
Yâgik ol velâkin, kuruşan olma. Hassas ol velâkin, alıngan olma. Boş ol velâkin, câhil olma.
Dualite (sen-ben), Hakkın tekliğinin idrâk edilemediği âlemin ismidir. Oysa her âlem, ister dünya ister ukbâ olsun, Hakkın tecellî mahallidir. Her suret ve her işte tecelli edeni müşahede edersen dualitenin seni perdelemesi sona erer. Hakkın tekliğindeki tecelli sanatı gözlerinin önünde zâhir olur.
Bu demek değildirki gölge ve hayalî âlem senin idrâkinle bütünüyle kaybolur. Senin kulluğun, Rabbın da Rablığı hiç bir zaman sona ermez. İrfân, kimin ve neyin gölge ve hayal, kimin hayal ve gölgeyi halk eden olduğunu bilerek yaşamaktır ki, Senin kulluğunu, Onun da Rablığını sana unuttturmasın.

Âsî ol velâkin, ilmini halktan alma. Kâmil ol velâkin, sırrını açma. Hâmid ol velâkin, nefsini hamîd olma. Pek çoğu kendini mülk sahibi olarak görür velâkin, mülkün konusu olduğunu bilmez. Oysa, "Gökte ve yerde ne varsa Allahındır." Mülkün konusu olan herkes, ister bilincinde olsun, ister olmasın, varoluş maksadına uygun olarak Hakkı tesbih eder. "Sözün en güzeline yöneltilen" "sâlih"ler de hatâsız bir hamdle," Hamîd Allahın yoluna ile-

dilmişlerdir." Arif bilirki, varlığı Allahındır. Büründüğü örtü takvadan, kuşağı nurdandır. Gözyaşının berraklığı aşkın yüreğinden yanar. Sanki ipek misali yumuşak ve lâtiftir. O gönülki Hakkın bir insanıdır, gönlün yolu hamd yoludur. O gönül ki Hakkın gayrına ait değildir, Allah haberi Hakktan olan, halktan boşalmış gönüldür.

Varlığın hakikatına kavuşan her insan Fethini mazhardır.

Tecelliyi bilip de tadan, görüp de yaşayan, Zâtı Zâtında bulup hayrın hizmetkârı olan kul için hamd, o Zâta mahsustur ki, bütün güzellik ve övgülere lâyık O'dur. İnsanın kendindeki sırrı aramak üzere hareketinin Allah'ın yoluna erişmek içindir. İsimle sıfat yolcularının O'nun uluhiyetinde fethedilmeleri, nefsaniyetin ve cehaletin karanlığından, hakikat şehrinin aydınlığına kavuşmaları içindir. Mescid-i Haram kendi hakikatına kavuşan mümin'in bütün varlığıdır, "biz onu, bütün insanlar için yapmışız", "kim o varoluş içinde", nefsinin hakikatini örterek yapmak isterse ora çeker. "Hiç şüphesiz Allah kabirlerdekileri diriltecektir" kullarını kendi uluhiyet isminde tevhidin hakikatına erdirecektir. "İnsanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit"; İsimlerin nuruyla kulların Zât-ı Hakka dönüşlerine şahid olduğun vakit, Fethin hem bâtını hem de zâhiri gerçekleşmiş olur.

Hamden ne şükrün kemâlini gönül kâbesinin sırrına ulaşan dostlar bilir. Allah Teâlâ hamde lâyık Mutlak Varlıktır.

Yaradılışına uygun mânâ taşıyan canlarla ilişkisin-
deki muhabbet, benliğin kendi aslına duyduğu ilgi
ve özlem nedeniyledir. Her can kendi kavminden haş-
nuttur. Nitekim, her gönül sahibinin 'mânâ ehliyle',
her iddiacının 'da'vâ ehliyle' birlikteliğindeki uyum
bu beldedeki resmin en açık misâlidir.
İnsan için kullanılan suret-i Hakk deyimi 'Allah ehli'
kullar içindir. Zirâ onlar hem dünyaya hem de ukbâ
ya bağımlılıktan kurtulmuş abd-ül ğanî ve abd-ül Hamîd
kullardır; "Allah ğanîdir, Hamîd'dir."
Kelimenin ifade ettiği anlamı itibariyle hür ve zengin
insan, özdeki Rabbin tecellisini müdrik olarak Hakkın
varlığına huzur içinde şahid olan kuldur.
Zenginliği Hakkın varlığında, hürriyeti Hakkın gay-
rından arınmakta bulur. İnsan için en büyük nimet
kendindeki sakk değere ulaşmasıdır. Zirâ kendi
değerini bilmeyen bir can, hiç bir şeyin kadrini bilemez.
Hakkın tecelli eylediği her mazhariyet, gönlün barınacağı
mubarek ve temiz beldedir ki, ârif hamdını Hakkdan öğ-
rendiği kelimelerle yerine getirir. "Şükredesiniz diye Allah
size barınacağınız yer ve temiz rızk veriyor".
Hakkın hükmüne sabredip, hamdeden kuldan aydınlık,
hiddetlenip isyân eden benlikten karanlık zuhur eder.
Fenalığın zâtını kuşattığı nefsten pis koku, iyiliğin
varlığını güzelleştirdiği kuldan güzel kokular yayılır.
Öyleki, "güzel ve temiz bir beldenin bitkisinin yararlı
ve güzel, pis ve faydasız bir beldenin bitkisinde zararlı
olduğu", ifâde edilsin.

Damarcığındaki bilgiyle kendine bir hudut koyan beniğin, sınırsız ve sonsuz bir deryaya dalması kolay değildir. Cenab-ı Hakk sonsuz rahmetine bir misal olmak üzere kullarının çıkıp sığınabileceği sahilleri yaratmıştır ki, her can kuyusu görünmeyen deryalara da yüzmeye gönüllü değildir.

Onlar bilmezler ki, tecelli deryasında nefsin sıfatlarından can verenler, Hakkın sıfatlarıyla yeniden dirilirler. "Siz diriltildikki şükredebilesiniz."

Hakkın kendisini hakikat ilmiyle diriltttiği kul ihsan sahibi Rabbına hâl diliyle şükreder. Esma-ül Hüsnanın ahlâkına bürünerek Rabbına hamdeder.

Hamdın maksadı âlemlerin Rabbı olan Allah Teâlâ'yı yüceltmek, şükrün maksadı dirildiği manâ ile hâli düzeltip, nimete erdiren Rabba sâlih bir kul olabilmektir. "Şükredenler için ayetlerin açıklanması", nefslerde tecelli eyleyen kudüs ismin nuruyladır. Arşın Hakkı hamdetmesi, zâtında tecelli eyleyen ismin hakikati üzere kaim olmakla gerçekleşir. İsmin manâsına bürünen kul ahlâkında ulvî ismin nurundan alır. "Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol", ayeti celilesinin sırrıyla buluşmuş olur. Huzur, Hakkın kullarına Lütfeylediği bir ödüldür. "Kulunun şükretmesinin karşılığını" Hakk Teâlâ 'huzur-u ilâhî' ile mükafatlandırmıştır." O halde kulun şükrünün karşılığı Hakkın şükranıdır; "Allah Şekûr'dur. Şükrün karşılığını verendir." Gönülden içilen şarabı Tahur 'ebrâra' sunulan doyumsuz bir ödüldür. Ebrârın "iyiliğinin karşılığı iyilik katmak", sevginin karşılığı tasasız muhabbet bulmaktır. "Tasayı gideren Allaha hamdolsun."

Hâ Mîm nuruyla Hitâb-ı Zât
Nefsindeki Muhammediyet nurudur Zâlikel kitâb
Ey Sevgili! Senin Zâlikel kitâb - Sendedir kitâbul mübîn
Sende Zâhirdir Suret-i Hakk; Elif Lâm Mîm
Her suretten görünen nokta hem elif hem lâm hem de mîm
Şekle bürünen her harf varlığın sıfatından gayrı nedir ki!
Şahid olunan âlemler, amânın zuhurundan gayrı nedir ki!
Zâhir olan hakikatler bâtının aşkından gayrı nedir ki!
Sıfatların nurudur elif lâm mîm
Her harf bir sırrın Zâhir olan vucûdudur. Bilinir
Olması için mânânın görünüme gelmesi suretlerin zuhurudur.
Tâ Hâ, hem görünürde olan hem de hakikatının idrâki
mümkün olmayan öyle bir tecellidirki, Allahı
Allah ile bildirir.
Hakkın dili hamd dilidir, halkın dilinden zuhura gelse de!
Aşkın dili maşuşundilidir, aşığın özünden dile gelse de!
Can derki; Beni benden boşaltıp, kendiyle dolduran
Zâta hamdolsun.
Kendini kendiyle gizler Zât
Güzelliği görmeyen gözü neyleyim,
Nurunun zuhuruyla âşikardır mişkat
Rabbini bilmeyen nefsi neyleyim.
Ey can! Kâbenin cismini mekkede bilirsin velâkin
Âlemlerin Rabbı gönlündedir, görmezmisin?
Vehmindeki hayallerle sıvırınca noktanın belirişindeki zerafeti
görmezmisin?
Hangi meridyen, hangi paraleldedir gönüllerdeki tecelli!

Hakk Teâlânın tecellîsini ve hükümlerini nefsin idrâk seviyesine indirgeyerek anlama gayreti nafiledir.
Hâ mîm, Kur'an sırrının hikmetiyle okunan ayetlerin bâtınî müşahedesidir.
Hakîm ve Habîr Hakk Teâlâdan her iş ve mânânın hükme bağlandığını bildirir kitabil hakîm, elif. lâm râ ile.
Hakkın her hükmü Onun hikmetidir
Hikmetle bir olunca imân gönlün ziynetidir.
Hakkın hükmü kulları için olduğu gibi kendi nefsi için de hakktır. Nefsi hakkındaki hükmü rahmetinin gazabını geçmesidir.
Ey can! Her kim nefsindeki öfkeyi, kibri ve taşkınlığı yenerse özündeki sâfî rahmete kavuşur. Her kim nefsaniyetin sıfatlarından soyunursa, zâtında tecellî eyleyen hakkanî ismin ahlâkına kavuşur.
Özdeki kitabın ayetleriyle tahakkuk eden kul, elif lâm mîm râ ile ayetül kitâb olur.
Harfler olmadan simgeler olmaz. Simgeler olmadan sırlar mânâya sığmaz.
Kuranın mübîn canlı kitâb olan ârifin hayatıdır.
Varlığı ve hâli itibariyle kendindeki nimeti beyan eden sözlü kitâbdır insan-ı kâmil.
Varlığı itibâriyle Hakka ait olduğunu simgeler
Hâli itibariyle hakk ve bâtılı teşrih eder
Kitabul mübîn insan-ı kâmilin ruhaniyetinin beyanıdır.
Gönlündeki muhabbetullah sıfatının beyanıdır.
Suretler görünümdedir velâkin mânâlar görünüm öncesidir
Zaman ve mekân âleminde görünen hiç bir suret Zatın mutlak hakikati değildir velâkin, zuhur eden mânâ hakikatdan gayri de değildir.

Suretler şehadet âleminden, sîretler ise melekût âleminden dir.
Görünüme gelen her harf Zât-ı Hakkdan gelen bir ilim olup
Tâ Sîn Mîm ile ilim sıfatı zâhir olur. İlim sıfatıyla
mücehhez insan varlığa ayna olur.
Kendindeki hakikate kavuşmak isteyen insanı aydınlatan
nuraniyettir Tâ Sîn Mim.
Varlığa bürünerek görünür Tâ akılla mücehhez olarak.
İnsaniyetin kemâlini bulur Sîn de. Akıl ve gönlünü birarada
tutmak suretiyle kulluğunu beyan eder Mim de.
Bu nedenle kitâbul mübîndir Tâ Sîn Mim.
Can kitabının sayfaları dünyâdır hayatın akışında. Okunuş
tamamlandığında her gönül bir harfe, her harf bir noktaya
dönüşür. Hakktan gelen Hakka döner Hâ Mim.
Her nefes kendi lisânından bildiriş gönüldeki lütfu ilâhîyi;
İster arapça olsun ister türkçe, ister ibranice olsun ister
süryânice. İster sanskrit, ister zen. İster hindu olsun
ister acem. Anlaşılması için indirilmiştir gönüllere
Hâ Mim nuruyla kitabun fussilet.
Bir kitâb ki fasılları itibariyle insan yaşamının safha-
larını bildiriş, Rahman ve Rahîmden nüzûl eyleyen.
Mânâ ve sırları bilenler için anlaşılır olsa da, okunuşu
inceliği lisân ilediir.
Hakkânî sıfatların harflerdeki tecellisi ruhu hidâyet nur-
larının toplandığı mânâ semâsına ulaştırır.
Kuranî vucûd ile namaz ve secde, salât ve selâm
ruhanî semâdadır.
Dedi; kendindeki hakkânî ismi nasıl bilip, tanır insan?

söyledi; Onun seni tanıması sana yeterlidir. Nefsinde tasarruftu bırak; Hakkânî ismin sende nasıl sensiz zâhir olduğuna şahid olursun. Sen senden kaybolduğunda, sırra karışan ruh huzura erer.

İzâfî benliğin hüneri ise mevcud olmayanı varmışçasına sana kabul ettirmesidir.

Şu halde okuduğun şeye dikkat et; Zannın ürettiği bir fantezi olmasın!

Harflerin şekillerindeki görüntüye aldanıp da farkle olduğunu düşünürsen hakikatin sırrına ters düşer, tevhidin sâfiyetine zihinsel kirlilik katmış olursun. Şüphesiz, düşünsel kirlilikten başka nedir ki!

Gönül gözünle abdest al ki, halkı değil, Hakkı göresin. Eşyanın hakikatini görenler için mâsivâ diye bir şey yoktur. Zirâ, Hakkın zuhurundan gayrı bir şey yoktur.

Ârifler muhabbetullahla abdest alır, marifetullahla gusul ederler.

De ki; Allahım beni benle değil kendinle güzelleştir. Güzeli görmek güzelin nasibidir. Çirkin ancak kendi çirkinliğini görür. O halde ey can! Ahlâkı güzellige ersen Hakkın cemâlini temaşa sana da lütfolunur.

Her kim nefsinin gözüyle bakarsa her işi ve herkesi nefsaniyetle dolu görür. Her kim ruhunun nuruyla nazar eylerse ruhaniyet semâsının sırlarını gönlünde bulur.

"De ki; Büyük bir haberdir o"

Elif lâm mim'in sırrını bilip de Allaha koşmayan kul varmıdır! Hakk cemâlini görüp de secdeye varmayan can varmıdır!

'Aleykel kur'an' mazhari Zât (Tâ Hâ 20/2)
'Aleykel kitâb' mazhari sıfat (Âli imrân 3/3)

Sen senden kaybolmadan nusret bulunmaz
Hakkta cürlük kazanmadan huzur bulunmaz
Yokolanın yokluğunda her an daim olanın farkına varılır
Farkındalığın boyutu derin boşluktaki doyumsuz dolukluktur.
Bütün ben'lerin, sen'lerin, onların tükendiği varlıktadır hakikat
Tanımlanmaya ihtiyacı olmayan mutlak varlıktadır hakikat
'Aleykel kur'an' gönle inen,
'Aleykel kitâb' yazıya dürünendir.
'Aleykel kur'an' ile 'aleykel kitab' arasındaki fark,
Tâ Hâ ile Elif Lâm Mim arasındaki kitâb farkı gibidir.
'Aleykel kur'an', Zâti tecellinin mazharıdır
'Aleykel kitâb', sıfatların mazharıdır.
'Aleykel kur'an: vahiydir, cemdir, farzdır, "üzerine farz kılınan kur'an" (kasas 28/85)
'Aleykel kitâb'; farktır, tafsilattır, sünnettir, "sâ_ dıklarınız kitâbınızı getiriniz" (saffat 37/157)
En yüce sırlar semâsı semâvât-ı ulâ'dan zâhir olmuştur ahfâ; Zâtî tecellinin mazharı Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mübarek gönlüne inmiştir, Esmâülhüsnâ'yı cem ederek.
'Aleykel kitâb', önceki mânâ ve sıfatların mazharlarını teyiden, gönüldekini değil, yazılı olanı bildirir.
Sıfatların geçtiği her ayet bir hükmü, sıfatın mânâ ve sırrı hükmün niteliğini bildirir.
Tâ Hâ, hidâyet semâsından zâhir olan insan-ı ekbere hitâb eder.

Hitâbın muhatabı kimse, tecellînin mazharı odur.
Nur-u muhammed kimdeyse sırrındaki abdullah odur.
Kadir gecesinin üstünlüğü gibi, Zâtî tecellînin sıfat tecellîsine olan üstünlüğü Mesnevi-i Nûriye'de H.Z. Muhammedin (s.a.v.) diğer peygamberlere imamlık yaptığı buluşmada belirmiştir.
Zâtî tecellîdeki mertebe ile sıfat tecellîsindeki mertebe farkı, hamd ve şükürdeki mânâ farkı gibidir.
Şöyleki; Hamd vahdettir, şükür ise kesret.
Hamd vuslattır, şükür ise hasret
Hamd cemdir, şükür ise fark
Hamd kaynaktır, şükür ise kaynaktan gelen nimet.
Zâtın hitâbı katıksız ilimdir. Hakk Teâlâ kulunu hikmet nimetiyle doyurup, içirir. Hakikat semâsından gönle yağan rahmet ilmin aydınlığıdır. Âhiret vücûdu onunla dirilik kazanır. Sırların gönülde yansıması için gönlün benlik kirinden, zorlayıcı zanlardan ve hayalin aldatmasından arınması gerekir ki, âlemde gören ile görünen bir olsun. Sıfatlar âleminin ilmi dinglelere düşünereh nüzûl eyler ve çok renklidir. Gönlün hâlden hâle geçmesi mâsivaya aldanmış olanlar için bir kayıp, hâlin hakikatine erenler için bir lütuftur. Her can kendindeki bilgi kadar varlığı tanır. Gönülde hangi mânâ varsa, görünümde olan dünya gönlün bir yansımasıdır.
Gönülde Hakkın gayri kalmamışsa, görünümde olan eşya değil, eşyanın hakikatidir.

Elif Lâm Râ 'kitâbıl hakîm' (Yunus 10/1)
Elif Lâm Râ' kitâbün uhkimet' (Hûd 11/1)
Elif Lâm Râ' Âyetül kitâb ve kur'ânın mübîn' (Hicr 15/1)

Surelerin birbirlerini tamamlayıcı olmasına mukabil Hûd suresindeki elif lâm râ ile Yunus suresindeki elif lâm râ'daki hikmet, Hicr suresindeki elif lâm râ'daki mânâ gibi birbirlerinin tekrarı ve aynı değildir. Hakkın kitâbında asla tekerrür yoktur; O, her an yeni bir hikmet ve oluştadır.

'Kitâbün uhkimet'deki elif lâm râ, Hakk Teâlânın Habîr sıfatıyla kullarının içsel varlığına, 'kitâbıl hakîm'deki elif lâm râ Onun Hakîm sıfatıyla hükmündeki hikmeti, 'Âyetül kitâb ve kur'ânın mübîn'deki elif lâm râ, hükmün dıştaki vücûdunu bildirir.

Kimde ne sıfat varsa 'kur'ânın mübîn' ona onu gösterir. Cenab-ı Hakk. indindeki ilminin bâtınî sırrı itibâriyle Habîr, varlıktaki hükmünün hakk olarak tecellisiyle Hakîmidir. 'kitâbün uhkimet'deki elif lâm râ, ezeldeki fakdiri ilâhî ile bozulması mümkün olmayan varlık kitâbının hakikatini bildirir. Nitekim bireyin özünde muhkem olan hükmü ilâhî, cennetliğin cennet fıtratı ve sıfatlarıyla, cehennemliğinde cehennemi fıtrat ve ahlâk ile yoğrulmuş olmasıdır. Bu sır, 'said, ana karnında iken said, şakî de ana karnında şâhidir' şeklindeki hadisiyle bildirilmiştir.

'kitâbıl hakîm'deki elif lâm râ, bâtındaki ilmin, 'âyâtül kitâbıl hakîm" zâhire çıkışıyla, hükmün hakk olarak tecellisini gösterir. "Onun hükmünü bozacak yoktur" (Rad 13/41) 'kitâbün uhkimet' bâtındaki bilkuvve muhkem kazayı,

'kitābil hakîm' zâhirdeki bilgiil kaderin tecellisini çok ederki, her işteki perçeh faile ezeldeki hükmünün sahibi olarak Cenabı Hakkdır.

'kitâbün uhkimetdeki hikmet Hakîm ve Hâbir sıfatlarıyla Ona ait olup, hikmetin zâhir oluşu 'ayetül kitâb' tedir. Ayetler, yaşamdaki tecelliyi, Rab ile kulları arasındaki ilişkinin mahiyetini, surelerdeki ayetlerle anlatılan menkıbe ve misallerden murad edilen mânâ ve maksadı açıklar.

Cenabı Hakk Habîr sıfatıyla batındaki ilmin, hakk olarak zuhura gelen zâhirdeki ilmin sahibidir.

Kitâbün uhkime' Hakkın katındaki hükmün değişmiyeceğini bildirir "Benim indimde söz değişmez" (kaf 50/29)

Hakkın Habîr ve Hakîm sıfatlarıyla tecelli eden ilmi, zamana, sese ve harfe muhtaç değildir çünkü, sıfatları Hakkın Zâtından gayrı değildir ve lâfzın Hakkdan haber alan can, vakte bağlı olduğu gibi, zamanın idrakı, zâtındaki safiyete uygun ve Hakkın lütfuna muhtaç olarak manâyı algılar. Ruhunda bulduğu nurun aydınlığıyla, varlık kitâbındaki âyetlerin tevilene şahid olur ki, 'ayetül kitâb' dan murad edilen maksad hasıl olur.

Habîrden kitâb gelmeden ilminden haber alınmaz
Hakîmden hikmet inmeden sırra mazhar olunmaz

"Onun ilminden dilediğinin dışında, kimse bilgi kavrayamaz" (Bakara 2/255)

Zât-ı Hakk her nitelikten münezzehdir. Tecelliğâh ise nefsinde tecelli eden isim ve sıfatın niteliğine bürünür. İlâhi hitâbın mazhar olduğu hiçbir merkebe aynı değildir velâkin, tecellinin gayrı da değildir. Tecelli nûru tecelliye mazhar olanın mânevi merkebesini ve ordaki ruhaniyeti aydınlatıp, alametlerini ortaya koyar. Tıpkı güneş ışığının eşyayı görünür kılması gibi.

Elif Lâm Râ'daki hitâbın nûraniyeti kulunun gönül levhasından şöyle yansımaktadır: Subhan Allah en doğrusunu bilir. Elif, varlık merkebelerini gösterir. Hûd suresindeki elif, âlem-i ceberûtdaki ilâhi isim ve sıfatların sırrını, Yunus suresindeki elif, melekûtiyet âlemindeki ruhaniyetin hakikatini, Hicr suresindeki elif, isim ve sıfatdaki tecellinin âlem-i nâsut'un belirişinde zıtlarıyla birlikteki yansımasıdır. Lâm, aklın ilim ile olan ilişkisini, ilmin akıl ve gönül sahipleri için değerini bildirir. Hûd suresindeki lâm, rasyonel edilebilir ilmin öncesindeki mutlak aklı, Yunus suresindeki lâm, her idrâki kapsayan evrensel aklı, Hicr suresindeki Lâm, hakk ve bâtılı teşrik etmekle sorumlu bireysel akla dile getirir. Hûd suresindeki ilim, ses, söze ve surete bağımlı olmayan mârifeti, Yunus suresindeki ilim, levh-i mahfuzdaki ilmi ve onun gönül levhasındaki kayıtlarını, Hicr suresindeki ilim, mahv ve isbatın gerçekleştiği uygulamalı ilim merkebesini ifade eder ki, yokluktan varlığa, varlıktan yokluğa geçiş bu merkebenin ışığıdır.

Şeytanın varlık olarak hakikati neyse, yokluktan varlığa çıkanın hakikati de odur. Mürîd sıfatıyla irâde edip kadir sıfatıyla ilâhî kudretin sahibi mutlak Varlık O'dur.

Rā, Buluşma ve kavuşmanın nûraniyeti olup, ilâhî âlemle kevnî âlem arasındaki irtibattır. Kulun Rebbına olan vuslatın vesilesidir. Bā'nın altındaki nokta, Rahman ve Rahim'e besmele ile kavuşur. Hûd suresindeki rā, risâletle vücûd bulan kitâbın sırrını, Yunus suresindeki rā, akla ve fenle tebliğ ediken kitâbı, Hicr suresindeki rā, amellerin neticesinde kayda alınan kitâbı bildirir. Subhan Allah hidâyetin sahibidir.
Arâf suresindeki Elif Lâm Mîm Sâd (7/1) Cennet ve Cehennem ehli olan bütün varlığı Hakka davettir. Elif Lâm Mîm, imân ehlini Hakka davet ederken, Sâd, inanan ve inanmayan herkezi kendi hakikatına dönmeye davet eder. İmân edenlere öğüt olan kitâb, inkâr edenler için korku ve sapkınlık vesilesidir.
Birisi için lütuf olan şey, diğeri için kahırdır. Ayrılığın sebebi mânânın hakikatından bîhaber olmaktır. "Sâd, velkur'ani ziyzzikr" (Sâd 38/1), imân ve inkâr ehlini kapsayıp, hiç birini dışlamayan Sâd'ın hakikati cemûlcemâdır. Bu ise ancak Hakkal yakîn ile mümkündür. Elif Lâm Mîm, Kur'an ehlini ayne'l yakîne davettir. Elif Lâm Rā, Kulun kendi varlık kitabında kayıtlı olan imân hakîkatına ilmel yakîn ile olan davettir. Sâd, sıddıkların mertebesidir zîrâ o, ziyzzikri hâmil olan teyid edip, Hakka olan hizmetini tamamlamış, varlığı Hakkla, Hakk için Hakk'dadır. Elif Lâm Mîm Sâd çok mubarek bir kitâb olup, muhatabı için üzüntü ve keder yoktur. Zîrâ, Hakkdan gayri ardına düştüğü hiç bir şey yoktur.
"Ondan başka dostların peşinden gitmeyin" (A'râf 7/3)

"Elif Lâm Mîm. Tenzîylül kitâbi lâ reybe fîyhi min Rabbil'âlemîn" (Secde 32/1-2)

Secde suresindeki elif lâm mîm, kulu secdeye götüren hidâyet nurudur. Zîrâ secdenin hakikati odur ki, Rabbinin tecellîsine zâtında şahid olan kul secdeye varır.

Kul ile Rabbinin buluşması Be harfinin Re harfine kavuşması şibidir. Âlem-i nasûtda zahir olan nokta, besmeleyi Be ile zikretmekle Âlem-i ceberûta yükselerek Rahman ve Rahîm'in şefkat ve muhabbetine mazhar olur.

Kulun mânevî yükselişi mânevî ibadetler ve arınma iledir. Menfaat gütmeyen amel nafile ameldir. Salih amel nafileyi sevimli kılar, öyleki "kulum nafilelerle yakınlaşır"ın sırrı yakınlaşmanın anlamını açıklar. Bilki yakınlaşmak benlikten arınmaktır. Kalb temizliğiyle nefsin sıfatlarından soyunan kul, sırrın temizliğiyle Hakkın gayrından arınmış olur. Suret âlemin gölgesinden azad olarak zâtında tecellî eyleyen hakkâni sırrın hakikatına mazhar olur.

Mânevî miraç tecellî sırrına şahid olmaktır; Dünyada gönül cennetine kavuşmaktır. Nitekim elif lâm mîm le bu sır zahir olur. Âlemlerin Rabbi tarafından hakk olarak indirilmiş söz, kulun nefsinde zahir olan "tenzîylül kitâb"dır. "o Rabbın katından inen hakk sözdür." (Secde 32/3)

Zâtında beliren ayetin sırrına eren kul Rabbi için secdeye varır. Sırrın temizliği nur ile, temizliğin korunması secde iledir. Nitekim secde suresini okuyan müminin secde etmesi, sûredeki sırrın idrakına varmanın zâhirdeki yansımasıdır.

"Reybe" kuldaki izafi benlik zannı olan şüphedir. Reybenin mevcudiyeti temizlik perektirir. Yakin nuruyla nefsinin hakikati belirdiğinde şüphe, lâ reybe şüphesi kalmayan kesin iman hâline dönüşüp, taharetini nur ile yapmış olur.

Hakk olarak kulda tecelli eyleyen nur, Hakkın kendi ruhundan üflediği hakkânî bilmidir." Allah, hakkın bizatihi kendisidir" (Lokman 31/30)

Mânâların kalbe inişini bilen insan, yaşayan Kur'anın her an nasıl nüzûl ettiğine de vâkıf olur.

Kimileri gönüldeki ilahi ilmin nuru olmaksızın, "ilmi delile dayanmadan Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay konusu olmak için boş sözü satın alır" (Lokman 31/6) Rabbin kullarına rablik yapanlar zamanındaki neslinin kullarıdır.

Nefsani sıfatlardan arınıp Rabbinin sıfatlarıyla ruhen şekillenen insana suret-i Hakk kisbesi giydirilir. Suret-i Hakk olan insan-ı kâmil ruhen her an secdedir ve "Rabbine hamd ile tesbih etmektedir" (Secde 32/23) Nefsinde tecelli eyleyen Rabbinin ismi onun hidâyet rehberi ve sırrının nurudur. "ona kavuşacağından şüphe etme" (Secde 32/23)

Allahın sıfatlarıyla sıfatlanmak kulu Allah yapmaz, velâkin kul için en yüce insan olan "Allahın kulu" yapar. "Ya sin" hitabını işiten her insan, nefsinin hakikatine yönelik Hakkın davetini duymuş olur.

"Kâf vel kur'ânil mecîd" (Kâf 50/1-2)

Secde ayetlerini okumanın anlamı, secdeye atfedilen mânâda belirmesi gibi, her mânâ hakikatine taşıdığı ismin sırrından alır. İnsanın hakikati büründüğü ismin sırrında gizlidir. Her isim zâtında barındırdığı hasletlerin ait olduğu âlemlerin ruhaniyetine bürünmüştür.

Nasıl ki insan, Yâsîn hitâbıyla alem-i nâsûtta vucûd bulmuştur; kâf, insan-ı kâmilin mânâ vucûdunun bürünüldüğü hasletin hakikatidir. Subhan Allah'ın doğrusunu bilir. Varlığı Sûretü'l hamd, hâli dâimî şükürdür. Varlığa ne yaşantısıyla "kur'anla öğüt veren" sözlü kitâbdır. Zîrâ ilmini ve feyzini Hakkın katındaki en yüce Kitâb'tan alır. Kâf, o kemalât mertebesinin nurudur ki hiç bir şeye muhtaç olmayan Kayyum'un nuruyla sulanmış, Hakkın gayrına olan ihtiyacı ruhen kalmamıştır.

Göğsünün güneşe çekilmesi misâli, nefsinin sıfatları ilâhî sıfatların nurunda kaybolmuştur.

Malumdurki kalbde yerleşmeyen hiç bir öğüt kalıcı değildir. Sıfat Cennetine girmek gönlün ulvî sıfatların nuruyla bezenmesi demektir. Kâf'ın uhdesinde bulunan mânâ, her an Hakkın huzurunda bulunmaktır. "Onun huzurunda ise sesler kısılmıştır" Ruhlardaki ayet el kürsî kendi hakikatına yükselmiştir.

Her can kendi elleriyle hazırladığı, mânevî hâlleriyle dokuduğu sureti, âhir vucûdu olarak benimser. Her birey kendine uygun mânâ vucûdu ile buluşur. Hayatın akışı içinde hazırlanan mânevî bedene ruhen intikâl eder.

Hissiyatın onu yönetmediği insan, kemâlatı kendisine beden yapar. Bu mânâya ârif olmayanlar, "hakk kendilerine gelince yalanladılar" (Kâf 50/5)
Dualite âyna yerde iki zıt mânânın mevcudiyetini gerektirir. Sanal âlemi gerçek zannetmek nasıl bir serâb ise, gerçek varlığı görmemekte mânevî körlüktür.
Oysa "Hakka yönelen her kulun gönül gözünü açıp öğüt alması için" bir ibret vardır.
Bâtınî hakikat suyuyla kutsanmış ne mânâ bahçeleriyle süslü canlı bir kitâbtır insan.
Yalanlayanın yalanı, onun mânâ ne âhir bedeni olurki o, ceddi'in zıddı olan zıll'dır.
Şûnun ifade ettiği ruhaniyet nerede! Şelpenin ifade ettiği nefsaniyet nerede!
Ezelde kendine nasıl hitâb edildiyse o sıfatlarla vucûd bulmuştur insan. Hakkın katında mahfuz tutulan kitâb'da hayrın ve şerrin sureti olan amelleri rehindir.
"Ölü toprağa ot vermek" hakikat ilminden yoksun kalmış susuz gönülleri ferahlatan haberlerle oyalamak gibidir.
Ruhundaki kur'anıl mecîdin nuruyla tahakkuk etmiş insan, "sır gözünden perdenin kaldırıldığı" lutfun mazhârıdır. (Kâf 50/22)
Suretlerdeki benzerlik birini diğerinin aynısı yapmaz. Her ruhun nuraniyeti kendindeki sırra göredir; Her hafın sureti gaybdaki mânânın ruhuna göredir. Her kim kur'anın mânâsı ve ruhu ile amel edip, hakikatiyle bütünleşirse kur'anılmecîd onu şereflendirip, ruhunu yücelttir. Her kim onun şerefinden dünyalık arasa nuru zulmetle değişmiş, nefsini Hakka değil, dünyaya vermiş olur. "Heşin taleplerine uymaki seni Allahın yolundan saptırmasın". (Sâd 38/26)

"Nûn vel kalemi vemâ yesturûne" (kalem 68/1-2)
"Ellezî allame bil kalemi" (Alak 96/4)

Şebhan Allah en doğrusunu bilir; surelerin başındaki mukattaa harfleri suredeki ayet ve mânâların nuru ve ruhudur. Başözü sureti görürken gönül gözü suretin ruhunu görür. Şönle inen varidât kalemin gönül kâtibine bildirdiği ilimdir. Kalbe ferahlık veren ve onun basiretini netleştiren Fey'i Nûn un kanatlarında taşınır gibi o, ilâhî ilmi taşıyan kemâlât nurudur. Kalem, Hakkın indindeki rahmetinden ihsân olunan mânâ ve hakikatler ilmidir. Bu nedenle kaleme ve kalemle yazılanlara yemin edilmiştir.
Nitekim insana "bilmediğini kalemle öğreten" ve vahyolunan hikmeti "kalbde toplayarak kulunu okutturup mânâsını açıklayan", O'dur (kıyamet 75/17-18-19)
Âlemdeki kâmillerin her biri "ağaç misâli birer kalem olsa", ilâhi hikmetle dolup taşan "deryalar mürekkep olsa", ilm-i ledünndeki hakikat ve sırlar yedi merkebeden tefsir ve tevil edilse de, Allahın katındaki ilâhî ilim "ve rahmet tükenmez. (Lokman 31/27)
"İnsan ancak kendi nefsinin şahididir." "mazeretlerini terk ettiğinde" özvarlığına olan tanıklığı derin bir anlayış ve farkındalığa dönüşür. (kıyamet 75/14-15)
Yokluktan varlığa çıkan herşey Hakkın katındaki hamdın delilidir. Kalbe gelen ilham hakkânî ise gönül sahibinin ahlâkında sebat bulur. Güzel ahlâk, kalbde toplanan mânâların ilâhî nur ile teyid ve korunduğunu gösterir.
Hak'dan gelen ilham billur gibi berrak olup içinde kuşku basamaz,

"Allah rahmetini dilediğine verir" (Bakara 2/105)
Rahmetin tahsis edilmediği kalb hakikati taşıyamaz.
Nitekim insan idrâk edemediği bir mânâya tahammül edemez.
Özünde hakka dayanmayan haber faydasız bilgidir.
Nefsin oyunundan gelen saptırıcı malumat ve kişiye manevî bir değer katmayan fuzulî bilgi hakk değildir.
Kıyametin kopmakta olduğu safsatasıyla gerçek dışı haber ve fantezilerle bireylerin uykusunu daraltan söylemler her devirde görülen nakaratlar öte bir şey değildir.
Hidâyete değil velâkin sapkınlığa önderlik eden sözde rehberler zanlarındaki faydasız bilgiyle takipçilerini bir yalandan diğerine koştururlar. Hayalî hakikat olarak benimsemek, görsel benliğin kendini avutup aldatmasından başka bir şey değildir.
Kim neyi görüp, neyi bekliyorsa, görüp beklediği kendi hâli ve nefsinin niteliğidir. Herkesin kurtuluşu kendi amellerindedir.
"Eğer bakmasalardı Allah katındaki elbette onlar için daha kıymetli olurdu" (Bakara 2/103)
Kalemle öğreten bilgi bireyin ahvalini güzelleştirip, görülen gözüne tereddüt ve kuşku değil, basiret kazandırır. Kendi hakikatına vâkıf olmayan benlik nefsaniyeti karşısındakilere malederler.
Huzura ermiş ve neşeyi gönlünde yaşayan insan, herkese huzur ve mutluluk aşılar. Kendinden hâsıl olmayanın verebileceği şey nefsindeki doyumsuzluktur.
Varlık kitabını ilmen bilen ile gören arasında mertebe farkı bulunduğu gibi, yaşayarak müşahede edenler arasında da lütuf ve ihsân farkı vardır. "Allah büyük lütfun sahibidir" (Bakara 2/105)

"Hâ Mîm ..... ve innehû fiyümmilkitâb" (Zuhruf 43/1-4)
"Hâ Mîm .... minallahil'azîyzil'alîm" (mü'min 40/1-2)

Haktın katındaki ilâhî ilmi îjade eden ve hakikatlerin hakikatı olan ümmülkitâb'dan nüzul eyleyen hakk nurudur ki, ümmi gönül o nur ile okur. Mânâların açıklanabilecegi lisânın hudutlarında durur. Zîrâ, yazıya indirgenen her söz ve îjade; harfe ne söze sığmayan hikmetin sınırıdır. "O, nezdimizdeki ankitâbda kayıtlı, çok yüce ve hikmet doludur" (Zuhruf 43/4) Hikmet, anlaşılır ve aşikâr olması gayesiyle halkın kendi lisânından bildirilirki, mânâları okuyanlar ona akıl erdirebilsinler. "Düşünmeniz için onu Arapça bir kur'an kıldık" (Zuhruf 43/2-3).
Zâhir ilmi akıl sahipleri için, bâtın ilmi gönül sahipleri için, ilmü'l ledün ehl-i kurb ve ehl-i yakîn içindir.
"Ona katımızdan rahmet ve hikmet verip, ilim öğrettik" (Kehf 18/65)
Her can kuşandığı sıfatın zihni ve ilmiyledir. "kitâbın indirilişi Aziz ve Alîm Allah'ın katındandır" (mü'min 40/2)
O halde kim hangi sıfatı hâmil ise Rabbını hamd o sıfatın niteliğiyledir.. Şeriatın sırrını görmeyen göz dostun sıfatını da göremez.
O'nu ilmen bilenin hamdiyle bilmeyenin hâli denktir!
O'nu muhabbet gözüyle görenle görmeyenin görüşü aynıdır!
Gülbahçesinde yaşayanla yan sokakta dolaşanın hazzı birdir!
Elbette, "mertebeleri yükseltenRefî O'dur" (mü'min 40/15)
Vâridatın meâli: gönüldeki sır öyle bir kemâlât vâdisidir ki, Tuvâ'ya erişen ruh şekil ve suret nalelerini varlığın dışında çıkarır. İzafî benlik hayalinden varlığın hakikatine miraç eden mü'min Rabbın kitâbıyla başbaşadır.

"Hani Rabbı mukaddes vâdi Tuvada deslenmişti" (Nâziât 79/16) Kulun Hakka hitâbı Onu aşkla zikretmesi, Hakkın kulune hitâbı ona ruhundan üflemesidir. Her can ait olduğu zikir meclisine dâhil olur. Huzur içindeyken Hakkı yâdetmeyen Onu sıkıntı içinde zikreder. İlki rahmet hamdı, ikincisi azab hamdıdır. Her ikisi de Hakkın kulune olan hasretidir. Ehl-i Hakkın her zikri, Hakkın gönüldeki tecellisidir. Başı rahmetle başlayan her iş rahmetle sonuçlanır zîrâ, Evveli rahmet olanın âkibi de rahmettir. "Rabbının varlığı kuşatması rahmet ve ilimledir" (Mümin 40/7) Hikkim rahmet gözü çirkini de güzel görür. Zîrâ, çirkinin çirkinliği: kendisindeki güzelliği görememesidir. Amâya vebal yoktur o halde ondaki güzelliği göstermek rahmet ehlinin işidir. Âlemde her an herşey yenilenmektedir. Hayr işleyen kul, sevab ve selâmet hamdıyla yenilenir. Zıddına yönelen kişi zorluk ve darlık şikâyetini yenilemektedir. İnsanın kendinden şikâyet etmemesi de Hakkın bir nimetidir.

Huzur ve mutluluk sahiblenilecek kişisel bir eşya değildir. Ehl-i yakîn, huzuru imânın kemâlinde bulmuştur zîrâ gönüldeki ilim taklidî değil, hakkal yakîndir. Gönüldeki neşe, içinde bulunulan huzuru ilâhi nedeniyledir. Bir gönül levhası ki sırrı selîmdir, en değerli mücevher (zuhruf) odur zîrâ, Rabbının nuruyla doludur. Bir kulki özü ve sözü güzel, ifadesinde berraklık vardır kitâb-ı mübîn odur. "O, ancak kendisine nimet verdiğimiz hâlis bir kuldur" (Zuhruf 43/59) Ruhundaki tecellinin kıymetini bilen can "ilk ölümden gayri ölüm tadmaz" (Duhân 44/56) Ölüm, ölümsüz Dirinin inâyetiyle kurban edilmiştir "ilk ölüm", Allahtan gayrı herşeyden ölmektir.

"Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd Zikrü rahmeti rabbike abdehu zekeriyyâ" (Meryem 19/1-2)

Varlık ve yokluk bireyin nefsinde deneyimlediği bir hâldir "İsteyerek veya istemeyerek geliniz" çağrısı, nefsindeki kabiliyete göre insana ilham edilen veya duyurulan mânâ ve öğütlerin, her birine kendi gönlünün ve aklın dilinden bildirildiğini gösterir.
Nefsin yönelişi ise onu hayrın veya şerrin mazharı yapar.
Nitekim yaratılmak istenilen mânâlar, ulvî ve süflî mertebelerin tümünü kapsar.
Her canın hakikat algılaması ve hakkaniyet ölçüsü nefsinin içinde bulunduğu boyutu bildirir.
Zâhirdeki hakikatin bâtındaki hakikatle izdivacı şeriatın işidiş kanun ve kuralların uygulanmadığı bir şehirde herkes kendi bilgisi üzere hareket ederse yollar kısa zamanda tıkanır.. Şu halde ilâhi kanunlar ve uygulamanın rehberi olan sünnet, toplumsal düzenin ve bireysel huzurun vesilesidir.
İzâfi benliğin emrindeki zorlayıcı zanlardan kurtulup, Hakkın sıfatlarıyla sıfatlanmak suretiyle gönül kâbesini tavaf eden can, dâimi huzurdadır.
Nitekim masivâ bakışının kasvetinden kurtulup, şekil ve suretlerin aldatıcı görünümünden "gecenin karanlığıyla örtünen" Yunus (a.s.) misâli her kul, "nefsinin sıfatlarıyla Zâtının sübutî sıfatlarını örtmekten Sana sığınırım" diye niyaz eder. (Enbiya 21/87)
Hakkın sıfatlarıyla sıfatlanmış can, kendinde varlık bozulmadığı içindirki hayra ve lütfa muhtaçtır. Yokluğa, "gölgeye çekilen" Musa (a.s.)'nın dilinden, "vereceğin her nimete muhtacım" niyazı (Kasas 28/24) ile, Zekeriyâ'nın (a.s.) dilinden rahmet ve dostluk talebi, varlıktan boşanmış canın Hakkın rahmetiyle bekâ dilegidir.
Zekeriyâ ismînin kitabı Mukîm'de yedi defa zikredilmiş olması, tekvîn sıfatı hariç Hakkın yedi sübutî sıfatıyla sıfatlanmaya işarettir.
Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd'daki tertip velâyet mertebelerindeki nuraniyettir.
Kâf, hem kalb hem de kalem sahibini aydınlatan sıfat nurunun

rumuzudur. Bu mânâ, "bırakacakları eserlerini yazarız Biz" ayeti celîlesinde müjdesini bulmuştur. (Yâ Sîn 36/12)
Hakkla Hakkda bekâ nimetine kavuşmuş kulların her anı zikir ve hamddir. Bekâ nefsin sembolü olan Meryemi himâyesine alarak, görsel varlığından doğurmuş benliğin nasibidir. "Onu Zekeriyâ'nın korumasına verdi" (Âli İmran 3/37). Hakkın mânâ meyveleriyle beslediği Meryem'den zuhura gelen bekâ yurdundaki vücûdun timsali İsâ (a.s.), Hakkın zâtî nefsiyle nefeslendirdiği ruhanî boyuttaki varoluştur. Kezâ, ölümsüz dirlik olan âhiret hayatını doğrulamak üzere velâyet lütfun sembolü olarak beliren Yahya (a.s.) ise, "Allah'tan gelen 'Kelimeyi' doğrulayıcı, nefse hâkim, sâlihlerin kâmillerinden" (Âli İmran 3/39) kâşif ile kalbde tahakkuk etmiş olan sır velâyetin kemâlâtı olan sıddîkiyete sâdık ile ulaşır. Şöyleki; Hakkın hidâyet nuruyla Hû'dan nüzûl eyleyip, aczin ve muhtaçlığın mânâsını suvarette tenezzülde bulan can, ilim sıfatının nuru ayn'i kuşanıp, evrensel aklın ve hikmetin mazharı olur. Nitekim Yâ Sîn, ey insan hitabı, görsel benliğin yokluğunda insân-ı kâmilde beliren sıfatların Hakkın sıfatları olduğunu beyan eder. Velâyet mertebelerindeki rumuzlarda yer alan elif'in varlığı veli sıfatıyla her mertebedeki Hakkın varlığına işarettir. Hakkın lütfuna mazhar olarak nura boyanan can nübüvvetten yontulan peygamber ve velâyetin kemâlâtını sıdâkiyette bulur. Sıddîkiyet, Hakkın şuuruna yönelmekten sakınan ve sünnete olan sadakatin timsali olan ruhanî varlık mertebesidir. Varlığının sesi, Hakkın sesidir. Dilin, gönlün ve nefsin sükûnetiyle Rabbiyle olan sohbeti sırrındaki niyaz ve hamd ile perçekleşir. Kulunun sırrından söyleyen, işiten ve rabet eden Ödur. Hakkla Hakkda bekâ nimetini bulmanın ve Hakkın rahmetiyle buluşmanın anlamı budur. "Allah dilediğine hesab edilemeyen sınırsız rızık verir" (Âli İmran 3/37)

"Elif Lâm Mîm. men kâne yercû likâallahi feinne ecellahi leât ve hüvesemiy'ul'alîm" (Ankebût 1-5)

Bireyin kendi gönlünün hâli, âlemlerde görünen suretlerin kendince idrâkidir. Zirâ her görül mânâ kabındaki aydınlık ve varlığındaki kemâlât kadar görür. Zâhir ve bâtında beliren suretler, tecellînin görünen yüzü olup, künhü (özü) değildir. Nitekim ister dünyevî isterse uhrevî olsun, yorum ekranlarındaki değişik renkler, mânâların farklı idrâk edilmesi nedeniyledir. Görüntülerdeki dönüşüm ve hâllerdeki değişim, âlemlerin idrâkindaki farklılığı da birlikte getirir; Huzur ve muhabbet gözüyle görülen 'likâ' ile, sıkıntı veya keyif gözüyle görünen nasıl bir değildir. Her can kendi gönlünün hâl dilinden görüşünü söyler.
Halkdan Hakka iltica ederek Rabbine hicret etmiş bir gönlün kalbgözü Hakkın gözüdür; Âlemlere bakışı basiret iledir Zirâ. sırrı nurla sıvanmış aynadan Hakk Teâlâ kendi cemâlini seyreder. Her kim "ben Rabbime hicret ediyorum" diyerek "Hakka kavuşmayı umuyorsa Allah'ın tâyin ettiği vakit mutlaka gelecektir" (Ankebût 29/26-5)
'Likâallah', cemâle ermiş gönlün örtünmesindeki hikmet, Hakkın tecellîsindeki hususiyetin halkın gözlerinden gizlenmesidir. Zirâ. suret düşkünü benlikler inadını putlaştırmakta mahcet sahibidir. Gönül kâbesindeki azamet ve yücelik örtüsü, hiç bir mânâ ve idrâkin tecellîyi sınırlayıp, kısıtlamadığı, velâkin, Onun rahmetiyle kuşatıp, hidâyet ve muhabbetiyle mâmûr ettiği üns-iyet örtüsüdür.
Sevgilinin sevgilileri görerek bilirlerki, Hakkın rahmeti Zâtî muhabbettir, hikmetdir, hidâyettir. Bu âlemdeki yakîn'in ölçüsü ilme'l, ayne'l, hakka'l yakîndir. "kendilerine ilim verilenlerin gönüllerindeki apaçık ayetlerdir" (Ankebût 29/49).
Mescidi Haram, kulun kendi varlığı dahil, âlemlerdeki her bir

Zerrenin Hakkın tecellî mahalli olmasıdır. "Ey Âdemoğulları. Her secde yerinde güzel elbiselerinizi giyiniz" (A'raf 7/31) Bütün yeryüzü secde yeri ve Hakkın mescidi değilmidir?

Yaratılmış kullar, beytüllaha mazhar olan kalb-i selîm sahibi canlardır. Gönüllerdeki beytullahın temiz tutulması, hiçbir şeyin Ona ters düşecek tutulmaması değilmidir?

Arşın ziyneti olan takva, Onun hükümlerine rıza değilmidir? "Kim nefsiyle mücahede ederse kendi hayrı için etmiş olur" (Ankebût 29/6) Halkla avunan kalbler Hakkla ünsiyet etmediklerinden, Hakkın vechini (liqâallahı) ararlar.

Bütün âlemlerin Hakkın vechi olduğunu gören canlar Onun yüzünden başını çevirmezler. Cemâline ermek ümidiyle Hakka yönelenler, görsel benlik "sınavıyla yüzleşmeden, yalnızca iman ettik demeleriyle bırakılacaklarını sanırlar" (Ankebût 29/2) Her can kendi iddiasıyla yüzleşmeden nefsinin hakikatini tanıyamaz. Nitekim, "her nefis izâfî benliğinin ölümünü tattıktan sonra Hakka döndürülür" (Ankebût 29/57)

Her yüzden vazgeçmeden Hakkın yüzünü göremezsin.

Her bir ve sıfatı Hakka rade etmeden tevhid sırrına eremezsin.

Ankebût suresindeki Elif, imanın hakikatini yaşamak üzere nefsiyle yüzleşen varlığı; lâm, gönlün istidat aynasından seyredilen Hakkın vechi likâyı; Mim, halkdan Hakka hicret eden mümini ifade eder. Subhan Allah endişesini bilir. Nuh kavmi misâli, nefsaniyet tufanına yakalanmamak için Hakkın iman ve hidâyet gemisine binilirki, kurtuluşa erilsin zira" ne yerde ne de gökte Allahtan başka bir veli ve yardımcı mevcud değildir" (Ankebût 29/22)

Semî' sıfatıyla Hakkdan duyar, Alîm sıfatıyla ilmini Hakkdan alan her can Hakkın cemâlini kendinden seyreder.

"Elif Lâm Mîm. Ğulibetirrûmu fiy ednel'ard, ve hüm bâdı ğalebihim seyağlibûne fiy bidi'siniyn, lillâhil'emru min kablü ve min ba'd" (Rûm 30/1-4)

Allah'ın kulu olmakla, Allah'a kullukta bulunmak birmidir? Allah'ın kulu olmayan can yoktur. İmân eden de, inkâr eden de Hakkın kulu dur; kulluğunu yalnızca Zât-ı Hakka tahsis eden can ise Hakkın hâlis kuludur. Mümin'in has kulluk sırrında yerik düştüğü en yakın yer (ednel'âsâ) kendi benliğidir. Ne mutlu o cana ki, Hakkın muradına mağlub, nefsine galibtir. Her iki hâl de Hakkın tecellîsiyle gerçekleşir. Mümin'in yürüttüğü mücadele geçici olup, kudsî ruhun emmare nefse galebesi gerçekleşecektir. "Bu Hakkın va'dıdır" (Rûm 30/6) Bu gayretle gerçekte, "galib olan Azîz ve esirgeyen Rahîm O'dur" (Rûm 30/5) 'Bid'i siniyn', Hakkın hükmünün gerçekleşeceği öyle bir vakiadır ki, mânânın özüne ermeyen insan bâd-ı tecelliyi (kaderi) anlayamaz.

Hakkın va'dı sâfî hayr, va'dı inkâr şerdir.

İddia ehli, "dünyanın görünen yüzü masivâyı görür, âhiretten yana körüdür". Oysa Hakkın va'dı bireyin nefsinde gerçekleşir velâkin," insanların çoğu Rablarına kavuşmayı inkâr ettiler." (Rûm 30/7-8)

Nefsinin hakikatini görmeyen can bilmezki, Hakka vuslat hem ukbâ, hem de dünyadadır. Zirâ, Hakkın va'dı vuslattır. Nitekim velâyet, varlığın vücûda gelmeden önceki hakikatına vuslattır.

İsâfî benliğin, "Kıyametinin koptuğu gün" benlik davası susar. (Rûm 30/12) Nefs susturma kulunu vuslatına söyleyip duyuran Hakk olur. Rûm suresindeki Elif, nefsiyle yüzleşip, Hakkın yardımıyla galib gelen ruhaniyetin nurunu; Lâm, hayr ve şer arasındaki cihadda Hakkın rızasını kazanmaya yöneten ilim ve akıl nurunu; Mîm, Hakkın hidâyetine istinad eden gönlün, nur-u muhammedden aldığı nübüvvet nurunu gösterir. Elif Lâm Mîm'in birlikteliği, Hakkın fethine mazhar olan seçkin kula, İhsân ile ilkâ olunan ruhaniyetin, kesretteki vahdetin rumuzudur.

Subhan Allah doğrusunu bilir; gönüllere ilhamı indiren O'dur.
Kul için endeşeli nusret ve rahmet Allah'ı Allah ile bilmektir.
Nitekim yaratılanı görüp, Yaradanı göremediğine inanan benlik
uçlete çekilir. Halktan uzaklaşmanın maksadı Hakkın tecellisin-
deki tevhidi görmeğe mazhar olabilmektir. Ruhani halvet,
topluluk içinde tekliği görememek olan manevi şaşılığı tedavi
maksadına matuftur. Halvete giren benlik girdiği gibi
görsel kişiliğiyle çıkmışsa, maksada yerine gelmemiş demektir.
Zira amaç, kişiyi rahata erdirmek değil, topluma geri döndü-
ğünde halktaki Hakkın rahmini görebilmesini temindir.
"Nereye dönerseniz Allahın yüzü oradadır" (Bakara 2/115)
Gönlü Hakkla dolu kulun her anı Hakkla halvettedir. Vakit bulunca
nefsine halvet arayanın hali, varlığını Hakkın payı tanıyanın mertebesidir.
Kişi, nefsindeki tecelliye takat getiremediğinden, bir lütuf
olarak ona uyku sunulmuştur ki, yüklendiği sırrı taşıyabilsin.
Bilki, uyuyan nefs-i emmaredir, kudsi ruh değil. Zira malumdur ki nefsinden ölen uyanır.
Masivâ uykusundan uyanan gönül, "Hakkın kendisi için hazırladığı
nimeti arar" (Rûm 30/23) O nimet ki, hikmettir; yakin nuruyla
Hakkın cemâline ermektir. "Göklerin ve yerin (mânâ ve suretin)
zuhurunda, her gönlün dilinden ifadesini bulan tecellideki zenginlik
ve suret kablarındaki çok renkli görünüm, mânâyı okuyanlar için
âyetler'dir" (Rûm 30/22). Kezâ, âleyhinin hakikatına erilebilmesi
için, "nefislerinizden eşler yaratmıştır ki, etken ve edilgen zıtlar
birbirlerini tamamlayarak bütünleşsinler, çokluktaki birliği
"sevgi ve merhametle yaşasınlar" (Rûm 30/21).
Renkler Farklılığı tanımlar; Farklar bütünlüğü hazırlar.
Her kim gönülde Hakk va'dıyla buluşursa aşkın sırrına şahid olur.

"Hâ Mîm. Ayn Sîn Kâf. Kezâlike yûhiy ileyke ve ilelleziyne min kablikellâhül'azîyzül hakîym. Lehû mâ fiyssemâvâti vemâ fiyl'ard ve hüvel'aliyyül'azîym" (Şûrâ 42/1-4)

Hâ Mîm. Ayn Sîn Kâf, öyle nurani feyizlendirici, varlığın en yüce mertebesinden inen mânâların fazîletini bildirir. Varoluşla ilgili evrensel sırlar ve ilimler hidâyet nurunun mazharıdır.

Hakikatlerin hakikati Subhan Allah'ın katındadır.

An'daki ve önceki gönüllere inen ilham, ilhamını Azîz ve Hakîm'in hidâyet nurundan alır. Beşerî varlık şehrinin anası (ümmel kurâ) gönüldür. "Allah dilediğini kendine seçer," "dilediğinin kalbini mühürler" (42/13-2

"Kitaba vâris kılınan" gönüller, vakdin idrakine göre hakkı açıklar. Madde ve mânâ âleminin sırları, "göklerin ve yerin hazineleri O'nun uhdesinde olup, rızkı dilediğine açar" (42/12-14)

"Dini ayakta tutmak", dine değil, Allah'a kul olmak demektir.

"Dini doğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" uyarısı, ilâhî isim ve sıfatlardaki mânâları doğru okumayarak, tecelliyi izafî benliğin idrâk seviyesine indirme yanılgısı içinde olanlardır. "Kıyamet vakti hakkında tartışanlar hakkdan uzak bir sapıklık içindedirler" (42/18) Zorlayıcı zanlarına dayananlara Hakkın "davet ettiği dini emir ağır geldi" (42/13) Kâbeyi örten perde misâli Zât-ı Hakkı örten azamet ve yücelik ridâsı "öyle ulu ve azîmdirki", perdeler kalkınca, "sanki mânâ göğü çatlayacak" tır. (42/5) Hiç kimse benliğiyle Hakkın Zâtını göremez, künhünü idrak edemez zira, "O'nun benzeri bir şey yoktur" (42/11)

Hakkın görülen yüzü O'nun tecellisidir. Tecellî ise O'nun örtüsüdür. Yaradılışındaki sıfatların Hakkın sıfatları olduğunu göremeyen "aşağılıklar" için melekler mağfiret ve hidâyet dilerler.

Malumdurki insan, ruhanî yönüyle latîf ve aydınlık, cismanî yönüyle kesîf ve karanlıktır. Her iki zıtlıkda aynı varlık kabında bulunur. Hakk nuru gönüllere doğdukça kalbler aydınlanarak

Zulmete karşı dayanıklı hâle gelir. Hakkın tecellisine olan tanıklığın şumulü ve farkındalığın boyutları genişlediğinde hidâyetin artması, diğer anlamıyla "Onların hidâyetlerini artırıp, kalblerini metin kıldık" (18/13-14) O halde karanlıkta bize gösteren ışık Hakkın nurudur.

Zıtlar âleminde her can bir mânânın taşıyıcısıdır; kimileri korku, kimileri umut taşır. kimileri hastalığı, kimileri şifâyı, kimileri öfkeyi, kimileri rahmeti taşır.

Kim nereye yönelmişse, yönüldüğü ismin sırrını kendinde taşır. Zîrâ insanoğlu bütün yönleriyle tecellînin mazharıdır.

"Allah dileseydi onları tek bir mânânın taşıyıcısı yapardı" (42/8)

Şu halde şöyle bir sual akla gelecek olsa; "şeytanını öldürürsen, melâkîde ölür"; Bu sözün hakikatten yana nasibi nedir?

Dünya bireylerin kendilerini tanıma ve sınama yeridir. Bu sınavda her can kendine uygun sıfatı giyinecektir. Tecellîdeki zıt mânâlar bilinmeyenin bilinip tanınması içindir. Çoğalma isimlerdeki tecellînin nitelikleri itibâriyledir, "çoğalmanız yaklaşmıştır" (42/11) Zıt mânâlardan biri varlık sahnesinden ayrılsa, diğerinin sahnedeki mevcudiyetinin de anlamı kalmaz. Dünyadaki sınavda ortadan kalkmış olur.

Herkes melek tabiatlı ve hayrın mazharı olsa şer giysileri boşta kalır! Herkes birer Musa olsa, Firavunluk kime kalır?

Oysa Hakkın hükmüne göre, "insanların bir bölümü cennetde, bir bölümü de cehennemdedir" (42/7)

Bu nedenlerle Allah'a güvenen mümin kullar şeytanın öldürmez velâkin, onun müslüman olması için gayret ederler. Bu yolda kendilerine uyduğumuz rehberimiz peygamber efendimiz (s.a.v) ve onun sünneti ve her ıştaki velîmiz Azîz ve Hâdî Cenâb-ı Hakk'tır. "O, herşeye hakkıyla kadirdir" (42/9)

"Hâ Mîm. O, göklerde ve yerde bulunanların tümünü kendinden
Lütûf olarak size ihsaat ettirmiştir" (Casiye 45/1, 13)

Hâ'nın zuhuru 'hubbe' seviyesidir. Altı yönden ışıldayan muhabbet nuru zuhurdaki varlığın her yönünü kuşatır. Bilsenki her yön yönsüz O'nu görebilmen içindir; Allahı aşkla sensiz sevebilmen içindir. Âmâdan körlüğü kendini görüşü içindir. Kendini değil, kendindeki sırrı, gören göz sağlı basiret alır. Sırrın nuruyla gören göz, şekilsiz, yönsüz, sebebsiz görür. Fikri sabitlerin gözü doğuştan körüdür. Mîm harfi bizce melekûtiyetteldir. Mîm'in okunuşundaki iki mîm'den ilkinin yüzü lâhûtiyete yöneliktir; Mâlikelmülk, Mecîd, Macid, Mürîm gibi; mukaddesatını oradan alır. Sondaki Mîm'in yüzü nâsûtiyete yöneliktir; Murad, muhlas, mustafa, Muhammed gibi, şehadetini buradan alır. Kemâlât remzi ve Mîm'in çevirişi kırkdır. Kırkın kırkta da feyzini nübüvvet nurundan alır. İki mîm arasında, elifin yerine konulan işaret iki kemâlât remzi olup, kulu Rabbının ihsâsıyla buluşturur. İhlâs ve irfân ehli, varlığı ancak işaretle anlaşılan hemze misâli tecrîl elifin mazharıdır. Subhan Allah en doğrusunu bilir.

Gönül kabı nurunla sırlanmış
varlığı Zatına şahid kılmak için,
Beyaz atlılar esmâda şahlanmış
deryanın sıpasına hayran kılmak için.

Tecelliyle Zât-ı Hakk hem örtünmüş, hem de özihar olmuştur. Zâtî tecelli Zâtın özü değildir ve lâkin zuhur eyleyen Zâtın gayrı da değildir. Biten bildiğinin kendisi olunca, ilim zuhur etmiş demektir.
Mevcud iken koklanmayan bir çiçek söyle, sana benimi söyleyeyim.
Diriyken anılmayan bir can söyle, sana cânımı söyleyeyim.

Sen, ancak senden olanları bilirsin. Deki; Hepsi bizdendir- Bizi bizden gayri kimler bilsin!

Arı suyun kaynağını dağınıklıklarda arama; Zerreler ve kişiler içindir. Özenenleri değil gizlenenleri ara; Benlikten boşanmak ölenlerin işidir. Nefsine bağlandığın her işte zorlanırsın zira benlik, kendi iddiasıyla başbaşa kalmış demektir.

Var gibi görünene aldanma; Onun varlığı yokluktur. Varlığa ermek ancak Hakkla olur. Fanının varlığı Fani'ye yük olur. Kim neyi taşıyorsa yükü ona şirk olur. Akıl nuru âşığın rehberi, gaflet ise cahilin gömleği olur. Her âyetin muhatabı insandır velâkin, insandan insana nice yol var! Her gönlün seçilisi Mevlâdır velâkin, sevenden sevene nice aşk var. Her can kendinde tecelli eyleyen mânâ kadar hakikatten nasibini alır. Hakikatlerin hakikati, Hakkın hatırındaki öyle bir lütuftur ki onu ancak O, dilediğine verir.

Varlığındaki mümtaz değer olan kemalât remzini tanımayan insan yaradılış sırrına ters düşer zira, Suret-i Hakk olan insan âlemdeki en kâmil ve mübarek varlık olarak belirmiştir. Sırrının müdriki can, Hakkın tasarrufunu hem nefsinden hem de âlemin her zerresindeki tecellisinden geçiyor kişidir. Zahir ve bâtındaki her şey insan-ı kâmile itaat eder. Zira o, Azîz ve Hakîm Allah'ın mazharıdır.

Ey dost! Kendi isteklerinin hülâsasıdır görsel benlik. İzafî korkularının tutsağıdır zorlayıcı zan ehli. Hür olmaden uçamaz gönül kuşu. Ey gönül! Sen aşkı taşıma, aşk seni taşısın; Varlığının her zerresi muhabbetullahla dolsun.

"Hâ Mîm. Tenzîlü'l-kitâbi mine'llâhi'l-azîzi'l-hakîm" (Ahkâf 46/1-2)

Hayatın akışında yer alan her olay bir ayetin mânâsını açıklar. Zâhir ve bâtındaki isim ve sıfatlar, varlık sahnesindeki rollerin sırrını açıklar. Azîz ve Hakîm'in okutmasıyla yürüyen her can, Onun muradına uygun hikmet bahçesini kendi özünde bulur.

Hâ, Mîm. Ne varlığa bürün, ne yokluğa özen,
Ne aşikâr ol, nede gizlen.

Deki; Hepsi Odur. Allah'tan gayrından kurtulmanın yolu Odur. Ey candaki Cânân'dan bî-haber kişi! Kendi korkularını kimseye aşılama; Benlik yükünü kimseye taşıtma!
Kimsenin kalbindekini sırrına. Allah'a teslim her can Allah'a aittir.
Maksûda erenin maksadı kalırmı! Vuslata erenin hasreti kalırmı! Dost odurki derdini senden alır.
Umutsuzluk tellalının peşinden koşturanlara takılma!
Herkesin düşlediğini sen kucakla. Herkesin yargıladığını sen bağışla.
Aşka avlanmayan ceylan varmıdır?
Dikenli yolda yürüyenleri küçümseyenler gül bahçesine giden rahmet yollarını görmeyenlerdir. Hakkın rahmetini benlikleriyle sınırlandıranlar, rahmetten yana nasibi sınırlı olanlardır.
Beğenilmeyen şey fiillerdir, kimlikler değil! Kimliklerin hakikati Hakk'tır. Çirkin olmayan fiiller ise güzel fiillerle sevaba dönüşür. "Fiillerinin güzellerini kabul eder, kusurlarını görmezden geliriz" (Ahkâf 46/16)
Belki kendi bilgeliğine, kendi dindarlığına hayran kişi, karşılıksız ve koşulsuz rahmetin sırrını bilemediği için kendi zannına kulluk eder. Kimin ehl-i hakk olduğunu ehl-i sır bilir. Sırlar semâsında seyretmeyen ruh Hakkın tecellîsindeki lezâiz'e şahid olamaz. Zâtî tecellînin mazharı insan Hakk'dan gayrı mevcud bulamaz. Nurların nuruyla aydınlanmış gönül

nurdan payını yansıtamaz.
Varlığın bir yüzü halka bir yüzü Hakka bakar.
Hangi yöne dönse Eliş, kendi yüzünü görür.
O halde dedi; Bütün yüzler bizimdir. Birini kabul edip, diğerini red edenlerden değiliz biz.
Bir nefes ikbal uğruna, akan suya çomak sokanlardan değiliz.
Ey gönül! Özdeki sırra ermek için zâtındaki varlıktan gayrına yönelme! Ne dindarlık kisbesine bürün ne de kendi hakikatini inkâr edenin esiri ol!
Düzenbazlık nefsin en usta düzenidir. Sözü ve sesi bırak da, özdeki bestey dinle; sana sırdan seni anlatsın.
Ukalalık ne kibir zincirlerini kır ki, riyâkârlıktan başarasın.
Nefsin için değil Allah için sev ki, sırdaki sevgilinin sahibini tanıyasın.
Kusurluyu dışlamak dünya ehlinin işi, kusuru örtmek âhiret ehlinin işi, kusuru güzelliğe dönüştürmek Allah ehlinin işidir.
Sembolleri putlaştıran iman tüccarları hakikatin yalın güzelliğine bakamazlar. Ölümlünün sözü gönüllere hayat vermez.
Dirilerden al sen ab-ı hayatı. Hikmet herkesin nasibi değildir.
O can suyuki sırdaki esma ve sıfatlardır. Batınındaki Zâtlardır.
Dertlinin ilmi kendi derdidir; kendindeki sır değil!
Âşığın derdi gönlündeki sırdır; Aşkın sırrı değil!
Ârifin sırrı sırrı ilâhidir; Zira o, aşkın kendisidir sureti değil!
Dostun dostluğu bize yeter; Dosta dostluk satanlardan değiliz biz.
Aşkın himmeti âleme bedel; Nefsine yerân arayanlardan değiliz biz.
Tevhid sırrına şehâdet ölmeye bedel; Kendini müslüman âlemi kâfir sayanlardan değiliz biz.

"Hâ Mîm. ve mâ yülekkaâhâ illeleziyne saberû ve mâ yülekkaâhâ illâ zû hazzın aziym" (Fussilet 41/1-35)

Ey dost! Aşkı aşıklarda ara. kurumuş kuyuda su ne arar!
O aşkın içinde binlerce aşk var.
O gönlün içinde cümle âlem var.
Sanki kum tepeleri bütün Piller. Ahkâf'ın ardında derya var.
Tecellinin özünde hakiki Fail Allah var.
Aziz ve Hakîm Sevgiliden haber var.
Gönlün gönle akması nehirlerin deryaya akması gibidir.
Gönlün hâlden hâle dönüşmesi ne istediğini bilebilmen, doğru ve güzel olanı bulabilmen içindir.
Bilki ehl-i gıybetten veliyyullah çıkmaz.
İyilikle-kötülük eşit olmaz, "buna ancak sabreden ve hayrın hazzından nasibi olan kimse kavuşturulur". (41/35)
Ummanda buluşanların hepsi deryanın rengine boyanır.
Hepimizin hepimizi eğittiği deryada, mutlak eğitmen ummanın kendisi değilmidir?
Aşk ile elele yürüyenler deryaya nedensiz dalarlar.
Aşksız kulaç horandur deryanın sevgililerine.
Eyvah! Sevdiklerimiz ve dostlarımız olmasa, hayat bu kadar güzel ve inandırıcı olabilirmiydi? İnandığımız değerler olmasa bu kadar anlamlı olabilirmiydi?
Varlığına anlam katan değerler inancına uygun yaşamda sende zâhir olur. Sende yaşam bulmayan bilgi, senin için kuru olur. Yanlışı doğrulukla düzeltmek iyilikten hazz almakla mümkün olur.
Hayatın bir lütuf olduğunu farkedemeyen insan, çoğalayanı görüp de ondan hiç tatmamış susuz can gibidir.

Riyâkârlık içindeki dirüstlük, karanlıkta parlayan yıldız gibidir.
Ey gönül! kederleri yutan aşk ateşi sendeyken, dert sana nasıl dokunabilir?
Benlikleri yokluğa salan bir sendeyken, elem sana nasıl ulaşabilir?
Aşkı tattıktan sonra, ruhu beşer kafesinde kim zabt edebilir?
Bilki benliği tüketen şey benliğin kendisidir.
Acele eden, kendi aleyhine acele eder, "azim sahibi olanlarca sabrettiği gibi sabret" ki, rahmet sabrın içinde gizlidir (Ahkâf 46/35)
Manâlar suretlerde gizlenmiştir. İsimler suretlerdeki manâların sırrını bildirir. Sırrı bilenler sahih rüyaların tevilini de bilir. "Rabbim mülkden nasibim olanı verdin rüyalardakilerin tevilini öğrettin" (Yusuf 12/101)
Ey aziz! Görülde yaşanılan her şey olması takdir edilmiş bir hükmün zuhura gelmesinden ibarettir.
Gönül aynasında beliren suret, o hükmün taşıyıcısını bildirir.
Halden hale geçiş, isim ve sıfatın kabullenilmesiyle gerçekleşir. Suretin niteliği onun ismiyle belirlenir.
Suretin özelliği bir şey olması itibariyle, manânın özelliği de sureti kucaklaması itibariyledir.
Can, manânın hem suretini hem de hakikatini kabul eder. Hakikati itibariyle nur, sureti itibariyle zulmettir. Nur yüzüyle ulvî âleme ve ilâhi ahlâka yöneliktir. Zulmet yönüyle dünyaya ve süfli olana meyillidir.
Nefsin tepkileri içinde bulunduğu âleme göre değişir.
Bilki Hakk cemâliyle müşerref gönül cennetlerden daha güzeldir. Zira cennetlerde nimetler, köşkler, şilteler, hûriler var. Hakk'la dolu olan görülde yalnızca Allah var.

"Hâ Mîm, tenziylûlkitâbı minellâhilazîyzilalîm, gâfiriz zenbi ve gâbilit tevbi şedidil ikâbı zit tavl lâ ilâhe illâ hû, ileyhilmesyr" [40/1-3.

Sınırlı ve hududu olan bilgiye muhtaç olmaksızın kendindeki ilim sıfatıyla bilen, varlığı itibariyle azîz olduğu için her hükmünde mutlak galib, tecellî nuruyla hattâ örtüp, dağıtıcılığına delil olmak üzere, Rabbini nefsinden gayrında arayanlar için tevbeyi hazırlayarak rahmeti ve lütfuyla kullarını kucaklayan, özbenliklerini inkâr ederek kendi nefislerine zulmedenlere karşı gafir ve adil olan o Allah'tır ki, Onun varlığında gayrı bir varlık yoktur; Her hâl ve makamdan, her hayal ve zandan, her söz ve mânâdan, her isim ve sıfattan dönüş ancak Onadır.

Fiillerin, perçek perde örtü olmaları gibi, isim ve sıfatlar ki Hakkın tecellî nurudur, surete bürünerek zâhir olan varlık da Onun Zâtının örtüsüdür.

Şu halde Allah Teâlâ kendi tecellîsiyle kendini örtmüştür; Âşikâr olan Onun Zâhir sıfatıyla âlemlerde beliren tecellîsiyse, Zâtın gizli kalanda yine Onun tecellîsindeki sırdır.

Belki 'tenziylûlkitâb' Hakkın derdeki tecellîsidir.

Sırrı bilen âşığ Allahın tecellîsinde Allahı görmüş gibi olur.

Perçekte, isim ve sıfatlarındaki görünümüyle kendini kendinle gören Odur.

Gönül göz olmuşsa ey can! Belki o Hakkın tecellîsinden gayrına bakmaz. Mele-i âlâ Hakkın has kullarına tahsis eylediği öyle bir nuranî boyutturki, Hakkla Hakkda huzur bulmuş olanlar Hakkın varlığının dışında başka bir şey görmezler.

O halde ey dost! Âlemden kaybolduğunda sendeki kendini bulmaktı, gaybe dalışın tamam olsun; Hayy ve kayyumdan gayrı bir mevcud bulunmasın.

Özün temkini odur ki, gönül telvine dalıp isim ve sıfatların

hükmüyle hâldan hâle dönüştüğünde, tecelliye şahid olmasının ötesinde onun zâtında bir değişim olmaz. Hakkın tecellilerine olan şahidliği özün huzurunu bozmaz. Aksi takdirde lütuf ve kahır bölünmez. Bilki tecelli şahidi arşın zevki zuhurda gerçekleşir; âlemdeki duruşu tecelli önünde sükuttur. Manevi haz sükûnun içinden taallur.

Tecelliye olan şahidlik perdelenirse, manevi zevkden alınan hazdan da mahrum kalınmış olur.

Her derenin taşıyabileceği su ölçüsü bellidir. Ölçü kaçarsa dere taşkınlıkta bulunur. Tecelli cahillerinin bilgisi kendileriyle sınırlıdır. Her soruyu cevaplandırma telaşı bu sınırın hudutlarını gösterir.

Kimde bir iddia varsa iddiasına karşı zaafiyeti vardır. İddialardan arınmak için yapılan riyazet ve mücahede buna delildir. Nitekim nefsin kendi benliğiyle kendine eziyet etmesi (şedidül ikâb), cehennemi azabdan haz alması demek değilmidir? İnancı nedeniyle kendine sıkıntı veren kişi imanın hakikatına henüz ermemiş demektir.

İbadet dahil her istekli aşırılık bireyin benliğindeki aşırılık ve taşkınlık nedeniyledir. Benliklerin sükutunda her şey itidâl ve denkeye kavuşur - kusurları görmezden gelen gözün, kusurdan mağfiret edilmesi (gafiriz zenbi) huzura ve cennet boyutuna giden yol değilmidir?

Her kulun miracı kendi yaradılışındaki 'ahsen-i takvimdir.

Ey can! Seni sende buluşturmayan sohbet hakk değildir. Seni sana kavuşturmayan can dost değildir.

Sonuç, görsel benliğinin baskılarından kurtulduğunu bilki o, sahibinin huzurunda her an secdedir.

"Hâ Mîm. ve enne mereddenâ illâhi ve enne müsrifîyne hüm ashabülnâr ve üfevvidu emriy ilallah" (Mümin 40/1, 43, 44)

Tecellin sırrına aynadır
Zâtına şahid tutmak için,
Ruhum emrine aynadır
Onda hakkı görmek için.

Ey dost! kendine ait olduğunu zannettiğin bütün sıfatlardan soyun ki kendinden kurtulasın. Tanımladığın her şey seni ona bağımlı kılar. Özün özgürlüğü her zan ve tanımlamadan, her şekil ve kalıptan azad olmaktır. İzafi benliğin kıyameti ancak o zaman kopar. Hem fânî tişiliği taşıyıp hem de sayha dalabilirmisin! Denize ait olmayan şeyi deniz dışlar. Deryaya ait olan ise deryadan sayılır. Bilki hiç kimse izafi varlık hayalini yakmadan cennet boyutuna geçemez. Hayatın sırat-ı müstakîm köprüsünden geçen her can cehennemi alevi nefsinde hisseder. Hayali yakmak, sen-ben davasından vazgeçip Hakka teslim olmaktır. Nefsaniyet, aşırılıkta ve benlik iddiasında barınır. Her iddia ateşte eriyip de yerinden bir deri gibidir. Nitekim her işte aşırı gidenler "ashabülnâr alevi kendi nefslerinde taşıyanlardır" (40/43) İzafi benlikten geçip emr'i sahibine iade eden insan özbenliğine kavuşur; Rahmanın nefesini nefesinde, zâtını zâtında bulur. Zira; "Dönüşümüz Allahadır" (40/43) Dönüş, maddeden manâya, sözden öze, halkdan Hakkadır. Zannın hayal âleminde kendilerine varlık atfedenler, kıyametin kopmasını beklemekle vakti israf ederler, "insan gerçekten ziyan içindedir" (103/1)

kıyametleri kopmuş canlar ise, hayalin yerine içsesi, duygunun yerine akli, batılın yerine hakkı koymuş olanlardır. Onlar, tecellinin şahidi olup. Hakkın lütfuyla ruhlarını ait oldukları emr âlemine yönlendirmişlerdir.

Ey aziz! Varlığın ve yükümlülüğün Hakkın hükmü ve sendeki emri dir. O halde deki; "Ben bendeki emri Allaha havale ediyorum" (40/44); kendini ve işini Hakkla Hakka bırakmak, Allahtan gayri bir park aramamaktır ki tevhid sırrına şahid olunsun.

Bütün zıt manalar, hayalin fani boyutlarındaki farklılıklardan ibarettir. Öze eren ebedi için farklılığı ve gayrılığı tanımlayan benlik erir. Varlığın hüviyeti Zatının hüviyeti olur. korkuyla-umut, güzelle çirkin, senle-ben gibi ayırımlar hayal boyutunda terkedilmiş çarpıklıklar olarak kalır.

"Müsrif"in (40/43) özelliği aşırılığa sapmasının yanı sıra, vakdini israf etmesidir. Oysa her şeyin vakde bağlı olması, varlığın kendi sırrına erecefi vahdet anıyla buluşmak içindir. Vakit gidimi hükmün gerefi yerine getirilir. Vakdinin müsrifi olmayan insan, varoluşun sırrını hayatın içindeki yaşamında bulur. Nitekim ademin alemde belirişindeki hikmet, tevhid sırrını özünde bulmak ve bulduğu hakikat ile kaim olmaktır. Hakikatlerin tümü nefsinde kayıtlıdır. Ansurlar ile dünyayı, mana ile ukbayı kucaklar. Zati itibariyle, Hakkın nefsinden üflediği bir nur olduğu içindirki, nurani vücudu kemalini dünyadaki yaşamında bulur. Dünyanın ekin yeri olmasının anlamı belkide budur. Her işi Allaha ısmarlamak, "kullarının her halini gören" (40/44) Cenab-ı Hakkın her hükmüne razı olmaktır. Aksi takdirde özdeki emrin Allaha ısmarlanması özde kalır. Duasına uygun amel etmeyen insan, ettiği duaya inanmıyor demektir. Ruh ki emr alemindendir, emri Allaha teslim etmek, ruhu ait olduğu aleme yönlendirerek, özbenliğindeki sırra kavuşmasına gayret etmektir. "Emriy ilallah"ın (40/44) anlamı budur. Subhan Allah en doğrusunu bilir.

Ey dost! Ruhunu şekil ve kalıplar içinde hapsetmeye çalışanlara aldanma. İnsanları dışlayan inanç imândan değildir. Birini diğerinden farklı gören göz basiret sahibi değildir. Mârifetullah insana huzur ve güven verir zirâ o, kitablarda yazılı olan değil, hayatın içinden ve kendi gönlünden Hakkın kulunu okuttuğudur. "Allah herşeyi hakkıyla bilendir" (Ahzâb, 33/40) Cemâle ve sîrete bakmaya tahammülü olmayanların kesret resmiyle avunmaları gönüllerindeki nûrun kederiyledir. Hakka kul olmayı benliklerine yediremeyenler, kendi nefislerinin kulu olduğunu göremeyenlerdir. Hepinizin, herbirinizin yerinde olabileceği varoluş içinde, kendini diğerlerinden farklı görmek nefsin şaşkınlığıdır. Varlığının gerçek hüviyetini bilmeyen kişiliğin, kendini dahi tanımadan bir diğerini tanıdığı iddiası nesnâ sarhoşluğudur; Cahil, dilini konuşturur; Ârif, gönlünü. Her canın kendi nefsine tercüman olduğu âlemde insân-ı kâmil Hakka tercüman olur. O halde ey can, halkın kendine yakıştırdığı sıfatlarla görünümünü hoş karşıla. Kim neyi tercih etmişse, benliği de onunla özdeşmiş demektir.

Her vakdin kendine has idrâki vardır. Vakdin mazharı olan can mânâyı kendine göre algılar. Ârif kişi mânâ sofrasından yer, irfân çeşmesinden içer. "Bir pınar ki Hakkın has kulları ondan içerler, onu diledikleri yere akıtırlar" (İnsan 76/6).

Mim'in kulluğa tenezzülü, Hâ'nın nüzulu nedeniyledir. Şöyleki, her emrin muhatabı vardır. Muhatab Hakkda fânî olduğunda emr sahibine rücû etmiş olur. Öyleki her söz, mânâ ve fiilden soyunmuş can masum olur. Nefsini her kelâm ve amelin muhatabı bulan benlik ise gizli şirkten nasibini alır.

Ey azîz! Hakkın gayrı bir varlık yoksa ağyâr mevcud olurmu?

Dost'dan gayri mevcud yoksa düşman bulunurmu?
Fesad asayan benlik kendindeki iyiliği de göremez. Helâk içinde vebal asayanlar yersiz zorluk çıkararak nefslere zulmedenlerdir. "Andolsun Biz kuranı düşünüp öğüt alınız için kolaylaştırdık. Düşünüp öğüt alan yok mu?" (Kamer 54/17)
Zikrin hakikati sendeki nefsi Hakka teslim etmektir ve tekrar sensiz! Hakk Teâlâ dilerse nefsini sende hapseder, dilerse seni kendiyle vareder. Tecelli-i İlahi sende zahir olur. "Allah'ın emri yerine gelmesi irade edilmiş bir kaderdir" (Ahzâb 33/38)
Şükreden kul, şükür için Hakkın varlığına muhtaçtır. Hakk Teâlâ ise hamd için halkın varlığına muhtaç değildir. Kendini bildiği gibi: hamd eden Hakkın hamdine hangi akıl idrak edebilir? Nazarî akıllarını mâbûd edinenlerin cezası, iddiaları sona erinceye kadar onun kulu olmalarıdır. Nitekim "başkalarının görmediklerini gördüğünü" iddia eden ve avamın mertebesine inmeyen benlik tevazu sahibi değilken o, "hayatı boyunca bana dokunmayın" der (Tâ Hâ 20/96-97)
Aklın ve gönlün birlikteliği, nazarî aklın yerine evrensel akıl, nefsaniyetin yerine arındırılmış gönül, tahkikî inanç yerine imanın hakikati olan yakîn nuruyla desteklenmiş ruhaniyetin boyutlarını idrak eder.
Sual soran fânî benlik, Hakka vuslatı entellektüel kişiliğinin doyumsuzluğunda arar. Hakka teslimiyetin hakikatinde ise bilgi, sualsiz-kütüf, bedelsiz gelir. Zıtların birliği içinde bütün zıtlıklar kaybolur, Tekin tekliği aşikâr olur. O halde ey dost! Ne namazı kendine mal et, ne de aşkı! Senin yokluğunda Hakkın tecellisinden gayri yoktur.

"Zîrâ orâya selâmetle bekâ gönüldür"; Orası sıfat cennetidir ki, "orada ne dilerlerse vardır." Zât cennetindeki müttahid cemâa, "katımızda ziyadesi" Hakkın cemâli var. (Kaf 50/34-35)

Sen benlikten çıkınca hakkânî sıfat sende zâhir olur
Sen şeylikten çıkınca bâkî ruh sende vücûd bulur.

Tenezzül inişte, tebliğdir. Mânânın kula indirilişi tebliğ ile dir. Emrin amel ile imânı ve yükselişte. Hakkânî nurun (üzerinde) yansıdığı mazhariyettir âlem-i halk. Halkın hakikatı Hakktır denilirken îfade edilmek istenilen mânâ budur. Zîrâ, her ilâhî isim nuruyla birlikte zâhir olur. Mânânın ruhu ve sözcüsü bu nurdur.
Nur kulda yerleşirse sıfat olur; O sıfat kulun ahlâkı olur.
Bilinmezlik âleminden bilinirlik âlemine vucûd kazanma tâlibin kabiliyetine ve niyetine uygun olarak İlâhî tahdîr ile gerçekleşir. Tohumun içinde meyvanın gizlenişi gibi emrin içinde Hakkın irâdesi gizlidir.

Hâ'nın Mîm'e sarılışı, "daha da yakın" a yapılan hitâb gibidir. Mîm'in ilâhî emre tenezzülü onunla kucaklaşmak gibidir. Sarılışın en güzeli aşkla yapılandır; öyle bir aşk ki, varlık onunla vücûd bulur. Muhabbete eren can Muhammedî bulur. Muhammed Mîm'in içinde gizlidir.
İnsan varlığın özüdür. Hâdî insan-ı kâmilde zâhir olur. Muhammediyet nurunu kâmil zât, zâtında bulur. Kim orucun hakikî mânâsıyla huzura gelse, yokluğun karşılığını Hakk Teâlâ kendi varlığıyla doldurur.
Bilkî ancak, özün sâfiyetine ermiş insan masumdur.
Her benlik kendi kendinin örtüsü ve perdesidir.

Âb-ı hayat, izafi benlikten hiç bir işaretin kalmadığı kaptadır. Benlikten yoksunluğun (fakrun) huzurunu hiç bir doyumluluk veremez. O halde ey dost!

Esmâdan da soyun sıfattan da
canından da soyun zâtından da.

Sohbet ettiğin kişinin hüviyetinin Hakk olduğunu bilirsen, ordan duyduğun her söz Hakkın sözü, ona hitâbın da Hakka hitâbın olur. Gönüller bir olunca sözcükler de bir olur. Gönülle şikâyet bir olur mu!

Kim sözcüklere hangi manâyı yüklerse, yüklenilen manâ sahibine ya yük olur ya da sahibini yükleyin.

Haksız manâ yükleyenin vebali ve yükü ağır olur. Hayır ve esenlik yüklenilen manâ sahibini cennet-i âlâya taşır. Manâyı taşıyan meleklerdir. İlâhi ilimle techiz edilmiş melekelerdir melekler, ruhani boyutta.

O halde ey can! Sendeki melâikeye şahid olmak için, nazarî aklını Cebraile ver ki, evrensel akıl içinde vahdeti göresin; kevnî varlığını Mikâile ver ki, ruhanî varlığındaki tevhidi özde birleyesin. Nefsini Azraile ver ki, külli nefse erişesin. Gönlünü İsrafile ver ki, gönlünden Rabbanî sırlar üpleyesin.

En yüce semâdandır: Her türlü nur kaynağındandır Nun, Kaf, Sad.

Manâ ve sır mahcubu insan hâlinden ve kendinden bîhabardır. Sözü işitmesi dünya ilediir. Âhiret ehli nefsini ihyâ ile meşgûldür, Murâdı cennet nimetleridir. Allah'tan gayri bir meşgaliyeti yoktur Hakkın Zâtına seçtiklerinin. "Mühürlü hâlis içki sunulur. En seçkin olanlar. Mukarrebların içeceği kaynaktan" (Mutaffifîn 83/25-27-28)

"kellâ levta'lemûne ilme'l yakiyn", "summe leterevünnehâ ayne'l yakiyn"
"ve innehazâ le hüve hakka'l yakiyn" (Tekâsür 102/5,7), (Vakıa 56/95)
Uzaklardan duyulan nidâ ile özünden duyulan ses bir olurmu!
İlkinde ayrılık-gayrılık, sen-ben-o farklılık merâfesi vardır.
İkincisinde özvarlığın senden sana hitâbı vardır.
Yâ Sîn'de hitâb geneledir; Hakkın halka hitâbıdır.
Hâ Mîm'de hitâb özeledir; Dostun dosta hitâbıdır.
Yâ Sîn, ehli kitâba hitâbdır; İlme'l yakiyn'e dâvettir.
Hâ Mîm, kur'anı özde duymaktır; Hakkı hakka'l yakiyn bulmaktır.
Dünyada iken dünyadan vazgeçmesini bilemeyenler eşyanın
hakikatini göremezler.
İlme'l yakiyn, hakikati bilerek öğrenmektir, "içinde şüphe
barındırmayan bilgi ve bilinçle bilseniz". (Tekâsür 102/5)
Ayne'l yakiyn, âhiretin mânâsını gönül gözüyle görmektir,
"âhirette onu bizzat görürsünüz." (Tekâsür 102/7)
Hakka'l yakiyn, âhirete intikâl edilmişcesine yaşamaktır;
"kuşkusuz mutlak hakikat budur". (Vakıa 56/95)
Taklidî imândan tahkikî imâna geçmek üzere, "sana yakiyn
gelinceye kadar Rabbine ibadet et" (Hicr 15/99) ki, meramına
eren mutlulardan 'ehl-i mesrûr' (İnşikâk 84/9,12) olasın; Yakiyn
nuru her iki âlemde de rehberin olsun. "Sabrettiler, yakiynen bildiklerinde, onları rehber kılmıştık." (Secde 32/24)
Kulun göremediği bir yönden Hakkın kulunu gördüğünü bilmesi
ilme'l yakiyn, Hakkın kuluna gösterdiği üzere tecelliye şâhid
kılması ayne'l yakiyndir. İzâfî benliğin kıyameti koptuğunda,
yakiyn senin hakikatin olur. "ve innehu le hakka'l yakiyn" (Hakka 69/51)
Kimi dünya ile mahcûbtur, kimi Cennetle, hakka'l yakiyn zevatın
mahcûbiyeti kalmamıştır.

Hakkânî nurları yansıtmaya hazır bir kabiliyetle yaratılmış olması, suret-i Hakk olan insanı cümle âleme ayna yapar. Ruhunun istidad aynasından yansıyan nurlar âriflerin düşünce ve eylemlerinde varlık bulur.

Maddî ve mânevî boyutuyla yaşam, olaylara ve hâllere bürünerek vücûd bulan velâkin, varlık öncesi hakikati olan melekûtiyete duyduğu özlem içinde, deryaya akıp giden bir nehir gibidir. Zamanı teşrîf eden sübûtî sıfatlar ve hâllere varlık veren ilâhî isimler nehrin can damarlarıdır. Ne varkı âdemoğlu, kendi hâlinden ve yaşam nehrinin sırrından bî-haberdir; meğerki lütfu ilâhiyle varlığın Hakk olduğu, yakîynen ona bildirilmiş olsun. Zîrâ, bir şeyin hakikati kendinde zâhir olıncaya kadar, "yakîyn gelinceye kadar" (etâ ne'l-yakîyn), o şeyin câhilidir insan (Müddesir 74/47).

Yakîynen bilerek inanmak imânın özüdür; "Yakîyneo bilenlerin nezdinde Allah'tan daha güzel hüküm sahibi kim olabilir?" (Maide 5/50)

Her rekat namazda edâ edilen ilk ve ikinci secdelerdeki fenâ (fakr) mertebesi gibi, hakka'l-yakîyn'de de iki sır ve bekâ vardır; Öncesi sıfat tecellîsi olup sonraki zâtî tecellîdir.

Farz olmayan ibâdet olan nâfilelerle fenâya ermek suretiyle emâneti aslî sahibine iade eden kul, sıfat tecellîsiyle hakkânî sıfatlara boyanır. Zâtî tecellîyle de Hakkla Hakkta bekâ bulur. Hz. Peygamberin (s.a.v.), Vakıa suresini okuyanın 'fakriyet' çekmeyeceğini bildiren şerefli hadisleri, bu sırra işaret eder.

Her mertebenin gıdası farklıdır. Ârifin ulûhiyetten nasîbi halis kulluktur. Gönül çadırvanına akan tesnim şarabı, Hakkın tecellîsindeki kemâli seyre doymayan canları mârifetullahın cemâliyle huzura erdirir. Vakti gelmeyen hüküm ne anlaşılır, ne keşfolunur; İnsan kendindeki hakikate hazırlık yapmalıdır.

Ruh ki ilâhî âlemden varlık âlemine akıp gelen bir nurdur, yakîyn ile nur üstünde nur olup, kendi değerini bulur.

Yakîyn kelimesinin kur'an-ı kerîmde onîki defa zikredilmiş olması, insan mâneviyatındaki etki alanlarına düşündürür. Zîrâ, akıl da ruh gibi alem-i emr'den intikâl etmiş bir nurdur.

Yılın onîki ayında güneşinin mevsimler üzerinde gösterdiği kozmik etkiler mâlumdur. İrfânın hakîkatı olan yakîyn nuru da insan hayatını yönlendiren mânevi feyziyle, fıtrîn fıtratında ve kâbiliyetindeki insan-ı kâmili bulmasına vesîledir.

Hilâlin dolunaya dönüştüğü kamerî devreler gibi, kemâlât vücûdu da ruhânî evrim devrelerinde oluşur.

Çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemleri ruhânî mevsimler olup, hilâl misâli gönül hâlden hâle dönüşüme ve nefsin sıfatlarındaki değişime tanıklık eder. Her vakıfın feyzi, nurun tahakkuk ettiği yakîyn mertebeleri itibarîyledir.

Mânevî mevsimlerden ilki masîvâdan mânâya uyanış, ikincisi varlığın hakîkatını idrâk, üçüncüsü fıtrîn vasıflarındaki değişim, dördüncüsü farkındalığın ve kemâlatın huzurudur.

Bireyin nefsinde yaşadığı mânevî mevsimlere ve kulun hazırlığına göre nurânî rızık ve ruhâniyet lütfedilir.

Semâda görülen ilk hilâl misâli ilim nurunun sakladığı göğüsten zikrle açığa çıkması ilme'l yakîyn olup, ruhun ilkbahar mevsimine ermesi gibidir. "Sence bilinmeyeni öğrenip, sağlam delille geldim" (Neml 27/22). Kemîle yol alan hilâl misâli mânâ vücûdunu görmek ayne'l yakîyn olup, yaz mevsiminde doğanın renkliliğine ve çeşitliliğine şâhid olmak gibidir.

Güneşten gelen ışığı olduğu gibi yansıtıp geceyi aydınlatan dolunay misâli, gönül bütünlüğünü kazandığında ve yakîyn nurunu

ruhunun hakikati olarak bulduğunda, varlığına Hakka âşık canlara açar. Hakikaten kemâliyle tahakkuk ettiği mertebedir hakka'l yakîn; özün özü, ruhun sürûrudur. Sonbahar ve kış aylarında tabiatın kabuğuna çekildiği gibi yakîn nurunda tahakkuk ettiği perde, onu öze döndürerek nefsindeki fakrı yaşatır; mânevî sonbahar yokluğun, mânevî kış mevsiminde yokluğun yokluğudur.

Kâmil-i ârif kişi her ruhânî mîrâcda ilmini ve salih amelini Hakka iade edip kendinden başlamadan yeni bir nurânî bilgiye erişemez. Zîrâ, hakka'l yakîn Hakkın gayrını kabul etmez, "içindekini atıp, boşaldığında". (İnşikâk 84/3)

Kışın ilkbaharı sinesinde gizlemesi gibi insan-ı kâmilde halkdan gizlidir. Zîrâ, koşulsuz aşka, sınırsız idrâke, yalın hakikate hazır olmayanlar, taklitçilerin gölgesinde gönül hoşnudluğuyla avunmayı tercih ederler. "Yakîn sahibi olmayanların seni sarsmasına fırsat verme" / Rum 30/60). İnsan-ı kâmilin bilinir olmaması, onun yokluğundan değil, tanınıyor olmamasındandır. Hakkın nimetine ve hikmete mazhar olmuş kullar, "ne boş bir laf, ne de olumsuz bir söz işitirler." (Vâkıa 56/25) Güzelle-çirkini, günahla-sevabı, iyiyle-kötüyü bırakıp, Hakkın cemâlinde her zıtlıktan azad olmuşlardır. "Boş sohbet ve yersiz söz işitmezler" (Nebe 78/35) Zira, her duyduklarını Hakkla Hakkdandır. Her mânâ mevsimi onların nezdinde birdir ve hakka'l yakîn yaşamak için bir vesiledir. Kişinin ahlâkı ne ise içtiği şarabda odur. Dünyevî veya uhrevî lezzetlerin peşinde koşanların içkisi sarhoş edici, katıksız yakîn nuruyla beslenenin içkisi farkındalığa davet edicidir. Muhabbetullah ve marifetullahla demlenen gönül dolunay misâli bütün varlığının nura bürünmesini diler. Bu ise hem varlıktan hem de yokluktan soyunmaktır ki bâki kalan Hakk olsun.

Tenhâlarda yaşayan bir garîb varmış. Zaman zaman çevre sâkinleri hâl hatır sormak için kendisini ziyaret edermiş. Günlerden bir gün ziyaretleri esnasında, yaşlı adamın nefesinin daraldığını gören dindar kızşiler son nefesi için zikir telkin etmişler. Konuşulanları telaşına bir anlam veremeyen aksakallı zât, 'a dostlarım!' diye seslenmiş. 'Ondan ne zaman ayrı-gayrı düştük ki Onu hatırlayıp da çağırayım. Her an O bende, bende Ondayım.. Sizler dilimdeki zikrin şahidlerisiniz. Meleklerin şehâdeti gönüllerdedir. Ruhuma "şahid olarak Allah yetmezmi!"'

İnançlara saygı göstermek, ondaki ahlâkî değerlere sahip çıkmakla mümkün olur. Klişelerde kalan saygı sözcükleri cansız kalıplar gibidir. Kiraz ağacının verdiği ürünü görmekten sonra kim onun meyve ağacı olmadığını iddia edebilir? En latîf zikir sevgidir. Ancak koşulsuz sevdiğimiz zaman gerçek hüviyetimizi anımsıyoruz. Yeter ki aşk, sen-ben cilvesine kurban edilmesin. Gönül kuşu hissiyat zikirlerine mahkum kılınmasın. Hiç kimse manen hazır olmadığı bir sırrı taşıyamaz. Mânâ vücûdu tâhir olanın şarabı da t ahur'dur. Varlığı muhabbet olanın şarabı da muhabbetullahtır. Sırrı hikmet olanın şarabı da mârifetullahtır.

Hakkın Kur'an okuyuşu tertiplenmiş olduğu sıraya göredir; Hakkın Kur'an okutuşu kulun hazır olduğu mânâya göredir. "Onu okutturmak bize aittir", "sonra onu açıklamak da bizedir" (Kıyamet 75/19) Özden zuhur eden sesleniş zâtında zâkir olan sırrın mânâsını dile getirir. "Ona Tur'un sağından seslendik ve fısıldaşanlar kadar onu yakın kıldık" (Meryem 19/52) Hakk nurunun zâtından yansıdığı ruhanî bir güzellikler huzura ermiş insan, "onları gördüğünde, saçılmış birer inci sanırsın." (İnsan 76/19) Velâkin Hakkın cemâl beşiğinde mahfuz tuttuğu birer bebek sâfiyetindedir Hakka tercüman kullar.

"Beşikteki sabî dediki; Ben Allahın kuluyam" (Meryem 19/30)
Sırr-ı Hakk câhil ile zâhir olmaz. Nefsini bilmeyen kâmil olmaz.
Hidâyete eren ile hidâyete erdiren aynı mertebedemidir?
Kendilerinde varlık taşıdıklarını zannedenler izafî benlik serabına aldananlardır. Nazarî bilgisini imânen hakikatlerden üstün görenden daha câhil kim olabilir?
"Serçeşmi nefislerinde yakînen bulduklarını halde, kibirleri nedeniyle hakkı inkâr ederek zulmettiler" (Neml 27/14) Zîrâ; "bir türlü idrâk edip yakînen inanmazlar" (Tur 52/36)
Onlar ehl-i yakînin zıddı lâ yûkınûn zevattır.
Onlara inkâr ettikleri "âyetlere yakînen inanmadıklarını bildiren bir dabbe çıkarırız" (Neml 27/82) O dabbe, hakikat âsârının mâsivâ yılanları olan illüzyonları yutmasıdır
Hakk ve bâtılı ayıreden, mümin ile münafığı tesbit eden, dünyevî tezgâhlarıyle aldatmacalarının misâli sanal yılanları yutan bir meleke ve ruhaniyettir, Musa'nın asâsı. "Sağ elinde kini at da onların yaptıklarını yutsun" (Tâ Hâ 20/19)
Nefsâniyet orgının içinden mânâ âlemine çıkan ruhanî bir sarsıntıdır dabbe. Tıpkı dokuz mucizeden diğeri olan yed-i beyzâ misâli, göğüste saklı duran hazine, ilâhî ilmin açığa çıkmasıyle nurlu hikmet incilerinin açılması gibi. "Elini koynuna sok da akıcak çıkacak, kusursuz" (Neml 27/12, Tâ Hâ 20/22)
Ehl-i mesrûr, huzur ve mutluluğu Allah'ta bulan ve Haktan gayrı hiç bir şeyle sükûna ermeyen zevattır. "O, dünyada ailesi arasında mutluydu" (İnşikâk 84/12) Zîrâ, onun ailesi İsim ve sıfatlarıyle tecellî eyleyen Zât-ı Hakk'dır. "O, ahirettekı ailesine mutlu dönecektir" (İnşikâk 84/9) Zîrâ, melekûtiyet âlemindeki hakikatı olan Hakk nuru onun âilesi ve gerçek hüviyetidir.

"Hâ Mîm. Vel kitâbil mûbîn. inne enzelnâhu fî leyletin mübâreketin" (Duhan 44/1,2,3)

Hâ Mîm. Kur'an nuruyla sırlar ve mânâ kitâbını okutan Allaha hamdolsun. Mânâda kime kitâb verilmişse ona hidâyet ve hakikat ilmi verilmiş demektir; kime kalem verilmişse ona hikmet ve hakikatin beyanı olan kelam sıfatı verilmiş demektir. Hakkı görmek bir gözüyle O'nun tecellisi olan ayetlerini apaçık görmek demektir.

Hakikat ehli, "Hakkın katından bir ruh ile destekleyip o kimselerdir" ki, onlar "Allahın tarafında olanlardır" (Mücadele 58/22) Hakikaten sanal âlem olan mâsivâya zaferi Hakkın nasib eylediği öyle bir fetihtir ki, Hakkın âyetleri âriife zâhir olur; Varlığın sırrı bir sahibine aşikâr olur.

Hakkın katındaki rahmet 'kitab-ı mübîn' olarak âlemde zâhir olur. "Apaçık (mübîn) bir zafer sağladık" (Fetih 48/1) İnsan-ı kâmil, sır ve mânâ çiçekleriyle dolu kelâm sıfatının nuruyla bezenmiş, çağın gereksinmelerine göre yazılı kitâbı açıklayan ve yaşantısıyla da 'kitab-ı mübîn' olan canlı bir kitâbtır.

Bir semâdan toplucа inen hikmet, olaylar ve sebepler zuhur ettikçe melekûtiyet semâsından görül semâsına, çağın ilmine ve idrâkine göre peyderpey iner. Her görül kendi hazırlığı ve yakîyn derecesine göre sırrın mazharı olur, "eğer yakîyn sahibi olarak (mukiniyn) görürcesine inanıyor iseniz" (Duhan 44/7)

Rahmetin bir semâdan mubarek bir gecede inmesi her hayır ve güzellige vesile olması içindir. "O gece her iş hükmün ve emrin gereğini getirmek üzere katımızda

hikmetle ayrediliş" (Duhan 44/4,5)
Seçenin sessizliği, gönlün kendi hakikati ve sâfiyetiyle yüzleşmesine vesiledir. Nitekim sessizliğin gözeninde sırlar beyan olunur. Tehecciid vakdine icâbet eden kalem sükûtunda Hakk konuşur.
Kendi güzel olan çevresindekine de güzellik katar, aşk gibi. Kendisi aydınlık olan etrafında ışık saçar, güneş gibi. Kendisi değerli olan varlığa da anlam kazandırır, kâmil insan gibi.
Ey dost! Soruların her suretin sorumluluğu artırması, verilen cevaplar nedeniyledir. Zira, doğruluğu tasdik edilen cevaba uymak gerekir. Şu halde ibadet gönlün imânı tasdik etmesidir. Sözcüklerde kalan ve kişinin yaşantısında hayatiyet kazanmayan her mânâ terkedil_miş, içi boş, viranе bir ev gibidir.
Kötü zanların kişinin kendisine döneceği hiç şüphesizdir. "Kötü zanlar kendi başlarına gelsin" (Fetih 48/6)
O halde ey can! Her kim hırs ve öfkesine mağlub olarak içindeki zehri karşısındakine dökerse, "zehirli zakkum ağacıyla besleniyor" demektir. (Duhan 44/43)
"Ta'amil esîym" (Duhan 44/44), haksız yere vebal yüklenen_lerin zehridir. Zehre muhatab olan gönül sahibiyse sabır ve selâmet dilekleriyle diğerini nefsinin kahrından kurtardığı için rahmete nâil olur. Zira kimi zehir vardır minnine şerbet olur.
Ey aziz! Bin yıl önceki toplumun gereksinmeleriyle çağın toplumlarının gereksinmeleri bir değildir. Her çağda hiç değişmeyen ahlâkî ve inanç değerleri ise her canın vicdanında bulduğu ölümsüz değerlerdir.
Suretleri âlemden çekilse de sır sahiplerinin nuru her an sende serin_dir. Kitab-ı mübîyn, o kimsedir ki nuru Muhammed onda ve onunladır.

Ey dost! Bilki Hacc-ı Ekber ölmeden önce ölmektir.
Ölmeden önce ölmek Hakkın katındaki izzetin, gizli şirk
halkın nazarında zilletin vesilesidir.
Her kesin manevi yolculuğu kendinden kendinedir.
Kimi vardır bilgi ve kimliğini yükleyip varlıkta kusur arar.
Kimi vardır nur ile yürütüldüğünden gönlünde huzura bulur.
Çirkin söz sahibini küçültür. Güzel söz sahibini yüceltir.
Kimi zan vardır, cüppeyle takkeyle vehmindeki kimliğin özentisidir.
Kimi can vardır, aklıyla kalbiyle zâtındaki hüviyetin şahididir.
"Allah, her kime nur vermemişse onun için aydınlık yoktur" (Nur 24/40)
Zira, onudur ki imânı yakiyne erdirir; Aydınlığı görmeyen
gönül karanlığa büründür. "Allah ışıklarını yok ediverir de
karanlıklar içinde bırakıverir" (Bakara 2/17)
Günahla korkutanlar günahı sırtlarında taşıyanlardır.
Kimisinin yüz kızarması edebtendir, kiminin, "öfkeden
yüzü kararır". (Nahl 16/58)
Kime göredir varlık ve yokluk?
Özdeki gerçek mevcudiyetin farkına varmaktır varlık;
izafi benliğe varlık atfetmektir yokluk.
Bütün eğriler bir araya gelse bir doğruyu iptal edemez ve fakat,
tek doğru bütün eğrileri hükümsüz kılar. "Hakk gelirse batıl gider"
"Allah dilediğini zâtına cezbeder" (Şura 42/13) Hakkın
hidâyet ettikleri gönüllerini Hakkın yoluna koyanlardır. Her seçimi
Hakka bırakıklarından, akıllarında ne gönüllerinde hidâyet nurunu
bulurlar, Hâ Mîm. Nurun kudreti idrâkin gücünden üstündür.
Bu nedenledir ki, idrâk gözleri Onu ihata edemez; kul Rabbine ulaşamaz
Nitekim gönüldeki kâbenin temizliği, tecelli eden Mutlak Varlığa
karşı hiç bir şeyin ortak koşulmamasıdır. "Hiçbir şeyi ortak koşma,
evimi tavaf edenler, rükû ve secde edenler için temizle" (Hac 22/26)

O halde eydost! Gönlü meşgul eden her keder ve her sevinç O'na ortak koşmaktan gayrı nedir! İzâfî benliğin kendine maletttiği üzüntü ve geçici mutluluk gizli şirkin vesilesi değilmidir? Kurbanın hakikati, Hacc-ı Ekber sırrı her dilek ve her istek oluşu terk ederek, hayatın ve ölümün Allaha ait olduğunun bilinci içinde canı Cânana sunmaktır; Hayvan telef etmek değil. Ne kana ne zarara sipar takva! Ne idrâke ne taklîde sipar merdâ.

Gönül kâbesini tavaf eden melekler kalbi nur ile yıkayıp, edeble ihyâ ederler ki, Hakkın evinin bakımı ve onarımı rükû ve secde ile olsun. Rükû ve secde edenler, kulluk örtüsüne bürünüp, takva ile nimetlendirilmiş mümindirler ki onlar, ancak Allah için ibadet ederler. İbadetin ve hamdin kemâli insan-ı kâmilin hayatıdır, zîrâ o hayat Hakkın bekâsıyla candır. Kâmiller için alınan her nefes "Hacc-ı Ekber sırrıdır" (Tevbe 9/3) Zîrâ ölmeden önce ölüm, Zat-ı Hakka ruhça sırrıdır. Gönülde beliren "hilâl hac için vakdin ölçüsüdür" (Bakara 2/189) Vakdi gelmeyenin edebi gönüldeki hâli gözlemektir. Vakit gelmeden ölmeden önce nefsi Hakka teslim etmektir. Nefislerini "kurban edecek gücü bulamayanlar için on gün oruçla" (Bakara 2/196) bulunmak Hakkın sırrıdır.

Ne cennet nimeti ne de Cehennem korkusu Zât-ı Hakkın cemâlinin yerini alamaz. O hakikat ehli ki, kesret âlemindeki vahdeti görenlerdir, nâmevt uzaklıktan, ruhânî yakınlığa koşuyan, ve ilâhî aşkla dolu rehberlerdir, "uzak yollardan gelen develer" (Hac 22/27) gibidirler. Her yorgun nefes Hakkın zikriyle dinlendirilir. Her Hakka rücû eden can rahmeti ilâhiyle nimetlendirilir.

Bâtındaki sevgilinin hayali zâhirdeki sevgilinin suretine dönüşür. Tecellî perdesi her kulun zannına göredir. Nikâhtaki keramet müminin mümine ayna olmasıdır. Kalbinde Rabbından gayrı bir mânâ barındırmayan gönül iffetlidir. "Onlar ki iffetlerini korurlar" (Mü'minûn 23/5); Ruhanî varlıklarındaki sâfiyet onların ırzlarıdır. "Ancak eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyeler bunun dışındadır." (Mü'minûn 23/6)

Mümin kul Rabbiyle nikâhlıdır. Nefsin melekûtiyetteki hakikati onun, Zat-ı Hakkla nikâhlandığı o tecellî anıdır ki, Hakkın gelinleri Dost'un meclisinde, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim!", davetine, hâldiliyle 'evet' diyerek gönüllü gelen aşıklardır. Rablerinle yaptıkları 'akit' ezelde kıyılmış olan nikâhtır. "Ey iman edenler. Akitlerinizi yerine getirin" (Maide 5/1) Hakkla yapılan akit Hakkın takdiri ve muradıdır. Kul, Hakkın muradının nazırıdır. Ellerinin altında bulunup, ulaşılan cariye ise mülk âlemi olup, senlik-benlik görünümündür ki, kesrette vahdeti görenler için kınanma söz konusu değildir. "Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar" (Meâric 70/30); Zîrâ, onlar her ilişkilerinde Hakkdan işitip, Hakkla söyleşirler. Dünya hayatındaki yaşam ölçüyü korumak üzerinedir. Her kim izafî benliğin aldığı lezzetler uğruna, "bunun ötesine geçmek isterse, işte onlar hadde aşanlardır." (Mü'minûn 23/7)

Her kim mülk âlemini kendi mülkü olarak görürse hadde aşmış olur. "Dünya hayatının çıkarları uğruna elinizin altında bulunanları azgınlıkta kullanmayın" (Nur 24/33)

İnsana verilmiş olan en değerli hediye akıl ve gönüldür.

Zirâ, ancak görüd sahibi olan ve aklını hayra kullanan insan Hakkın lütfuna uğramıştır. Nefsindeki değere ermeyen benlik huzursuzdur. Sırrındaki mânâ ile tahakkuk eden can ihsâna ermiştir.

Bilinçli ibadet bir şeyin karşılığı değil, farkındalığın sonucudur. Nitekim ârifin ibadeti taklidi değil, Hakkı gördüğü içindir. İbadet etmeyen insan kendisini Allah'a muhtaç görmeyen kişidir. Zirâ, ibadet Hakkın emri ve kulluğun niteliğidir. Kişi kendi ilmine göre Hakkı hamdetmekten âcizdir. Hamdın kemâli Hakkın kuluna öğrettiği üzeredir. Kul, Rabbının kendisine emanetten tevdii ettiği sübûti sıfatlarıyla O'nu hamdederken, Hakkın varlığını isbat etmiş olur da bu sırrın farkında bile bulunmaz. Oysa her can O'nun sübûti sıfatları olan Semi' sıfatıyla duyar, Basîr sıfatıyla görür. Hakkın sıfatları görsel benliğine bağlayan kişi yaptığı hamdın cahilidir. Oysa mülkün Hakka aidiyetini gören için duymak, görmek, söylemek, irade etmek Hakkla ve Hakk içindir.

Ârif kişi kulluk edebini muhafaza etmek suretiyle Rabbına hamdeder. Kul için hamdın en güzeli Rabbı için yaptığı secdedir. Zirâ, secde ile kul izafî benliğin yokluğunu, Rabbın varlığını hâl dili ile ifade eder; kul için hiçliğin anlamı secdede tahakkuk eder. Görsel benlikten kurtuluş olan 'felah' namazda edâ edilen secdededir. Tıpkı rükûda sübûti sıfatların Hakka aidiyetinin ikrarı gibi. O'nun yakınlığı olan 'ev edne'da O'ndan gayrı yoktur.

Namazdaki rükû sıfat tecellisinin, secde ise Zâtî tecellinin izharıdır. Rükû ve secde Hakkın kuluna sevgisinin isbatıdır.

Manevi zevke dayanan bilgiye göre zahirdeki Mescid-i Haramın batındaki tecelli semaası mele-i a'lâ, kulaktaki tecelli mahalli arifin sadrıdır. Sadrın merkezi olan gönül Rabbani ilhamların evidir.

İnsi-i ilahideki sırların dile geldiği en yüce meclis olan mele-i a'lâdaki manaların gönül ehlince işitilmesi, sessiz ve kulaksız olup Cenab-ı Hakkın bir lütfudur. "mele-i a'lâ hakkında hiç bir bilgim yoktu" (Sâd 38/69); Şayet Allah Teâlâ hidâyet ve ihsân eylemeseydi!

Sadrın genişlemesi göğsü daraltan her sıkıntı ve ağırlıktan arındırılmasıdır. Beşeri özlemler vedilekler kendi ağırlıklarında birlikte taşırlar. Zihnin yoğun yükü latif canın manâ belini büker. Bazen de hakikatlerin hakikatinin idrâk edilebileceği iddiası göğüsleri daraltır. Ancak bütünüyle Hakka yönelen nefs genişliği tadar. Hangi manevi dereceden gelinirse gelinsin, "nereden yola çıkılırsa çıkılsın yüzlerin mescid-i Harama çevrilmesi" (Bakara 149-150), kalbin ihrama girmesi gibidir. O yüz ki kulun zatıdır, ihramın sırrı nefsaniyetin ruhaniyet semâsından menedilmesidir; "öğüt verildiğinde öğüt almayan" ve ihrama girmeyen canlar manevi dereceleri katetmekten alıkonurlar; "onlar mele-i a'lâyı dinleyemezler" (Saffât 37/13-8)

kişinin yöneldiği manâ onun kıblesidir. İzâfi benliğin kıblesi emmare nefs, ihrama giren canın kıblesi Rabbın cemâlidir.

Arifin varlığı güvenli şehir olan Mekkenin timsali olup, sıfatı emindir, sevgilinin cemâlinin görüldüğü yer, kâinatın sadrındaki tecelli evi olan gönüldür. O evde kudreti ilâdiye hüküm sürer; Hakkın muradının gayri bir murad barınmaz. Onlar ki, dünya hayatına aldanarak, özvarlıklarındaki Hakkın sıfatlarını tanımazlar, "Mescid-i Haramdan alıkoyanlar" diye birbirlerine besledikleri öfke ve kin

sizi haddi aşmaya sevketmesin" (Maide 5/2) Zirâ, her can sorguladığı ve suçladığı âşın hesabını kendi nefsinde bulur. Hakka teslimiyette asıl olan imânın aklığıyla birlikte iyilik ve sakınma duygusunun korunmasıdır. Mücerret temizlik, hiç bir aşırı tepki ve suizanni barındırmamak demektir; Mânâ âleminin, "onların bakımına memur olanlar ancak Allaha karşı gelmekten sakınanlardır" (Enfâl 8/34) İhrama giren her can Hakkın nazarında eşittir; iyi-kötü, güzel-çirkin, kadın-erkek ayırımı yoktur. Hakkı ve eşitliği inkâr eden kişilik, kendi dadrınaaki yüceliğe erişemeyen benliktir. İzafi benliğini kurban edecek güçü bulamayanlar, dadrın temizliğine gereken ihtimamı göstermeyip, benliğin fenâsındaki sırrı ve mekasadı anlamayanlar, "kurbanlıkların yerlerine ulaşmakta alıkoyanlar" (Fetih 48/25), bilgisizlik ve bilinçsizlikte ortaklaşırlar.
Hakka ortak koşanların göğüsleri izafi benlik kiriyle kaplıdır. Bu nedenle özdeki cevhere yaklaşamazlar. "Müşrikler kirlidir. Mescid-i Harama yaklaşmasınlar" (Tevbe 9/28) Şirk sahibinin mülk ve mülkiyet üzerinde benlik iddiası emmare nefse ait olup, kurban edilecek hayvan odur. Nefsaniyet sınırı her ferdin en zayıf olduğu mânâda yapılır. Bu bir özlem olabileceği gibi, bir tehdit veya bir korku da olabilir. Muhabbetullah ateşinde ise her katılık erir. Ermeyen idolia hakiki sevgiyi tanımayanların mertebesidir. Rahmetin yerleştiği gönül lâtiftir. Zorgu ve hesabın yerine muhabbet, öfke ve şiddetin yerine yumuşaklık ve anlayış yerleşmiştir. Hacc-ı Ekber şuûr öze dönüş şuûrudur. Yüzlerin hasretlerin vuslata çevrildiği, canların Cânana erdiği gündür. Öze eren Hakkdan söyler, Hakkla söyler; Hakka söyler.

Ey dost! Her kim bir âyetin sırrıyla tahakkuk ederse Cennet nimetini tadmış olur. O nimet bekâ yurdunda ona giysi olur.
Hakk nurunun giysileridir âlemlerdeki suretler. Mânâların dizilişi Elif Lâm Mîm'dir. Beyân ehlinin nurudur Hâ Mîm. Ehl-i irfân bilir. Aşkı aşkadüşenlerin bildiği gibi, Hakkı hakka erenler bilir. Hüviyet Ha'sıyla, Muhammediyet Mîm'ini insan-ı kâmil de birleşenler bilir. Mîm'in bir yüzü Mâlikel mülke bir yüzü mülke bakar. Hangi yöne dönse suret-i Hakk, döndüğü yere ayna olur. Bâtınla zâhir - evvelle âhir her dem aşikâr olur.
Nefsine tahvisine ilham edene Azîz ne Hakîm Allah'a kavuşan Zât-ı Hakka kul olmaktan daha büyük nimet ne olur!
Kimi bilgi vardır, "belki o bir fitnedir velâkin göğü bilmez". (Şûrâ 39/49) En faydalı bilgi edeb, en hayırlı ilim güzel ahlaktır. "Aklın faaliyetine benlik kiri bulaştırmayanlar bilir." (Şûrâ 39/9)
Nasılki kendini teşhir edercesine yaşam nefsâniyetin işareti ise, herkesden gizlilik de benliği önemsemenin delilidir.
Fakrın hakikatinde ne varlık ne de yokluk iddiası yoktur. Hataya nâdim olmamak kadar, nefse kusursuzluk aramakda benlik teki gizli kibirdir, "O ne fenâ bir yüktür". (Tâhâ 20/101)
Güneş doğmasa gölge olmaz. Nur olmasa suret bulunmaz. Şersel benlikten ölmeyen can yeniden yaratılışı da tadamaz.
"Sûra üfürüldüğü gün" (Tâhâ 20/102), ne yakınlığın ne de uzaklığın kalmadığı, her canın sırrının kendi Zâtında belirdiği gündür.
Kalbleriyle Hakkın huzurunda bulunup, göğüsleri muhammediyet nuruyla dolu olanların hakikat ilminden nasibi olduğunu, Sûra üflenişi nefsinden duyanlar bilir. Fenâ boşvurundan Sûra üfürüldüğü gün, kesretin vahdete dönüştüğü, özün öze erdiği gündür. Sûra ikinci kez bekâ boşvurundan üfürüldüğünde her can âhiretki

suretini bulur. Âhiret vucûdu suretteki şekline fânî benliğin mânevî hâlinden olur. Benliğin hâli ise ya Cennet bahçelerinden bir bahçe ya da Cehennem çukurlarından bir çukurdur.

Ey aziz! Zorlayıcı zanların kendisine perde olup, idrâkin boyutlarıyla sınırlanan insan imânın hakikatinden mahrumdur. Zîrâ onun yaşamı ve amelleri imâna değil, kendi tercihlerine dayanmaktadır. İmânın dayanağının kalblere emniyet veren Mümin sıfatıyla Hakk Teâlâ olduğunu mümînler bilir.

Mahşerin sarhoşluğunda hâlden hâle dönüp, birbirleriyle çatışıp, çalkananlardan "her biri boynunu bükük Ona gelirler." (Neml 27/87) kimileri korkuyla, kimileri aşkla sevkedilirler. Tevhid sırrını ve Varlığın hakikatini göstermek üzere, "o gün Sûra üflenir de onların hepsini bir bütün olarak bir araya getiririz" (Kehf 18/99) Tevhidde cem'ulcem' sırrına suretle sîreti görenler bilir. O halde ey can! Benlik yükünden arındırılmak üzere nefsinden üflendiğinde, özündeki tecelliyi tanırsın. Görsel benliğinden ölenlerin yeniden yaradılışına bizzat şahid olursun. "Yeniden yaradılışa ibret olmak ve bilmediğin bir şekilde yeniden var edelim diye aranızda ölümü takdir ettik" (Vakıa 56/61-62) Her çeşit zan ve şüpheden, her zorlayıcı duygu ve olumsuzluktan, her bencil arzu ve yersiz korkudan, her iddia ve haksız ithamdan ölenlerin Hakkda fânî ve Hakkla Hakkdaki bekâsına şahid olmak üzere tevhidin aydınlığına kalkarsın. "Bir de ne görürsün, ayağa kalkmış bakıyorlar" (Zümer 39/68); Hakkın hüküm ve takdîrindeki mânâ ve sırların tecellisine, edeble ve aşkla. Bakıyorlar, Hakkda dirilik bulma lütfuna nâil olanlara kavuşmak için; Kur'an nurunu göründe, mânâ ve sırrını yaşamın her anında tadanlarla kavuşmak için. Sûra üflenişin sırrına erip de yeniden yaradılışın hazzına erenlerle vuslat göründe buluşmak için.

Ey dost! Her gözün ufku birbirinin aynı değildir;
Kimi göz vardır, mezhebi kadar görür,
Kimi göz vardır, şeriatı kadar görür,
Kimi göz vardır, bütün şeriatları kendinde görür.
Her aklın ışığı birbirinin aynı değildir;
Kimi akıl vardır, faydasız bilgiyle doludur,
Kimi akıl vardır, hükümü vermekte meraklıdır,
Kimi akıl vardır, kısıtlı akılla işini noktalamıştır,
Bilki mûdrik akıl, kendini Allaha veren candadır.

Zamanın neyse gönlünün sureti de odur. Amelin neyse özünün sureti de odur. Mânâ kabın neyle dolmuşsa, sunduğun şerbet de ondan olur. Kimde bir sertlik varsa, gönlünün hâli de odur. Mahşer günü her ruh amaline göre kendi suretini bulur. Âhirdeki suret amel iplikçiyle dokunmuştur. Yaşamın Hakkın muradına uygunsa, varlığın bütünüyle Onu zikrediyor demektir. Hâlin zikrine uymuyorsa, varlığın baştan ayağa riyâ içinde demektir.
Hakk zikrini gönlüne çek, her sözün sevgi olur;
Sevgiyi gözüne sürme çek, her gördüğün sevgili olur.
Sevilmeyi arayanlar sevgiliyi bulamazlar;
Sevgili, sevip de sevgiden ölenlerin gönlündedir.
İsimler değil eserler önemlidir. Sözcükler değil fiiller değerlidir.
Bütün sözler bir gönüşten ibarettir. Seni görenin söyleyecek sözü kalmamıştır sevgilim! Kabında hiç bir bilgi kalmasa ne gam, senin de sende olduktan sonra!
Refik-i alâ Zât kullarına Rafîdir; İlmî derecelerini kereminiyle yükseltir. Ön görülecek derece rahmet ve hidâyet nuruyla Allaha kulluktur.

Her yokluğun yeni bir başlangıç olduğunu bendeğinden seçenler bilir.

Yokluktan varlığa gelenler hasretin ırmağında yıkanıp da öyle varmışlardır huzur sahiline.

Ey dost! Gönül maden'inde çalışan aşkın işçileriyiz hepimiz; Muhabbet damarlarında sadık dolaşan kanlarız cevheri Zahire taşıyıp, her canlıyı kucaklamak için varız. Her canlının sıfatında Kaim Hakkın tecellisine şehadet için.

O halde, ne varlığın ne de yokluğun Hakkın tecellisine olan şehadetine engel olmasın. Nasıl engel olsun ki, Onun tecellisinde Onun gayrı olsun?

Kulluk şuhuduna varmayan, Rabbini görmekten perdeliktir Hakka şehadet ise, Hakkın muradınca olur.

Nefsinin tasallutundan halas olan can, her hâlinden hoşnud olur. Her şeyin değerini bilerek yaşamak, herşeyin kendi değerine ermesi demektir.

Özün değil, kabuğun önemsendiği âlemde, içi boş, sözlerle kendini kandıranlar Rabba değil, kendi nefislerine kulluk yaparlar. Dostun dostluğuyla yetinmeyenler yalancı dostlar edinirler. Sanal dünyaların peşinden koşturanların zindanı, ya kendi korkuları ya da kendi tutkularıdır.

Arif, arifleri tanır; Yalancı yalancılardan anlar.

Gönül ehli gönül ehlini arar; Dostun dilinden dostlar anlar

Gönül şifa bulmadan, beden şifa bulmaz.

Can candan geçmeden Canan bulmaz.

Söz biter sohbet bitmez; Sohbet biter, sukût bitmez.

Aşk biter muhabbet bitmez; Hasret biter, vuslat bitmez.

Hemîn o tecellî nurudur ki, Hakkın sıfatları kulun sırrında zâhir olmuştur.

Velâyetin bidâyeti hidâyet, nihayeti rahmettir.

Razı olandan razı olunur. Veren karşılığını bulur.

Sevilen, sevilmesi murad edildiği için sevilir.

Seven ve sevilenin tevhidinde sevginin hakikati aşikâr olur.

Hakkı bilen, Hakkın gayrını bilmez olur.

karanlığı bulunmayan aydınlık ârifin ruhundadır. Jome olmayan mârifet gönlündedir. Zirâ o, her an sırrıyla Hakkın huzurundadır.

Bilki sırrı olmayan ayna düzcamdan farksızdır.

Sırrın cilâsı ise ibâdet, muhabbet ve tevazudur.

Dünyayı vermedikçe Fenâya eremezsin
Âhireti vermedikçe bekâya eremezsin
Varlığı vermedikçe Hakka rücû edemezsin

Her âlemin vasıtası farklıdır. Mânâ âlemine gönülle, melekût âlemine ruhla, sırlar âlemine nurla gidilir.

Hakkın kulunu olan tecellisi nurun kendisidir.

kul o nurla yürür, nurla işitir, nurla görür.

Namazın edâsındaki kıyam, tecelli eyleyen ismin sırrıyla Hakkın huzurunda durmaktır. Zirâ sırr-ı insan suret-i Hakktır. Varlığı ahfâda birlemenin hikmeti Zâtî tecellîde suret ve idrâklerin sâkit olmasıdır.

Huzur-u ilâhide Hakkın gayrı mevcud olmaz.

Ahfâ tecellisi her kula nasib olmaz.

Rükûda, sübuti ve beşerî sıfatlar (7+4), secdede ise varlığın tümü Hakka iade edilir.

Deryaya dalmadan deryanın sırrı görülmez.

Öze varmadan sırr-ı insan bilinmez.

Nefsine düşkün olan sığ denizde yüzmeyi yeğler.
Tevekkülü sağlam olan deryayı nefsine yeğler.
Ârif olan bilişki, deryanın sînesinde sükût edilir.
Zîrâ sükût edebtendir. Tanımadığını nefhetmek de, anlamadığını eleştirmek gibi bilgisizliğin delilidir.
Bilgi arttıkça sükût sözün yerini alır.
Hakkın hitâbına nefisler duymaz gönüller duyar.
Nefsin kulağı kendi heveslerinin sesini dinler.
Âhiret için ibâdet edenlerin, dünyayla avunanlardan farkı yoktur zîrâ onlarda, ukbâ ve dünya hevesleriyle Rablarından perdelidir.
Vasıtaların hepsi maksada varmak içindir. Maksad hâsıl olmuşsa kul Hakka rücû etmiş demektir.
Bekâsında fenâsını bilen, şehadetinde de şahidliğinden geçen nefestedir Hakkın nuru.
Dünyada ses bırakmak isteyenler, Hakkın sesine hasret giderler.
Mezhebiyle övünen, bütün mezheblerin Onadan geldiğini bilmeyendir
Tarikatıyla övünen, bütün tarikların Ona yönelebiğini bilmeyendir.
Sevenlerin ve sevilenlerin mezhebi Hakkın muhabbetidir.
Muhabbetullah, bütün mezhebleri, bütün tarikleri, bütün şeriatları içinde barındırır. Zîrâ bütün canlar Onundur.
Hakk geldimi bâtıl gider; Aşk geldimi fırkalık biter.
Sen senden gittinmi, sendeki heves ve mesivâ toptan gider.
Şirkten kurtulmuş bir canla Hakka rücû ne güzeldir!
Alınan her nefes Hakkın bir rahmetiyse, o nefesi huzur ve ismet içinde kullanmakda Hakka ibadettir.
Bilki Hakka rücû, Haktan kulunu cezbediştir.

Ey dost! Kim hangi kaynaktan içmiş oç, aldığı zevk içmiş olduğu kaynağın mârifetine uygun olur. Kim hangi cevherden aydınlığına olmuşsa, yansıttığı ışıkda feyzini almış olduğu güneşin kemâline uygun olur.

Kulda zâhir olan hakkanî isimlerin Hakkın katındaki en sahîh, kutsî isminin nuruyla buluşması, "yüzlerin ışıl ışıl aydınlanmasıdır" (Kıyamet 75/22) Nur üstündeki nur odur. O nurla kul "Rabbine bakar" (75/23) Gerçekte gören ve görülen Zâtın nurudur. Nurun nura yansımasıdır ki, yüzlerin parıldamasına vesile olur. İlâhi nurun isim ve sıfat şiddetleriyle tecellisi kulun yüzaydınlığıdır. Yüz ki kulun zâtının suretidir, yüzün ışıldaması Hakk nurunun tecellisine şehâdettir. Bu şâhidlik kimileri için lehte; "yüzleri ağaranlar, onlar Allahın rahmeti içindedirler" (Âl-i imrân 3/107), kimileri için aleyhte olur, "hatta mazaretlerini sayıp dökse de insan kendi kendinin gözlemcisidir" (Kıyamet 75/14-15).

Tecellinin gözlemcisi kul nefsinde sükût eder. Sükûtun muhafazası sırrından seslenişe vesiledir. Şekille avunan gönül özün sesini dinleyemez.

Mâsivâdan talep edeceğin bir şey yoksa nefsinden gelen bir sözün de kalmamış demektir. Nimetlere yönelik muradında yoksa, ihtiyarın Haktan muradında erimiş demektir. Kulun gerçek ibâdeti, kendine rahmettiği varlığı bütünüyle Hakka teslim etmesidir. Teslim olanın irâdesi Mürîd'in irâdesine tâbidir. "O gün yüzler ışıl ışıl, güleç ve sevinçlidir" (Abese 80/38-39)

O halde eycan! İlâhi ahlâka yönelirsen, özenen değil, özlenilen olursun. Resûlullahı (s.a.s) uyarsan taklid eden değil, takib edilen olursun. Peygambere uymak onun sünnetine uymaktır ki, takib etmenin maksadı da budur.

Aksi takdirde, mânâsı yaşanmayan ve dayanağı hakikat olmayan özenti bir suret olarak benlik, kendi iddiasına esir olur. Kulluğun kemâli Muhammedî ahlâka ermekle tamam olur. Kulun Hakka rücû etmesi onun ubûdiyete vücûdur. Zira, her can kul olarak Hakka döner.

Her yüzün yöneldiği bir yön vardır. Öyleyse yüzü Hakkın yüzüne dönüktür zira o, "nereye dönerseniz Hakkı yüzü oradadır" ayetiyle tahakkuk etmiştir (Bakara 2/115).

Yakîn ehli bilirki iman koşulsuz aşktır.

Her cana aşk olmuş leylâ
aşkı leylâdan gayrı kim bilir,
Her yüze yüz olmuş mevlâ
nuru nurdan gayrı kim görür.

Hakk nurunun tecellisine şahid kullar ruhuyla, sırrıyla secde eder, "onların nişanları yüzlerindeki (zâtlarındaki) secde izidir" (Fetih 48/29) Zâtî secde halkın yokluğu (Fenâsı), Hakkın varlığı (bekâsı)dır. Nitekim ibadet hidâyetin delili, muhabbet Rabbin nimeti, edeb ve tevazu kulluk ziynetidir.

Ey can! Kendini tanımayan kendindeki mânâ ve sırları tanımandır. Her şeyin kendine lâyık bulduğu sıfat şiyesiyle vardır. Bürüdüğün sıfat sendeki tecelliyi sana tanıtır. Her asırda görülen nefsaniyet deccallarının kendilerine lâyık buldukları şiyesi ise mehdilik iddiasıdır. İddia sahipleri, "o gün yüzler vardırki ışıklı suratlı ve burusuktur" (Kıyamet 75/24) sırrının muhatabıdır. Hakk nuruna eren canlar ise her sıfatı sahibine iade etmiş, kulluğun huzuruna ermişlerdir; "Onların yüzlerine ne bir leke bulaşır ne de bir horluk gelir" (Yunus 10/26). İdrâk edemediği bir şeyi kısıtlı akıl kabul etmek istemez. Oysa her idrâk kendi yetersizliğinin şahididir.

Bireyin yaşamdaki serüveni Hakka olan muhabbet yolculuğudur ki, sevginin gücü onu kendi hakikatine kavuşturur.

Yakınlık gelince uzaklık kalkar. Vuslat gelince ayrılık kalkar. Sorarlar; gönül diliyle edeb dili birmidir?

Aşk diliyle hakk dili farklımıdır?

Aşkın şehvetle ne işi var!

Dostluk gelince farklılık kaçar. Aşk gelince bâtıl kaçar.

Sevgiden daha gerçek ne var!

Sevgisiz nefesin cansız suretten ne farkı var!

Değersiz sözün ölü toprağından ne farkı var!

Bu âlemde çok çok söz sahibi var velâkin sevgililiği sevenler görür.

Bir dost sordu; Hızır orucu nedir?

Dedim ki; Onu bilmem. Ben kendi orucumu bilirim.

Senin orucun nicedir?, dedi.

Hızır orucunu bilene sor, dedim; Onu bilen bunu da bilir. Her ibâdetin değeri onu edâ edene göredir.

Kimilerinin orucu bedene cefâdır, kimilerinki ruha şifâdır.

Söz vardır derdedermandır. Söz vardır dile belâdır.

Nefsinin kırılganlığı neredeyse Hızır orucu da oradadır.

Sabredemediğin şey her neyse candaki Hızır sınavı da oradadır.

Her can kendi hâlini en iyi bilir. Gülen, kendi hâline güler. Ağlayan da kendi hâline ağlar.

Gülüp-ağlamayı bırak da özge dal! Hâller akıp gider. Hakiki olan nedir? Onu ara, onu bul!

Sözün neyse hâlin de öyle olsun.

İnancın neyse yaşamın da öyle olsun.

Aşığın işareti aşkından ölmektir

Ārifin işareti her işaretten ölmektir
Tecellî de bizatihî işarettir.
Kendinle yüzleşen kendinsin. Kendinden çıktı Hakkı görsün
Niyetinde samimî, amelinde sâdık olan sırra varır.
Zâhirle bâtını birleyen şehir neredeyse, insan-ı kâmil
de orodadır.
Aşıkla maşuğu birleyen kim ise, sureti Hakk odur.
Hamd kimdeyse kemâl ondadır
Kalem kimdeyse kitâb ondadır
Hasretim o cana ki Cânân ondadır.

Gül solmadan sen tenden geç
Gün batmadan sen senden geç,
An geçmeden sen candan geç
Sır göçmeden sen sırdan geç.

Sözü özden ayıran nedir, bir bakıştan öte!
Özü özden ayıran nedir, kıldı nefsten öte!
Dindar olmaya gayret etmekle dini yaşamak
arasında dağlar kadar fark var.
Söze özenmekle öze ermek arasında binlerce
kılıç var.
Manâyı tarifle uğraşanların sönlüğü dinleyecek
vakti yoktur. Özünü dinleyenin fuzûli söze
tahammülü yoktur.
Her duyduğun Hakk'dan ise, her sözünle de Hakka
hitâb ettiğini bil.
Aşk hâl ehlinde ara. Hakk nur ehlinde ara
Yerin için gülistan ne ise, gülün kokusuna kendi
gönlünde ara.

Ey dost! Yemeği tarif edenden değil, onu pişirenden tad.
Her kalıp aslına uymaz. Her mânâ kabe sığmaz.
Bâtındaki sır ne açılır ne de çizilir.
Her can kendi sırrının şâhididir.
Zâhirde âşikâr olan her şey Sevgilinin bûsesidir.
Her dünya ahengini kendi dönüşünde bulur.
Her ferd yaratılış sırrını kendi fıtratında bulur.
Her kulun felâketi kendi amelindedir.
Her gönlün gülistanı kendi özündedir.
Hiç bir surete bürünmese de İlâhî aşk daimidir.
Zîra o, Hakkın sıfatı ve Rabbin cemâlidir.

Her mânâ gözdür cana
Hakkı görmek için,
Her nefes aşkdır neha
Hakka ermek için.

Her güneş ışığını kendi ateşinden alır
Her can varlık sırrını kendi yokluğunda bulur.
Meyvası zâhirde olsada tohum toprağın içindedir.
Gönül halden hâle dönsede huzur kendi özündedir.
Benzerin benzeri olmaya çalışma; Benzersiz ol!
Her nefes bir mânâya koş; Nakışsız ol!
Surete aldanma, sirete gel!
Sandala kanma, deryaya gel!
Dost derki; Bize gönlü çıplak ererler gerek! Her sıfattan soyunmuş dilber gerek!
Hâli aşk olanın, lisânında aşkdır.
Gönlü deryayla dolanın her sözü deryadandır.
Her harf bir mânâ kapısı, her can Cânânın kitabıdır.

Herkes Seni arıyor velâkin hepsinin gönlündesin.
Hepsi senden dertli velâkin hepsinin dermansın.
Kusur ne gözde, ne de aynada. Belki noksanlık kişinin
kendi nazarında.
İster bir yıldız olsun, isterse bir mum, her ışık Halik
nurundan bir yansımadır. İster âmâ olsun, ister topal
topalak yürütüp, körü iyileştiren kudret O'dur.
Çamura batmak istemiyorsan, başsız, ayaksız ol.
Kendinden âzad olmak istiyorsan taçsız, kanatsız ol.
Gönlü açıp, ona kilit veren bilki O'dur.
İster ölü olsun, ister diri yoku vareden Hâlık O'dur.
Ne bir şahin ol, ne de güvercin. Her sıfat ruha
bir ayakbağıdır.
Belki zümrüdü anka gaybın da gaybında her tuzaktan
azâd olmuştur.
Hayata karşı doygunluk nedir? Yitip gitmekten öte!
Yitirdiğin nedir, fânî varlıktan öte!
Huzurun delili nedir sessizlikten öte!
Sen seni unuttuğun zaman O'nu hatırlarsın.
Sen sende kaldığın kadar özden uzaktasın.
Balığın varlığı Deryaya aittir.
Arifin nefesi Rahmana aittir.
Ruha ruh katan cevher bâkir niyettir.
Cana can katan bedel Cânâna teslimiyettir.
Hakka giden yol gülbahçesinden geçer
Gönlü güle donanan tevhid sırrına erer.
Aşkın kendisi Hakkın tecellisine aynadır.
Arifin gönlü Zâtın tecellisine aynadır.

Ey dost! Deryanın muhabbetinden sahile erişen rahmet ne ise, kumsaldaki zerrenin nasibi de odur.
Hakkın hamdından varlığın nasibi neyse halkın hamdi de odur. Hakkın lisânı aşkdır. Esmâ'ül Esmânın vücûdu aşkın zuhurudur. Hakkın tecellisinde aşkdan uzak durulmaz. Arşın sırrında Hakkın şayri bulunmaz.
Denize dalıp da denizle kucaklaşmayan can varmıdır?
Ey gönül! Özlemini duyduğun şey kendindeki gizli cevher olsun. Zirâ, insandaki sakli değer onda tecelli eyleyen öyle bir aşkdır ki seni kendi aslına, karanlığı olmayan aydınlığa döndürür. 'Oku' emri odur ki, Fethi mübîn ile Fâtiha arşın sırrında zâhir olur. Kâmilin varlığı Hakkın varlığına ayna olur.
Huşû, her nefeste Hakk nûrunun kuldaki yansımasıdır. "Hiç kuşkusuz yokki huşû sahibi mü'minler selâha ermişlerdir" (Mü'minûn 23/1-2) Mü'minin gönlü huzurla doludur zirâ, izâfi benliğinden arınmış her can kurtuluşa ermiştir.
İmânın kemâliyle bilinmesi yakiyn nûrunun gönülde yerleşmesiyle mümkün olur. Gözlerdeki ikilik perdesi kalkınca, huzurun ferahlığı kalbi sarar. Huşûnun varlığının isbatı kulun sabır ve salâtındadır.
Zât nûrunun sıfat nûrunu sarması nûr üstündeki nûrdur. Sıfat tecellisiyle beşeri ahlâkı ilâhi ahlakla aydınlanan mümin, Zâti tecelliyle Hakkla Hakkda bekâ nûruna karışmış olur. Nûr üstündeki nûr O'nundur.
Zulmet ehli nûranî sıfatlardan hoşnud olmasa da, "Allah nûrunu tamamlayacaktır" (Saf 61/8) Zulmet ile nûr kulda müştereken bulunur. Acz ve fakr zulmetin, huşû ve

huzur Hakkın rahmetinin delilidir, "kuşkusuz bu husus huşû sahiplerinden başkasına ağır gelir" (Bakara 2/45)
Zulmet ehli odurki, Hakkın tecellisini görmez, görülden duyup, mânâyı işitmez. Zulmetin gözleri sebep örtüleri ile nûrlenmiştir. Azâb ehline azâb örtüsü tatlı gelir, korkutucu gelmez. Kilitli kalbler hezeyânı bilir, huzuru bilmez; kalıbı bilir, mânâyı bilmez.
Ölü candan sedâ gelmez. Diri kalbden nidâ bitmez.
Kimlerinin gönül ekranından derya görünür, kimlerinin kalbi, "engin denizdeki yoğun karanlıklar gibidir" (Nûr 24/40)
Kimde hasgörü yoksa onun nûrdan nasibi yoktur.
"Allah kime nûra vermemişse onun aydınlıktan nasibi yoktur" (Nûr 24/40) Her kim ne görmüşse kendindeki mânâları görmüş olur. Kim, kime nasıl davranıyorsa kendindeki bir sıfatı karşısındakine lâyık buluyor demektir.
Her kim ne açıklanmışsa kendi hâlini açıklanmış olur zira, "her biri kendi niyazını ve tesbihini bilir" (Nûr 24/41)
Her bilgi kendi sınırını da birlikte getirir. İlim, Hakkın sıfatı olup, herşeyi hakkıyla bilen Odur. Onun ilmindeki yolculuk sonsuz ve sınırsızdır çünkü, Hakkın "rahmeti ve ilmi herşeyi kuşatmıştır" (Mü'min 40/7)
Aşıklık ve maşuklık birer ünvandır. Âşık odurki her ünvan ve kayıtdan soyuna, Nûr'un Nûra teslim ola!
Teslimiyetin içine zulmet gölgesini taşımaya!
Güneşin doğduğu yerde güneşin aydınlığı varlığa gıyasi olur. Karanlığı olmayan âlemde dostların gıyasi nûru'l envâr olur.
Nûru bilip nûra gelen, her ilmi nûrdan alır.
Nûra görüp nûra eren, her gördüğü Nûrların Nûru olur.

Eydost! Bir şeyin özü onun mânâ ve suretini kendinde barındırır. Ne varki, mânâ âleminden madde boyutuna gelen suretler hakikati görmeyi murad ederlerken, mânâ ve suretlerin hakikatin bir rechi (yüzü) olduğunu bilmezler. Oysa bir şeyin dışı suret, içi mânâ, zâtı özdür. Deniz mânâ, dalga suret ise, her ikisinin özü ve aslı su değilmidir? Âlem-i lâhût öz, âlem-i melekût mânâ, âlem-i mülk suretdir. Hakikat öz, tarîkat mânâ, şeriat suretdir. Hakkın katındaki ana kitab öz, canlı kitab olan insan mânâ, yazılı olan kitab suretdir. Hissiyat suretin, akıl mânânın, gerçeklik özündür. Ağacın dışı meyvasından âşikâr olur. Farkı sıfatından mâlum olur. Tecellinin tarîfi olmaz, şâhidi olunur. Ne zamanki gönül kendindeki mânâları okumağa başlar, okumanın mazharı olur. Gönlün okuması aşkladır. Aşkın kuralı aşık olmaktır. Öz mânâya, mânâ da surete aşıktır. Zira her kim kimde öze ait bir şey görse ona aşık olur. Zâtı itibariyle gören, görülen ve göz bir olunca aşk, varlığın kendindeki dışı dile getirmesine vesile olur. Gönül, kendi suretine, gönlün sâhibi de gönlün öze olan özlemine aşıktır. Tıpkı mürşidin müridinin aynasından gördüğü Zâtındaki tecelliye aşık olması gibi, mürid de mürşidinin aynasında gördüğü suret-i Hakkın cemâline aşıktır.

Ses gittikçe sedâ biter
aşk gittikçe can biter
Bütün canlar aşk olsa
ne söz ne mânâ biter.

Eyaziz! Allah'a hamd ve dua etki, Allah Teâlâ da sana kendi hamdi ve lütfuyla karşılık versin.

Dua vakti, Rabbinin senden dua etmeni murad ettiği vakitdir. Bu vakti nasıl bilirim ?, dersen ; Senin dua ettiğin vakit Hakkın duanı işitmeyi dilediği vakittir derim. "Dua edince dua edenin duasına cevap veririm" (Bakara 2/186)
Bu genele verilmiş olan bir va'ddır.
Duanın kabul edileceğinin işareti nedir ? diye sorarsan ; Ettiğin duanın karşılık bulacağına olan kesin inancdır derim. Bu da özele olan hitab ve va'd-i vuslattır. "Dua edin, duaya cevap vereyim" (Mümin 40/60)
Kesin inanca nasıl erilirdiye sorarsan ? ; kendi duasına inanmayan bir temennin hükmü nedir ? diye sorgularım.
İnanana uygun olmayan bir yaşam sahibi, şah damarından daha yakın özdeki varlığa karşı ne kadar içtendir ? derim.
Oysa dua, "alçak gönüllülükle ve içten" yapılır (Araf 7/55)
İnanca uygun yaşam nasıldır ? diye sorarsan ; Dili-gönlüyle fiili-özüyle, zahiri hayrlı amelle, batını güzel ahlakla donanmış olarak edâ edilen yaşamdır, derim. Zira, "Onu o güzel isimleriyle dua edin" (Araf 7/180) ayeti celilesi Esmâül Hüsnâ nuruyla nurlanmağa davettir. Hayr için yapılan dua Hakkın rahmetini, şer için niyaz da azabını çağırır. "İnsan hayra dua eder gibi şerre dua eder" (İsrâ 17/11)
Duanın âdâbı umudu ve yakınmayı birlikte muhafaya etmektir ki edeb ve muhabbetin arasına zulmet girmesin. Hayrı dilemek, şerrin sükutudur. Hüsnü zan beslemek suizannın sükutudur. Kendinle uğraşmayı terketmek nefsin sükutudur. Ey can ! Cum'anın hakikatine erdiğin gün, ezelî ve ebedîde Rabbinin tecellisine şahid olup, duanın hakikatiyle buluşmuş olduğun o andır ki, kendini kemâliyle tanıyan kimsenin her sözü hamd olur. Hayatının her anı ettiği duaya uygun bir vücûd olur.

Ey dost! Kiminin gönlü mazhar-ı aşktır, onun işi idrâk ile değil, ilham iledir.

Kiminin gönlü makam-ı Hızırdır, onun işi keramet ile değil, hikmet iledir.

Kiminin gönlü cevher-i hadiddir, onun işi nâr ile değil, nûr iledir.

Referansı Hakk Teâlâ olanın her işi Allah iledir.

Suret güzelinin derdi çok olur zira o, kendi güzelliğine kurban olur. Sîret güzelinin edebi çok olur zira o, güzelliğin gerçek sahibine teslim olur. Seven sevdiğinde celâli değil cemâli görür; kâmilin celâli de cemâl iledir.

Hâlinden hoşnud insan rıza bahçelerinden irfân çiçeklerini koklar. Şikâyet eden her can nefsindeki ateşi körükler. Huzura bulanmış benlik pelecek günlerden ümid eder. Anı yaşayan ârif, hem geçmiş hem de geleceği terk eder.

Ârifin mekânı Hakkın ihsânıdır
nereye gitse ona gülşen olur,
Kâmilin vechi Hakkın cemâlidir
kime dönse ona rûşen olur,
Kimki nimeti Hakka yeğler
Cennet olsa ona hicrân olur.

Nûrun idrâkı nûr iledir. Sırrına ermeyen kalbin ilmiyle, ameli bâtınına gerde olur. Her kim neye meyletmişse yüklendiği şey gönle sitem olur.

Kâmil odur ki kendini ifşâ etmeden irşâd eder. Kimki bilgiçliğe heves eder, şeyhliği kendisine hüsran olur. Kişinin Hakka olan yakınlığı nefsine olan uzaklığı nisbetindedir;

kulluk edebi zâtına rehber olur.
Kim ki çok konuşur, onun perdesi de çok olur.
Kim ki sözü uzatmaz, onun vuslatı tez olur.
Demire soğukken değil ateşteyken şekil verilir;
kim ki Allaha teslim olur, nefsindeki ateş nûr olur.
Hakkın rızası neredeyse muradı da oradadır.
Örnek murad Hakkın muradına şâhid olmaktır;
Nitekim Hakkın sınavına şâhid olmak, sınanmadığına emin olmaktan evlâdır.
Bir ikeri, iki peri gideren nasibi de bir bast ile iki kabzdır. Örnek bastiyle kabzı Hakkın muradı ve tasarrufunda yokolmaktır; Yokluk, kulu Varlıkla buluşturur. Hakkla buluşanın ne yokluğu, ne de varlığı kalır.
Sevgiliyi görmenin sırrı Onun sevgisinde kendinden kaybolmaktır. Eserlerine nazar edip Onun gayrına bakmamaktır. Tecellisinden gayrı da bulunmadığına göre her bakışta cilve ve cemaline şâhid olmaktır.
Dalga mevcud olmasa da deryâ yine deryadır;
Vehimler Ona erişemese de O, kulunun zanniyladır.
Dikkatlerin odaklandığı sanata dönük her faaliyet, seni senden arındırıyorsa Hakka yakınlığın vesilesidir; Nefsini şuurlandırıyorsa uzaklığın sebebidir.
Tahkirci inkârcılarıyla, tekfirci dindarcılarıyla Mutlak Varlığı kendi inançlarına sığdırmaya çalışanlar Hakkın tecellisini hiç tanımayanlardır. Özbenliğine duyarsız bir kişinin hayatı tanrılığı iddiası ne kadar gerçek ki! Aşırı uçlara kaçmadan ona olduğu gibi yaşamak neden bu kadar karmaşık! Oysa hayatın Mutlak Sahibi o kadar zorlu, o kadar lâtif, o kadar azîz ve o kadar gerçek ki!

"Onlar sıkıntıyı getirenlerin kendileridir velâkin, bunun bilincinde değildirler" (Bakara 2/12)

Ey dost! Kişiyi rahatsız eden her şey ondaki bir fazlalığı gösterir; ister maddî isterse mânevî boyutuyla olsun. Sıkıntıların artması fazlalıkların erimesi içindir. Şöyleki, maddi zenginliklerin önemsenmesi hayalin peşine takılıp, musibetleri davet etmektir. Mânevi değerleri izâfî benliğe nisbet etmek ise ruhanî hazımsızlığın delilidir ki gönlü fesada uğratır. Her iki halde de çare benlikten fakriyettir. Yokluğunu bilen kişi yaradılışındaki sırra eren kişidir. Kullluğunun değerini bilen kişi Hakka eren kişidir.

Cismini bildinse heykeli bırak
İsmini bildinse aslına bak,
Zâhir olan kayda girer
Her sıfat sahibine döner,
Inanç kalmasın sadın gönlün
Deryaya dolunca hasret biter.

Belki üzüntü ve kedere teslim olmak kolaya kaçmaktır. Mârifet, sıkıntı ve sınav vakdinde vakdin sahibine teslim olmaktır Yâkub a.s.'ın "hüznümü ve özlemimi ancak Allah'a arz ederim" (Yûsuf 12/86) diyerek Rabbiyle tevekkül ve teslimiyet içinde olması gibi.

Gönlü olmayana kur'an ne söylesin!
Sîreti görmeyene suret ne ifade etsin!

kişi önce kendini kucaklamadıkı herkesi kucaklayabilsin. Kendi elleriyle sıkıntıyı davet edeceğine, hoş görüsüyle rahmeti ve muhabbeti davet etsin.

gönülden gönüle yansıyan mânâ ve sırlar sevgi kanalıyla ulaşır. Hakkdan gelen nurları tanımlamaya yönelik her ifade sözcüklerin kalıbında aciz kalır.

Ey sevgili! Aklın gönülle birlikte anılmasındaki hikmet, hâl ile yaşanılan mânâların idrâk boyutu itibariyle algılanmasını tesbit içindir. Öyleki akleden eremediğine gönül erişir. Zira akıl delil arar, gönül ise delilsiz yaşar. Gönlün lisânı harfsiz ne sözsüz velâkin aşkladır. Akıl ise sözcüklerle aşka kılıf giydirir. Gönül Hakkı Hakka dile getirir. Akıl müzikideki nota gibidir. Akıl sedef ise gönül onun içindeki inci gibidir.

Ey dost! Harmonik titreşimler notaların eşliğinde kendini ifade ettiğinde zikir müziğe dönüşür. Duyan ve söyleyen her can tevhid ezgisinde bütünleşir. Belki en hâlis müzikî ve duyarlı ibadet koşulsuz sevgidir. Bencil her talep ve beklenti kesif bir perdedir. Nurani perdelerin en güzeli ise ulûhiyetin tecellî örtüsüdür. Ârif kişi, ne isimlerin kimliğiyle şizlenir, ne de sıfatlara bürünür. O, Hakkın muhabbetinde fânî ve Hakkla, Hakkda Hakkın rahmetinde bâkîdir. O rahmetki kulunu Rabbının tecellisine şahid kılmıştır. Bekâdaki şuhûd halkın yokluğunda Hakkın varlığına tanıklıktır. Ulûhiyete şehadet, elest meclisinden itibaren her mertebede insanın Hakka olan borcudur. Halkı sevgi ve hoşgörüyle kucaklamak, bu borcun doğal sonucudur.

Ey aziz! Hakk Teâlâ Zâtına seçtiği kullarını sevgi bağında birleştirir velâkin hayatlarını Kendi muradı ve Zâtında toplar.

Eydost! Ümmül kitâbdan kasıt insandır. Zîrâ, insan-ı kâmil bütün âlemlerin aslı ve fâtihasıdır. Nitekim insana bahsolunan nefs öyle bir kâbiliyettir ki, titreştiği isim ve sıfatların vasıflarını zâtında toplayıp, aynı değerle özdeşir. Kim nefsinde ne bulmuşsa Hakkdan aldığı nasîbde odur. Kendinde tecellî eden sûretin hakîkatına muttalî olan kul Hakkın kâmil mazharı olur. Fâtihanın sırrı insanda zâhir olur. Ancak tevhid bilinci içinde yaşayıp her mânâyı kucaklayan insan canlı bir kitâb olur.

Her isim ve sıfat kendine has bir sırattır. Her can öze dönük bir müreddir. Muradı ve maksadı Zat-ı Hakk olanın hayatı tevhid sırrıdır.

Söyle ey can! Allahla Allahı sevmenin sırrı nedir? Hakkda fânî olup Hakkla bekâ bulmayan benlik her işin fâilini kendisi bildiği için, sevdiği de kendi zâtına bağlar. Hakkın gayrı bir mevcûdiyet bulunmadığına yaşayarak şâhid olan ârif için muhabbet kişisel olmaktan çıkıp, Allahla Allahı sevmenin sırrına ermektir. Tıpkı nefsi için değil, Allah için ibâdet edip, Allah için yaşayıp, Allah için ölmesi gibi. 'En'amte aleyhim', sevdiğine tâbi olup, Zâtî tecellî nimetine ermenin hakîkatidir "De ki, Allahı seviyorsanız bana tâbi olunki Allah da sizi sevsin" (Âli imran 3/31) Allaha muhtac olmak en yüce nimettir ki kulu nimete kul olmaktan arındırır.

Rab olmadan kul olmayacağı, meşuk olmadan aşıklık gerçekleşmeyeceği için, Hakkın tecellîsi isim ve sıfatların zuhurunu gerektirir. Nitekim Hakkın gizlenişi tecellîsindedir.

'Gayril mağdûbi aleyhim', sevdiği için benlik mertebesinde de yaşayıp, halkı halkla sevmenin sırrıdır. Nitekim her sıfat

kendi ziddını arar. Hakkla Hakkı sevmek sınırsız sevgi semâsına yükselmekse, halkla halkı sevmek sevginin boyutlarını tahdit ve tayin etmek olur. Birbirini sevmenin maksadı sevdiğinde Hakka şahitlikle hâsıl olur.

Hakkın çizgisi içinde ve tecellî örtüsüyle bütünlük sözler, fiilleri ve isimleri rahimlerindeki benliklerine atfetmek delâletinde bulunurlar. 've leddâlliyn', gerçekte neyi ve kimi sevdiğinin bilincinde olmamaktır. Nefsin kâbiliyetler aynasından yansıyan hayaller, farklı kişilikler içinde, çok renkli benliklerde varlık kazanır. Zira zıtlar âlemi ikiliği ne çekişir ne de severse. Teke yönelen tek kalır. Hem dualiteyi kucaklayıp, hem de tevhidi yaşamak insan-ı kâmile lütfedilen bir bağıştır. Çokluk içinde tekliğin mânâsına ermek, dünya yaşamında sınanmanın faziletî içinde gerçekleşir. "içinizden cihad edip sabredenlerin haberleri bilinip, açıklanana kadar sizi sınayacağız" (Muhammed 47/31) Bilgilendirme, sınav anında kulların gösterdikleri kendi tepkilerinden, mâneviî hâlleriyle ilgili haberlerin onlara açıklanmasıdır. Her can haberini Hakikat'tan alır. Zât-ı Hakk da herşeyi öncesi ve sonrasıyla hakkıyla bilendir.

Dualite ve zıtlar âleminde bulunmak zorluksa, zorluk içindeki kolaylık tevhid bilincinden ayrılmamaktır. Elem ve keder kesrette oluşur. Tevhidden ayrılmayan için gam yoktur.

Her benlik Firavun misâli kendi iddia tufanında boğulur. Tecellî deryasındaki rubûbiyet-ubûdiyet farkını gözeten her can Musâ (a.s.) misâli denizdeki berzahtan geçerek nefsin tufanından kurtulur.

Ey dost! Olması gerektiğine inandığın her şey senin bir talebindir. Talib olduğun müddetçe kendini öne sürmüş olursun. Buna mukabil talep ettiğini değil, oluşmakta olanı kabul ettiğinde huzura varırsın. Zirâ, oluşan her fiil sen onu talep etmesen de olacak olandır. Bu devamda râzı olup, kabul lendiğin hâl Allaha hamd ve mutluluk vesilesi olur. Bütün hâllerde Allaha hamdın anlamı budur. Rızâ da Hakkın bir bağışıdır; Tıpkı imân, islâm, takva gibi.
Beklentti içinde olmak benliğin sinsi bir tuzağıdır. Oysa hayat onu her yönüyle olduğu gibi yaşayıp sevdiklerinle paylaşmaktır. İyiliğin, cömertliğin, güzel ahlâkın, hikmetin paylaşılması gibi. Kişiyi benliğinden arındıracak olan ile onu nefsine bağımlı kılacak olan şey özü itibariyle aynıdır; deyip gibi.
Aşk, tutkuya dönüşürse tufan olur. Allaha yönelirse ummân olur.
Kendi hayatının amcak şâhididir insan içe dönük bir gözlemci gibi. "Buna kendisi de şâhiddir" (Âdiyat 100/7)
Gerçekte Hakkın tecellisinin şâhididir her can hem öz benliğinde, hem de kendinin gayri saydığı her şeyde. "Şâhid olun ben de sizinle birlikte şâhidlik edenlerdenim" (Âl-i imrân 3/81)
Gönlün hâline göre âlem görsel benliğin bir yansımasıdır.
Tecellinin şahidi ârif için Hakkın gayri bir sûret yoktur.
Kulun yaşantısında belirten mânevi sûret, onun âhiretdeki vücudun hakikati olup, ezeldeki ilâhi takdirin şâhididir. Her fiil mânâdaki bir hâlin şâhididir. "Dilleri, elleri, ayakları fiilleri aleyhine şâhidlik edecekleri gün" (Nûr 24/24) Fiilinin şâhidi her Fâil kendi hâlini daha iyi bilir. Zirâ, gerçek Fâil tecelli sahibidir. "Alın okuyun eylemlerimin kitabını, hesabıma kavuşacağımı hissetmiştim" (Hakka 69/21)

Manevi suretlerin birbirlerine olan kıyaslanması takva yönün dendir. "En değerli olanınız en çok takva sahibi olanınızdır" (Hucurât 49/13) Nitekim arşın manevi örtüsü takvadır, Takva ile örtünmenin sırrı, beşeri ahlâkın ilahi ahlâkla örtünmesidir. Şirsel benliği sembolize eden "kurbanlarınızın etleri ve kanları Allaha ulaşmaz velâkin takvanız Ona ulaşır" (Hac 22/37) Bu sırra ermeyenlerin kılık kıyafetle, kalıpla, biçimle, sakalla, cüppeyle yetinmeleri, taklidin ötesine geçemeyip "kalblerin takvasını" yaşamayanların hâlini göstermektir (Hac 22/32)

Ey aziz! Her söz her insana aynı derecede hitâb etmez. Kimine çok lâtif gelen bir mânâ birâderi için taşınamayacak kadar ağır yük olabilir. Takva kelimesinin ifade ettiği ruhaniyeti bulup onu hakk'al yakin yaşamayı reddedenler, "kendi aleyhlerine şâhidlik ederler" (En'âm 6/130)

Hayat herkese özdeki kâbiliyetin kerâmetini ifade etmesi için fırsat verir. Bu yüzden "her benlik yanında bir şâhid ve sevk ediciyle beraber gelir" (Kaf 50/21) Hayatın akışı içinde nefsin yönelişleri özbenliğin şâhidliğinde kayda alınır ki, hiç kimse kendi fiilinden ötürü bir başkasını mesul tutmasın. "Nefsin ona vesvesesini biliriz çünkü biz ona şahdamarından daha yakınız" (Kaf 50/16) Burada yakınlık varlığın kerâmetidir. Şahdamarı hayvanî nefsin varlığını sürdürdüğü zulmanî bir perde ise, özbenliğin varlığını sürdürdüğü nuranî perde onun manevi kimliği değilmidir? Hakkın tecelli ettiği yerde tecelliye mazhar olan varlık kimliğini yitirir. Hüviyeti de Allaha ait olmaktır. Ona 'kimlerdensiniz?' diye sorulsa, 'Allahtanım' diye cevap verir Zira Huve onda, onunla, şahdamarından daha yakındadır.

Ey dost! Anlamına ermemiş bir kalbin değeri nedir?
Bir varlığı değerli kılan şey ona ithaf ettiğin mânadır. Sevgiliyi sevgili yapan değer ona olan bakışın ve yönelişindir. Hakkın tecellî ettiği her zerre varlık ve kıymet hazinesi zîrâ, "âlemler Rabbinin nûruyla aydınlanmıştır" (Zümer 39/69)
Mânevî hakikatini bilmeyen kişinin üfkü kendi benliğiyle kısıtlıdır. Nefsindeki tecelliyi görен can bilir ki varlığı Hakkın varlığıyla kaimdir. Özbenliğine ve âleme gösterdiği özen Rabbinin tecellisine duyduğu hayranlık nedeniyledir. Nitekim her can kendindeki letâfet ve hikmet kadar Hakkın rahmetini tanır. Görsel benlikteki katılık eridikçe huzura kavuşur ve Hakkın kutundaki rahmetin sonsuz ve sınırsızlığına şâhid olur.
İçimizdeki korku, şüphe ve öfkeyi aşabilirsek, herbirimizin herkesi kucakladığı bir âlemde varlığın tekliğini görebiliriz.
O halde ey sevgili! Gönül abdesti al ki kalb namazı edâ edebilesin. Gönül abdesti her türlü önyargıdan, olumsuz düşünce ve faydasız bilgiden, gereksiz iddiadan, nefsinde ve âlemde ikilik yaratan her bakıştan arınmaktır. Gönül takvasının sırrı budur. " Biz onların kalblerinde kinden yana ne varsa hepsini söküp attık" (Arâf 7/43)
Kalb namazı, yaşamın her anında edâ edilen o farkında lık çukurudur ki, tevhîd nûru her vakti kucaklamış, her canı kendi canı bilmiştir. Her nefes ve her işte Hakkı ananlar, Hakkın varlığı dışında bir varlık tanımadıkları için, hangi inanca göre olursa olsun, O'nun isminin anıldığı her ibadeti makbul ve değerli sayarlar. " Allahı anmak ibadet lerin en büyüğüdür." (Ankebut 29/45)
Olup biten her şeyi idrâk durumunda olmasada, her zerre hayatı

boyunca bilgilendirilmektedir. Zirâ, hakikat bilgisi olmadan kimse nefsindeki saklı değeri bulamaz. Meğerki, Cenab-ı Hakk ona kendi katından bir lütuf ve rahmet olarak hikmet ihsân eylemiş olsun. "ona katımızdan rahmet ve hikmet verdik ve tarafımızdan ilim öğrettik" (Kehf 18/65)

Ey gönül! Hikmet dolu sözleri kerâmet kulağıyla değil, hakikat kulağıyla dinle; Tasavvuf anlatılmaz, yaşanır. Geçmişin hikâyelerini dillendirmekle yetinme; Az olsun, öz olsun, velâkin kendi pınarından olsun, pınarın gözünden söyleyen ol. Her an tecellî eyleyen Rabbının ilminden söyle. O ilim ki, Rahmanın katından gelir zira, "Rahman Kur'anı öğretti. İnsanı yaratıp, ona kendini ifade etmesini öğretti" (Rahman 55/1-4)

Ey eziz! Rahmetle yoğrulan pınarın nasibi ilâhi muhabbettir. Her nefsin haşlanıp sevdiği bir şeyler bulunduğuna göre, oysa her kalbin rahmetten nasibi vardemektir. Hakkın yüce katından gelen rahmet ve hikmet ise tecelliye mazhar olan pınarın hâline uygun lütufta bulunur zira, "O her an yeni bir oluş ve yaratıştadır" (Rahman 55/29)

Hakkın kullarına lütfeylediği katıksız muhabbet, her canı herşeyiyle olduğun gibi kabullenip, sevebilmektir. Bu ise gönül takvasına erişen ve kalblerinde bir eğrilik bulunmayanların nasibidir. Nitekim onların kalb namazlarındaki niyazı, "Rabbımız bizi hidâyete erdirdikten sonra kalblerimizi eğriltme. Bize katından rahmet bahşeyle" (Âl-i İmrân 3/8

Kimi zaman bir yöne, işine gelmeyince öbür yöne dönenler nefislerindeki tecelliden habersizdirler. Oysa cüzî irade külliye dışındanı cüzden eser kalmaz. Âlemin görüntüsü gönüllerden silindimi, Hakkın tecellisini görmeye engel kalmaz.

Ey dost! Hakkın tahsis ettiği mânâ ve hakikat üzerine kulun mânevî yürüyüşü sırat-ı müstakimdir. Cenâb-ı Hakk mümin kullarını, "kendisine varan bir yolun yolcusu yapacak" ayetiyle Zâtına davet etmiştir. (Nisâ 4/175)

Ârif için sırat-ı müstakim, Hakkın isim ve sıfatlarının nefsinde tahakkuk ettiği mânevî değişim ve dönüşümdür. "Dönüş Ona'dır" (Hûd 11/34) Değişim ve dönüşüm takdir edildiği hâl ve sıfatla gerçekleşir. "Allah dilediğini doğru yola iletir" (Kasas 28/56) Sırat-ı müstakim velâyeti kübradır; kulluğunda hiç bir eğrilik bulunmayan, "emrolunduğu üzere dosdoğru yürüyenlerin" yoludur. (Hûd 11/112) Sırat'ın başı samimiyet, merkezi rahmet, sonu selâmettir. Zirâ, özü hayır ve esenlik olan mânevî rızık ehli müstakimin nasîbidir. "Allah dilediğini Zâtına eğdirir ve içtenlikle hakka yönelenleri kendine ulaştırır" (Şûrâ 42/13)

Ey aziz! "İyyâke na'büdü", kulluk ortüsüne bürünen beşerî irâdenin İlâhî irâdeye sığınmasıdır. Özünde ve âlemde Hakkın tecellisini seyreden kul yalnızca Allah Teâlâ'ya kulluk eder. "İyyâke nesteiyn", yardım niyâzının ihsân ve lütûf olarak kula geri dönmesidir. Nitekim İlâhî sıfatlar kulu sardığında, beşerî irâdenin hükümranlık iddiası sona erer. Nefsanî sıfatların hükmü kalmaz velâkin, kulun kulluk sıfatı kalkmaz zirâ, kul uluhiyete ortak olamaz.

Bütün yollar anacadde olan sırat-ı müstakime çıkar. Hiç bir benlik yoktur ki irâdesi Hakkın irâdesine bağlı olmasın; "yeryüzünde hiç bir canlı yoktur ki Allah onun perçeminden tutmuş olmasın" (Hûd 11/56) Ruhanî semâdaki yaşam, kulluk edebine bürünmüş ferdlerin ulvî güzelliklerle donatıldığı öyle bir yürüyüştür ki, "hiç kuşkusuz Rabbım dosdoğru yoldadır" (Hûd 11/56)

Bu yola giren hiç kimse ne kendini ne de varlığın sûretlerdeki çok renkli görünümünü 'bir'den fazla bilmez. Zîrâ, "Allah hiç kimsenin içine iki kalb koymamıştır" (Ahzâb 33/4) kalb, Rabbın sığdığı o tevhid evidir ki Allahın tecelli ettiği âlemin gönlünde Tek'in hükümranlığının gayrı hüküm süren kalmaz. Kendince tasarrufta bulunduğuna inanan kişi eylemin sonucunda ya üzüntü duyar veya sevinir. Çünkü fiili kendine mâl etmiştir. Hâkimane tasarrufun hakiki sahibini bilen ferdin böyle bir derdi ve sorgulaması yoktur. Onun neşesi, "attığın zaman da sen atmadın fakat Allah attı" (Enfal 8/17), hitâbını özünde duymasıdır. Kul kalbinde gizlendiğinde onda zâhir olan Haktır. "O gün yüzler ışıldar" zîrâ, Hakkın sıfat nûru kulunda zâhir olur; gören gözü, tutan eli, söyleyen dili olur. Rükû'da kulun dilinden söylenen hamdı hamdıyla duyan Hakk Teâlâ olur. Hakkla Hakka ermenin sırrı budur. "O gün yer başka bir yere, göklerde başka göklere dönüştürülür", (İbrahim 14/48) Zâhirdeki sûret, sûret-i Hakka, batındaki sıfat, sıfat-ı Hakka dönüşür. Hakkla Hakka yürüyen insanın mânâsı sûret-i Hakka dönüşür. Sûret, Hakkın Esmâ ül Hüsnâ'sına bürünmüş perdesidir. Sûreti Hakkın tasarrufu Hakkın tasarrufudur. Zîrâ, ikilik kalkmış, tevhîd sırrının mazharı olan kalb tevhid-i sırat olmuştur.

Onun isim ve sıfatlarını ve İlâhî ahlâkı kendi yapısında bulmayan bir kimlik nasıl sûret-i Hakk olsun!

İnancını özbenliğinde yaşamayan kişiden daha yalnız ve yoksul kim olsun!

Ey aziz! Delilin ulaşamadığı yerdedir hazine
İdrakin tükendiği âcizdedir karine

Yanmadan yansıyana geçirtir sırra kadem basmak
Her zan ne hayalden boşanmaktır masivâdan kopmak
Vicdanî değerler gönülde tartılır. Manevî köprüler gönülde kurulur.
Gönül dünya ile dolmuştan Hakka yöneldim iddiası riyâkârlıktır
Zevk ile hâsıl olan mânânın anlamına ermeyenler Mecnun'a
sormışlar; "okur yazarmısın?" Mecnun cevap vermiş; "Bir
zamanlar hep okurdum. Bir zaman oldu hep yazdım. Şimdi
ne okur ne yazarım. Ne şanım var ne unvanım. Leylâ'nın
gayrını heylâ için terkettim."
Ey dost! Benliğin ve âlemin kayıtlarından kurtulmaktır velâyet-i kübrâ.
Ademiyetin sûretinden kemâlatın mânâsına mirac eder rav-ı velâyet.
Vav'ın medârı olan elif, Yerdin mazhariyetini bildirir. Hakkın
mazharı olan insan-ı kâmil varlık neşesini velâyet-i kübrâda
görür. Sır gözünün "gördüğünü kalb yalanlamadı" ahfâda (Necm
53/11) Zâhir olan mânâ ne tanımlanabilir ne de idrâk
edilir velâkin sırrına işaret edilir. Nitekim "iki yay
arası kadar" (Necm 53/9) olan yakınlık, olgunlaşan meyvanın
dalından ayırıp, nimetin yaklaştırılmasına misâldir;
Ubûdiyetle-Rubûbiyet nisbetinin kavradığı dostluk nimetidir.
Gölgenin bütünüyle güneşe çekildiği hikmet ise nimetten
nimet sahibine nisbetsiz geçiştir "ev ednâ", "daha da yakın"
(Necm 53/9) Daha da yakınlıkta Hakkın gayrı ne var! Ne
sual soran ne de cevaplayan var! Ne yazan ne de okuyan var!
Hakkla Hakkdaki bekâ, Zât-ı Hakkın gayrından soyunmaktır
her isim ve sıfatdan yana. Her kim mânevi mirâcının sonucu
Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanarak âdemin sûretine dönerse,

kâmil edebe büründüğü olur sirette. Allaha ait olan, Allaha dost olur fiilde, isimde ve zâtda. "Allahın indirdiğiyle hakmeder" (Maide 5/48) sureti-i Hakkda. Zâti tecelli mazharı olan ferdlere hitâb oldu ki; Dostlar, "en güzel söz neyse onu söylesinler" (İsrâ 17/53) Ölmeden önce ölüp, Dostla Dosta yürüyenler varlığın dışına şehâdet edenler hem dünyada hem de ukbâda. "Takvâ ları ile korunurlar" (Yunus 10/63) her adımlarında Dostu Dosta ulaştıran bağdır sırat-ı müstakim; Nûrunu tecelli sırrından alır. Nûra boyanan her can nûrdan sayılır.

Ey oğul! Allah için ev yapmak dört duvar inşâ etmek değil dir. Tecelli mahalli kalbi ilâhi sıfatlarla imâr edip, Hakkın hidâyetine teslim etmektir. "Gönül takvası", gönlün mescid-i harama dönüşmesi içindir. "Onun bakımına lâyık olanlar takva sahipleridir" (Enfâl 8/34). Şu halde bir mescide lâyık olan ne varsa gönlün nasibi de olur. "Takvasını ilham edene" hamdolsun (Şems 91/8) Bir mescidde yapılması uygun olmayan ne varsa gönlün takvası da olur. "Nefsini arındıran umduğuna ermiştir" (Şems 91/9)

"Tahiyyet ül mescid" kalb namazının hakikatidir. Dostun dostlarına hediyesidir ki, kim ona sarılırsa mâsivâ maksadı velâyet-i vuslata erişir. "Gözün kaymadığı ve sınırın aşılmadığı" (Necm 53/17) huzura erişir. Mümin kulun kalbi Hakkın tecellisi ve ihsanıyla Cennetteki eve dönüştürür.

Ey dost! Duâyan yüklenenı ezip geçer. Hüsnü zan, sahibini melâ-i alâya erişdirir. Sabırdan daha geniş sevab yolu denilebilir. Çünkü sabır, rızâ ve selâmetle birlikte gelir.

Ey dost! Hakkın kulunu zikrettiği mânâdır Hel etâ
O mânâki Hakkla Hakkdaki bekâ

kulun zikredilmeğe lâyık bulunduğu tecellî anına atıfta bulunan ve "zikredilip bahsedeğer bir şey olan kadar" (İnsan 76/1) ayetiyle beliriş öncesi sırrına işaret edilen insan, varlık âleminde kemâlatıyla tahakkuk edinceye kadar, yaradılışındaki mânâ ve hidâyetten habersizdir. Âdemin vücûd kazanması ruhundaki ilâhî sırrın kendine açıklanmasıyla başlar. Sırrı duyan sırra uçar. Ruhuna üflenen nurlanır.
Zıd mânâdaki âlemleri kendinde toplayan ferd, "hâlden hâle geçerek, sonunda işitici ve görücü olur" (İnsan 76/2); Hakkın sıfatlarıyla Hakkdan işitir, Onun bahşettiği basîret ile Hakkın tecellîsini görür. Kendini bilmesiyle birlikte, bilginin hakikati ve maksadı olan ve nefsinde tecellî eden Rabbin cemâlini görüp, Ona hayran ve âşık olur. Bir aşktı seveni sevdiğine kavuşturur seyrinin sırrı zâhir olur. Melekûtiyetteki mânâ mülk âleminde bahsedeğer olur. Kulun Hakk katında anılması, hayatın bütünüyle Hakka sunulmasına bağlıdır. Hakkın kulunu zikretmesi onu Zâtına dâvet etmesidir. Önce bahsedeğer kılan Fiil, bu dâvetin keşfinden ibarettir; işiten bilir, aşka düşen görür. "Hiç bir şey yoktur ki Onu hamd ile tesbih etmesin" (İsrâ 17/44), velâkin tecelliye şehâdet etmek suretiyle Hakkı imân, ihsân ve ikân mertebelerinde hamd ve tesbih eden benlik insan-ı kâmilin nefsidir. Zâtının hamdını kemâlatıyla suret-i Hakkın sırrından zikreden Zâtın ise Cenâb-ı Hakkın

Ey aziz! Nehirler ancak deryaya vâsıl olmakla sükûnet bulur. Deryaya katılmış bir nehrin deryanın payını anması mümkün müdür? Değişime uğrayan şey kalbi değildir; Değişken sevgi hakiki değildir.

Muhabbet özü itibariyle Zâtdan ayrılmaz. Hâle göre değişen ilgi ise geçici talepten başka bir şey değildir. Talebiyle sevgiliden yetkilenen aşık ise koşulsuz seven değildir. "Arzuhâl olan düşkünlük insanlar için süslenip câzip kılındı" (Âl-i İmran 3/14) Gerçek âşık odur ki, âşığa bakıldığında mâşuk hatırlanır; Âşık sırra perde olmaz. Âşığın perde olması aşkın bencilleştirilmesidir. İstek ve hissiyatın yönlendirmesiyle hareket eden benlik, özdeki has sevgiden habersiz değildir. Oluşan her sevgide Hakk sevdiğinin bilincinde olmayan insan Hakkın sayısını seviyormuşçasına sınırsız 'halkı' sever; "Onları Allahı sever gibi severler" (Bakara 2/165) Oysa sevgi, bireyin kendi oluşuna kavuşması için lütfedilmiştir. Nitekim erkek kadında, kadında erkekte kendi bütünlüğüne kavuşur. "Onun âyetlerinden biride, kaynaşıp bütünleşmeniz için nefislerinizden eşler yaratıp aranıza sevgi ve rahmeti koymuştur" (Rum 30/21) Bu hakikati görmeden yaşanılan ilişki sevginin taklididir. Hakikati bilip, görenlerin yaşadığı sevgi ise kalıcı ve kuvvetlidir; "Müminlerin sevgisi daha güçlüdür" (Bakara 2/165)

Tecelliâtaki zenginlik seven, sevilen ve sevgi üçlemesinde yaşadığı içindeki dualiteyi çok renkli kılar. Seven sevgilisine olan bağını sevgi vasıtasıyla dile getirir. "Rahman onlar için gönüllerde sevgi oluşturacaktır" (Meryem 19/96) Sevgi verene sevgi misliyle geri döner. Hakkın oluşturduğu sevgiyi varlığın her zerresine yayan kâmiller için Hakkın Zâtından bağışladığı rahmet dolu muhabbettir. "Sana Zâtımdan sevgi verdim ki gözetimimde yetişip, sevilesin" (Tâhâ 20/39) Şu halde sevilen her can Hakkın bağışladığı rahmet ve muhabbet nedeniyle sevilir. Hakkın muhabbetini özünün bütünlüğünde bulan benlik huzur ve sükûnet bulur. Özdeki sırra ermeyen benlik eşinin sevgisinde sükûnet bulur.

Yeter ki o eş Hakkın murad-ı dan seçilmiş bir eş olsun.

Sendeki şarab, şarab-ı Tahûr olsun.

Ey dost! Sana derden yanıyan bir nidâsın âlemde; Nasıl bilirsen nefsini, aynada pördüğün her hayal kendinsin. Sıkıntı diye tanımladığın her şeyin kaynağı sensin. Vazgeç kendinden, sıkıntı bitsin. Şikâyeti hikmet zanneden kendi nefsin. Vazgeç âleme sahiplenmekten, şikâyet bitsin. Anılmadığın ana uçlarında, neden ne niçini sorgulayan benlik sustuğunda, cana candan yakın canın huzurundasın. Sinesinde sönmeye yer yok ki, hayallerin peşine düşülsün. "Gölge ile sıcaklık bir değildir" (Fâtır 35/21) Düşünceksen ölülerin değil gönlü dirilerin peşine düşki. Sesi melekûta seslere ilet sin. "Ölüler işitecek bir değildir" (Fâtır 35/22) Topraktan gelen toprağa döner. Özünü bilen rahmete döner. "Bütün işler Allaha döndürülür" (Fâtır 35/4) Mârifetullah nuruyla sırra özün sırrına, sevgiliye tez eresin. Irmaklardan akan su gibi olsun gönlün, derya yayla derya kesilsin. Duymadınmı ki, her kim sabah akşam Allahı hamd ederse gecesi gündüzü bir olur. Kim kime el verirse Hakkın seçkisi olur. Her kim Hakkın indirdiğiyle iş tutarsa kitaba mirasçı olur. "kullarımızdan seçtiklerimizi kitaba vâris kıldık" (Fâtır 35/32). Allah aşkı Allaha hamddir. Şükrün karşılığı nimetin artırılması Allaha olan aşkın artırılmasıdır. "O, yaratışında dilediğini artırır" (Fâtır 35/1) Aşkını dile getirmeyen gönül aşktan yana garib demektir. Ötmeyen bülbül eşsiz kalır. Zikretmeyen can susuz kalır. Kişiliklere bağlı bulunmayan muhabbet bâkir kalır. Sûretler gelip geçer velâkin aşk bütün cilvesiyle bâki kalır. Kim aşka talib olursa bilsin ki aşk da ona tâlibdir. Kim Allahı dilerse Allah da onu dilemektedir. "Siz ler

ancak Rabbinizin dilemesiyle dileyebilirsiniz" (İnsan 76/30)

Ey aziz! Hakkın gayrine arayan gönül aşkın yolunu şaşırmıştır
Hakkın gayrine gören gözün ayağı kaymıştır
İnciten dilin hesabını işiten kulaklar sorar
Gülbahçesinin yoluna açık gönüller koşar.

Bilki suret-i Hakkın vücûdu mescid-i Haremdendir
Arşa sığmayan gönlün mekânı taşla topraktan sorulurmu!
Sen-ben çatışmasından bezmiş canın koştuğu diyâr
dünya ehlinden sorulurmu! "Orada bize ne yorgunluk dokunur
ne de usanç gelir" (Fâtır 35/35)

Ey dost! Örtü kişiyi dindar yapmaz, belki kibirli yapar.
Şunak kişiyi dilpezir yapmaz, belki tövbekâr yapar.
Arayış kişiyi kayıp yapmaz, belki öz pir yapar.
Seveceksen sûreti değil, sîreti sev.
Vereceksen azı değil, bolunu ver.

Yapay sümbüllerin rengine aldanma; Her renkten arınmış
gönüller Hakkın boyasına boyanmıştır.
İnsana ve her canlıya saygı duymayanlara karma,
Her tenkit ve iltifattan arınmış gönüller irfân sofrasına varmıştır.

Zan kişiyi âşiq yapmaz, belki zâlim yapar.
Tehlit kişiyi kâmil yapmaz, belki riyâkâr yapar.
Aşk kişiyi leylâ yapmaz, belki mecnûn yapar.

Gülbahçesinin sırrını dünyada değil gönlünde ara
Zîrâ, yere göğe sığmayan sevgili mümin kulunun
gönlündedir. Cennet nimetini zamanda değil
güzel ahlâkta ara zîrâ, en büyük nimet Hakkın
öğrettiği edeble edeplenip Hakka hoş kul olmaktır.

Ey dost! Âşık olmasa aşka fedâ olacak canlar nerede!
Maşûk olmasa aşka can verecek cânânlar nerede!
Bir nefes aşk olmasa hayata anlam verecek ilham nerede!
Âşığın bahçesi gönlüdür, sümbülü koklayan kâmiller bilir.
Âşığın kıblesi sevgidir, kıblayı gören âşıklar bilir.
Can evinin aydınlığı nurdur, benlikten ölen diriler bilir.
Emsalsiz inci ummanın dinesinde gizlidir, deryaya dalanlar bilir
Nûrun âlemdeki gizlenişi sûret iledir, öze erenler bilir.
Muhabbet kuşu benlik kafesinden kurtuldumu ne yılan kalır ne akreb, ne keden kalır ne erkek. Her can eşittir muhabbetullah semâsında, Hakkın halvetine girenler bilir.
Olumsuz insan korkuyla beslenir. Hoşgörülü can her canı cânân bilir. Her kim Hakkla beraberse o, bütünüyle Hakka aittir, nimete erenler bilir.
Nefsinden sûretlere üfleyerek esmâsıyla onlara hayat veren Hakkın rahmetidir. Rahmet özü itibariyle sevgidir. Sevgiye sarılan rahmete erişir. Rahmet, şefkati ve hidâyeti içinde barındırır. Her kim nefsindeki sâfiyete ererse her üç nuru da özünde bulur; Sevdiğine uyan can Sevgilinin ahlâkını kendinde bulur.
Belki öncelik verenindir. karşılık veren ise öncelik sahibinden sonra gelir. Selam veren selam alandan daha faziletlidir. Bağışlayanın mertebesi bağışlanandan üstündür. Sevgisini dile getiren kalb daha kadirşinastır. Zirâ, sevginin dile getirilmesi aşkın şükrü ve zekâtıdır. Zekat verip, nimeti dile getiren gönül, zekat alan kalbden daha sevimlidir.
Sevginin pazarlığına yapan insan hâline uygun karşılık bekler. Sevginin hakikatini yaşayan insan ayırım yapmadan karşılıksız sever.

Nâr nûrun muhabbetine tahammül getiremez.
Gazab rahmetin semâsına erişemez.
Kindar kalbden ne bal ne helva olur.
Her cana kucaklayan gönül âşıklara derman olur.
Gülfidanı tezek kokusundan şikâyet etmeyince,
gübre suyu gülün goncasına şerbet olur.
Her işten ibret alan insan âlemdeki hikmete ayna olur.
Olup biten her şey Hakkın tasarrufudur. Bunu böyle
görmeyen insan ihsândan mahrum olur.
Taklitten arınan insan korsanlıktan kurtulmuş olur
Secdeye varan baş Hakkın katındaki değerini bulur.
Nefsine düşkün kişi her ne hakir görür herkesi.
Hakkın tecellisini gören kişi, her zerreyi nefsinden değerli bulur.
Kim kime kapı açarsa, Hakkın cemâline açılır canı.
Kim ahdevfâ pınarından koçarsa, susuz kalır kendi canı.
Tohum ekmeden hasat bekleyen şapşallerden olma
Kibirliler kul olmaz ne aşka ne hakka.
Hakkın gayri ne varsa haramdır âşıklara.
Kar misâli kendinden esirgeden buz gibi katıdır bencil kişi.
Sel gibi akıp gider aşk deryasına muhabbet ehli.
Derler ki 'yalnızlık' Allaha aittir. Hakktan gayri bir varlık
olmadığına göre 'beraberlik' kime aittir?
Yalnızlıktan kasıt Hakkın Zâtının tekliği olan, "De ki O
Allah tektir" ahadiyet mertebesi ise, beraberlikten anlaşılan
mânâda "lem yelid velem yûled" Zâtın, vahidiyet mertebesinden tecellisiyle, âlemlerde zuhur eden esmâsıyla yine
kendisi değilmidir! Kendinden kendine akan muhabbetin şahidiyiz hepimiz. Hakkın varlığında seven ve sevilen
hepimiz.

Eydost! Ârifin gönlü Rabbindayse, varlığın sırrı nefsindedir;
Deryanın sırrı zerredeyse, mecnunun leylası kendindedir.
kim benlikten söylerse bilki halktan söyler;
kim gönlünden söylerse bilki Haktan söyler.

Allah aşkıyla nefsinden geçince gönlündeki ne arapça, ne farsça olur, ne hintçe, ne türkçe olur. Aşkın dilinden söyleyen bilki Allah olur. Özgür gönül davet eder can canların cânânına. Nefsinden doralan can icâbet eder aşkın fermanına. Her sesten her sözden usanmış gönüller kaşar sessizliğin çağrısına.

Kim ne ararsa eksikliğini hissettiği şeyi arar. Arayan, gerçekte kendini arar. Her can kendindeki kabiliyet neyse ona aşık olur. Kendinden boşalan kendine kavuşur.

Akıl odur ki varlıktanda yokluktanda vazgeçmiştir. Gönül bunu aşına atlayıp sevgiliye kaçmıştır.

Bıkkınlıkla boyun eğmek rıza değildir. Rıza, sabır gibi bir ibadettir. Huzur ile kabullenmektir Hakkın takdirini. Hoşnudlukla benimsemektir sevgilinin cilvesini.

kim gönlünü Hakka verirse varlığının kâbesi olur.
kim varlığını Hakka verirse Allahın kulu olur.
kim ikramda bulunursa Hakka sunmuş olur.
kim sofraya edeble oturursa Hakkın ışığa sofrasına oturmuş olur.
kim kimi davet ederse bilsinki Haktın esmâsını ağırlamaktadır.
kim kimi memnun ederse," Hakkda onu hoşnud eder "(leyl 92/21)
Sakınıp, cömertlik eliyle" veren ile güzelliği, iyiliği doğrulayan "leyl 92/5-7
aynı sıfatdan yaratılmıştır. Veren, doğrulayandan bir derece ilkeridir. Esmâdaki farklılık, "çaba ve Fiillerdeki çeşitlilikle belirir "(leyl 92/4); kimi huzur kimi huzursuzluk ehlidir. Haktın takdiri kader cilvesinde belirir.

"
kendini muhtaç görmeyenin şuurlu görmesi" kolay olur.
"Güzelliği yalanlayanın" sözü çirkin olur. (Leyl 92/5-10)
Sözün çirkinliği kirli zanlar, hakksız önyargılar, boş iddialardır.
Oysa, "nefsini bilen Rabbini bilir". Ohalde nefs kendi özünde
tertemizdir. Her kim kibirli amelden, faydasız bilgiden,
bencil talepten gönlünü boşaltırsa Hakkın evini onarmış
olur; "Evimi tertemiz tutun" (Bakara 2/125) hitabını duymuş olur.
Nefsine düşkün kişinin işi ya resmettiği dünya kadar, ya da
ahiret nimetlerinin hesabıyla ilgilidir. Onların "mal ve
canlarını Cennet karşılığı Allah satın almıştır" Buna
mukabil her kim dünya ve ahirete sahiplenmekten vazgeçip,
karşılık beklemeden, yalnızca Allahı dilerse o, Allaha ait olur.
"Ahirette, dünyada Bizimdir" (Leyl 92/13) Ahiret ile dünyayı
birleyenler her âlemin hakkını Hakka vererek yaşarlar. Zira,
onlar her âlemde yalnızca Hakkın cemâlini müşahede ederler.
Yüzleri nereye dönerse dönsün Hakkın yüzünü görmeleri
Hakkın kullarını sevmesidir. Sevgili ise ancak sevdiğine
yüzünü gösterir. Sevgilinin, severin işiten kulağı, gören
gözü olması itibariyle Allahı gören yine Allah olur.
"Şüphesiz kendilerine kitab verilenler bunun gerçek olduğunu
bilirler" (Bakara 2/144)

Her canın biz bülbülüyüz, her sözün özüyüz biz
Cümle âlem aşkta aslı, aşk deryasının dalgıcıyız biz,
Her mânânın biz sesiyiz, dipsiz kuyunun ipiyiz biz
Cümle âlem şülke donarsa, kadir mevlânın bahçesiyiz biz.

Eydost! Her milleti kendi milletin, her ırkı kendi ırkın, her inancı kendi inanın, her canı kendi canın gibi görmedikçe huzur gelmez gönle; sevgiyi kılavuz edinmedikçe barış gelmez âleme. Yedi deniz bile boğrunda hem inciyi hem de yılanı konuk ediyor; hem mercanlara hem de dikenli deniz kestanelerine kucak açıyor. İnsanın insanla kucaklaşmasını engelleyen şey nedir kibirden başka! Sevgiyi engelleyen şey nedir kin ve hasedden başka!

Gönlü temiz olmayanın dili kirli olur.
Gönül benlikten kurtulunca aşkın dili olur.
Aşkın takdiri gönlün tedbirini bozar.
Hakkın takdiri benlik kilidini açar.

Neye dokunduğuna dikkat et. Nefse dokunursan öfkeye şahid olursun. Gönle dokunursan aşka şahid olursun. Hakkdan gelen gelimelerle vakdin kâtibi her devirde yeniden çağırır canları aşka. Duymayan gönüllerin duymaları ümidiyle. Allah aşkı her aşkı davet eder zâtına. Bütün canların özbenliklerine dönmeleri ümidiyle. "Kuşkusuz dönüş Rabbinedir" (Alak 96/8) Gülün bülbülü kendine çekmesi misâli Hakkın cezbesi kulları günahsız aşka davet eder. Nedir o günahsız aşk?

O öyle bir şarab ki ondan, benlik günahından arınmış canlar tadar. Niteliksiz öyle bir muhabbetki, Elest meclisinden buyana aşkın davetini nefeslerinde duyan yanık gönüller kaçar. İçi boşaltılmış ney misâli bazen bir neyzenin nefesinden duyulur davetin sesi. Bazen bir ressamın fırçasından görülür renklerin içindeki renksizliğin simgesi; o tek nurun izleri. Bazen o davet, derin bir bakış olur özbenliğin

Semasında. "İnsan, özbenliğine dönük bir bakıştır, nefsinin şahidi olarak" (Kıyame 75/14) Tecelli sanatını gösteren ayetlerdeki Hakkın imzasında.

Sanatçının değeri isminden değil eserinden belirir. Her yapıt yaparın imzasıdır. Hakkın âlemlerdeki imzası Onun apaçık yaratışında gizlidir. "Apaçık ayetleri Mahiren O'dur." (Hadid 57/3)

Âlemde ve kendindeki imzayı görüp, okuyan canlar koşar aşkın davetine. Özbenliklerinde tecelli eyleyen Zâtın rahmet ve muhabbetine. Ayrılık ve farklılık pabuçlarını çıkaran canlar çıplak ayak koşar. Başsız, bacaksız benliksiz koşan her can Allahla Allaha koşar "Nerede olursanız Onun özünde beraberliği" (Hadid 57/4), her iş ne fiilde, her duyuş ve sezgide, her söz ne beyitte, her nefes ve sevgide özbenliklerimizdeki tecelliyi nedeniyledir. Her şeyin Allaha rücû etmesi misâli "Bütün işler ancak Ona döndürülür" (Hadid 57/5); Bir şey varolmadan önceki hakikati neyse ona döner. Her ferd kendi aslına koşar. Seven sevdiğinin ahlâkıyla bütünleştiği takdirde ona kavuşmuş olur. Aksi takdirde aşk sözde ve surette kalır.

Deryadaki dalganın yükselişi gibi inişi de deryadandır. Eylemi kendi vücûduna bağlayan dalganın sevinci neticesi boşunadır. Yokluğu varlığa çıkarıp, varlığı yokluğa katmak Hakkın ayetlerindendir. "Pereyi gündüze katar; gündüzü de pereye katar" (Hadid 57/6) Âcemin acem olmasında Hakkın ayetlerindendir, çinlinin çinli olması da. O halde nedir bu farklı yada aynı olmak iddiası!

Mâdemki dalgayla denizin aslı sudur, deryâ sevdâlısının deryayla deryâ olmak dışında hiç bir özlemi yoktur. Aşksız din haramdır aşıklara. Aşkın davetî bir senfonidir duyan kulaklara.

Ey dost! Kimin güzellikten yana bir nasibi varsa o, güzellikleri sevenin keremindendir. Kimin bayağılıktan yana bir nasibi varsa o, özdeki sevgiliye eremediğindendir.

Yılda bir kez ramazan, halkın rağbet ettiğidir. Hakkın payına oruçlu olan için şehri ramazan her andır. Yılda bir kez hayvan kurban etmek halkın rağbet ettiğidir. Hakkda fâni can için her nefes Hakka kurbandır. Varlığın kurkda birini terketmek halkın zekatıdır. Varlık günahını terk için benlikten arınmak aşkın zekatıdır. Sözün zekatı sükuttur. İlmin zekatı ilim sunmaktır. Kimin gönlü neyle dolmuşsa gönlün zekatıda odur. Manadan gelen manaya döner. Kalbi mana zanneden boşa gelip boşa gider. Aşık olki aşk seni manaya iletsin; kürtle Türkü eşit sevesin.

Aşksız gönül şoraboız kadeh gibidir. Hem cinsi sevmek hüner değil. Asıl hüner her cinsi sevebilmektir.

Allah aşkında varmı alevî sünnî ayırımı! Ayırım yapan muhabbetullah dergâhından değildir.

İnancına bir karşılık bekleyen yobazlardan değiliz biz. İnsanı dışlayıpda insanlık taslıyan bağnazlardan değiliz biz. Vehmindekine aldanıp hayali hakikat sanan cahillerdendeğiliz biz. Gördüğümüz âlemin her zerresi Hakkın tecellisidir; Kenzine bakıp da O'nun rechini görmeyen âmâlardan değiliz biz.

Koşulsuz aşka ermek için nefsine düşkünlüğünden vazgeç! Hakkın gözüyle görmek için kendi görüşünden vazgeç!

Kim hangi sıfata bürünmüşse onun işi o sıfat iledir. Kim kibir ve ululuk örtüsüne gözdikerse onun işi ateş iledir. Kim güzel ahlâkı benimsemişse onu işi

takva ilediir. Kim gönlünü ve aklını Hakka vermişse onun işi Allah ilediir.

Muhabbetullah dergasına benlik değil gönül yaraşır.
Aşkın varlığı karşısında aşığa sarhoşluk yaraşır.
Hakkın varlığı karşısında kula yokluk yaraşır.
Lütfa mazhar olmuş her cana kulluk yaraşır.

Ey dost! Bizi çayırda değil, gönülde ara.
Dikende değil, gülde ara. Kim ne söylerse o öylesin,
bizi sözde değil, özde ara. Sevip sevilen her canı
aşkda ara. Onsekizbin âlem dirliğini yaradıranı
Hayy'dan alır. Sen sendeki âlemleri kendindeki dirilde
ara. Dikeni gül, serçeyi bülbül eden, Mecnunu
aşık, Leylâyı mahsun eyleyen Varlığı, sana senden
daha yakın özbenliğinde ara.

Her yerde imânı kadar gerçek, ilmi kadar âlim, insâniyeti
kadar insandır.
Kimse sûrete bürünmüş aynalardan şikâyet etmesin.
Her can mânâ aynasında kendi hâlini görür.
İnsanın aynası karşısındaki can, hakikatin aynası insandır.
Mecnûnun aynasından leylâ görünür; Leylânın aynasından
Mecnun. Kim ne görmüşse kendindekini görür.
Nereye dönüp bakarsan sevgilinin aynasından Sevgili görünür.

Ey aziz! Âleme öyle bir gönül ver ki, güzelliğinin bütünü
görünmeyen güzel görünür olsun.
Onun şarabından tadmayanda sarhoş olsun.
Onun aşkının her zerresi bütün aşıkların kandili olsun.
Bütün kayıp gönüller Onun nuruyla Onun yolunu bulsun.

Ey dost! Beden yıprandıkça büyüşür; gönül yıllandıkça tadlanır. Sırrında sırrından yükselir tevhid nuru. Huzurdan daha büyük bir mülk kimde var.

Mânâ kabım aşkınla dolmuş, halk şarabının özüyüm
Gündüz gecem nurunla dolmuş, gönül kuşunun gözüyüm
Suretden de vazgeçmişim şekilden de,
Aşkına kanat attım gönlüme.
Bilmekten de vazgeçmişim bilinmekten de,
hırçın sanat seçtim nefsime.

Ecel korkusu kişiyi âbid yapar velâkin aşık yapmaz;
Mecnun için ölmek leylâya kavuşmak için vesîledir.
Dünya sevdâsı kişiyi bağımlı yapar velâkin özgür yapmaz;
Ârif için yokluk varlığa ulaşmak için vesîledir.
Her göz görmez o hem gizli hemde âşikar sevgiliyi.
Her kulak duymaz, gönülden seslenen o dilberin sesini.
Güle gönül verenler girer gülbahçesine, dikenini hor ve hakîr görenler dışarı!
Benlikten ölenler erer ahlâkî güzelliğe, kendinden olmayana düşman görenler dışarı!
Kovalarca su eklesende, deryanın ne boyu uzar ne eni genişler. Her canın derinliği kendi gönlüne göredir.
Her insanın değeri insaniyetinde gizlidir.

Dindarlığı mezheb saydılar dini hiç tanımadılar
Bilgiçliği mârifet saydılar irfânı hiç tanımadılar
Mülkü varlık saydılar fakrı hiç tanımadılar
Sevgilinin yüzü her yönden gülümserken cemâlini hiç tanımadılar.

Kiminin hamuru çamurdan yoğrulmuş, kiminki karışık sudan

kurban olayım o cana ki özü nurdan yoğrulmuştur.
Sert kayayı yumuşatmak için balyozla kırmak gerek;
Yumuşak huylu kuma uzanmak için benlik dağından
Sahile inmek gerek.
Zihin denizdeki yılan gibidir düşüncenin kuyruğuna
takılırsan seni dibe götürür. Zihnini avuturursan
gönül seni huzura götürür.
Güzelliği görmek varken kusuru göstermek hüner değil.
Özde kucaklaşmak varken inatlaşmak hüner değil.
Farklılığı kaldırırsan karşında hasım da kalmaz.
Allah aşkında birleşmek varlıktaki sevişmenin sırrıdır.
Her sessiz gecenin içinden nice ahlar duyulur.
Her harfsiz hecenin özünden nice aşklar senulur.
Her sevdadan vazgeçen aşkın kendisi olur.
Her varlıktan vazgeçen varlığın ruhu olur.
Ne arapçaya sığar manâ pınarı ne farsçaya
Gönlün bâtınından doğan aşıkların mektebi.
Kimin gönlünde aşk yoksa mektebden de habersizdir o,
aşıkların nurundan da.
Kimin sözünde edeb yoksa ilimden de mahrumdur o,
irfândan da.
İlahi! Değersiz her niyaz senin kabulünle değerlenir.
Reddedilen her mânâ senin lütfunla benimsenir.
Susuz her can senin aşkınla filizlenir.
Özürlü her garibin özrüde sensin; Dertli her
bedenin şifası da sen. Her çaresiz seninle çare
bulur. Her yoksul kul seninle varlık bulur.
Sözüne kulluktan daha zor iş nimet kime nasip!

Ey dost! Göz değişsede gören göz yine Mecnun'un gözü. Kabı değişsede içindeki yine deryanın özü. Sureti değişsede Sevgili yine o Sevgili.
Sevgilinin hitabı öyle bir muziki ki, Onun yanında bütün sesler kısılır.
Sevgilinin vechi öyle bir güzellik ki, Onun yanında bütün dilberlerin yüzü buruşuk kalır.
Sevgilinin ışığı öyle bir nur ki, Onun yanında bütün mehtablar sönük kalır.
Sözcüklere sığan bir şarkı değilsin ki seni her an mırıldanayım. Ne isme sığarsın, ne sıfata. Ne imaya sığarsın ne aşka. Bütün şelmeler, bütün şitmeler işveli Sevgilinin bir cilvesidir ancak.
Bütün bu satırlar Sevgilime bir aşk mektubudur ancak.
Hakikati yokluk olan, ne varlığı ne de yokluğu bilmez.
Sevdalarla avunan gönül aşkın hakikatini bilmez.
Aşık odur ki, ne dünyayı ne ukbayı bilir. Sevgilide öyle kaybolmuştur ki, aşık olduğunu dahi bilmez.
Kalıp önemli değildir. Değerli olan edebtir. Kılık önemli değildir. Değerli olan gönüldür. Temelinde takva barcı bulunan gönül Hakkın mescid-i emnidir.
Varlık "binasını takva ve rıza temelleri üzerine kuran insanmı değerlidir yoksa "(1) inşanın sırtını taş ve tuğladan inşa edilmiş yapılarda arayanmı ?" (Tevbe 9/109)
Hakkın lütfuna mazhar olmi bir gönülmü değerlidir yoksa fani ömrün ibreti mezarlıktaki dikili taşlarmı ?
Hakkın cezbesi ilahi aşktır. Aşk şarabı için benlik varlığından kurtulmuş olur. Aşksız hayat aşıklar için ölümdür

Âb-ı hayat Hakkın dostlarına sunduğu huzurdur.
Bütün kıtalarda aynı deryanın suyu bulunsada, kabın şekline aldanan farklılığı iddia eder.
Farklılığın ve iddianın sebebi şaşılıktır. Şüphesizliğin sebebi farklılıktır. Dosdoğru şaşılık istisna olup asıl şaşılık inançsızlıktır.
Heyhat! Bin yıl geçse de dilde aynı zehirli rekabet, başta aynı tutucu sarık, kalbde aynı katılık.
Bin kere secde etsede nefiste aynı dik kafa. Gözde aynı öfke. Özde aynı kirli kibir.
Oysa bir kere kendinden vazgeçip ötenden ve nefsinden ölebilse; tertemiz özde yeniden doğabilse. Ölümsüz aşkın tadına bir kere varabilse. Bir kez olsun Dostu Dostun gözüyle görebilse. Bin öğüt vermek yerine bir kez öğüt alabilse. Bir kez olsun ezberden değil, özden dile gelebilse.. Hepsinin özde bir olduğunu görebilirdi.
Ey dost! Herkes tohum eker velâkin, her tohum eken ürün elde edemez. O halde aşk tohumu ek ki, ürün vermeyen tarlalarda ürün verir olsun. Karanlık gönüller muhabbetullah nuruyla dolsun.
Boş gözü eşyayı görür; gönül gözü eşyanın hakikatini görür.
Bireyin beklentisi onun sınırıdır. Beklentisiz olanın sınırı da yoktur.
Denizdeki inci istiridyenin gayretinden değil, deryanın rahmetindendir. Gönlün nasibi olan ibadet de Hakkın muhabbetindendir. "Allah'ın eriştirmesi olmasa, biz hidâyete eremezdik" (Araf 7/43) En sevimli dua gönülden gelen niyazdır; Zira o, gönülde tecelli eyleyen Sevgilinin sevgisinden duymak istediği kendi muradıdır.

"Yüzünü Mescid-i Harama doğru çevir... nerede olursanız olun yüzlerinizi ona çevirin." "Nereden yola çıkarsan çık yüzünü Mescid-i Harama çevir." "Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Harama çevir." (Bakara 2/144, 149, 150)

Ey dost! Her canın kıblesi kendindeki mânâ ve yönelişe göredir. "Bir kısmı diğer kısmın kıblesine tâbi değil ki" (Bakara 2/145) kim ki özünü ve yönünü Cenab-ı Hakkın muradına döndürür, onun yüzü ve kıblesi Zât-ı Hakkın tecellisindeki iradesinedir. Mescid-i Harama yönelişin üç ayette bildirilmiş olmasındaki hikmet, Fiillerdeki kıbleyi ve amellerdeki beraatı, "Allah amellerinizden gafil değildir" (Bakara 2/149); sıfatlardaki kıbleyi ve ilahî ahlaka doğru olan yönelişi ve isim ve sıfatlardaki beraatı "aleyhinize bir delil kalmasın" (Bakara 2/150), yüzün ve özün Zât-ı Hakka yönelişindeki kıbleyi, zihinlerdeki varlık iddiasının zail olması ve benlik beratını tahsil içindir. Subhan Allah en doğrusunu bilir.

Hangi mânâdan, hangi idrak boyutundan, hangi merkezden yola çıkılırsa çıkılsın yöneliş ve dönüş Zât-ı Hakkadır. Mescid-i Harama yöneliş kesretten vahdete, ikilikten Tek'in iradesine muradına, halktan Hakkadır.

Kulun mânevi yükselişi olan ve beşeri ahlâktan ilâhî ahlakın nuruna boyanmasıyla miracın sırrını yaşayan her insan, fiilde, işinde ve özde benlik iddiasından büsbütün sıyrılarak beratın üç boyuttaki hakikatini idrâk ve itiraf eder. Hakikat bilgisinin yakîn nuruyla tamamlanmasından sonra kıblenin hakikat ve mânâsına zıt her yönelişi kişiyi özbenliğine zulmedenler arasına katar. "Gelen ilmin ardından onların arzu ve keyiflerine uyacak olursan" (Bakara 2/145)

Hakkla kaim gönül karib olur
Hakktan iraḥ gönül garib olur.

Zâhir ve bâtındaki tecellinin şahidi olan insan-ı kâmil mescid-i kibleteyndir. Kudüs şehri âfâktaki tecellinin simgesi olarak, manevi varlığının çevresi bereketli kılınan Mescid-i aksa'yı aşırlar. Mekkeyi mükerremedeki mescid-i Haram enfüsteki kibleyi temsilen gönülde tecelli eylegen mukaddes Zatı izhar eder. "gönlüm hoşnud olacağı kible" (Bekara 2/144) Böylece âfâkî ve enfüsteki tecelliyi zâtında birleyen insan-ı kamilin varlığı mescid-i kibleteyn olur. Kıbleyin yönünün ikindi namazı vaktinde değişmesinin sırrı salat-ı vustanın insan-ı kamildeki dergeyi ifade etmesi nedeniyledir. Zira derge, her ifrat ve varlık ve yokluk ikiliğinden arınmış gönlün huzuru bulmasıyla mümkündür. Şehr-i kuddüsteo nasibini alarak Hakkın celâl ve cemal sıfatlarıyla sıfatlanan kul, Onun isim ve sıfatlarını ve fiillerini bütünüyle Hakka iade ederek kendinden fani ve Hakkın kudsî varlığıyla aziz ve muhterem olarak özgürlük şehr-i mükerreme erişir. "Onlar korkmadan Mescid-i Harama girecektir" (Fetih 48/27) Erenlerin manâ âlemindeki mekânı bu aziz şehrin halkıdır. Berat gecesinin ifade ettiği ruhaniyet bizce budur. Cevşen-i kebiri okuyan can bu sırra özünde şahid olur. Zira ona kulluk zırhı kuşandırılmıştır.

Mükerrem olmayan mahrum kalır. Şahid olmayan şâhi kalır. Halkla Hakkın varlığında bekâ lütfedilmiş kullar Mescid-i Haramın yerlisi, fani sıfatları koruyan cânlar misafirdir. Kulluklar yönünden "yerli ve misafir eşit kılınmıştır" (Hac 22/25)

Rûh'ul a'zamın nûrdur sana
Sıratdan geçen nefsine aşk olsun,
Tevhid sırrın aşkdır sana
Nefsinden geçen özüne hakk olsun.

Ey dost! Her canın miracı kendi nefsincedir. Şeytân miracı aşk ile, ruhun miracı hakikat ilediz. Kim nereye yönelirse attığı adım onu ya yüceltir ya da düşürür. Akılsız atılan her adım kişiyi canından bezdirir. Akıllı adem odurki onu Seyrîye götürür. Seyriyi bir kez gören göz onun ışığıyla her baktığında Onun tecellisini görür.

Ey aziz! Dikeniyle hoş geçinmeseydi gülfidanından gülgoncası yetişebilirmiydi! O halde her duyduğun sözde diken arama, Ondaki Hakk goncasını gör. Gülü görmeyen göz, aşk goncasına gönül olabilirmi! Benlik dikeninden arınmamış can, Hakkın gülbahçesine fidan olabilirmi!

Her burun Yakubunki değilki, Yusufun gömleğinden Hakkın cemalinin kokusunu alsın. Her kılıç Alinin elinde değilki, Zülfikâr olup nefsiyeye karşı ejderha kesilsin. Her ismi ahmed olan o terkemiz Muhammed değilki, Hakkın Zat nûru habibullah olsun.

Hiç kimseye taşıyamıyacağı yük vermez yüce Mevlâ; Benlik yükünden azad olanı nûrulenvâr taşır zirâ onun cenneti Dünyasıyla Haktan olmuştur. Mescid-i Aksâ'nın sırrı budur.

Ey dost! Dilinde diken taşıyanın gönlünde yılan beslenir. İçinde kibir taşıyanın sözde izi nâfiledir.

Kimsenin haline aldanma. İlâhî gidince irfan gider. Nisan gidince ihsan gider. Sabır gidince iman gider. Aşksız namaz imândan değildir. Sünnete dayanmayan hâl islam

değildir. Kalıcı hâl odur ki, tevhid sırrı onun ahlâkı olsun. Edeb dışı her hâl gönülden zâil olsun.

Nice sivri dilli vardır ki her sözüyle cehennemi dâveb eder. Nice dilsiz vardır ki hâl diliyle cenneti müjdeler.

Dünyaya duyulan hırs, pözdeki çapak gibidir. Göz yıkanmadan manâ görüşü açılmaz. Ukbâya duyulan hırs kalbdeki şehvet gibidir. Kalbi boşaltmadan sırra sunulmaz.

İmânı bir düşünce sayan kişide akıl değil, özüne düşman zann vardır. Her zannın çaresiz kaldığı itirafta, imândan bir tad vardır.

Zihnin nasibi fantezi hayaller gönlün nasibi nûrânî inciler.

Hakiki sevgili gönüldedir, şekil ve surette değil.

Sırrın nûru özdedir, cism ve tende değil.

Rüzgâr estikçe zeytinin dalları zikre dalar.

Öze erdikçe gönül dalgıcı sırra dalar.

Ey dost! Merkî ve makam pûtuna tapanlar nefislerini vekîlin efendisi bilmedikleri Ey efendi! Sen sendeki deccale bayılmışsın. Hangi beldeye sığınsan sana senden ne fayda, Hakka değil, nefsine kul olduktan sonra!

Deryanın yumuşak duruşuna aldanma. Bir an gelir kayaları deler bir heybetle büyürüz. Bir an gelir muhabbet kundağındaki Hakkın kulunu Musâ misâli kaynağında taşır.

Nefsindeki şirkten kurtulman için canın bâkir meşeyinden sırrındaki İsânın nefhiyetini ara. Özdeki kâmil kul daldaki hurma misâli Hakkın tastamam kelimesidir.

Rahmet denizi niteliksiz, benliksiz canları sevip, seçer. Sarp kayaları dâvetkesine bilgiçliğe soyunmuş tahlilçi tellalları ezip geçer.

Ey dost! Basiret nûru gönülden yansıyınca her mânânın açılımı gönülden olur. Işığı olmayan göz misâli nursuz gönül, gözünde duranı ne görür, ne bulur. Elinin altındakine karşı kör olur. Meğerki o can, iki gözüne akdiğisede Yakubun gönül gözü olsun. Yusufun güzelliğini görünce ellerini kesen güzeller, kendilerin deki güzeli göremediler. Dışlarındaki aynaya dönüp baksalardı Yusufun cemâlini özbenliklerinde bulup, her suretten fânî ve Hakkın niteliksiz ve emsalsiz cemâlinde Onunla Onu yoğurlasadı. Yusufun güzelliği bile Onun cemâlinden bir damladır ancak. Dış gözüyle görenlerin temaşa ettikleri de nûrların nûrundan bir yansımadır ancak.

Misâller âleminde her mânânın suretini aşar insan. Çaresiz dönüp dolaşır, mânânın mazharını bulmak için; suretin bir gölge, sûretin mânânın aslı olduğunu bilmeden.

kurbanlık seçilen hayvanda nefsin bir gölgesidir ancak. Mânâ ve maksada uygun ibâdet, gölgenin kurban edilmesi değil, nefsâniyetten feragattır. İsbatı ise nefsani sıfatların ulvî sıfatlara dönüşümünde görülür, "bu bir insan değil bir melektir dediler" (Yusuf 12/31) Nasıl ki yılan yılanlıktan vazgeçtim demekle yılanlığını kaybetmezse, insanda nefsinden vazgeçtim demekle nefsâniyetindeki sıfatları terketmiş olmaz. Kişi neyi nefsinde şerçekletiyse onun hakikati o olur. Neyi inkâr ettiyse inkâr, onun sıfatı olur.

Gönül hangi mânâları benimserse, ordan doğan sıfatda mânâya uygun olur; furkandan Fârûk doğar. kur'andan furkan. Rızâdan mustezâ doğar, imândan insan.

Mânâ neyse maksat odur.
Can neyse anka odur.

Her üstün kâbiliyet kendindeki düşmanı kendisi doğurur. O düşman nefsindeki çirkin kibir ve boş gururdur.
Her bir tohumun içinde kendi mânâ kaderi çizilidir. Hâlden hâle dönsede her birim kendi aslına döner. Şûlenin idraksizlik karanlığını aydınlatacak olan özdeki ruh güneşinin aydınlığıdır. Nefsin huysuzluk ateşini söndürecek olan gönüldeki huzur nûrudur.
Benlik dikeninden gülpembesi yetiştirmek dikeni toruyan sabır ehlinin işidir. Huysuzun huyundan vazgeçmesi nefsaniyet kuyusundan çıkanların işidir.
Yusuf odur ki varlığından haberi olmayan canlara onların hakikatini bildirir." Andolsunki şarkında değiller ken onların bu işlerini onlara haber vereceksin" (Yusuf 12/15)
Âlemdeki hırs tuzağı edeb örtüsünü riyakarlık sırtından yırtıtır. Zann dünyasının aldatıcı alacakaranlığında ve aziz ruhun görünümdeki yokluğunda, özbenliğine hainlik etmeyen insan için çirkinlik, cazibenin davet ettiği şeyden daha sevimlidir. "Rabbim bana zindan benlerin beni davet ettiği şeyden daha iyidir" (Yusuf 12/33)
Canlı kur'an olan insanı kâmil, Peygamberin dostlara yazdığı muhabbet mektubu gibidir.
Aşkın gönül gözlerini açan; hakikat kokusudur uzağı yakın kılan.
Gönül yusufu çirkinlik kuyusundan çıktımı Rabbin cemâline misâl olur. Kibir kuyusunda kalanlar, "kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadığı hâlde Allahın âyetleri hakkında mücadele edip, tartışanlardır." (Mü'min 40/35)

Her bir esmâ ül hüsnâ Yusuftur gönlünüze
Her hüsnü zann şifadır acılı Yakub gözlere.

Ey dost! Yedi bâtınî semâ ve yedi zâhirî mânâ itibariyle secde ayetleri ondört olup, "Gökteki ve yerdeki diriler ve bütün melekler büyüklük taslamadan Allaha secde ederler" (Nahl 16/49) Her can özü itibariyle secde etmez, istese de edemez. Zirâ, secde de Hakkın rıza ve lütfuna bağlıdır. O dilemedikten sonra kim Kur'an nuruyla mânen dirilip O'nun lütfuna kavuşabilir? "Secde et ve Rabbına yaklaş" (Alak 96/19) çağrısı Hakkla Hakkda mânevî ve rûhanî dirilişe davettir. Nitekim secde ubûdiyetin Rubûbiyetle buluşmasıdır. Namazdaki secde, suretin yere baş koymasıdır. Hakîkî secde kalb ile olup varlığın bütünüyle Hakka teslimiyetidir. Şu halde Hakka yakınlık varlık ile değil yokluk iledir. Bir de nûr ile yapılan nûr secdesi vardır ki onu ehl-i nûr bilir. Kur'anın mânâsına ermeyen benliğin secdesi hâmil değildir. Zirâ secdenin içinde benliğin kimliği vardır. O kimlik ki büyüklük taslamanın delili olan çizgili kibirdir. Oysa secdeden maksat varlığı Hakka teslim edip, fenâya ermektir. "Onlara Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar" (İnşikak 84/21) Zirâ fânî benliklerinden bir türlü vazgeçemiyorlar.

Halbuki secdenin ne yapmacık mezhebi vardır ne de taklitçi tarikatı; Maksûdu Hakk olanın hakikatı da Hakktır.

Fânî benliğe varlık atfedenin secdesi gölgenin secdesi gibidir. Hakkın varlığını özbenliğinde bulanın secdesi ise özündeki hakikat itibariyledir. Nitekim Hakkla varlık bulmuş her can "İster istemez kendileri de gölgeleri de sabah akşam Allaha boyun eğer" (Ra'd 13/15)

Kim hangi maksat için yaratılmışsa onun işi ona göre olur.

Ey aziz! Her can edeble secde etseydi şeytanın şeytanîyetine neperek vardı! Kendilerine yakîyn nûrıyla dirlik ve hakkaanî nefes verilmiş olanlar, özbenliklerinde furkân taşıyanlar, "kendilerine ilim verilenler Kur'an kendilerine okunduğunda derhal secdeye kapanırlar" (İsrâ 17/107) Kur'anın mânâ ve sırrını kitapta bırakmayıp gönülde taşırlar. Hâldiliyle Hakka hamdetmek secdenin bâtınî yüzüdür. Kâinat Onun öğrüsüyle doludur, "güneş, ay, yıldızlar, dağlar ağaçlar, hayvanlar (yük taşıyan) ve insanların bir çoğu Allaha secde ediyorlar" (Hac 22/18) Zâhirdeki yedi mânâdan olan güneş ruhu, ay insan-ı kâmili, yük taşıyan hayvanlar nefsaniyet gölgesini, yıldızlar hikmet nûrlarını, dağlar s.fat tecellisini, ağaçlar isim tecellisini, insanlar iman ehlini sembolize edebilir. Bâtındaki yedi semâdan, Hakkın kuldaki emaneti olan yedi cüzüî s.fat (Hayat, ilim, işitme, görme, irade, kelâm ve kudret) ve secdeyle mükellef yedi uzuv, akıl, gönül, nefs, rûh, sırr ve hakikat semâsıdır. Secde bir mânâda âlem-i nâsutun âlem-i lâhûta yönelişidir.

Ey gönül! Âlemdeki her görüntü kişinin bakışındaki bir mânâdır ancak. Suretler mânâlara göre vücûd kazanır. Gözler yumulduğunda âlemde görünümden kaybolur. Şu halde görüşler düzelmeli ki âlem ve eşya kendi hakikatiyle görünsün, Kur'an okunduğunda Hakkın ayetlerine gönül gözüyle şahidlik edilsin. "İçlerinden kulduğumuz kimseler Allahın ayetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı" (Meryem 19/58) Gözlerden yaş akıtmak mânevî abdest olup, izafî benlik getiri olan kibir den arınmanın ve gönül gözünün açılmasının vesilesidir. Gönül gözüyle görmeyi engelleyen nefsani duygulardır. Hissiyatın ve kibrin dahil olduğu her yerde sen-ben ikilemi yaşanır.

kibir, Tekin teklifini görmeye engel olur. İsterse o, dinsel motiflerle süslenmiş olsun.

Ey dost! Her ne kadar aslınız bir ise de Hakka yönelişiniz bir değil. Kiminiz yönünüzle, kiminiz zihninizle bin değişik duygusallıkla Hakka dönüyoruz. Zihni kuşpudu ve hissiyatta şizli şirk kokusu var. Yönünde Allah olan için yalnızca Allah var. Secdenin hakikatine erenlerin büyüklük taslamamaları, izafi benlik gölgesi olan şizli şirki tanımalarındandır. Kişiyi nefsaniyet katına çeken zehirli sarmaşık odur. Gönül temizliği ve ilahi aşk, kesret içinde vahdeti yaşamayı bilzem kılarki şirk mikrobu bulaşmasın, ibadet eden de ibadetiyle kulluğunda büyüklenmesin. "Şüphesiz Rabbın katındakiler O'na ibadet etmekten büyüklenmezler. Onu tesbih ederken yalnız O'na secde ederler" (A'râf 7/206) Hakkın katındakiler Hakkın varlığına başka bir varlık katmayan Hakktaki diriledir. Büyüklenmek suretiyle yoldan çıkan hiç bir benlik perçeğe secde etmiş sayılmaz zira o, kendi kibrine dalmıştır.

Öyle şaşkın vardırki ne aradığını bilmez. Asıl şaşkın odurki ne bulduğunu bilmez.

Tecellinin mazharı olan zâhirdeki ayetleri ve Hakka delil olan batıni hikmetleri gönül gözüyle görmeyenlere, "Rahmana secdeye kapanın denildiğinde, Rahman da neymiş! Bize emrettiğin şeye secde edermiyiz hiç! derler ve bu emir onların nefretini artırır" (Furkân 25/60) Bunlar haset ve nefret ehli olup, görsel benliklerinin yüceltilmesinden gayri hiç bir şeyle ilgilenmeyip, benliklerinde gizledikleri nefsani zevklere boyun eğenlerdir. Onların "göklerde ve yerde sakladıklarını açığa çıkaran, gizlediğinizi ve sakladığınızı bilen Allah'a secde etmesinler" diye yoldan çıkmışlardır (Neml 27/25)

kim secdenin sırrına ermek isterse secde ehline dost olsun. kim nefsine üstünlük taslarsa dost öpüdünden uzak dursun. "Bizim ayetlerimize ancak kendilerine ayetlerle öğüt verildiği zaman kibre kapılmaden secdeye kapanıp, Rablerine hamd ile tesbih edenler inanır" (Secde 32/15)

Ey dost! Hakka yakınlığın sırrı tahlikeli dindarlıkta değil, tevazu ve sevgiye dayanan insanlıktadır. Zira secdenin sırrı kibirden arınmaktır. Ramazanın sırrı açlıkta değil secdenin hakikatindedir.

Hakkın varlığının dışında hiç bir varlık bulunmadığını temsil eden idrak hilali şöyle değilse, Hakkın payına duyulan tokluk ruhanî oruçtur. Idrak hilali farkındalık dolunayına dönüştüğünde insan-ı kâmilin nefsinde ve âfakta Hakk tecellisinin dışında hiç bir şey kalmaz. Meğerki o yolcular isim ve sıfatlardaki seyr ü sülûklarını henüz tamamlamadıklarından zâtlarındaki tecelli sırrından perdelidirler, Ramazanın mânâsını şöyle ölünceye kadar ruh orucunun hakikatından özürlüdürler; "sizden kim hasta ya da yolculukta olursa". (Bakara 2/184)

O hastalar ki gizli şirk virüsüyle muzdarip olup, hasret ile vahdetten perdelidirler, izafi benliklerine varlık vehmetmeleri nedeniyle hakikat ehlinin sağlık ve esenliğine erişememişlerdir. Onlar da kalblerini ve zâtlarını Hakka döndürünceye kadar Ramazan orucunun nurani sırrından mazur sayılırlar. Orucun mânâsını yalnızca bedenin ve nefsin açlığı olarak algılamayan can, Ramazan ismiyle tecelli eyleyen ve "Kur'an kendisinde indirilmiştir" (2/185) hakikat ayetini bütün bir yaşam sürdüğünü görüdüğünde, izafi benlik mikrobundan

kurtulmak ümidiyle, "Rabbinden bağışlanma dileyerek, eğilip secdeye kapardı, tevbe edip Allaha yöneldi" (Sâd 38/24)

Ey oğul! Asıl olan ruhun ne süretin oruçtaki birlikte-liğidir. Zira zahir ve batın bir olup ibadet bir bütünün mana orucunu talib etmeyen sûret orucu kendi realitatını inkar etmiş olur. Açlığını tadmayan kul Rabbine karşı büyüklük taslamış olur.

Açlık ve tokluk, varlık ve yokluk, fena ve beka Allahın varlığına şahid kılınmak ve tecellisinin delili olmak üzere mevcuttur. "Gece ne gündüz, güneş ve ay Allahın varlığının delillerindendir" (Fussilet 41/37)

Aşıklık ve maşuklık hilal ve güneş gibidir, "güneşe ne aya secde etmeyin. Eğer Allaha ibadet etmek istiyorsanız, onları yaratan Allaha secde edin!" (Fussilet 41/37)

Ramazanın zahir ve batındaki manasına ermeyenler için nefs orucunun nihayetinde şeker bayramı, ruh ve mana orucunu sûret orucuyla birlikte idrak edenler için her gün şükür anı ve şükür günü vardır. "Hidayete erdirmenize karşılık, Allahı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir" (Bakara 2/185)

Bu manaya ermiş her can ümmidir zira Hakkın okutmasıyla kaimdir. "Ben ve ümmetim ümmiyiz" şerefli hadisi bu sırra işaret eder.

Ramazandaki sayılı günler Ramazan sırrını idrak edenler için ömrün sayılı günleridir. O günlerde ki kur'anın mana ve sırrı ümmi gönüllere iner, kur'anın manasıyla tahakkuk eden can için her gece kadir, Peygamberin (s.a.s) ruhaniyetini ruhunda bulan can için her gece miraçtır.

Ey dost! Her kavram onu yorumlayıcısına göre anlam kazanır. Gönül kendinden boşaldıkça Hakkın okutmasına açık olur.

Dindarlığın kendilerine ait olduğunu zannedenler "dikkat edin, 'halis din' yalnızca Allah'a aittir" (Zümer 39/3) ayetinin sırrından geçilirler. Kendi algılamalarını ve farklı dindarlıkları görüntülere aldanarak, onları tahkikten 'dindarlık dini' icad etmek suretiyle halis dinin ruhaniyetinden uzaklaşmışlardır. Büyülerinin tahkikçi kılıç kuşaklarıyla, baskıcı ve zorlayıcı gözlerini kendilerini perdelemeleriyle ilgili çeşitli hikâyeler mevcuttur. Bu mânâdan olmak üzere hikâyelerden biri de şudur. "Sırlar sahibi İmam Şiblî bir grup merhale tarafından kovalanmaktadır. Bu koşturma esnasında İmam Basrî'nin evinin önüne gelince, ona 'evinde gizlenmek istediğini' söyler ve izin üzerine içeri girip saklanır. Peşinden koşturanlar evin bahçesindeki Hasan Basrî'ye, 'Şiblî'yi görüp görmediklerini' sorarlar. 'Gördüm' cevabını alınca nerede olduğunu söylemesini isterler. Hasan Basrî "evimdedir" der. Heyecanla eve giren kalabalık bütün aramalarına karşılık Şiblî'yi evde bulamaz. Kızgınlıkla dışarı çıkanlar Hasan Basrî'yi yalancılıkla suçlayarak oradan uzaklaşırlar." Hikâyeyi tarikat kulağıyla dinleyenler için Şiblî'nin kerameti anlatılmak istenmekte, görünümden kaybolmanın zâhirî şartları önemsenmektedir. Hakikat kulağıyla dinleyenler için nasıl ve gaye farklıdır. Hikâyede İmam Şiblî hakikati temsil etmektedir. Gerçeğe susamış velâkin biçimsel dindarlığın ve duygusal tarikatçılığın şekil ve suretiyle oyalananlar tarafından bilinçsizce tahrip edilmektedir. Hasan Basrî ise şeriat bekçisi ve emrolunduğu üzere değişmiş olmakla mükellef tevhid ehlidir. İçinde bulunduğu ev de şeriattır. Tevhid ehli bilirki hakikat şeriatın içinde gizlidir. Hasan Basrî, 'Şiblî' için "evimdedir" demekle bu sırrı dile getirmiş ve değişmezlikten ayrılmamıştır. Şöyle ki eşyanın hakikatine değil suretine takılanlar, biçim ve kalıba aldanmalarından, ayrıntılarda kaldıklarından zâhirdeki duvarları görmüşler velâkin evin içinde apaçık duran sırrı görememişlerdir.

İddia sahiplerine göre hakikat ancak kendi zan ve beklentilerine uygun bir kalıpta olduğu takdirde bulunup tanınacaktır. Öteyandan hakikatin yalnızca mânâsını önemseyip, bâtına tutunanlara göre zâhirdeki şeriat, uygulanması gereken bir zorunluluk olmaktan çıkmıştır. Her iki davranış ehlinin Hakkın tecellisini cüzî kablarına sığdırma çabaları da Hakkın onlara bir cilvesidir. Zira yüce Mevlâ her birinin niyetine ve beklentisine uygun olan eğilimi onlara vermektedir. Beklentilerden arınmış gönüllere ise rahmet ve hikmetiyle tecelli etmektedir. O halde ey can! "artık Allah'a secde et Ona kulluk et" (Necm 53/62) Nimetlere ermek, ulûhiyette değil, kulluktedir. Verdi nimet bilmek bilgi̇çlikte değil, hiçliktedir.

Muhabbet olmayınca gönülden hikmet inci̇si çıkmaz.

Akıl olmayınca halktan doğru söz duyulmaz.

Övünç, soyla sopla değil, ahlâk ve bilgiyledir. Zira Hakkın hikmet lütfeyledi̇ği gönüller hayrın resûlesidir.

Hayatı sevmekten kasıt Allah'ı sevmektir. Zira hayat, Hakkın Hayy ismiyle tecellisidir. O halde her kim yaşamı seviyorsa gerçekte Allah'ı seviyordemektir.

Miraçtan kasıt değişi̇ye karışmaktır. Değişi̇ye karışan can bütün hayırlara ulaşmış olur; görüşü Hakkın görüşü, duyuşu Hakkın duyuşu olur.

O halde kim ne ararsa kendinde arasın. Akılda, çılgınlıkda kendindedir. Kim ne bulursa kendinde bulur. küfürde, imânda özündedir. Sırrını korumayan sır ehli değildir. Nefsini teşhir eden tevhid ehli değildir. Hakkı inkâr eden ruhen diri değildir. Her can Hakkı kendindeki i'limle bilir. Hakkı Hakkın bildirdiği i'limle bilen azdır. Gönlünde Hakikati duymadan, özünde

Hakkı bulmadan ezberden söyleyen kişi davasında yalancıdır. Zira sırrına ermediği bir hikmeti nefsine mal ederek kibrini ortaya koymaktadır. Oysa kibriya Hakka aittir. Yücelik ve ululuk ancak Onundur. "Şahlerin ne yerin gaybı Allah'a aittir" (Nahl 16/77) Ey dost! Kimin yanında gönlün açılıyorsa, gönül ehli odur. Kimin yanında edeb değerliyse, değerli olan kul odur.

Kimin tezgahında din satılıyorsa dinin yalancısı odur.
Kimin ilminde amel yoksa sözün yalancısı odur.
Kim cübbeye, sakala, nutka muhtaçsa nasihata muhtaç olan odur.
Kim aşka, yakarışa, ikrama muhtaçsa Hakka yakın olan odur.
Sınava çekilme vakti geldimi, o zaman belli olur kimin takva sahibi, kimin kibir sahibi olduğu. Kusursuzluk sınavından hiç birimizin geçmeye gücü yok. O halde Hakkdan öyle bir mağfiret dileyelimki, ayırım yapmadan hepimizi bağışlasın yüce kerem sahibi. Tevbeyi Âdeme öğreten odur. Cana canındalını tanıtan O'dur.
O halde yükü taşıdanlardan değil yüke omuz verenlerden ol.
Şöhret dışında verenlerden değil öze ferahlık verenlerden ol.
Kime nasıl görünürsen güzellikle çirkinlik onundur.
Kime nasıl eriştiysen imanda küfürde onundur.
Yaşam bir sanatsa varlık sırrını yaşama yaratan Sanatçıdan öğren.

Huzurun kalıcı olmasını diliyorsan, nefsindeki ateşi söndür.
Aşkın sırrını bilmek istiyorsan, ne darılıp ne de terketmeyen Seyidi hayırlıdır sana. "Rabbin seni terketmedi ve sana darılmadı" (Duhâ 93/3)

Ey dost! Sırrda tahakkuk etmiş her mânâ gönülde doğmuş bir oğlu gibidir. Mânâ çocuğu tâbiri, Hakkın ihsân eylediği hikmet nurlarının kulda belirmesi demektir. Bu doğuş ve belirişi bir âyetin sırrının gönülde açığa çıkmasıyla olabileceği gibi, âlemde olup biten fiillerdeki hikmetin basîret gözüyle okunması şeklinde de olabilir. Her iki hâlde de mânâlara hâmile kalan kul, hâmile bırakan da Rabbidir.

"Bunlar Rabbının rahyettiği hikmetlerdir. Allah'la beraber bir de ilâh edinme" (Isra 17/39)

Ey aziz! Varlık sırrının bazı sonu olmayan öyle mânâ ağırlıkları yaşeki, Hakkın âyetlerindeki nurlar varlığın kadrini bilen mümin gönüllere mer. Sünnete uymayanın nasibi hikmetten yana fakirdir. O gönül ki Hakkın âyetleriyle zengindir, hikmetinin zenginliği ancak kendi kabının genişliğincedir.

Özbenliğini bilmek için ne yitirdiğini bilmek gerek
Ne yitirildiğini görmek için hikmete ermek gerek

Yoğunlukları mânâları hikaye edenle Hakkın okutmasından mahrum kalır
Yazdığına delilsiz yazanlar âyetlerin sırrından mahrum kalır
Aslını arayıp sormayanlar zâtındaki hakikatten mahrum kalır

Hepimiz bu âlemde bir emanet gibiyiz. Kalıcı olduğumuz âlemi de ezelde seçmişiz. Hikmetin açıklanması, özbenliklerin Hakka yönelmesi ne zamanlardaki sahte mabudlardan arınmak içindir. "Hakikate dönünüz diye âyetleri açıklıyoruz" (Araf 7/174) Hakkın keremine şahid olan insan hiçbir şeye karşı öfke duymaz. Kime dönerse dönsün Hakkın yüzünü gören insan kimseye karşı nefret duymaz. Yeryüzünde dolaşan bilgisiyle mağrur nice dinci Firavunlar var ki, ağızlarından basmakalıp sözden başka bir şey duyulmaz. Hakikatler denizinden rahmetle yağdırılmış bir damla suya,

tahammül kablarında yer bulunmaz. "Firavun sülalesini suda boğmuştuk" (Enfâl 8/54)

Ey dost! Her can bir diğerine kılavuzdur. Eğri tüccar doğrunun peşinden gittikçe, doğruluğu öğrenip eğrilikten kurtulur. Doğru tüccar eğrinin peşine takılırsa şirihtüdiği sermayeden olur. Onlar "Rabbin katında sıddıkiyet makamından" haberdârlar (Yunus 10/2) O makam ki emrolundukları üzere dosdoğru olanların ayetlerin nurundan nasibleri vardır, amelsiz ilim yüklenenlerin nasibi kalduramıyacakları külfet olur. Kimse kimseyi hor görmesin! Eğri olanı da doğru olanı da ortaya koyan kendi tercihlerimiz, hayra ve şerre delil olan kendi gittiklerimizdir.

Aşka delil nedir? Gönüldeki sevgiden gayri!
Hâlis Hanîf kimdir? Sûret-i Hakkdan gayri!
Tecellinin şâhidi kimdir? Zât-ı Hakkdan gayri!

Güzel ahlak huyunuzda kendi güzelliğine kavuşturur. Huyunun huysuzluğu benlik dikenine basınca debreşir. Diken nedir? Dildeki eleştiriden başka!
Güzel ahlak nedir? Muhammede (s.a.v) uymaktan başka!
Ne mutlu onaki gönül kabından iyilik ve güzellik kokusu yayılır. Gönülde huzur yoksa kabdeki rahatsız benlik kokusundandır o. Sevgilinin kokusunu Yusufun mânâsını koklayan Yakub gönüller bilir. Bütün canlar Allah aşkına delildir, Hakka şahidlik edenler bilir.

Dualiteye takılan göz tekliğin sırrına yabancı kalır.
Hakk nuruyla gören göz Hakkın gayrına yabancı kalır.
Bütün zahirin içinde gizlidir. Canın da canın özbenliğindedir.
Rahmet hikmettir, hikmetde rahmet. Yaliyye erenler bilir.

Yaşam, her canın kendi bakışına göre anlam kazanır.
Kimine göre aşk çiledir, kimine göre uçsuz bucaksız deryâ gibidir.

Ey dost! Bâtılın okutması yoktur. Okutursa kulunu Hakk Teâlâ okutur. Şöntünü kalem yapıp, sırrındaki hafîn nurıyla okutur. Hakkla Hakkdaki bâkî kulun zuhuru Hakkın sıfatlarıyladır; Zâtındaki kulluk sıfatı düşmeden fiilleri Hakkın tecellîsidir. Şûlayında gül kokusu olmasa sûret ve biçim yönünden diğer kablardaki sulardan ne farkı kalır!
Diri gönüldeki nûr olmasa ölü kalblerden ne farkı kalır!
Mânâdaki anasız babasız sevgiliye ümmî derler. Besleyip, yetiştiricisi Zât-ı Hakkdır onun. Hakkın rahmetiyle şen, hikmetiyle kıpır, kıpır dilpâridir o, "üzerine yağmur indirdiğimiz zaman kıpırdanıp, eyleme geçer, içgüzel bitkiler bitirir" (Hac 22/5)
Ey azîz! Şu misâller âlemi henüz yokluğu tadmadan varlığa gözdiken taklit ehliyle doludur. kalbde ve nefiste, sıfatta ve fiilde Hakka teslim olmadan halka rehberlik hırkaları şeytan eğri tüccarlarla doludur.
Tevhid-i aynı gönülde yaşamayan Fenânın anlamını nasıl bilsin! Zât-ı Hakkı özünde bulmayan nasıl Allahta fânî olsun!
Bilmezmisinki yokluktan gelen için, geldiği diriçlik toprağına iade edilmeden mânâ âleminde diriçlik yoktur. "Sizi topraktan yaratmıştık yine oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi oradan çıkaracağız" (Tâhâ 20/55) Varlıktan ve yokluktan soyunmayana hevserden nasib yoktur. Fenâ (yokluk) öncelikle kalbde masivânın yokluğunu tadarak sonra nefsine varlık vehmettiği izâfî kişiliğin erimesiyle, Fenânın Fenâsıyla perçinleşir.
Eriyen şey zanlardaki kimliktir, kulluk değil!
Tevhid-i sıfat ve Tevhid-i Zâtı yaşayan Ehl-i kûra der ki;

"Ey Rabbimiz bizi iki defa öldürdün iki defa diriltdin" (Mümin 40/11)
İlk diriliş gönlün Esmâ-ül Hüsnaya boyanıp, ilâhi ahlâkla bezenmesidir. Sıfat tecellisiyle şerçeveleşir; kul Rabbi tarafından sevildiğinde, ilâhi muhabbetin tecellisiyle, Hakkın sıfatlarıyla iç içe görür. Hakkdan duyup, Hakkla söyleşir. İkinci diriliş Hakkla Hakkda olup, Hakktaki Halkın, Halktaki Hakkın haklarını korumaktır. Yaratıcı nurları kulu sardığında nereye dönülse Hakkın vechini görüp, kulluğun kemâline varmaktır. Hakkın tecellisini Allah ile Allahta görüp, Allahı Allah ile bilip tanımaktır. Hasretten vuslata ermektir bekâ, cehaletten ilme, cesetten ruha yükselmektir. Çamurdan çıkıp arşa kanışmaktır, ölmeden önce ölüp, ab-ı hayatla yeniden dirilmektir. Fiilin neden ve niçinlerine aldanmadan müessiri bilip, tanımaktır. Ölülerin sessizliğinden yaratıcının sözüne ermektir. Gönül namazının her anında Hakkla Hakkta olmaktır. Sûret ve vahde bağlı şeriat namazının edâsında Huzur-u ilâhideki rükû, sıfatlardaki Fenâyı, ilk secde izâfi kişiliğin fenâsını, ikinci secde Fenânın Fenâsını ifade eder. Ka'de-i tahiyyatü'ye oturuş Hakkla Halkdaki hakkın bekâsıdır.

Ey aziz! Her yokluk içindeki gizli varlığı, her yetersizlik içindeki sahih değeri görebilen insan önceden bilmediği can duyusunu özünde keşfetmiş olur. O kevser, kesret içindeki vahdet, çokluk içindeki Tekin rahmetidir. "Semâdan su indirir. O su ile çiftler çıkardık" (Tâhâ 20/53) "Neşin yedi semâsından" zâhir ve bâtındaki sırları çıkaran kudret, bilinmeyi murad eden o hazinenin sahibidir ki, tecelli eyleyen nurların Nûru Odur. "Sema yarılıp açıldığında" Tekvir 81/11)

Ey dost! Gönül gönlü çeker. Muhabbetullah her gönlü cezbeder. O dilemeden hiçbiri birbirini seveмez. O murad etmeden tevhid sırrına erilmez. Aşk deryasına dalmak için gerçeklik vücudunu terketmek gerek. Ölmeden önce benlik kılıçını nefsaniyet boğazından çekip, çıkarmak gerek. Kerbelanın manâsını en sevdiklerinden ayrılan canlar kadar. Kurban sunulan İsmail'in (a.s.) teslimiyetindeki manâ ile, beşeri sıfatlar çarmıhındaki İsa'nın (a.s.) hâldilindeki misali, nefsinden ölmeye davet edilen canlar için fenânın fenâsına delildir.

Hayvan kesmekle, Allah için nefsi Allaha sunmak bir değildir.

Gönlü aşka çekip götüren nedir? Hakkın lütfundan başka!

Nefsi karanlığa götüren nedir? Özüne karşı cehlinden başka!

"Yıldızlar kararıp döküldüğünde" (Tekvir 81/2)

Hakkın delili nedir? Kendi tecellisinden başka!

İlâhî! Bize o sırrı öyle göster ki onu kendi neden ve niçinlerimize bağlı olmadan görelim. Varlık hakikatını göster ki kendi bilgisizliğimizle kendimize perde olmayalım. Bize bizdeki melekûtiyeti göster ki sen-ben kavgasına düşmeden özümüze erelim.

Ey can! Kitab-ı kerim hikmetler kitabı olup, kehanetler kitabı değildir. Hakkın meraklı ve dikkatli olmuş ve olacaklarla sınırlı olduğundan kehanetti marifet sanıp anın hakikatından uykudadır. Manâ ehli için her işin sonu başlangıç içinde gizlidir. Tekvir tekvin ile başlar. Kur'anın hitabı insandır. O insan ki kendi başlangıç sırrını ve varlığındaki Hakkın kitabını özünde bulur, ehl-i kur'an odur.

Hakkın kulunu gönülden okutmasına Hakkın ayetleri şahidlik eder. Hakkla sohbet bazen varlığın özbenliğinden bazende halkın sesinden duyduğu hitâbla olur. Sese ve harfe bürünen her manâ kendi kalıbında mahsur kalır. Surete bürünen ruh özüne hasret mahzun kalır. Her can kendi kıyametini yaşar. Fenânın sırrı nefsin tekvirindedir.

İsrailoğullarının geçmesi için kızıldenizin ikiye yardan kuru yol açması,

Oniki şirkanın Musa (a.s.)'nın elinden fenâya ermesi içindi. İsrailoğulları tevhid-i efal e şahid olup tevhid-i sıfatı yaşamadıklarından, peygamberin (a.s.) Hakkın emirlerini almak üzere içlerinden ayrılmasıyla kalblerdeki fenâ hâlinden çıkarak, nefislerdeki beşeri sıfatlara âdet etmişlerdi. Bu nedenle turkyıl kabz çölünde bekletilerek vaad edilen makam-ı bekâ vâdisine varamadılar. İsa'nın (a.s.) kavmi ise sıfat tecellisine şahid olup, tevhid-i sıfatı tevhid-i zât ile karıştırdıklarından, her isimde tecelli eyleyen Hakk bulamadılar. Hakkla Hakdaki bekâ, tevhid sırrına bütünüyle mâlik ehl-i kur'anın nasibidir. Zira her bir ismin hakikatiyle tahakkuk etmek Muhammed (s.a.v.) ümmetinin kısmetidir.

Varlık "güneşi katlanıp dürüldüğünde" (81/1) nefs, ilâhi isimlerin tasarrufu altında hareket eder. Mânâ "semâsı sıyrılıp açıldığında" (81/11) yıldızı oniki ismin zikriyle seyreder. Yedisi fenâ beşi bekâ nuruyla nurlanır. Oniki ayet Tekvîr'in sırrına şahidlik eder.

Bütün fiillerin mutlak şahidi ve müessirinin Hakk Teâlâ olduğu hakikati kula açıldığında "defterler açıldığında" (81/10) iyilik ve kötülük, sevap ve günah, güzel ve çirkin gibi anlamların halkın nazarında farklı, Hakkın nazarında ise her fiilin olması gerektiği gibi tecelli ettiğini şuûn kul fiillerinden fâni olup tevhid-i efal'i tadar.

Beşeri sıfatların yerini ilâhi sıfatlar aldığında "dağlar yürütüldüğünde" (81/3) tevhid-i sıfat ile kulun parçalılık bilinci sona erer. Emanetindeki sıfatları Hakka rede ederek, sıfat tecellisine erer.

"Nefsler birleştiğinde" (81/7) Tevhid sırrını mûdrik can hem varlık hem de yokluk putundan arınarak nefsinde ve afakta Hakkın gayrı bir mevcud bulmayarak tevhid-i zâtı yaşar. 'Ev ednâ' bekâ makamıdır.

"And olsunki onu apaçık gördü" (81/24) 'kabe kavseyn' zâti tecelli nurlarını beklemiştir, lâ mevcûde illallah'ı hakkel yakiyn yaşamak için. Subhan Allah dilediğine lütfedip hidâyet eder, Hamd Allaha aittir.

Ey dost! Her şeyin hakikati kendi sırrında gizlidir. Muhabbetullah aynasından evvel ve âhirdeki sevgiliyi görünür. İlhamını Rabbından alan kullar, kalblere şifa veren hikmet balı için ümm-ül kovana dalan arılar gibidir," onda inananlar için şifa vardır." (Nahl 16/69) Ey can! Baktığında gördüğün mânâ Hakkın tecellisiyse o, sana perde olmaz velâkin, mevcud olana Haktan gayrı olarak ele alıyorsan kendine bir put yontuyorsun demektir. "Onların çoğu şirk koşarak iman ederler" (Yusuf 12/106) Şu halde ey gönül! Kiminle buluşursan dualitenin sınırları içinde değil, tevhidin genişliğinde buluş; Darlık çekmez, şifa bulursun. Aksi takdirde, "onları darlık ve hastalıklara uğrattık" (En'am 6/42) âyetine muhatab olursun. Bilki sıkıntı ve üzüntünün sebebi nefse izafî varlık vehmetmektir ki, gizli şirk mikrobu odur.

İnsanların pek çoğu ruhen dengesiz ve nefsinden rahatsızdır. Onları iyileştirmesi ümid edilen doktorlarda en az hastaları kadar şifaya muhtaçtır. Sakinleştirici etkisi olduğu düşünülen sentetik ilaçların hiçbiri kişiyi kalıcı ferahlığa eriştirmez, belki uyuşturur yapar. Mânâda şifa bulmayan, ilmini amelle değerlendirmeyene içi boş söz ne verebilir! Veren alandan acizse kime nedenebilir!

Öze ermemiş kişinin benliği vehim ve korkuyla ürkmüş, sanki "arslandan kaçan yaban eşekleri" gibidir (Müddessir 74/51) Öğütten her kaçışında kendi nefsine sıkıntı ve darlık verir.

Hakkın inâyetiyle hayvanî sıfatlara galib gelen can, Rabbının ulvî sıfatlarına büründüğünde arslana binmiş Fetih sahibi dervîş gibidir.

Mânâyı özünde yaşamadan, kaynağa varmadan, ihlas hamamında izafî varlığından arınıp, pusu kurmadan dindarlık ve hakkı kendi tekellerinde görenlerden her biri, " kendisine ilahî sahifeler verilmesini istiyor" (Müddessir 74/52) Görüntüdeki dindarlık sizi aldatmasın, insaniyetin gereklerini yerine getirmeyenin imanı

halis değildir; kafirde olsa insanı dışlamak ibadet değildir. Hakkın hitabını özlerinden duymayanlar, inanç ve ibadette zorluk üstüne zorluk yazederler. 'Hâli dini' yaşayanlar için "zorluk içinde kolaylık" müjdesi vardır! "Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez." (Bakara 2/185) Eyaziz! Terbenin kabul edildiğinin delili tevbekâr olmaktır. Şeytanın delili nefsi Hakkın payesi bilmektir.

Her kim benliğin sanal âleminden kurtulmuşsa biesmihi, "onları siz öldürmediniz fakat Allah öldürdü" (Enfâl 8/17) hükmü nefsinden ölenler için geçerlidir. Zira her işteki müessir ve gerçek fail O'dur. Her çeşit Hakkın lütfudur; Her muhabbet O'ndan O'nadır." Hastalandığında şifa veren O'dur" (Şuara 26/80)

Su ateşi öldürür fakat toprağa can verir. Hakikat ilmi nefsin ateşini söndürür velâkin Hakka has kullara sağlık ve esenlik verir; "O, inananlar için rehber ve şifadır" (Fussilet 41/44)

Ahlak güzelleşirse hâl ve tavırda güzelleşir. Ağaç sağlıklı olursa meyvası sürekli olur. Şu âlemde kimin ne biriktirdiği gönül kabı açıldığında belli olur; kiminin kabından bal, kiminin kabından acı söz damlar. İlim ağacından maksat onun faydalı meyva vermesidir. O meyva âlimin ilmine uygun yaşam biçimidir. Tatlılığını ahlakının güzelliğinden alır. "Elbette sen yüce ahlak üzeresin" (Kalem 68/4) Güzel ahlak nedir? Muhammedî ahlaktan başka!

Muhammedi ahlak nedir? Esmâ ül Hüsnâdan başka!

Âlemdeki her ferd kâmil olsaydı bu âleme yer kalmazdı. O halde mânâların âşikâr gelmemesi için hakikat ilmi "biraz ağır ağır, biraz çoğaltarak" özde sindirilebilmesi için "tane tane" okunur. (Müzzemmil 73/4) Kişi hazır olmadığı sırrı taşıyamaz. Bunun için takva elbisesinin benlikten arınarılmış olarak taşınması gerekir. "Elbiseni temiz tut" (Müddessir 74/4) çağrısı aşkla visale davettir. Gönlünü Hakka verenler bilir.

Ey dost! Özden gayri herşey fazlalıktır. Bir gün bütün fazlalıklar candan atılır; Can aslına karışır. kimi aşkla visal olur, kimi zikirle. kimi iman ile visal olur, kimi inkar ile. Bunların hepsi de ibadet ve kulluktur zira Cenab-ı Hakk, "cinleri ve insanları kulluk etmeleri için yarattığını" bildirir. (Zariyat 51/56)

İbadet; kulluğun ölçüsü ve haddin korunması içindir; "kim Allahın sınırlarını aşarsa kendi benliğine zulmetmiş olur" (Talak 65/1) Şu halde ey dost!, hududu aşmadan, özbenliğine şirk koşmadan benoiz ulaş maksadına... Aksi takdirde, "kınanmış ve kendi başına terkedilmiş olarak kalırsın" (İsra 17/22)

Gösteriye dönük iltifat ve tevazu hududu aşmaktır. Camilerde halkın önünde eğilen kişi nefsindeki benlik çıbanı için eğer. Gönlün göz yaşları sessizdir. Gerçek tevazu yokluğa karışıp, ayak izleri bile silinmektir. Erimiş buzda varlık arama. O deryaya dalıp deryanın sırrında kaybolmuştur.

Ey can! Bir şeyin değeri ve üstünlüğü vahdin ilmine ve onden faydalanma idrakine göre değişebilir. Varlığının hakikati vahde bağlı olmayan ve idrakin boyutlarına sığmayan bir kıymetin üstünlüğü nasıl anlaşılır!

Dualite âleminde bir şeyin zıddı belirmeden o şeyin hikmeti anlaşılamaz. karanlığı tanımadan gündüzün kadrı anlaşılabilirmi!

Hikmetin beyanı yazılı ve sözlü zikirledir. Yazılı zikir Kur'an-ı kerim, sözlü zikir insan-ı kâmildir. "Doğrusu zikri indiren Biziz. Onun hafızlığını da Biziz" (Hicr 15/9)

Zikri gönlünde bulan kâmilin aktardığı bilgi Hakkın hazinelerinderdir. Aksi takdirde yazılan bilgi zikrin beyanı değil, kişinin kendi zannı olur. "Gaybın bilgisi onların nezdindedir de bundan aktarıp, onlarını yazıyorlar?" (Kalem 68/47) Gönlü Hakkla Hakkda olduktan sonra kıyamet ha kopmuş ha kopmamış kime ne!

Şöhret kıyameti koptuktan sonra dünya varmış, yokmuş kime ne!
Bazen duymak zikirdir. Bazen görmek zikrin zikri olur.
Zikrin zikrinin zikrinde Zâkir yok olur!
Hayatın içindeki ibadet şekli ve zikir Hakkın tahririyle perçekleşir. Akıl ve gönül yaşamın kalitesini belirler. Akıl kalemden, kalem de akıl "kaleme ve yazdıklarına and olsunki" (kalem 68/1)
Velâkin hangi akıl? Akıl ve zekâ arasında park varmıdır?
Zekâ bir kıvılcımdır. Akıl ise kıvılcımı hiç sönmeyen bir nurdur. Akıl, zekânın daimi ve dengeli kullanımıdır.
Akıl nuru varlığın birliğine rehberlik eden hikmetdir.
"Akıllı topluluk için elbet Allahın birliğine ayetler vardır" (Bakara 2/164)
Zekâ, hakk ve batılı ayırdetmekte güçlük çeker. Zekâ kıvılcımından üreyen zan ve vehim alacakaranlığından, ahlın berrak aydınlığına erişebilmek için Hakkın hikmet nurunun yol göstermesine ihtiyaç vardır. Zira bireysel aklın kudreti Hakkın hikmeti karşısında aciz kalır. Zekâ oynaktır; her yöne çekilebilir. Akıl ise nurunu Hakkdan aldığı için yöneldiği istikâmette sâbittir zira o, daima Rabbına doğru yönelimdir.
Kalem, acele etmeden ve tereddüde düşmeden "satır satır" Rabbının hikmetine şahidlik eder. Akıl, "güzel ahlak üzeredir" (kalem 68/1-4) Zekada ise nefsin hatkıları bulunur.
Akıl yaradılışı itibariyle selîm olduğu için sahibini selâmete kavuşturur. Zeka ise telaşla yaptığı hatalı ve uygunsuz seçimlerinden ötürü çok sık, "meğer biz mahrum bırakılmışız" (kalem 60/27) şerçefi ile yüzleşir. Bilki zikir ve tesbihten kasıt, kişinin kendi zekâsına güvenmeden aklı ve gönlü Hakka teslim etmesidir. Hakka yönelirken, Hakkla Hakkdaki tecelli sırlarına rehberlik eden hikmet nuru kalem Hakkal yakiyn'dir.
"Allah hikmeti dilediğine verir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar" (Bakara 2/269)

Ey dost! Dünya senin bakışındır. Bakış değiştiğinde dünya âhirete dönüşür. Kendi hoşnudsuzluğunu başkalarından bilir iyeşi benlik. Oysa inandığını uygulamayan, inanmadığını reddetmeyen insan samimi değildir. Muhabbet ehlinin kalbi hafiftir; kasvetli kalb, sahibine zarar verir.

Kimileri Kur'anı ezbere bilir velâkin, Kur'anın ruhundan habersizdir. Kişinin gönlünün bulunduğu mertebeye göre ayetler yerlerini ve anlamlarını bulur. Şu halde âlemdeki her zerrin mânâsıyla buluştuğu bir ayet vardır velâkin hakkı arayan insanlardan nefsiyle cihad edenlerle, bulundukları hâl içinde oturanlar bir değildir; "Herkesi hepsine de güzellik vâd edilmiştir ancak, cihad edenler oturanlardan daha büyük bir ecirle üstün kılınmıştır" (Nisa 4/95) Mücahidin hâli, bir hâlden diğer bir hâle, mânâdan mânâya, sufli sıfatlardan ulvi sıfata dönüşerek, akan suyun içinde su ile birlikte hareket ederek sıfatlardan Zâta dönmesidir. Mânâ muhacirlerinin, bulundukları mânâda oturanlara karşı üstünlükleri, çaresizliğe boyun eğmeden gayret göstermeleri ve Hakka hicret yolundaki kararlılıklarıdır. Nitekim kişinin dışındaki samimiyet niyetin amelle buluşması hâlinde inandırıcıdır. Dua anında avuçların yüze döndürülmesi, sıfatın Zâta yönelmesi olup 'kabe kavseyn' sırrıdır. Dua sonunda avuçların yüze sürülmesi sıfatın Zâta vuslatı olup 'ev ednâ' sırrıdır. Bir şeyin zatı onun yüzüdür. Secde de yüzün yerle buluşması Fenâ Fi'z Zât'dır.

Malumdurki 'nefsini bilen Rabbini bilir'. Nefsindeki sırra ermek için "hiç bir yol bulmayanlar" ve benliklerine karşı "aciz düşüp, gücü yetmeyenler"in hikmetten yana nasibi olmasada, rahmetten umudları vardır. Zira "Allah çok bağışlayıcıdır" (Nisa 4/98-99) Ayette "yol bulamayan çocuk, kadın ve erkek"den kasıt, kişisel idrak

sınırları içinde tıkanıp olgunlaşmayanlar, Hakkın mutlak etkenliği karşısında edilgenliklerini müdrik olmakla beraber Rabbın sıfatlarıyla sıfatlanamamış benlikler ve tecelliye şahid olmakla birlikte Fenâ fiz Zatın hakikatına ermemiş bireylerdir.
Bunlar "mü'minlerden özür sahibi olanlardır" (Nisa 4/95)
Ey azîz! Bir ayetin yorumu risaletin dilinden olursa Zahirdeki adi hadis, velâyetin gönlünden olursa batındaki adi Rabbani ilham olur. Hem dilin hem de gönlün sahibi Hakk Teâlâdır. "Allahın nezdinde sayısız nimetler vardır" (Nisa 4/94)
Bir ayetin mânâ ve ruhunu "iyi anlayıp, araştırmak", ayeti Hakkın gönülden okutmasını talep etmektir ki, "dünya hayatının geçici menfaatlerini isteyenlerin" nasibi değildir. (Nisa 4/94)
İddia ehlinin yegâne güvendiği yer nefsaniyet evidir.
Her kim gönlünü ve yüzünü (zatını) Hakka yöneltsek, "Allah ve Resulü uğrunda" dara âleminden mânâ âlemine "hicret edersek" nefsaniyet "evinden çıkar sonra da ölüm yetişirse onun ecri Allaha düşer" (Nisa 4/100) Ölmeden önce ölmekten daha büyük ecir Hakkla Hakkın katındaki bekâdır.
Onlar ki dünyayı tercih edip kendilerindeki hakkı aramazlar, "özbenliklerine hıyanet edenler" sınıfına dahildirler. (Nisa 4/107)
Hicret eden muhacir için gidilecek "bir çok güzel yer" den kasıt (Nisa 4/100) Hakkın Esmâ'ül Hüsnasındaki cemîlik ve güzellikler.
"Kim bir mü'mini kasden öldürür" (Nisa 4/93) ve fiili kendi tasarrufuna başlarsa bilsinki, mü'mini ancak Mü'min sıfatının gerçek sahibi Hakk Teâlâ öldürür; Ölmeden önce nefsinin sırrına onu muttali kılar.
Fiili kendine başlayan gafil ise, Hakkın yerine izafi benliğini araya koyarak şirke düşmüş olur. Azabın mazhar olması bundandır. Bilki her can alan, Hakkın emrini yerine getiren bir Hızır değildir.

Ey dost! Kişinin özüyle iletişim kurması bütün bir evrenle iletişimi gibidir. Özündeki müziği takib eden Ferd özgürdür. Kendi kalıplarına uymayan ruhları küçümseyip, aşağılamak mânâ yoksullarının meslekidir. Taklidde kalan yolda kalır. Gıpta varan ihsandan düşer. Herkez birdigerini kendindeki mânâ kadarıyla tanır. Kim hâline hakkılık ararsa o, nefsine varlık kazandırma telaşındadır. Kim nefsini hâlé dahil etmezse, hâlinin hakikata ilâhî iradeye mutabakat hâlindedir.

Gönlün yansımalarını âlemden, âlemin yansımalarını da gönlünden duyarsın. Gönül yüce semâlara uçmuşsa kendinde bulduğu mânâda o semânın ruhaniyetinden olur. Melekûtiyetin nûra niyetini ruhunda bulur. Üstünlük kişisel değil, mânevî ve ruhanî semâlardaki mertebeler itibariyledir. Cenab-ı Hakk "kiminî kiminden üstün kılmıştır" (Nisa 4/34) Hakkın takdiriyle değişen, koruyup kollamadaki üstünlük (kayyum) ilim ve marifetullah yönünden olup, hakkanî ahlâkla ahlâklanarak Hakkın sıfatlarına bürünen er kişiler içindir. "Er kişiler kadınlar (edilgen varlık) üzerinde hakimdirler" (4/34) kayyum sıfatıyla er kişilerin edilgen varlık üzerinde koruyucu ve kollayıcı olmaları Hakkın onlara ihsân eylediği ruhanî dirilik, himmet, farkındalık ve yakîn mertebeleri itibariyledir. Gerçekte kayyum olan varlık, her işi gözetip, koruyan ve her canlının üzerinde kaim olan Hakk Teâlâdır. Salih kadınlar, Allah'ın "kendilerini sakınıp, korudığı cihetle, kendileri de gaybı koruyup muhafaza edenler" (Nisa 4/34) gaybın korunması ilâhî ahlâkın ifade ettiği her husus, her hakk ve âdetullahtır; Hakkın huzurunda hududu aşmamaktır. Ehil olmayanlara karşı hakikat ilminin korunup, saklanması da gaybın korunmasına dahildir. Hakkla sırdaşlık, halkın namusunu gözetmektir. İlâhî ahlâka uygun davranmayan ve ezeldeki hakkanî nikâha riayet etmeyenlere "öğüt verilmesi", tevhid idrakına uyum sağlamayan bireylerin nefsaniyet "yataklarında yalnız bırakılması", onları hakikate kazanmaya dönük fiillerdir.

maksat kişiyi incitmek ve aşağılamak değil, nefsaniyetin boyutlarını ve şirk tehlikesini onlara onlarla göstermek suretiyle onları kollamaktır.

Ey dost! Her erkek suretindeki benlik er kişi değildir. Kadın suretinde belirip de Hakkın sıfatlarıyla sıfatlanmak suretiyle âhiret imanı olan nice kadın evliyalar mevcuttur. Ruhanî nikâhla bağlı olduğu Rabbiyle buluşmak isteyen kadın-erkek suretindeki 'edilgen benliğe' rehberlik yapan erler, gönül kablarındaki ilmi ve manevi enerjileri olan himmetlerini onlarla paylaşacak manevi "mallarından infak etmektedirler" (Nisa 4/34) Rehberini takib eden her tâlib, "sâlih kadınlar itaatkardır" ayetine tâbidir. Zirâ sâlih kişi' henüz şehidlik ve sıddıklık mertebesine ermemiştir. Sâlih kişi imân mertebesinde olup, şehidlik ihsân mertebesi, sıddıklık itkân mertebesidir. İlmiyle övünen ve kibirlenen kimseler "cimrilik ederek hem kıskanır hem de herkese bencilliği tavsiye edip, Allahın lütfundan kendilerine verdiği şeyleri saklarlarsa" (Nisa 4/37) manevi daralmayı ve sıkıntıyı davet etmiş olurlar. Zirâ kibirleriyle ve sahiplendikleriyle nefslerini "Hakka ortak koşmuş olurlar" (Nisa 4/36) Hakikat ehli için "Allaha ibadet etmek", ezelde Hakkın ihsânı olan ilâhi rahmeti yaymak suretiyle, 'onların'da ihsân mertebesine ulaşmalarına el vermek ve Hakkın tecellisini görmelerine vesile olarak, ibâdetlerindeki sırrı onlara göstermektir. Onlardan, "ellerinizin altında bulunan" size maddi ve manevi hizmet edenler, mânâ ve hakikat "yolcuları", sağlığına yitirmiş âhiret yolcuları "ana ve baba", kendini bu âlemde kaybetmiş mânâ "yetimleri", aynı yolda yürüyerek manevi yakınlık duyan "komşular", ruhanî yakınlığın hakikatine ermiş "akrabalar", içinde bulunduğu hâle mağlub "yolda kalmışlar" ve tevhidin mânâ ve ruhuna uymak suretiyle gayret gösteren "yol arkadaşlarıdır. (Nisa 4/36) Sübhan Allah en iyi ve doğrusunu bilir.

Ey dost! Hayatın kendisi bir salât (zikir) olup salât-ı vusta heran Hakkı anmak, Allah için yaşayıp, Allah için ölmektir. "Salâtları ve salât-ı vustayı koruyun" (Bakara 2/238)

Hayatın içindeki 'kıyam', her an Hakkın huzurunda bulunmanın bilincinde, Hakkla Hakkda olmaktır. Hayatın içindeki 'rükû' Hakkın takdir ettiği yaşam programının bütün safhalarında huzura kalble her hâlinden ve sende tecelli eyleyen Rabbinden razı olmaktır. Hayatın içindeki 'secde' Allaha teslim olurken, teslimiyetin içine gizli şirk mikrobu katmadan, tecellî sahibinde fânî olmaktır.

Hayatın içinde 'et-tahiyyatü'ye oturmak hâl ile hemdin hakiki katını yaşayarak, ihsân ve îkan mertebelerinde ve yakiyn'in her kademesinde Dost ile sohbet etmektir. Hayatın içindeki daimi namazın (salat-ı vustanın) sırrı budur. Kim bu sırrı yaşamının her anında uygularsa, "işte onlar Allahın kendilerine nimet verdiği nebîler, sıddıklar, şehîdler ve sâlihlerle beraber olurlar" (Nisa 4/69),

Yaşamdaki sıdk seccadesinin sağında âhiret, solunda dünya var. Sen her ikisini de onu taleb edenlere bırak, "İki yakını da çıkar Allaha bak," (Tâhâ 20/12) "Mukaddes vâdi Tuvadasın" (Tâhâ 20/12) Tevhid vâdisine giren kulun fiili "sıdk ile girip sıdk ile çıkmaktır" hazırdan; ikilik izi bırakmamaktır Tuvada. Hakkın "en yüce ayeti" insanda saklıdır. (Tâhâ 20/23) Yeterki o özbenliğine yönelsin. "Elini koynuna sokup", özdeki nûru görsün. (Tâhâ 20/22) Nefislerde Firavunluk yapan zorlayıcı benlik (nefs-i emmâre) kendi azgınlığından körelip, özündeki ayeti göremez. Deki, "Rabbim göğsünü genişlet. İşimi bana kolaylaştır" (Tâhâ 20/25-26) Tıpkı ağaçtaki ateşten seslendiğin gibi benden konuşan varlık gerçekte Sensin!

O halde, "dilimdeki bağı çöz ki sözümü anlasınlar" (Tâhâ 20/27-28) Dildeki 'ukde' o ikilik bağıdır ki, kendini Hakkın yazgı dışı gören özsel benlik konuştuğunu sanır. Oysa her sıfatın sahibi Cenab-ı Hakkdır.

"Ben bir kulumu sevdiğim zaman onun işiten kulağı, söyleyen dili olurum" şerefli hadisi dilâdeki düşünüşü nasıl çözüldüğünü bildirir. İşte bendeki ikilik düşüncü çözüldüğünü kulundan işitip, söyleyen Hakk Teâlâ olur. İşte onlar yaşamın her anında, "ayakta dururken, otururken, yada yanları üzerine yatarken Allahı anarlar" (Âl-i İmrân 3/191), ve salat-ı mustanın hakikatine yükselirler. Ey aziz! Bir budistin veya taocunun itikadına uygun olarak yaptığı ibadet salâtdır. Bir muvahhidin, bir isevinin ibadeti de salatdır. Amazondaki yerliyle Avustralyadaki aborjinin inançlarına uygun ibadetlerinin hepsi salâtdan sayılır. Zira kim hangi isimle olursa olsun Allaha ibadet etmiş olur. "Bütün güzel isimler Onundur" Salâtın en güzeli ve anlamı en derin olanı ise peygamber efendimizin (s.a.v.) edâ eylediği salâtdır. Onu yaşamak için, onun nuruyla yıkanıp, ahlâkını kendinde bulmak gerek!

Yetmiş üç Fırkanın her biri kendini en yakın görüp, en doğru olduğunu bilir. Kim ki nefsini en hakir görüp, Hakkın varlığını Hakkla bilir, odur salıklarını çıkarıp Tuvada sessizce yol alan, kevserin canından canlar bulan.

Ey dost! Malum olanı aktarmak marifet değil. Malum olmayanı bildirmek her canın nasibi değil.

Kim sesin, sözün peşinden koşmazsa sesde sözde ona gelir.
Kim âlemin peşinden gitmezse bütün âlem ona gelir.

İkilik kalktığını tevhid ikan ile bilinir. Fetih gerçekleştiğinde şehrin kâbenin şehri Mekkeye girilir.

Bilki insan Hz Allahın en aziz kelamıdır. Zira o, Hakkın mazharıdır. Hakkın insanda bulunduğu en güzel nimet, temiz bir kalb ve güzel ahlâkdır. Zira o güzel insan Hakkın kendi cemâlini seyrettiği muhabbetullah aynasıdır. O halde ey can! ayırım yapmadan her canlıyı eşit sev sevdiğin zaman, Allah için sev.

Ey dost! Niyet her şeyin başlangıcıdır. Fesad, fiilden önce nefisten doğar. Şerri, yüzelmeden önce gönülden doğar. Nefsaniyet kendi karanlığında, ruhaniyet kendi aydınlığındadır. "Dönüp gittiğinde gecede, aydınlandığında sabaha andolsun" (Müddessir 74/33-34)

Zerre, deryanın sinesindedir velâkin ummanın uçsuz bucaksız heybetinden habersizdir. İnsan ki Hakkın tecellî eyleyişi suret-i Hakkıdır, bilgisizliği nedeniyle özbenliğindeki Rabbının varlığından habersizdir. "Şah damarından daha yakın olan," sana senden daha yakın değilmidir? Mademki mutlak varlık sana senden yakındır, o halde 'sen' nesin? Zerrenin verebileceği cevab kendindeki ilim kadardır. Deryadaki bütün varoluş biçimlerini ve deryayı zerrenin içine sığdırmak ne mümkün! Kaldıki deryanın varlığının dışında zerre diyede bir şey yok! Zerreyi duşlarsa derya, deryalığından bir şey kaybetmez; kucaklarsa onu, uçsuz bucaksız zenginliğine bir şey katmış sayılmaz. Asıl şaşılacak olan husus, zerrenin kendini deryadan gayrı bir varlık olarak hayal etmesidir; izafi kimliğiyle kibirlenmesidir. Kulluklarıyla şuura duyanlar varya, onlardır en çok şirk çamuruna batmış ve tevbeye muhtaç olanlar; "Şüphesiz Allah kibirlenip, övünenleri sevmez" (Nisa 4/36) Onlar şirk çamuruna bulanmışlarsa, "şefaatçıların şefaatide onlara fayda vermez" (Müddessir 74/48) İkilik çamurundan arınıp, bağışlanmak için deryanın lütfuna, berrak ve pak sularıyla zerreyi çamurlu nefsinden yıkamasına ihtiyaç vardır. Bağışlayıp, kucaklayan, bağışlanmaya ehil olandır. "O dilemedikçe onlar zikredemez. Takvanın ehli O'dur. O'dur bağışlamanın ehli" (Müddessir 74/56)

Ey aziz! Mademki hepimiz o tek bir zerreden, "tek bir nefisten" (Nisa 4/1) oluşmuşuz, o halde neden bu birbirlerimize karşı şuursuz tutumumuz. Hepimiz Hakkın kitabındaki canlı birer hecesiz.

"Kendilerine kitabdan bir nasib verilmiş olanları görmüyormusun?" (Nisa 4/44,51) hitabının muhatabıyız. Hepimiz bir diğerimizi inkar değil, doğrulamak durumundayız. Zira birbirinizi inkar etmek kendinizi ve bizde olanı inkar demektir. Yüce Muhaddes Zat diliyor ki, "Ey ehl-i kitab! Sizin yanınızda bulunanı doğrulamak üzere indirdiğimize iman edin. Hakkın emri mutlaka yerine gelir" (Nisa 4/47)

Yanınızdaki her birey sizde bulunanı doğrularken, sizdeki Hakkın varlığına tasdik etmiş olur. Zira doğruladığımız Mutlak Hakikat, birer zerre olarak Deryayı doğruladığımızdır. Çünkü Kuviyet birdir. "De ki O, Allah birdir" (İhlas 112) O halde her zerre Onu Onunla Onda hamd eder, bunun bilincinde olmasada "Bilen olarak Allah yeter" (Nisa 4/70)

Zerrenin nasib: derya ile deryada olmaktır, kendine farklı bir kimlik aramak değil! Madem ki o derya ile deryadadır, o halde gerçekte deryada fani ve deryayla bahidir. Onda olmak bütün yaratıklarla birlikte olmaktan üstündür. Zira, deryadaki varoluşun hepsine şahid olur, hepsinin kitabdan olan nasibini deryadan okur, "O'dur ümmilere içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyip arındıran" (Cuma 62/2)

Ey dost! İnsan kendi özünden saklanmak için mi dünyayla bu kadar meşguldür? Oysa bir an için onu terketse sanki dünya başının üstüne yıkılır! Gerçeğe yönelmekten neden bu kadar çok korkar insan! Oysa hakikat o kadar yalın, o kadar güzel ki! Sen olmadan varlığı varlıkta yaşamak varken bu kaçış neden? Ölümlü olduğunu ne zaman unuttu insan! Oysa kendi hakikatini taşımağa layık yaratılmıştır insan! Bilki neye odaklanırsan onu görür gayrını görmez olursun.

Cuma günü diğer günlerden üstündür, ama hangi cuma! Haftanın belirli bir gününmüdür o? Yoksa tevhidin özüne erip, varlığı cem ettiğin günmüdür o cuma!

Eydost! Algılamalardaki sınırlandırmalar ve yetersizlikler olmasa söze ihtiyaç duyulmazdı. Zira söz, mânâların belirli kalıplar ve ifade ettiği hudutlar içinde anlaşılabilmesi için vücûda gelmiştir. İsimler ise idrak boyutlarındaki tanımlamalara duyulan ihtiyaç için mevcuttur. Nitekim bir şeyin bilinir olması, onun isimlendirilmesini gerekli kılar. Ancak o takdirde şeyin varlığı bilinip, tanınmış olur. İşte bu halde kelimelere muhtaç olan Âdemdir. "Âdem ilham ile Rabbından bazı kelimeler aldı ve tevbe etti" (Bakara 2/37) Âdemin tevbesi, Cennetden-dünyaya, mânâdan-dasya, tevhidin genişliğinden, dualitenin dar ve sınırlı kalıplarına düşüşü nedeniyledir. "İnmiş birbirinize hasım olarak" (2/36) hitabı, ikiliği gerektirir. Âdemoğlu için varlığının hakikatine uyanıncaya kadar, ikilik âlemi olan "yeryüzünden belli bir zamana kadar yararlanmak vardır" (Bakara 2/36) İkilik ve zıtlar âlemindeki yararlanış, bireyin kemâle ermesi içindir.

'Dorarsan kemâl nedir?' Derimki; 'Sendeki her fazlalığın zâil olmasıdır.' 'Bu, noksanlık değilmidir?' dersen; Derimki eydost! Noksan olmayan varlık Hakk Teâlanın varlığından kul olupda noksanlık âlemine inmeyen varmıdır! Noksanlık, özbenliğinde Rabbından gayrı bulduğun her fazlalıktır. Su, ancak çıktığı kaynakta arıdır. Rabbın kemâl ve cemâl üzeredir. Noksan olan o görüştürki Teki birden fazla görür. Rabbını Rabbıyla gören göz nasıl noksan olsun!

Özdeki varlığın şahidi sensin! "Rabbın âdemoğullarını kendi benliklerine şahit tuttu" (A'raf 7/172) Kendi gözlerinin fonksiyonuna şahid olduğun gibi Hakkın tecellisinin tanığı sensin. İşte o şahidlik dahi sendeki bir fazlalıktır. "Şahid olarak Allah Zâtına yetmezmi?" Kendinden gayrı bir varlığın bulunmadığı varoluşta şahidi ve delili kendisidir tecellisine.

O halde âdem için noksanlık sayılan fazlalık, nefsini Hakkın payı bilmesidir. Ne zamanki can, bütünüyle Hakka yönelerek her hususta Allahı nefsine tercih edip Rabbine teslim olur, "kurtuluş hidâyetine uyanlarındır" (Tâhâ 20/47) müjdesini alır.
Nefsindeki ikilikten azad olup kemâle eren benlik, Rabbı tarafından "tesviye edilip ona Ruhundan üflendiğinde" (Hicr 15/29), varlığı artık Hakkın varlığı olur. Zirâ, Hakkın kendi katından ihsân eylediği bir ruh ile Hakkla Hakkda bâkî olur.
Şu halde ey dost! Kişinin nasıl göründüğü değil nasıl olduğu önemlidir. Kimi insan sıhhatli görünebilir velâkin sayısız hastalıkların taşıyıcısı olabilir. Kimileri çok dindar görünebilir velâkin içi ikilik küfrüyle doludur. Zalim kişi masum görünebilir, ne vakit gönül karanlıktır o melek yüzlünün.
Bazıları şikayet edebilir "Neden ben Hakkın cemâlini göremiyorum" diye. Ona, 'sen öncelikli ziynet olan takvanı göster ki, Hakkda sana cemâlini göstersin denilir. Selamlanmak isteyen önce selamlamalıdır. Kucaklanmak isteyen önce kucaklamalıdır. Kim ki hayrı erteler, nefsini hayra tercih etmiş olur. Nefsin ayıbı varlık iddiasıdır. Kim ki takvayla ihrama bürünür, mânâların açıldığı semâya erer. İhram, izâfî benliğin yokluk örtüsüdür. Hakkın varlığı huzurunda nefse farklı bir varlık aramamak takvanın sırrıdır. "Ey âdemoğulları. Size (sureti) ayıbınızı örtücek bir giysi indirdik fakat, (hakikat örtüsü) takva hepsinden hayırlıdır" (Araf 7/26) Kulun cemâli olan takva zâhirde Hakkın emirlerine uymak, bâtında ise izâfî benliğin yokluğudur. velâkin yokluğa dahi sahip çıkmadan.
Ey o'ğ! Mademki kur'ân Hakkın kelâmıdır. Hakkın kelâmını dile getiren her şey kur'andan sayılır.

Ey dost! Her bireyin inancı yaşamındaki tercihlerden, her canın kaderi yöneldiği istikametten belli olur. kimin rahmet, kimin gazab sahibi olduğu taaruzundan anlaşılır; Zalim zulmeder, mümin sabreder. Hakkdan yardım dileği, sabra sarılmakla makbul olur zira, "Allah sabredenlerle beraberdir" Namaz ise dileklerin iletilmesinde en etkili vesiledir. "Sabır ve salat ile yardım dileyin" (Bakara 2/153) Kulun niyazı Hakkın inayetini talep etmek, Hakkın murade kulunu arındırmaktır. "Allah sizden yalnızca kirliliği gidermek ve sizi tertemiz hale getirmek istiyor" (Ahzab 33/33) kuldaki kirlilik, izafi benlik olup insan, her gaflet ve noksanlıktan arındığında, yaratıldığı gibi tertemiz olarak Hakka rücu eder. O ki, nefsinde Hakkın gayri her fikir ve zikirden arınmıştır, yeniden doğmuş bir bebek gibidir.

Ey can! "Göklerin ve yerin mülkü Allahındır" (Nur 24/42) Hakkın mülkü Onun kendinden kendine olan tecellisidir. Onun zahir ve batındaki hükümdarlığının dışında ne farklı bir mülk, ne de Ona ortak Ondan gayri bir varlık yoktur. Zira, tevhidin özünde ikilik yoktur. O halde nefsaniyet, özbenliğin kiri olup gizli şirki yaşayanlar için bir şaşırtmacadır. Nefsini ve zanlarını herşeyden çok önemseyenler için hazırlanan sınav, " onları (nefsaniyetlerinden) seslenişinle şaşırt, mallarına ve evlatlarına ortak ol" (İsra 17/64) emriyle hükme bağlanmıştır. Geçici dünya menfaatlerini mülk gibi algılamaktır şaşırtma mekri. Emanet olan evlatlara salıp çıkma yanılgısıdır 'sanal ortaklık'.

Vehim ve vesvese, aldanıştan başka bir şey vaat etmez. Bununla beraber her benliğin yönelmekten hoşnud olduğu bir zan var ki, hiç biri "birbirlerinin kıblesine uymaz" (Bakara 2/145) Zira her biri kendi kaderini takib eder. Kim hangi yöne vechini döndürürse döndürsün Hakk Teala "hepsini bir araya getirir" (Bakara 2/148) kimi Onun cemaline, kimi Onun celaline yöneldiğinde, onlarda tecelli

eyleyen isimler mağrifetiyle her benlik, hakiki kıble olan Mukaddes Zât'a yönelmiş olur; Yüzler nereye dönerse dönsün O'nun vechini bulur. O Zât ki, söylenmeyen sözleri duyar, işlenmeyen fiilleri bilir, bütün te'zim ve dualar Ona yöneliktir. "Her biri kendi duyuşunu ve tesbihini bilmiştir" (Nûr 24/41)

Sanal mülklerinin hayal evinde yaşayanlar, hayallerinin bir gün yıkılacağı korkusunu taşırlar. Panik atak, yapay kişiliğin vehim ve evhamla kendini kandırmasıdır. Salt hakikat hayalperestler için zelzele gibidir. Ruhsal denge bozulup, izafi benlik "arzı sarsıldığında, yüklendiği (zihnsel) ağırlıkları (özün) dışına atıldığında ve insan, bunca ne oluyor, diye (hâlini) sorguladığında" (Zilzâl 99/1,2,3), özüyle başbaşa kalır; Varlığının hikmetini o gün öğrenir, "çünkü Rabbin bildirmesiyle kendi (sırrından) haberdar olmuştur" (Zilzâl 99/5)

Her can hata eder ve lâkin kim ki aynı hatada ısrar eder, "kalblerin bile bile yöneldiğinde günah vardır" (Ahzâb 33/5)
Sorunum sadece bir şaşırtmacadır nefsin kör gözüne.
Hayaller sanki zencirler gibidir hayalperest nefse. Ey dost, hayallerin peşinden koşan nefsine şöyle seslen" eğer dünya dirliği ve düzünü istiyorsan gelin size boşanma bedelini ödeyeyim de güzellikle sizi salıvereyim" (Ahzâb 33/28)
Bütki nefsinden boşanma bedeli irade ödülüdür. İzafi benliğinden ölen can, nefsini salıvermiş olur; Tertemiz bir ruhla tevhidin hakikat semâsına yükselmiş olur. Bilsen ki şu dünya gibi nice dünyalar görünsede göze, hiçbiri benzemez gönüldeki mânâ şehrine; Bütün denizler bir araya gelse de, hiçbiri erişemez Hakkın lütfettiği gönül deryasındaki zenginliğe.
Öylesine derin ve gizem doludur insan, bir kez olsun görebilse, özdeki eşsiz tecelliyi, sessizce!

Ey dost! Ruhanî boyutta Hakk Teâlânın kuluna mülk vermesi onu ya nebilikle şereflendirmesi, "Rabbim! Mülkden nasibimi verdin" (Yusuf 12/101), veya velâyetle nimetlendirmesidir; "Ona katımızdan bir rahmet (velâyet) vermiş, yine ona indimizden ilim öğretmiştik." (Kehf 18/65)

Nübüvvet mülkünün nûru peygamberlerin, velâyet mülkünün nûru Sıddıkların nasibidir. Onlar ki, nefsaniyet yurdunun çamurlu toprağından uzaklaşmış, hakikate yaşamak üzere varlık sırrına yönelmiş, Hakkın rızasına dönük, sözden ve lakâbdan, maddi ve manevî her dava ve maldan arınmış, ikilik âleminde garib kalmış, dünyada muhacir olan hakikat ehli ferdlerdir; "Allahın verdiği bu mülk, yurtlarından ve mallarından çıkarılmış, Allahtan bir lütuf ve rıza dileyen, Allahın dinine ve Peygambere yardım eden fakir muhacirler içindir. Sıddıklardır bunlar". (Haşr 59/8)

Mülk, Hakkın kulları üzerindeki tasarrufudur. Hakkın vekili olarak yedi ilâhi sıfatın (hayat, ilim, semi, basir, irade, kudret, kelam) mazharı olan insan, nefsindeki mülkün tanığıdır. Sıfatlarının asli sahibi olan Mukaddes Varlık Mim ile Melik, Lâm ile Lâtif, Kaf ile Kadir'dir; "Ne yücedir ki O, mülk Onun elindedir. Herşeye gücü yeten Kadirdir." (Mülk 67/1) Mülkünün tasarrufu Melik isminin hâkimiyetinde olup, her işten haberdardır; "O Lâtif Zat Habir'dir" (Mülk 67/14) 'Herşey' sözcüğü fiilleriyle, isim ve sıfatlarıyla, olmuş ve olacakları kapsayıp, tecellinin gerçek sahibine işaret eder. Zira, bütün yaratışlar Onun rıza ve izni üzerine gerçekleşir. Kimin hangi eyleme yöneleceği, hangi sıfatı kuşanacağı Onun ilmindedir, "İnnehu Aliymun bi Zâtissudur" (Mülk 67/13). Hangi gönülde nasıl tecelli eyleyeceği, yaşam ve ölüm sırrı, "Azîz ve Gafur Allahın" indindedir. (Mülk 67/2) Mülk ve yönetim, Zâtından Zâtına olan tecellisinde gerçekleşir "O, herşeyi Basîrdir" (Mülk 67/19)

O'nun rızasında rahmet, izninde azâb vardır. Kimi Lütuf ile seyreder "Ecrun kebîr", (Mülk 67/12) kimi azâb ile seyirdedir: "azâbın sefîr" (Mülk 67/5)

Her zannın karşılığında bir zann vardır. Her güzelin karşısında bir ayna vardır. Hüsnüzann aynasından rahmet kendini gözler. Sûzann aynasından azâb görünür

Cennete zihinle değil, gönülle girilir. Şuur boyutundaki esma açılımı, Esmâ'ül Hüsnâ'dan bir yansımadır ancak. Zâti tecelli o candadır ki, gönül gözüyle Hakk'dan duyup, Hakk'la gören kul, Hakk'da fânî ve Hakk'da bâkîdir. Aklını ve gönlünü Hakk'a verenler bilir; "Size işitme, görme, kalbler veren O'dur." (Mülk 67/23)

Kulun mânevî hayatı, onun sahib olduğu öyle bir mülkiyettir ki, tepki ve tercihleriyle sahibini âhiret vücûduna intikâl ettirir; "Kanatlarını açıp yükselen kuşları görmezler mi!". (Mülk 67/19)

Hakikat semâsında seyreden ruhaniyet kuşu, emanetindeki İlâhî sıfatları ancak Allah için kullanırken, hiç bir uyumsuzluğa şâhid olmaz; "Yedi semânın yaratılışı birbirleriyle uyumludur." (Mülk 67/3)

Zıtlık (tefâvut) dualite âleminin niteliği olup, Mutlak Varlık her zıddıktan münezzehdir; "Rahmanın yaratışında hiç bir uyumsuzluk yoktur." (Mülk 67/3)

Ey aziz! Gölgenin mülkü yoktur. Mal ve evlatlar geçicidir. Kalıcı mülk ise sâlih amellerdir. Cismanî beden eşyası mülkdür; Mânevî mülk ise tevâzu ve edebtir. Mevki ve makam hayalî mülkdür, Hakiki mülk ise özdeki Hakk nurudur; "onların nurları önlerinden ve sağlarından aydınlatır." (Tahrim 66/8) Bu nûr imân sahipleri olan ve kitabı sağdan alan ehl-i yemini aydınlatan nûrdur. Ehl-i yakîn ise bütün yönlerden aydınlanır. "Nûrumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla" (Tahrim 66/8) niyazı, izâfî varlığından rahmet içinde sıyrılıp, her yönden sâfî nûr olma muradıdır.

"Kendilerine kitabdan bir nasib verilmiş olanları görmüyormusun?" (Nisa 4/44,51) hitabının muhatabıyız. Hepimiz bir diğerimizi inkar değil, doğrulamak durumundayız. Zira birbirinizi inkar etmek kendinizi ve bizde olanı inkar demektir. Yüce Muhaddes Zat diliyor ki, "Ey ehl-i kitab! Sizin yanınızda bulunanı doğrulamak üzere indirdiğimize iman edin. Hakkın emri mutlaka yerine gelir" (Nisa 4/47)

Yanınızdaki her birey sizde bulunanı doğrularken, sizdeki Hakkın varlığına tasdik etmiş olur. Zira doğruladığımız Mutlak Hakikat, birer zerre olarak Deryayı doğruladığımızdır. Çünkü Kuviyet birdir. "De ki O, Allah birdir" (İhlas 112) O halde her zerre Onu Onunla Onda hamd eder, bunun bilincinde olmasada "Bilen olarak Allah yeter" (Nisa 4/70)

Zerrenin nasib: derya ile deryada olmaktır, kendine farklı bir kimlik aramak değil! Madem ki o derya ile deryadadır, o halde gerçekte deryada fani ve deryayla bahidir. Onda olmak bütün yaratıklarla birlikte olmaktan üstündür. Zira, deryadaki varoluşun hepsine şahid olur, hepsinin kitabdan olan nasibini deryadan okur, "O'dur ümmilere içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyip arındıran" (Cuma 62/2)

Ey dost! İnsan kendi özünden saklanmak için mi dünyayla bu kadar meşguldür? Oysa bir an için onu terketse sanki dünya başının üstüne yıkılır! Gerçeğe yönelmekten neden bu kadar çok korkar insan! Oysa hakikat o kadar yalın, o kadar güzel ki! Sen olmadan varlığı varlıkta yaşamak varken bu kaçış neden? Ölümlü olduğunu ne zaman unuttu insan! Oysa kendi hakikatini taşımağa layık yaratılmıştır insan! Bilki neye odaklanırsan onu görür gayrını görmez olursun.

Cuma günü diğer günlerden üstündür, ama hangi cuma! Haftanın belirli bir gününmüdür o? Yoksa tevhidin özüne erip, varlığı cem ettiğin günmüdür o cuma!

kalır, nede kalbde bir hatırlık. Zâtî tecellîde ne fiil, ne isim, ne sıfat, her kavram ve parmaklık kaybolur. Ölmeden önce nefsaniyetinden öldürüp, Hakkal yakîyn nûruyla dirilik veren O'dur; "Ölüden diriyi çıkarır" (Âl-i İmran 3/27, En'âm 6/95, Yûnus 10/31, Rûm 30/19) Dört ayrı surede mânânın ifade edilmesindeki hikmet, insan hayatındaki dört mevsimde farklı mânevî tecellilerdir. Subhan Allah en doğrusunu bilir. "Diriden ölü çıkması", ruhâniyetin zıddı hâller olup, denizden çıkıp kerede yüzmek misâli, suyun kaynağına vardıktan sonra sâkî peşinden koşmak gibidir. Şûr ışığına erdikten sonra mum yakmak gibidir. Şu halde başkalarının kandiliyle değil, zâtında tecellî eyleyen nûrun ışığıyla yürü ki, mum sönecini yolda kalmayasın! Her canın yaşamı, kendindeki kemâle, ahsen-i takvîm'e ermesi içindir.

Ey aziz! Sen sendeki ruhanî ve ahlâkî muhammede ermeden Allahın Resûlünü (s.a.v.) tanıyamazsın. Bilki özbenliğindeki ışık, "Tûr tarafındaki ateş" (Kasas 28/29) Güneşin payı değildir. Nasıl ki Allah Resûlü (s.a.v.) âlemlere rahmet güneşi olarak gönderilmişse, senin ruhunda onun nûrundan bir nûr olarak gönül âleminde Rabbının kulu ve elçisidir. Bu sırra işaret eden İbrahim (a.s)'in dostluk dilinden sesleniş ve niyazı bütün canlara bir davet gibidir. "Rabbımız onlara özbenliklerinden Senin ayetlerini (Seninle) okuyacak, kendilerindeki kitabı ve hikmeti öğretip, iç ve dış âlemlerini (nefsaniyetlerinden) arındıracak bir resul bâs et (dirilik ver)" (Bakara 2/129) Ey can! Seni serden arındırıp, zâhirini ve bâtınını Hakka yöneltip, özündeki varlık kitabını ve sırrında kayıtlı hakikat ilmini öğretecek olan elçi ve rehber senin terkemiz ruhundur. Zira o, Hakk Teâlanın nefsin den üflediği nûrudur. Vehim ve evham düşünceleriyle nefsi körü düşünceye dönüştüren özbenliğinden kurtulmak, Hakkın inâyetiyle nefsi Hakka teslim etmek demektir. Teslimiyetin gerçek anlamı Allah için yaşayıp, Allah için ölmektir.

Ey dost! Seven sevgiliyi kendinde bulmadıkça ikilikte kalır.
Hakiki aşk odurki sen gittinmi sende Sevgili kalır.

Dünya ehli dünyanın baş, resonuyla uğraşır. Hakikat ehli her âlemden tevbe ile hem dünyâ hem de ukbâdan soyunmuştur; "Sizden sağlam söz almıştık da (nefsin tahakkümünü) Tur'u üzerinizden kaldırmıştık." (Bakara 2/93) Sağlam söz nedir? Aşka sadakattan gayrı! Hakkın murade nedir? Kuluna rahmetten gayrı! Nefsinin seçtiğinin peşinden koşturur da Hakkın seçtiğini görmez olur insan! Oysa, "İmân sahibi erkekle, imân sahibi kadının kendi arzularına göre seçim hakkı yoktur." (Ahzâb 33/36) O halde ey can! Seçtiğin herşeyde Hakkın rızasını ara; kimin rengine büründüğüne dikkat et. Hâ Mîm'in rengine boyanmışsa, belki eşsiz deryanın rengine bürünmüşsün demektir; Nûra bürünen nûr olur. Kimki meleklik ahlâkına bürünür, meleklerden sayılır o; kimki şeytaniyetin sıfatlarına sarılır, ateşe yerleşmiştir o. Ateş nedir? Kötü huylardan gayrı! Ateşi nesöndürür? Hoşgörü ve hilimden gayrı! Kimki gönülden yakarır, duasının kabul olunacağına işaret vardır. Kimki tevbeyi küçümser, bağışlanma umudu boğazında düğüm olmuştur. Özünü "inkar edenin duası boşunadır." (Mü'min 40/50) Her bireyin yetindiği şey kendi hâline göredir. Kimileri hayal ile yatıp kalkar. Kimileri dünyanın süsüyle sarhoş olur. Kimileri şeriatın kabuğuyla yetinir. Bazıları hakikati kendi malı bilir. Oysa, "Göklerin, yerin ve içindeki herşeyin mülkiyeti Allah'ındır." (Maide 5/17) Özün gönlü sır küpüdür; söze değil, öze bakar. Sese değil, seslenene bakar. "Ona Tur'un sağından (sırrından) seslendik, sırdaşı fısıldaşmak için (sıfat tecellisiyle) onu yakınlığa (kurbiyet makamına) eriştirdik." (Meryem 19/52) Yakınlık ve uzaklık gibi zıt mânâlar halka göredir. Zât-ı Hakk her uyumsuzluktan münezzehdir. Görünürde birbirine benzeyen sayısız suretler var. Sûrete değil, sîrete bak! Ağacın dalına değil, geçmişine bak! Seveni Sevgiliye bağlayan vasıta gönüldür

Hakkın sesini mideden değil, gönülden duyarsın. O gönül sahibi ki olgun bir ağaç gibidir, meyvası bal gibidir," ve bir ağaç yetiştirdik Tûr'u sînâdan yükselir." (Mü'minûn 23/20) Deryada yüzen yunusların şarkısı aşkın sesidir. Kendini deryaya veren insanın sesi deryanın sesidir. Her ferd kendindeki ilim kadar çevresini bilir; kendini Halk Teâlâya veren can Hakkın ilmiyle bilir. Mânevî zenginlik olan Hakkın tecellîsini müşahede ve bâtınî güzellik olan keşf. "Kudret helvası ve bıldırcını üzerinize indirdik." (Tâ Hâ 20/80) Kim ki dünyayı arzular nasıvâ boyutuna iner; "öyleyse inin şehre, arzularınız onadadır." (Bakara 2/61) Kim ki ukbâyı diler, "o daha hayırlıdır". Kim ki ancak Allah'ı murad eder; Her iki âlemde de Hakk onadadır. O ki izâfî benliğinde inatla durur, nefsin hırsı ve evhamı onun zindanıdır, "sen, Biz seslendiğimizde Tûr tarafında değildin" (Kasas 28/46) O ki hayr'ın sesini dinler, kurtuluşu onadadır. Kim ki anlamsız konuşmaz, gönlünün sesini gülşenden duyar. Kim ki mülke ortak çıkmaz, kudret elinde kalem gibidir. Ey aziz! Candan tatlı ne varsa hepsi nasivâdan sayılır. Aşkla tadlanan ne varsa hepsi aşkdan sayılır.

Nerede o can ki özündeki Cananı görsün? Nerede o aşık gönülki tecellî asumânına uçsun! Hani o imân sahibi ki, "dinini Allah'a hos kılsın" (Nisa 4/146) Vaadine olan sadakatının tesbiti için insanın kendi nefsi takvasına tanıktır. "Sizden söz almıştık, Tûr'da üstünüze kaldırıp, verdiğimiz (hikmet) kitabını sağlam tutun ve içinizdeki hakikatten gâfil olmayınki korunasınız" (Bakara 2/63) Ey dost! Yola engeller koyan, benliğin kerâsîdir. Kendinden vazgeçtiğini, yokun aşık ve müstakîm olduğunu gönül gözü görür. Nefsin yedi vâdisinde de gönül ışıtır. Gönül sahipleri, "tek bir ümmet" gibidir. (Enbiya 21/92) Öze ermemiş benliğin imânı taklitten öteye geçemez. Taklitçinin sesi akortsuz akordiyon gibidir. Gönül ehlinin her sözü Kevser havuzundan akan billûr su gibidir.

Ey dost! Fiiller ve isimlerdeki tecellisiyle madde ve mana, halk ve emir âlemindeki herşey, "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Onundur" (Bakara 2/255) Gök batınsa, yer zahirdir. Gök ademse, yer edilgendir. Gök ruhaniyetse, yer cismaniyettir. Gökten yağarsa gönül doğurganlığa dönüşür. Gönül gökdür, bedense toprak gibidir. Gönül şehri gökdedir. Nefsin şehri dünyadadır. Masivaya terketmeden hakikate eremezsin. Dünyayı terketmeden göğe eremezsin. Nefsinden ölmeden öze eremezsin. Ceylandaki güzelliği gören göz, dönüp de akabaya bakarmı hiç! Tecelli semasına yükselen, dönüp de dünyaya bakarmı hiç! Bir kedi dahi hangi kapıdan rızk geleceğini bilirken, Hakkın rahmet kapısından gafil insana ne demeli!

Kapıdan kapıya fark var. Kimileri kulluk kapısından girip şükreder. Zira, "onlara kapıdan secde ederek girin" (Nisa 4/154); Benlik bırakmaya denilmiştir. Kimileri azab kapısına yönelip nefsine zulmeder. Zira, ikilik âleminde sıkışıp, sen-ben davası gütmüşlerdir. Hırs ve dünya sevdası için koşuşturanların varacakları "yedi (geçit) kapısı vardır. Her kapı (uzaklığa düşen) bir grup için ayrılmıştır" (Hicr 15/44) Hakkın onlara tevdi ettiği emanet sıfatlara sahiplenmeye çalışan kibirlilerin basmağıdır orası. Din adına halkı korku salarak rahmetten uzaklaştırmağa çalışanların durağıdır orası; "Büyüklük taslayarlar varya onlara (ruhaniyet semasındaki) gök kapıları açılmayacaktır" Benliklerinden eriyinceye kadar, "deve iğne deliğinden geçinceye kadar Cennete girmeyeceklerdir" (A'raf 7/40)

Ey ozan! Tarif üzerine dağı bilenle, dağda yaşayarak onu tanıyanın bilgisi birmidir? Tur dağından seslenenle, ağaçtaki nurdan hitab edenin tüviyeti bir ise, özbenliğinden hakka davet eden kimdir dersin? Nefsini tanımayan kişiye arif denebilirmi! Kelam sıfatı Hakka ait ise, sükut kimin sıfatıdır dersin?

Kimin aşkı fazlaysa onun taşkınlığı çok olur. Kimin himmeti çoksa onun sükûtu çok olur. Bir adamı ona der ki, adamı dinden soğutuyorsun! Öğüt verdiğini zanneden şaşkın, öğüt olmaya muhtaç olmasın! Deyiş ve bilgiyle yapılmayan hiç bir iş aşk ve hikmetle yapılan hizmet gibi değerli değildir. "İnsanların en hayırlısı en faydalı olandır" denildi; En dindar olandır denilmedi.

Himmeti üstün kişi kâmildir. Nefsini üstün sayan cahildir.
Kim ruslatın kokusunu daha çok alıyorsa, mânâ sarrafının yakutudur o.
Kim canın sırrına daha çok ermişse, canların canıdır o.
Hakkın rahmetini kendisine kurbet kapısı açılanlar bilir
Hakkın inâyetini vesilesiz yakınlığa geçenler bilir. İhsân kapısından tevazu ve edebe büründen kullar girer, "onlara denildiki, şu(görünür) şehrin de yerleşin, (bâtını) nimetlerinden yeyin ve (izafi benlik günahından) arınarak bağışlanmak istiyoruz affet'deyin ve kapıdan eğilerek girinki bağışlayalım" (Ar'âf 7/161)

Ey aziz! Nefsi tatmin için yapılan hiç bir uğraşı, isterse ibâdet olsun, takvadan değildir. Takva, içinde benliğin hazzı bulunmayan bir ibadettirki, Hakkın mutlak varlığından sakınan kullar bilir.

Şeriat denizinin şekline bakıp, köpüğüne aldananlar, deryadaki inci ve mercanlardan bîhaber kaldılar. Fânî benliği hakiki benlik sananlar, dünyanın rengine ve sesine karışmışlardır. İzafi benliği âhirete taşımağa çalışanlar âhiretin anlamını da anlamamışlardır; Evvel ve Âhir O'dur. Öz benliğin, sensiz-bensiz olduğuna akıl erdirememişlerdir. Her fânî kişiliğin Hakkın muhabbetinde eridiği, Onun hüviyetinin içsel benlikte tecelli eylediğini görememişlerdir. Nefsinin hakikatini görmeyenin Rabbini tanıması mümkün müdür! Hangi ağızdan söylenirse söylensin hakikat tektir velâkin her can onu kendine göre dile getirir. Söylemlerdeki noksanlık Onun Tekliğine halel getiremez.

Ey dost! İnsanın kendini unutması lütûf, kendindeki varlık sırrını unutması kahırdır. Aranılan mânâ özbenlikte saklı durduğu halde, unutulan hikmet tevhîd sırrıdır, "işte aradığımız o idi" (Kehf 18/64) Sahildeki köpüğün suretine bakıp, mevcudiyetindeki sır nedir acaba" diye kendini sorgulaması gibi, Hakkın tecellîsine insanî suretle mazhar olan bireyin yaratılış sebebini tartışma konusu yapması, şörsel benliğine varlık vehmetmesindendir; "İnsan, tartışmaya en düşkün olandır" (Kehf 18/54). Oysa, köpüğün deryasındaki bir vücûdu yoktur. Şölenin şöneşin varlığındaki yeri nedir! Denizin bir köpük suretinde belirişi gibi, Hakkında insanın sırrında zâhir oluşu, her mânâ ve suretteki misâllerle bilinmeyi sevmesinin sonucudur; "Kur'an'da her misâli sayıp dökmüşüzdür" (Kehf 18/54) Âdemin vücûd âlemindeki misâli, ameller, sıfatları ve özbenliğiyledir. Nitekim her canlı kendinde kabul ettiği mânânın isim ve sıfatına uygun bir sûrete bürünerek misâl âlemine gelir. Ancak hakikat ilmiyle Hakkla Hakkda dirlik kazanan insan Hızırın mânâsı insan-ı kâmille buluşmuş olur; Zahir ve bâtın, şeriat ve hakikat denizlerini kendinde toplayan Ferd, "durup dinlenmeden, iki denizin birleştiği" (18/60) tevhîd sırrına varınca, deryadaki balık misâli, kendi yokluğunda Hakkı bulmuş olur, "denizde yolunu bulup gitmişti" (Kehf 18/61) Rabbından razı olarak O'na teslim olan kulun, yaşantısındaki rolünü sorgulaması yersizdir; "işin aslı ortaya çıkıncaya kadar hiç bir konu hakkında muhalefet edip, soru sorma" (Kehf 18/70) Tevekkülün aslı budur. Her insan bir ayetin tecellî mahalli olarak değer kazanır. Ayetin sırrıyla tahakkuk eden can, canlı kur'an sayılır. Kur'an ahlâkıyla nurlanan Ferd işlerin içyüzüne mütâlik olur. Mütâlik akıl evrensel akla ayna olur. Kim gönlünü Esmâ'ül Hüsnâ nurlarıyla güzelleştirirse baktığı herşeyi güzelliğe boyar.

İnsanın sırrındaki tevhid nurunun zuhuru, kulun Hızır sınavına girmesiyle gerçekleşir. Masivâ kayalığında unutulan tevhid balığı "şaşılacak bir şekilde denizde yolunu bulur" (Kehf 18/63) Kardeşle mükellef olduğu şeriatın şekil ve biçiminde kalan mümin işin içyüzünü kucaklamadığı zaman hakikate ulaşamaz. Oysa hakikat, görünümdeki fiil ve sebeplerin hem ötesinde hem de bizzât içindedir. Kalıp ne şekilde sığmaması nedeniyle ibrâhim ötesindedir; "Tarihlerin kavrayamadığı bir bilgiye karşı nasıl sabredecekssin?" (Kehf 18/68) Öte yandan sebeb ve vesileleri icâd etmesi yönünden bizzât onların içindedir zirâ, şeriatın özü hakikatten başka değildir; "Sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim" (Kehf 18/78) kabukta kalanların müdrik olmaktan âciz kaldığı hikmete Hakkın "katından rahmet olarak lütfettiği" ve yine yine katından hakikat ilmi öğrettiği" (Kehf 18/65) has kulları mazhar olur. Misâller âleminin zen-ben ikileminde düşünülenlerin, öze ermişlerden ayrılmasındaki sır, şeriat ehlinin hakikate tahammül edememeleri ve ehli tevhidin mazhar olduğu sırra sabredememeleridir; "sabretmeğe güç yetiremediğin şeylerin içyüzü budur" (Kehf 18/82) Hızırın sabır sınavı üç değişkedir. Kulun mesirvadan bozanması üç talâk ilediir. Hakkın yakın temâşâ-sı seçenin üçte birindedir. Kulun, fiil, isim ve özbenliğindeki her üçte birde Tekin tecellisi gerçekleşir. Seçenin nefsaniyet korenliğinden, ruhaniyet sabahının aydınlığına erişen insan, hakikat semâsına yükselmiş olur. Zirâ, Hakkın nüzûlu, kulun Hakka urûcudur. Mârifetullah her üçte bir olan şeriatı, tarikatı ve hakikatı kendinde toplar. İnandığını uygulayan insana hakikat özlükar olur. Aksi takdirde kişinin inancı kendisine taşıyamayacağı ağır bir yük olur; "Ellerinin yaptığını unutandan daha zâlim kimdir?" (Kehf 18/57) Güzel amele sahip çıkmak ise imâna şirk katmak olur: "Oysa Allah sizi de yaptığınız amelleri de yaratmıştır" (Sâffât 37/96)

Ey dost! Hangi âleme ait olduğunu bilmek isteyen gönlüne baksın. Kimi gönül dünya ile kimi de âhiret ile doludur. O gönül ki Hakk'la doludur, Hakkın heybeti ve muhabbeti her âleme üstün gelmiştir. Bilki her suâlin cevabı içinde bulunduğu mânâ ve hâle göredir. Makamı muhabbet olanın yaşantısındaki her cevap sevgi üzerinedir. Zîrâ muhabbet, en güzelin sırrıyla özdeşmiş kişinin, Hüsnâ'nın zâtına bağlı bir sıfat olup, karşısındakinin davranış ve hâline göre değişken değildir; "kim Hüsnâ'yı tasdik ederse onu en kolaya hazırlarız." (Leyl 92/5-6) Hüsnâ, insan-ı kâmilin künyesidir. Hakk dostlarına ithaf edilen bir isim olup, en güzeli ifade etmesi nedeniyle Hakka dalalet eyleyen kâmil insan içindir. Kim Esmâ'ül Hüsnâ'nın ahlakıyla amel ederse Hüsnâ'yı tasdik etmiş olur. Haddi aşıp, aşırılıklarda dolaşan her bendik kendi elleriyle kendini düşünmemiş olur. "kim Hüsnâ'yı yalanlarsa ona en zoru hazırlarız" (Leyl 92/9-10) O zorluk, özdeki sırdan mahrum kalmak suretiyle, dualite âleminde nefsaniyetiyle baş-başa bırakılmasıdır. Kalbinde katılık mührü taşıyan kişinin kendini ifade etmesi de o nisbette olur. Sevgi bağının kesilmesi taşıması ağır bir cezadır. Dünyada vaad edilen müjde ise herşeyde Allah'ı Allah ile sevmektir. "Dünya hayatında da âhirette de onlara müjde vardır" (Yunus 10/64) Nefsinaski katılıktan erimekle mükellef olan birey haşyet ve tevazu sahibi olmalıdır. O ki, arınmak üzere nefsini Hakka teslim edip, "malını verir ve temizlenir" (leyl 92/18) ve bir karşılık beklemeden kendindekini verir, "onda mükâfaat edilecek bir nimet yoktur" leyl 92/19) ve Hakkın vech-i cemâline yönelmiştir, "elbette rızaya erecektir" (Leyl 92/20)

Ey aşık! Her hayırlı amel, yakınanlar için âhiret giysisini nurla örer. Edâ edilen her namaz sahibini cevidâne bekler. Özenerek gibi değil,

olduğu gibi yaşayan kişi rızanın nuruyla buluşmuş olur. Zira onda ne bir şikâyet ne de sevinç gösterisi bulunur. Velâkin hayatın her anında Allaha hamd vardır.

Gerçek tevazu toplum içinde kendinden söz ettirmemektir. Kendini toplum dışı göstermek ise izafi benliği önemsemekten başka bir şey değildir. Bununla beraber özensiz hâline takılıp kalmamak şartıyla, güzelliğe özenmekte kişiyi hakikate taşıyacak bir merdiven olabilir. Her güzel amel kişiyi Hüsnaya ulaştırır. O ki, varlık sırrına ermiştir, nefsini nefsiyle taşıyıp savunmaktan fenâya ermiştir "And olsun bürüyüp örttüğü zaman geceye" (Leyl 92/1-2) O ki, varlık kitabını Hakkın nuruyla okur, suretten asla yönelmiştir, "açılıp saçılıp vakit gündüze" (Leyl 92/3)

Kendindeki değere eren insan tevhid ehlidir. Her canı kendininki gibi değerli bilen insan kul'an ehlidir.

Ey oğlum! Sana senden tecelli eyleyen varlık Hakkın varlığıdır; "Sonraki de, evvelki de bizimdir" (Leyl 92/13) Halk olarak adlandırılan mevcudiyet, yaradılış hükmünün geçerli olduğu emrin bir suretidir. Suret, tecellinin giydiği bir giysi gibidir. Giysiyi görmekle, giysinin sahibini görmek bir değildir ve lâkin, Hüsnayı görmek, Hakkın tecelli eylediği mazhariyeti görmek gibidir.

Tecelli sırrına mazhar insan, varlığın hakikatına vakıf olandır. Suret giysisini gerçek varlık olarak kısıtlayan benlik ise, eşyayla eşyanın hakikatinden gerdeki kalandır. "Eşyanın dimağını meleklere bildir" (Bakara 2/33) emriyle, eşyanın hakikatını Hakkla halka bildiren Ferd Hakkın vâliyesidir. Meleklerin bilmediği hikmet, kerametlerindeki potansiyel hayrın, Âdemin eliyle açığa çıkarılarak insanlığın hizmetine sunulmasıdır. Elektrik enerjisinin hem ısıtma ve hem de aydınlatma, ulaşımda da kullanılması gibi, onlardaki imkânı keşfetmek, meleklere eşyanın dimağı ve niteliğini bildirmektir. Keşfedilen sırra hizmet etmek de meleklerin Âdeme secde edişidir. Belki secde, melek ahlâkıyla ahlâklanmaktır.

Ey dost! kendi hâlleriyle neşpul benlik, Hakkın tecellîsindeki cemâli seyirden mahrum kalır. Hakkın cilvesiyle sarhoş gönül ne kendini ne de gayrını görmez olur. Her duyduğunu Hakktan duyan insan kimseyi küçümsemez, her söz ona nasihat olur. Gönlünü ve nefsini Hakka teslim etmiş bir kulun kendine ait bir yaşantısı yoktur. Varlığı Hakkın varlığı olup, tevhidi özümseyen ferdin, 'senin-benim yaşantım' şeklindeki ikilemi yoktur. Gönlü seyrilede, nefsi dünyada kalanın işi Hakkın lütfuna kalmıştır.

Ey gönül! Cennet dünyaya inmişde, sen görmezmisin!
Rabbin yakın semâdayken, sen bilmezmisin!

Her canın rehberi ve yol arkadaşı kendi takvasıdır. Her sözün değeri kendi sırrındadır. Ancak varlık sırrını okuyan gönül irfâna ulaşır. İrfân kemâle erince söz daralır. Aşk kemâle erince kâinat daralır. Azaraşı olmayanın gözünü bolluk da doyurmaz. Kader şerçeveleşmeden ondan razı olanın kader derdi kalmaz. Güzeli herkes sever velâkin çok az güzelin seyrine ulaşır. Kim kalıcı seyri geçici seyirlere tercih ederse seyrinin melekûtiyetine ulaşır. Kibirli kibrinden, alıngan da alıngınlığından boşanmadan nefsinden boşanamaz. Kişi kendi zâtıyla boşboşa kalmadan dünya hevesinden arınamaz.

Kim cüzî iradesini küllî iradeye teslim ederse, şikâyeti bırakır. Kim ilâhi muhabbeti nefsâni muhabbete tercih ederse, huzur sahibi olur. Hikmet talep edeni bilgiden mahrum bırakmak, yoksulu reddetmek gibidir; "El açıp isteyeni sakın azarlama" (Duhâ 93/10)

Emânet yed-i emine verilir, Her talîb olana değil.
Hikmet sıddıkların nasibidir; Bilgiyi metâ sayanlara değil.

Taşımaya hazır olmadığı bilgiye tâlib olmak yasak olmayı yeğlemek gibidir. Esmânın sırlarını bilen Âdem, her sureti Âdemdeğil, sureti Hakk

olan ademdir. Sözüyle hâli bir olanın hayatı dürüstlük üzerinedir. Arifin sözleri onun hakk sohbeti, hâli ise sözlerinin canlı misalidir. Rızkının Hakkın katında sabit olduğundan arifin tereddüdü yoktur. Kim rızkı kendi gayretine bağlarsa, kader ona tebessüm eder, kim yanıp yakarak rızkını beklerse kader ona çok güler. Şu halde kulun rızkın peşinden koşar yoksa rızkın kulun? şeklinde bir soru sorulsa; Bilki yaratılmadan önce takdir edilmiş olan rızk kulu bekler. Kul çalışmak suretiyle onu elde eder. Zira çalışmak rızk sahibine kolaylaştırılmıştır. Kul, rızkın talibi; Rab, rızkın vermesidir. Rızkın ölçüsü Hakkın elindedir. Mânâ âlemindeki Rabbanî rızkı için bidâyetteki mürid kul rızkı gayret ve çalışma ile ve nafile ibadetlerle aramak durumundadır. Nihâyetteki kul olan murad, Rabbânî rızkı sonunda bulur. "Allah yolunda ölenleri Allah güzel bir rızkla rızklandırır" (Hac 22/58) Eydost! İyilik ve güzellik Allahın kullarına verdiği emânetlerdir. Kim ki emânetleri nefsi için harcar geçici olarak kalıcı olanı terk etmiş olur. "Allahın sana ihsân edip güzel davrandığı gibi sen de iyilik edip güzel davran" (Kasas 28/77) Yapılan iyiliği sahiplenmemek emânete ihânet etmemektir. Sûrûmüslerin güzelliği de Hakkın kullarına lütfudur. "Sizi şekillendirdi ve sûrûmüsteki sûretinizi güzel yaptı" (Teğâbün 64/3) Kulun güzelliği ruhânî olup, Esmaül Hüsnayla donatılmış olmasıdır. Nitekim kalıcı güzellik ilâhî ahlâkla ahlâklanmaktır. Ne varki nutukların çok olduğu toplumda amellerin sahipleri azınlıktadır. Kabirlerin imâr edildiği yerde dinin hakikatı inkâr edilmiş olur. Zira ölüler, toprak altındakiler değil, ve lâkin toprak üzerinde gezinen ölü gönüllerdir. Gönüllerdeki katılık benliğin kendini önemsemesindendir. Benlik buzulu eridiği sağlı sudan gerçeğe ne kalır!

Ey gönül! Kendini iman sahibi bilirsin velâkin, Hakkın gönüllere indirdiği nur imandan önce gelmiştir! Bilmezmisin? Amel ettiğini zannedersin velâkin, Hakkın takdiri ameninden önce yazılmıştır! Bilmezmisin? Ondan razı olduğuna inanırsın velâkin, Hakkın rızâ nimetine erdirmesi rızandan öncedir! Bilmezmisin? Onu sevdiğini iddia edersin velâkin, Onun kullarına olan sevgisi hepsinkinden öncedir! Bilmezmisin? Kalbinde bir damla suyla ilim sahibi olduğunu zannedersin velâkin, bütün ilimler bir araya gelse Onun hikmeti yanında bir damla bile değildir! Bilmezmisin? Her benlik kendi zannının karşılığını bulacağına göre hüsnüzandan ayrılma. Kim Allahı hüsnüzanda tanırsa, Allah da onu sui'zandan korur. Kim Allahı nefsine tercih ederse, Allah da onu dilediklerine tercih eder. Bilki, amelinde kendi benliğini taşıyan kişi arınmış değildir. İşini Allaha havale edip, içtenlikle iş tutan insan batındaki abdestin sırrına ermiştir. "Kitâbın meknûn" (Vâkıa 56/78), örtülü mânâlar nefsinden arınmışların nasibidir; Özün hakikatına erenler bilir. 'Kitabın meknûn onun varlığındadırki, özünde ve sözünde Hakkın gayri bulunmasın. Nefsin maddi âlemden alacağı ibretler olduğu gibi, gönlün mânâ âleminden alacağı nimetler vardır. "Her biri kendi içme sırasında gelsin" (Kamer 54/28) Salihlerin rızkı güvencede olduğu gibi inkârlarında rızkı kendilerine ayrılmıştır; "Suyun aralarında paylaşılacağını haber ver" (Kamer 54/28) Her can mânâ kitabından okuduğuna kendi kabının hâline göre anlam verir. Her biri tecellîyi kendine göre idrâk eder. Kimi imân ile kimi inkâr ile kulluk eder. Mânâ ehli rahmet ve inâyet kabından feyz alır. Dâvâ ehli arzu ve hevesler kabından tedalur. Hakiketi inkâr edenlere "De ki: Sizin tapındığınıza tapmarım. Siz de tapınanlardan değilsiniz ma'budumu" (Kâfirûn 109/1-2-3) Kimi korkuyla kimi umutla idrâk eder Hakkı. İmân kanatlarından birinin ağır basmasıyla uçuşun dengesi bozulur. Hâlinde ne fazlalık, ne de noksanlık bulunmayan kişi menzile varmıştır.

Zira o, hâli bırakıp Hakka kaçmıştır.

Ey aziz! İnandırıcı nasihat lafla değil, içtenlikle benimsenen yaşam biçimiyledir. Olacak olan değil, olmuş olan ikna edicidir.

İnsanoğlu ancak ruhanî enerjiyle masivâ çöllerini geçip, hakikatler deryasına erişebilir. Ruhanî enerji her zorluğa tahammül eden, az ile yetinip, hayatın getirdiği rüzgâr ve fırtınalar karşısında sabredip, tevekkülle yolunu kaybetmeyen Salihîa (a.s) devesi gibidir. Nefsaniyet dağının çatlayarak içinden himmet devesini çıkarması gibi "işte Allah'ın şu dişi devesi sizin için bir mucizedir", (Âraf 7/73) her hayırlı amel, devenin doğurduğu nâfileler gibidir.

Salih kişinin devesi edilgendir. Zira benliğinden ve şirkten arınmış kul, etkenlik sıfatlarını ve tasarrufu bütünüyle Hakka teslim etmiştir. İradesini ve yaşamını Hakka sunmuş insan, Hakkla Hakkiçin bâkidir, benliği için değil! Mânevî yaşam ve ruhanî özellikler, "Rabbın katından gelen açık bir delil" ve "bir işaret" gibidir (Âraf 7/73 - Hûd 11/64) Hakkın tecellî arzı geniştir zira varlık âlemi esmaül hüsnâ çiçekleriyle renklendirilmiştir. Hakkın sıfatlarıyla ahlaklanmak himmet devesinin "Allah'ın arzından yeyip içmesi" gibidir (Hûd 11/64) Ne varki nefsâller âleminin zıtlar beldesinde özüne ve hakikâta düşman, ululuk heveslisi, kibirli ve her zorbalığa hazır nice sinsi kimlikler gizlidir "O şehirde bozgun çıkaran 9 eleboşı vardı" (Neml 27/48) Bunlar 9 nefsani sıfatla maddiyaşamı herşeyin üstünde gören, özde bilgiyi özdeceksiz nefs-i emmareler olup, her inancı küçümseyip, mânevi hayata kasteden ve "dişi deveyi boğazlayan" (Âraf 7/77) bozguncular gibidir.

Ey dost! Kendini başkalarından farklı göstermeye çalışan benlik henüz kemâle ermemiştir. Sevgilinin sesinden başkasını duyan aslı sevgiliyi hiç duymamış demektir. Gerçek aşık odur ki, O'nun gayrından duymaz olur.

Her kim Sevgilinin sevgisiyle sevgiye erer se, her canı Sevgiliymiş gibi görür
Her kim Sevgilinin ilmiyle bilirse, bütün varlığı kendiyle bir görür.

Eydost! Fecr, sıfat nûrlarıyla nûrlanmayı, Hakkın tecellîsinde kendinden kaybolmayı ifâde eder; 'fecrin' gün aydınlığında örtünüp kaybolması gibi. Halvetten kasıt da budur. 'On gün'lük zaman dilimi, her kul için kendi ömründeki o andaki halvetten celvete geçilsin; kul Hakkın sıfatlarıyla sıfatlanmış olsun. "Fecre, onpeceye, kaybolup şiddetinde peceye" (Fecr 89/1-24)

Kalbler ve ameller birbirlerinin aynasıdır. Her biri diğerindeki değeri, nûru yansıtır. Nûrun yansıttığı nûrdan sayılır. Kalblerin rızası gönlün her hâlinden hoşnudluğudur. Fecr-i sâdık odurki, kalbdeki hoşnudluğun delili nefsin yönelişlerinde ve amellerinde belirir. Dünyadaki yaşamın gerçek birlik olduğunu idrâk etmeyen insan vahdeti ya karamsarlık ya da boş hayallerle tüketir. Oysa Fecr'e ermek, farkındalık huzuru içinde hayatı sâlih amellerle harmanlayarak Allahı anmak demektir. "Allahı anmak elbette ibadetlerin en büyüğüdür." (Ankebût 29/45) Allahı anmak yalnızca vahde bağlı ibadetlerle değil, yaşamın her kademesinde, birlik-telikte ve yalnızlıkta, "çiftte ve teke" (Fecr 89/3), kesrette ve vahdette Hakkın tecellîsine şâhid olmakla gerçekleşir. Şekildeki ibadet yeterli olsaydı, ihlâsın (içtenliğin) ve gönüldeki takvanın (sakınmanın) ne değeri kalırdı? Oysa makbul olan ibadet devamlılık arzeden kulluk bilincidir. Asıl olan niyet olup, Hakka ulaşan ruhanî değer olan ihlâslı takvadır.

Nefsâniyetin hükmünü sürdüğü beşerî tabiat, yabanî bir kısrak gibidir; varlığındaki ateş, hava, su, toprak gibi dünyevî unsurlar, ömrün halvet vahdinde sahibi tarafından terbiye edilip, ruhun emrine boyun eğmedikçe, sürücüsüne hizmet etmez. Oysa insanın yaradılışı Cennet boyutlarındadır. Aslî vatanı ve tabiî ortamı orasıdır. Dünyaya ve beşerî tabiata inişi ruhânî bütünlük boyutundan, farklılık ve ayrılık boyutunadır. İnsanın ruhanî hikâyetine dönüş olan haccın gerçekleşmesi, kulluk bilincinin doğduğu Fecr'e ne bireyin göz açıp, kapayacak kadar kısa olan ömründeki Hakkla olan halvetine "on geceye" bağlıdır. Zira, 'on gece'nin anlamı, Hakkın ahlâkına boyanmaktır ki, nûrdan nûr yansısın. Bu nedenle ayetin devamında ilâhî ahlâka kasem edilmektedir. Fecrin hakîkati olan tevhîd sırrı idrâk edilmiştir ki, nefsin karanlığından, ruhun

aydınlığına ulaşılsın. Kesretten vahdete ruçü edilsin. On, sayısal olarak çift vetâkin, hakikati olarak tektir. Kalbini ve nefsini bir bütün olarak Hakka teslim edip, hacdaki kurbanın mânâ ve ruhaniyetini özünde yaşayan benlik, dünyevî boyuttan uhrevî boyuta, farklılık ve ayrılıktan tekilik şuuruna, nasivâdan asümâna yükselmektedir. Ölmeden önce nefsin den ölmek suretiyle hakikate kavuşan insan ruhanî huzur ve hoşnudluk içindedir. Kulun Rabbinden hoşnudluğu ilâhî bir lütuf olup, ihsân sahibi Hakkın kulundan hoşnudluğu ile can özüne, kul Rabbine dönmüş olur. "Ey huzur bulmuş nefs, sen O'ndan, O da senden hoşnud olarak Rabbine dön. Has kullarım arasına katıl ve gir Cennetime" (Fecr 89/27-30)

Tevhid sırrına vakıf benlik Cennet boyutuna dünya yaşamında da girmiş olur. Zirâ o, Muhammediyetin (s.a.a.) hakikati külli nefste tahakkuk etmiş, nefsinde ne ofakta ism-i âzâmı bularak huzura ermiştir.

Sıfat Cennetine ermiş insan Hakkı Hakkla sever. Halkı Hakkla bilir. Kişinin kendi kendisiyle yaptığı her şeyin yalnızca uzaklık ve bilgisizlik olduğunu bilir. Dünya yaşamında bu mânâya ermemiş kişi "o şeyi hatırlayıp idrâk eder, fakat o anlamadan ona ne fayda var!" (Fecr 89/23)

Hakikat ehli nasîbinde olmayan şeyin peşinden koşmakla elde edilemeyeceğini, nasîbinde olandan da kaçmanın yersizliğini bilir. Hâkimane tasarrufun yalnızca Allaha ait olduğunu bilenin şahidliği kendi sözleriyle değil, kulunu seven Hakkın sözleriyledir. Zirâ, "Rabbin hükmü ve melekler (sıfatlar) saf saf dizilmiş olarak" (Fecr 89/22) Rabbinin nûranî sıfatları kulun sıfatlarının yerine olmuştur. 'Mü'minin ferasetinden sakının zira o, Hakkın nûruyla bakar' hadisi şerifi de bu mânâyı açıklar. Sözlerini dünya hırsı bürümüş olanların fakriyyetten ve sıfat tecellisinden yana nasibleri yoktur. "Hayır öyle seviyorsunuz ki, yığmacasına" (Fecr 89/20)

Oysa bilinçteki yoksunluk ve unutulmuşluk sanal âlemden kurtulmanın ilâhî lütfudur. Fakriyyetin hakikatte Hakkın varlığıyla zenginlik olduğunu fedailer bilir. İlâhî! kullarının tevhid bilincinde ve tecellisinde kaybolmalarını ihsân eyle. Öyleki, ormanlarında kervanlarını değil, yalnızca seni bulsunlar.

Ey dost! Hakka yakıştırmadığın hiç bir fiil ve sıfatı kendinde de barındırma velâkin kulluk bilincinden ayrılma. Zannını temiz tutki dilsiz gıybette bulunmayasın. İçinde kendini bulduğun hiç bir işe girişme, huzursuz olursun. Herkesi ve herşeyi ayırım yapmaksızın sevdiğin zaman, tek bir şeyi sevmek seni ona bağımlı yapmadığı gibi onu kaybetmek korkusu da yaşamazsın. Bilen hayatla barışmanın yolu kendinle barışmaktan geçer.

Kendi mâsûmiyetini kanıtlamak için karşındakinin kusurlarını göstermek pozitif yaşama nasıl aykırıysa, kendi ilminin üstünlüğünü göstermek için bir diğerinin bilgi ve hâlini hafife almak da Hakkın tecellisini küçümsemekten başka bir şey değildir.

Muhabbetin özü nurdur velâkin aşka dönüşünce nâr olur. Hakikatin bedîşin olması için ona uygun mazhariyet gerekliliğidir. İlâhî hikmeti talep eden âdemin Cennet boyutundan dünyaya inişi bu sırra dayanmaktadır. Bâtınî isim ve sıfatlar, zâhirî sûretlere bürünerek bilinip tanınır olanlardır ki, bâtındaki hikmet zâhirdeki ilim ile bütünleşip açığa çıkar olsun; Nefislerde ve âfâkta Hakkın tecellisine şahid olunsun. İsimlerdeki mânâ farkı anlaşılır olsun.

Mazhariyet, zuhura imkan tanıyan kabiliyettir. Bir ressamın fuatı, onun sanatının zuhur ettiği mazhariyettir zira, kalemle çizilip, fırçayla renklendirilmeye müsaittir. Bunun gibi beşerî sûretlerde, sûret-i Hakk olan ruhun kendini Hakkın sıfatlarıyla ifade ettiği, "ona şekil veriyorum" (Hicr 15/29) bir kabiliyettir. Nitekim isimlerin zâhir olduğu mazhariyet cisimlerdir.

Her devirde değişik mertebelerdeki sırların mazharı olan Ferdlerin, tecellî nurundan aldıkları Feyz ile mânâları ifadelerindeki renklilik ve çeşitlilik, özdeki varlığın ayrı olduğunu isbat etmez velâkin mânâyı yaşayan idrâk sahibinin varmış olduğu algılamayı ve kabiliyetindeki çekirdeği gösterir. Evvelce dile getirmiş ezgilerin renkleriyle derlenmiş bir tablo hiç şüphesiz hoştur, güzeldir velâkin kendine özgü bir fırçayla ifadesini bulan ve rahdinin çizgileriyle bezenmiş bir tablonun sırrı gibi değildir. Tecellî nuru, "ve ona Ruhumdan üfledim" (15/29) onu bizzat yaşayana hibe edilmiş

Gülbahçesinin kendisidir. Hikâyenin Hakkı halkla dile getirende Hakkı Hakkla bildiren aynı letafetle değildir. Değişik nice mazhariyetler vardır velâkin, varlığıyla zuhur eden mevcudiyet her mazhariyeti kendi varlığıyla doldurur. Onun varlığıyla dirilik kazanmış şümul önceliklerin ve anın bilgilerini özünde birleştiren her an yeni bir durumda olana tahvil eder. Söyle ey şemsi! Bütün güzellikleri kendinde toplayan güzel kimdir?

Ey aziz! Bilki yokluk, varlığı bulmak için bir kuluçkadır. Kendi özüne uzak düşmüş insan Hakk'ın içindedir velâkin bunu bilmez. Mânânın letafetinden mahrum insan hakikatten tard edilmiştir velâkin hâlini bilmez. Kendinden vazgeçmeyi erteleyen benlik kayıptadır. Mağfiret, "o halde çık oradan uzaklaştırılmışlardan" dır (Hicr 15/34) İçinde kendinin bulunmadığı varoluşu hazmedemediğinden nefsine mühlet talep eden "Bana mühlet ver" (15/36) Varlığına emânet olarak tevdi edilen yedi hakkani sıfata Halk için değil velâkin kendi iddialarına isbat üzere bulunduğu için "cehennemin yedi kapısı"ndan (15/43) geçmeyi tercih eder. Oysa bilmezki Hakka ulaştırmayan her bilgi hakikat ilminden ancak bir gölgedir. Kendini var gibi zannetmek benlik faydasız bilgiyle tahkik, sırrındaki hakkı kendi nefsiyle perdelediği için zâlimdir. Kibrin azgınlığı kendi nefsine olan tutkunluğudur. Nefsin azgınlığından sakınan "takva sahipleri" Özdeki "bahçeler içinde, cennette" dirler. (Hicr 15/45) Zira onlar tevhidin hakikati üzerine tahakkuk etmişlerdir.

Dirlerin paylaşılmadığı birliktelik dostluk değildir. Hakiki ve kalıcı beraberlik odur ki, dostlar birbirlerinin hâllerini bilirler velâkin hâllerine bakıp birbirlerine sırtlarını dönmezler. Birliktelik, illede sûretlerin beraberliği değil velâkin, ruhani ve ahlâkî evrensel değerlerde buluşmaktır.

Herkes aynı eseri okuyabilir ancak her birinin anlayışı kendi deki mânevî derinliğe göredir.

Hâli hâline, yaşamı yaşamına uygun olanlar, sûrette ayrı kalsalar da mânâda beraber yaşarlar.

Hakikat herkesin yaşam yolu üzerindedir "inanç sahipleri için burada bir ibret vardır" (Hicr 15/77)

Ey dost! Okuduğu kitabı yalnızca eleştiri gözüyle okuyanın okuduğundan feyz alması mümkün değildir. Bâtındaki sırlar imân ve yakiyn nuruyla okunduğunda görülebilir.

Kişinin en büyük ayıbı benciliğidir. Nefsini teşhir etmek ise benlik kirliliği ve çirkin şirktir. Tasavvufi yaşam, çevresinde toplanan insanlarla bir hayranlık kulübü yaratmak değildir. İzafi benliğe şahsiyet vehmetmek varlık aramak olup, yalnız Hu ve fakrullahı talep etmenin zıddıdır. Mânâya özenenler benliklerinden kaybolmayı değil velâkin diriliği olmayı mârifet sayıyorlar. Oysa kalblerin nefsaniyet kirinden temizlenmesi varlık iddiasından arınmak demektir. "Kendini arındıran nedâmete ermiştir" (Şems 81/3)

Nefsi örtücek olan giysi, çerçek tevazu ve takvadır. "Size ayıp yerlerinizi örtücek bir örtü ve süs verdik" (A'raf 7/26)

Benliği süsleyen ziynet özveridir. Nefsin öremenmesi uğruna erteleyen her infâk, varlık bilincine kavuşmaya mânidir. Zira ruhun Rabbine dönüşünü geciktiren her şey nefsaniyettir. İnsanın mânevi ve ahlâki yaşamını sağlayan imân nuru Allah'ın devesi gibidir. "Allah'ın devesini ve onun su içme hakkını koruyun" (Şems 81/13) İmân nurunun korunması yalnızca şekilsel ibadetlerle değil, yaşam boyu kendisine hizmet eden cismani ve ruhani bedenleri faydalı besinlerle beslemek de sâlih amellerdendir. Lezzet uğruna nice sıkıntılara maruz kalındığı herkesin malumudur. Manevi sağlık için yönelinen faydalı besin olan "su içme hakkı" hakikat ilminden olan nasibimizdir.

Sâlih amellerle ve hakikat ilmiyle beslenen âhiret vücudumuz bergahta sahibini bekleyen bir beden gibidir. Kişi âhirete intikâl ettiğinde sûret sahibiyle buluşur. Birey nasıl bir sûretle varlık kazanacağına o zaman şâhid olur. Bergahtaki sûret tıpkı dünyadaki "geçenin bulunması" (Şems 81/4) gibi muhafaza olunur.

"Âhireti inkâr edenin bütün yaşantısı dünya için olduğundan, imânını görüp, gizleyen kayba uğramıştır" (Şems 81/10)

kaybettiği değer, hakikat ilminden alacağı kendi nasibidir.

Şeriat ilmi kitablarda, hakikat ilmi ise gönüllerdedir. Kalbin bâtınındaki ilim yakiyn ilmidir. Hakikat ilminin öğretisi gönülden gönüldedir. Yakiyn nuru, Hakkın tecelliyle nurlanmış kullarının sıfatıdır. Fetih-i karib-i kâbe kavseyn, Fetih-i mübin.

'evdnâ' sırrıdır. Bir sandal içinde kürek çekerek deryayı tanıma ya çalışanla, deryada yüzerek ona şahid olanın ilmi bir midir? "Allah size öğretiyor" (Bakara 2/282) ayeti celîlesi, deryanın kıyısındaki yakîyn sahiblerinin ilimlerinin vasıtasız olarak Hakkdan geldiğini beyan eyler; Yâr'in yâreleridir onlar.

Ey dost! Bir kez kendi sırrında tecelli eyleyen ilâhe ismin hakikatiyle tahakkuk eylediği zaman Rabbına dönmüş olur. Bâtınında zâhir olan hos isme, özdeki ism-i âzâmına dönmüş olur. Neredenmi? Mesivâdan! Özünü Hakkdan ayıran her şey ve her zandan; Fuzulî bilgiden, tahlilî sohbet ve özentiden. Nefsinin itibarı için yaptığı her şeyinden. Zira benliklerini yerle göğe sığdıramayanlar, ulûhiyeti kendi dar düşünce ve zanlarının içine sığdırma gafletine düşmüşlerdir. Bilmediği hususta susmasını bilen kişi âriftir. Sorulan her suâlin cevabını vermeye çalışan câhildir.

Ey Azîz! İnsanın varlığı azametin tecelli eylediği bir belde, azîz mekke şehri gibidir. Varlık şehrinin merkezindeki 'sadr' (göğüs) mescid-i Haram, Hakkın tecellisinin mazharı olan kalb ise 'kâbe' gibidir. Mekkeden kasıt kâbedir. Mekkenin fethi olan "Feth-i mübîn" (Fetih 48/1) kuldaki Hakkın tecellisidir. Zâtî tecelli kişiyi hüsnâya, yaradılışındaki Cennet boyutuna, tevhidin mânâ ve ruhuna taşır.

'Feth-i karîb' olan mânevî yakınlık benlikten vazgeçmekle gerçekleşir. İnsanın kendi varlığındaki mescid-i Haramı temiz tutması, Hakkın kullarına emânet olarak verdiği fıtratları, ilâhe ahlâka uygun olarak icrâ etmesi ve nefsani yetiden her mertebede infak etmesidir. Böylece gönülde huzur hâsıl olur. "Allah peygamberine ve iman edenlere huzur indirdi ve kendilerine feth-i karîb nasib eyledi" (Fetih 48/18) Allah'ın yardımı nefisleriyle mücadele edenlere Hakkın bağışladığı kolaylık ve ihsandır. "Allah'ın nusreti ve fetih gelip çattığında" (Nasr 110/1). Tecelli öncesi olan mücahede ise ilâhi ahlâkla ahlâklanmak suretiyle nefsin fenâsını temin içindir. Nitekim bu mânâ, "Fetihten önce infak edip çarpışanlarınız diğerlerine müsavi olmaz" (Hadid 57/10) ayetiyle açıklığa kavuşmuştur.

Subhan Allah en doğrusunu bilir.

Ey dost! Allahın nusreti (yardımı) nefsiyle mücadele eden kullar içindir. Fetih ise Hakkın kuluna has tecellisidir. Nusret, perde-i fetih özele aittir. "Bununla beraber Allah hepsine hüsnâyı va'd etmiştir." (Hadid 57/10) Halkın beklentisine göre hüsnâ cennet nimetleridir. Tevhid ve kur'an ehline göre 'hüsnâ' ile ifade edilen güzellik ve cennet 'yakiyn ilmi'dir; kalbe etkilen bir nur ve gönlü sükûna kavuşturan huzurdur. Bu nedenle kitablarda ve söylemlerde değil, dirl. gönüllerdedir "onlar buna layık ve ehil kimselerdir" (Fetih 48/26) Ehil olmaları dünyevi ve uhrevi kişiliklerden arınıp, Hakk'la Hakk olmaları itibariyledir. Ehl-i yakiyn'in yaşamı yalnızca Allah için olup, Hakkın tecellisindeki cemali ilmel ve ayn'el yakiyn tanıyıp, müşahede etmektir. Onlar, Hakkın lütfettiği nur ile dualitenin oyunlarına, topluluklar içindeki görüntünün perçe yüzünü (vechini) "ayn'el yakiyn gözleriyle görürler." (Tekasür 102/7) Özden uzak söylemleriyle, gönüllerini puzuli bilgi ve hikâyelerle doldurmuş, övülmeye muhtaç taklit ehlinin kibirli hallerini "ilmel yakiyn ile bilirler" (Tekasür 102/5)

Ey aziz! Ehl-i yakiyn'e yakışan niyaz, acz içinde ve kulluk diliyle yapılan yakarıştır; Bilgicilik diliyle ve yapay heyecanlarla Hakka lütuf ve ihsanının nasıl olması gerektiğini bildirmek değildir. Kişiye faydası dokunan dua, içinde nefsinin beklentisi bulunmayan ve kendine maletmediği salih ameller'dir; Sözlü törenler değil, özlü yaşamdır. Toplum önünde önemsenmek isteyenlerin sohbetlerinin bu âlemde şeref ve itibar kazanmaktan başka bir hedefi yoktur. Kâmilin övgüye ihtiyacı yoktur. Onun iletişimi sessizliğin sesindendir; gönülden gönüledir. Bilki güzelliğin kıbesi güzelliği nefse bağlamamak, kıbeye muhtaç olmayan kıbe ise nefsiyete karşı kıbeli olup, bütünüyle halktan Hakka dönmektir.

mânâya ve sırra ehil kimselerin mânevi üstünlüğü imân ve sabır yönündendir; "onlar sabrettikleri ve ayetlerimize yakîynen inandıklarında, emrimizle içlerinden doğru yolu ileten rehberler çıkarmıştık" (Secde 32/24)

Ey dost! Hayat büyük bir uyum içinde akıp giderken, kişinin insanî ve mânevî sıfatlarla iştirak edereh, tecelliye şahid olma lütfuna mazhar olması, Hakka şükrân vesilesi değilmidir? Somut âlemde her sıfat bir unsurla zâhir olur; melekûtiyetin sırrı âlem-i mülkde maddî görünüm içinde zuhura gelir. Görmek sıfatı gözler ile, duymak sıfatı kulaklar ile, kelam sıfatı dil ile belirdiği gibi. Velâkin insanoğlu sıfatları değil, maddî boyuttaki unsurları önemsediğinden, tasavvufa sıfatlarda değil, organlarda arar. Oysa kulundaki sıfatlarıyla görüp, işiten ve dile gelen Hakk Teâlâdır. Zirâ her tasarrufun hakikî sahibi ve seçicisi O'dur; "Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Onların ise seçim hakkı yoktur" (Kasas 28/68) İnsana bahşedilen ömür, kuldaki emânet sıfatların nasıl edâ edildiğinin isbat mahallidir.

Bu mânâya eren gönül emânetindeki sıfatları ve cüzî iradesindeki tasarrufu Hakka teslim edereh 'yakınlık' kazanır. Fetih-i karîb, kuldaki hüsnânın açığa çıkmasıdır ki kul bu sıfatlarla Hakkla Hakkın ayetlerinddeki mânâlara yol bulur; "ayetlerimizi apaçık açıklayıp ehl-i yakîyne gösteririk" (Bekara 2/118) Cenab-ı Hakk kulundan kişisel görüşü alınca ona evrensel görüşü ihsân eder. Kişisel görüş, izafî benliğin düşüncelerini taşımasıdır. Düşüncelerin sükût ettiği sâfî varoluşta mikro-makroyla bulunuş, kişisellik yerini evrenselliğe bırakır; korku ve umutlarla ayakların olan dualitenin oyunu sona erer. Her an Hakkın huzurunda bulunmanın farkındalığına, cennet boyutuna, hüsnâya kavuşulmuş olur; izafî benlikten mânen ölmenin sırrı açıkâr olur. Yorumdan ve sözden uzanan gönül, rızanın hakikatına muttalî olur. Ayırım yapmadan bütün varlıkla kucaklaşmış olur.

Bilki tevekkül içinde yaşam Allah ile kucaklaşmadır.

Ey dost! Derler ki birinin kazancı diğerinin kaybıdır. Tevhid sırrına ve bilincine ermemiş ve bir varlığa sahib olduğunu zannedenin kaybı ve kazancı olur. Varlığı kalmayanın ne kazancı ne de kaybı olur. Nefsini Allaha teslim edenin kazancı Allah ile zenginleşmek, kaybı ise zannındaki varlık iddiasına terkidir; Her iddia çizgi şirktir.

Hem dünyası hem de âhireti Allah için olanın varlığı Allaha aittir. Her âleme, her şeye karşı Rabbine seçen kulunu Rabbi has kulluğa seçer. "Ben seni seçtim" (TÂHÂ 20/13) Birçki Rabbin seçimi, kulun Rabbine seçmesinden önce olup, kulun tevbesinin kabul edilip, hidâyete ermesi Hakkın ezeldeki tekdirinin sonucudur; "Rabbi onu seçti, affetti" (TÂHÂ 20/122) Allahın kulu için seçtiği her şey kulunu hidâyettir. Kulun Rabbini seçmesi de Allahın hidâyet nimetidir. "İşte bu Allahın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir" (Cuma 62/4) O halde gerçek fail Hakk Teâlâdır. "Benden size bir hidâyet geldiğinde kim hidâyetime tâbi olur ise artık o, sapmaz ve bedbaht olmaz" (TÂHÂ 20/123) O halde ey can! Rahmeti bulutlardan değil, Allahtan dile. Astrologların kehânetine değil, Hakkın hidâyetine güven. Gelecekle ilgili korku ve beklentileri önemsemek nefsin fani arzuları ve görsel benliğini önemsemesinden başka bir şey değildir. Yarının endişesiyle vaktini ziyan eden insan ahiret nefesini ve doğru yolu şaşırır. Doğru yol, Allah ile Allaha giden yoldur. "Allah doğru yolda olanların hidâyetini artırır." (Meryem 19/76) Neyin doğru olduğu hususunu Hakka bırakan can doğruluk yolundadır. Bütün seçimlerin Hakka bırakan kulun fiillerini Rabbi seçer. Hakkın yolunu seçmeyen insan seçkin kullar arasına katılır. "Bizim katımızda onlar seçkin ve hayırlı kimselerdendi" (Sâd 38/47)

Kulun Rabbını nefsine tercih etmesi Fetḥ-i karîb, Rabbın kulunu has kulluğa seçmesi Fetḥ-i mübîyndir. Hakkın kulunu nefsinden fânî kılması Fetḥ-i karîb, kendi zatıyla bâkî kılması Fetḥ-i mübîyn'dir. Rabbın sana zenden tecellî eylemesi Fetḥ-i karîb, kendi varlığını delilsiz göstermesi Fetḥ-i mübîyndir. Hakka her yönden ibadet insan-ı kâmilin ibadetidir. Hakka tek bir yönden kulluk eden insan her dış ve fiilde nefsinin doyumsuzunu arar. "İnsanlardan kimileri vardır ki Allaha yalnız bir yönden kulluk eder" (Hac 22/11) Her yönden Allaha kulluk eden kişi hayırda ve bekâda nefsini koşulsuz olarak Allaha teslim eder zîrâ o, rızanın rûhuyla taḥakkuk etmiştir. İnsan nûrunun yakîyn nûruyla kemâle ermesi hidâyetin artırılmasıdır. "Biz de onların hidâyetlerini artırdık" (kehf 18/13) Nefsi oyalayan her şey kişiyi Haktan alıkoyar. "Dünya hayatının düşüne ve çekiciliğine gözlerini dikme, Rabbının rızkı hem daha hayırlı, hem de kalıcıdır" (TÂHÂ 20/131) Allahın sana yettiği kullardansan Rabbının yanında hiçbir âlemi önemsemezsin. "Vatan sevgisinin imândan gelmesi" dünya ehlinin anladığı şekli bir toprak parçasına duyulan sevgi değildir. Zîrâ dünyanın Allahın ve sâlihlerin nezdinde zerre kadar değeri yoktur. Bekâsı olmayan bir toprak mümin kulun vatanı olabilirmi? İnsan-ı kâmilin vatanı, her an Hakkın huzurunda bulunduğu o hakikattir ki, rûhunun dünyaya gelmeden önceki melekûtiyet sırrına geri dönüşü, Hakkın sıfatları ve ahlâkıyla bekâ buluşudur. Mümin zâhirî örtüsü edeb ve takva, bâtınî örtüsü şevk ve muhabbettir. Kul edebe bürünmekle, her an Onun huzurunda bulunmanın bilincinde, beşerî hiss ve hazlara karşı örtünerek, Hakkın tecellîsinde nefsine varlık arayışından sakınarak takva ehlinden olur. Allahı sevmekle ve herşeyi ancak Allah için severek benliğinin heva ve hevesinden örtünmüş olur. Dolunay kemâle erince eksilmeğe başlar. Kemâle eren gönül marifetullah deryasında zâtından kaybolur. Bâkî kalan Zât-i Hakkdır.

Ey dost! Kalıcı sözler kitablarda basılı olanlar değil, gönüllerde yazılı olup, mânâ ve sırrıyla ruhta tahakkuk eden sözlerdir.
Güzel ameller, kulun sahiplenmediği sâlih amellerdir.
İyiliğe sahip çıkmamakla güzelliği, perçek sahibi olan Cenâb-ı Hakka bırakmış olursun. Kusur ve noksanı nefsine nisbet ederek edeb örtüsünü de atmamış olursun. "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir" (Nisa 4/79) Her şeyin yaratıcısının Hakk Teâlâ olduğunu bildiğinde, "hepsi de Allah'ın indindendir" dersin. (Nisa 4/78)
Hakk Teâlâ'nın Esmâ'ül Hüsnâ'sının yanı sıra kendi adının anılmasını uygun bulmayan kul Allah'ın has kuludur. Zîrâ o, "Yalnız senden medet umarız" diyerek nûru ve ruhuyla özgürleşmiş kuldur. O bilirki, yokluğu varlığa, varlığı da yokluğa çekip götüren O'dur. "Geceyi gündüze, gündüzü de geceye dönüştürür" (Hac 22/61) İzâfî benliğin yokluğunu idrâk edip de, ölmeden önce nefsinden "ölenlere gelince Allah onlara muhakkak güzel bir rızk verecektir". (Hac 22/58) Ârifler'e göre o rızk, rızkların en hayırlısı olan marifetullahtır. O gönül ki Hakkın tecellisiyle nûrla imâr edilmiş 'Beyt-i ma'mur' gibidir, enfüs ve âfâktaki ayetlerin zâhirî ve bâtınî mânâlarıyla "kabarıp taşan deryâ" gibidir. (Tur 52/4-5)
Ey aziz! Gönlü daralmayanın gönlü genişletilmez. Yokluğuna itiraf etmeyene varlık verilmez. Bilki insanın sıfatı kulluk, kulun niteliği ise çaresizliğidir. Çaresizlik ve muhtaçlık onun kimliğidir. Hakkın huzuruna varlıkla değil, yoklukla girilir. Her can Rabbına kul olarak döner, nefsine efendilik ilân ederek değil. Nimet ve ihsân, muhtaç olan fakirlere ve şükredenlere verilir. Nefsini zengin görüp, başkalarını küçümseyenlere değil!

Her hakâb ve imtiyazı kendine hak gören, evham ve korkularını nefsinde barındıran kişinin imânı katkısız değildir. İmânı yakîn mertebesine yükseten inanç sahibi insan, olupan her işin en doğrusu olduğuna güvenip, Rabbinin hükmünü sorgulamaz. Âlemdeki düzenden şüphesi olan zan sahibi, kendini vargibi algılayan görsel benliktir. Bilmezki her iş bir hikmete bağlı olarak gelişir. Onu görmeyen göz. işi görüp işteki hikmeti görmemiştir. Kimseye kaldıramıyacağı bir mânâ ne sıkıntı verilmediği bilenlerin mâlûmudur. Nefsinin oluşturduğu ve inandığı zanlarının farkında olanlardan her "kim Allahın hükümlerine saygı gösterirse, bu Rabbin katında kendisi için hayırlıdır." (Hac 22/30) Cenab-ı Hakk insana onun korkusundan ve vermedundan daha yakındır; Duasından da daha yakındır. Kul ile Rabbi arasına girdiği düşünülen her evham ve zorlayıcı zan, nefsi emmâresinin empoze ettiği bâtıl nisbetlerdir. Zanlarının yokluğunu gördüğü an insan Hakkın tecellisine şahid olup, Ondan razı olur. Rızasında ötesine geçebilmek için nefsinin rızasından da geçmiş olması gerekir. Razı olduğun husus Onun senin hakkındaki hükmüdür "Rabbinin hükmüne sabret. Muhakkak ki sen bizim nezaretimizdesin" (Tur 52/48) Sabreden âşığın delili nefsindeki huzur ve sükûnudur.

O halde ey dost! Geçmişi geçmişe bırak, gelecekte gelecekte. Merciiyetin yalnız Allah için olsun. Dünya, onu isteyenlerin, Âhiret de onu talep edenlerin olsun. Sen yalnız Rabbine ait ol; Rabbin de senin olsun. Allahın has kulları "Rablerinin kendilerine verdiği nimetlerle saadet içindedirler" (Tur 52/18)

Güzellik nedir? Allaha yönelmekten geçer!
Muhabbet nedir? Allahı sevmekten geçer!
Hikmet nedir? Allahı bilmekten geçer!

Ey dost! Her can kendinde tecelli eyleyen sırrın delilidir. Dünya hayatını âhiret hayatıyla harmanlayan insan, hem zâhirde hem de bâtındaki mevcudiyeti Allah için olup, has kulluğun delilidir. Birbirlerine benzerlerin bulunduğu her âlem sınırlı ve kısıtlıdır. Benzersizlik olan ahadiyet ise ancak Hakkın Zâtına ait bir sırdır. Tevhid sırrına ermeyi murad eden Âdemin misâller âlemindeki varlığı, Hakkın kulda açığa çıkmasını dilediği bir hükmün perçinidir. Zira her isim ve fiil bir mânâyı belleğin kılan tecelli sırlarıdır. Nitekim hangi sıfat kulu sararsa, amelde o istikamettedir. Tevbeyi kabul edecek Tevvab ismi, tevbeyi gerekli kılan bir fiil ve bir de tevbekâr olmadan, Rabbın katındaki örtülü kelimelerin ve "ferteniz hakikat ilminin" anlamlar âşika olmuştu. Zıtlar âlemi olan misâller dünyasında kimin 'hayrülberriyye', kimin "şerrülberriyye" (Beyyine 98/6-7) suretlerine bürüneceği bilinemezdi. Esmaül Hüsnâdan nasibinde olan mânâları kabul etmek suretiyle izafi benlik vehmine tevbe eden ve varlığı yalnız Allah için olan kul 'hayrülberriye'dendir. "Âdem Rabbından kelimeler aldı, onlarla amel edip yalvardı" (Bakara 2/37) kelimelerle amel etmek, en yüce ahlâkı olan Rabbanî ahlâkla sıfatlanarak, hayra vesile olmaktır.

Âdemin melekûtiyetini tanımak niyeti, perçekte Hakkın bilinip, tanınmayı murad etmesinin sonucu olduğu içindir ki, elmayı yemek fiili gerçekleşmiştir. Meyva tadılmış olmasaydı Âdem, nûr ve sırları taşıyan kelimeleri Rabbından almayacaktı. Şu halde misâller ve zıtlar âleminde belirmenin hikmeti, Hakkın önceden takdir etliği bir hükmün Âdemin eliyle yerine getirilmiş olmasından ibarettir. Rabbın hükmüne sabreden kul 'hayrülberriyye'dendir.

Âşife sormuşlar; "Sabrın sırrı kimdedir?" "Sabrın tükendiği anlardadır" demiş. "Sizin için sabretmesi en zor olanı hangisiydi?" demişler. "Söylersem Rabbımın hükmüne sabretmeyip, onu size şikayet etmiş olurum" demiş.

Ey âşık! Mânâ ve sırlardaki zenginlik ve çeşitlilik Tek'in tekliğinde örtülü ve gizlidir. Mâhiyet deryasının anlaşılır olması için tecelli denizinin reşellikten düşeşliğe doğru dalgalanması ümid edilir. Beyyinesi olan elma bilinmiş olmasa, ağacın elma ağacı olduğu nasıl anlaşılsın? Sevginin murâd edilmesi, seven ve sevilenin zuhuruna perdeli kılar ki sevgi zuhur etsin.
Bilinmenin murâd edilmesi noktanın varlığına, kalemi (ahlî) dönül müş sayfaları (görünür hâllerini), harfleri (sıfat nurunu), kelimeleri (Din nurunu), ayetleri (Fiilleri), doğrudan hükümleri "kitâbün kayyime"nin (98/3) varlığına perdeli kılar. Hikmet kitabının tafsil edilmesiyle örtülü emirler ve gaybdaki nurlar bir suret ve harf ile zâhir olmuştur. Zuhur eden her şey bâtındaki bir mânânın beyyinesidir: "Apaçık beyyine kendilerine gelinceye kadar" (Beyyine 98/1) mânâ ve sırlar örtülü kalır. Hikmeti gören ruhanî basiret, aşikâr bir delil olan aydınlık nurunu kavramış göz gibidir. İman sahiplerinden tevhid ve tahkik ehli olup, 'dinül kayyime'ye (98/5) girilenler, Hakka bilfiyle ibadet etmek gayesiyle Onun hükümlerine sâdık kalarak, Hakkın lütuf anbarlarından gelen duyu yakîn ilmine kavuşmuşlardır. Taklidi imânda kalanlar ise, "delil gelmekten sonra ayrılığa düşmüşler" (98/4), din ve mezheb ayırımcılığına iltifat etmişlerdir. Suret ve şekildeki kalıba takılmak gizli ve açık şirk sebebidir. Kendisi gibi düşünmeyenleri küçümseyip, farklı ibadet ve kültürleri dışlamak 'şerrül beriyye' ahlâkıdır.
Hakîm kimselerin dindarlığı laftadır. Nefsinin zilletini tanımayan kul Rabbinin izzetine şahid olamaz. "Onlar, "ancak şeriatla emrolunmuştur dini yalnız Allah'a has kılarak kulluk etsinler" (98/5) Allah'a susayan kul Allah'ın nuruyla Allah'a kavuşur. Bu sırrı idrak eden can özü tecelli eylemeyen Rabbinden hoşnud ve râzı olur. Hakkın rızası bir kulun rızasından önce olup, Zâtındaki tecellisiyle Zât-ı Hakk kendi bâtınına beyyinedir. "Allah onlardan razı olmuştur. onlarda Allah'tan râzı olurlar" (Beyyine 98/8)

Ey dost! Bütün nefsler nurdan birer şömektir. Giyinmek kime nasibse o, edebe bürünmüş olur; kim idrak ederse ancak sureti şörmüş olur. "Şarafımızdan kendilerine 'hüsnâ' verilmiş olanlar, işte onlar" (Enbiya 21/101) uzaklıktan uzaklaştırılmış tevhid ve saadet ehlidir. Tevhid ve saadet ehli odur ki insaniyet vasfı ondan silinmez velâkin insaniyetin hakikati onda zâhir olur. "Böyleleri şu kimse gibi olurmu, Rabbından gelen açık bir beyyineye mazhar olmuştur" (Hud 11/17) insaniyetin hakikati sûret-i Hakk olarak, ilâhî ahlâka boyanıp, dünyevî kişilikten arınmak suretiyle Rabbin tecellisine mazhar olmaktır. Arınmakmı öndedir yoksa boyanmakmı? diye sorulacak olsa. Her ikisinde Hakkın lütfudur; O, dilediğine verir.
Bireyin ameller onun manevi hâlinin beyyinesidir, yeter ki özünde samimiyet olsun. Amellerini öneçikaran kimse ise henüz nefsinden arındırılmamış kişidir. Bilmek gerekirki, nefse mal edilmeyen her güzellik ve iyilik Allahtandır.
Tevhidi bilmek, kendini bilen herkesin nasibi; Tevhidi bulmak ise kendinden kaybolanların nasibidir. Zirâ, kaybolanın ne nâmı ne de şânı olur. Her kim nefsinin günahsız olduğunu söylerse, benliğinin temizlik iddiası onun günahı olur. Kim şaşkınlığı Hakka teslim ederse, onun irfânı fakrına şörmek olur.
İmân nûru ibadetin çokluğuyla değil, benliğin yokluğu ile ihlâsa kavuşmuş kişiyi Haktan uzaklaştıran şey kendi fantezileridir. Kâmil kişi ne kendisinin ne de bir başkasının işlerinin kendini Haktan alıkoymadığı kişidir. Zan ve evhamlarıyla meşgul insan nefsine tapınmış olur. Kendini şören, Hakkın tecellisine şâhid olamaz. Zirâ o, benliğinin hâlleri ve talepleriyle meşguldür. Bilki benlik kendi kendinin hasmıdır. Kendini aldatıp, aldanan da yine kendisidir. Firmâne nefisler güzleştiğinde, "vahşi hayvanlar toplanıp birarâya

getirildiğinde" (Tekvîr 81/5) insan insanın dostları olur. "Azab kapısı açıldığında şaşkın ve ümitsiz kalmıştır" (Mü'minûn 23/77)
Ey aziz! Her işin lâyık olduğu bir mânâ, her mânânın lâyığı bir amel vardır. Lâyığı lâyık olanla buluşturmak muhabbet ve saadet ehlinin işidir. Toprağın altındakilerle, toprağın üstündeki ölüler göremezler biri, derin uykudadırlar. Görmek için diri gönül gerek! Diri gönül için nefsi meşgul eden her iş ve zandan ölmek gerek!
Zâhir ve bâtındaki mânâ ve kavramlar, Mutlak Hakikatın tecellisi önünde çözülüp, değiştiğinde, "denizler kaynatıldığında" (Tekvîr 81/6) âyetin hakikati zâhir olur. Hakikat ehli odur ki, her mezheb onun mezhebi, her dini inanç onun inancı, her can onun canıdır.
Allahın nûruyla hayat bulan gönül için uzaklık ve farklılık yoktur ve lâkin mârifetullahtan mahrum kalma azabı vardır. Bu nedenle hiç bir can kendinden emin değildir zira kimse Onun hükmünün mahiyetini bilemez. Her kim karşısındakini kendinden daha hayırlı bilirse, özü benliğini önemsememiş olur. Kim kendini daha faziletli görürse nefsinin fakriyetini inkâr etmiş olur. Nice gaflet ehli vardırki, kendini unutmayı kudretini terk olarak tanımlar, ibadeti terkeder; Hakikate ermeyi, Rubûbiyete ortaklık olarak algılar ubûdiyeti inkâr eder. Kendinden boşalmayanların kabları nefsaniyetin acı suyuyla doldurulmuştur. Âdemin örtündüğü "cennet yaprakları" (Âraf 7/22) edebtir, takvadır, tevâzûdur. Beşeri vücûdun örtünme telaşı ise sureti örtme tahlilidir.
Ey dost! Ruhani semâdan gelen mânâ ve ilhamları almaya müsait gönül ehli ve hemâlâtı talep eden irfan ehlinden kimse kalmadığı, mânevî zenginlikler diranlam'ı ifade etmediği, "gelecekler, kendi boşlarına terkedildiği vakit" (Tekvîr 81/4) nefisler kendi benlikleriyle boşboşa kalır.
Her can kendi mânevî hâlinin süretiyle buluşturulduğunda, "nefisler eşleştirildiğinde" (Tekvîr 81/7) insanoğlu âhiret vücûdunu bilip tanımış olur.

Deryanın her yönü ilimdir
Sahilidir gönül o ummanın,
Ârifin her işi aşıkdadır
Suretidir insan sevdiği Zâtın.

Ey dost! Gönül temizliğini temenni etmek, gönlü kirli görmekten ötürü değildir. Her hâlin daha güzeli, her ilmin bir üst mertebesi vardır. Bu nedenle gönlü arındırmak niyeti, taddığı manâların haz ve lezzetinden yıkamak suretiyle onu nimetle meşguliyetten sakındırarak, her an yeni bir lütûf ve ihsân ile tecellide bulunan Rabbin huzurunda kabı boş tutmaktır. "Allah sizi tertemiz kılmak ve ihsân ettiği nimeti tamamlamak ister" (Maide 5/6)

Kimisinin biriktirdiği dünya malıdır
Kiminin gayreti âhiret azığı,
Yücedir şanı dâvet edenin
Duyanın kalmadı ismiyle sıfatı.

İsim ve sıfatdaki seni sana bağlayan ayak bağıdır. Zikrin hakikati zikrettiğinin varlığında kaybolmaktır, ne isim ne de sıfat bırakmadan; "ayağındakileri çıkar. Muhakkak Vâdi Tuvâdasın" (Tâhâ 20/12) Benlik ve iddianın çekiminden ruh ne mânânın cezbesine intikâl ettiği o gündür ki yokluk varlığı bulur; "Yerin başka bir yer, göğün başka gök hâline getirildiğinde" (İbrahim 14/48)

Sen-ben davasından, şirk içindedir küllîyen. Nefsin temizliği Allah ile olur, görsel benlik ile değil! Hâlim, o tecelli nûrudur ki onunla Ondan gayri görülmez olur. Toprağı toprağa bırak, rûhunu Allaha. Nefsinden arındırılmış insan, nûrdan inşa edilmiş mescid gibidir. Tekvîr'un kuşandığı mânevi ziynetler takvâdır, tevâzudur "Ey Âdemoğlu bütün mescitlerde en güzel ziynetlerinizi kuşanın" (Arâf 7/31) Bâtın zînetinden gayri olmadığına göre her secde yerinde de en güzel

şiyasiterle bulunmak Hakka teslim canan nasibidir. "Allah'ın kulları için hazırlamış olduğu ziynetleri ve rızkından pak olanları kim haram kılmıştır?" (A'raf 7/32) İsim ve sıfat ziynetlerini nefsine değil, Hakka bağlayan kulun takvası tam olur. Zira onun kuşandığı kulluk ziynetiyle rızkı pak olur. Bilki, alemdeki her zerre Hakkın isim ve sıfatlarıyla devri daim içinde tavaf eder. Yedi sübuti sıfatla gönül kabesini tavaf eden insan her sıfatı Hakka iade eder.

Ey aziz! İki mana arasında kalınca kulun nasibindeki seçki hadi aşmayasın; Cismin nasibi toprak, gönlün nasibi aşktır. Aşkla hemdem olanın nasibi sıdk-ı Hakikattir.

"Duyanlar daveti kabul eder" (En'am 6/36)
Rabet edenler kendini terkeder.

Kişinin yüklendiği şey kendi benliğidir; kibridir, kinidir, nefsaniyetidir
"Dikkat edin yüklendikleri şey ne kötüdür" (En'am 6/31)
Kişinin kendi dilidir kendine düşüm atan,
Ne benim ne de senin söylediğindir mutlak olan.
Emaneti dilinde taşıyan insan insanın âşığı olur
Sırrı gönlünde saklayan insan manânın şahidi olur
Bir sözün hakikati yaşanılarak anlaşılır, anlatılarak değil.
Resmedilmeyen şeye resim denemezler. Gönle nakşolunmayan ilgiye aşk denemezler. Vuslatın işareti huzurdur; Arayanın hâli ise hezeyân. Orucun asparisi dünyaya duyulan tokluksa, âlâsı nefsindeki yokluktur. Kim karşısındakini nefsine tercih ederse, seçimi tevhidi bulmak olur. "Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlardır arzuladığını bulup, kurtuluşa erenler" (Haşr 59/9) Hâli korumak herşeyden daha önemlidir Zira, Hakkın payı herşey gönle sıkıntı verir. Huzur gönlün Hakkı bulmasındadır.

Eydost! Hakkın tecellisine olan şehadet en yüce nimettir, ister sıfatlar, ister fiiller yönünden olsun. Hangi isme, hangi amele, hangi olusa dönülürse dönülsün tecellisinin mânâ yüzü görünür. Zâhir ve bâtındaki "her iş ve oluşun hakikato Allaha döndürülür" (Âli İmran 3/109)

Gönül gözü çevrildiği yönü görür - Bir gözünün her yönü Hakkın tecellisini görür zira onun için Onun gayri yoktur. Gönül cevherinde ne varsa gözlerden yansır. Gönlün hâli kişinin bakışlarında sûret bulur. Huzura ermiş gönlün gözlerinden muhabbet ve huzur yansır; "yüzlerinde nimet ve saadetin ışıltısını görürsün" (Mutaffifîn 83/24)

Bir ilim ki sırrı ve nûrunu Hakkdan alıyor o, tevhîd ilmidir Tevhîd nûru olmaksızın okunan her şey ancak kalıp ve şekilde kalır. Âbid olan okuyuş tecelliye şâhidliktir; "ona nuların şâhid olur." (Mutaffifîn 83/21)

İlmin hakikatına ermeyen bilgisini putlaştırır; imânın hakikatına ermeyen inancını putlaştırır. Yakîyn nûru ile yakınlaştırılanlar ise "sâbıkûndur, mukarrebûndur" (Vakıa 56/10,11) Yakınlığın sırrına akıl sır ermez. Hepsi Hakkın rahmetinden ve lütfundandır. Kendini araya koyan kaybeder.

Kelimelerin dar kalıpları içinde ifade edilen bir hâl onun hakikati değildir. Zira, hâlin hakikati yaşanılarak anlaşılır, anlatılarak değil. Huzurun teyidi ise Hakkdan gelir; "kendinden bir ruh ile teyid etmiştir" (Mücadele 58/22) Ehl-i huzur, yaşadıkları her hâli Allah için kabul edip, Allah için yaşar.

Okudukları her mânâyı tahkik nûruyla okurlarki: İmân nurları yakîyn'in sırrından ayrılıp, uzaklaşmasın; kul, Rabbın tecellisiyle Rabbından perdeli kalmasın. Haller gelip geçer, hikmet

ise gönülde yerleşir. En güzel hâl ise ibadettir," onların secde izi yüzlerindedir" (Fetih 48/29)

Her kim yaşadığı hâli kendi benliğiyle doldurursa, mânâyı daraltmış olur. Her kim tadduğu mânâ meclisinin iksirini kendi benliğinden arındırırsa mânâ meclisinin ufkunu genişletmiş olur. "Meclislerde yer açınki Allah da size genişlik versin. Size kalkın denildikçe kalkın ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin" (Mücadele 58/11)

Darlık, insanın kendi zan âleminde yarattığı sanal bir dünyadır. Genişlik ise Rabbin karşılıksız lütfudur; "göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah 94/1)

Her insan mânâları kendi ilmi derecesine göre yaşar. Kimileri zâhiri mânâdan yelkenli görür, açık denizlere açılmaya cesaret edemez. Kimilerine derya aşkı her şeyden çok cezbedip sefer, bâtın denizlerinde sonsuzluğa yelken açar. Açılanlardan her biri de kendindeki cevhere göre hikmetler deryasından nasibini alır. "Her bölük içeceği kaynağı bilir" (Bakara 2/60)

Bireyin mânâ mâdenlerinde hangi cevher varsa, çıkaracağı hazine de o cevherin özelliklerine göre olur.

Mânâ yollarına tıkayan şey maddiyattır. Nefsin özelliği ise maddiyata tamah etmesidir. Nefse muhalefet, ruhaniyeti maddiyata hâkim kılmaktır. Masivâdan bütünüyle vazgeçmeden Hakkın tahkikine rıza getirilmez. Rıza olmadan fenâ gerçekleşmez. Fenâ ise Hakkın murâdında yok olmaktır. Kişinin yokluğunu görmesi kulluğunu bilmesi demektir. Düşmanlık dostlukla bağdaşmaz. Kim kime düşmanlık edersa kendine etmiş olur. Kim düşmanlık duygusundan kurtulursa kendinden kurtulmuş olur. Her can dosttan zıtlıktan kurtulan cana.

Ey dost! Hiçlik, Hakkın gayrı hiçbir şeyi var bilmemektir!
Gölgeye gömlek giydirebilir misin? Hiçlik, her söz ve her yüzde Hakkın vechini görmektir! 'Aynanın göremediği güneşe yok, diyebilir misin? Hiçlik, isimin ve resmin yokluğunda, cüzi köpüğünün küllî denizde eridiği tecellîde Halkı Hakkla Hakkda birlemektir! Hakkın gayrına varlık vere bilir misin? Tevhid nurunu görmeyenlerin her anlatım çabası gizlemektir.
Mana ve sırlar sadr'dan dökülüp dile geliyorsa, cemal ve celal aynasından yansıyan aşk terennümleridir bunlar.
Tevhid ve yakiyn nurundan nüzul eyleyen varidatı kişiye mal etmek bilgisizliktir. Kokusunu tenine sürünmek, kişiyi misk ceylanı yapmaz. Güneşten gelen ışığı dünyaya yansıtmak dolunayı güneş kılmaz. İnsan-ı kamile, Rabbinin kemaline şahid bir kuldur ancak. Kemalattan aldığı nasib onu uluhiyete ortak yapmaz.
Denizin üstünde yansıyan ay ışığına tutabilir misin?
Hakkın sıfatlarını nefsine mal edebilir misin?
Hakkı görmeyen bir kalbe 'diri' diyebilir misin?
Gönülden pırıldayan nurun aydınlığına ortak olabilir misin?
Marifet nuru o ihsandır ki, batını mana ve hakikatten onunla gönülde feyz bulur. Akıl ve zarflar geniş kalır.
Sonsuz âlemine girmek için ihrama girmek gerek!
İhrama girmek için her âlemi gönülden çıkarmak gerek!
Aşkda eriyenlerin kalbine iman hikmet nuruyla yazılır;
"Allah onların kalblerine imanı yazmıştır" (Mücadele 58/22)
Odunu yakmadan ateş elde edilemiyeceğine göre, Hakka bütünüyle teslim olmadan da teslim talep etmek yersiz olur.

Nedir o cennet suyu Tesnim? Kurbiyet derecelerinden aşıkların misk kokusuna erdiren. "İçiminin sonu misktir" (Mutaffifin 83/26) Kâmiller gönül kabından katıksız içer, kiminin kabındaki mânâ ikrarına katılır. Her biri kendi kemâline göre içer; "Bir kaynaktır ki mukarrebûn onden içer" (Mutaffifin 83/28)

İlm-i yakîn, misk kokusu müjdeli canda huzur tadı bırakır. Hakka yürüyüş olan Hacc'ın maksadı Hakkın huzuruna ermekse, huzura ermeyen gönlün sıfatı ziyaretçi olarak kalır. İrade ve tasarrufunu Hakkın irade ve tasarrufuna terketmeyen kul her âlemde ve her devirde mahzun kalır.

Her iş ve oluşu kendi normlarına göre ölçüp, biçenler, her zaman kendilerini haklı, diğerlerini haksız görürler; "Yazıklar olsun ölçü ve tartıyı doğru yapmayanlara" (Mutaffifin 83/1); Gönlü evham ve kuşkulardan boşaltmadan, kuruntularına mesken edinenlere.) "Nefsinin olumsuz duygularını ilâh edinen kimseyi gördünmü?" (Furkân 25/23 Mânâ ve oluşları kendi idraklerinin ölçüsünde ve kişisel aklın eğreti terazisinde ölçüp tartanlar, herkese noksan değer biçerler. "Doğru terazi ile tartın. Bir şeyin değerini eksik verenlerden olmayın" (Şuarâ 26/181-182)

Kendi değerini arayan canlar bilmezlermiki, Cenâb-ı Hakk kullarında tecelli etmesiyle onlara en büyük değeri vermiş olur. Dostun dostluğunu Dostdan gayri kimde arıyorsun?

Canda saklı durarı canın gayrında mı bulursun?

Dostun dostları Onu, kendini tanıttığı kadarına tanır. Nefsinin ağzını tanıyan Dostun kudretini tanımış olur.

Ey dost! kim neye değer veriyorsa kendindeki cevheri ortaya koymuş olur. Gölgelerden arınan gönül Rabbinin cemâline tercüman olur. Her bir İlâhi ismin nûru gönlün gıdası olur. Kalbin takva pûbresi ne kadar şirbetli olursa açtığı mânâ gülleri de o kadar yoğun olur.

Nefsinin olumsuz duygularından arınan canın yaşamı kafile Nun arasındadır. Onun misâli kara sayfanın içindeki ak nokta gibidir.

Ey aziz! Akıl ile idrâkle, nûr ile idrâk arasında fark vardır. Akıl, aydınlığın yanısıra karanlığı da kendinde taşır zirâ, kuşku, evham ve nefsî düşünce ve duyguları bünyesinde toplar; idrâk ise kuşkudur. Nûr ile idrâk ise aydınlığını Hakkdan aldığı için tereddüde mahal bırakmayacak derecede net ve keskindir. Kuşku ve varsayımlardan ve farklılık vehminden arınmıştır. Tevhid nûru onun bilincidir. Akıl ile idrâk zihinde oluşurken, nûr ile idrâk fiilde gerçekleşir. Akıl ile idrâk sebeplere dayanırken nûr ile idrâk gücünü nûrların Nûrundan alır. Akıl, sureti görürken gönül suretin mekkûniyetini görür.

O halde ey aziz! Aklî delillere dayandığın herşeyi ait olduğu beşeriyet toprağına bırak; "Asarın yerest" (Neml 27/10) Cüzi irade değneni atıp tasarrufunu Hakkın tasarrufunu terketmeden teslimiyetin hakikatı ve tevhid huzuru gerçekleşmez. Ancak bu sırra eren için "attığın zaman sen atmadın ancak Allah attı" (Enfâl 8/17) tecelliyatı hakikat olur. Allahtan oakınma korkusu bütün korkulara üstün gelirse onu adı huzur-u haşyet olur. Hakkın katındakiler için her korku sakıt olur. "Muhakkak benim katımda Resuller korkmaz" (Neml 27/10) Korkuyla kişi izâfi benliğine zulmeder; "Ancak zulmedenler korkar. Hatasını düzelten kişi için ise ben Gafûr ve Rahîym'im" (Neml 27/11)

İzâfi benlik aklı meleksiyle meşgûldur, gönül ise Allahın zikriyle meşgûldur. Aklın terazisi şeriatın terazisine uyumluysa ölçü ne tartıda yanılmaz. Gönül ise tartıp ölçecek hiç bir tasarrufu kendinde barındırmaz. Nitekim, "Allah kişi ile kalbi arasına"

girince (Enfâl 8/24) kalb Hakkın tecellisiyle kendinden geçer. Fenâ fi'd-tevhid'e erer. Şu halde nefisle yapılan büyük cihadda, nefsi tezkiye edip onu ondan arındıran ve zafere ulaştıran hakiki galip Cenab-ı Hak'tır. Nefisle yapılan cihadda elde edilen mânevî dereceler olan ganimetler Mabud-u Mutlak olan Allah'a ve Onun Zât nûru Resûlullah (s.a.v.)'a aittir. "Deki ganimetler Allah'a ve Resûlüne aittir" (Enfâl 8/1) Mânevî dereceler kendi içlerinde tükenmez bir rızkın varlığına delildir. "Onlar için Rableri katında nice dereceler, yüksek mertebeler vardır" (Enfâl 8/4)

Ey aziz! Bilki senin ruhunda sendeki varlık âleminin resulüdür. Ruhunun bütün Nebî'lerden nasibi vardır, ama hepiniz Nübüvvet nûrunun yansıdığı İlâhî emirlerisiniz.

Mânevî dereceler Cenab-ı Hakk'ın bir lütfu olarak ve nübüvvet nûru vasıtasıyla geldiği içindir ki, şükür ve edebin gereği olarak Cenab-ı Hakk'a ait hamd ve senâyı yerine getirmek, Resûlüne salavat ve dualarla şükranları sunmak, aynı yolda yakınlık içinde bulunan gönüldaşlarla fazlı paylaşmak, Hakk'ın payı kimsesi kalmayan yetimlere ve fakirlere ve yoldaki Hakk yolcularına rızkı dağıtarak infakta bulunmak ehl-i tevhidin işidir. "Ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Resûlüne, akrabalarına, yetimlere, fakirlere ve yolda kalmış yolculara aittir" (Enfâl 8/41)

Ey dost! Akıl ile rüyada dünya zevkleri dünya cennetleri olarak algılanır. Hatta âhiret nimetlerini akıl, dünya zevklerinin misâlleriyle zihninde tanımlar. Zât cennetini ise Hakk'ın payına yönelmeyen gönüllerin nasibi olup, nûru ancak nûr görür. "Rabbimiz bize (bastırı) semâdan bir (hikmet) sofrası indir ki hem evvelimiz hem de âhirimiz için senden bir gıdalık olsun sen rızklandıranların en hayırlısısın" (Mâide 6/114)

Ey dost! Basar ile değil basiret ile gör; Tevhid nuruyla sesleneni nefsin kulağıyla duyma. Kimden ne duyarsan, duyduğunu Hakkdan işit. Onlar ki, "Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir" (Enfal 8/2), gönlüyle duyanların mânâ kadehleri dopdoludur; "Ne boş söz duyarlar onlar nede bir yalan" (Nebe' 78/35) Âşık kalblerin kalem olduğu Kevânın kudsiyet vâdisinde kimliksiz dolaşık beşeriyet izin kalmasın. Kalem sahibi Rabbın, melekûtiyetin sırlarından sessiz ve sözsüz gönlüne fısıldasın; "Biz onu okuduğumuzda sen okuyuşunu uy" (Kıyame 75/18) Haktan gönülden okutmasıyla esmadaki mânâların aydınlığa çıkması nur iledir. Esmâ'ül Hüsnâ'dan yansıyan nurani feyizlerin herbiri eşyanın hakikatine hidâyet eden tevhid kılavuzlarıdır.
Basiret gözü nurla dolunca kul fenâfid tevhide erip, Rabbında fânî olur. Rabbında Rabbiyle bâkî kalan kulunun tevhid nurudur. Bilki özbenlik için "varıp durulacak makam ancak Rabbının huzurudur" (Kıyame 75/12); öyle bir huzur ki, misâl âlemindeki zevklerin bir kıymeti kalmayınca, melekûtun nimetleri gözler önüne serilir. "Göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay bir araya getirildiğinde" (Kıyame 75/7,8,9), gözlerin nimetlerle kamaştığı her makam ve durakta, Hakkın sıfatlarıyla sıfatlanmış 'sabikûn', her zevk ve nimetten, nimetin mutlak sahibi Rabbı için vazgeçmiştir. Zira gönüldeki doluray Rabbına tutulanmıştır. Nefsaniyetlerini seçenler için ise, "doğrusu geçici olanı seviyor, kalıcı olanı bırakıyorsunuz" (Tâhâ 20/21) hitabı hükme bağlanmıştır.
Ey aziz! Nûru görmeyen basar, zulmeti nûr zanneder, muhabbetullahta erimeyen benlik, ruhanî şehveti ilahi muhabbet zanneder. Kişinin içine düştüğü izdırâblık kuyusu, kendi beklenti ve kuruntularıdır. Levvame nefsin kendine sığınacak yer araması, kendiyle hesaplaşmayı nedeniyledir; "kaçacak yer neresidir, der insan" (Kıyame 75/11); Derde nasıl dert diyeyim, dert derman dunca, der kâmil insan. İman nûru, tam tevekkülle yakiyne erip,

Rabbin lütfuyla huzura erer. Ehl-i imâna "Allah'ın ayetleri okunduğunda imânları artar" (Enfâl 8/2) Hakkın tecellisine şahid olan her can "Nefsine karşı bir basîrettir." (Kıyame 75/15)
Hakkın okutmasıyla ayetlerin mânâlarının ve nûrun gönülde toplanması ve yaşanılan her hâl'in o anının açıklanması kalbi selîm'in nasîbidir. "Onu kalbinde toplamak ve sabit kılmak Bize aittir" (Kıyame 75/18)
Esmaül Hüsnâ'ya Cenab-ı Hakk insanı kâmilin sırrında toplanmıştır. Onun güzel isimleriyle Ona dua etmek, isimlerin nûru ve ruhuyla tahakkuk etmektir ki, can titreştiği zikirle hemdem olur.
Her bir insan titreşiminin ve kristallerinde suret kazandığı gibi, Hakkı zikreden benlik Esmaül Hüsnâdaki ruhaniyetten nûraniyet kazanır. Beşeri aklın algıladığı din ve şeriatı tanımak herkesin nasîbi, Allah Teâlâ'nın indirdiği hâlis dini ve sünnetullahı yaşamak özelin nasîbidir.
İlâhî ahlâkla bezenen her canın nasîbi Esmâül Hüsnâ'dır. İsimlerin ifade ettiği sırların ve "mânâların beyanı Bize aittir" (Kıyame 75/20) Zâtî tecelliyle izafî benliği doğuran kalbimiz Zat-ı Hakk kendi sıfatlarıyla diriltir. Hakkla Hakkta dirilişe erenlerin pûnâdır "yevmi kıyame", "yemin ederim o diriliş halkış pûnüne" (Kıyame 75/1)
Ey dost! Yürekteki ürpermesi korkudan değil, yakınmayla kucaklaşmış sevgilinin her âmi anılışında gönüller aşkla titreşir. Kalıp ve şekilde öze dönüştür Hakka rücû. Hoş kulların yaşantısı; "Biz ancak Allah içiniz ve vakti geldiğinde Ona döneceğiz" şeklindedir (Bekara 2/156) Kimki İlâhî ahlâkla güzelleşir o anın vuslatı gerçekleşmektedir. Kimki varlığını Hakka fâde etmiştir, Rabbına dönüş içindedir. "Kıyam vaktine ilişkin bilgi Onun katındadır" (Zuhruf 43/85) Hakkın huzurunda ruhen kıyamda bulunmak izafî benlik ile değil, Hakkın sıfatlarıyladır. Zira, dönüş ancak Ondan Ona, Onunladır.

Ey dost! Hâlden hâl'e geçmek, bir âlemde ölenin diğer bir âlemde doğuşa olup, çeşitli evrim süreçlerinden geçen ve suret-i hakk olarak varlıkta beliren insanın, kendi hakikatine eriştiği bir süreçtir. İnsanın özvarlığındaki ruhanî zenginlik ve nûranî ışık ve feyz, geçici ve aldatıcı keyif ve lezzetlerle avunamadığı içindeki ruh kendi cemâlini arar. Bu manevî evrim içinde nefsin hâllerinin yansıdığı mânâ ve boyutlar, dört ayrı sûrede ki "hâlden hâle" âyetlerinde ifadesini bulmuştur. Nitekim yaşam sürecinde bireyin hâlden hâl'e döndürülmesindeki asıl maksat, 'ben' merkezli, emredici zann tabakası olan 'emmare nefsin' eritilmesi işlemine yöneltilip, Ferdin özbenliği olan sırrındaki nûrla temasa geçmesi içindir. Bunalım ve depresyon gibi kelimelerle tanımlanmak istenilen ruhanî hâller deki, evrim içindeki bireyin kendini aramasından başka bir şey değildir. Bunalım ve stress ancak nefsin kendi sâfiyetini bulmasıyla sona erer. Süreç içinde 'ben' merkezli egonun dağılması, öz-ben'lik için ölümü tadmak gibidir; "Her can ölümü tadacaktır sonra bize döndürüleceksiniz" (Ankebût 29/57). Dualite ve farklılık boyutunu yaşayan nefsin, evrensel bilinç olan külli nefse kavuşması, varlığın özüne döndürülmesi olup, "Rabba hicret etmesi" (29/26), kalıcı huzura ermesidir.

Yaradılış öncesi hakikati olan 'melekûtiyet' âleminden, yaradılışın belirdiği 'mülk' âlemine nüzul eyleyen ilâhî emr, hayat serüveninin boyutlarına ve tabakalarına her âlemden geçerek yaşar.

Mânânın maddeyle intibâkını sağlayan ilâhî uyum yasaları gereğince, gerçeğin gerçekle buluşması gibi, hakikati ruhaniyet sermâyesi olan ilâhî emr, beşerî boyutta bir sûret kazanarak zuhur eder. Onun bir tabakadan bir tabakaya geçişi nefsi sâfiyetin emmare nefsi tanıma mertebesidir. Rabba dönüş de nefs-i emmarenin sâfî nefse olan yolculuğudur. "Sizi hâllerden hâllere geçirerek yarattık" (Nuh 71/14) hitabı

boyutlardaki farklı mânâlara dikkatleri çeker. Şeriat boyutunda, fıtratlara mübtedâ kılınmak suretiyle ve sınavlar karşısında gösterdiği tepki ve davranışlarıyla insan sorumlu tutulur. İlahî tahdîr önünde birey bazen öfkeyle, bazen şüpheyle, bazen sevgiyle, bazen de aklî delîl ve nedenlere dayanarak davranış sergiler. Neden ve niçinlere dayanan sorgulamalar ve duygusal tepkiler hakka varmakta çâresiz kalınca benlik, gönlünün mutlak tahkîkine kucak açar. "Hâlden hâl'e intikâl edeceksiniz" (İnşikak 84/19) ilâhî hitab gereğince, karışık sudan arınmaya ulaşıncaya dek, mânâdan mânâya, sıfatdan sıfata yükselerek, sırrındaki mânâları "ışıtıcı ve görücü yaptık" (76/2) sırrına mazhar olur. Burası her nefsin özündeki sevgiliye ulaştığı, mânevî kurbiyet derecesidir.

İsim ve sıfatlardaki yolculuğun sonuçlanmasına tanık olup, tevhîd sırrına eren hac yolcusunun hakîkat boyutundaki "Miraç" bu hâlden hâle (sûretten sîrete) dönüşüm geçirerek Rabbimize dönecekliği" (Zuhruf 43/14) şeklindeki niyazındadır. Emanetindeki sıfatları ve dinleri Hakka rad edercesine tavaya örtünen Âdem, Hakka kurbiyetin ve teslîmiyetin hakîkatını yaşayarak Zatındaki sırrın şâhidi olur; Mârifetullah semâsında alından ilme nûrdan nûra, yakîn'den yakîne geçerek Hakkın has tecellîsine mazhar olur. "Tabakadan tabakaya (hâlden hâle) elbette geçireceksiniz" (İnşikak 84/19) Şu halde hâlden hâl'e, sûretten mânâya, mânâdan raha, ruhtan sırra geçerek ervâh sûrelerinde olgunlaşan insan nutfe, kaskısız öze, hakkânî sırra mürşid olarak kemâle erer.

İzafîlik âlemi parçalanıp, ruhaniyet semâsı özde tahakkuk ettiği zaman, "gök yarıldığında" (84/1), Hakka rûcû eden Rabbânî ervâh, sonsal kimliklerden bütünüyle arınıp, beşerî ve uhrevî isteklerinden de yıkanıp arınmanın berrahlığına kavuştuğunda "işini atıp boşaldığında" (84/4) Zâtî tecellînin mazharı olur.

Ey dost! Varlıktaki tecelliye şehâdet âşiğin işidir. İfade edilemeyecek olanı dedikodusuyla tanımlamak cahilin işidir.
Hakkın tecellisini görmeyenin kitaba ve ilim sahiplerine olan inancı taklid yolundadır. Hikmet ehlinin tanıklığı ise yakiyn nurlarıyla Allah Teâlânın enfüs ve afâktaki tecellisinedir;
" Kitaba ait 'ilim' bulunan kimsenin şehâdeti elverir" (Ra'd 13/43)
Kişinin hangi mânâyı doğurgan olduğunu Rabbi bilir. Hangi ana doğurduğu evladına kahır elbisesi giydirir?
Özbenliğin sana seslenmesi, sendeki sırrı sana tanıtması içindir
"Rablerinin çağrısına icâbet edenler için hüsnâ vardır" (Ra'd 13/18)
Ey kişi, duyması gereken her ağızdan duyar. velâkin gönlü dirilere hitâb eder. Hem dirilye hem de ölüye işittirecek olan O'dur;
"Allah her dilediğine işittirir de sen kabirdekine işittirecek değilsin" (Fatır 35/21) Allahın verdiği dille Allahı zikredenler, bilmezlerdeki gönülleri de Allahındır dilleri de!
Her zerrede tecelli edip her candaki Cânân O'dur. Âlemlerde O'ndan gayri bir varlık bulunsaydı o, tevhîd değil, ikilik âlemi olurdu. Oysa Onun gayri ne başka bir varoluş, ne de Onun doğurgan olduğu bir oluşum yoktur. O, olduğu gibi O'dur.
Bir mânâ kendiliğinden gönülden akıyorsa o, şiirsel bir yapıt olur. Sayrede başka hiç bir iş sanatın gerçek niteliği değildir.
Yaşamdaki doğal her iş ve oluş Hakkın sanatıdır.; "Bütün iş ve oluşun hepsi Allahın emridir" (Ra'd 13/31)
Problem çözmeye çalışan benlik problem içinde kaybolur;
Onu olduğu gibi kabullendiğinde çözüm yolu açılmış olur.
Hiç bir şeyin peşinden koşturmayan insan kalben huzurludur.
Yaşam sevincini hiç bir şeye dayandırmayan insan nedensiz mutludur.
Ölçüye sığmayan zenginlik tevazüdür.
Zanna dayanmayan bilgi hikmetdir

Hiç dönmeyecek olan ateş mârifetullah aşkıdır.
Her anı zikirdir bu bülbülün, kendisi için çakmağı
Her nefesi aşkdır dervişin, nefsi için yaşamaz.
Kendini öne sürdüğün her işte nefsinle birliktesin
Kendini aradan çıkardığın an Varlıkla birliktesin
Kenzi hakikatine müdrik olanla, müdrik olmayanın hâli
Tecelli sahibi için bir'dir. "İçinizden sözü saklayıp açıklayanla, geceye gizlenip gündüz beliren Onun için bir'dir" (Ra'd 13/10)
Farkındalığın ışığında yaşamına sürdürenle, gölgesine varak vehmederek âlemde gezinenden her biri Hakkın lütuf ambarlarından beslenir. Farklılık ve başkalık duygusu Hakkın ayetlerini algılayanların zanlarındadır. Âlemdeki renkler O'nu arayanların tanımladıkları uzaklık ve yakınlık gibi yanılsamalardır. Yükseklik ve alçaklık, aydınlık ve karanlık ikilik âlemini yaşayanlar içindir. Tevhidi yaşayana göre her zıtlık, Hakkın tecellisini tevhid içindir. Her renk gün nûrun kuşandığı birer gömlektir. Kim hangi irfan mertebesindeyse nûrun rengi ona göre odur. Tevhid sırrına şahid kılınan için hakikat-ı muhammediye gün nûr olur. Benlik ve ırrak "dillerinizin ve tenlerdeki renklerinizin farklı olması da O'nun ayetlerindendir" (Rûm 30/22)
Zât-ı Akdes nûru olan nübüvvet nûrunda fânî, sünnetullah'la Hakkda bâkî "salih amelleriyle iş tutanlar için dönülecek yurt tûbâ ve hüsnâdır" (Ra'd 13/28)
Onlarki ehli beytin timsali Tûbâ'dan nasiblenmişler ve Esmaül Hüsnâ ile nûrlanarıklanmışlardır, yedikleri içtikleri tûbâ-i le hüsnâdandır. Tûvâ'ya erişen nice canlar, Hakka giden nice "yollar var beyazlı, kırmızılı renkleri çeşitli hem de koyu siyah "nice sevdâlar var. (Fatır 35/27)

Ey dost! Allah için olanın hâlini Allahtan gayrı kimse bilmez.
Allahı Allah ile bilen Allahtan gayrıne râm olmaz.
Kendi mâneviyatından emin olan başkasının mâneviyatından kuşkulanmaz.
Kendi nefsiyle yüzleşenin âlemle uğraşacak vakti kalmaz.
Kim zaafını aşmışsa, karşısındakinin zaafı ona perde olmaz.
Kim bir güzellik görürse, güzelliği kendi benliğinde bulur; "İyilik ederseniz kendinize yapmış olursunuz" (İsrâ 17/7)
Kim sûret asarsa Hakkın tecellisine karşı yüzünü ekşitmiş olur, isterse o bir özgürlük olsun "Yüzünü ekşitti ve çevirdi öteye" (Abese 80/1)
Sûrete dönüşmüş her canlıda Rabbının vechini görenin gözleri için yüzler hiç soğuk olurmu! Her canda Cânânı sevenler için hiç gönüller mahzun kalırmı! Gülenyüzlünün her yönü Rabbına dönüktür.
Gönül gözlünün her bakışı Rabbının nurudur.
İçtenlik olmadan özgürlük yaşam olmaz; Ahlâk olmadan iman kâmil olmaz.
Beşeri ahlâktan Rabbani ahlâka yönelmektir ahlâkî miraç
Sûret değişiminde değil sîret değişimindedir ruhanî miraç
Kimlik arayanın değil kimliği verenindir nurani miraç
Dindarlık giysisi kişiyi nefsinden arındırabilseydi, takva yönünden her kul eşit olurdu. Oysa mânevî abdest unsurlarla değil, tevbe ile dir zira, "Allah çok tevbe edip (benlikten) arınanları sever." (Bakara 222)
Sordu; Hakkın vech-i cemâli nasıl görülür?
Söyledi; Güneşin ışığı eşyanın her zerresindedir velâkin, eşya görünür zerre görülmez. Ne kendini gör, ne de başkalarını! Tevhid nuruyla bakanın gözünde Hakkın tecellisinin gayrı bulunmaz.
Hakk Teâlâ vardır. Yokluk ise varlığı görmekten gafil olmak.
Kendini Hakka teslim edenin terkedecek bir şeyi kalmaz.
Ne birkimseden korkusu ne bir şeyden umudu; Ne zanni nede kuşkusu.
İzafî benlik, açlığını ve susuzluğunu kişinin 'ben varım' iddiasıyla

şiderir. Fâni nefse varlık rehmederek onu deskeyen kendinsin!
Hakka teslim olanın kendine dayanak yapacağı davası kalmaz.
"Alemlerin Rabbine teslim oldum" (2/131) kılavuzu, dostlarını özümsediği o hidâyet nûrudur ki onunla insan zan ve hayale olan esaretten kurtulur; yaşamı ancak Allah için olur. Şu halde tasarrufu Hakkın rızasına terketmeyen insan lâyıkıyla Hakka teslim olmuş sayılırmı?
İzzet benliğine tevbe etmeyen can, yaratıktan Yaradana yüzünü döndürmüş sayılırmı?
Ey dost! Hâllerin temizliği kalbin temizliğine işarettir. Kalbin temizliği ahlâkın temizliğine işarettir. Ahlâkın temizliği Hakkın inâyetine işarettir.
İlmel yakiyn sâlihlerin, ayn el yakiyn şehidlerin, Hakk'al yakiyn sıddıkların nasîbidir. Sırlarındaki nûrla, "onlar ne de güzel arkadaştırlar" (Nisa 4/69)
İlmiyle oyalanmayan, kibrine kanmayan kişi ilimden ilmin sahibine yönelmiştir "Bu lütuf Allah'tandır. Alîm olarak Allah yeter" (4/70)
Her görüşünde Hakkın vechini gören kişi suretten sirete yönelmiştir; "kim basiretle görürse kendi lehine, kim basiretten mahrum kalırsa kendi aleyhinedir" (En'am 6/104) Basiret nûru, "Rabbinizden gelen basiret nûrları" (A'râf 7/203) sırrı kaplayınca, sır gözüyle gören nûrun kendisidir; Kulun kendisiyle değil, Hakkın varlığıyla varolması teslimiyetin hakikatidir. Aklını neyönünü, ilmini ve amelini, kimliğini ve sıfatını, varını-yoğunu Hakka teslim eden perd kendindeki her davadan kurtulmuş, özbenliği Hakk nûruyla dolmuştur. Hakkani aşk ile ruhtan sırra yükselir nûrani cevher. Rabbini Rabbinde bulur ilâhî emr. Aşk olmasa vuslat olurmu! Vuslat olmasa aşksüz kim bulurmu!

Ey dost! Herkes aynı kaynaktan içse de, her biri kendi kabın daki tada göre ona bir anlam verir. İnsan-ı kâmil tek bir vücûd olsa da her fakirin nefesi Hakkal yakiyne göredir.
Gönül muhabbetullahla dolunca aşk gönlün kılavuzu olur. Bir nûr ile dolunca nûr sırrın basîreti olur.
Kimileri tanıklık eder dilde takliden, şahidliğine ermediği sırrın. Kimileri ibadet eder ayne'l yakiyn, nûrun şahidliğindeki sırrın. Kimi hâlin şahididir, kimi aşkın. Kimi halkın şahididir kimi Hakkın. Şu âlemde her zıd kendi ziddıyla irşâd edilir. Herikî âlemi de kendinde kucaklayan fert suret-i Hakkın sırrını bilir. Edebe büründüğü suret-i Hakktır ruhunun sırrındaki kâmil insan; Ehl-i keşif bilir.
Ârifin "kalbi ve ruhudur kevser". Bâtınını ve zâhirini Hakka teslim eden ruhun sırrından yayılır o misk-i anber.
Her koklayan duymaz ezeldeki o kokuyu; Her an varlıkta yayılan ilâhi rahmetin huzurunu.
Şekle ve kalıba aldanmak nefsin âdetlerindendir. Ruhaniyet semâsına erişinceye kadar her rengi ve kişiliği kendiyle özdeştirir. Her kalıbda nice sıfatlar barınır. Kalblerin en güzeli güzel ahlâk nûrunu barındırır. Kişinin razı olduğuna inandığı her hâl dahi nefsin onu rıza ile kandırmasıdır. Oysa yaşadığı herşeyi hoşnutlukla kabullenmektir rıza, sessizce; Nedenini, niçinini sorgulamadan. Kalbdeki huzuru bozmadan.
Hâlin temizliği: her hâlden arınmaktır.
Kalbin temizliği: her vasıftan arınmaktır.
Sırrın temizliği: Hakkın gayrından arınmaktır.
Kirden arındırılmış o "hayırlı ve güvenli kâtibler" (Abese 80/15)
Nicedir gönülde yüce manâlar taşıyan o "tertemiz ve mükerrem sahifeler" (Abese 80/14)

Bir gönülki her an Rabbının huzurundadır, levh-i mahfuzdaki kerim kayıt ondadır. "Dileyen ondan öğüt alır" (Abese 80/12) Zira, sözlü kitab ondadır.

İlmin yetersizliğini, kimliğinin hiçliğini idrak etmeyen kişinin gönül dili açılmaz. Aşk ateşinde erimeyen benliğe vuslat kapısı açılmaz. Herkese öğüt vermek benliktek gözlü kibrin delilidir. Oysa kimse kimsenin "arınmasından sorumlu değildir" (Abese 80/7)

Öğüt almayanın huzuru daim olmaz.

Kalb kıranın öğüdü yapıcı olmaz.

Her bireyin ameli yüzündedir "Yüzler vardır o gün ışıldar. Nicelerini bir karanlık kaplar" (Abese 80/38-41)

Her toplumun kendi manalarına uygun olan ibadetlerindeki çeşitlilik en geniş anlamında salatdır. Şekil ve kalıpta kalıp, Hakkın tecellisinde ayırım yaparak, tevhidde farklılık arayanlar. kendi tanıdıkları salatı makbul olan yegane ibadet olarak bilirler. Oysa kainatta bütün canlılar Onu zikredelerde farkında bile değildirler, farklılık serabında kaybolanlar.

Mutlak Hakikatten yansıyan her zerrede ilahi muhabbet nuru bulunur. Ruhun tatil aydınlığına ermeden, mana kabının şekil ve kalıbına takılanlar, benlik putuna hayran kalmışlardır. Oysa her kim bir diğerine ayırım yapmaksızın kardeşlikçe sevip sarılıp onu kucaklarsa bu, Hakkın kulunu özdeki sevgiye davet etmesi demektir. Ben seni seviyorum ya kulum! Sen de sendeki tecelliyi seviyormusun? demektir. Böyle bir davette hiç bir inanç farklılığı gözetmeksizin her can Hakka davetlidir. Zira davetli olanlar, Hakkın isim ve sıfatlarından yansıyan manalar olarak kendilerindeki sır ile alemde zuhur etmiş ruhlardır. Bu nedenle de dönüş Allahtan Allahadır.

Ey dost! Mârifetullahla hemdem olanın gönlünden ve dilinden Cennet ırmakları akar; Cenneti gönülde bulmayan heyhat! Cehennemi yaşar.
Nefsin ruhla bütünleşmesindedir nikâhtaki keramet.
Seyrine karşılık bekleyen benlik nefsinden ruha yükselemez.
Her söze koşunan insan benlikten eriyip huzura eremez.
Her günü, yevmi kıyamet bilen kullar içer, kevserden;
Âb-ı hayatı, sırrında bulan canlar geçer kendinden.
İlâhiyat, Hakkın kuluna ihsân eylediği o nûranî sırdaki sırra eren,
Hakkın tecellisine şâhiddir her âlemde. Kulluk ziynetini
bulur ârif nefsinin hilkatinde.

Deki; Rabbıma aşık bir kulum her nefeste; Ne kadar defetsiz
o lütfunu bilsem de, Allah benim Velîmdir.
Rabbımın tecellisindeki nûrdur insaniyetin gizinde;
Nefsindeki hüviyetin sırrına ersem de, Allah benim Velîmdir.
Her can fenâfillah sırrını nefsinden kadar
Her gönül aşkın bekâsına hakka'l yakîn yaşar.
Yüzlerin ışıldaması, sırdaki nûrun gönülden yansımasıdır.
Hakk sırrının ışıldadığı terbiyesiz bir gönüldür kâmil insan.

Beden mescid olunca her zerresi billûr kesilir
Can özüne varınca her nefesi pürnûr kesilir
Aşk kalbi sarınca her atışı mecnun kesilir
Hakk kulunu sevince her sözü bülbül kesilir

kimileri dünyalık toplar ikilik âleminde
kimilerinin âhiret azığı takvalardır nefislerinde
Hikmetdir her âleme hakkını verdiren irfân ehline.
Nefsine zulmedenlere deki; Dizi sizden Hakkdan gayrı kim arındırır. Dikeninden koşunan bir güle hiç şahid oldunuzmu?

Kaynaktan akan su kesilirse havuzlar boş kalır
Şikâyet şükrün yerini alırsa canlar suyuz kalır

Semboller oşkın yerini alırsa gönüller nursuz kalır
Töreler insaniyetin yerini alırsa kainat ruhsuz kalır.

İster neseben olsun isterse nurani bağ cihetiyle bütün dostlar feyzini kevserden alır. Gönül sayfasına her dem yeni bir mana yazılır, ilimden, edebten, sünnetden.

Gönül levhindeki basiret aydınlığını Kur'anın nurundan alır. "Kur'an, insanlar için bir basiret, ehl-i yakiyn için hidayet ve rahmettir" (Casiye 45/20) O halde basiretten hidayete geç! Beşeri suretden insaniyetin manasına eren ler hem rahmete hem de huzura kavuşurlar. Zira, itaki kitab hakikati arayan canlar için bir öğüt ve huzura götüren bir kılavuzdur. "İnsanlar için basiret ve hidayet rehberini rahmet olarak (Tevrati) verdik" (Kasas 28/43)

Dilinde olmasa da düşünceleriyle karşısındakini eyağılayan kişi rahatın hakikatına ermemiştir. İyilik ve güzellik (hüsna) Allaha aittir. Bu nedenle Allah Teâlaya hüsnü zanla kulluk ederiz. Sui zanla kendi nefislerimize zulmederiz. Benliklerine zulmeden "zalimler birbirlerinin dostudur. Allah ise sakınanların Velisidir" (Casiye 45/19) Güzelin çirkini, çirkinin de güzelliğinden ötürü güzeli horgörmesi gibi, mümin olduğunu iddia eden insanın başka dinin mensuplarını küçümsemesinin hâlis dinle bir ilgisi yoktur. Her inanç sahibi için asıl olan kalbi selimle Hakka yönelmektir. Batındaki haccın da maksadı budur, zahirdeki haccında. Gönüldeki hilal batındaki hac vahdini gösterir. Semadaki hilal zahirdeki ziyaret vahdini. Şekilde kalanların hac ziyareti evlere arka kapıdan girmek gibidir. Oysa her gönül Hakkın evidir. Şöyle veren gönül kazası "Sana hilallerden soruyorlar Deki onlar insanlar için ve hac vahdi ölçüleridir... Evlere kapılardan girin (Bakara 2/189)

Ey dost! Cenab-ı Hakk nefsini efendi ilân edenlerin değil, kulluğunu itiraf edenlerin velisidir.

Kimdir o, kendi zanlarıyla nefsine memlûk olan insan!

Kimdir o, zan ve aşırılıktan arınmış olarak Allaha kullluk eden kâmiller!

"Allah şu örneği verdi; Bir memlûk kulki hiçbir şeye kudreti yok ve Zâtki kendisine tarafımızdan güzel bir rızk nasib etmişiz, de o andan gizli, açık infâk ediyor. Hiç bunlar eşit olurmu! (Nahl 16/75-76)

Zorlayıcı zan ve iddialarının kölesi olup, hiç bir hayr ve güzelliğe ve denşede bulunmaya gücü yetmeyen kişiyle şersel benliğinden arınmış ve rahmaniyetin özgür dünyasına erişmiş insan aynı bilinç ve farkındalık içinde değildir. Biri Hakkdan aldığı mânevî ve maddî rızkı halka iletir ve sâfî hayra yönelmiştir. Diğerinin mânevî hâli denşesiz, gönlü dilsiz, nefsaniyeti ise insanîyetine bir yüktür. Efendilik taslar velâkin benlik iddialarından azad edilmiş değildir. Hakkın tecellisindeki mânâ ve sırlardan habersizdir. Her işte hakkdan yana kör, idrâk ve basiretten yoksun olarak kendi nefsine perîdönes. Ne gizli şirk sebebi olan Farklılık davasından, ne de düşkün olduğu dünyevî haz ve lezzetlerin çekiminden kurtulamadığından, ölmeden önce ölmek olan Fenâ Fîd tevhidin sırrına ermemiştir. Ruhundaki mehâî nefsinin deccalini öldürmemiştir. Bu nedenle okur ama idrâk etmez, bakar ama Hakkı görmez. Beşerî gözüyle gördüğü dünyaya inanır velâkin gönül gözünün gördüğü âhirete imân etmez. Sıla-i Rahîmin mânâ ve ruhuna ermemiştir. Nedir o, Sıla-i Rahîm?

Sıla-i Rahîm, beşeriyetten insanîyete, Farklılıktan tevhide, nefsin esaretinden ruhun özgürlüğüne, hasretten vuslata kavuşmaktır.

Sıla-i Rahîm, halktan Hakka dönmek, kesretten vahdete avdettir.

Sıla-i Rahîm, Mîracın ve haccın hakikatı olup, âlem-i Rahmandan

âlem-i Rahîme intikaldir.

Ey aziz! Duymayan, görmeyen ve gönüldeki Kerîb'in hikmetinden yoksun kişiyle, ruhu ve sırrı Hakk nûruyla dolu insan bir midir? "Size işitme, görüş ve gönüller verdik ki şükredesiniz" (Nahl 16/78) iddia ettiğin tek yönlü bilgisi eğriyle doğruyu görmesine perde dedir. "Onlar öyle kimselerdirki Allah kalblerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlemiştir" (Nahl 16/108) Mesela ön yargılı insan eleştirdiği başnazdan daha başnazdır. "Ben eğer yanılıp, sapıksam kendimi yanıltmış olurum. Doğruyu bulursam bu Rabbimin bana vahiy vermesiyledir çünkü O Semî'dir, Şâhit, işitir" (Sebe' 34/50) Belki her iddia, iddia sahibinin kibrini de içinde barındır; "Kibirlinin makamı ne fenâdır". (Nahl 16/29). Hiç bir şeyi derinlemesine araştırmadan, kendisi gibi yarı cahil entellektüelleri örnek alarak, "Âhirete inanmayıp, büyüklük taslayanların kalbleri inkarcıdır" (16/22) İnkâr, bilgiyi daraltmak, hikmeti reddetmek demektir. Küfrün özelliği olan inkâr edilen her söz ve mânâ hakikat kapısına ulaşmalarına engel olur. Kendi sapkınlıkları kendilerindeki hakkı görmelerine perde olur. Dünyaya odaklanan, âhirete karşı kör olur. Âhirete odaklanan masivâya karşı kör olur. Allaha yönelen ise Allahtan başka her âleme karşı kör olur. Hakikatle yüzleşmek için sabır ve şevkeden yana sıra tıkırsız bir gönül gerek. Hikmet ise Allahtandır; "yolun doğrusunu bildirmek Allahın işidir" (Nahl 16/9). Manen hazır olma diği bir bilme talib olmak kişiyi denpesizliğe düşürebilir. Şu halde "onu vahdi gelmeden acele istemeyin" (Nahl 16/1) Fikri sabit, tek yönlü kişi nefsine karşı memlûk, Mürşidullaha karşı körduş. İlmen ve ruhen henüz özbenliğiyle yüzleşmeye hazır değildir. "Hayatı (ve bekânın hakikatini) hesaba ölülerdir onlar. Ne zaman (hikmetle) diriltileceklerinin bilincinde dahi değildirler" (Nahl 16/21) Zihnindeki bulanıklıktan ve nefsindeki ağırlıklardan arınmak suretiyle eğriyle doğruyu ayırdetmek insanı körlüğün işidir. Suyete bakan halkı görür; Sîrete bakan Hakkı görür.

Ey dost! Yapıcı ve olumlu her düşünce gönlü güzelleştirir.
Olumsuz ve şüpheli her zan gönül bahçesine zarar verir.
Bu dünyada güzellik sayısına güzellik var. "Sakınanların yurdu ne güzel, Adn Cenneti girecekleri yer. Orada nedilerse var" (Nahl 16/30)
Hakkın muradından gayri bir dilekleri yoktur edeb ve selâmet ehlinin. Hakkın varlığında nefsin fenâsına fedakâr selâmet var şikâyet değil şükredenlere nimet bahçeleri var. "Allah sakınan kullarına böyle mükafaat verir" (Nahl 16/31)
Hakkın gayb ülkesinden bir lütuf olarak hâlis kullarına kahsetti. Öyle bir bahçedir ki Adn Cenneti, Hakka aşık gönlün sîretini insan-ı kâmilin suretinde gösterir. "Rahmanın kullarına gaybta vaadettiği Adn cenneti" (Meryem 19/61)
Adn Cennetinden akıp, kâmil gönlün billur kasesinden sunulan ruhanî bir şarabtır selsebil; Hakkal yakiyn içilir." Bir pınarki ona selsebil denir" (İnsan 76/18)
Beşeriyetten insaniyetin sırrına erenlere sunulur. İzâfi benliğin taşıdığı her lekeyi giderip, özbenliği nefsaniyet yükünden arındırır.
"Arınmış, temizlenmişlerindir Adn" (Tâhâ 20/76)
Kim ki ondan içer cemalullahtan gayrını görmez olur.
İçen, ondan içtiği zaman ne susar ne de doyar velâkin nûru nurla dolar. Hızırın bulduğu ab-ı hayattır selsebil. Hâlis cana dirlik verir. Gönle doğan mânâ ve sırlar vildân-ı muhalledûn gibidir. Her biri mârifetullah deryasındaki inciler gibidir.
Adn Cennetinde Hakk nûruna boyananların "giysileri ipektendir" "Takındıkları altından bilezikleri" şeriat, hikmet "incileri" marifetullahtandır. (Fatır 35/33)
Dünya ve âhireti kendinde birleştirenin sırrındadır selsebil
Sır ve mânâ vücûdunun âhirdeki suretidir vildan-ı muhalledûn.

Hakkın sıfatlarıyla Cennetteki bekâsıdır insanı kâmilin. Zikrettikçe genişleşip, güzelleşen mânâ ve sırrı ihlâs ehlinin gıdası hikmettir takvâ sahiplerinin. "Orada bir şey yerine başka bambaşka bir şeki dilerler" (Sâd 38/51) Ebedî lâtif ve kudsî rızk, ayetlerin çiçek âlemindeki görünüşü Cennetinde; "O Allah size ayetlerini gösteriyor ve (nimet) semâsından size bir rızk indiriyor" (Mümin 40/13) Hüsnâdan her bir esmâ zikredildiğinde suda koordinize olan titreşimler gibi, onu zikredene kendi nûrunu ve sırrını taşır selsebîlden. Adn Cennetindeki rahmet kapıları açılınca, melekûtiyetin hakikatiyle yüzleşen kullar, sabrın ve selâmın sırrına kavuşurlar "Sabrettiğiniz için selam olsun size, diyen melekler her kapıdan yanlarına gelirler" (Ra'd 13/21) Sabır ve selâmet, Hakkın kulunda tahakkuk ettirdiği fiilleridir ki, meleklerle zuhura gelir. Rahmet kapılarının hizmetkârı olan melekler Hakkın ezeldeki vaadini ve muradını yerine getirirler. Şu halde "meleklerin kulların yanına gelmesi" Hakkın fiillerinin kulda zâhir oluşudur. Vaad haktır. Hakkın vaadi emr-i mutlaktır.

Hamdın, tesbih ve tenzihin, fiilleriyle esmâsıyla tevhidin farkındalığına eren ehl-i yakîn, rahmetin ve hikmetullahın her iş ve oluşu kuşattığının bilincindedir. Bu nedenle Cennet ehlinin duası bütün mümin kullar için "Ey Rabbim onları kendilerine vaad etmiş olduğun Adn Cennetine koy" olmalıdır. (Mümin 40/8)

Ey aziz! Hakkın muradının kulunda tecelli etmesi, Hakkın vaadinin yerine gelmesidir. Hakkın vaadi, rahmetinin ve ezeldeki takdirinin kesin delilidir.

Ey dost! Sabır sıfatıyla kulundaki sabrın sahibi Zât-ı Hakk, selam sıfatıyla kulunu selâmete kavuşturur. Hakkın sıfat ve fiillerini nefsinde ve afakta müşahede kul eşyanın hakikatini görür; "Yeryüzünde ayetler vardır yakiynen bilenler için. Nefsinizde de vardır. (Zâriyat 51/20-21)

Hikmetli bakış basiretin, bilgisiz nazar körlüğün delilidir. İlim, ibadet demektir; ibadetten maksadın Cenab-ı Hakkın varlığını ilim nuruyla bilip, tanımak olduğu birçoklarca bilinmiştir. Nitekim ibadet, farkındalık içinde edâ edildiği taktirde hikmet nûru ışığı ve sırrıyla kulda tahakkuk etmiş olur. Kulun gıdası ilmî zikir olur. Bu durumda bir'in aldığı her nefes rahmanî, ibadeti ve ilmi hâlinin hakikati olur. Esmâ'ül Hüsnânın zikri, ilâhî nurların zuhura geldiği mânâ-i fetullah deryası ile birliktelik demektir. Zira, Hakk Teâlâ zikredenlerle beraberdir. Kul Hakkı zikrettiği: kadar Hakk kulunu zikreder; Hakkın kulunu zikretmesi ona nûr ve hikmet ihsân etmesidir. Varlığın âlemlerdeki görünümü suretlerle olduğundan, zikrin en güzel sureti insan-ı kâmildir. Hakkın her an ve her nefes akıl ve gönülde bulundurulması zikirdir. Dilden gönle, gönülden ruha ve ruhtan sırra akşamanın ilâhi muhabbet, Onun huzurunda bulunmanın kulluk bilincidir. Tevhidin farkındalığında yaşayan has kullar için korku ve evham yoktur, gam ve keder yoktur "Ey benim kullarım size korku yoktur, üzüntü de!" (Zuhruf 43/68) Hakkın hatırdan çıkması izafi benlik gafleti olup vahdetten-kesrete, birlikten-sen-ben farklılığına, mânâdan mesivâya düşmek demektir. Nitekim (Divâlma) şuurundan, ayrılık ve farklılık olan ikilik âlemine düşen her benlik, tevhid âşığının edeb ve takva yapraklarıyla örtünmek durumundadır.

Vahdet bilincindeyken çıplaklıklarına görmeyen Âdem ve Havvanın örtünmelerindeki hikmet beşeri benliklerin açığa çıkmasıyla Hakk Teâlaya karşı duyguları edeb ve îzân nedeniyledir. Örtülecek olan yalnızca vücûdun edeb yeri değil benliğin bizzat kendisidir. Zira Hakkın mutlak varlığı karşısında kendine varlık atfetmek edebe aykırıdır. "Sözlerin muhafaza edilmesindeki maksat ve ziynetlerin açılmamasındaki" bâtınî hikmet budur. (Nûr 24/30-31)

O halde dünya hayatındaki miracın hakikati, "hâlden hâle dönüşerek Rabbimize döneceğiz" (Zuhruf 43/14) sırrı gereğince beşeriyetten insaniyete, farklılık dairesinden tevhid bilincine ulaşmaktır. Bu sırra ancak nefsinden geçen ve Hakkın bağışladığı mârifet nuruyla Hakkın tecellisine şehadet edenler erebilir. "Ancak ilimden nasibi olup, Hakka şehadet edenler" (Zuhruf 43/86)

Ey aziz! Ubudiyet ziyneti olan şeriat, hakikat ilmiyle nikâhlandığı taktirde Zuhrufun bâtınî mânası altın mücevher olur. Kalıp ve şekilde kaldığı takdirde zâhiren aldatıcı bir süs olur. Böyle bir durumda da her toplumun kendi örf ve adetlerine göre ziynetten algılamalarda kavramlar farklı olur. Oysa bâtın ve zâhir birdir; her ikisinde Hakk Teâlanın sıfatlarıdır. Hakkın katında âhiret gıyabisi olan takva, gerçek bir ziynet olup, halkın nazarındaki ziynet ise geçici bir sevdadır. "Doğrusu bunlar dünya hayatının faydasız metaıdır. Âhiret de takva sahipleri için değerlidir" (Zuhruf 43/35) Takva sahibi insanın edâ eylediği hayırlı işler ve fiiller onun Cennet boyutundan mânen kattığı ulvî hazlardır ki, mânevî meyvalarla temsil edilen ve sâlih amellerin karşılığı olarak takdir edilmiş olan nimetlerdir; "Sizin için orada çok meyvalar vardır" (Zuhruf 43/77)

Ey dost! Her can kendindeki tecellinin aynasıdır. Kişi kendini nasıl tanırsa zâtında tecelli eden Rabbini de öyle tanır. İsterse o, Onun tecellisini inkâr eden bir kul olsun. Kim hangi sıfatı kuşanmışsa hâlinin hakikati o sıfatın ahlâkı olur.

Kim Allah'ı düşman bilirse, nefsindeki düşmanlık aynasında Allah ona düşman görünür. Düşmanlık Hakk'dan değil halkın idraksizliğindendir. Oysa kim Allah'ı dost bilirse nefsindeki dostluk aynasında Allah onun velisi olur. "Kim Allah'a, meleklerine ve Resullerine düşman olursa bilsin ki Allah kâfirlerin düşmanıdır" (Bekara 2/98) "Allah inanan edenlerin velisidir" Âli İmran 3/68).

Aradığını bulmuş ve huzura ermiş bir gönül sahibinin ne kendinle, ne de âlemlerle ilgili bir derdi yoktur. Arayan benliğin derdi ise gören gözler için dermanın kendisidir. Zira, her dert görünümündeki yaşam programları, kemâlât merdivenlerinde yükseliş için bir vesiledir. Farkında olan insan olgunlaşır. Sırra uyanamayan, derde teslim olur.

Özbenliğindeki cevheri inkar eden insan, deryayı inkâr eden balık misâli kendi varlığının düşmanıdır. Düşmanlık, farklılık ve nefret duygusundan doğan eğreti ve aldatıcı bir bakıştır. Kişisel olup evrensel değildir. Oysa herkişilik görüdür. Düşmanlığın içeriğinde nefsinde tecelli eyleyen Zât-ı Hakk'dan uzaklaşmak yanılgısı vardır. Uzaklaşan birey gerçekte kendi öz varlığına uzaklaşır. Nefsindeki tecelliyi inkâr ettiği için "nefsindeki ateşe yanacak" (Tebbet 111/3) Ellerin kuruması rahmetten uzaklığın sembolüdür. "Elleri kurusun Ebu Leheb'in. Zaten kurudu ya!" (Tebbet 111/6) Yakınlaşan ferd ise zâtındaki hazineye yönelip hakkı tasdik ettiği için mümin sıfatına kuşanıp, "daha da yakın" sırrıyla sırdaş olur.

Düşmanlık, her olumsuzluk gibi, şeytaniyet sıfatıdır. "Aranıza düşmanlık ve nefret yerleştiren şeytandır" (Maide 5/91). Şeytan taşlamak,

Ey dost! Zât-ı Akdes nûrundan yansıyan bütün isim ve sıfatlar alemlerdeki suretlerde varlık bulur. Varlık aynaları ne kadar net olursa, nûrdan yansıyan mânâların görünümlerindeki ifadeler de o kadar berrak olur.

Mesivanın kişisel şüphe, zan ve hayallerinden arınmış canlar, üzlet mağarası misâli olan gönüldeki tecellinin bütün hususiyetlerin yansıtacak genişliğin ve derinliğin mazharıdırlar. Şirsel benlikten boşalan gönül ehli "mağaranın geniş boşluğu içindedirler" (Kehf 18/17)

Geniş boşluk içinde hikmet vardır velâkin, faydasız bilgi yoktur. Anlayış ve şefkat vardır velâkin, önyargı ve gıdıklaşmak yoktur. İman ve tevekkül vardır velâkin, evham ve kuşku yoktur.

Gönül, benlik yükünden kurtulduğunu, mânâ âleminin sırlarını kucaklayacak genişliği kendinde bulur. "Bu Allah'ın ayetlerindendir." (Kehf 18/17)

Hamd ve şükrün rahmet ve hidâyet olarak kulda tahakkuk etmesi, Hakk'ın gayrından arınmış erkişilerin nasibidir. "Allah'dışındakilerden yüzçevirip mağaraya sığınınız ki Rabbınız size rahmetini geniştesin" (Kehf 18/16) Rahmetin genişletilmesi kişiliklerin zaman tünelinde eritip, Hakk'ın hüviyetinde Fânî ve Ölmez mukadder sıfatlarıyla bekâ bulanlar içindir. Onların birbirlerine olan yönelişleri ise mârifetullahı paylaşmak üzerinedir. Hakk'ın gözlerinden ırak olan yaşantıları kimsenin fark etmediği farkındalık boyutundadır..

Halk Tecellisinin şahidi olan canlar, dünyevî ve uhrevî halleri ancak bir gözlemci olarak ve ibret gözüyle takib ederler; mânevî hallerini gizlerler. Mârifetullah deryasındaki hikmet ve hidâyet ehlinin "sayısını Rabbım daha iyi bilir. Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır" (Kehf 18/22)

Kişi; kavrayamadığı bilgiye sabırla değildir; Bilmedikleri ve yaşamadıkları mânâ ve haller hakkında ileri geri konuşanlar, tahlilçi ve yalancı kılavuzlar olarak mesirada boy gösterirler. Okurlarını küçümseyen bir yazardan daha kibirli kim vardır! Hakikat bilgisi kendine verilinceye kadar sual sormamak sadece edeb icabı olmayıp, bilgiyi sahip lenmeğe çalışan benliği arındırmanın gereğidir." Eğer bana tâbi olursan, bilgi

özbenliğe musallat olan düşmanlık, öfke, nefret, kin, hased, kibir gibi olumsuz her sıfatı deşlamak demektir. Olumsuzluk zeval bulsunki düşmanlığın yerine dostluğun huzura varlığı sarsın. Parçalılık zeval bulsunki, Tevhid bilincinde mümin müminin dostu olsun.
"O kimseler gibi olmayın ki onlar Allahı unuttukları da Allah da onlara kendilerini unutturdu" (Haşr 59/19) Hakkın tecellisine şahid bir insanın, nefsindeki sırrı unutan-inkarcı bir benlikten 'selamet' sözcüğüyle ayrılması, varlıktaki barışın korunması içindir. "Onun Allah düşmanı olduğu açıklık kazanınca ondan uzaklaştı" (Tevbe 9/114) ayeti celilesi bu sırra işaret eder. Zira ayrılık inkârcının zâtına karşı değil, onun batıl inancın ve yürümekte olduğu çıkmaz yoldadır. Yanlış algılama ve temelsiz önyargı eriyip, hakk yerine geldiğinde, herşey kendi denge sini bulur. Programdaki değişiklikte programdan başlar.
Gerçek dost odurki, düşmanlık besleyenin zihnindeki batıl düşünceyi ondan arındırır, onu nefsinde tecelli eyleyen gerçek Dosta kavuşturur. "Rabbimiz! Bizi ve bizden evvel iman etmiş olanları bağışla. Kalblerimizde düşmanlık bırakma" (Haşr 59/10) niyazı, bütün inanç sahibi insanlığı kapsar. Zira insan-i kâmil âlemdeki her gerçeğe karşı duyarlı ve rahmetle doludur.
Ey aziz! Şeytan manevi sureti ruhun âhirdeki giysisidir. Taklitten tahkike eren can, hakikat nurunu bürünür. Küfrüyle kendini unutan benlik, zulmet ile suret kazanır. Yaşamı kişiselleştiren insan, zıtlar âleminin geçici mutluluk ve mutsuzluklarının muhatabı olur. Hayatın Hakka ait olduğunun bilincinde yaşayan insan, her anında huzuru bulur. Sonsuz ve sınırsız deryada kaybolmanın getirdiği huzur şükür sırrıdır; "Şükredenler o kadar az ki!" (Sebe' 34/13) Hayatı olduğu gibi sevgiyle yaşamak Hakkı kucaklamaktır. Varlığın her anından hoşnudluk ise şükür içinde yaşamaktır.

verilinceye kadar hiçbir şey hakkında soru sorma" (Kehf 18/70)
Ey aziz! Diri gönlü diri gönül sahibi tanır. Velâyet halkın bir birlerine layık gördüğü bir makam değil ve lâkin, Hakk Teâlanın has kullarına sevdiği hidâyet ve rahmet nurudur. Bilki "velâyet elhakk Allah'ın dır" (Kehf 18/44) Mârifetullah nûru nefsinden boşalmış gönülleri doldurup, aydınlatır zîrâ," onların Ondan başka bir velîleri de yoktur" (Kehf 18/26) Kişi ancak kendisine vahyedileni okur; "Rabbının kitabından sana vahyedileni oku" (Kehf 18/27) Hidâyet "başının suya dibe çekilirde bir daha onu arayıp bulamazsın bile" (18/41) uyarısı, ilhamı ve hikmeti kendi gayretlerinin meyvesi sanan sözde kılavuzlar içindir. Hani imânı küçümseyip 'artık oldum' diyenler için! Seni de kendileri gibi 'ol'maya davet edenler için! Oysa," ne olursa olsun Rabbıma hiç ortak koşmasaydım" (Kehf 18/42) itirafı Tekliğe sırrına ermemiş kişiliğin, izâfî benliğinden geçmek pişmanlığını ve arzusunu yansıtır. Başı ve sonu olan her varlık yaşam ve ölümden korkar. Varlığını bütünüyle Hakka bırakan insan kişisel yaşam ve ve ölümden kurtulur zîrâ o, hep Diri ve Ölümsüz olanla bir olmuştur. Kendinden kurtulmanın anlamı budur. Beyti tavaf ederken bir vasıtaya binmemenin hikmeti budur. Hakka bütünüyle teslim olmamış canlar müslüman demezler. Belki, bâtınsız dindarlığı taklit eden riyâkar benlik derler zîrâ o, henüz irâdesinden ölmemiştir; Nefsine varlık vermek iddiasından vazgeçmemiştir. Nefsinin ateşi onu kendi cehenneminde yakmaktadır. Zikrullahın sırrı, gönül şadırvanından akan arınmayla nefsaniyet ateşini söndürmesi, onu özüne kavuşturmasıdır, güzel ahlâk nûruyla kulluğunu nimetlendirmesidir. Aklını ve gönlünü Allaha teslim edenler huzurlu ve güven içindedir. "Onların kalblerini metin kıldık" (Kehf 18/14) Huzurları kişisel değil, evrenseldir. Öyleki benliksiz huzur, zâhir ve bâtından mütevekkil "iki denizin birleştiği yere varıncaya kadar (Hakka) yürüyenlerin" nasibidir (Kehf 18/60); Yalın ve iddiasız.

Ey dost! Her can kendi nefsine karşı yaptığı eylemlerinden ötürü sorumludur. İster suizan ve cehalet celladıyla ona zulmetsin, isterse güzel ahlak ve hakkânî sıfatlarla onu mamur etsin. Her iş kendine döner. İlâhî olan her sıfat bir nurdur. "Nurunu tamamla" niyazı, Hakkın ahlâkı olan Esmâ'ül Hüsnâ ile sıfatlanmak muradınızdır. Rahmet gibi, muhabbet gibi, hikmet gibi. Nitekim bu mânayı dile getirmek üzere ifade ettiğimiz, "nefisten ruha geçmek" tâbiri, beşeri sıfatlardan suret-i Hakk olan insan-ı kâmilin hakikatına, ferdin kendi ruhaniyetinden ahsen-i takvim âlemine yükselmesidir. "Ruhu ekildiği yerde bırakmak" ise ruhu, sırrın sırrı, nurun nuru, ruhun ruhu Allaha teslim etmektir. Zira, her iş ve oluşun evveli ve âhiri Odur; "Allah nezdinde din Allaha teslim olmaktır" (Âl-i İmran 3/19). Bilki Allahtan daha iyi bir dost, muhabbetullahtan daha iyi bir rehber, imândan daha iyi bir yoldaş, ilimden daha iyi bir ışık yoktur. Yeter ki niyetler temiz olsun. Temiz niyetten maksat, gönülde Hakkın gayri bulunmasın. Ey aziz! Cenab-ı Hakk kendi peygamberleri arasında bir ayırım yapmazken, "onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırdetmeyiz" (Âl-i İmrân 3/84). Kendisini dini görevlisi olarak addeden kimi kişilerin camilerdeki nutuklarında, çeşitli din ve inanç sahiplerini küçümseyen tavır ve sözleri değil İslamın mânâ ve ruhuna, lafzına dahi aykırıdır. "İncile inananlar, Allahın onda indirdiğiyle hükmetsinler" (Maide 5/47) Peygamber efendimizden (S.a.v.) önce yaşamış ve Halilullah olan, "İbrahim ne yahudi ne de hıristiyandı o, hanîf bir müslüman olarak Allaha teslim olandı" (Âl-i İmrân 3/67). Edeble bilmek ve irfanla idrak etmek gerektirdi şeriat akıp giden bir nehirdir ve her devrin ihtiyacına göre suyunu yenikler. "Zorlaştırmayın, kolaylaştırın" şereflî hadisleri nehrin kendi suyunu yenileme özelliğine dikkatleri çeker. Biçim ve bidat mologlarından kurtulan nehir deryaya kavuşur. İmam-ı Mübîyn dan vekâlen müçtehidi o günün çağdaş yaşamına göre şer'î hükümlere anlam kazandırır.

Hiç değişmeyecek şeriat nehri ise insani değerler ve ilâhi kanunlardır. İnsaniyetin ruhu ve nuru olan peygamber efendimizin (s.a.v.) yaşantısını ve ahlâkını benimseyip, onun sünnetini muhafaza eden ferdler her devirde bulunur. Onlar zâhir ve bâtını kendilerinde toplamış Hakkın irade ve hükmüne teslim olarak sonsuz kişilik liklerinden soyunmuş huzur ve saadet ehli ferdlerdir.

İzafi benlik tortusu ve islamdışı örf ve adetler, kendini yenilemeyen kirli su gibi zamanla zerkin bulaşmadan kişi kalıcı huzur ve ferahlıktan mahrum kalır. Hakikatten bihaber yazarları takib ederek izafi benliği farklı bir boyuta taşıma çabası ile, yeni bir put yaratmaktan başka bir şey değildir. Huzur, benliğin yokluğundadır, varlığında değil! Nefsinin fakrini tadmayan can sükûnun huzuruna varamaz. Her inanca hoşgörüyle bakmayan insan gizli kibrini göremez.

Bütün inançlar ve ibadetler Hakka vuslat için birer vesiledir. Bütün muhabbetler aşk-ı ilâhiye ermek için birer misaldir.

Cenab-ı Hakk, hakikati inkâr edenlere karşı sabırlıyken biz, seudiklerimize dahi sabırlı ve anlayışlı değiliz. Nerede kalmış her inancı kucaklayan İslam anlayışımız; "Şu bir gerçek ki iman edenler ile Yahudiler, Sabiîler ve Hıristiyanlardan Allaha ve âhiret gününe inanıp, hayırlı amel edenler için korku yoktur" (Maide 5/69) Ehl-i kitab, kendilerini böyle tanımladıkları için ayette bu isimlerle zikredilmişlerdir. Hangi peygamberi talib edersek edelim Allaha teslim olan her can müslümandır!

Ey aşk! Güzel ahlâk dostluğun vesilesidir. Bozuk ahlâkın bencillikle ateşiyle tutuşması gibi, ayırım yapmaksızın sevmek huzura erişmenin vesilesidir. Bu âlemde sevmesini bilmeyen başka bir âlemde sevmesini nereden öğrensin! Bu âlemde sabretmeyen başka âlemde nasıl sabretsin! Bu âlemde ermeyen başka âlemde huzura nasıl ersin! İnsanın insanı sevmesi suret-i Hakk olan insanda Hz Allahı sevmesidir. İnsan-ı kâmil aşkının meyvesi edeb ve güzel ahlâktır. Güzel ahlâk ve edeb dinin de esasıdır, hayatın da.

Ey dost! Her zerrede, her bir tohumda zuhur eden özgünhasır yetenek evrensel aklın ondaki mevcudiyetidir. "Herşeyin evvelinde aklın yaratıldığını" bildiren şerefli hadis bu sırrı açıklar. Her işe oluşan için de külli aklın mevcudiyeti hiç bir şeyin kendi haline bırakılmadığının delilidir. Denizlerde yaşayan dişi kaplumbağaların yumurtalarını belirlenmiş kumsallara bırakmaları, dişi kuşların yavrular dışarıya kadar yumurtaların üzerinde kuluçkaya yatmaları, "inşâ" olarak tanımlanmaya çalışılan külli aklın dışadaki ayetleri değilmidir? Basiret gözüyle bakan ve "iman edenler için yeryüzünde ayetler vardır" (Zâriyât 51/20). İnsanın akıl ve gönül sahibi olması, "düşünen bir toplum" menşubu ve "Allah'ın birliğine" şahid olarak yaratıldığının delilidir. (Bakara 2/164) Nitekim "ancak akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar" (Bakara 2/269).

İnsanoğlu kendi tepki ve görüşlerinden nefsindeki sıfatlara şahid olur. Varlığı kendinde toplayınca, fiil ve sıfatlarını değil zâtını ve zâtındaki tecelliyi görür; "Kendi nefislerinizdeki tecelliyi görmüyormusunuz!" (51/21) Bilki tecellinin şahidleri vardır. Gönül ve aklın insan olarak yaratıldığının şahidi olmaları gibi, kişinin edeb ve irfanı onun hâlinin iki şahididir. Vücudumuzdaki organlar amellerimizin, ceza hâkimimizin vicdanı ve adalet duygusu kendi hükmünün şahididir.

Sözler, gördüklerimizin şahidi olduğu gibi, kulaklarımız duyduklarımızın şahididir; "kulaklar, gözler, deriler işlediklerinin aleyhine şahidlik eder" (Fussilet 41/20) Şu halde kem gözle bakmamak, kimseyi küçümsememek, dedikoduya dalmamak gerekir. Zira her işin şâhidi bizzat kendimizdir.

Nasıl ki çirkin söz, bahçeyi sarıp boğan yabani sarmaşık gibidir; güzel söz, gönül bahçesine ekilen faydalı tohum gibidir.

Hakk Teâlâ, sâlih ameller mükâfatı satın alır. Fakirini ve acizini idrak etmiş canlara Cennet karşılığı satın alır. Kibir ve benlik iddiasıyla

yapılmış, ibadeti ve bilgisiyle mağrur şirk ehlini değil.
Hakiki secde Hakkın varlığında fâni olmaktır; Benlik heykelinin başını yere koymak değil! Kişideki edeb ondaki saygıyı gösterir. Gönüldeki muhabbet Hakkın nimetini ve ayetini gösterir. Et ve kemiği örtmek, örtünmek demek değildir. Makbul olan örtünmek, Hakkın mutlak varlığı karşısında benliğe yer vermemektir. Zira en güzel örtü güzel ahlâktır. "Ey âdem oğulları! Size ayıbınızı örtücek giysi yarattık; Takva elbisesi, o daha hayırlıdır" (A'raf 7/26) kim neye odaklandığına dikkat etsin. İzafi benliğine odaklanan şaşkın nefsinin gölgesini mâbûd ilân eden. Özbenliğindeki tecelli sahibi Rabbına odaklanan insan Rabbının varlığında penâya erer. Manevi cihad, gerçekte nefs ile yapılan bir mücadeledir. Beden, bu mücadelede kullanılan bir vesiledir. Az uyku, az yemek, az söz ile kişi bedenini değil, benliğini eğitir. Zira ölümsüz olan beden değil, suretle bürünmüş suret-i Hakkdır. Sadece maddeye ve dünyaya inanan insan için ölmek cehennem ile eşanlamlıdır. Âhirete inananlar için ölmek Cennete giden yoldur. Ne dünyaya ne de âhirete odaklanmayıp yalnızca Allaha yönelen canlar için her âlem Allahın cemâliyle doludur. "Her kim Allaha ermek isterse elbette Allahın tayin etliği vakit muhakkak gelecektir" (Ankebut 29/5)
Ey özü! kime hangi mânâ mâlûm olmuşsa onda o mânânın sırrı zâhir olur. kime hangi sırr hâl olmuşsa onda o sırrın nûru şahid olur." Kur'an, insanlar için gönül gözlerini açacak nurdur. Ehl-i yakiyn için hidâyet ve rahmettir" (Casiye 45/20)
Bilki Hakkın tecellisi kendi Zatının şahididir;
"Rabbının herşeye şahid olması yetmezmi!" ayeti celilesi bu sırrın delilidir. (Fussilet 41/53)

Ey dost! kişinin zannettiği şey değil velâkin inandığı şey gerçekleşir. Zirâ, imânın hakikatinde kuşku ve şüphe yoktur; "İnanan o kimsedir ki Allaha ve resulüne inân eder, sonra hiç bir kuşku duymaz." (Hucurat 49/15) Kişinin korktuğu başına gelir çünkü onun inancı korku ve kuruntularından. Nitekim kiminin inancı paraya, kiminin ki makamadır. Kiminin inancı davaya kiminin ki mânâyadır. Bilki göründeki mânâ neyse varlığında odur. Neye yöneliyorsan sendeki tecelli odur. Allaha yönelenin tecellisinde Allah bulunur. Esmâsıyla, fiilleriyle mevcud olan Zâhir ve Bâtın Zât O'dur. Ey aziz! Gerçek özgürlük hem dünyadan hem de ukbadan arınmaktır. Hakkla Hakkda hakkal yakiyn deryasına dalmaktır. Öyleki geride Hakkın gayri kalmasın. "Attığın zaman sen atmadın" hitabı celilesi kendi sırrının muhatabı olsun. Söyleyen ve duyan bir olsun.

Allahtan gayrını görmeyenler için ne zan, ne hayal ne de taklidi imân bir anlam ifade etmez. Zirâ onlar, yalnızca inandıklarının hakikatiyle birlikte ve birdirler. Masivanın çekiminden kurtulmak için kişi kendi hayal ve düşlerine dalarsa, kurtuluş yerine nefsine yeni bir sanal dünya daha icad etmiş olur. "Hayal ve kuruntular sizi aldattı" (Hadid 57/14)

Hakkın tecellisini müşahede nerede! Kendi düş âlemiyle avunmak nerede! Nefsinin hayal ve düş âlemine sığınan kişi, izâfî benliğinden azad olmak yerine emredici sinsi benliğinin esiri olur. Hayal ve düşler dünyası beşeri misaller, tutkular ve korkular üzerine kurgulanmıştır. Dünyanın kendisi ne hayal ve oyundan başka bir şey değildir. Meğerki insan, yokluktan gelenin yokluğa dönüşünün bilincine ersin. İzâfî benliğini ve bedenini ölümsüz zannetmesin. Zirâ, "her benlik ölümü tadacaktır" (Âl-i imrân 3/185) Ancak benliğinin fantezilerinden arınan can için görsellik perdesi ortadan kalkar. Özbenlik kendindeki gerçek varlığı ve Hakkın mevcudiyetini basiret ve yakiyn nurlarıyla görmeğe başlar. Bilki Zâtî tecellide ne dünya, ne âhiret, ne nefsini yüceltmek kalır. Ne de savaşıp alt edeceğin bir varlığın kalır. Deki ben "nefsimi temiz görtermi yerim. Allahın rahmetiyle kendinden arındırılmamış benlik emredici zorbadır" (Yusuf 12/53)

Gerçek huzur ne kendinle ne de âlemle kavgalı olmadığın Fakr-iyetinde-din yokluğunu idrâk ettiğinde Varlığı bulursun. Zira Fakrun hakikatinde Hakk bulunur. Bilki özüne yabancı olmayan insan hiç kimseyi yabancı olarak algılamaz. Zira bilirki, gönüldeki mânâlar âlemde suret bulur. Kendine dost olan insan dünyasında da dostlarla çevrili bulur.

Ey aziz! Değişken hiç bir şey gerçek değildir O halde değişen şey nedir? Değişen şey zaman içinde senin ona bakışındır. Bakışın değiştiğini gerçekliği anlayışında değişmiş olur. Çünkü düşman dost olur. Elem ve keder yok olur. Gönlünün nûra oluşanları algılamada basîretin olur.

Kemalât semâsında mi'raç eden insan başına gelen hiç bir şeyin geliş-i güzel olmadığını, her iş ve oluşun mükemmel bir program dahilinde oluştuğunu bilir. Bu nedenle ne geçmişi sorgular, ne gelecekten bir şey bekler. Hakkın tecelli sindeki cilvelere şahid olup her hâlinden hoşnud olur. Zira Cennet beklediği Rıdvanın anlamı Rızadır. Cenab-ı Hakk "rızası ardından gideni zulmetten nûra çıkarır" (Maide 5/16)

Ey dost! Toplumun imânın hakikatine olan ilgisizliği ruhban olayların ortaya çıkarmıştır. Kendilerindeki lâtif tecelliyi hâl ile yaşamaktan kaçınanlar taklidî iman ile yetinmişler, sırrı aramak yerine kimi arayların peşinden koşturmuşlardır. Oysa "Allah'tan başka velî edinenlerin durumu dişi örümceğin ev edinmesine benzer. Yuvaların en çürüğü de şüphesiz örümcek yuvasıdır, eğer bilselerdi" (Ankebut 29/41) "Onun yanında birilerini velî edinerek, "onlara bizi Allah'a yaklaştırmaları için kulluk ediyoruz" diyenlere gelince Allah tartıştıkları konu hakkında hükmünü verecektir" (Zümer 39/3)

Özdeki tecellinin müdriki olan her can Hakkın nûruyla yol alır. Sözde aracılar ise isterse dünyada resmi bir makam sahibi olsunlar "onlar yalnız kendi kuruntularına saplanırlar ve zan ve tahmin'de bulunurlar" (39/3) Onları talib edenler bilmezlerki "Allah'tan başka kendilerine yardım edecek velileri yoktur" (42/46) Dini öğrettiklerini zanneden lere hitaben der ki; "dindarlığı Allah'a mı öğretiyorsunuz?" (Hucurat 49/16) Der ki; "Hâlis din yalnız Allah'ındır. Öyle ibadet ve kulluk et ki dini ancak Allah'a hâlis kıl" (Zümer 39/3)

Ey dost! Kimin seni nasıl gördüğü değil, senin kendini nasıl gördüğün önemlidir. Kişi kendi özbenliği ile iletişim içinde olmadıkça hayal ve yalanlarla beslenir; her şeyi kendine dert edinir. Oysa, "başınıza gelen musibet kendi ellerinizle işlediklerinizin yüzündendir" (Şûrâ 42/30) Bilki ancak dengeli bir insan her işi kendi oluşu içinde değerlendirir; "İnsanların dengeleri kendi yaptıkları nedeniyle bozulur" (Rûm 30/41)

Her şeye derinlik kazandıran ölçü ona verilen değerdir. Birileri için ideal ve çağdaşı olarak kabul edilen bir inanç, diğerleri için herşeyden daha değerli bir hazine olabilir. Herhalükarda başkalarının önemsedik_lerini küçümsemek, kişinin kendi değer ölçülerini sınırlandırması demektir. Değerli-değersiz ayırımının yapılmadığı ve bütün farklılıkların ortadan kalktığı boyut tevhid âlemidir. Ancak tevhid boyutunda her iş ve oluş tek bir hakikate aittir ve her zerre çok değerlidir. Her inanç ve her can eşit kıymette görüldüğünde ayırım ve farklılık ortadan kalkar; her zıtlık birlenir. Bu sırra ancak taklidî iman ve taklidî inkârdan arınmış canlar erişir.

Beşeri sıfatların ve hissiyatın etken olduğu boyut ikilik (kesret) âlemidir. Hakkânî sıfatların hâkim olduğu âlem tevhid âlemidir. Tevhidcileri teklik bilincinde saf tutarlar "Andolsun saf tutup dizilenlere" (Saffat 37/1) Tevhid âlemi, ikilik âleminin başlangıcı olan öyle bir varlık boyutudur ki, bâtındaki mânâlar oradan birer surete bürünerek zâhirdeki kesret âlemini meydana getirirler. Şöntüdeki mânâlar dış âlemde yansıma bulur. Şu halde hakikati kesrette değil, vahdette ara! Zîrâ, "Allah Vahiddir" (Nisa 4/171) kesretin hakikati vahdet, vahdetin suveri kesrettir. Surete ve kalıba takılanlar imânın veya inkârın taklidinde kalırlar zîrâ onlar, ikilikten teklik bilincine ermemişlerdir; "Adlarını kendilerinin ve atalarının koydukları kuru isimlere inanırlar" (Yusuf 12/33)

Ey aziz! Her kim kendi kemâlatına olan meracını tamamlarsa kesretteki vahdet sırrına, nefsinde ve âfakta tecelli eden Hakkı görmüş olur; "O gün

yer ve gök başka bir hâle dönüşür" (İbrahim 14/48) Zâkir ne Bâtın kendi sırrına bildirir. Bu hâlden gözlerin kaymaması, "gözü kaymadı" (Necm 53/17) vahdetten kesrete, tekilik bilincinden ikilik ve farklılık âlemine inmemesi demektir. Bilki müracaa hakikata göre ve görülenin bir olduğu vahdet hâlidir. O gün benliklerini "kabirlerinden fırlayanlar" idrâk ederler ki "herşeyin sahibi Allah vahiddir" (40/16)

Tekilik bilincinden ikiliğe iniş müracaa zıddadır. Bir sûret ve izafi benlikle kendini özdeştiren nefs ikilik âlemine inmiş oluşu "kiminiz kiminize hasım olarak inersiniz" (Bakara 2/36)

Ey dost! gönüldeki cennet vahdet hâlidir. Ahsen-i takvimden kasıt budur: "Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık" (Tîn 95/4) izafi benlik cehennemi ise ikiliğin, sen-ben davasının dar kalıpları içinde sıkışıp kalmak ve farklılığı yaşamaktır; "sonra da onu esfele safiline,(beşeri sıfatlara) indirdik" (Tîn 95/6)

Bilki bir şeyi kendi değer ve hakikatinden saptırmak onu zulmetmek demektir. "Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikinizde kendine kötülük eden zâlimlerden olursunuz" (Bakara 2/35), kişiye vahdet sırrını unutturan, onu ikilik âleminin zıtları içinde hapsederek, özbenliğini inkâr ettiren o yemiştir ki, yiyen haddini aşmış olur. Haddi aşmak, "haddi aşmadı" (Necm 53/17) vahdeti unutarak, nesnelerin eşsiz gerçek algılanışı içinde karşındaki kimliğini yabancı ve düşman bilmektir. Bilki âdemin tevbesi, izafi benlik davasına yapılan bir tevbedir. Kendi sırrının müdâriki olmadığı için farkındalık boyutunda yaşamayan insan alışkanlıklarının, korku ve arzularının esiri bir robot gibidir. Özgür insan ise anda yaşayan ve fakat izafi benliğini anın içine taşımayandır. Zira an sonsuz ve sınırsız varoluştur. Sahip olmadığına erişmek için hayal etmek benliğe ağır yükler eklemek demektir. Gönül kabı zan ve hayallerle dolu iken hakikat inciri oraya konulmaz. "Yoksa insan her arzu ettiği şeye sahipmi olacağına zanneder!" (Necm 53/24)

Ey dost! Haller ve tavırlar dile gelmemiş kelimelerdir. Ameller, içi boş sözcüklerden daha inandırıcı ve etkilidir. Kelimelere ruh ve anlam katan şey onu söyleyenin kendi içinde taşıdığı duygu ve değerlerdir. Kâmil insan, dünyanın gönüldeki mânâların surete büründüğü bir ayna olduğunu bilir. Düş ve hayal sahibi benlik ise evreni kendisinin yarattığını iddia eder. Bilmeyi a, kendisi olmasa da dünya yine var olacaktır. Gölgeyi yaratmayan onu yok da edemez; "Allah halk ettiklerinden sizin için gölgeler yaptı" (Nahl 16/81) Ne var ki dünyayı ve nefsini algılamasındaki değişim kişinin hakikate uyanmasına vesile olacaktır. Yaşanan olaylar karşısında tepkilerini değiştirerek rızanen huzurunu, benliğinden vazgeçerek de arınmışlığın sükûnetini bulabilirsin. Olayları dilediğiniz gibi yönlendiremeyiz. Akıllı düşünmek mutlak Fail'i hiç tanımamak demektir. Kişinin benlik iddiası onun en büyük kusurudur. İnsan-ı kâmilin Hakkla Hakkda bekâ bulması, nefsine fanilik aranması demek değildir. "Hiçbir beşere ebedilik vermedik" (Enbiya 21/34) Bilakis izafi benliğinden irade ölenin Hakkın sıfatlarıyla realiteye dirilmesi demektir. Ab-ı hayattan kasıt budur. "Öleni diriltmek Onun üzerinde hakk bir vaaddir" (Nahl 16/38) Amellerin sınanması için "ölümü, dirliği yaratan O'dur" (Mülk 67/2) Her an yeni bir oluş ve işte olan ve hiç bir suretle sınırlandırılamayan yegâne ölümsüz Diri O'dur. Her kim ölümsüzlüğü nefsine mal ederse ölüm onun yoldaşı olur. "Vakti belirlenmiş bir yazıdır o" (3/145) Her kim nefsini yaratıcı zannederse, büyüyü nefsini ölüme susar bulur. "Ölüm her yandan üstüne gelecek de bir türlü ölmeyecek" (İbrahim 14/17) Tevhid sırrına ermeyenler ve yaşanan beşeri varlıkların dan kaynaklandığını rehmedenler "bu dünyada kör, ahirette körler" (İsra 17/72) Hakkın tecellilerindeki cemâle kendinde şahid olmayan insan onu, dışardaki suretlerde arar. Nitekim, Hz Yusuf'un (a.s.) suretinde Hakkın nûru cemâlini görünce şaşıranlar ellerini kestiklerinin farkına varmadılar. "Onu görünce öyle büyütüp yüceltiler ki kendi ellerini doğradılar" (12/31) Varlığın hakikatinden bihaber insan insan-ı kâmili insan üstü bir varlık zanneder. Oysa tevhid sırrını müdrik her ferd tevazu ve içtenlikle herkese dosttur; Ahlâkı evrensel olup, göründüğü her yerde Hakkâni sıfatlar nûru bulunur.

Desturu ise, "hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir (En'am 6/162) Gözlerdeki güven ve yüzlerdeki aydınlık 'sekînet' nûrunun yansımasıdır. Bilki 'sekînet' (huzur ve sükûn) Hakk Teâlânın gönüllere indirdiği rahmet nûrudur. Onunla kalblere güven ve emniyet gelir. Sekînet, bazen genel olarak imân eden bir topluluğa inер, "inananların üzerine sekînet indirmiştir" (Tevbe 9/26) Bazen de özel olarak Hakkın seçtiği kulun gönlüne inер; "Allah ona sekîneti indirdi" (9/40). Hem dünyevî ve hem de uhrevî benliklerinden arındırılmış kulların üzerine huzur ve güvenin inmesi, Hakkın onlara olan muhabbet ve rahmetinin delilidir.

Sekînetin Tevbe Suresinde iki kez tekrarlanmasındaki hikmet, tevbeyle arınmanın zâhir ve bâtın boyutlarında yapılacağına işarettir. Kalıcı huzur ve güven vücûddan bütünüyle arınmaktadır. Sübhan Allah doğrusunu bilir. Fetih Suresinde ise sekînet üç kez tekrarlanmıştır; İlki, îmânın pekiştirilmesine yöneliktir; "İmânlarına kat kat artırsınlar diye mü'minlerin kalblerine sekîneti indiren O'dur." (Fetih 48/4) İkincisi, Rıdvan biatıyla, Hakk'dan ve yaşayacakları her şeyden razı olduğuna söz veren kulların kalblerine inen sekînetin ihsân edilmesidir ki onunla hem içte hem de her mücadelede Fetih karîbe erişirler; "Allah o mü'minlerden razı olmuş. Kalblerindeki içtenliği bilip, onlara sekîneti indirerek pek yakın bir Fethin müjdesini kılmıştır" (48/18) Ölmeden önce benlikten ölenler için huzur ve sükînet en yüce bir nimettir. Sonuncu ayette de, sakınıp, korunmayı ve ve tevhide olan şehâdetlerini ziyâde eden takva kelimesinin mânâ ve ruhuyla tahakkuk etmiş edeb ve irfan ehlini, sırra layık ve ehil Ferdler olarak belirlemesidir. Onlar Fetih-i mübîyn olan Zâtî tecellinin müjdeleridirler; "Allah Resûlüne ve mü'minlere sekîneti indirdi. Onların takvayla tahakkuk etmelerini sağladı. Onlar buna layık ve ehil kimseleridir" (48/26) Ey oğul! Her kim izâfî benliğine tevbe edip Hakkın mutlak Varlığına takvayla tanıklık ederse sekînetin müjdesine mazhar olur. Kalıcı huzur, güven ve sükînet Hakkın tecellisine şâhidlik eden Ferdler içindir; izâfî benliğine varlık vehmedip nefsine ebedîliği layık görenler için değil! Sekîneti kendi dışlarında sananlar onu şekil, sûret ve mekânlarda ararlar. Bilki sekînet nûru kişiyi nefsânî vesvesesinden arındırıp, gönlü Hakkın tecellisi ve dini üzerine sabit kılar. "Ey kalblerin ve gözlerin yönelticisi olan Rabbim gönlümü dinin ve tecellin üzerine sabit eyle" (Ya mukallibel kulûbi vel ebsâr sebbit kulûbenâ alâ dînike)

Ey dost! Fetih, Hakk nûrunun benlik gölgesini fetih etmesidir; "Onu nasılda ağır ağır kendimize çekip almaktayız" (Furkan 25/46) Gölgenin sureta bürünmüş nûr ilediği, güneş ile değil; "Güneşi ona delil kıldık" (Furkan 25/45) O halde her sureta aldanma neferi ki O, Suret-i Hakk olsun! Hakkın dışında bir mevcud yokki O, kendi Zâtının gayrıyla bilinip tanınmış olsun! Hakkı gören göz Hakkın gayrı olsun! Kulunu sevdiğinde Hakk Teâlâ kulunun gören gözü olur. Gören ve görülenin tevhidinde Hakkın gayrı ne bulunur? Kalıcı huzur ne güvene Hakk nûruna kavuşunca erişilir. Bütün hâllere hamd ve rızanın anlamı o zaman öğrenilir. Arşın tedbiri Allah'a tevekkülüdür; "Deki bana Allah yeter" (39/38) sırrı, özbenliğin sesinden sessizce yükselir. Vehimlerdeki benlik putu şirk ve zulmetin kendisidir. İmanın hakikati kalblere girmediği halde iman ettiğini zannedenler, imanın tahlidinde kalırlar; "Siz iman etmediniz ancak islama girdik deyin. İman henüz kalblerinize yerleşmedi" (Hucurât 49/14) Hikâyeleri kalp ve huzursuzluk, suizan ve kuruntu sen-ben uzantılarının hapsi gölgenin debelenmeleridir. Hakk Teâlâ dilerse nefisleri arındırarak onları huzura erdirir; "Görmezsin Rabbin gölgeyi nasıl uzatmaktadır. Dilese idi onu elbet sâkin de kılardı" (25/45) Ey aziz! İnsanın mânâ ve ruhu Rahmanî nefesle dirilik kazanır. "Onu tesviye edip, içine ruhumdan üfledigim zaman secdeye kapanın" (Sad 38/72) Çamurdan yaratıldığı beşerî âlemden Hakkın nûruyla miraç eden âdemoğlu zulmetten aydınlığa, masiva uykusundan özün farkındalığına kavuşur; "Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir" (Nur 24/35) Bireyin hakkânî sıfatlarla Hakk nûruna boyanması Rabbanî Fetihle mümkün olur. Bu lütfa, olumsuz zan ve duygularından arındıran akıl ve gönül ehli kavuşur. Buna muhatabı, "kötü duygularını kendisine ilâh edineni gördünmü?" ikazı taklit ehline uyardır. (25/43)

Hakk nûruyla fethedilen insanı cevher Fetih-i karible kendinden geçer, Fetih-i mübiyle kudsî ruhun bekâ sırrından haz ve tad alır.

Bilgisi ve ameliyle kibirli benlik gölgesine dalıp gitmesinden tecelli sırrını göremez. Hakkın emrine itaat etmez. "Yalnızca İblis secde etmedi" (38/74); görsel varlığından vazgeçmedi. Bilmezki o, tevhid nuru insanın kalbinin sadrındadır, teninde değil! "Göğsün genişletilmesi" (94/1), benlikten arındırılan günde ve Rahmani nefesin tahakkuk ettiği mazhariyete işaret eder.

Her günde hitab eden gönül insan-ı kâmilin gönlüdür.

Her söze mana katan ilim ehl-i irfanın ilmidir.

O halde günde huzur veren ilmi al; zihne huzursuzluk veren bilgiden uzak dur. Asıl olan şekil değil lâkin manadır. Ezan davet, kur'an şifadır. "Belibüken yük" (94/2-3) vehimlerdeki varlık idolüdür. Sanal kimliğin kuşkusundan kurtulan ruh, hakikat semasının sonsuz ve sınırsız boşluğunda inşirah içinde yol alır. Yolda yolcu da Zatın kendisidir. Belki Zat cenneti Zati tecellidir. Hakk tecelli edince Hakkın gayri her âlem yokolur. Cüzünün külli denizinde eridiği bir mazhariyette yokluğun varlığı tanıması hakk olur. Ben-beo farkılığının ortadan kalkması vuslat kapısı. Hakikat semasındaki yolculukda nefs ruha itaat ederse kabuk değiştirip gibi sıfat değiştirir. Nefsani sıfatlardan Rahmani ahlaka yönelir; Halk ve suretler âleminin çokluk görüntüsünden, Emr âleminin Tekliğe bilincine erişir. "De ki ruh Rabbımın Emr'indendir" (İsra 17/85)

Ey dost! Zati tecelliye mazhar her insan yaşayan kur'andır.

Yazılı olan İmam-ı mübiyn kur'an kerimdir. Hakk yolunun rehberi olan Resullah efendimiz (s.a.v) Zat-ı Hakk nuru sıfatıyla her asırdaki müçtehidin sadrındaki nurul-envardır. Duası mahbuldur. "Senin duan onlar hakkında sükûna vesiledir" (9/103) Her kim Resullahın (s.a.v) işaretlerini takib edip, sünnetine uyarsa sekinet nuru olan ilahi huzur ve güveni kalbinde, efendimizin duasını özünde bulur.

Ey dost! Kimi canlar ibadetten maksadın Hakk Teâlâ olduğunu unuttular, ibadetin maksat olduğunu sandılar.

Hakka vuslatın mânâ ve ruhta olduğunu unuttular, onu tende, cisimde aradılar; kulluk örtüsünün edeb ve takva olduğunu unuttular, kalbin selâmetini kulluk kıyafette aradılar.

Şeriat ırmağının şekil ve biçim sularında kulaç atanlar, hakikatin sonsuz ve sınırsız muhabbet ve hikmet deryasına dalamadılar.

Hakkın cemâlini âhirette arayanlar her mevcudiyette Hakkın tecellisini müşahede edenler için âhiretin dünyayla bütünleştiğini göremediler; "Ayetlerimi görmeye gözleri perdeli olup, hakka kulak vermeye tahammül edemeyenleri yüzyüze getiririz Cehennem'le" (kehf 18/100-101) Belki o cehennem iddia ehli benliğin kendi yüzüdür. Ey sevgili, Hakkın ayeti sensin!

Kalblerdeki katılık gözlerdeki karanlığın müsebbibidir; "kalblerde nifak ve şüphe gibi marazi bir hastalık bulunanlar ve katı kalbliler için şeytanın ilka edeceği şey onlar için fitne vesilesidir" (Hacc 22/53) Nitekim özbenliklerindeki ayetle göremeyenler "hakkdan uzak ikilik içindedirler" (22/53). Temennî ve dileklere beşerî arzuların katılması şeytanî katkıdır. "Senden evvel ne bir Resûl ne Nebî göndermedikki, bir temennide bulunduğunda şeytan onun niyetine katkıda bulunmaya kalkışmasın. Ve vaki Allah şeytanın ilkasını iptal eder" (Hacc 22/52) Ya Hakka değilde, kendi aklına ve amellerine tevekkül eden nefsin şeytanî ilkasını kim iptal eder!

Belki ilka, cemal ve celal sıfatlardan zuhur edip, Rahmanî ve şeytanî olarak nitelenen iki yönlü akımdır.

Rahmanî ilka, Hakkın katından gelen vahiy ve ilham olarak kalblere yerleşen bir kelam olabileceği gibi, "Zira biz senin üzerine ağır bir söz ilka edeceğiz" (müzemmil 73/5), suretle

bürünmüş ruhani bir kelimede olabilir; "Meryem oğlu İsa, Allah'ın Resûlü ve Meryem'e ilka eylediği kelimesidir ki o, Ondan bir ruhtur" (Nisâ 4/171) Hakkın sıfatı olan kelam Hakkın Zâtından gayrı değildir. Zira, Onu zikreden Onun gayrı değildir. Kur'an gibi, Muhammed Mustafa (s.a.v.) gibi, İsa (a.s.) gibi şu halde Hakkın kelamı olup, kendi sâfiyetini koruyan her şey Onun ayetidir. Rahmanî ilka, tevhid bilinci içinde Mutlak Varlığın tekliğini hatırlayıp, Hakk'ı zikre, kulluk örtüsüyle örtünüp, "ey örtünen" (73/1), gaflet uykusundan kalkıp, ikilikten arınarak özbenlikteki tecelliyi müşahedeye, "gece'leyin kalkıp kıyam et" ve manânın özünü bozmadan, şekil ve biçimde kalmadan Onun kelamını okumaya, "Kur'an'ı tane tane oku" (73/2,3,4) davet eder.

Şeytanî ilka ise, benliği ikiliğe ve kibre taşır; Beşerî ihtirasları taşıdığı gibi ruhanî şehvetleri de içinde barındırır. Şeytanî ilka senlik-benlik davası güdenler için nefsin çalımıdır.

Hakkın katından gelen ilham kalblere inerken, şeytanî ilka, kalblerinde fesad bulaşan, herkesi küçümseyip kibriyle maşrun olanların, taktitçi dincilerin ve taklitçi inkarcıların nefsaniyetlerine hitâb eder.

Ey aziz! Ölmeden önce ölmek manen dünyaya karşı ölmektir velâkin toplumsal sorumluluklardan kaçmak demek değildir. Emrolunduğu üzere dosdoğru olmak her türlü ayrılıktan kaçınarak birlik ve benlikten tevbe etmeyi icab ettirir. "Onun için seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emr olunduğun gibi: dosdoğru ol" (Hûd 11/112) Emr âleminden gelen her benlik ahsen-i takvîm kıvamında doğrudur. Dosdoğruluğu, ilâhî ahlâkla ahlâklanarak ve Hakkın kelâmını zikretmek suretiyle, Onu Ondan duyan bir kul olarak bulur.

Ey dost! Emr âleminden halk âlemine iniş ve halk âleminden âlem-i melekût olan emr âlemine yükseliş karşılıklıdır. Hakkın tecellisi her âlemi mümkün kılar. "O gecede Rablarının izniyle melekler ve Ruh her oluş için inerler" (Kadr 97/4), "Melekler ve Ruh o günde miktarı elli bin yıl olan (tecelli) gününde yükselirler" (Meâric 70/4)

İlâhi isim ve sıfatlar kendi mazharlarını izhar edecek suretlere bürünerek o emrin hükmünü yerine getirmek üzere zuhur ederler.

Âlem-i mânâdan unsur ve suretler âlemine inkılâb eden insan nefs, varlık mertebelerinde bitkisel, hayvanî ve hakkanî ruhun sıfatlarıyla tahakkuk eder. Mutlak Varlık olan Allah Teâlâ'nın yokluğu kendi tecellisi olan Rahmanî nefesle teşrifi, onu varlığa kavuşturması içindir. Ki, zikrin hakikatı budur.

Melekûtdaki sâfiyetini koruyan nefsin tevhid bilincindeki suret-i Hakk olan insan-ı kâmilin mertebesi Ahsen-i Takvim, kendi hakikatından uzak düşmüş benliğin ikilik çukuru ise Esfel-i sâfilîn'dir. Kişi, içtiği suyun kaynağına ne kadar yakınsa tattığının niteliği de o kadar saf ve berrak olur.

Özdeki hakikate ne kadar yakınsa insan, karşısındakilerden yansıyan mânâlarda kendi zâtını bulur. Öteyen kaynağını gönül aynasında bulur.

Kişilikten ve zihinlerdeki görsel kimlikten arınmadan, parçalık ve başkalık çukuru olan ikilik âleminden çıkış mümkün olmaz. İlmi ne makama ne olursa olsun, tevhid nurunda karşılıklı erimeyen benlik hakikat ehli değildir. Her âlemde nefsine payeler arayan nefs, kendi zâtından habersiz değildir.

Kadir ne Miracın gerçekleştiği zaman boyutunun gece olarak bildirilmesi, şekil ve suretlerin görünümden kaybolduğu yokluğu sembolize etmeleri yönünden dikkatleri oraya çeker; "Bin gece,

ayetlerimizden bir kısmını göstermek üzere kulunu Mescid-i Haramdan (Zatındaki varlığından) çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksaya (Tecelli nurlarına kavuşturduğumuz) yürüten Subhan Allah noksan sıfatlardan münezzehtir" (İsra 17/1) Sıfatlardan Zata yükseliş, o emrin batını hikmetlerini de müşahedeyi gerektirir. Kişilikten ve ikilikten arınan insan, izafi benliğin yokluğunda özdeki sırra erip, Kur'anın mazhariyle varlığın maksadı olan Zatındaki hakkın tecellisine şahid olmak üzere ruhunun miracına mazhar olur: "Yükselme derecelerinin ve mertebelerinin sahibi Allahtır" (Mearic 70/3) İşte kim Ramazanın mânâ ve maksadında nefsini açlık ve yoksunlukla terbiye eden idrak sahibinin şükür ve hamdın manasına ermesidir.

Tevhid ehli birlikte Kur'an-ı kerimin "Kadr gecesinde" nüzulü Hakkın zikrinin değerinin ve anlamının bilinmesidir. Kur'anın kadri canlı zikir olan Onun Resulü Muhammed Mustafa'nın (s.a.v) rahmet vesilesi olduğunun idrak edilmesidir "O, kendilerine ilim verilenlerin sinelerindedir" (Ankebut 29/49)

Ey aziz! Hakkın halka nüzulü, halkın Hakka miraçtır. Hakkın ayetlerinin zuhuru nüzul, Hakkı zikir ise miraçtır. O halde en yüce ibadet zikirdir. "Allahı zikir elbette ibadetlerin en büyüğüdür" (Ankebut 29/45) Miracın hakikati Allahı anarak, Allahta yokolarak, Allahı Allahla Allahta bulmaktır. "Kalbler ancak Allahı zikretmekle huzur bulur" (Ra'd 13/28) Nefsi safiyeden (ahsen-i takvim) emmare nefse (esfel-i safilin) inen ruhani ceviher yaşam programlarında manevi evrimler geçirerek asli vatanı olan melekûta olan yükselişini tamamlar.

İkilikte kaldığı müddetçe huzursuz, yokluğunun 'gecesin' par-kına vardığı an "gece huzur ve selametdoludur", Ta fecrin doğuşuna kadar" (Kadr 97/5); Zatındaki hakkının Nurul envara ebediyen kavuşuncaya kadar.

Eydost! Her insan hakkı kendi kemâline göre müşahede eder. Şahid olan için idrâk ettiği mânâ ne ise, görüp iman ettiği hakikatde odur. Bilki her örf ilhamını Mutlak Seçiliden alır. Başgözü gönül gözünün perdesi, âhiretin perdesi dünyadır. Sûret, nurun örtüsü, isimle sıfat Zâtın örtüsüdür. Nuru gören göz sûrete aldanmaz; Hakkı gören göz gayrına bakmaz. Seçili seçilinin gözüyle görülür. Seçilinin nurune boyanan kul Onun sıfatlarında Onun Zâtını bulur.

Eycan! Tevhid ehli mücadeleyi kalble yapar. Kalbin beşerî sıfatlar kanından yıkanması gönül gözüyle müşahedenin gerçekleşmesi içindir. Nitekim "yeryüzünün mescid kılınması", Rabbının tecellisine şahid olanlar içindir. Nefsanî sıfatlardan soyunan kul için "toprak temiz kılınır"; karışık su arıtmaya dönüştürülür. Bu sırra nail olmak üzere mânâda yolalan kullara, ikiliği sembolize eden "nalelerini çıkarması" tavsiye olunur. Zîrâ, ahadiyet sırrına eren kâmil için her yer Hakkın vechinin görüldüğü "kutsal vâdidir" (Taha 20/12)

Kadir gecesinin hikmetini tek bir geceye indirgeyenler, kur'anın mânâ ne sırrında kendi idrak kaplarıyla sınırlı olduğuna vehmedenlerdir. Hiç idrak küpüne umman sığarmı!

Bilki, İncil de Tevrat da Kur'andan sayılır. Zîrâ hepsi de Hakkın kelâmı ve hidâyet edici Rabbanî nurudur; "Andolsun Biz Musa ve Haruna, takvasahipleri için bir nur, bir öğüt ve Furkan verdik" (Enbiya 21/48); "Biz Musaya kitabı verdik ve İsrailoğullarına bu kitabı bir hidâyet rehberi kıldık" (İsra 17/2)

Tevhidi değil de velâkin ikilik âlemindeki sanal farklılığı önemseyip, boşluğu yaşamakta ısrar edenler, Hakkın tecellisini zan ve vehimleri içinde sınırlandırıp özü görmeyi reddederler;

Bilki ruhbaniyet dinin fitnesidir.
Herkes birbirlerinin kusurlarını düzeltmeğe çalışacaklarına, kendi noksanlarını düzeltseler toplum kusursuz olurdu. Bir başkasının noksanına bakan kimse kendi noksanını görmez olur. Oysa Hakkın hidâyet rehberi olan furkan gönüllerdeki Rabbani nur olan ilâhi nefesdir. Kul onunla hakk ve batılı ayırdedip rüşdüne erer. "Andolsun Biz İbrahime daha önce rüşdünü vermiştik" (Enbiyâ 21/51)
Ey aziz! Namazın edâsı ve zekat geçmiş toplumlar için de emredilmişti; "Kendilerine hayırlı ameller de bulunmayı, namazı edâyı, zekatı vermeyi vahyettik" (Enbiyâ 21/73) Tevhid ehli gözünde cümle insanlık âlemi, ayırım yapmaksızın tek bir topluluktur. "Şüphe yok ki / bütün peygamberler ve onlara iman edenler) bir tek ümmet olarak sizin ümmetiniz dir" (Enbiyâ 21/92) Şu halde Hakkın açık seçik ayetlerine rağmen ayırım yapanlar kimlerdir? Her toplumda kendilerini yetkili ilân edip, Allahın dinindeki birliği bozmağa çalışanlar kimlerdir? "Kendi aralarında dinlerinin birliğini bozdular" (Enbiyâ 21/93) İnsanlar arasında din sedleri kuranlar kimlerdir? Hakkın kitabını okuyup da, "Onun sözünü anlayabilecek ruhanî bi-hâl ve algılanılırlıkta olmayanlar" kimlerdir? (Kehf 18/93) Nihayet Yecüc ve Mecüc sedleri açıldığı zaman kibir "dağlarından" ve farklılık "tepelerinden" süratle inenler, ayırımcılar kimlerdir? (Enbiya 21/96) Rahmanî nefeste kendilerine bekâ sırrı verilen hoş kullar kimlerdir? Karşılığına Allahtan başka hiç kimseden talep etmeden, dinini geçim vesilesi kılmadan, Allah için kul olan salihler kimlerdir? "Andolsun, Zikirden sonra Zebur'da da; 'yeryüzüne sâlih kullarım vâris olacaklar' diye yazmıştık" (Enbiyâ 21/105)

Eydost! Hakkın hikmetini kimi ilminde taşır, kimi gönlünde; Nefsinden geçenin hüviyetini Hakk Teâlâ kendi zâtında taşır. Ârifin varlığı onun kullluğudur. Kendilerindeki değeri göstermek üzere halka ayna olan selîm kalb Hakkın rahmetidir. Rahmetin mazharı olan gönül gözaban fevkindedir. O halde her varlığı kucaklamak ârifin şeriatıdır. Şirk-i hafîden arınmış gönül "kalb-i selîmdir" (Şuarâ 26/89) Bilki insanda, inkârda kalbde perçemleşir; Zikirde öyle. Kemâliyle zikrullahı ne dil, ne fikir velâkin şirkten arınmış kalb edâ eyler. Zikir, nefse yönelik olduğu takdirde acz ve fakrın, Hakkı hatırlamaya yönelik olduğu takdirde güç ve kuvvetin Allaha ait olduğunun bilinmesidir. Tevhid evine kendi zanlarıyla yönelenlerdeğil, aklın ve gönlün özüne erenler 'ûlûl'elbâb' için geçit vardır; " İşte bunda aklı ve gönlü bütünler (ûlûl'elbâb) için ibret vardır" (Zümer 39/21)

Ahadiyet güneşi doğduğunda kesret yıldızları görünümden kaybolur. Feth-i karîb'de kul zâhir, Hakk bâtındır. Velâkin Feth-i mübîn'de Hakk zâhir, kul bâtındır. Kab-ı kavseyn'de kul zâhir, Rabb bâtındır. Ev edna'da Rabb zâhir, kul bâtındır. Sıfat tecellisinde kul zâhir, Hakk bâtındır. Zâtî tecellide Hakk zâhir, kul bâtındır. Şeriat zâhir, hakikat bâtındır. Ümmülkitâbdan akıp gelen mânâ ve sırlar bâtın, kitabül Fussilet'de misâle bürünen ayetler zâhirdir. Âlemdeki her her misâl ibret içindir; "Ancak gönül ve akıl sahibi ûlûlelbâb düşünüp ibret alır" (Bakara 2/269)

Ey -Sen! Her kul kendinde tecelli eden esmâ ile ibrete vesile olur. Nefsi ikiliğe götüren her şey gizli şirktir. Gönlün tevhid evinde Allahtan başka ne varsa şirk-i hafî odur; "Bazı kimselerin

ibadetleri hoşnud oldukları hayra başladır" (Hacc 22/11) O hayr ve sebep, ister mal ve evlat beklentisi olsun, isterse edâ edilen ibadetler olsun, veya başlık ve afiyete yönelik bir murad olarak kalbe yerleşmiş olsun. şirk sebebidir. Zira şöntel-lerdeki huzur ve tatmin kerlik. Zat-ı Hakkdan gayri bir vesileye bağlı olduğu zaman, muradan zıddı şerçekleştiğin de, şirk ehli "dinden yüz çevirirler" (22/11) Onlar kalıcı huzur ve selâmetin, kendilerinden uzaklaşmakla yakınlaştırıldığını farkında değildirler; "Cennet takva sahiplerine yakınlaştırılır" (Şuarâ 26/90) Ey dost! İkilik evi çatışma ve huzursuzluk, tevhid evi huzur ve barıştır. İçinde benlik barındıran hiç bir hâl hiçbir sükûnete ve sekinete erdiremez. Meğerki, cüzî irade zerresi küllî irade deryasında eriyip kaybolsun, görsel benliğin yerini Mutlak varlığın hüviyeti alsın.

Tevhid bilinci zıtlaşmayı ve husumeti kabul etmez.

Hakkı yaşamak varken, çekişmek niye! Aşkı yaşamak varken zıtlaşmak niye! Farkındalık, neyin ne hâlde olduğunu bilmektir, Hâlin hakikatin kibirle örtmek değil!

Kimisinin bilgisi kendine yük olur, kiminin kini hakkı görmesine engel olur, "indirilenin hakk olduğunu bilen kimse, hakkı görmeyen kör gibi olurmu! Bunu ancak, hatırlayan ülü'l'elbab onlar" (Ra'd 13/19) Hakkın muradına kendi muradını şart koşmamaktadır rıza!

Tecellinin niteliği: Onun murade olan kim emrinde gizlidir.

Hakkı işitenler uyarılır. Ehl-i irfan öğüt alır. Kalb-i selim ile akl-ı selimin bütünleşmesidir ülü'l'elbab. "Bu kitab kendisiyle uyarılıp, Onun ancak tek Varlık olduğunu bilmeleri ve ülü'l'elbab'ın düşünüp ondan öğüt almaları için gönderilen bir bildiridir" (İbrahim 14/52)

Kimileri husumete ve çatışmaya inanmak yapar, kimileri kibir ve ucubete, Hakkı her işinde kendine vekil edinerek rüşdünü ve rehberliğini Zat-ı Hakk yapar.

Ey dost! "İnsanlar içinde öyleleri vardır ki; Allah hakkında bir bilgiye dayanmadan, bir rehber ve aydınlatıcı bir kitâbı olmadan, sırf saptırmak için hübir ve azametle Allah hakkında tartışmaya kalkar" (Hacc 22/8-9)
Bizleri aydınlatıcı kitâb ve rehber her devirdeki suret-i Hakk olan İnsan-ı kâmildir. Hevâ-yı dini temsil ettiğine inanılan, yüceltilen peşinden koşturan nice ölümlüler vardır ki kâmil değildir. Nefsinden "pâk olan ile napâk olan bir değildir. Ey akıl ve gönül sahibi ulûl'elbâb, Allah'tan sakının ki (benlikten) felah bulasınız" (Maide 5/100)
İsim ve sıfatlarıyla tecellî eden Mutlak Varlık Odur. Nefsinizde tecellî eden esmâ ile benliğinize varlık biçerek özün sâfiyetini kirletmeyin. Benlikten felah bulmak için "Peygamberlerin ve geçmişteki toplumların hikâyelerinde ulûl'elbâb için ibretler vardır." (Yusuf 12/111)
Ey göz! Kimi minarelerden âlem-i beriden duyulan Muhammedî ezanından feryatlar duyulur; Benlikten geçenin ardından ezan-ı Muhammedî okunur.
'Ben'den sakınılması hususunda ciddi uyarı vardır; "Benden (benlikten) sakının ey akıl ve gönül sahibi selimler (ulûlelbâb) (Bakara 2/197)
Ey dost! Akl-ı selim, kişisel çıkarların peşinde koşmayan, evrensel aklın hizmetinde olan akıldır. Kalb-i selim ise, gizli şirk olan zâhir benlikten arınmış olarak Hakka teslim olan o gönüldür ki, ne bir kimseyi rahatsız eder, ne de bir kimseden rahatsız olur; Her canı kendisi gibi görür.
Bâtın ve zâhirin tecellisindeki zıt mânaların birbirini takip etmesinde "göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün gelip gitmesinde ulûlelbâb için ibretler vardır" (Âl-i İmrân 3/190) Hiçliğin bilincinde "secdeye varın secde ederek", Hakkın varlığı karşısında kendine bir kimlik vehmetmeden Elif'in ifade ettiği mânânın farkındalığında" ve kıyamda durarak ibadet eden", Evvel ve Âhiri Hakka terketmiş için "âhiretten çekinip, Rabbının rahmetini dileyen kimse" benlik iddiasıyla Hakka şirk koşan kimse gibi midir? "De ki; Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunları ancak akıl ve gönül

selîm olan ûlûl'elbâb idrak eden" (Zümer 39/9) Hakkın kendi Zâtına seçip, akıl ve gönüllerinde kudsî Zâtından gayrına bakmayan ve kelâmın da mânâsını özüne erdirmesiyle "sözün en güzeline uyan, Allah'ın hidâyet ettikleri kimselerdir ulûl'elbâb" (Zümer 39/17-18)

Onun tecellisi olan varlıktaki âyetleri müşahede eden, kelâmının şahidlerinin ûlûl'elbâb; "Mübarek kitabı indirdik ki akıl ve gönlü selîm olanlar onun ayetlerini düşünmesine düşünerek öğüt alsınlar" (Sad 38/29). Eyvâh! Hakkın tecelli ettiği hiç bir mazhariyet yoktur ki mübarek olmasın! Ne varki tevhid sırrının farkında olan azdır. Azdan. Mübarek kitabın miras bırakılması her çağda bir insan-ı kâmilin rehber ve öğüt veren misal olarak bulunmasıdır. Zîrâ o, dostlara güven veren bir yoldaş ve yönetimiyle bir öğüttür; "İsrail oğullarına, ûlûlelbâb için bir öğüt ve rehber olacak kitâbı miras bıraktık" (Mümin 40/54).

Kulaktan dolma bilgilerle değil velâkin, imânın hakikatını şeriat ve hakikat boyutlarıyla bizzat kendinde uygulayarak yaşayan mümin kullar olan 'ulûl'elbâb'a göre Hakkın gayrı hiç bir şey yoktur velâkin Zâtının benzeri bir şey de yoktur. O'nun tecellîlerindeki esmânın çeşitliliğine ve zenginliğine dalanların Zât-ı Hakkın kudsiyetinden gafil kalmamaları Hakk'dan sakınmanın ruhudur; "Artık Allah'tan sakının ey imân etmiş ûlûl'elbâb, Allah size bir uyarıcı indirmiştir" (Talâk 65/10)

Hakkın hidâyetinde ve hikmet nurlarıyla pâk olan insan-ı kâmil özbenliğinde hem vahdet hem de kesreti birler; "Tarafımızdan bir rahmet hemde akıl ve gönlü selîm ûlûl'elbab için bir ibret olarak ona bütün ehlini ve beraberinde bir mislini bahşettik" (Sad 38/43) "Bütün ehli"nden kasıt onunla kulluk kemâlini paylaşanlar, "misliyle" ifade edilenler de hakikatı aramak üzere aynı saf ve sünnetullahta kendisiyle buluşanlardır. Şübhan Allah en doğrusunu bilir.

Ey dost! Kalbiyle duymayan insan öğüt almaz. Hikmete dayanmayan bilgi irfan sayılmaz. Altın sarısına boyansada toprak yine topraktır; Çamura bulanmış olsada inci yine incidir

Canın içindeki canı bulmak için sen senden geç!

Zâtının özündeki Zâta ermek için sen benlikten geç!

İşte benlik kendinde bulduğu varlık ve güç kadar Hakk Teâlâdan sakınmak durumundadır; "Gücünüz kadar Allahtan sakının. Her kim benliğinin doymazlığından korunursa nefsinden kurtulmuş olur" (Tegabün 64/16) Allahtan sakınmak, Allahın esmâsıyla Allaha karşı gizli şirk içinde bulunmaktan kaçınmaktır. Kul odur ki, bütün varlığını Dost'a terkeder, Mescid-i Haramda makam-ı İbrahime dahil olur; "orda apaçık ayetler İbrahimin makamı var. Oraya giren emniyette olur" (Âli İmrân 3/97)

Kim gönül evine girerse orada Rabbini bulur; O, artık Hakkın hareми olan tevhid evinde, hem gönül hem sır ve hem de ruhta O'nun korunması altındadır; "Şüphesiz indimizde onun için bir yakınlık ve âkibet güzelliği var" (Sâd 38/25).

Ey aziz! Allahtan sakınmak güzel ahlâk ile gerçekleşir. Bozuk ahlâktan güzel ahlaka, nefsaniyetten ruhaniyete, sıfattan Zâta hicret etmeyen kul sakınmanın ruhundan mahrum kalır. Resulullah'ın (s.a.v.) ahlâkına uyan kişi Allahın ahlâkına sarılmış demektir; "Her kim Allaha sarılıp tutunursa, muhakkak doğruyola iletilmişolur." (Âli İmrân 3/101) Esmâül Hüsnâ nuruyla kucaklaşan can Allahın sıfatlarıyla kucaklaşmış olur. Kim ki zıddını seçerkendi nefsine zulmetmiş olur; "Takva sahipleri öfkelerini yutarlar ve insanları bağışlayıp kucaklarlar. Allah da muhsinleri sever" (Âli İmrân 3/134); Her canda Hakkı görürcesine davranan ları sever. Şu halde bireyin muhatablarına karşı ölçülü olması ve adalete dayanması Allah Teâlâya karşı ölçülü olması ve hakkaniyete dayanması demektir. Haksız ve yersiz söz söyleyenler, "Allahın adalet, ihsân ve yardımlaşmayı emrettiğinden" (Nahl 16/90) habersiz görünürler. Sünnetullahın

özü güzel ahlâktır. Makbul olmayan her zıd davranış ise münker'dir. "Allah Fahşa'yı (çirkinliği) münkeri, hadd-i aşmayı (başkınlık) yasaklar" (Nahl 90) Birlik benliği ortaya koyan her şey Fahşa'dandır. Nefsiyle davranan insan kendine azâb hazırlar; "Haksızlıkla taşkınlık yapanlar ve insanlara zulmedenlere elîm bir azâb vardır" (Şûra 42/42) Azâb, ruhu huzura kavuşturan Hakk nûrundan mahrumiyettir. Kim ki haksızlık ve çirkinliğe karşı kızgınlığında öfke kesmi yutar azâbdan kurtulmuş olur. Esmâ'ül Hüsnâ ahlâkı dışındaki davranış sahipleri benlikleriyle başbaşa bırakılır; "Esmâ'ül Hüsnâ Allah'ındır. Onun isimlerinde zıddına yönelenleri bırakın" (Araf 7/180.

Ey dost! Birlik şuuru etmenin hakikati çirkin ahlaktan ve benlikten arınmaktır. Güzel ahlâkı aramak ise insan-ı kâmili bulmaktır. Hakikat suyu bulunmadığında, toprak misâli kayıtsız, şartsız Rabba teslimiyet teyemmümün ruhudur; "suya gücünüz yetmezse o zaman toprakla teyemmüm edin" (Maide 5/6) Yeryüzü cinsinden bir şeyle teyemmüm etmek tabiatın gösterdiği benlikten sıyrılıp benimsemek demektir. "yüzlere ve ellere mesh eylemek" (5/6), nefsinde ve fiillerdeki benlik tortusunu silip-süpürmektir. Her iddiadan soyunmak gizli şirkten arınmaktır; "Şuur edinceye kadar namaza yaklaşmayın" (Nisa 4/43) Hakkın zikrinde eriyen benliğin zikri Hakkın zikridir. Hakkın tasarrufunda kaybolanın tasarrufu Hakkın tasarrufudur. Ey aziz! Kendine karşı insaflı ve saygılı olmayan insan hiç kimseye saygılı ve ölçülü davranmaz. Öz benliğinde ve herkeste Hakkın tecellisine şahid olan can şefkatli ve itinalı olur.

Güç ve kuvveti kendine bağlamayan gönül serpilmiş cennetidir. Bir insanın hakikati idrâk etmesine yardım etmek Hakka yardım etmek gibidir; "Ey iman edenler Allah'ın yardımcıları olunuz" (Saf 61/14) Hakkın bağışladığı bir lütuftan bir başkası için fedakârlık etmek Hakka ödünç vermek gibidir; "Eğer Allah'a ödünç verirseniz Allah onu sizin için kat kat artırır ve sizi bağışlar" (Teğâbün 64/17)

Ey dost! Bir şeyi zâtıyla bilmek, o şeyi hakikati itibariyle idrak etmek demektir. Bir şeyin değeri ise kendi zâtının denği olan başka bir kıymetle ölçülür. "Kısasta hayat vardır" (Bakara 2/179) sırrının anlamı budur. Kendi hakikatine müdrik olmayan her şey ölü gibidir. Zâtındaki sırra eren can hikmet suyuyla dirilir. 'Ülü'l'elbâb'ları, akluselîm ve kalbiselîm sahibi ferdlerdir, zâtlarındaki mukaddes tecellînin müdrikidirler. Bu nedenle izâfî benliklerinin esaretinden kurtulmuş hür kimselerdir; "Hüre hür, köleye köle, edilgene edilgen" in kısas olarak farz olmasındaki hikmet Hakk terazisindeki adaletin gereğidir. Güzelliğin (hüsnü) kısası güzellik, kemâlâtın kısası kemâlâtdır. Nefsinin kölesi olanın görüp göreceği kendi benzeridir.

Altının ayarlığı kantarla değil hassas terazi ile ölçülür. Bilki o hassas terazi insan-ı kâmilin gönlüdür. Noksan olanın noksanla münasebeti, kâmilin kâmille sohbeti sıfatlarındaki benzerlik nedeniyledir. Zîrâ, her can kendi zâtına benzer olanı seçip seçer. Bir benzeri olmadan Zâtını Zâtıyla bilen ancak Cenab-ı Hakk'tır "Onun benzeri bir şey yoktur" (Şûrâ 42/11) velâkin, birbirlerinin benzerleriyle kesret âlemini yaratan da O'dur; "Size kendinizden eşler yaratmıştır".

Ey aziz! Hikmet, Hakkın Zât-ı Akdes nurundan üflediği mubarek o nefestir ki, Hakkın sıfatları kulun sıfatlarında zuhur ederek ruhanî ilimle kuvvetlendirir; "Meryemoğlu İsâ'ya deliller verdik ve onu kutsal ruh ile kuvvetlendirdik" (Bakara 2/87) Hakk dostlarının derecelerinde ki yükselişde yine kudsî nefesledir, "bazılarını da derece derece yükseltmiştir" (2/253) Gönlün ilim nuruyla yükseltilmesi kalbin sağlığı nedeniyledir. Her bilgi çıktığı kaynağın tadını ve kokusunu taşır. Beşerî sıfatlar kanından arınmış gönlün mânâ damarlarından akan nûr misk-i anber kokar. Hakka yakınlığın sonu misktir,

İşte rağbet edenler buna rağbet etsinler" (Mutaffifin 83/26)
Hakkânî hikmet ve semavî kitablardaki batınî mânâ ve sırların öğrenimi kutsî Ruhun kuldaki tasarrufuyla gerçekleşir; "Hani Seni Mukaddes Ruhla destekleyip, sana kitabı, hikmeti, Tevrati ve İncili öğretmiştim" (Maide 5/110) Keza inancın güç ve kuvvet kazanması (yakîyn nûru) ve hakikat yolunu gösteren bir ışık olması hikmetin bir rahmet ve ferahlatıcı bir müjde olarak nüzulu nedeniyledir; "De ki; Onu, Ruhul kuds inananlara güç vermek ve doğru yola iletip onlara müjde vermek için Rabbin katından hakk olarak indirdi" (Nahl 16/102)
Ey aziz! kul, kendinde tecelli eden Rabbını göremez velâkin Onun tecellisinin şahidi olur. Gözlerin güneşi görmesi mümkün değildir zira zâtında görülen her şey kendi benzeri olan bir yaratık olup, dualitenin bizzat kendisidir. Nitekim "Benden sakının" (2/237) ayetinin özünde, kulun özbenliğinde tecelli eden Rububiyet mertebesinden sakınılması ihtiyacı vardır. Benlik dağı, Rabbın tecellisiyle darmadağın olur; "Gözler Onu göremez" (En'am 6/103)
Bilki her mânâ şeylerin batınında mevcuddur. Dile geldiğinde batın zuhur etmiş olur. Kulun sorumluluğu budur. Akıl ise neyle yaratılmışsa öğrendiği şey ile dolu ve kısıtlıdır. Cüzî irade, küllî iradenin yansıdığı aynadan başka bir şey değildir. Nefsaniyet bulgusundan ne kadar arınıp cilâlanmışsa yansıttığı mânâ ve hakikat da o kadar net olur. Binaenaleyh Hakkın emri bildirilmeden âriz eylemi geçmez zira onun iradesi Onun iradesine bağlıdır. Kitaplarından ferfaya esmek suretiyle Hakkın iradesinde kaybolanın fiili Hakkın fiilidir. Hakkıyla işiten ve gören O'dur, "Seslerini kısanlar, şüphesiz Allahın kalblerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir" (Hucurat 49/3) Takva ehli odur ki, Hakkın muradı karşısında hiçbir muradını öne sürmez; Hakkın iradesi karşısına kendi iradesini çıkarmaz.
Fânînin Bakî huzurunda hangi varlığı olsun ki sesi yükselsin! Gönüldeki her nefes Onun için ve Ondansa orada Onun geçici nebulunsun!

Ey dost! Zıtlar âleminde her suret bir misâldir kendi fıtratına; kiminin fıtratı nârın mazharı Ebu Leheb, kiminki nûrun mazharı Muhammed (sav) olur. Aldığı nefesi geri veremeyen canlı ölür. Nefsini Hakka iade etmeyen insan tende diri gibi görünse de manâda ölüdür.

Rahmandan gayrı hiç bir mevcudiyetin bulunmadığı nefes Rahmanî nefestir. Yaşamın bizzâtihî kendisi ibadettir. Kalbler önem gayrı meyle meşgul olup avunuyorsa, o nefes saf ve bâkir değildir.

Kimki nefesini Rahmana verir, Rahmanın nefesini kendinde bulur. Kimki gönlünü Allaha verir, Allahı bizzat kendi gönlünde bulur. Kendini taşıyan için bazen zorluk, bazen kolaylık vardır. Hakka teslim olan kul için her zorluk kolaylık olur. Yok için, ne zorluk ne de kolaylık vardır. Kendini kucaklayan Allahı kucaklamış olur.

Bilki hikmet Allaha aittir. Onu kime hibe eylerse ona ancak lütûf ve hayırda bulunmuş olur; "Lütûf Allahın elindedir, onu dilediğine verir" (Hadîd 57/29) Rahmanî tecellî, hikmet ve velâyet nûrunun zuhûruyla varlığı mümtaz kılar. Faydasız bilgi gibi elmasın aldatıcı parlaklığına aldanma! Onun fıtratı kömür fıtratı olup, elmasın zâtı kömür dumanı gibi zehirlidir. İlim ve irfanı kendi benliklerine atfedenler, aldatıcı zanlarının ucûbet dikeninin hikmet incisi sanırlar; "gerçeği nefislerinde yakînen buldukları halde kibirlerinin zulmüyle hakkı inkâr ettiler" (Neml 27/14) Suizanna gerçek gibi sapkınlıktır. O yüzden mümin müminin dostudur. Dostların özünde ve niyetinde fesad aramak nefsaniyet ateşine odun taşımak gibidir. Suizanlar fitne ve fesad ateşinin delilidir. Kibirlinin ibadeti dahi fayda vermeyen kazanç hükmündedir; "Malı ve kazandıkları fayda vermedi" (111/2) Ateşin mazhar bir sembolüdür Ebu Leheb, kibrini ve zulmünü nefsine eş edinen; "O, alevli bir ateşte yanacak" (111/3) O ateş, öfke ve hased, riya ve eziyet Ebu Leheb ahlakındaki benciliğin nitelikleridir. Kimi insan şeytanî vasıfları taşlayarak nefsinden uzaklaştırır; kiminin benlik iddiası taşlanası ibret mahalli olur. "Ebu Lehebin iki elinin

kuruması" (111/1), küfür ve nifak şirlerinin akibetine yönelik hükmün beyanıdır. 'Tebbe', kişisel çıkarlar uğruna kişiyi zarar ve ziyana uğratan öyle bir kibirdir ki, kişi kendi elleri olan ameliyle nefsinin boynuna azab urganını geçirmiş olur; "kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın" (Bakara 2/195). Dava ehlinin, tevhid deryasında ermeyen benliği aleni şirk ateşi gibidir. Ebulehebin karısı, emmare nefsin simgesi olup, kendine ve âleme eziyet etmekten yorulmadan, nifak ve gazab odunlarını ateşe taşıyan hammal gibidir; "odun hammalı olarak, boynunda hurma liflerinden bir urgan olduğu halde" (111/4,5) Batıl ameller ve sufizmleri uçurum urganına atılan düğümler gibidir. 'Tebbe'nin tebab olması şerr şirlerinin boşa çıkarılmasıdır; Batılın helak olması gazabın içindeki rahmettir. Zira, Hakkın murade lânet değil rahmettir. Bedduâ kişinin bâtıl eylemleri, haydua, Hakkın inâyeti ve rahmetidir. İddia ehlinin elleri onun ameliyatıdır. Eller kurusun ki nefsinin şerdanına geçirmekte olduğu düğümlerden kurtulsun; olumsuz zanları sükût etsin. Hüsnüzan melekleri kişiyi huzur ve sükûna götürsün.

Ey aziz! Tabiatla teyemmüm, benliksiz teslimiyet olup, gizli şirkten arınmaktır. Ebu lehebin elleri nefsaniyetin elleridir, "Tertemiz ve ulvi sayfaları yazıcıların ellerindedir" (Abese 80/14-15). Benliğinden arınmış sefere'nin ruhaniyeti kevser gibidir. Rahmet ve hidâyet nuruyla yüklü insan-ı kâmil ölü bir belde halkına gönderilmiş ve hakikat suyunu taşıyan bulutlar gibidir (A'raf 7/57)

Her bakir ruh insanı miraca taşıyan buraqtır. Miraç, insanın tüm yaşamı boyunca kendindeki insan-ı kâmile yükselmesidir.

Sidre-i Müntehâ ferdin kendi özbenliğine kavuştuğu öyle bir hikmet ağacıdır ki toprağı misk gibi kokan Hakkın azametli kulunu kaplar. Bilki "Allahın iki elide açıktır. Dilediğince bağışta bulunur. Rabbından indirilen (mânâ ve sırlar) isyan edenlerden çoğunun inkâr ve azgınlığını artırır" (Maide 5/64) kimin neye kulluk ettiği kendi beklenti ve tercihlerinden belli olur. "Elleri konuşur, ayakları şahidlik eder" (Yasin 36/65)

Ey dost! Zarif ve tatlı şeyler söylemeyen bir dilin sahibine ne faydası var! Rabbının tecellisindeki hikmet ve nimetleri dile getirmekten daha latif ne var! "Rabbının nimetini dile getir". (Duhâ 93/11)

Ölüler kendilerini yıkayamaz. Ölü misâli teslim olan canları, nefsâniyet karanlığından ve şirk-i hafîden Zât-ı Hakk yıkar.

Oysa kimileri ibadetlerinde dahi Hakka isyandadır. Şöyleki, kişinin ibadeti şekil ve kalıp formatında kalıp, deneyimlediği hayata karşı öfkeli ve hâline isyandaysa kalb, Rabbını inkârda demektir.

Abdestin maksadı, kişinin kendi zâtındaki mescidi temiz tutması, olumsuz düşünce, önyargı, kuruntu ve evhamlarıyla hüsnüzannını kirletmemesidir. Zîrâ, zâhirdeki mescid-i Haram'ın bâtındaki misâli, bütün organları ve özbenliğiyle insanın bizzat kendi varlığıdır. Nitekim ihram örtüsünün bâtındaki boyutu takvadır; "Ârifin en güzel örtüsü takvadır" (7/26) Hiçliğini ve kulluğunu idrâk eden ferdin fakrını, Esmâü'l-Hüsnâdaki mânâ ve sırlarıyla Cenâb-ı Hakk doldurur; "Seni fakir bulup zengin etmedimi?" (Duhâ 93/8) Hakka ve hakikate olan muhtaçlığını, Zâtının nûruyla örterek tuluunu kendi tecellî âsumânında barındırır; "Seni yetim bulup barındırmadımı?" (Duhâ 93/6)

Belki Hakkın varlığından gayrı her şeyden soyutlanmak yetimin sırrıdır. Nitekim nice yetimler vardır ki ebeveyni Zât-ı Hakktır.

Ey azîz! Her can, bir surete bürünmeden önceki hakikatı olan ruhaniyet semâsının aydınlığına (Cuhûriyya) kavuştuğunda huzur ve sükûna erişir; "ve sükûna erdiğinde geceye ki" (Duhâ 93/1) velî ve ilhâm huzura ermiş nefsin şıdkı ve Rabbının ihsânıdır.

İhsân içindeki îmân, Hakkın takdir ettiği mânâ ve hâl içinde aşka gelen kalbin inşirâhıdır; "Göğsünü açıp genişletmedikmi?" (İnşirâh 94/1) Zaman ve mekân ötesinden nüzûl eyleyen sırlar "kuşluk vakdinde" zuhura gelir velâkin sonsuzluk, ne önce ne de sonra diye tanımlanamaz.

Zirâ, Evvel ve Âhir O'dur. Şu halde duhâ, Hakikat-ı muhammediye nûrunun Esmâ'ül Hüsnâya bürünerek âlem-i lahutdan âlem-i nasut da zâhir olduğu boyutudur. Dahve-i kübra, kalbin hoşnudluğun da şiirdir. Huzur ve sükûnun kendinden kendine olan yansıması gibi, duhâya ve salata erişdirecek olan mercudiyet kulun özbenliğinde tecelli eden kendi Rabbidir. O halde bilki rızanın gerçek sahibi O'dur. "Rabbın sana vereceğinde râzı olacaksın". (Duhâ 93/5)

Ey dost! kulun üfkunu Rabbanî nûr istiva edince (örtünce) fânînin varlığı zâil olur. Kişisel bilinç, tecelli deryasının hüviyetinde kaybolunca, evrensel farkındalık kulun varlığı olur; "Öyleyse sakın yetim kişiyi hor görme" (Duhâ 93/9) Hakikatı aramak maksadıyla "el açanları sakın azarlama". (Duhâ 93/10) Onlardır Hakkın yetimleri; Herşeyden vazgeçirip kendi Zâtına seçtikleri! Masivâyı terkedenin yolunu Hakkın hidâyet nûru aydınlatır. Tecelli âsumânının âzameti karşısında hayrette kalan kulunu Cenab-ı Hakk, Tevhid sırrına erişdirir; "seni şaşkın (hayrette) bulup da hidâyet etmedimi?" (Duhâ 93/7).

Tecelli eden ilâhî ismin sırrından mahrum kalmak kul için, sanki Rabbının dalgınlığı gibi algılanır. Oysa ismin mazharı olan bir kulun terkedilmesi sözkonusu değildir. Zirâ, kulda tecelli eyleyen her isim, rubûbiyet sıfatıyla herhâlükarda, ister cemâl ile isterse celâl ile olsun, onda tasarrufta bulunur; "Rabbın seni terketmedi. Sanadırılmadında" (Duhâ 93/3)

Ey dost! Duhâ vakti gelmeden gözlerdeki duhân (duman) kaybolmaz gönül, ışrâk inciline ve inşirâhın ferahlığına kavuşmaz.

Bir salat ki ilâhî tecellinin mazharıdır, takdîr ile hamd Rabbının, şükür ile secde kulun hakkıdır. Zirâ, huzur ve ferahlık salatdadır. Yükten kurtulmanın sırrı secdededir. Kime nasibse bilki ehl-i saadet odur.

Ey dost! Herkesin bilgisinde olan bir mânânın tecellisindeki sınav, o ismin nurunun bulunmadığı suretin bir cesed hükmünde olmasıdır. Zirâ ruhaniyetsiz mevcudiyet ölü gibidir; Süleymansız beden ruhsuz heykel gibidir. "Andolsun Süleyman'ı sınamıştık. kürsüsü üstüne (makamına) bir cesed bıraktık da o, tövbe ile zâtına rücu' etti" (Sâd 38/34)

Hiç kimsenin muttali olmadığı Esmâ al Hüsnâ'dan özel bir ismin Hakkın has kulundaki tecellisi. o kula tahsis edilmiş bir mülk hükmünde olup, bir başkasında zuhura gelmeyecek olmasıda Hakkın sırlarından bir sır, mağfiretinden bir rahmet olması nedeniyle, tecelli makamından gayri hiç bir mevcudiyet ona nail olamaz. "Ya Rab! Bana mağfiret buyur ve öyle bir mülk bağışla ki, ardımdan kimse ona nail olmasın" (Sâd 38/35) Mülkün mazharı olan insan, Rahmanî nefesle (rüzgarla) her türlü şer ve hayalperest tüccarlarının ve yalancı kâhinlerin halka satmaya kalkıkları felaket mesajlarını etkisiz kılar; "Ona rüzgarı müsahhar ettik. Emriyle istediği yere yumuşacık cereyan ederdi" (Sâd 38/36) Süleyman'ın (a.s) mührü, Hakkın kulunda tecelli eylediği o hakkani sıfat nurudur ki, ruhani kudret rüzgarları nefsaniyet sıfatları üzerinde halim ve hikmet ile eserek tasarrufta bulunur. İhlas içindeki muhlas kulun ibadet mülkü, zâhirî ve bâtınî boyutlarıyla tahakkuk etmiş olur. Hakikatlerin hakikatinden yana hiç bir nasibi olmayan, özünde hikmet taşımayan, bildirene ve öğrenene gelecekte hiç bir faydası dokunmayan zan, varsayım ve evhama dayanan bâtıl bir bilgiyi hakikatmışcasına halka satmak, onların üzerinde sihir kullanmak gibidir; "Allahın izni olmadıkça bununla kimseye zarar veremezler" (Bakara 2/102) Ve lâkin zan ve evham sihrine aldanıp onu satın alanlar, "kendilerine fayda vereni değil, zararlı bir şeyi öğreniyorlardı. Sihre aldanıp onu mahareten satın alanların âhiretten yana nasibi yoktur" (2/102) Zirâ, bâtılın mânâ ile ilişkisi yoktur. Ey aziz! kuşku, evham ve yersiz korku yaratacak hiç bir bilgi Rabbani değildir. Hikmet odur ki, onu işiten gönül işittiği bilgiyle huzur ve

ve selâmete kavuşur. Bilginin niteliği kalbe ferahlık vererek kulluk bilinci ve yaşam sevincine vesile olur. Bilki Allahı tanımak Allah ile olur. Zan ve evham ile değil! Hakkın zıddına yönelen faydasız bilgiyle uğraşmak küfürdür. Zira küfür, bâtılı hakikat gibi göstermek çabasıdır, hakikatı inkâr etmekle bâtıl kendini yalanlamış olur. Her çağda kıyametin kopacağı yaygarasında bulunan iddia ehlinin hâli budur.

Eyvast! Kevnî kerametler gibi ilmî kerametler olan her ilmi keşif de iki yönlü olarak kullanılabilir. Bu nedenle (mekr) sınav vesilesidir. Tıpkı atom bilgisinin insanlığın hizmetinde hayra sunulabileceği gibi, insanlığı yok edecek bir bomba suretinde kullanılmasının mümkün olması gibi. Bilginin insanlığa faydalı şekilde kullanılması şükür vesilesi olduğu gibi, zararına kullanılması da ilme nankörlük olur; "şükrümü edeceğim nankörlüğümü diye beni sınamak istiyor" (Neml 27/40)

"Nefsaniyet şeytanları" zan ve hayallerindeki fantezi bilgilerle "kendi uydurdukları"na kerâmetleri uydurdular; bâtılı hakkın yerine tercih ederek küfr ettiler, "Oysa Süleyman küfretmedi" (2/102); Ruhdaki hakkânî nefes şeriatdan ve hakikattan ayrılmadı. Bilki imân sahibi her can gönüllerdeki basiret nuru ile, hakk ve bâtılı ayırdetme melekesiyle nefsini uyaran Hasat ve Marufatı vicdanında bulur. velâkin, bazıları faydalı olanı değil zararlı olanı satın almayı tercih eder. Kendisi olarak tanımladığı ve âşinâ olduğu kişiliğinin ona farklı gösterilmesi hâlinde hakikat ehli, özdeki varlığı tanıyarak, hersuretle zuhura gelenin Cenab-ı Hakkın tecellisi olduğunu idrak eder. İddia ve zan ehli ise kendi hakikatını inkâr ederek nefsine zulmeder. "Onu dedi boşkalaşlarına bakalım, hakikatı tanıyacaklarını yoksa tanımayanlardanmı olacak?" (Neml 27/41) Elest meclisinde bu bilginin verildiğini hatırlayanlar, kevndeki vahdeti görünce, "Sanki o. Bize ondan önce (zuhurdan önce) ilim verildi hakkateslim olduk" dediler. fakat bir ise özbenliklerine zulmetmeleri nedeniyle," Allahtan başka yönelecekleri şeyler (tevhidi görmelerine) mâni olmuştu" (Neml 27/43-44)

Ey dost! Nefsine itibar arayanlardan değil, itibar ve sıfatları Hakk Teâlâya teslim edenlerden ol! Yokluğa varlık vehmedenlerden değil, varlığı Varlıkla bilenlerden ol! Ulûhiyete ortak koşanlardan değil, ubûdiyet içinde Allaha koşanlardan ol!

İnançları geçim vesilesi yaparak çıkarları uğruna tezgah açıp halka hakkı satmağa çalışanlar ve onları takib edip batıla "uyanlar şöylederler; Bir kez daha dünyaya geri dönüş mümkün olsaydı da, kendilerine tâbi olunanların bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsaydık. Allah onlara kendi tercihlerini pişmanlık kaynağı olarak gösterir. kendisine uyulanda, uyanda ateşten çıkarak değil" (Bakara 2/167) O ateşki, Hakk Teâlâ doğrusunu bilip, Hakka ve hakikate olan hasretler ve batıl iddia ehlinin kendi zanlarını hergeze empose etmesidir. O ateş, yönelikleri çıkmaz yola duyulukları derin nedametler.

Ey aziz! Dinde mevcud olmayan bir şeyi zorunlu göstermek Allahın hanifliğine iftiradır. O halde "yüzünü hanif olarak dine çevir. o bir Fıtrattır ki Allah insanları o fıtrat üzerine yaratmıştır" (Rûm 30/30) Bir fıtrat ki, dilerse Hakk Teâlâ o kulunu kalem ile nimetlendirir; "O dur kalemle öğreten" (Alak 96/4) Dilerse kuluna kendisinden bir nûr ile hikme verir; Sâfiyetini koruyan ruha "ruhundan üfler" (Tahrîm 66/12) Kalem ihsâa edilenler, idrâk edilmeyen mânâları Hakkın sıfatlarıyla görüp de aklederler; "Bilmediğini bilgilendiren" (96/5) Hakkın hediyesine mazhar olanlar, daha önce dile gelmemiş sırları Hakkın rızasıyla dile getirirler. Nimetlerin dile gelmesinin bir sonu yoktur. " Rabbınızın nimetlerinden hangisini inkâr edersiniz?" (Rahman 55/13) Ayetin Rahman süresinde 31 kez beyan edilmesindeki hikmet, ikrama mazhar cennet ehlinin (cennetin mükremûn (meâric 70/35) lütuf ve kemalât mertebeleridir. Hem bâtın hem de zâhirde Hakkın tecellisinin farkında olmayan benlik, okuduğunun mânâsını idrâk edemez. Bir o, kendi bilgi ve kültürünün yetersizliği içinde nefsine mağlubdur. Özbenliklerindeki sırra mazhar has kullar "kendilerine kitab verdiklerimiz" (2/121),

Hakk nûruyla gördükleri tevhid sırrına şirk bulaştırmadan ve kendilerine vesi
vermeden, "okuyuşunun hakkını vererek okurlar" (2/121) Hidâyet-ehli olup,
"kitabı sağından verilenler" (Hakka 69/19) sırra gönül cenâbından mazhar
olanlar bilirlerki, varlığı cemetmek "toplamak ve okumak" (Kıyamet 75/17)
Hakkın işidir. Mânâ ne sırlarsın, vahdet ve kesretten, varlık ve yokluğun, Zâhir
ve Bâtının "izah ve beyanı da Hakka düşer" (75/19)
Şuûlî âlemin cenâbesinden nefsini çekip çıkaran ferdin yaşamı "hoşnudluk
veren bir varlık bilincidir" (Hakka 69/21 Emmâre, levvâme, mülhime
ve mutmain hudutlarındaki nefs âlem-i nâsûtiyedadır. Râdiye ve
mardiye âlem-i melekûtdan, nefs-i sâfiye ise âlem-i lâhûtiyedendir.
Her biri vücûd mertebeleri olup, suret-i Halk olan insan tevhid
sırrı ve emâneti üzerine zuhura gelmiştir. Emânetin farkında olan
kul huzur içinde yaşar, bilincinde olmayan insan ise zannındaki
ilâhlık âlemine kanar. İnsanoğlu yüklendiği tevhid sırrının "cahil
olduğu" ve sanal benliği ile kendi hilkatine örterek nefsine zulmettiği
için "zâlimdir" (Ahzâb 33/72) Açık ve gizli her şirkten arınmış nefs
sâfiyetten timsâli ve Hakkın pâk kelimesidir" Temiz ve güzel kelime ona
yükselir. Salih ameller onu yükseltir" (Fatır 35/10) Bilki Rahmanî
nefesten gelen her nefes arınmış olup, zuhura gelen her hikmet Rabbânî nimetidir
Gönül hangi sıfata bürünürse o âlemin semâsına intikal eder.
Kendisine emânet olarak verilmiş olan Hakkın 7 sübûtî sıfatını Hakka
teslim eden insan tavafın mânâ ve sırrını idrâk etmiş olur. Tıpkı
namazın edâsındaki rükûda sübûtî sıfatları perçeh sahibine iade etmiş
gibi secde ile de tüm varlığından soyunmuş olur; "Onlar ki emânetlerine ve
ahitlerine riâyetkardırlar. Namazlarını korurlar. İşte onlardır vârisler" (Mü'minûn 23/8)
Nübüvvet nûrundan yanayan Fazl-ı İlâhiyi gönüllerinde taşıyan, sünnete
olan bağlılıklarında güvenilir olanlar. tecelliye şehadetlerinde de
dürüsttürler. Zira o gönülki Hakkın tecelli evidir "beytimi
tavaf edenler, rükû-secde edenler için temizleyin" yüce fermânına
mazhardırlar (2/126) Hakkın gayrından arınmış gönlü melekler tavaf
eder zirâ, mânevî değerleri yüceltecek yaşamak "gönüllerin takvasındandır"
(Hac 22/32)

Ey dost! Gönül Hakka yöneldiği takdirde Allahı Allahın ilmiyle bilir. Hakkın gayrıyla meşgul bir kalb Hakkın tecellisinden gafildir. Hakkı nefsiyle birlikte bilen âciz ile Allahtan gayrına varlık atfetmeyen kâmil alimin ilmi birmidir?

Nefs ki mânâ ve sırların kendisini ifade ettiği bir kabiliyet sahasıdır, içinde yüzdüğü denizin sıfatlarıyla özdeşleşir; izâfî kimliği dahil benimsediği herşeyi kendisi bilir. Rabbını nefsiyle bilen kişinin ilmi ve hâli böyledir. Nitekim korkuyla özdeşleşen benlik kendini korku sıfatıyla tanımlar; şeytanla özdeşleşen nefs şeytanî sıfatlarla kucaklaşıp o sıfatın ahlâkına bürünür. Her âlemde farklı mânâ ve çeşitli suretleri benimseyen nefs böylece izâfî kimliğine varlık vehmeder. Kendini taşımanın dayanılmaz ağırlığını hissedip, izâfî benliğin tükendiği noktayı görünce çaresizlik içinde Rabbına yönelerek gerçek ihtiyacını dile getirir; "Ey Rabbım. Senin katında benim için bir ev yap. Firavundan ve yaptığı eziyetten ve bu zâlim kavimden beni kurtar" (Tahrim 66/11).

Ey aziz! Yokluğa varlık biçen nefsin uğradığı eziyet dizginleri kendi benliğinden gelir. İkilik ve zıtlar âlemi olarak bildiği ve zâlim olarak tanımladığı kavim, nefsin sen-ben diye farklılaştırarak öne çıkardığı beşerî kimliğinden ve herkesle zıtlaşarak Firavunlaşan benliğinden gayrı nedir ki! 'Onun katından bir ev dilemek' kalbi Hakkın gayrından arındırmak dileğidir ki gönül, ilâhî sırların yansıdığı bir tecelliyat aynası olsun; ârif Hakkı nefsiyle birlikte değil, nefsinin fenâsında Rabbını Rabbıyla gönül cennetinde bulsun.

Ey dost! Mânâ ve sırlar ancak Hakkın açıklatmasıyla beyan edilir; kulunu "beyanı öğreten" Rabbıdır (Rahman 55/4) İmân nuruyla Hakkdan haber veren gönül kalemullahtır.

Sır sahibi olmayan aynadan tecelliyat nurları yansımaz. Sırrında nefsaniyet barındıran ayna pak sayılmaz. O halde ey gönül! Sen sana sırrından seslenene kulak ver. "Hani Rabbine şiglice seslenmişti" (Meryem 19/3) Sessiz ve şiglî seslenış, dilde ve gönülde, zihinde ve nefste benliksiz yöneliştir. Rabbine âlemler vasıtasıyla bakan nefsin Fenâya ermesiyle, Allah'tan gayri her âlemi yokluğa terketmesidir. "Ancak sana ibadet eder, senden yardım talep ederiz" (1/5) niyazı, Hakkın tecellisini âlemlerle değil ne şekilde Onun kâinatından olduğu "kudsî ruhun üflenmesiyle" (Tahrim 66/12) varlığa müşahede etme muradıdır. Nefs ruhla bütünleşirse muradına nail olur. Kendini farkla bildiği müddetçe hasretle kalır.

Ey dost! Kendi hakikatine müşahit olmayan insan denge de değildir. Oysa Cenab-ı Hakk maddi ve manevi yaratılışında kulunun denge de olma sını murad etmiştir. "Mizânda hadde aşmayın" ikazı (Rahman 55/8), aşırılığa meyilli kulları dengeye davettir. Zira, dengesiz bir insan fizyolojik olarak sıhhatsiz, psikolojik olarak huzursuzdur. His ve duygular âleminde ölçüyü kaçıran ve terazîyi "adaletle tutmayan" (55/9) o benliktir ki, akıl ve gönül birlikte tevhide dalmadıkları takdirde zâhir ve bâtınında denge bozulur; melâkî şeytan, şeytanî melek olarak kalır. "O iki denizi birbirine karışmak üzere salmıştır" (55/19) velâkin kâmil insan kulluk ve Rablık dengesinde nefsine âşıklık aramaz.

Titreşimlerinde benlik barındırmayan bir şarkının letâfetiyle, huzur veren bir kalbin frekansı aynıdır? Gönül ehlinden yayılan manevî enerji çevresindeki mekânda sâkin ve güvenli kılar.

Ey âşık! Kişinin nefsiyle Hakka olan yakınlığı uzaklığının da bizzat vesilesidir. Zira hiç kimse, ikilik denizindeyken tevhid deryasına dalamaz. "Aralarında birbirlerine karışmamak üzere bir engel var" (55/20) Belki o engel izâfî benliğin kendine varlık vehmetmesidir. Tecellî sırrına şâhid olmayan kul ârif değildir. Sırrın sırrını bilmeyen âlim kâmil değildir. Sırra sadık olmayan sâlik olduğu değildir.

Ey dost! Halka açık olan gönül Hakkın sırlarına kapatılır. O gönül ki Hakkın gayrine evinde görmek istemez onun murade O'nun muradıdır. Sevgi nuru gönlü ısıtır. Tecelli nuru sırrı aydınlatır. Hakkın ilmiyle aydınlanan gönül Hakkın gayrini görmez olur. Güvensizlik ve huzursuzluk gönlün değil, nefsin kirliliğidir. Gönül ise aşk ufuna her meşakkate katlanır. Hakkın sıfatlarıyla bekâ için, nefsinin sıfatlarından fenâyı tadmak gerek! Nuru görmek için masivâ gulmetinden geçip gitmek gerek! Kemâle ermek için hiçliğini bilmek gerek! Bilki hâlâ rıza göstermek gönül zenginliğinden gelir. Nefsin ölmesi de Hakkın rahmetindendir, gönlün konuşması da. Ya âlem Nuh'un (a.s) gemisi gibidir. Kesrettaki her şey ikişer ikişer zıtlarıyla birlikte kabul edilir. Her şey zıddıyla eşitlenir. Vahdet dağına erişildiğinde, Musa (a.s.) gibi kendinden geçmeden tecelli denizindeki tevhid sırrı görülmez. Gönül kuralları bilinmeden aşk yolunda yürünmez. Bilki bütün kuralların özü bütünüyle Hakka teslim olmaktan ibarettir; sensiz ve kişiliksiz!

Ey aziz! Rabbın ilminin zuhura gelişi halka göre keşif, Hakka göre batındaki ilminin zahir oluşudur. Zahir ve Batın Hakkın Zâtı varlığıysa, keşfettiren, keşfeden ve keşfedilen her şey Allahın tecellisinden başka bir şey değil demektir. Batın denizinden çıkan "inci ile mercan" (Rahman 55/22) Rabbının isim ve sıfatlarındaki tecellî nurunun zuhurudur. Zira, "O, her an bir şen'de" (55/29), yeni bir akış ve oluştadır. Her an Zâttan sıfata, sıfattan Zâta bir akış ve bakış vardır; "Bakışlarını eşlerine dikmiş öyle dilberler vardır ki" (55/56) vahdetten gayrini görmezler; Hayrın eşi hayr, iyiliğin karşılığı iyilik, tevhidin gördüğü tevhiddir. Masivâ ve ikilik zanni "onları kirletmemiştir" (55/74)

Yeryüzündeki okyanusla atmosferdeki okyanusun bütünleştiği perçeklik, Hakkın Tecellisindeki Tevhidin bilimsel isbatından başka bir şey değildir.
İlim ve irfan, her an bir Esmâ ül Hüsnânın görüntüsünden zâhir olur. Keşif ehli ancak Hakkın ilim nuruyla Lutûf Dergâhına şahid olur. Fâni kişiliğinin faydasız bilgi ve çirkin şirkinden arındığı "o gün insana ve cinn'e günahı sorulmaz" (55/39) kendine varlık vehmetmekten arınmış Allah ehli için benlik günahı yoktur.
"Herşeyin fâni olduğu yeryüzünde" (55/26) bütün şekiller, isimler ve sıfatlar Ömrün her an bir şey'de olmasının vesilesidir.
Fâni benliklerine varlık atfedip kendini önemseyen iddia ehli "simalarından tanınır, perçem ve ayaklarından tutulur" (55/41) Mülk âleminin sanal sahnelerinde rol kaparların perçemleri, zihinlerdeki görsel tanımlamalar ve içi boş kavramlardır. Enâniyetin ayaklarıyla rubûbiyet davasına tutulan "hiç bir canlı yoktur ki O onun benlik saçlarından (perçeminden) yakalamış olmasın" (Hud 11/56) "Başların meshedilip, ayakların yıkanması" (5/6) benlik ve ikilik kirinden arınmak içindir. Mesivânın aldatıcı düşünden vazgeçmeyip, kalblerinde şişirdikleri benlik iddialarını büyütenlere "şişkin olduklarının bilinmesi için ayaklarını birbirlerine vurmamaları" (24/31) uyarısı Hakkın rahmetindendir. Oysa onlar zorlayıcı zanları olan nefs-i emmarelerinin aldatmasıyla kendilerinde güç ve kuvvet tasavvur edip, "bir kaynar su (hamîm) arasında dolanırlar" (55/44) Oysa ey dost! nûr ile nâr bir midir? Hâmîm ile hamim eşit midir?
Hikmet ile söylenen her güzel söz ve olumlu düşünce sahibine hayır getirir. ve lâkin her söz söyleyen hayır sahibi değildir. kişi söyleyip, okuduğu mânânın sırrıyla buluşur. Kur'an okumanın hakikati kur'anın öğütlediği ahlâk ile bütünleşmektir, ki yazılı kitab canlı bir kitâb olsun.

Ey dost! Her gönül kendi ilmî derecesine göre mânâları yorumlar. Her ruhun gıdası kendi kemalâtına göre ihsân olunur. Hayda hangi gözle bakarsan onu öyle görürsün. Ayrılık ve farklılığın eridiği her ortamda varlıktaki Birliği görürsün; "Başı ve sonu olmayan, âşikâr ve gizli herşeyde ilmiyle tecelli eden" (Hadîd 57/3) Mutlak varlığı ve Onun mülkündeki eşyanın hakikatine görürsün. Bilki cahille çekişmek âlime yakışmaz. Nefsiyle Hakka kavuşmak ârife yakışmaz. Kişiyi nefsinden arındıran bâkir su hakikat ilmidir. İlim ve irfâna kavuştuktan sonra manevi yükseliş yerine düşüş nefsin kendine zulmetmesinden başka nedir ki? İlâhi nur âdemiyetin bir aynasında tecelli edince varlıkta Hakkın gayrı ne kalır?

Ey azîz! Allah Teâlâyı tanımaktan daha büyük bir lütuf ve hediye var mıdır? "Üzülmenin ve sabretmenin eşit olduğu" (İbrahim 14/21) bir hâlde, âlemde koşacak yer kalmaz; Zîrâ, izafî benliğe varlık vehmederek nefsine eziyet eden kişilik kalmaz.

Kimileri bu sırra ilâhi aşk ateşinde görsel benlikten eriyerek varır. Kimilerinde nefislerindeki cerahatin cehennem ateşinde dağlanmasıyla şahid olur; "Orada irinli su (mâin sadîd) içirilir" (İbrahim 14/16) Bilki nefsin hâline isyânı gazab, itaatı ise rahmettir. Gönül ancak velâyet nuruyla aydınlanır. İnâyet nuruyla sekineti ve huzuru bulur. Kimki gönülde, hâlde ve fiilde sırat-ı müstakim üzerinedir, gazabdan ve sapkınlıktan korunmuştur. Kimki gönülde, ruhta ve sırda hidâyet üzerinedir, Haktan inâyet nuruna mazhardır; "İşte onlar Rablerinden gelen bir hidâyet üzerinedirler ve kurtuluşa erenler de onlardır" (Bakara 2/5). Mânâları dile getiren misallerden biri de Sâd suresindeki Süleyman (a.s.) ve safkan arap atları ile ilgili ayetlerdir. Ayette bildirilen "akşamüstü" (Sâd 38/31) ibaresi, mülk âlemindeki suretlerin görünümünden kaybolmaya hazırlandığı, Rabbına yönelmiş benliğin mülkden meleküta geçiş için

İştiyâk duyduğu öyle bir vakittir ki, eşyanın suretini gösteren Zâhir güneşi batarken, eşyanın hakikatini gösteren Bâtın güneşi kulun sırrına nûrla doldurmaktadır. Özbenlikteki sultânî ruh olan Süleymân(a.s.) sevdiği saftan koşu atları nefsi hem mülk âleminin zevklerine yönelten sembollerden olmaları hem de mânevî hakikatleri itibâriyle çeşitli enerjileri ihtiva etmeleri yönünden de çok kanatlıdırlar. Hakkın halîfesi olan sultânî ruh ise nedâmet, yeni ziynetlere, ne de uhrevî nimetlere itibâr etmeyerek "yalnız Allah'a tevekkül edersin" (İbrahim 14/12) hamdin hakikatinden mahrum kalmasın; suretler Hakk Teâlâ'nın hatırlanmasına ancak bir vesîle olsun; "Ben bu atları Rabbımı anmama vesîle oldukları hayırdan ötürü severim" (Sâd 38/32) Zâhir ve Bâtın olan Allah'ın tecellîsinde Onun esmâsının şuurunu görmeyen insân-ı kâmil için suretlerin "gözler önüne perî getirilmesinde" (38/33) bir sakınca yoktur. Zirâ, ruh güneşinin aydınlattığı âlemde Esmâ'ul Hüsnâ'dan gayrı yoktur. Eyâziz! Âlem-i şuhûd, Hakkın tecellîsine şahid olunan âlem olup, âlem-i melekût, şuhûd öncesindeki varlığın hakikatidir. Hak ve emr âlemlerindeki sırrın sırrı olan "gaybın anahtarları Allah'a yaraşır" (6/59).

Hakkânî tecellî esmâ ve sıfat yönünden olup, Zâtî tecellî sırr-ı Hakk'tır. Sıfat tecellîsi Rabbânî tecellîyle zuhura gelip, kulun kemâle ulaşmasının vesilesidir. "Allah dilediğini de hidâyete erdirir. Azîz ve Hakîmdir O" (İbrahim 14/4).

Hakkânî tecellî gaybdan gelen insân ve içgüdüdür. Kulun mânevî mîracı Hakkın lütuf ve muhabbeti nedeniyledir. Mîrac eden ruha melekler iştirak etmesi, inâyet ve rahmet nûrlarını taşımaları itibâriyle olup, ruhânî enerjinin mîrac eden kula intikâl etmesinin vesilesidirler. Hakka rücû eden canlar "hakkında Rabbları tarafından salavat, rahmet vardır. Hidâyete erenler onlardır" (Bakara 2/157).

Ey dost! Hakk Teâlâ sevdiklerinizden bir cana kendine çekip almışsa, geride kalanların Ona yönelmelerini temin içindir ki, her birimiz gerçek Sevgilinin kim olduğunu bilelim. Hakka kavuşan can içindeki, hasrette kalan kendiniz için neler yapmanız gerektiğini idrâk edelim. Birinizin ölümü diğerinizin gerçek dirliğe kavuşmasına vesile olsun. Ölümün gelip çatışına tanık olan benlik neye kulluk ettiğini sorgulasın; "Yakub'a ölüm geldiğinde tanık olarak siz orada mıydınız? Hani oğullarına şunu sormuştu; Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?" (Bakara 2/133)

Güneş bize göre batıp, bize göre doğmuş gibi görünür. Oysa o ancak hareket hâlindedir. Varlık âleminde görünümden kaybolan ruh da kayıpta değil kazançtadır zîrâ o, aslî vatanına geridönmüştür. O halde sevdiğinin kaybına üzülen insan, gerçekte kendi kaybı ve duyduğu hasret için üzülmektedir. Ne eş, ne evlat sevgisi Allah sevgisinden üstün değildir velâkin, gidenin ardından hasret duymamak elde değildir. Kişi izâfî benliğine varlık verdiği müddetçe özde temiz değildir; "Yanımızda olsalar ne ölürlerdi ne öldürülürlerdi diyenler, sevdiklerine kalblerindeki hasretten ötürü böyle söylerler. Allah'ın rahmeti ve mağfireti, kalıp toplayacakları şeylerden daha hayırlıdır" (Âl-i İmrân 3/157)

Hayatın sahibi olduğunu zannedenler doğumda sevinir, ölümde üzülürler; "Hayatının ve ölümünün âlemlerin Rabbi Allah'a ait" (En'am 6/162) olduğunu bilenler, suretlerin görünüme gelip, görünümden kaybolmasını sükûnetle izlerler. Hakk'dan gelip Hakk'a dönen ruhun huzur içinde olmasını diliyorsak, onlar için üzülmeyi bırakıp, İlâhî takdirinden ötürü Hakk Teâlâ'dan razı olmalıyız. Huzur isyanda değil, rızâdadır. Gerçek sevgi, sevdiklerinden de vazgeçmesini bilenlerin sevgisidir. Zîrâ onlar, kimseye sahiplenmeden hergezi sevmesini bilenlerdir.

Ey dost! Kimileri ne yaşamasını becerir, nede ölmesini. Er kişi odur ki,

nefsini araya koymadan yaşar. Kendini araya koymeden ölümü kabullenir. Geçici âlemin sınavlarından geçip giderek kurtuluşa eren ruh Allah'a dönmüş ise buna ölmek mi denir? "Ölür yada öldürülürseniz Allah'ın huzurunda toplanacaksınız" (Âl-i İmran 3/158) Allah Teâlanın huzurunda bulunmak dirilişin ta kendisi değil midir?

İlahi takdire rıza göstermek imanın sınavlarındandır. "Sizi sınamak üzere ölümü ve hayatı yaratan O'dur". (Mülk 67/2) Şu halde dünyadaki ölümde hayat da halk âleminden yaratılıp, yokluktan varlığa bürünen ve görünümden aslî hakikati olan yokluğa dönen yaradılmışlar için geçerli bir hükümdür; "Zamanı belirlenmiş bir yazıdır o." (Âl-i İmran 3/145) Yine bilmek gerekir ki "Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse ölmez" (Âl-i İmran 145) kimdir diri? kimdir ölü? Hayy sıfatıyla ve Zâtıyla ölümsüz diriliğin gerçek sahibi olan Mutlak Varlık, belirlenmiş bir ömür ve ölümden münezzehdir. Halık ile halk arasındaki farktır bu. Halık, isim, sıfat ve fiilleriyle tecelli eden varlık olup, halk ise yaradılışın gereği olan şeydir. Varlık öncesi ismi anılmayan bir şeyin varlıkta görünüme gelmesi o şeyin ömrü olup, varlığa gelmesi belirli bir vakte bağlıdır; "Vereditip anılır bir şey olana dek uzun bir zaman geçmemiştir?" (İnsan 76/1) İnsanın yaradılışında bütün zıt mânâları içinde barındıran tohumdan halkedilişinin sırrı vardır; "Biz insanı karışım hâlindeki bir nutfeden yaratmışız" (İnsan 76/2) Nitekim kimi can şükrün mazharı olur, kimi küfrün. Hakkın takdirine rıza göstermeyen benlik nefsine zulmetmiş olur. Zira, İlahi hükmü sorgulayarak ona karşı çıkmış olur. İsyan ve öfke ateşine yaslanan benlik, "onda ne ölür, ne de hayat bulur" (A'lâ 87/3) Zira varlık hakikatini müdrik olmayan benlik gerçek anlamda diri sayılmaz. Kendi varlığının yaratıcısı olmayan insan, cismani bedeni ölse de ruhanî bedeni ölmez. Ancak nefsindeki isyan ve reddiyelerden arınan benlik Hakkın rızasına ererek huzura bulur; kendinden "arınmış olan felâhı buldu. Rabbının ismini anarak namaz kılan saadete erişti". (A'lâ 87/12-14)

Yokluktan geldi Âdem
hoşî ile değil aşk ile bildi insaniyetin sırrını
Aslına döndü Âdem
kimlik ile değil hiçlik ile buldu Rabbini,
Yokluktan geldi Âdem
laf ile değil hâl ile bildi nefsinin hilkatini
aslına döndü Âdem
suret ile değil sıfat ile buldu kalbin sîretini,
Yokluktan geldi Âdem
halk ile değil Hakk ile bildi özün safiyetini
Aslına döndü Âdem
kibir ile değil ilim ile buldu kulluk kemâlini.

Deryadan yükselip göğe erişen katre yağmura dönüşüp yere düşerken; 'ben yağmasam derya derya olmaz' diye kendine varlık vehmeder. Sel olsa derya önünde ne hükmü var zerrenin! Hiç ve hayal çöllerinde dolanan iddia ehlinin nasibi serabı hakikat zannetmektir ancak!
Ey aziz! Denizin ufkundan kaybolan hiçbir şeye 'öldü' deme! Yaşam gibi görünen canlar da canlıdır sonra! Arifin kıyameti koptuğu gün kopmuştur. Zira o, dünya ile ahireti kendinde birleştirir. Dünyadayken farklı, ahirettekiyken farklı değildir. Her âlemde neyse odur.
Kıyamet saatinin hesabı ne bin nesil ne bin nesil ile ölçülemez. Onun "vakaisi Rabbim bilir" (A'raf 7/187). Hakkın kelamına inanmayıp şüpheyle bakanlar, halkın kandırmacasının peşinden koşarlar. Hiç kimse ne onun kopacağının ne de kopmayacağının garantisini veremez. Nefislerinde kopmakta olan kıyameti idrak edemeyenler, geçmiş kavimlerin hakimlerindeki kehanet vahdinden medet umarken, yapay heyecanlarla izafi benliklerine eğlence ararlar. "Bozuk işlerle

yoraşanlar, yeryüzünde dalaşarak fesat çıkarırlar" (Hud 11/84, Şuara 26/182) Çağın modasına uygun bulmadıkları "inanç kibirlerine yediremeyenler, iman ehlini kentlerinden çıkarmanın hesabını tutarlar" (Araf 7/88) Hastalarına geleceği nasıl geçirdiğini umursamayan, fakirin haline aldırmayanlar kendi benliklerini kurtarma telaşı içinde bir ilizyondan bir ilizyona göçetmenin pantegisini yaşarlar. Hakkı yalanlayıp kendi safsatalarının pelesine sığınanlara "gölge gününün (yevmizullah) azabı sarar" (Şuara 26/189) Zan ve hayal tüccarlarına "ümid besleyenlere öyle bir (manevi) darbeyi indiririz ki (vehimlerinin) evinde hayallerinin dizüstüne çökerler" (Ankebut 29/37).

Ey dost! Sanal âlemin yapay beklentilerinde çaresizliğini gören benlik, yokluğun ve ilizyonun pelesine değil, Hakkın pelesi olan insan-ı kâmile el vererek nefsinin ağusundan kurtulur. "Pelesine çekilip Rabbim bana vereceğin her hayra muhtaç bir çaresizim" (Kasas 28/24) diye yakarır. Her hayrın Hakk'dan geldiğini bilmeyen insana zere kadar ameli süslü püslü görünür. Hikmet pınarının bulunduğu beldeye "medyen suyuna ulaştığında" (Kasas 28/23) özdeki çoban Şuayb (a.s.)'ın mürşidliğinde, yaradılışının sırrındaki insan-ı kâmili bütün nitelikleri ve manevi değerleriyle araştırıp, tanıma fırsatını bulur. Mümin kişi bilir ki, Hakkın kudretine teslim olan insana "her muvaffakiyeti ancak Allah'ın inayetiyledir. Tevekkül Onadır" (Hud 11/88) kozmolojik olaylara tevekkül edip, işinsal bedenlere kavuşmayı hayal edenler, Hakkın kullarına hibe eylediği nurdan bî haberdirler; "kullarımızdan dilediğimizi hidayet edici bir nur kıldık" (Şura 42/52) Kendi iddialarının ateşinde yandıklarının farkında olamayanlar söze değil özdeğer verselerdi, kulavuzları da Laf ebeleri değil, hakikat ehli olurdu. Şöyle ki her can kendi cinsinden olanla birolur. Gönül, görül ehliyle, emmare benlik kendi benzeriyle beraberdir.

Ey dost! Bir insanın fıtratı onun tecellî âlemindeki varlık tohumudur. Kime sıdk ihsân edildiyse aşkın hakikatına tez varır. Kim husumet içindeyse hem nefsine hem de çevresindekilere zulmedenlerden olur. Gönül, izâfî benlik kirinden arınmadan selâmette sayılmaz. Kalb tahâret olmadan kul muhlas sayılmaz; "O, Bizim muhlas kullarımızdandı" (Yusuf 12/24). Muhlas kul, Hakkın koruması altına alıp, duasını kabul ettiği kuldur; "Rabbi duasını kabul ederek ondan onların tuzaklarını bertaraf etti" (Yusuf 12/34) Muhlas kulun ihlâsı devamlı olup, irtibatı sekteye uğramaz. Muhlis kullar ihlâslarını korumak için gayret gösterip, takvaya sarılmak durumundadırlar. Muhlasın vasfı ise bizzatihi takvadır. Güzelliğin karşılığı güzellik; "İhsânın karşılığı ihsân" (Rahman 55/60) dır.

Ey aziz! Ne ameline güven ne de gönlüne. Bilki herşey ihsân ilediir. Kendilerine ihlâs ihsân olunan kullar. Kendilerine kurbiyet ihsân olunan kullar. Kendilerine sıdk ihsân olunan kullar. Kendilerine muhabbet ve vuslat ihsân olunan kullar ehl-i muhlastır; "Musa'yı da an çünkü o muhlas idi" (Meryem 19/51). Tevhid nûru içinde nefsinin fenâsına tatmış "muhlas kullarım üstünde şeytanın hakimiyeti yoktur" (Hicr 15/42) Zira, onların kendilerine atfettikleri izâfî varlıkları yoktur. Tevhidi hakkâl yakin yaşayan ehl-i kur'anda zıtlaşmak duygusu yoktur. Zıtlaşmak, hissiyatla dolu ikilik âlemindeki benliğin niteliği olup, ben-ben çekişmesi içinde farklılığı ve başkalaşmayı kabullenmesidir. Ehl-i tevhid, Hakk Teâlâ'nın her işine rıza gösterip, hayır ve şerre muhatab olduğunda, hastalık ve esenlikte ilâhi hükme itaat eder. Tecelliideki şahidliği ihlâs ve aşk ilediir. Farklılığı soluyan benlik ise, her iş ve oluşta hayata itiraz içindedir. Doğru ve yanlış, güzel ve çirkin ayırımı kendi idrâkine göredir. Muhlas kulun varlığı ve ameli ancak Allah içindir, ezelde Cenab-ı Hakkın Mutlak varlığı karşısında "hiçbirşey değilken" (Meryem 19/67), kendi hiçliğine varlık biçen küfr şirk içinde değilmidir? Gizli şirk öylesine yoğun bir perdedirki, varlık iddiasında bulunan benlik kendi iddiasından dahi haberdar değildir.

Ey dost! Muhlas kul, nasivaya karşı sırtını döndürmüş, halk âleminden kişisel bir beklentisi kalmamış olan bir kuldur. Allah'ın gayri olan her şey, muhlisin sırtındaki ihlâs gömleğini yırtmaya çalışan şeytan gibidir; "gömleğini arkasından yırttı" (Yusuf 12/25). Esmâ'ül Hüsnâ'nın güzel ahlak gömleklerini kuşananların, arkalarından yırtmaya çalışan her sebeb ve tahrik, onu ikilik âleminin hayallerine davet eden tuzaklar gibidir; "Ya Rabbi! Onların tuzaklarını benden defetmezsen onlara meyledenlerden olurum" (Yusuf 12/34) Kendi özüne bâkayet olan bir insandan daha cahil kim vardır?
Dünyaya meyleden her benlik kendi zindanını hazırlamış olur. Aynı nefsinin hayallerine yer bırakmadığından Hakkla halvet dünya ehline göre zindan gibidir. Hakikat ve Kur'an ehline göre "bunların davet ettikleri yaşam biçiminden daha sevimlidir" (Yusuf 12/34) Zirâ kurbiyet mertebesine ermiş olanlar, Allah Teâlâ'ya olan yakınlıktan gayri hiç bir şeyle oyalanıp, avunmazlar; "Mûsâ'yı münacatta kurbe erdirdik" (Meryem 19/53)
Ey dost! Her kim Hakkın ayetleri olan Onun sıfatlarına yönelip Esmâ'ül Hüsnâ ahlâkıyla aydınlanırsa, Hakk nûruyla Hakka vuslat etmiş olur; "İşte bu kullarımızdan takva sahibi olanları vâris kıldığımız Cennettir" (Meryem 19/63) Şu halde gönül cennetinin kapıları da hakkanî sıfatlara açılanlara açıktır. Benlik cehennemının kapıları da nefsanî sıfatlarla kendilerini yüceltenleri ağırlar. "Her kapıdan malum sıfatlara bürünenler girer. Onun yedi kapısı vardır" (Hicr 15/44) Nefsini önemseyip onu büyüten her şey kişiye hoş görünür; "Yeryüzünde ziynetlerle süslü, onları baştan çıkaracak şeyler yapacağım. Ancak kendilerine ihlâs verilen kulların hariç hepsini azdıracağım" (Hicr 15/39-40). Hakkın selâm sıfatının mazharı olan muhlas kullar "sinelerdeki kinden soyunmuş" (Hicr 15/47), suizanlardan, vesveseden, hem nefsini hem de kimseyi küçümsemeden, olumsuz herhangi bir duygu ve düşünceden temizlenmişlerdir; "De ki Allah'a hamdolsun. Seçkin kıldığı kullarına da selam olsun" (Neml 27/59).

Ey dost! Kemâlât Hakkın cemâlinin yansıdığı pürüzsüz bir ayna gibidir. Bilki kâmil insan dengeli bir kişidir. Bedendeki sağlığın dengeli şekilde bulunması gibi, mânevî cennet olan kalbdeki huzur da dengeli yaşamda gizlidir. Nitekim zâhir bâtının, bâtın da zâhirin aynasıdır. Kâmil insan asla ifrata kaçmaz. Terazide ölçüyü kaçırmaz. Ne şeriatdan ne de hakikattan ayrılıp tartıda çarpıklık yapmaz. Dengede olmayan insan tufan içindedir. "Ey arz suyunu yut ve ey semâ sen de tut suyunu" (Hûd 11/44) hitâbı, Hakkın kullarını denge ye davetidir. Zîrâ arz insanın cismânî sureti olup, şekli de onun mânevî sûretini sembolize eder. Maddî ve mânevî dengesizlik hâllerinde cismânî ve ruhanî bedenler sahiplerini uyarır, şikâyetlerini çeşitli hastalıklarla dile getirirler. Kezâ belâ ve korkular mesivâyı yaşayan benliğin huzursuzluk düşünceleridir. Nitekim zulmeden benlik perçekte kendine karşı insaflı olmayan bir hâlet-i ruhiye içinde yaşar; "Zâlim olan rahmetten uzaktır" (Hûd 11/45) âyet celilesi bu sırrı açıklar. Hakkın gazabından Hakkın rahmetine sığınma takvâyladır. Mesivâ tufanından ve vehmin azgın dalgalarından kurtaracak dan Nuh (a.s.)'ın gemisi takvadır; "Gemiye binin. Onun yüzmesi de demir atması da Allahın ismi ve emriyledir. Çünkü Rabbım Gafûr ve Rahîmdir" (Hûd 11/41) Şu halde Allah'a vuslat ancak Allah ile dir.

Ey aziz! Huzursuzluğu kendine mesken eden bir kalb hayatın her safhasında uyumsuzluk gösterir. Nitekim nefsinin küçümsendiğini zannetmeden başlık, nefsinin önemsenmesini bekleyen izâfî benlikten başkası değildir. Nefsin en yoğun karanlığı kişinin kendi korku ve evhamlarında gizlidir. Bilki âlem-i Ferâ olan dünya dahi kişinin hüsnü zannına göre zuhur eyler. "Ben kulumun zannına göreyim" şerefli hadisleri bu sırrı dile getirir. Hüsnüzann sahibinin dünyası uyumlu ve huzurludur. Zîrâ onun hayatın kendisine sunduğu nimetlerden şikâyeti yoktur. Olumsuzluğu yaşayan benlik ise kendini şüphe ve vehim zincirlerine bağlamak suretiyle, zannının yansıdığı bir âlemde kendi nefsine zulmeder.

Ey dost! Belki masivâ dahi kişinin izâfî varlığından payı bir şeydeğildir. Kendi hayallerine ve fânî kişiliğine varlık vehmederek sanal bir âlem inşâ ettiğini zanneden insan kendi tufanında kendisi hazırlamış olur. İzâfiliği gereksiz yere önemseyerek, yükselmekte olan nefsaniyet dalgalarından "beni koruyacak bir dağa sığınırım" (Hûd 10/43) demekle Hakkın rahmeti yerine fânî varlığına tevekkül eder. Bilmez ki, sine-dağı misâle tecelli önünde hangi fânî aşamada kalabilmiş ki vehimlerdeki varlık boldusu bâki kalmış olsun! Oysa halkolan ilmi bekleyip, emr-i Hakk tahakkuk ettiği zaman her şey yerli yerine oturur, kul zann ve evhamlarını önemsemekten yani kendinden ve taşıdığı yüklerden kurtulur. "Sular çekilir" (Hûd 11/44), her iş kendi mecrasında hayatın tabii akışına yönelir. Her can kendi hemcinsiyle birleştirdiği zıhl-i selâmet sahibi olan sıddıklar sıddıklarla, şehidler şehidlerle, sâlihler sâlihlerle bir olur; "Sana ve seninle bir olanlara Bizden hayır ve bereketler olsun" (Hûd 11/48) hitabına mazhar olur.

Ey dost! Güzel duygu, güzel söz ve düşünce Esmâ-ül Hüsnâ nuruyla aynalamak gibidir. Suizan, evham ve kuşku tevhid kovanına çomak sokmak gibidir. İnsanoğlunda kalem ihsân olunmasındaki maksat kusur ve negatif düşünceyi değil, Hakkın tecellisindeki cemâli dile getirmek içindir. Bilki Hakkın kalemi Hakkın hidâyetidir. Her türlü sohbet, kişiyi şek ve şüpheden arındırmak içindir. Yakîn hâsıl olunca, söze gerek kalmaz. Sessizlik içindeki şehadet ibâdettir; izâfî benliğe varlık vermemek zikr-i hafîdir. Zikir ki ibadetlerin en büyüğüdür, hayatı kişiselleştirmeden, her şeyiyle Ona teslim etmek, yaşamı zikir hâline getirmek demektir. Zira ancak o zaman nefsin aldığı her nefes Allah için, verdiği her nefes Allah için olur.

Hal ile zikretmeyen insan kalb ile nasıl zikredesin!
Sır ile zikretmeyen insan nûr ile nasıl zikredesin!
Nefsinden erimeyen insan nasıl Zikr-i Hakk olsun!

Eydost! Sözde ve evrakta müslüman olarak tanınmak kişiyi mümin yapmaz. Mümin odurki, hem mânâ, hem hâl ile, hem aşk, hem hakk ile îmânın sırrına ermiş er kişidir. Öyleki gönlünde ve aklında, sûrette ve sîrette, ruhunda ve sırrında Allahtan gayrı bir şeyi yoktur. Zîrâ o, Hakk Teâlânın mümin sıfatıyla sıfatlanmıştır. Mecâzî varlığı kalmadığından nefsinde tevhid zıddı sen-ben ikiliği kalmamıştır. Mümin kulun gönlündeki imânının sembolü olan hilal, kemâlâtın sembolü olan dolunaya dönüşünce kulun ruhanî mevcudiyeti Mescid-i Haramdan sayılır. Nitekim Ehl-i Haram için sen-ben çatışması yoktur; "Haram ayda çatışmak büyük günahtır" (Bakara 2/217). Her kim şeriat, tarikat, hakikat ve maârifetten müteşekkil olan hürmete lâyık aylarda Hakkın tecellîsindeki cemâl ve kemâlî müşahede ile nefsin sufli sıfatlarından "hicret edip Allah yolunda [nefsiyle] cihad ederse Allahın rahmetini umabilir" (Bakara 2/218). Muhterem aylardan muharrem, dinî kaideleri, emir ve yasakları bildiren şeriatı temsil eder. Hakkın azametini temsil eden Recebte her birey kendindeki tanrı fikriyle Hakkı ta'zîm ederki bu onun tarikatı olur. Şaban ise hakikat-i muhammediyeyi zâhir olduğu o hakikat boyutudur ki, zihinlerdeki tanrıdan mutlak varlık olan Allah'a vuslat muhammediyet nuruyladır. Ramazandaki tecellî, tevhid sırrının ve nurunun belirdiği olduğu, kulun izafî varlık günahından arınarak Hakkda fenâ ve Hakkın sıfatlarıyla bâki olduğu maârifet boyutudur. Kalb, ruh, akıl ve sırdan mütekşekkil kudsî mânâlar tevhid nurunda birleşir. Şeriatla başlayan uyanış, tarikatla idrâke, hakikat ile dönüşüme, maârifetullah ile farkındalığa kavuşur. Bunlar ehl-i haram için muhterem olup, Hakkın haremine dahil olanların sırrıdır. "Haram aylar karşılıklıdır. Hürmetler karşılıklıdır" (Bakara 2/194) Harem-i şerife özbenliğini nefsaniyetiyle örten (kafirler) ve ikilik iddiasındaki ehl-i şirk giremez. Ancak Allaha tam teslim olmuş mümin kullar Hareme dahil olur ki Ehl-i Haram onlardır. Hakkın sıfatıyla sıfatlanmış erkişilere tahsis edilmiş mertebe sıfat tecellîsi olup, onlar selâmlıktadırlar. Kalb-i selîm olan Ehl-i selâm onlardır. Salihler şeriatın, şahidler tarikatın, sıddıklar hakikatın mazharlarıdır.

Ey aşığ! Nefsin Fenāyı tadma korkusu kişiyi izāfi ve mecazi benliğiyle cihad etmekten alıkoyabilir. Ancak ise hidāyet ve mağfiret ehlinin nasibidir. Henüz hemāle ermediği halde mānevi hālini dolunay gibi gören edilgen benlik, nefsindeki varlık iddiasından arınıncaya kadar kendi hālüyle başbaşa bırakılır; "Ay hālinde olan kadınlardan uzak durun", Davetorun dan "temizlenünceye kadar onlara yaklaşmayın" (Bakara 2/222). Bilki hayız kanı iddia ehli nefsin taşıdığı o sıfatlardır ki, suflī sıfatlardan arınarak ulvī sıfatlara yönelmiş olmak, damarlardaki kirli kan (çizliğin) yerine ruhanī arınmışlığın, tevhid sırrına yakınlığın (Fahri kāribin) vesilesidir; "Temizlendikleri vakit onlara yaklaşın" (Bakara 2/222) Bilki yaklaşmak, rahmet, muhabbet, şefkat ve hikmet ile dir. Hakkın haremine bulunan her gönül Hakkın kullarına ancak Hakkın ihsān eylediği nūr ile yaklaşır. Hakka yönelmiş velākin henüz mümin sıfatına mazhar olmamış her müslüman kişi izāfi benliğinin Fenāsını talep etmesi yönünden edilgen olup, ekime hazır bir tarla gibidir. Hakikat ehlinin "önceden uygun hazırlığı" (2/223) hakikati talep eden her dirime onların anlayacağı dil ve hikmet içinde hitāb etmesi demektir. Zirā, tarladaki her ekinin kabiliyeti ve hazırlığı kendine özgedir. "Misalde tıpkı bir ekin gibidir ki filizini çıkarmış" (Fetih 48/28); ilim ve sālih amel ile imānındaki "filizi kuvvetlenmiş" (Fetih 48/29) Muhabbetullah ve mārifetullah nūrlarıyla nūr üstüne nūr gibidir. "O kat kat nurdur" (Nūr 24/35) "Allah nūruyla dilediğine hidāyet eder." İzāfi benliklerine sıfatını sanarak nefslerini yücelten iddia ehli ise hakikat denizinde boğulmağa mahkumdur. Zirā tevhid deryasında Hakkın varlığının gayrına yer yoktur; "Denizi açık bırak çünkü onlar (vahdette) boğulmağa mahkum bir topluluktur" (Duhan 44/24) Tevhid sırrına eremeden mesivānın hayallerinde boğularak "nice ekinler, cennetler, meskenler bırakarak gittiler" (Duhan 44/25)

Ey dost! Allahtan sakınmak bilki kendine varlık vermemektir. Hakkın tecellisine şâhidlik o şehâdet mertebesidir ki, nefsinden ölerek Hakkı müşahede eden şâhid Hakkın gayrine görmez olur. Şâhidliği de Hakka terketmek sıddıkların mertebesidir; Nefsinde Hakkın gayrı bir varlık kalmadığında ve kulun varolduğunu zannettiği mecazi varlığı bütünüyle fânî olduğunda, şâhid olarak Cenab-ı Hakk kendi zâtına yeter. Kulun mevcudiyeti Allah için, Allah Teâlâda has kuke için olur; "Allaha tevekkül edene Allah yeter" (Talak 65/3) ayet-i celîlesi bu sırrıdile getirir. Her iş ve her oluşta, zâhirde ve bâtında Hakkın gayrına varlık vehmetmeyen insan Allahtan sakınan aydınlanmış bir kişidir; "Allah sakınanları sever" (Tevbe 9/4,7)

Her canı kendi canı bilip, kulları hakkında suizan beslememek takvadan sayılır. Zirâ, kalbi takvayla dolu kişinin zihninde ve nefsinde olumsuz düşünce ve evham yoktur; "Zanların çoğundan sakının çünkü bazısı günahtır" (Hucurat 49/12). Halk Teâlanın huzurunda izâfî benliğine varlık vermek benlik günahıdır.

Ey özüm! İnsanın kıymeti haşyörüsünden bellidir. Müttakînin kemâlatı her canlıdan sakınmasından bellidir. Gönüllerdeki sınav ise takva itedir; "Allah onların kalblerini takvayla sınava çekmiştir" (Hucurat 49/3) Takvanın yönü). lerde yerleşmesi o abırladır. İnsanların "birbirlerinde ayıplar araması" (49/11), onların henüz izâfî benliklerinden arınmadıklarının delilidir. Kalblerdeki suizanın fiilî şirkin ve kibrin işaretidir. Oysa, "Allahın katında en değerli olanınız en çok muttakî olanınızdır" (Hucurat 49/13) Sakınılması gereken şey, Allahtan gayrı kalbde bulunmaması gereken herşeydir. Kimin "takva sahibi olduğunu Allah bilir". Zirâ, "Allah sinelerdekini hakkıyla bilir" (Âl-i İmran 3/115, 120).

Birinin vazgeçemediğine diğeri tahammül edemiyorsa orada tevhidin ve sakınmanın farkındalığı noksan demektir. Oysa her şeyi zıddıyla kabullenmek rızanın ve kendinden vazgeçmek suretiyle huzura kavuşmanın şartıdır. Kişiyi beklentilerine tutsak kılmaktan kurtaran şey takvadır; "Muhakkak ki, muttakîler için kurtuluş vardır" (Nebe 78/31).

Ey dost! kimseyi hor ve hakir görmeden, her bireyin Hakkdan gelip Hakka döndüğünün bilincinde, saygı ve sevgiyle yaklaşmak, hayatı ve ölümü ayrı realitenin iki yüzü olduğunun farkındalığında olduğu gibi deneyimlemek takvadandır; Hakk Teâlânın her hükmünden sakınmanın anlamı da budur. Her işin sonucunu hasgörüyle karşılayıp, amellerinin karşılığı bir beklentisi bulunmayan, hayatın her kademesindeki çelişmeleri kişiselleştirmediği için dert ve elem haline getirmeyen insan Allahtan sakınmanın anlamını özbenliğinde bulur. Kimseyi düşman görmediği için de herkes o kendine dost bulur. Zira "Allah muttakilerin Dostudur" (Casiye 45/19). Gönül ve akıl boyutunda, yerde ve gökte hiç bir şeye sahiplenmeceğinden taşıyacağı bir yükü de yoktur muttakinin. Hayatı kişiselleştirmeden yaşamak tevhidin gereği olup, huzur ve ferahlığa erişmenin de vesilesidir. Varlığımızın Hakk Teâlâya ait olduğunun, esma ve sıfatlarıyla Hakkında kendi özbenliğimizde bulunduğunun farkında olmak 'sakınmanın ruhudur'. Şu halde huzur ve görkemliğin nuru takvadır; "Muttakiler güvenli bir makamdadırlar" (Duhan 44/51)

Ey aziz! Varlığını Hakka terkeden kul Hakk Teâlâ ve Onun fiilleri ve esmasıyla tecelli eyleydiği her işe ve oluştan razı ve hoşnuddur. Muttaki insan bilinçli kişiselleştirilen her işe ve beklenti bencillik olup, kendinden vazgeçmenin ve Rabbından sakınmanın zıddıdır; "Rabbının makamından sakınan kimseye iki Cennet vardır" (Rahman 55/47). İster o Cennet, manevi huzurun mazharı olan gönüldeki takva olsun, isterse ruhani suretin ötesindeki boyutu olan ahiret vücudu olsun, "Cennetler muttakiler için hazırlanmıştır" (Âl-i İmran 3/133). Gönüldeki huzur ve sekinet nuru Hakkdan sakınanlarda olup "Cennetler muttakilere yaklaştırılmıştır" (Kaf 50/31). Sahiplenilmeye çalışılan her şey dünyadan alınan gereken sanal kimlikten başka bir şey değildir. Şekilleşmeyen talebler öfkenin, öfke huzursuzluğun, huzursuzlukta dengesizliğin müsebbibidir. Kalblerdeki manevi kirden sakınan, korku ve evhamdan arınmış olan "Muttakiler (hikmet) pınarlarının başında ve nimet bahçelerindedirler" (Zariyat 51/15) (Tur 52/17)

Ey dost! Alışanlık buzulu erimeden fâni benlik kendinden vazgeçemez. Benliksiz yaşamda ne kimseyi kırmak ne de kimsenin tutumundan alınmak vardır. Gerçek Reisi tanımayan kişi fiilleri nefsine ve başkalarına nisbet alınarak kurulur ve kirdigini zanneder. Zirâ, fiillerdeki tevhidi göremez. Her işin hakk olarak gerçekleştiğini, gerçekleştiren mutlak Varlığın Hakk Teâlâ olduğunu bilemez; "De ki O Allah Tek'tir" (İhlas 112/1); Tekliği bütün fiillerde, sıfatlarda ve özbenliktedir. Vahid olan Zât kendinden gayri bir mevcudiyet kabul etmez.

Ey aziz! Sırları duymak kişiyi sırdaş yapmaz. Aşka şâhid olmak kişiyi aşık yapmaz. Kuşetini tadmış olmak kişiyi kartal yapmaz.

Beklenti içinde yapılan her amel insanı o işin kulu yapar velâkin Allah'ın kulu yapmaz. Korku, evham ve beklentilerinin kulu olan insan nasıl Allah'ın has kulu olup tevhidin sırrına ersin? Tevhid nuruyla aydınlanmış kâmil insan "her an yeni bir oluş" ve sıfatda beliren Tek'in varlık deryasındaki tecelli dalgalarına seyreder. Mutlak Varlığın ahadiyetine ve özgül benliğini nede bir başka fâniyi ortak yapmaz. Her benliğin O'nun tecellisi olduğunu, işin ve sıfatlardaki zenginliğin ve suretlerin görünümlerindeki çokluğun O'nun varlığındaki tekliği bozmadığını bilir. Tıpkı benliklerin tavır ve davranışlarındaki farklılıkların fiillerdeki tevhidi bozmadığını bildiği gibi.

Ey dost! Çok okumuş olmak insanı kâmil yapmaz. Kâbeyi görmüş olmak kişiyi hacı yapmaz. Gönle düşmeyen mânâ sözlere açılmaz. Zirâ "Gözler O'nu kavrayamaz" (En'am 6/103) Duygusallığı yaşayan benlik hissiyatı kendi özvarlığı olarak tanır. Hissiyatın ötesine geçen insan özbenliğindeki Hakk'ı tanır. Hissiyatın nefsine hâkim olduğu benlik, karşısındakini sevilmek için sever. Tevhidi yaşayanın sevgisi beklentisiz olup, Allah'ın has kulu herşeyi Allah için sever. Aynadaki görüntüden hoşnud olmayan kişi kusuru aynada arar. Kendi varlığından hoşnud gönül huzuru ve mutluluğu nefsinde bulur. Tevhid şuuru varlığı tanıtan nurdur. Ben-ben ikileni tevhid perdesi olup,

özbenliklerini nura kavuşmanın engelidir. Aysa varlığa bürünen her canlı tevhid hakikati üzerine, Hakka teslim olarak doğmuştur, velakin önce Ailede içinde sonra da toplumun nakşan ve öğreti öğretileriyle dualitenin ve masivanın açmazına düşer. İçlerinden azında az sayıda salt hakikat olan hakikatlerin hakikatına özlem duyar ki aşkın hakikati da budur, ibadetin maksadında budur Ey aziz! Allah için varolanın aldığı her nefes ibadettir. Kendi nefsi için değil, Hakkı tazim için yaptığı bütün fiiller "iyi ve temiz nimetler helal kılınmıştır" (Maide 5/4) Allah için, Allahın adıyla yapılan her amel Hakkın evrensel kurallarına uygun olduğu takdirde helaldir. Nitekim salih amel olan fiiller "Allahın adı anılarak" (5/4) perçemleştirilir. Nefsin hazzına dönük fiiller ise, isterse şekildeki ibadetler olsun, ikilik perdesinin kesafetini artırır. Ben-ben çatışmasından doğan vicdan azabı ise "Allahın benlikleri hesaba çekişinin çabukluğuna delildir (5/4) Şu halde kalb-i selim ve akl-i selim sahiplerine yakışan helal şey, özü temiz ahlaken temiz olan beklentisiz amellerdir. Bilki, her mertebenin temizliği kendine göredir. Kimine tayyib olan kimine göre kirlidir. Özbenliklerimizde "Allahın bize öğrettiği hikmetle" (5/4) kendi nefsaniyet hayvanımızı terbiye ederiz. Kişinin cismani enerjisini yüklenen hayvani nefsimiz, "Allahın öğrettiklerinden yetiştirdiğimiz avcı hayvanlar" gibidir (5/4) Perçem avcı ise nefsimizi terbiye eden ruhumuzdaki Hakkın tasarrufu ve hidayet nurudur Mutlak varlığın özbenliğimizdeki öğretisi nefs-i emmaremizin tatmini için değil nefs-i kâmile erişmemiz içindir. Özbenliğimize helal kılınan nimetler; Kur'an okumak, namazı ikame etmek, benlikten oruç tutarak arınmak, varlık zekatı vererek gizli şirkten kurtulmaktır. Bütün bu nimetlerden maksad Hakkın tekliğine ortak katmadan tevhid sırrına ermektir. Zira müşrik odur ki, bir ben varım, bir de Tanrı' diyerek gizli şirke düşer Nefsine sahte bir mabud edinir. İnsan-ı kâmil ise bilir ki Hakk Teâlâdan gayri hiç bir hâliki varlık yoktur. Vahid olan Allahın tekliğinde tevhidin anlamı ve ruhu budur.

Ey dost! Malumdurki nefsin fenâsı ya tabii ölümle yada irâdi ölümle gerçekleşir; "Allah ölüm zamanı ölenlerin canını alır da ölümüne hükmettiği canı tutar, diğerini mukadder vakte kadar bırakır. Şüphe yokki burda düşünen bir toplum için derin manalar vardır" (Zümer 39/42). Uykuyla ölümün kardeş olmalarındaki hikmet, ölü nefsin ve uyku hâlindeki benliğin cüzi irâdelerinin küllî iradeye teslim olmalarıdır.

Tabii ölümle göçenler için bu hâl hayatın doğal bir akışı sonucunda gerçekleşir; "Birinize ölüm gelse elçileriniz onun canını alırlar" (En'am 6/61). Biyolojik bedende görevli olan ölüm melekesi, göçmekte olanın canını kabzeder; "De ki canınızı almakla mütevekkil ölüm meleği canlarınızı alacak sonra Rabbinize döndürüleceksiniz" (Secde 32/11); Özdeki tecellinin hakikatiyle buluşacaksınız.

İhtiyari ölümle izafi benliğinden ve tümlüğünden ölen ise cüzi iradesini ve varlığının tamamını Hakk Teâlâya teslim etmek suretiyle fenâyı tadar. Dünya hayatının masiva uykusunda iken ve bir elçi olmaksızın, kulunu ilâhi bir lütufla fani kılması Rabbının zâtî tasarrufu olup, hakkolayakin "çoğulları içinde tuttuğu" (Rahman 55/72) ferdin özelliği: "yalnız Allah'a kulluk edip, şükredenlerden olmasıdır" (Zümer 39/66). İradi ölümle nefsinden ölenin mevcudiyeti Hakkın mutlak varlığında eridiğinden, zan ve hayallere dayanan kişisel bir yaşantısı yoktur. Özbenlikte Onun gayri bir varlık bulunmadığı bilinciyle zulmet uykusundan kalktığından nefsinde ölü, velâkin Hakkın varlığıyla diridir.

"Üzerine ölüm takdir ettiği canı" huzur-u ilâhide tutması murad-ı ilâhi olup, Hakk Teâlâ dilediğini bu sırrın kemalâtına erdirir. "Ötekinin muayyen bir vakte kadar bırakılması" nefsin ikilik âlemi olan masivaya iade edilmesidir. "Geceleyin sizi kendinizden geçiren, gündüzün ne işlediğinizi bilen, sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye sizi benliğinize iade eden O'dur" (En'am 6/60). Uyku hâlinde irâde teslim edilince, yükümdan azad olan insan dinlendiğini hisseder "O'dur sizin için geceyi örtü, uykuyu dinlenme yapan" (Furkan 25/47). Gerçek rahatlık ve kalıcı huzur Allah'tan gayri herşeyden vazgeçerek yokluğu ve aczi öğrenmektir. ki marifetullah nurunun aydınlığına kavuşan canlar için "gündüzü

de nûşur zamanı kılan" (25/47), farkındalığı diriliş vakti yapan O'dur. Allah'a tevekkül edip, bir koşul ve beklentisi olmadan benliğini Allah'a teslim eden canlara, sekînet nûrunun varlığından kaynaklanan öyle bir güven ve huzur duygusu iner ki, gönül murakabeye geçtiğinde sanki uykuya dalmış gibi görünür; "O zaman katımızdan bir güven olmak üzere size hafif bir uykuya daldırıyordu" (Enfâl 8/11)

Tevekkül ve murakabe ile kendinden geçip, benliğin vesveselerinden temizlenen gönüller birbirlerine bağlanırlar zîrâ, ilâhî hikmet ve rahmet yağmurları gönüllerdeki şaşkınlığı tedavi edip, tevhidi pekiştirir; "Size (nefsinizin hissiyatından) arındırmak, şeytanî vesveseyi gidermek, kalbleri bağlayıp, (nefsle yapılan mücadelede) sebat ettirmek için gökten üzerinize yağmur yağdırmıştır." (Enfâl 8/11) Asmandan yağan rahmet ve hikmet, beşerî surete değil, "üzerinize" mânevî varlığınızadır. Tevhid şahidi gönüller için "hurma ve nar var" (Rahmân 55/68); mânevî haz ve ruhanî şifa var.

Ey dost! Fenâyı tadamayan azâbı tadar. Nefsinden uyanmamakta direnip, Fânî ve sanal kimliği önemsemesi nedeniyle benlikten vazgeçemeyen her nefs azâb-ı ednâ'dan pay alır; "Onlara en yakın azâbdanda tattıracağız" (Secde 32/21) Tevhid sırrını Hakk ile ve hâl ile yaşamayan insan, benlikten kurtulamamanın sıkıntısı ve azâbı içindedir de farkında dahi değildir. Fânî kişiliğinin geçmiş ve gelecekle ilgili vesvese ve korkuları, bireyin kendine yaşattığı azâbın bizzâtihi kendisidir. Belki kendini önemsemekten vazgeçen her kul, izâfî benliği besleyen hissiyattan uzaklaşmak zorundadır. Zâtına davet ettiği o eşsiz kullar için "Allah kuluna kâfi değil mi?" sualinin cevabı yine O'ndan O'nadır; "De ki Allah bana yeter" (Zümer 39/36, 38).

Ey aziz! Kâmil mümin odur ki; özbenliğinde ve her ortamda, "Allah zikredildiğinde Hakkın azametiyle kalbi titreşen, O'nun ayetleri okunduğunda (mânâ ve sırların açılımıyla) imânı kemâle eren ve yalnız Rabbına güvenip, tevekkül edendir" (Enfâl 8/2).

Fakrın gayrı kimse bilmez
varlık sırrına
Her nefes bir vesiledir
esmânın tecellisine,

Mahbubdan gayrı kimse bilmez
mâşuluk sırrına
Her suret bir vesiledir
aşkın tecellisine,

Dostdan gayrı kimse bilmez
tevhid sırrına
Her zerre bir aynadır
Hakkın tecellisine.

Ey dost! Hikmetsiz sohbet, sülûkta ermeyen benliğin perdesidir.
Faydasız ilim, mârifetullahtan gayrı keramet arayanların perdesidir
Sevilmek tutkusu, aşkda fânî olamayanların perdesidir.

Deryaya katılan derelerin kimliği kalırmı! Külliye kavuşan irâdenin cüzîsi kalırmı! Kim kendine bir kimlik arıyorsa o, henüz yokluğun erdemine ermemiş demektir. Zîrâ onun muhtaçlığı Allaha değil velâkin fânî benliğin önemsenmesindedir. Rabbinin kulu uykuda iken kendine çekmesi onu beşerî his ve lezzetlerden olarak, şefkatli bir annenin kucağındaki bebeğin şûurî içinde uykuya dalması gibi, kulunu huzur içinde dinlendirerek, nefsinin fenâsını ona ilham etmesidir ki, benlik gizli şirk gafletinden arınsın.
Ey aziz! Dünyayla âhireti birle. Her ikisini de tek bir talak ile boşeyle. Allahın eşyasısı Allahın gayrını koymaz asla kalbine.
Dünyada yapılan hizmetler Allah için değil benliklerin hoşnudluğuna yönelikse, âhiret için edâ edilen ameller, nefislere bir yatırım olarak düşünülmekteyse gizli şirk içindedir; "Kendi zanlarınca dediler ki; 'Bunlar Allah için, bunlarda ortak kıldıklarımız için' (Velâkin) Ortak koştukları için ayrılan Allaha ulaşmıyor. Fakat Allah'a ayrılan ise ortak koşulanlara ulaşıyor! Nasıl da fena hüküm veriyorlar" (En'am 6/136).

Her şeyin zıddıyla belirdiği ikilik âleminde her hilkatin karşılığı bir Fıtrat vardır. kimi yaradılış Fıtrat-ı selime mazhardır, kimisi Fıtrat-ı zemime. kimi benlik keçi gibi inatçı kimisi koyun gibi uysal. kimi deve gibi tahammüllü kimisi sığır gibi hantal. Her biri sanat-ı Rabbaniyeye misâldir; "Sekiz eş yarattı: koyundan iki, keçiden iki çift." "Devedende iki, sığırdan da iki. De ki; O bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunanını haram kıldı? Eğer doğru iseniz bana ilme dayanarak haber verin" (En'am 143-144)

Her biri Fıtrat-ı İlâhiyeden olup, Hakkın esmâsına mazhar olmaları itibariyle hiçbiri yasaklı ve haram değildir. Onun tecellisini göremeyenler kendi zanlarınca bazılarını kendilerine layık görüp, başkalarını dışlamayı hak ve marifet sanırlar. Her mevcudun Onun yaradılışından bir ayet olduğunu göremezler. Nitekim erkeği kadına üstün gören, cahiliye devrinden kalma zihniyetler; "De ki; 'Şu hayvanın karnında olanlar yalnız erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise haram kılınmıştır. Şayet ölü doğarsa hepsi onda ortaktır.' Allah bu hükümlerinin cezasını verecektir. Şüphesiz O hikmet sahibi ve hakkıyla bilendir" (En'am 6/139) Her canın mukaddesatına akıl erdiremeyenler, haramlardan medet uman mânen ölü benlikler, birer leş gibidirler. Akan kanları şehvetle işlenmiş günahlardır. Emmare nefislerinin zor bulduğuyla zanlarındaki hükümleri empoze etmeye çalıştıklarından, iddialarla dolu benlikleri birer domuz gibi pislik içindedir; "De ki bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti, ya da Allahtan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum (En'am 6/145). Kim kimi dışlarsa bilsin ki kudret-i İlâhiyeyi inkâr etmiş olur. Kim kimi kucaklarsa Hakkın muradını kendinde bulur. Ey eziz! Ne bir şeyin talibi ol, ne de geleni reddedecek bir gücün sahibi!

Güç ve kudretin ancak Allaha ait olduğunu bilenler kendilerinden vazgeçmiş Ferdlerdir. Bilki Ferdler, vahdetten gayrına nazar etmeyen Erenlerdir.

Eydost! Feth-i mübîne kendindeki perçek değere kavuşan insan dâimî huzur ve sükûnet içindedir. Zirâ nefsinin fenâsına tadmak suretiyle meydana gelen olay, kesinlikle vukua gelmiş demektir. "Hakikati itibariyle gerçekleşen olay vâki olunca" [Vâkıa 56/1] Hiç bir insan bizzat yaşadığı olayı inkâr edemez; "ki vukuunda kimse onu yalanlayamaz" (56/2) Hele yaşanılan hâdise izâfî benliğin tahakkümünden kurtuluş, özbenliğin mutlakiyetine kavuşmaksa. Gönül kâbesinde zâtındaki tecellînin sırrına erenin "değeri yükseltilir", onu inkâr edenin hâli ise "alçaltıcıdır" (56/3). Ey oğlum! Vukua gelmesi kesin olanı sonraya ertelemeden, âhiret yaşantısını dünya hayatıyla birleyenler "âhiret huzuruna erenler var ya (ashab-ı meymene) ne mutludur onlar" (56/8). Benliklerinden bir türlü vazgeçemediklerinden, farklılığı ve huzursuzluğu yaşayanlara gelince "(ashab-ı meş'eme) ne mutsuzdur onlar" (56/9). Hakkın varlığıyla kaim olup, zulmetten nûra kavuşan ve herşeyden vazgeçtikleri için herkesten evvel Hakkın rahmetiyle bekâ bulanlar, "sabikan sabikûndur; İşte onlardır mukarreb olanlar" (56/10-11). Kurbiyetin ve hüviyetin hakikatiyle en derke buluşanlar; Her yönüyle rahmete kavuşanlar "nimet cennetlerindedirler" (56/12).

Her iki âlemde de en yüce nimet, kulluğun kemâline ermekle Hakkın, cemâlini müşahede etmektir. Evvel ve Âhirin kimliğini "Hakk al yakîn (56/95) yaşadıklarından, izâfî benliklerine hiç bir mertebede ve menzilde, ne zâhir ne de bâtında bir varlık vermedikleri için, nefislerinde ölü ve fakat Hakkın varlığıyla diridirler. Hakkın sübûtî sıfatlarıyla "mücevherlerle donatıldığından", câvidanın bekâ "tahtlarında" sâlih amelleriyle "karşılıklı kurulmuşlardır" (56/15,16). İsm-i Hâsibin mazharlarıdırlar. Mârifetullah pınarından akan "ma'iyn çeşmesinden doldurulmuş" hâlis hikmetler ve sırlar, ruhaniyet "ibriklerinde" gönül "kadehlerinden" sunulur. Mânevî hazza erenlerin "içtikleri bu şarabdan ne başları

ağaçtır ne de farkındalıkları giderilir" (56/18-19). Tecellî deryasındaki "saklı inciler" misâli, amellerinin ve mânevî hâllerinin karşılığında, gönül "gözü iri ve basireti keskin," ruhanî suretler "(hûr u ıyn)", âhiret vücûdu olarak "onlar içindir" (56/22, 23, 24). Tecellî asumanında "ne fuzulî bir söz ne de günaha teşvik eden bir laf işitmezler", zîra nefsaniyetten selâmete ermiş kulların "söyleyip işittikleri söz yalnızca selâm selâmdır" (56/25, 26).

Bilinen biyolojik bedenin farkında olan âhiret vücûdu hûr-ıyn "apayrı biçim ve yeni bir yaratışta (nûrdan) yaratılmışlarından" (56/35) seçmiş ve geleceğle ilgili endişe ve kaygıları yoktur. Zan ve hayallerden arınmış olmaları nedeniyle "bekâretlerini (sâfiyetlerini) muhafaza eden varlıklarını, birbirlerine sevgi sunan ferdler olarak âhiret mutluluğunun vesilesi yaptık" (56/36, 37).

Ey dost! Vakıaya karşı direnen şey izâfî benliğin bizzat kendisidir. Oysa nefsin fenâsını temsîlen, "aranızda ölümü takdîr eden Biziz ve Biz önüne geçilebileceklerden değiliz" (56/60).

Vakıanın hakikatiyle tahakkuk etmiş kullar nasîbsiz ve benlikten soyunmaları nedeniyle çıplak ve fakır velâkin Hakkın varlığıyla bekâ bulduklarından zengindirler. Onlar, yokluğun karanlığından "ne sesin ve nefesin olmayan gölgeden" (56/43, 44), ilâhî rahmet örtüsüne, Hakkın gölgesine "sonsuzluğun gölgesine" (56/30) sığınmışlardır. "Allah takva sahiplerini kurtuluşa erdirir. Onlara fenalık dokunmaz. Mahzun da olmazlar" (Zümer 39/61). Bilki yaşam programları, bireyin içinde bulunduğu hâle ve mertebeye göredir. Her birinin maksada kurallı kemâlatı ne tevhid hakikatiyle buluşturmalıdır. İlmin hikmet niteliğini taşıması, onun bir feyz ve lütuf olarak kalbde belirmesi, Hakkın katından gelen bilginin Onun âyetine yönelik olmasında gizlidir. Zîrâ sıfat, Zâta ulaştıran nitelikler.

Ey dost! Kelime-i şehâdet Allah'a tanıklığı ifade eder. Peki, Allah'ın bu âlemde görülmediğine inanan insan, nasıl olurda Onun varlığına şahidlik eder? Bilki şehâdetin mertebeleri vardır. Halkın şehâdeti gayba imândır. İmân nûrla mümin kul adına şâhidlik eder ki, şeriattaki tanıklıktan kasdedilen mânâ budur; "İnsanların bir kısmı Allah'a belli bir yönden ibadet eder" (Hac 22/11). Şehâdetin bir üst boyutu ihsân mertebesi olup, Allah'ı görüyormuşcasına ibadetle birlikte imân nûruyla aydınlanmış olur. Ehl-i tarîkin hâli budur; "Rükû ve secdeye varanlar için evi temiz tutmak" (Hac 22/26), benlikten ve gizli şirkten arınmaya davettir. Kur'an ve hakikat ehlinin tanıklığı ise ihsân mertebesi olup, muhlas kulun nefsi tevhid sırrıyla tahakkuk etmiştir. Hakk ile Hakkın tecellisine olan şehâdeti Hakikat-ı muhammediyeden nasîbi olanlar bilir. İzâfî benlik "kirlerini atıp, adaklarını yerine getiren ve Beyt-i Atîki tavaf edenler" (Hac 22/29) şâhidliğini de Allah'a terk etmişlerdir. Âlem-i lâhût'dan âlem-i nâsût'a inen her şey bir emânettir; "Onlarki emânetlerine ve ahdlarına riayet ederler" (Mearic 70/35) Zâtî muhabbetin ve huzurun ilâhînin mazharıdırlar. Bilki, tevhid nûru zâtî aydınlığıyla farkındalığın ve benlik ötesi varlığın kerâmetidir. Hâli anlatmağa çalışan her sözcük yetersiz kalır. Zorlayıcı zan mertebesindeki izâfî benlik kendine varlık vehmetmekten vazgeçip, şahsiyet önemini yitirdiğinde, her farklılık ve benzerlik duygusu Varlığın Tekliği (ahadiyet) içinde erir. Ermeyen her şey rüya benzeri bir hayalden ibarettir. Dünyevî boyutta insanlar rüyada gibi yaşarlar. Benliklerinden eriyip, kimliklerinden öldüklerinde uyanırlar. Zîrâ Fenâya ermek, hayalden hakikat âlemine uyanış demektir. Nitekim bütün ruhsal yaklaşımlar, bireyin özbenliğinde (şah damarından da yakın) tecelli etmekte olan gerçek varlığı görüp. Onunla kucaklaşmasının vesîlesidir ancak; fânî kişiliği renkli hayallerle süsleyip ona fantezi kimlikler giydirmek değil! Hakikati yaşayan Ferdde ayrıcalık duygusunun belirmesi, zâtında tecelli eden kutsal varlığın emsâlsiz üstünlüğüne ve benlik ötesi varlığına bir delildir; Bazılarının zannettiği gibi nefsin bir diğerine üstünlüğü değil! Hakikati yaşamakla hakikate özenmek aynı şey değildir. Özenti ve taklide dayanan bilinçte farklılık beklentilerinden kaynaklanan şüphe ve evham vardır. Hakikati yaşayan canda, her zan ve kavramın sükût ettiği mutlak huzur ve karşılıksız sevgi hâsıl olur.

Ey dost! Sözcükler sihirli iksir gibidir. Her kelimenin ihtivâ ettiği titreşim onu zikredende ve zikre şâhid olanda etkisini gösterir. Huzur ve huzursuzluk, mutluluk ve mutsuzluk zihindeki titreşimlerin getirdiği niteliklerdir.
Bütün bilgisizlikler, kendini bilmemekten ileri gelir.
Bütün tereddütler, varlığı tanımamaktan ileri gelir.
Bütün kimlikler, nefsin 'ben buyum' diye kendinle özdeşleştirmesinden ileri gelir.
Neden ve niçinlere sarılmak, özü görmeyi engelleyen bulanık suyadalmak gibidir.
Ey can! Sana senden yakın olanı, rasıd olmada kitablardaki sözcüklerde, zihinlerdeki fantezilerde, kültürel doygunluğa dayanan sohbetlerde ararsın?
Sırrı yaşayan sır sahibi ne ekranlarda ne kürsülerde boy göstermez; sessizce özünde özü yaşar. Nedir o, yere göğe sığmayan ezgi?
Gönüllerdeki o essiz zikrin sessiz ve sözsüz titreşimi!
Nedir o, paylaşılamayan sevgi? Varlığın kendinden kendine akan sonsuz ve sınırsız muhabbetinin bilinç ötesi tecellisi!
Pereler nehirle bütünleştiğinde, nehirler deryaya eriştiğinde kimlik ve kişilik kahrı kalmaz. Deryadaki her katre deryadan sayılır.
Dalgalanmasada derya bilki yine ayna deryadır.
Nedir o, beyt-i atik? Benliğin esaretinden kurtarılmış tertemiz gönül!
Allahtan gayri herşeyden arınıp melekûtiyet semâsında özgürce ifadesini bulan kalbin mahremiyetidir Beyt-i Atik; Suretisi cismanî âlemin suretinde, ulvîsi her suretten arınmış olarak Hakkın huzurundadır. Kimlik tanımlamalarından boşalmış, Hakk nûruyla Hakkın hareminde korunmaya alınan muhlas kulun gönlünün hakikatidir o. Zihinlerdeki kişilik, kimliğinden vazgeçtiği andan itibaren dünya ve ukbâ birlenir. Her kavram ve düşüncenin yetersizliği görüldüğünde, farklılık zanni Evvel ve Âhirin hüviyetinde kaybolur. Benliğin kıyamet vakti geldiğinde ve nefsin kapısı çalındığında, kapıyı çalanın hüviyeti malum olur; "Bilirmisin Kariaan (kapıyı çalanın) ne olduğunu?" (101/3) Zan ve hayalin darmadağın olduğu gündür o gün; "Dağlar atılmış renkli yün gibidir. Korku ve asılların düşlendiği o günde nefsinden geçen huzur içindedir. Bilgi yükünün değil, "amellerin ağır gelişi" (101/7), görselliğin değil Hüviyetin (Hüve) farkındalığı içindeki varoluş huzur ve hoşnudluk içindedir.

Ey dost! Şartlandırılmış kalıplarda arama özgenliğini; görünüş hakka rağmen kirletmemeli kalbi hiç! Dolunay öncesindeki hilal ayın bir yüzüdür ancak; kemalat tamamlanınca görülde, Ondan gayri geriye ne kalır! Tecelli eden nurda Zâtından gayri yoksa nefsinde, Ondan gayri geriye ne kalır! Vahdet, varlığın özüdür kendisidir. Hakkın gayri bir mevcudiyetin olamamasıdır tevhid sırrıdır. "Onun ortağı yoktur" âyet-i celilesi (En'am 6/163) bu hikmeti dile getirir. İsim ve fiillerindeki tecellisiyle kendinden gayri bir fail ve hüviyetin bulunmadığına bildirir. Ortaklık zanne farklı şahsiyetlerin bulunduğu boyuttadır. Benliklerin perdesinde ne ortaklık zanne kalır, ne de benlik odaklı bir yaşantı. Şed görki ikilik âleminde yaşayanlar için öncenin görmek fiilinde, görenle görülenin ortak mevcudiyeti düşünülür. Oysa vahdette ne gören, ne de görülen vardır. Musa (a.s.) görmeyi dileyince Rabbından, Hakkın tecellisinde ne dağ kaldı, ne Musa. "Ortak koştuğunuz şeylerden kesinlikle uzağım" (En'am 6/19) ikazı, varlığın bölünmez tekliğine idrakleri davet eder. Şahidlik fiilinde de izafi bir ortaklık düşünülür. Sanki şahid olan ne şâhid olunan vardır. Oysa, "Şâhid olarak Allah Zâtına yetmezmi?" hitabından Allah'ı ancak Allah görür sırrına işaret vardır. Şâhidlik fiili, Allah'ın yanında başka bir tanrı olmadığına değil, Onun varlıktaki tekliğinedir. Hakikati değil velâkin zan âleminde ikilemci yaşayanlara, "Ortaklarım nerede?" diye seslendiği gün; 'Bizden hiç bir şâhid olmadığını arz ederiz' derler (Fussilet 41/47). Zira özde Biz O'dur. "Ben" O'dur. Tecellisinin şahidi de O'dur. Her isim ve hasiyet Onundur. Bütün kimlikler Onun hüviyetidir. Her hayat Onun hayatı her hüküm Onun hükmüdür. İlminde kendinden gayri yokluktaki hükmünün bir ortağı olsun; "O, kendi hükmüne hiç kimseyi ortak etmez" (Kehf 18/26) ikilik denilen zanlardaki şaşı düşünce gerçekte hiç yoktur. "Nerededir bâ'zı yere varlığını reddi ettiğiniz ortaklarınız?" (En'am 6/22) âyeti celilesi, varlığı reddi edilen sahte benliğin kör bilgi olduğunu bildirir. Hakikatler deryasında yalancı benlik kaybolunca, bilgi sonsuz ve sınırsızlığına avdet eder. Zira hakikat bilgisi,

Mutlak Varlık olan Allah'tan gayri bilinecek hiç bir şeyin bulunmadığı bahsi ne sınırsızlıktır. Bilki bilinen her şey bir şekil ve kalıpla kendini sınırlandırmış olur. Tıpkı 'ben' sözcüğüyle kişinin nefsini Ondan gayri bir varlık olarak algılaması gibi. Kendini bedenle özdeştirmesi gibi. Oysa fânî benliği: varlık olarak zannetmek, özbenlikteki tecelli sırrını bulandıran bir bilgidir.

Ey aziz! Onun gayri yoktur ki, kimileri Ona yakın, kimileri Ondan uzak olsun! Bilki bir yetimin elini tutan Allah'ın rahmet elini tutmuş olur. Bir gönlü hoş tutan, muhabbetullahın mazharı olur. Bir hasta ziyaret edildiğinde Onun gayri bir mevcud yoktur ki Onun gayri ziyaret edilmiş olsun; Hakkın gayri bir mevcud yoktur ki, Onun gayrından bir cevab alınmış olsun; "Ortak olduğunu ileri sürdüğünüz şeyleri çağırın! Çağırdılar, ama kendilerine cevap veren olmadı" (Kehf 18/52) Mevcud olmayan nasıl cevap versin?

İster beşeri isterse uhrevi âleme yönelik olsun; zihinlerdeki düğümler çözülmeden, kişilikler eriyip göğüsler genişlemeden öz-ben davasından dahi aldanmadan ayrılamaz fakir insan. İzafi kimliklerinde direnip "mallarda, evlatlarda ortak ol" diğerini sonsuz aldanıştan başka ne elde ederler? (İsrâ 17/64)

Gönlü dünyayla dolu olanın ukbâdan yana nasibi yoktur.
Gönlü ukbâyla dolu olanın hakikatten yana nasibi yoktur.
Farklılık ve ayrılık vehmi içinde fânî kişiliğe varlık vehmedenlere hitâben denilmiştir ki; "Ortak olarak O'na koştuklarınızı gösterin! Hiç zannettiğiniz gibi değil" (Sebe 34/27) Hâşâ ki suretputları Onun varlığına şerik olsun.

Ey dost! Huzur dışarıda değil içeride ara. Benliksiz huzur ve saadet hiç bir sebebe ve nedene bağlı olmadan özde gerçekleştiği faktörde tahakkuk eder. Farkındalıkla yaşanılan her an, denenen her nefes şükrün vesilesi olur. Zâtındaki varlığın Onu hamd eden canlı bir dua olur.

Ey dost! Tıpkı bir tiyatro oyununda rol alan kimliklerin sahnede kendilerine yer bulması gibi, ekranın özelliği de ruhua şeken olayların ve kişilerin görünüme vesile olmasıdır. Ayna, kendinde yansıyan suretlerin hâlini olduğu gibi onlara gösterir. İnsan-ı kâmil aynasında kişi kendi hâline muttali olur. Kimin eğri, kimin doğru durduğunu bildirmek kâmilin işi değildir. Zirâ, isimlerin ve fiillerin sahibi değildir. Sevdüğü her suret, tuttuğu her el, işittiği her söz Hakkın gayrı değildir.

Sanal kişilik olan görsel benlik, dünya ekranında yansıyan ve kendim diye tanımladığı duygu, düşünce ve hatıralarla özbenlikte tecelli eden gerçek varlığın perdesinde değildir. Kâmilerinin önemsediği bilinçaltı fânî kişiliğin nefsiyle özdeştirdiği duygular yumağıdır, asla özbenlik değildir. Her kulluğa dürünerek özdeki cevherin bilincinde olmayan izafî benlik, Hakka teslim olduğu zannıyla taklitçi dindarlığa, ahde ne ilme hizmet ettiği iddiasıyla kör inkâra yönelirde neye hizmet ettiğini bilmez. Zikrin maksadının, şahdamarından da daha yakın olan gerçek varlığı hatırlamak olduğunu bilmez. Dünya veya âhiretle ilgili beklentiler içinde bir şeyler olup, bir şeylere erişebilmek umuduyla nefsini gizli şirke düşürdüğünü bilmez. Kişisellikten kurtulmadan tevhidin özüne erilemiyeceğini bilmez. Dışa yönelik zihin yerini öze yönelik gönle bırakmadan, gönül Hakkın gayrından arınmadan teklifin sırrına erilemiyeceğini bilmez. Sonuçtan ruha, ruhtan sırra ermeden zikrin nûruna erilmediğini bilmez - "Onu Onun size gösterdiği şekilde zikredin" (Bakara 2/198) davetî, isim ve fiillerdeki tecellisinde Hakkı görerek, mutlak varlığı hatırda tutmaktır. Varlığı bütünüyle Hakka teslim etmek suretiyle, Onun kendini kendiyle hatırda ve zikrettiği bilinciyle, Onun gayrı bir mevcudiyet bulunmadığı huzur ve saadetine ermektir. Belki her benlik kendi evinde huzura bulur. Şu halde "gönüller ancak Allah'ın zikriyle huzura bulur" (Ra'd 13/28). Ne zamanki birey izafî benliğini değil, nefsindeki gerçekliği hatırlar, suretdeki benî değil, özdeki Benî bilip, anmaya koyulur.

"Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun" (Nahl 16/43) âyet-i celîlesi, hakikat bilgisinin hakikatı özbenliğinde yaşayanlardan öğrenilebileceğine işaret eder. Zira bilmekten maksat kendini bilmektir. Sırrı ancak sır sahibi bilir. Kâmili, kemâlât sahibi tanır. Gönüller hakikat ehli ile bir olduğu takdirde parkındalık boyutundan kopmaz. "Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan, (ehl-i Hakk'dan) uzak tutarak, kalbi gafil kıldığımız kimselere boyun eğme" (Kehf 18/28) ikazı, gönül gözlerine sürme çekmek gibidir.

Belki zikir, Hakkın katından gelen bir rahmettir; "Şüphesiz ki tarafımızdan sana bir zikir verdik" (Tâhâ 20/99) Zikir, yalnızca günün belli bir vakdinde, belli bir yerde yapılan bir ibadet değil, alınan her nefeste ve her yerde Cenab-ı Hakkı her an hatırlamaktır. Kulun verdiği her nefeste titreşen bir zikirdir. Allahı zikretmek, Onun murad ettiği mânâ boyutunda Allah için varolmaktır. Aşkı yaşamak varlığının titreşimi, benliksiz olmak huzurun zikri, Allah için mevcud olmak Hakkın zikridir.

Gönülde değil ve lâkin dünyada yaşayanlar için lâ ilâhe illallah zikriyle izafi benliği besleyen her zan, korku ve arzu özden düşünür. Gönülde yaşayanlar için Allah'tan daha ulvi bir zikir yoktur. Belki zikreden, zikredilen ve zikir aynı varlıkta birleştiği takdirde zikrin maksadı hâsıl olur. Varlığın görünüme gelmesi ve görünümden kaybolması da zikir dir; "Güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbını hamdile zikret" (Tâhâ 20/130) Nitekim tevhid sırrına eren ehl-i Hakk "Gece gündüz Allah zikreder" (Enbiyâ 21/20). İzafi benliği terkeden "her canlı ölümü tadar" (Enbiyâ 21/35) O gönül ki özde, Hakk nûruyla aydınlanmıştır, "Kur'an o evlerdedir ki Allah onların yüceltmesine ve içlerinde isminin zikredilmesine izin vermiştir" (Nûr 24/36) Zira aydınlanmış gönül için Allah'tan gayrı bir mevcud ve hakikat yoktur. İzafi benlik perdesini örseleyen ve fânî kişiliğine Cennette -nasıl, dünyada ikbâl ve ikramlar arayan bir ibadetlerse, nefsin yokluğunda "Allahı zikretmek elbette (ibadetlerin en büyüğüdür." (Ankebût 29/45)

Tatlısu ırmağında yüzüldüğü halde
susuzluk çeken canlara şaşarım,
İnciyle mercan denizine dalıp da
define arayan dalgıçlara şaşarım,
Maşuka gönülde erildiği halde
surete susayan aşıklara şaşarım,
Hakkı özünde bulup da
rahmet arayan canlara şaşarım.

Eydost! İdraksiz ibadete dayanan iman küreksiz sandal gibidir.
Nefsine zerre kadar talepte bulunanın Hakka teslimiyeti tam değildir.
Benliğine sıfat arayan hiçliğini bilmez.
Nefsine kimlik arayan varlığı bilmez.
Kulluktan maksat nefsin Hakkda fenâ yaşamasıyla vuslata ermesidir.
Vuslatsız hasret, vahdete ermeyen benliğin kesretteki hâlidir.
Her sıfat, benliğin hâlini ona gösterir. Benliği terkedenin benliği Hakk Teâlâya aittir; sıfatı Hakkın sıfatı, varlığı Hakkın varlığıdır.
Korkuyla evham, mutluluk ve mutsuzluk benlikteki bir düşüncedir ancak.
Her zandan arınmış gönülde huzurdan gayrı ne bulunacak!
Bilki gönlün ne sureti vardır ne mekânı. Ne kuşluğu vardır ne zamanı! Hakkın tecellisine mazhar candır o. Her candaki ölümsüz candır o. Gönülde Allah'tan gayrı kalmadıysa sözde de Allahtan gayrı zikir olmaz. Zahirde sureti-i Hakktan gayrı sureti kalmaz. Her ismi çağıran cevap veriyorsa çağırana, Hakkın ismini zikredene Hakk Teâlâ neden cevap vermesin?
Bütün isimler Onun ismiyken kimdir o, kendine isim arayan?
Bütün varlık Onun hüviyetiyken kimdir o, nefsine kimlik arayan?
Tevhid içindeki tevazu, kendini ve çevredekileri kendinden farklı görmemektir.
Tevhid içindeki edeb, Allahın varlığı huzurunda nefsine varlık vermemektir.

Doğal olan her iş ve oluşun Haktan geldiğini bilen için ne üzüntü vardır, ne keder. Her zerrede tecelli eylemeyen varlığın hüviyetini göremeyen için ne farklı bir sanatçı vardır ne de farklı bir eser. "Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir" (Yunus 10/62). Zira varlıklarıyla birlikte her işlerini Allah'a havale edip, benliklerini terketmişlerdir. Kim ki nefsine bir varlık vermedik, bir seçimde bulunduğuna inanır, "kulak, göz ve gönül ondan sorumludur" (Isrâ 17/36). Farklı benlik zanni, zanna uygun sorumluluğu da birlikte getirir. Oysa ihrama bürünüp Hakk'ın huzuruna çıkan bir kulun tercihte bulunacak bir kudreti yoktur. "Allah'ın rengiyle boyanmak" (Bakara 2/138), kendini farklı renklerde bulan kişilikten arınmaktır. Allah'ın nurunu özbenlikte aramak, Nûr ise, ne bir his, ne bir düşünce, ne de ölümlü olan bir bedendir. O, her kalıp ve suretin farkında velâkin inandıklarımızda yolgösteren bir rehberdir. Güzelahlâk bu rehberin rehberidir. Allah'ın rengine boyanmak kesretten vahdete, dualiteden teklik hakikatine ermektir. Ahadiyet sırrının sahibi mutlak Varlık olan "Allah'tan daha güzel renk veren kimdir?" (2/138). Hakikati Hak boyacısı Hakk, rengi Hakk olan için ne dünya ne âhiret kalır; kalan ancak kendi tecelliyle Zat-ı Hakk'tır.

Kişi izafi benliğinden temizlendiği ve varlığı Hakk ile Hakk olduğu tahlilde imânı katıksız olur; Tahareti yalnızca su ile değil Hakk nuruyla pürnur olur. Her zan ve her kavram, şekil ve kalıpta kalan her söz ve ibadet Allah'ın boyası yanında yapmacık kalır. "Ona kulluk etmek" (2/138) benlik hazzı için değil, Allah için varolmaktır. Ancak tevhid şuur ve inancı içindeki yaşam sevgi ve huzur doludur.

Ey dost! Mutlak Varlık tecelli edecek zuhura gelmedikçe isim ve sıfatlar bir suret bulunurmu? İdrak edenler mevcud olmadıkça idrak edilecek bir hakikat bulunurmu? Hakkın hakikati, kendini zatıyla bilmesi itibariyle tekliz ancak gözlemleyenlerin bakışlarındaki farklı bakış, fasa vur ve görüşler onun birden fazla ve değişik yönleriyle algılanmasına vesile olur; "Bizim emrimiz bir anlık bakış ve tek bir sözden başka bir şey değildir" (Kamer 54/50) Şu halde bir cana sevindirmek bir can sevindirmek gibidir. Zatındaki varlığın farkında olmayan insan "zatında canlı değildir, ne zaman diriliceği hususunda da bilinçli değildir" (Nahl 16/21) Kimin gönlü ikilik âlemleriyle doluysa o, manada ölüdür. Kimin gönlü Allah'la doluysa o, zatında ölümsüz diridir. Cenab-ı Hakkın "kalblerini rabıta kurduğu" (Kehf 18/14) fesad, Hakkın gayrına yönelmez; zira o, gönül âleminde Hakkla Hakkı yaşar. Mesivadan gayrına bakmayan bandeler "biz Allah'ı açıktan açıça görmedikçe (Hakkın varlığına) inanmayız" (Bakara 2/55) diye hiteb ederken bilmezlerki isimleri ve fiilleriyle "Allah hakkın ta kendisidir" (Hacc 22/6). Bilmezlerki, tecellideki tevhidi görmek için ikilik bakışından ölmek gerek; "Hani siz ey: Biz Allah'ı apaçık görmedikçe inanmayız demiştiniz de, bakıp dururken sizi yıldırım (berki tecelli) çarpmıştı" (Bakara 2/55) Zira sen-ben ayrımı olduğu müddetçe şekle ve kalıp var; çarpık bakış, eğri görüş var. Sen sende çıktığın an her bakışta ancak Allah var" Kendi nefislerinizde öyle görmüyorsunuz? "(Zariyat 51/21) hidayeti var. İkilikten ölenler için "şükredesiniz diye ölümünüzün ardından sizi dirilttik" (Bakara 2/56) ihsanı var.
İkilik zanni dalgalanıp nefsaniyet kabarmadıkça huzur ve muhabbet var.
Ey aziz! Beşeriyet kabirlerinden uyanıp, farkındalık sabahına kalkmanın gerçek diriliminin olduğunu bilmeyenler "nefislerinden başkasını aldatmıyorlar ve bunun farkında da değiller" (Bakara 2/9).
Şahidin kendinden kendine olan şehadetinde şahidin zatından gayrı

Geriye kim kalır? Sıfatlar terkedilince Zatıyla bâkî kalan kimdir? Aşık aşkdan ölünce maşukda diriler. "Siz ölülerdiniz. O sizi diriltti" (Bakara 2/28) bu sırrı dile getirir.
Her kim vahdeti tadarsa o, nefsinde farklı bir can bulamaz. Tek bir candan gâlib olduğunu hatırlayan (zikreden), aslî vatanı ne unutamaz. "O sizi tek candan yaratandır. Sizin bir karar kılma yeriniz bir de emanet bırakılma yeriniz var" (En'am 6/98) Beşeri varlık emanet olup, karar kılınan hakikat Hakkın mazharı olan kudsî ruhumuzdur. Bireyin kendi özüne dönüşü Âdemin Cennete dönüşü gibidir.
Ey dost! Aşkın dile geldiği her şey imândan sayılır. Aşksız iman küfürden sayılır. Ilâhî aşkı yaşamayanlar "diri olmayan ölülerdir onlar" (Nahl 16/21) Beşeri ouretleri tanımaktan öte bir bilgileri bulunmayanlar, "ölü toprak ve kemik hâline geldiklerden sonra tekrar meydana çıkarılacağımızı vaad ediyor?" (Mü'minûn 23/35) diye hayrete düşerler Zira biolojik bedenlerini kendi özbenlikleri zannedecek kadar gönül gözleri mühürlüdür; "Peki görmeyenle gören bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?" (En'am 6/50) Oysa her bir mânânın okunuşunda, bilenin üstünde bir bilenin bulunması akıl ve gönül sahiplerinin ne görüş açılarındaki zenginliğin ne derinliğin göstergesidir.
İnsanların çoğu okuyup, işittikleri "sözü kendilerine söylenenden başka şekle soktular" (Bakara 2/59) Oysa gönül ehli kulaksız işitip, dilsiz söyler, benliksiz okur. Can kitabını okuyanlardan her biri kalblerdeki arınmışlık nisbetinde hakkı bulur.
İmânı meslek hâline getiren kimi benlikler ise halkın beklentilerine uygun cennet ve Cehennem manzaralarının sohbetine dayanamazlar velâkin bunlar, her nefeste ölüp yeniden diriliklerinin farkında dahi değildirler; "Sonra sizleri öldürecek sonra yine diriltecektir. En sonunda Ona döndürüleceksiniz" (Bakara 2/28)

Ey dost! Hakkın kereminden zâhir olan her şey, keremullah olur.
Âyetlerin nûre tahakkuk edince özde, kul âyetullah olur.
Günah işleyeni hor ve hakir görme. Kader sırrı yazılmış olmasaydı
Âdemin nefsinde, âdemoğlu zuhur edemiydi süfli âlemde!
Esil günah o varlık günahı ve iddiasıdır ki, muhtaçlığına görür
de nefsinde, benliğine sultanlık taslar. Hakkı görür de gön-
lünde, halkın peşinden koşar.
Halka gönül verme, derdi derman değildir.
İzafi benliği neyle doyursan doymaz o, her emre âsi gelir.
Özbenliğin hakikatı Hakk olunca, "Allah kuluna kâfi gelir. (Zümer 39/36)
Nefsaniyetin egemen olduğu benlikte, ilim amele dönüşmez.
Hikmetin egemen olduğu nefsin âfiyetinde, kimlik kibre dönüşme
"Allah her kibirli zorbanın kalbini işte böyle mühürler" (Mümin 40/35)
Nefsin âfiyeti âlem-i emirden indiği mânâ üzerindedir.
Kitab-ı Mübiyn'in sırrı Hakk hetamı olarak indiği kudsiyetindedir.
Kutsal olan her şey Allah'ın kereminden olup mubareketir;
"Biz onu mubarek bir gecede inzâl ettik." (Duhan 44/3)
Şekil, suret ve kavramlar zihinden kaybolmadan. Gecenin örtü-
sü karanlıkları sarmadan hakikat semâsı açılmaz. Benlik
perdesi yırtılmadan kâfir iman etmiş sayılmaz.
Ümmî gönül sinedeyken, kur'anın inzâlini şairinde arayana şaşarım.
Sıfata mazhar olupda, saadet perdesiyle perdelenene şaşarım.
Edeb dükkânla yağrulurken, nefs-i nâtıkanın şaşkalına şaşarım.
Mârifetullah gönle inerken, gönlünü halka kaptırana şaşarım.
Kul secde ile mirac ederken, yokluğuna varlık vehmedene şaşarım.
İnsaniyetin sırrını Zâtındadır, lafzında arayan müminlere şaşarım.
Kim kendi hakikatine bilmezse, hakikat ona kaderinden seslenir.
Kim hakka ermek üzere nefsinden geçerse, kader onu sırrına erdirir.

Ey aziz! Hakk sana neyi vermişse, ordan razı ol; Neyi yasaklamışsa senden O'nun emrine uy; "Elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve size verdiği ile de şımarmayasınız. Allah kendiyle övünen kimseleri sevmez". (Hadid 57/23)

Miraç, ululuktа değil, kullukta gerçekleşir. İmam-ı mübiynin nurunu gönülde görmeyenler, beyt-i atikin şekil ve suretini müşahede ile yetinirler.

Gören gönül, gördüğünü yalanlamaz. Seven gönül, sevdiğini yalanlamaz. Şeriat çeşmesinden hakikat şarabını içen, içtiğini yalanlamaz.

Gören göz, gördüğü her şeyde Hakkı görüyorsa, güzel-çirkin farkı kalmaz. Seven gönül sevdiği her şeyde Hakkı seviyorsa, sevdiğini sahiplenmeye çalışmaz.

Şeriat çeşmesinden hakikat suyundan gayri bir şey akmıyorsa, içen içtiğiyle sarhoş olmaz. Benlik kibirle sarhoşsa namaza durulmaz. "Ey iman edenler sarhoş iken (kendi benliğinizi bilmez iken), (nefsiniz benlik iddiasıyla) cünüp iken, arınıncaya kadar namaza yaklaşmayın" (Nisa 4/43).

Hissiyatın egemen olduğu benlikte kişi avunup, kandırılmayı, örenmeyi bekler. Aklın egemen olduğu canda gönül ruhundaki cevraili özler.

Derler ki, ârifin dini yoktur. Zira, bütün dinler onun dinidir. Kâmil olan bilirki din, tecellinin kendisidir.

Derler ki, ârifin mezhebi yoktur. Zira bütün mezhebi salikler onun mezhebidir. Bilki kibir ve taassub mezheblerin en çirkinleridir. Kim kendine yakıştırsa onları giyinir.

Gönlü cemede ileten giysi takvadır. Benlik cünübundan arınmış kullar giyinir. "Temeli takva üzerine kurulan mescid namaza daha uygundur. Allah arınanları sever" (Tevbe 9/108)

Ey dost! Her âyet sana sendeki mânâ ve sırları hatırlatır. Âyet okumanın maksadı ve ruhu budur. Aksi takdirde okunan her harf usul ve kalıpta kalır; "Âyetlerin iyice düşünülmesi, akıl ve gönül sahiplerinin de (hikmetini) hatırlamaları için indirdiğimiz mübarek bir kitâbdır" (Sâd 38/28) Âyetler hem zâhir hem de bâtında birer misâl ve işaretle sunulur. Her can sevgi ve sevgilinin sureti olan misâl ile sınanır. Kimi sevgi vardır muhabbetullaha dönüşünce muhabbet nûru aşığı fânî kılarak onu Ma'şuka iletir; kimi aşk vardır ancak bâtıla işaretler. Köpük hem suda hem de ateşte bulunur; "Köpük atılır gider, yarara olan topraktta kalır" (Ra'd 13/17). Beşeriyet toprağındaki yarar unsur Hakka kulluktur. Bilki varlıkta görünen her suret ya hakka ya da bâtıla misâldir; "Allah hakk ile bâtılı işte böyle misâl getirir" (13/17). Ey azîz! Gönle girmeye çalışan her bâtıl unsuru ait olduğu yere iade Helâl kapıdan haram suret giremez. Girse, evin sahibine rahat vermez. O evki Hakkın beytidir, akrebin zehiri varlığından tehlikelidir. Akreb ki ateşin mazharı velâkin burcu su burcudur. Şu hâlde suyla tahâret ateşi söndürmenin yoludur.

Muhabbetin aslı nûrdur, aşka dönüşünce yakıcı bir ateş olur. Allah için sevenle, nefsi için sevgi besleyen aynı kulvarda değildir. Akreb sureti büründüğü o ateştir ki nefsin ateşini hakikat suyu olan marifetullah söndürür. Hakikati duyup da itaat etmeyen benliğe hem zâhir hem de bâtında turşan misâli hazırlanır; "onlarla eğlenenleri eğlence konusu yaptıkları o şey kuşatıverdi" (Enbiya 21/41). Rabbinin zâhirdeki misâllerini görüp, bâtındaki hitâbını gönlüyle dinleyen kulun Onun muradının dışında muradı yoktur; Buna "ancak kalbleriyle kulak verenler uyar" (En'am 6/36) Hayatın önerdiği yaşam programlarından içtenlikle razı olanın yaşam kalitesi artar. Zira kalıcı mutluluk vesîlesi bireyin inancından doğar. Göz gördüğünden, gönül duyduğundan tad alır. Varlık sebebine göre iştiyakın Hakka dönüşünde o iş

üzerinedir; "Sonra O, işlemekte olduklarınızı size haber verecektir" (En'am 6/60) Öncelikli olması açısından, hakikati görmek haber almaktan daha faziletlidir. Görgü bilgiden üstündür. Dende görülmeyen ilim ise senin değildir. İlmin kişide görülmesi demek, o ilmin nurunun ve ahlâkının özde tahakkuk etmesi demektir. ki, Hakk nurunu kulunda sabit kılar; "Allah iman edenleri hem dünya hem de âhiret hayatında sabit sözle sabit kılar" (İbrahim 14/27). Şüphesiz sabit söz takva nurudur; "kalbi takva ile sınanır" (Hucurât 49/3)

Ey göz! kim kendini verirse bahçesine bütün gayretiyle, bahçesi de tüm güzelliğini verir ona sır dolu çiçekleriyle!

Bilki tevekkül nuru her tedbiri Allaha terk edenin nasibidir. Erenler bilir. Evham, zan ve kuruntularla oyalanmak gönlün değil, nefsin işidir. Gönüldeki alma, nefsin empoze ettiği vesvese nedeniyledir. Her şeyi gözetim altında bulundurmak isteyen benlik, burda boşanılı olamıyınca kuşku ve evham kapılır. Böyle bir açmazdan kurtulup salaha çıkaracak olan şey iman nurudur. İman ve sabır nurları kuruntu ve vesvesenin gönlü meskun edinmesine müsaade etmez. Bilki mümin kul imanla, muhsin ihsanla, sadık sabır ile sınanır. "Allahın kendisinden bir ruh ile teyid ettiği kimseler" (Mücâdele 58/22) korunma altında bütünlüğü bulur. Makam-ı salah'ın din'inde selâmet, sulh ve saadet vardır. İslam'ında lütuf, letafet ve liyâkat vardır. Ihsan'da hidâyet, ilim ve hikmet vardır. İman takvada değil, gönüldedir. İhsan özde değil, özdedir. Hikmetin indiği gönül salaha erer; "O, sâlih kullarına velilik eder" (Araf 7/196) Ey göz! Yüce dağların zirveleri çıplaktır. Üstünde hiçbir yabancı unsur barınamaz. Bu nedenle rahmet bulutlarını kerdine çeker. Sende yüce dağlar gibi sabit ve sâkin ol. Dağ misâli gönül kabını her unsurdan boşaltıp, sıfatları asli sahibine rade et ki, ilim ve hikmet nurları gönle rahmet yağdırsın. Salatın sabır ve salat ile sabit olsun; "Sabır ile salat ile yardım isteyin gerçi bu Allaha haşyet duyanlara ağır gelir" (Bakara 2/45).

Ey dost! Suretlerin imajı silindiğinde her kabiliyet kendi hakikatine döner. Şeceren hakikati yokluktur. Kim yokluk içinde varlığı zikrederse aydınlığa kavuşur. Her zikir bir kandildir. Zikrettikçe gönül semâsı kandillerle donanır. Sözsüz ve sessiz zikir ki, "o hâlis bir zikirdir" (Tekvîr 81/28) karanlıktan seher vakdine, suretden mânâya miraç gibidir.

Tevhid nûru nefsi tevhid ruhuna eriştirir. Tevhid nûru hiç batmayan güneş gibidir.

Zâhirde batan suret güneşinin ardından yeise kapılmak yersizdir. Batan güneş ertesi gün yeniden doğar. Asıl olan "güneş dürülüğünde" (81/1), hiç batmayan güneşin hakikat semâsı üzerinde belirmesidir.

Kaybetmek korkusu veya korunmak ihtiyacı, nefsin duygusallık boyutundaki hâlleridir. Oysa hâller gelip geçicidir. Bir sonraki hâl bir önceki hâli yıkayıp temizler; her iş kendi mecrasında akıp gider. Her can kendi hâline bir diğerinin aynasından şahidlik eder.

Birinin sevgisi onun sevinci, diğerinin öfkesi onun ızdırabı olur.

Varlığı güle dönüşmüş gönül özünde de gülün kokusunu taşır.

Azâba mazhar olanın taşıdığı işâret hâlinden şikâyettir.

Kişi gönlünü en çok hangi mânâya yakın buluyorsa onun hakikati de odur. Belki her can kendi benzeriyle huzuru bulur. "Nefisler eşleştirildiği zaman" (81/7) asıl olan teslimiyettir, cinsiyet değil. Mânevî nikâh budur. Makam-ı İbrahim'e giren kişi emniyettedir olur. "Onu dünyada seçkin kıldık, şüphesiz âhirette de salâhile seçilenlerdendir" (2/130)

Yaradılış hakikatine uygun amelde bulunmayan insan âlim değildir.

Her candaki aynı canı görmeyen insan basiret sahibi değildir.

Koşulsuz sevgiye dayanmayan hiç bir ilişki kalıcı değildir.

Nefsini aşka tercih eden benlik koşulsuz sevgili değildir.

Evveli yokluk olanın âhiri nasıl varlık olsun. Bâki olan Allah'tır, kul değil. "Allah vardı Onunla beraber başka bir şey yoktu" sırrında değilsen hiçbir şey yoktur.

Nefsini arındırdığına zanneden kişi zanniyle kendini kirletmiş olur. Nefsini kurtarmayı düşleyeceğine nefsini infak etmeyi seçse, kendinden tez kurtulmuş olur. Gönüllü zekat genele ait bir fiildir; Benlikten bütünüyle vazgeçmek her ferdin nasibi değildir. Nitekim "Allah dilemedikçe hiç kimse dileyemez" (Tekvir 81/30). Dost uğruna ölmedikçe Dostun kapısına varılamaz.

Sanal âlem, avunma ve oyun mahallidir. Bir can gider bin can gelir. Beklentilerinin kalıntılarından vazgeçmeyen benlik âhîne yönelik emellerle özdeşleşir. Hem dünya hem de âhiretten vazgeçen gönül bütünüyle hakikatlerin hakikatine yönelir. Bu makamda Allah'tan gayri bir dost yoktur. "Evvel O'dur, Âhir O'dur" (57/3) Suretle görünen hakk O'dur. kulunu kulundan isteyen O'dur. kulundan işitip duyan O'dur. Zira "Zâhir O'dur, Bâtın O'dur" (57/3)

Akıp giden hayat nehrinin sularında mânevi suretler görünüme gelir, görünümden kaybolur. Her bir suret isimlerdeki tecellinin mazharıdır. İnsan-ı kâmil, hem cemâl hem de celâlin suretidir. Duygusallıktan arınmamış suret kâmil değildir.

Bazen bir davranış bir hâlin gizlenmesi içindir. Suret "örtülerine büründükleri zamanda O, neyi gizlediklerini neyi açığa vurduklarını bilir" (Hûd 11/5) Bilki yüce mevla Zâtına seçtiklerini kendi tecellisinde gizler.

Kul bazan yaşadığı mânâya takat getiremez. Hakkın tecellisindeki lâtifeyi, nefsi için bir sınava dönüştürür. Gönülden dahi gizli olanı nefsinin tepkisinden keşfeder. Kalemin yazdığına gönül ancak şahidlik eder. Kâmil kendi kemâlâtına, mekanda kendi mekanına şahid olması için; "Sizin hanginizin tepki ve davranışının daha güzel olduğunu belirlemek için" (Hûd 11/7)

Ey dost! Bilgi ne kadar derinse bilenin mertebesi de o kadar yüksektir; "Allah kendilerine ilim verilmiş olanların derecelerini yükseltsin" (Mücâdele 58/11) İlmin Allah katından olması inancın bilgiye dayandığının delilidir. Her şeyin inancı onun hakikat hakkındaki ilmine göre değişir. Kişinin âleme olan bakışı, âleminde onu baktığı gibi görünmesine vesiledir. Kim kendini nasıl biliyorsa âlemde ona öyle görünür. Tecelli birdir velâkin, her can ondan nasibini kendince alır. "Herkesin bir yönü vardır ona döner" (Bakara 2/148), bu mânâyı teyid eder.

Bütün gizemli işlerinin hikmetini O bilir; "Allah her şeyin hakikatine bütünüyle Bilendir" (Mücadile 58/7) Kulların bütün dilekleri kaf ile Nun arasında gizlidir. Kendisine hakikat bilgisi ulaştıktan sonra nefsini ikiliğin cezbesinden kurtaramayan kişi, kayıptadır. "Sana gelen ilimden sonra onların heves ve kuruntularına uyacak olursan Allahtan sana ne bir veli ne de yardım ulaşır" (Bakara 2/120) İkiliği yaşayan kişi sevinci ve ızdırabı birlikte tadar. Umudun ağır bastığı hallerde sevinç, korkunun ağır bastığı hâllerde ızdırab vardır. Akıl/ bilinçli dünya ve âhiretini denge de tuttuğu ölçüde kâmildir. Manen sağlıklı olan insan dengededir. İhtiyacından fazlasını taşıyan kişinin dengesi bozulur. Manevî noksanlık da dengesizliğin diğer müsebbibidir. Kişinin kendini önemsemesi hakikati görmesine engeldir. Kendi ilmine güvenmesi kalbin perdesidir.

Kendinden boşalmayan gönül kendindeki sırra ermez.

Kendindeki sırra eren can emre muhalefet etmez. Hakkın muradın dışındaki bir hevesle avunanlar yaradılış sırrının farkına varamazlar. "Onun benzeri yoktur" (Şuara 26/11) hikmetinin anlaşılması için her suret silinir velâkin "her an yeni bir görünüm ve oluşta olan" da O'dur Suret-i Halk olarak her veli "nereye dönerseniz O'nun vechini görürsünüz" sırrını zâhirde dile getirir. "Yüzleri ağaranlar Allahın rahmeti içindedir" (Âl-i İmrân 3/107) ayeti bu sırra şahidlik eder.

Ey dost! Aşk herşeye bedeldir. Bedel değilse şayet o, aşk değildir. Fanilere bağımlı seyirde kişisel mutluluklar gelip geçer. Oysa aşk-ı ilâhi kişisel mutluluğun ötesindedir. Belki İlâhi aşk tecellinin kendisidir. Bu nedenle içinde nefsaniyet barındırmaya secde Zât-ı Hakk içindir.

Her bireyin teveccühü olan kıblesi kendine göredir. Kiminin secdesi mala mülke, kiminkisi şehvetinedir. Kimin secdesi dinine, mezhebine, kiminkisi hünerine, meşleğinedir. Kimi Cennet aşkıyla, kim Cehennem korkusuyla, kimi inkâra imân ederek kimi imâna zannına katarak secde eder; "Onlardan herbiri birbirlerinin kıblesine de uymazlar" (Bakara 2/145) Allah dilemeden hiçkimse Allaha, Allahın davet ettiği edeb, ahlâk ve hâl içinde secde edemez. "Secde et ve yaklaş" (Alak 96/19) davetinde nefisten ruha geçmek, ruhda ekildiği yerde bırakmak vardır. Fenânın da fenâsında Rabbiyle kâim, Rabbiyle göme sırrına ermek vardır.

Ey aziz! Hakikat ehli söyleyecek söz bulamaz. Bilirki her biriniin secdesi mazhar olduğu ismin mânâ ve vechi itibariyle Allaha yöneliktir. Bilselerde bilmesekerde hâl böyledir.

Kim karşısındakini değerli bilirse o, kendini yüceltmiş olur. Kim yanındakini kirli görürse o, kendini kirletmiş olur. Birinin edebsizliği diğerinin bencilliğinin mazereti olamaz. Birinin güvensizliği: diğerinin tevekkülüne mâni olamaz. Kuruntu ve vesvese bir Fitne olup, imânın ve tevekkülün hakikatiyle yüzleşmek üzere inananları sınar; "Vesvese imân ehlini hedeflendirip, sıkıntı vermek için şeytandan gelir" (Mücâdile 58/10)

Eğri ayna doğruyu göstermez. Nefsini hesaba çekmeyen sırra ermez. Sonlu sıkıntıya düşüren olumsuz zan kişinin emmare nefsinden ileri gelir; "Şeytanî dürtüş seni dürtükledğinde Allaha sığın" (Araf 7/200) O, sana senden yakın olup, Bilen ve Duyandır.

Ey dost! Yokluktan gelen yokluğunu idrâk ettiği an, varlığın görünümüne şâhid olur. Aslında kendini kendinden müşahede eden varlığın bizzat kendisidir.

Gelişimde birdir dönüşümde bir
Kim görmüşse beni o ben ben değilim,
Yerişimde aşkdan övüşümde aşkdan
Kim duymuşsa beni o ben ben değilim,
Beni dost bilene sırdaşım
Beni can bilene yoldaşım,
Beni Yunus bilene Hazım'ım
Beni Hazım bilene Yunus'um,
Kim bilmişse beni o ben ben değilim.
Kendini kimde görürsen onunla bir olursun
Kimi ararsan onda kendini bulursun,
Beni leyle bilene Mecnun'um
Beni Mecnun bilene Leylayım
Ne doğmuşum ne de ölmüşüm
Nereye konulmuşsa cesedim o ben ben değilim.
Niyet temiz olmadan edeb hâlis olmaz
Hakka teslim olmadan muhabbet aslına varmaz
Aşk ile pusledelim nûr ile aşka gelelim
Sal deryaya tekneni hakk ile Hakkaerelim.

Kokunu kokuma, nûrunu nûruma kat ey mümin; Ben senden sende benden sin. Zat-ı Hakk seni benden, beni de senden sever. Kimki sevgiyi nefsine mal eder, ölümsüz sevginin tecellisine bir ömür biçer.

Hâlis edeb, kulun kendine varlık vermemesidir.

Temiz niyet, hakkı arayanın niyetine nefsini dahil etmemesidir.

Eğriyi eleştirmek kolaydır, zor olan doğruyu bulup ortaya koymaktır.

Akılların kavrayamadığı hikmetli gönüller bulur.
İdrâklerin ihâta edemediği mânâyı gönüller tadar.
Öfkeye mağlub olanların yanında değil, mağdur olanların yanında ol! Ovuşturanların yanında değil, ovuşturulanların yanında ol!

Sevgide kuşku varsa o sevgi samimi değildir.
Haberde kusuru varsa o haber güvenilir değildir
İmânda korku varsa o imân ihlâslı değildir
Rahmet gazabı geçtimi parıltılık kalmaz
Muhabbet nefreti sildimi sayıklık kalmaz
Halkdan boşalmayan gönül Hakka açık değildir
Beşer sûretinde görünen her insan insan değildir
Bütünün hakkını gözetmeyen eylem Allah için değildir.
Hakikati ancak kendi algılaçıklarının seviyede kabul edenler, Mutlak Varlığın hikmetinden yeterince ilim tahsil edemezler.
İzzetin kendilerine zilleti başkalarına lâyık görenler kibirlerine hizmet ederler.
Kim kendi fiiliyle bir faaliyette bulunduğuna inanırsa görsel benliğine varlık atfetmek suretiyle gizli şirke düşmüş olur. Her fiilin yaratıcısı olan Cenab-ı Hakk hayrın mazharı kullarına şerrin mazharı kullarının fiilinden, şerrin mazharı kullarına da hayrın mazharı kullarının fiilinden korur. Zira güç ve kudret ancak O'nundur.
Kim hangi mânâyı davet ederse nefsine onda o mânâ zâhir olur.
Hayr'da Hakkın rızası, şer'de ise izni vardır. Rıza ne izne bağlı olmayan hiç bir fiil yoktur; "Doğrusu insan için kendi çalışmasının karşılığı olacaktır" (Necm 53/39)
En değerli fiilin ilme dayandığını bilenler, bildikleriyle amel ederler.

Ey dost! Nefsiyle dolu olanın mânâ kabında kendinden gayrıne yer yoktur. Benliği için yaşayan kişinin hakkdan yana nasibi de nefsaniyeti kadardır.

İlmini başkalarından alanın bilgisi özkaynaktan değildir. İlhama dayanmayan bilgi ise kalıp ve şekille sınırlıdır. Kişi, noksan bilgi ve zanlarından arınırsa tekâmül eder; Aksi takdirde kendini tekrar eder. Beşerî zaafları nedeniyle insanları hakir gören bakış, onlardaki insanî değerleri bulup çıkarmasını bilmeyen noksan bir bakıştır. Oysa hakikat bilgisinin niteliği kişiyi kendi iddialarından arındırıp onu güzel ahlâkla buluşturmasıdır. Güzel ahlâk hiç kimseyi küçümseyerek ordaki Hakkın tecellisini görebilmektir. Tevhidi yaşamanın anlamı budur.

Taklidde kalan insanın değeri ne ise taklidde kalan tevâzunun da kıymeti o kadardır. Allah Teâlâya karşı kulluğunu ikrar eden bir insan herkese karşı tevâzu sahibi olur. Kendinden aşağı gördüklerine karşı kibirli, kendinden üstün gördüklerine karşı tevâzu gösterenin hâli riyakarlıktır.

Edeb, efendiliği nefsine lâyık görenlerin giyindiği bir giysi değildir velâkin, Allaha olan muhtaçlığını itiraf edenlerin büründüğü ahlâki bir örtüdür. Edeb, bireyin özbenliğinde tecelli eyleyen ilâhi isim ve sıfatlara sahip çıkmadan onları asli sahibine iade etmektir. Tıpkı namazın ikâme edilişindeki rükû da, kula bir emanet olarak tevdi edilmiş dan yedi Allah sıfatın Hakka iade edilmesi gibi. Tıpkı secdenin iki kez tekrarlanmasındaki maksadan, kuldaki fânî ve rahanî varlığın Allaha ait olduğunun bilincinde, O'na terkedilmesi gibi.

Allah için Allaha terkeden varlık Allahındır. "Hz Allah "vârisle rin en hayırlısıdır" (Enbiyâ 21/89).

Ey aziz! Ahadiyet çokluğu değil birliği ifade eder velâkin ahadiye herşeyi kuşatması nedeniyle tekillik ve çokluk varlığın içinde şahıdır. Bu sırra vakıf olmasına rağmen, kendinden başka tecelli ye şahid olan bir kulun ayağının kayması, zâtındaki ilâhî isme sahip çıkarak nefsine efendilik vererek rububiyetini ilân etmesidir. "Heva ve hevesini tanrı edinen, Allah'ın hâlî bildiği için onu kendi bilgisiyle saptırdığı, duyuşuna ve kalbini mühürbastığı (basiret) gözüne de perde çektiği kimseyi gör dünmü?" (Casiye 45/23).

Kimileri ahadiyet içinde kesreti yaşamanın şarhoşluğu içinde dirler. Kimileri de Ahada şahid olup da nefsini rububiyet le bilgiyle görmenin şarhoşluğu içindedirler.

Onlarki hakikat ehli gibi görünürler velâkin bütün uğraş. ları dünya hayatının zevkleri içindir; Onlarki kardeşlik eşitliği ve özgürlüğü savunur görünürler velâkin kendiler gibi olmayanları dışlayıp, onların hâtırlığını dilerler, bunl kayıptadırlar "Nihayet nefsi kardeşini öldürmeğe itti de onu öldürdü, böylece kaybedenlerden oldu" (Maide 5/30)

Ey dost! kişinin bilgisi ne kadar noksan ve iddiası da o nisbette fazladır. Yobazların riyakarlıkları Hakkın emr ve davetine uymamanın mazereti olamaz.

Kendi hakikatimiz diye özdeşip, tanımladığımız görselben. liğimiz, kendi kendinin mâbûdudur da bunun farkında değildir. kişi ancak kendi iddiası olan izafi benliğinden vazgeçebildiği ölçüde gerçek varlığı tanımağa başlar. Kendi benliğindeki Firavunu taşlamadan hakikat kokusu koklanamaz. Sahiplenilen herşeyden vazgeçmeden Hakka has kul olunmaz.

Ey dost! Hiç birimiz şu fânî dünyada ne daimiyiz ne de onun sahibiyiz. Velâkin birbirimize tahammül edemediğimiz için onu paylaşmasını da bilmiyoruz. Hayatın akışında aşırılığa kaçan her insan dengesini kaybeder. Oysa mânevî sağlık ve huzur denge demektir.

Mutlu olmasını bilmeyen insan mutlu etmesini de bilmez. Sebep ve vesilelere bağlı mutluluk kalıcı değildir. Sebepler tükendiğinde huzur kaybolmuyorsa, vasıtalar aradan kalktığında mutluluk eriyorsa, benlik ötesi varoluşun bilincine varılmadığının delilidir. Kişi, kendinden hoşnud olduğu ölçüde yanındakilerini de hoşnud eder. Hâlinden râzı olmayan hâli müzmin huzursuzluktur. Kendisi ve diğerleri için hüsnüzan sahibi olmayan can Rabbının tecellisinden de razı değil demektir. Oysa Zannın güzeli güzel ahlâktan gelir. Sui zan ise mânevî değerlerdeki noksan bakıştan ileri gelir. Beşerdeki denge ile âlemdeki denge arasında çok yakın ilişki vardır. Huzurlu ve mutlu olduğunda kişinin titreşimleri beyinde ve kalbdeki mutluluk hormonlarını artırır. Kimilerinin zannettiği gibi hormonlar arttığı için mutlu olunmaz.

Mânevî sağlık ve huzur bedendeki organların faaliyetlerine de olumlu yansır. Huzursuzluk ve stresin neden olduğu olumsuz titreşimler, bedeni yıpratan ve organları yoran en önemli etkenlerdir. Nasıl ki nefs iyiliği ve kötülüğü kabullenebilen bir kabiliyettir, beden de hastalığı ve sıhhati kabullenmekte nefsin benzeridir. Şu halde nefsin tuttuğu yol ve mânevî sağlığının yansımaları bedenin her hücresinden yansır. "İnsanların bizzat kendi işledikleri sebebiyle karada ve denizde (cisimde ve mânâda) bozulma ortaya çıkar" (Rûm 30/41), (Şûrâ 42/30).

Ey âciz! Kendi nefsiyle kendine yeterli olduğuna inanan kişinin inancıyla Allah'a muhtaç olduğunun farkında olan kişinin inancı birdeğildir. "Her topluluk için bir inanç ve ibadet şekli belirledik" (~~Enâm 22/108~~ Hac 67) İnsanlara değer veren her ferd bir diğerinin inanç ve düşüncelerine saygı gösterir. Tek tip düşünce ve inanç murad edilmiş olsaydı, Cenâb-ı Hak

herkesi aynı formatta yaratmış olurdu; "Şayet Allah dileseydi sizi aynı inancı paylaşan tek bir topluluk yapardı" (Maide 5/48, Hûd 11/118, Nahl 16/93) Şu halde inanç ve yönelişlerdeki farklılıklar, Hakkın onlardaki tecellîlerine mazhar olmaları itibariyledir; "Sizden herbiriniz için bir yol ve yaşam tarzı belirledik" (Maide 5/48). Tecellideki zenginliğin ve cilvenin farkına varmayanlar, "inançları hususunda ihtilâfa düşmeye devam ederler" (Hûd 11/118). Hakkaniyet terazisinde kişinin ne inancı, ne düşünceleri, ne de milliyeti veya tenin insaniyeti tartılır.

Ey dost! kendine karşı dürüst olmayan kişi Allah'a karşı da dürüst değildir. Kişinin kemâlatına vesile olması için zuhura gelen olaylar ve karşılaşılan sıkıntılar mânevî yükselişin basamaklarıdır. "Andolsunki sizi korku ve açlıkla, can ve kazançlarınızdan eksiltterek sınarız. Sabredenleri müjdele" (Bakara 2/155) Sebep ve nedenlere takılmadan, onların yaratıcısına yönelen ve hayat programlarından razı olarak sabreden her birey nefsini aşmağa adaydır. Bilakis stres ve evham kişinin nefsine varlık vehmetmesinden ileri gelir. Ademoğlu kendi zannıyla kendine zulmeder; "Şüphesiz zan hakikatin yerini tutmaz" (Yunus 10/36). Hayatın akışında vukua gelen herşey Allah Teâlâ'nın yaratması nezdinde gerçekleşir. Tevhidi yaşamanın bilincinde güç ve kudreti Allah'a terketmiş bir fert için herşey olması gerekendir. Nitekim Hakkın gayrına yönelmeyen ve "size verdiğiyle sizi sınamak için" (5/48) oluşan her fiil ve müsâbaka rıza ve tevekkülle karşılayan insan için herşey Allah'ın tecellisini görmekten ibarettir. Duygu ve düşüncelerinde aşırılığa giden bir insanın kendine tahammülü olmadığı gibi, başkalarının haklarına karşı da müsamahası yoktur. Oysa edeb, her ferdin hakkına riayettir; "İnsanların haklarını kısmayın. Yeryüzünde taşkınlık yaparak karışıklık çıkarmayın" (Şuarâ 26/183). Hakkı hakk, batılı batıl olarak bilip duyan bir mümin batıla hak, hakka batıl diyemez ve tenin bilinçli doğrular uğruna hiçkimseyi tekfir edemez.

Ey dost! Her ayna perçeği gösterebilseydi, her ferd gördüğünü kabullenebilseydi, bilgisizliğin hükmü sona ererdi. Herkes karşısındakinin kendisi olduğunu dilebilseydi, her seyri koşulsuz olabilseydi ikiliğin aldatıcı hikâyesi sona ererdi. Gönül sıkıntısı benliğin gizli şirk iddiasından gelir. Gönül Hakka koşumu, her nefes nefes-i Rahmandan gelir. Özde fânî benliğe hikmet-i ilâhî Hakkdan gelir.

Bilgi ilim idrâk ile, hikmet ihsan ile dir. İlim zâhir, hikmet bâtındır. İlim şeriat, hikmet hakikattir. Ayetlerin zâhiri ilim, bâtını hikmetdir. Zâhirini ehl-i şeriat, bâtınını ehl-i hakikat anlar.

Akıl ve gayretle elde edilmesi mümkün olmayıp, ilâhi lütfa bağlı bilgi hikmetdir. Hikmet, farklı ve ayrı bakış açılarında ayrılığa düşülen şeylerin hakikatini açıklar. İnsan-ı kâmil, Cenab-ı Hakkın hikmetle donanmış apaçık ayetidir; "İsa, apaçık delillerle zuhur ettiğinde dedi: Size hikmeti getirdim ve hakkında ayrılığa düştüğünüz hususlardan bir kısmını açıklamak için geldim. Öyleyse Allahın (takdirine) karşı çıkmaktan sakının ve bana itaat edin" (Zuhruf 43/63). Hikmet meyvesinden, fânî kimlikten ve duygusallıktan arınmış gönül sahipleri tadar.

Hikmete ermek için tahsilli olmak şart değildir. Akademik kariyeri olmayan bir çoban dahi ilâhî gayretle lütfa erebilir; "Ümmilere içlerinden (özdenlikden) O'nun ayetlerini okuyan, onları (izafi benliklerinden) arındıran ve onlara (mâna ve sırlarıyla) kitab ve hikmeti öğreten bir resûl gönderen O'dur" (Cum'a 62/2) Zâtındaki tecelliyi dile getirip, nimeti açıklayan insan canlı kitab ve Hakkın delilidir. Sûret-i Hakk olması itibariyle Onun isimlerini nefsinde birleyerek cem'anın mazharı ve Hakka davetin vesilesidir. Ümmî odur ki, hikmeti Hakkdan aldığı gibi halka iletir. Hikmet ki; "Allahın lütfudur, Onu dilediğine verir. Allah büyük lütfun sahibidir" (Cum'a 62/4) İlim ona talib olan ve gayret eden her kula açıkken, Hikmet-i ilâhi Allahın takdir ettiği kuluna tahsis edilmiştir; "Onu taşıya

mayanların durumu, ciltlerle kitab taşıyan eşeğin misali gibidir"
(Cuma 62/5) Hikmetden hasıl olan hayr ondan yüzçevirenlere ulaşmaz. Faydasız bilgi, zihinleri oyalayıp nefsi avutmaktan başka bir işe yaramaz; "Hikmeti anlamak istemeyenlere de uyarı fayda vermez" (kamer 54/5). Hikmet doğruların içinde en doğrusunu bulduran hakkani görüştür. Mesivanın sesi dünya ehli için def sesi gibidir. Def çalındığında izafi benlik ona koşar. Hakkın isim ve sıfatlarıyla birlikte Onun fiillerini özünde bulan can, "Cuma'nın gününde salat için çağrıldığında Allah zikrine koşar" (Cuma 62/3) Esmaül Hüsnayı Zatında toplayan insan-ı kâmil in her günü cuma her anındaki nefesi zikirdir. Hakkı batıldan ayıran kitabın hikmetle birlikte verilmesiyle insan-ı kâmil ilahi adaletin terazisi olur; "Biz Davud'un mülkünü güçlendirdik ve ona hikmet ve kitab yeteneği verdik" (Sad 38/20)

Ey aziz! Herkes kendindeki bilgiyle konuşur velâkin her fert kendindeki bilgiyle amel etmez. Amelin doğru olabilmesi için bilginin doğru olması gerekir. Kadim ilmin mazharı olan kulun varlığı bizzatihi hikmetdir. İlim yazılı olan kitab olup, hikmet sözlü kitab olan insan-ı kâmildir.

Her gönül sahibinin upuzun kendindeki ilme göredir. Bu nedenle de "her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır" (Yusuf 12/76). Kur'an kerim ayetlerinin içeriği ne zamanla ne de lisanla sınırlı değildir. Her bir harfin nuruyla ümmilere özbenliklerinden onu okutan O'dur; "Katımızdan (ledünnamüzden) kalb yumuşaklığı ve ruhaniyetin safiyetini verdik. Takvalı biriydi o." (Meryem 19/13).

Ey dost! Bilgini halktan alırsan o sana nasihat olur.
İlmini Hakk'dan alırsan o sana rahmet olur.

Gönül "evlerinizde Allah'ın (sizde tahakkuk eden) ayetlerini ve hikmetlerden bilgilendirilenleri hatırlayın. Muhakkak ki Allah herşeyin içyüzünü bilen Latif ve herşeyden haberdar olan Habiyr'dir" (Ahzab 33/34).

Ey dost! Allah Teâlâyı tanımaktan daha ulvî ruhanî cennet, Onun tecellisini keyfiyetsiz bir şekilde görmektir. Görenin mertebesi bilenin derecesinden üstündür. Tevhid nûrunun şahididir insan, tecelli sırrını idrâk etmese de; "Kendi Zâtının şahididir insan" (Kıyamet 75/14). Zâtındaki tecellinin hakikatı gösterilir, "o gün insana", vehmindeki benlikten "ileri götürdüğü ve geride bıraktığı ne varsa bildirilir" (Kıyamet 75/13). Vahdet sırrına erdiği o günde, zâkir ve bâtınıyla vücûd Hakka terkedilir. Görmekten kasdedilen mânâ, gören ve görülenin birliğidir. Öyleki görenin vücûdu nûr nûr içinde erir. Gören, özbenliğiyle görür çoğuşu ve keyfiyetsiz. Nûr önünde secdedeki gönül; Huzur ve tarifsiz neşe ruhu bütünüyle sardığında. Köpüğün denizde eridiği gibi tümlük silinir nûr-u hüviyet içinde. Gördüğünün varlığı, görenin kendi varlığı, farkındalığı Zâtının hakikatı olur. Tecellinin mazharı olan kulun iradesi erir, isimle sıfatı yokolur. Belki sıfat Zâtta erimedikçe, hasret vahdete ermedikçe benlik hasretle kalır. Nefsin ruha vuslatı aşk ile olur.

Aşk kemâle ermedikçe
Gönül hafızda kalır,
Benlik öze ermedikçe
Sır suretle kalır,
Mümin Mümin'e ermedikçe
Tevhid tarifte kalır.

Neyin üstüne düşersen elden gider; Varlığı Hakka terkeyle! Kâmile ne sunsan hepsinden geçer; Hakk tecellisinde ne şekil ne söz kalmadı. Cahillerin edinde ne din, ne diyânet kalmadı!
Dünya ve âhiret ekranları silindiyse sakın üzülme. Gönül ekranından Hakkın cemâlini seyreyle! Vech-i kemâlini her noktadan gör; Cümle varlıkta Hakkı seyreyle! Hâl ehlini aşkı öğretir eğer; Maşûkun vechini aşıktan seyreyle! Tevhid ehlini Hakk güzler; Sen yusuftan keyfini

cemâlini seyreyle! İsimle sıfatı tâlibine ver. Den müsemmayı Zâtından seyreyle!

Esmâ-ül Hüsnâ'dır her biri cennet gülşeni. İlâhi ahlâkla boyanmaktır her zikrin fazileti. Tevhid nûruna dalıp gün nûr içinde nûr olmaktır sırrın hikmeti. Hakkın kemâl nûrudur nûr-u Muhammed. Nûra vuslat gayret ile değil, ihsân ile dir; "Apaçık bir fetih ihsânıdır" (Fetih 48/1).

İlmin artışı gayret ve niyaz iledir; "Rabbim ilmimi artır" (Tâhâ 20/114) niyazı sır ile, hikmeti ilâhinin gönüldeki zuhûru nûr ile olup, bir önceki mânâdan, bir sonraki mânâya intikalde gönül sayfasını tecelliyat için müsâit bırakmaktır. Dünya ve âhiret ekranlarındaki kayıtlardan soyunmanın maksadı budur. Ne dünyevî, ne de uhrevî göründe bulunmadan, gönle inen ilhamın beyanını Hakka bırakmaktır; "onun beyanı (açıklanması) da bize aittir" (Kıyamet 75/19).

Vehimlerindeki varlıklarını Hakkın varlığında yok edemeyenler, dünya ve âhirete dair faydasız zan ve iddialar öne sürerler. Allah aşkında varlıktan geçenler, Allah Teâlâdan gayri varlık bilmezler.

Tevhid ehlini ne mesivaya ne de ukbâya kapılmak ne mümkün! Ey öz! "İnsanoğlunun şerefli kılınması" ve "yarattıklarının bir çoğundan üstünlüğü" Hakk sırrına mazhar olması nedeniyledir. Feth-i karîb ve Feth-i mübîn e mazhar olan gönül, sûret-i Hakk olan insân-ı kâmilin gönlüdür. Hakkın cemâline dünyadayken şâhid olmayanlar "kim dünyada âmâ ise âhirette de kördür. üstelik iyice şaşkındır" (İsrâ 17/72). Zîrâ zihnin şekil ve tarif dehlizine dalıp, kendi bilgi ve zanlarına aldırdıklarından, Zâtlarındaki tecelliye karşı hem âmâ hem de şaşkındırlar.

Ey dost! Her göz kendindeki mânâ ile görür. Bülbülün gözü her bakışta gülüzârı görür. Nûranî manalar âlemlerde bir surette bürünür. Hayalden arınan gönül suretlerin özünde Esmâ-ül Hüsnâyı görür. Şüphe ve kuruntu gözü Hakkın tecellisini Onun gayrı bilir. Tevhid-i Zâta ermeyen kalb hem zâhir hem de bâtına karşı körlüktür. Şâirin göz gönüldeki nûr ile görür. İnsan-ı kâmil her iş ve oluşta Hakkın vechini her âlemde görür. O ki âlem-i fenâda zan ve kuruntularıyla yaşar, ancak hakikat ilminin nûruyla oldanış âleminden ruhaniyet âlemine uyanır. Şüphe ve kuruntu, kişinin fânî benliğine varlık rahmederek özbenliğindeki hakkdan perdelenmesidir. "Siz kendinizi aldattınız"; Hakkın fiil, sıfat ve Zâtî tecellisini yakîyn nûruyla görmekten "şüpheye düştünüz. Emr-i hakk gelinciye kadar kuruntular sizi aldattı" (Hadîd 57/14). Bilki "emr-i hakk", irâdî ölümle izâfî benliğinden arınan bireyin hüviyetindeki hakkın açığa çıkmasıdır. Taklidî imândan tahkikî imâna koşarak tevhid sırrına eren "özü-sözü doğru olanlar ve şehîdlik mertebesine erenler onlardır". (Hadîd 57/19) Onların mertebesi ne dünya ne de ukbâ içindir ve lâkin, her nefeste "enfüste ve afakta" rahmanî nefeste Hakkın tecellisine şehâdettir. Fenâ ve bekânın sırrına ererek ve bekâyı Bakî'ye terkederek tevhid nûrunu özbenliklerinde bulmuşlardır. İlâhî ahlâk ve hikmet-i ilâhiye "onların mükâfaatları", tevhid nûru "onların ışıklarıdır" (Hadîd 57/19). Zâhir-afakta sıfat cennetine, bâtında-enfüste Zât cennetine kavuşmalar; "genişliği gökle-yerin genişliği kadar olan cennete yarışırcasına koşun" (Hadîd 57/21) yüce âyeti, Onun tecellisindeki sonsuz ve sınırsız sırların keşfine davet ve "Allahın inâyetinin genişliğine" işarettir. Gök ulvî, yer suflî âlemdir. Gök bâtın, yer zâhirdir. Gök mânâ, yer surettir. Gök öz, yer sözdür. Özün sözün doğruluğu bireyin inancı gibi ve emrolunduğu üzere ihlâs ve takva içinde Hakka şehâdetidir. Ehl-i Hakk tevhid sırrının mazharlarıdır. Özbenliklerinde tecelli eden ilâhî ismin mânâ ve ruhuna erip, hakkanî sıfatlara boyanan, mümin

erkeklerle mümin kadınları nurları önlerinde ve sağlarında koşarken görürsün" (Hadid 57/12) ayet-i celilesine rağmen İslam dinini erkekler dini hâline getiren ve kadını camilerden ve toplumsal etkinliklerden dışlayıp, evlerde hapseden zihniyet cahiliyet devri zihniyeti değilmidir? Dinin ruhbanlığına soyunarak geçimlerini dine dayandıranlar, bedâdaki ruhbaniyetin dolaylı temsilcileri değilmidir? "Uydurdukları ruhbanlığı biz yazmadık" (Hadid 57/27) ayet-i kerimesi, alem-i ferâda farklı ve ayrı görünmedeki suretleri öne çıkararak, vahdetin ruhuna ve sırrına eremeyenlerin her devirdeki hâlleri değilmidir?

Ey aziz! Kim kendi hakikâtinden tenezzül ederse Zâtdan sıfata inmiş olur. Hangi ahlâka bürünürse onun sıfatı da odur. Sıfatların sırrına erip ilâhî ahlâka boyanan müminler emaneti sahibine rede ederek Zâta geri dönerler. Şu halde nüzûl ve urûc Zâtdan sıfata sıfattan Zâta'dır. Fiiller, ilâhî tahakkukun varlık âlemindeki seyrini düzenler. Vahid'in ne fiilde, ne sıfatta, ne de Zâtta ortağı bulunmadığını Onun has kulları bilir. Hakkın tevhidine akıl erdiremeyenler, kendi iddialarının zanlarıyla perdelidirler. İddia ehlinin iddialarıyla "aralarına kapısı bir sur (perde) çekilir. İçinde rahmet dışında azab vardır" (Hadid 57/13). Özü-sözü bir olanlar için varlığı Hakka terkederek hayalden arınmak ilâhî rahmettir. Zıtları birleştiremeyenlerin sen-ben iddiası azâbdır. Kalbi Hakka yönlendirmeyen, kabileri şekil ve tarifte kalmış tahkîdi iman ehlinin kavramları onlar için azab olur. Zira Hakka şehâdet rahmet müşahededen mahrumiyet (sur), huzuru ilâhîden uzaklık olduğu için azâbtır. Bilki her dindar kişi değil vâkıa keşif ve ilham sahibi insan Hakkın vechine şâhidlik eder. Hakkın gayri bir mevcud olmadığını ilmel yakîn bilip, tecelliye ayn'el yakîn nefislerinde şahid olanlar, özlerinde hakkı hakk'el yakîn yaşayarak bu sırrı teyid ederler. "Hakkın uluhiyetinin paylaşılmadığını ve rubûbiyetinin bir ortağı bulunmadığını," "Zât-ı Hakk, melekler ve ilim sahipleri şâhiddir" (Âl-i İmran 3/18).

Ey dost! Zuhura gelenin öze dönüşü, halkın Hakka, kulun Rabbına rücû etmesidir; "Onların dönüşü bizedir" (Gâşiye 88/25) yüce ayeti, dönüşün ve tecellinin tabii ya da irâdî ölümle gerçekleştiğini bildirir.
Şu halde ölüm, hasrette olanı vuslata erdiren yüce bir vesiledir. Makbul olan ölüm, biçimden ve kişilikten ermek suretiyle benlikten ölmek olan irâdî ölümdür. Nitekim ikilik âleminin aldatıcı hayallerinden vazgeçen fert, süflî âlemden ulvî âleme yükselmiş olur. Nefsanî hayattan rûhanî hayata miraçla mânevî mirasına Hakka devretmiş olur.; "Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır" (Âl-i İmran 3/180). İzafi benlikten ölmek, yaradılış âleminden yaradılış öncesi âleme, halk âleminden emr âlemine, âlem-i mülkten âlem-i melekûtiyete yükseliştir.
Âlem-i Rahmandan âlem-i Rahime intikaldir irâdî ölüm.
Âlem-i Rahman vahidiyet, Âlem-i Rahim vahdaniyettir.
"Biz Allah içiniz ve Ona dönücüyüz" (Bakara 2/156) şerefli ayeti kesrette teklesin vahdete yönelişinin, isim ve sıfaten Zatda tevhid edildiğinin delilidir. Tecellî âleminde Hakkın gölgesini yayıcı gibi, esmâ-ül Hüsnânın varlıkta yansıması hâlinde vahidiyet, isim ve sıfatların Zâtda cemedilmesi hâlinde vahdaniyet sözkonusudur.
Her kim nefsinde ve âlemin her zerresinde tecellî eden Varlığın hüviyetinin farkında olur ve bu mânâ onda tahakkuk ederse âlem-i Rahman ve âlem-i Rahimin sırrına ruhunda erer. " O Rahman ve Rahimdir. Gayrı ulûhiyet sahibi yoktur" (Bakara 2/163) ayeti, kulun kulluğunu Rabbının da Rablığını teyid eder. Fiil, sıfat ve Zâtda tevhide erip, sahiplik iddiasından soyunarak huzur-u İlâhi olan Hakkın haremine (korumasına) vasıl oluncaya kadar nefisle cihad muhsinler zümresine katılmanın yoludur; "kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin" (Bakara 2/196) ayeti, tevhid-i Zâta ermeden enâniyette savaştan geri kalmamayı öğütler. Ordaki zirvede, ahadiyet sırrında, kulun varlık kabında ne fiil ne sıfat ne de kimlik kalmadığında sağlar

kesilir. Zira tasarrufta bulunacak bir kişilik kalmamış kul, Hakkın sıfatlarının yansıdığı bir ayna olmuştur.

Ey aziz! Ehl-i Hakk için ne dünya ne de âhiret gaye değildir; "Yüzlerinizi doğuya batıya döndürmek hayır (iyilik) değildir" (2/177) Gerçek hayır ve iyilik odur ki, yokluğu varlığıyla donatan Hakkın Zâtına yönelerek O'nun rızasına şahadettir.

Takva ve sıdk içinde ilâhi ahlâka bürünen her birey, bir diğeri için 'emniyetten' örtünmeyi ifade eden ahlâkî bir giysidir; "Siz de onlar için birer giysisiniz" (Bakara 2/187). Hakkâni sıfatlar nûruyla örtünmek, emniyet duygusunu boğmadan kulun Hakka yakınlığının vesilesidir; "Mescitte itikafa girmişken eşlerinize yaklaşmayın" (2/187) ikâzı, fakriyeti fedakârken, izâfi benlikten vazgeçmişken, hakikat âleminden mecazî âlemlere dönülmemesinin daha hayırlı olduğunu bildirir. Zira vahdet deryasından ayrılmanın sonucu çıkılacak olan sahil hasrettir. İkilik âleminin şekil, kalıp ve suretlere duyulan özentilerden meydana gelmiş görüntüsünün aslı sen-ben kavgasıdır, enâniyettir. Her ne kadar doğuda, batıda Hakkın tecellisine mazhar olsalar da, Zat-ı Hakka, hakikatlerin hakikatine yönelmeyi dileyen her kul, "ayağından nalınlarını çıkarmaya" (Tâhâ 20/12) davetlidir. Zira, dünya ve âhirete değil velâkin Zât-ı Hakka yönelerek tevhid-i zâtı yaşamak hayrın bizzat kendisidir. Nitekim Hakkla sohbete mazhar olmanın sırrı, gönlü her âlem ve kayıttan boşaltmaktır ki, namazın maksadı hâsıl olsun. Cenab-ı Hakk Zâtından gayrına yönelenleri benliklerinden arındırmaz; "Allah onlarla konuşmaz" (Âl-i İmrân 3/77). kavram, makam ve mertebe peşinde koşanların kalblerini tecelligâh yapmayorak "onlara bakmaz". (3/77). Zâta vuslaten kokusunu koklatmayınca tevhid-i zâtın hakikatı onlarda zâhir olmaz. " onlar için "(hasrette kalmanın) azabı vardır (3/77

Ey dost! İsim ve sıfatlardan yansıyan mânâ ve sırların hakikatlerinin toplandığı tevhid-i hakikat Odur; "Huzurunda haşrolunacağınız Zât Odur" (En'am 6/72) Tevhid-i Zâtdan kasıt O'nun herşeyi kuşatıcı mutlak hüviyetidir zira dönüş O'ndan O'nadır. Lâmekânda illallah zikri bu sırrı dile getirir.

Zâhir ve bâtının hakikatına karşı duyulan ilgisizlik, bilgisizliğin ve karanlığın temel nedeni olup, zan ve kavram kirpaçasından kurtulmuş hakikat ilminin nûrudur; "De ki; Duâ ettiğinizde karaların (maddenin) ve denizlerin (mânânın) karanlığından sizi kim kurtaracak!" (En'am 6/63)

Ey aziz! "Elif Lam Mim Sad" (A'raf 7/1) kemâlat mertebelerini kendinde toplayan insân-ı kâmilin künhündeki sırrın zuhurudur. Varlığından zâhir olan mânâ, zâtında tecelli eyleyen tevhid nûrudur. O tevhid nûrudur ki ayn'el yakiyn hakikatlerin müşahedesine bir rehber olur; kâmil insan onunla aynül hayat halka bir öğüt olur.

Suyun kaynağına erişmeyen birey suyun sâfiyetine şâhid olamaz. Akan suya karışan taş ve toprak, suyun ismetini bozduğu gibi sırların keşfine de perde olur. Kaynağı bulmayı dileyen her can halkın çağırdığında, özbenliğinin kaynağı ve hakikatı olan Allah'a yönelmeli ve kıblesini Onun Zâtına yöneltmek durumundadır.

Şekil ve biçimden öte, özden gelen samimi bir yöneliş ile insan Zât-ı Hakkda bekâyı, gerçek hayatı bulur. Zira Hakkın murade, Zâtına yönelen kullarını Mutlak hüviyetinin huzurunda hakk'el yakiyn haşretmektir; "Sizi dirilticeği mânâya çağırdığında Allah ve Resûlüne uyun. Bilinki Allah (izâfi benlik olan) kişi ile kalbi arasına girer." (Enfal 8/24) Ki, vehimlerdeki benlik erisin; çağrısına uyan her ferd zan, hayal ve fantezilerden dokunmuş tüm perdelerden kurtulmuş olsun.

Kalb aynasında tecelli eyleyen Sevgiliye tecelligâh olan her insanın varlığı O'nun olsun; "Huzurunda toplanacağınız hakikat Odur" (Enfal 8/24)

Ey dost! Tevhid ruhuna yönelen insan alışık olduğu haz ve lezzetlerden vazgeçmedikçe, "sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe (Hakkın rıza ve muvaffakatine) nâil olamaz". (Âl-i İmran 3/92) İkilik âleminin nefsanî ve geçici zevkleriyle birbirlerini avutanlar "size eziyetten başka bir zarar veremezler" (Âl-i İmran 3/111) Çünkü, gerçekliği olmayan hiç bir heves hiçbir şeye zarar veremez. Meğer ki insan Hakka değil, ve lâkin beklentilerine kul olsun!

"Biz ancak Allah'ın kulluğuyuz dönüşümüz de O'nadır" (Bakara 2/156) hakikatının bilincinde olan her can, elem ve kederden uzak yaşar.

İzâfi benliğin alışkanlıklarından vazgeçmek, ihtiliklerden ve nefsi için yaşamaktan vazgeçmek demektir. Nefsani nefesten — Rahmani nefese, Allah aşkında nefsinden esirgeyip tevhide ermenin sırrıdır. Hakkın varlığında fenâya ermek suretiyle, Hakkla, Hakkda diriliğe kavuşmuşların yaşamları ve kabirleri Allah, ziharları Allah olmuştur; "Dönüşümüz ancak Allaha olur." (Hud 11/4) yüce ayetinin sırrı, tevhid-i efâl ve tevhid sıfata ermiş kişilerin tevhid-i zâta yönelmelerini teşvikte "Bizedir onların dönüşleri" (Gâşiye 88/26) ayetindeki mânâdan sorarlar; "Biz" kimdir? "onlar" kimdir?
Bilki "Biz" cem, "onlar" farktır. "Biz" vahdet, "onlar" kesrettir. "Biz" sîret, "onlar" surettir. "Biz" öz, "onlar" özden yansımalardır. Âlem-i farkda kalanlar, kendilerinde tecelli eyleyen Rabbani isimlerin sırrına eremediklerinden, Rabbı farklı mânâ ve sıfatlarda ve farklı boyutlarında arayarak özbenliklerindeki "Rablarını inkâr ile başka kavramları Rablarına denk tutarlar" (En'am 6/1) dolayısıyla özdeki mürebbiden mahrum kalırlar. İradi ölümle benliklerinden ve iradelerinden fenâya erenlerin kıyametleri, Hakkın rahmetiyle kopmuş olduğundan, farklılığın ve başkalığın kalıplı boyuta, âlem-i Rahime intikal ederler. "Şüphesiz dönüş ancak Rabbinedir" (Alak 96/8) ayeti kulun yaratılışındaki fıtrata, zâtındaki ilâhi şeref ve rahmete dönüşünü bildirir. Ey oğlum! Merhamet, Hakkın kün'ünden geldiği içindirki, "rahmeti nefsine yazmıştır" (En'am 6/12) diye bildirilmiştir. Her kayıttan münezzeh olanın kendine yazdığı rahmetten basit, Hakkın zâtındaki merhametin hiç bir kalıp ve idrâkle sınırlandırılamayacağının delilidir. Zira ancak Hakkın rahmeti kulu hakikatine kavuşturur; âlem-i farktan âlem-i cem'e ulaştırır. Tecellinin farkında olmayıp, fâni âlemdeki suretleri yegâne hakikat olarak kabul edenler, gönül gözüyle görememişler Hakk nurunu inkâr edercesine "özbenliklerini zarara uğratarak (fakiken) îmân etmezler" (En'am 6/12) îmân etmeyen secde etmez. Secdenin hakikati ise nefsindeki rıddiye ve kibirden arınarak Zât-ı Hakka fenâya ermektir. Nefsiyle secde eden ise nefsini secdede terk etmemişse tevhid-i zâta ermemiş, tahkiki îmândan, tahkiki îmâna geçmemiştir. Oysa "dönüşümüz O'nadır" (En'am 6/60); kimliklerin ve kişiliklerin, Onun hüviyetinin içinde erdiği Zât denizinedir.

Ey dost! İlmel yakîn, ayne'l yakîn ve hakkal yakîn nûru ve Kuranıyla tahakkuk etmiş Rahmanın kulu, takvayla örtünmenin huzuruyla "emrolunduğun üzere doğru ol" mahla mükelleftir. (Hûd 11/112) Halk âlemine nüzûl etmeden önceki emr âlemindeki hakikati üzerine Hakkın tecellisindeki cemâle mazhar olan insan-ı kâmil melekleri secde ettiği sırrın sırrından ve ilâhî sıfatların hüdâ yetinden ayrılmadan, kıblesini Zât-ı Hakkın gayrına yöneltmez varlıktaki şuûnâtın altı yönünde de Hakkın vechine şâhid olmak suretiyle, zan, vekim ve hayallerle kendini kandırmaktan sakınarak kulluk ölçüsünü aşmaz. Emâniyet teklifini paylaştıklarıyla birlikte velâkin ikilik âleminde nefislerine zulmedenlere yönelmeden emrolunduğun üzere doğru olur.

Onun gayrından başka bir dost ve mevcûd olmadığının bilincinde nefsinden fânî ve Onun varlığıyla bâkî, tevhid sırrına sâdık, öğüt alanlar için yaşantısıyla bir öğüt olarak dosdoğru olur.

Hakikat ilminin aydınlığında, "gündüzün iki tarafında" (Hûd 11/114), hem ilim hem amel ile, hem zâhir hem de bâtınıyla ibadet ederek dosdoğruluğu korur. "Gecenin gündüze erişen vaktinde" yakınlığın izâfî benliğine düşerek, her iş olmuştaki mükemmelliğin ve güzelliğin "hasenatın seyyiatı giderdiğini" (Hûd 11/114) bilerek ve varlığı Hakka terkederek, cüzi irade derelerinin küllî irade deryasında kaybolduğu mânânın ruhaniyeti ile ibadet ederek doğru olur.

Sabrın karşılığının selâmet olduğunun farkındalığında, "sakat! Çünkü Allah iyilik edenlerin mükafaatını zâyi etmez" (Hûd 11/115) sırrına mâdrik, her şeyin zıddıyla anlamını bulduğuna şâhid bir karakterdeki şeylere karşı sabrın, Hakkın hüküm ve takdirine sabretmek olduğunun bilincinde emrolunduğu gibi doğru olur. "Yakîn gelinceye kadar Rabbına ibadet et" nin (Hicr 15/99) mükafaatının Hakka vuslat olduğunun şuuruyla, izâfî benlik kirlerinden eriyen insanın Hakkın hüviyetinde, tevhidin sadece lafzını değil velâkin hakikatini yaşayarak bulduğuna şâhid olur.

Kimilerinin sureti insan olsa da sireti şeytandır. Burada kâmil insan bilirki, her kim sırrındaki ulvî mânâdan uzaklaşarak süfli âleme yönelirse, "yusufu öldürmüş yahut (kendi

hakikatlerden) uzak bir yere bırakılmış" olur. (Yusuf 12/8).
Böylece ruhun bekâreti kirletilmiş, Hakkın hikmetinden de mahrum bırakılmış olur. Sanal âlemin seçici zevk ve heveslerine dalanlar sanırlardı, şeytan Yakub'u muhabbet bağından koparıldığını kalbin yöneliş kerdilerine kalır. "Babamızın muhabbetindeki yöneliş size kalır" (Yusuf 12/8).
Oysa bilmezler ki kuldan zahir olan muhabbet Hakkın muhabbetinden ancak bir yansımadır. Varlığı yokluk olanın kuşandığı sıfat Hakkın sübûtî sıfatlarından bir emanettir. Emanetin sahibi, sıfatlarının perçek sahibi olan Cenab-ı Hak'tır.
Ey Siz! Güneşten yansıyan ışınlar güneşin varlığından gayrı değildir. Aslı yokluk olup güneşin ışığıyla görünüme gelen izafî benlik gölgesi ise güneşin varlığına delil olmaktan öte perçek bir varlık sahibi değildir. Şu halde doğru olmak fânî dünyanın ve fânî benliğin bir gölge olduğunun bilincinde, özdeki Hakk nurune sarılarak, Onun ahlâkıyla ahlaklanmak suretiyle Hakk Teâlayı hamdetmek doğruluğun ruhudur. Fânî kişiliklerini Hakkın hüviyetine ve mutlak varlığına "ortak koşanlardan yüzçevirmek" ve özbenlikte tecelli eden İlahi rahmetin neticesi gönülde beliren nimeti emredildiği şekilde, "emrolunana açıkça bildirip ortaya koymak" (Hicr 15/94) tahkiki imânın fazilet lerindendir. Takvanın boyutları hayata ulaşmış âlimlerin nasibi emrolunduğu gibi doğrulukta sabit kadem olmaktır. Onlar bu doğrulukla emrolunmuşlardır, nefislerinden fânî, Hakkın varlığıyla bâkî, ölmeden önce ölmek suretiyle kıyametleri kopmuş, "Allah'ın emri gelecektir" (Nahl 16/1) ayetinin nuruyla tahakkuk etmiş kalplerdir. Gönül kalbleri Hakkın ilhamıyla donanmış kovan misâli, içlerinden bal ırmaklarının aktığı ilm-i ledün hikmet yuvasıdır. Her biri gidenin yeri doldurulmak üzere sabitlikleri tekrarlanır.
Bilki Hakk nuruyla bâkî yedilerden her biri yedi sübûtî sıfatla donanmış sözlü Kur'andır; "Andolsun biz sana yedi ayeti ve Kur'an-ı Azimi verdik" (Hicr 15/87)

Ey dost! Gökte aradığına yerde bul. Yerde aradığına gökte bil. Zîrâ, aradığının sureti âlem-i mülkte, ruhaniyeti âlem-i melekûtdadır.
Hakkın sübûtî sıfatlarından bir ilâhî lütûf olarak kuluna giydirdiği her ulvî giysi Allah Teâlayı hamd etmesine vesîledir. Çünkü övgüye lâyık olan ve tecellisindeki mukaddesatı ve kemâlatıyla Zâhir ve Bâtın Varlık O'dur.
"Allah", künhünde akdes Zâtından gayrı hiç bir hakikatın bulunmadığı, her hâl, misâl ve nisbetten münezzeh mutlak varlığın ismidir. (Bakara 2/255) Mukaddes tecellisiyle zühura gelip görenlere âşikâr velâkin, insanın kemalât derecelerine göre idrâk edenlerce bilinip tanınmak üzere, bâtından zâhire, gaiptden şâhide akan varlıktaki mevcûdun bizzatihi kendisidir. Tecellisinde nefsinden gayrı hiç bir dayanağın bulunmadığı, Zâtıyla Zâtına yeten ölümsüz diri "Hayy" ve her hükûm ve tasarrufun mutlak hâkimi olarak "Kayyumdur. Varlığının farkındalığındaki bütünlük ve bölünmezlik nedeniyle, kemâlatında ne bir eksiklik "uyku", ne de kendinden kendine olan tecellisinden ayrı ve farklı olma hâli "uyuklama" söz konusu değildir. (Bakara 2/255)
Lahûtiye ve melekûtiyedeki bütün batınî sırlar ve ulvî mânâlar "gökler", Zâhirde "yerde" tecellî eylediği Rahmanî mazharlar ve şuunlar, tohumla ağaç misâli Onun gayrına ait değildir. Zîrâ Onun gayrı, zihinlerdeki bir ilâh mevcûd değildir. Hakkdan gayrı bir mevcûdiyet olmadığı içindirki, O'ndan gayrı bir "şefaatçi" bulunmaz zîrâ, ênâniyet farklılığında kalan "hiç kimse bir başkası adına bir şey ödeyemez" (Bakara 2/48) çünkü bir başkası yoktur.
Suretlerdeki çokluk görüntüsü mecazî ve itibarî olup, Onun katında, ahadiyet mertebesinde O'ndan gayri her şey sâkıt olur; Zâtıyla bâki kalan O'dur. Cenab-ı Hakk, tecellisine mazhar olan her mertebenin evvel ve âhirindeki hikmeti bilir zîrâ Evvel ve Âhir ve ilmiyle Âlim olan O'dur. Varlığın her zerresinde kökte, dalda ve meyvada Hakkın gayrı bir varlığı müşahede etmeyip, kulluk bilincinde olanlar, hikmet-i ilâhiden "Onun takdir edip dilediği kadarıyla bilebilirler" (2/255) Bilen ve bilinen Birdir. Zîrâ O, Tektir. Onun katındaki ilmi ledünden, "Allah hikmeti dilediğine verir" (Bakara 2/269) Hikmet ehlinden ârif kişi nefsiyle Rabbini ilmel, ve ayneL yakîn bildiği halde, ârifi billah nefsinden fânî, Allahı Allahın

İlmiyle hakkıyla yakîn bilir. Hâlî ve ilmî zâtıyla bîndir.
Hakk Teâlâ ilm-i ledünnünden vahde ve mertebeye göre dilediği kadarını bildirir. Onun hikmeti ve azameti "kürsüsü", ulvî ve süflî âlemleri "gökleri ve yeri" rububiyetiyle "kuşatmıştır." (2/255) Varlığında Ona ortak olacak Onun gayrı bir mevcûdun bulunmadığını idrâk edip, tecellîlerindeki sırları müşâhede eden hikmet ehli "kullarından ancak âlimler haşyet duyar" (Fâtır 35/28) Hakkın tecellîgâhı olan ve kürsüsündeki en mükemmel kıvamın mazharı varlık ise, Allah'ın bütün isim ve sıfatlarının halîfesi insân-ı kâmildir. Yâsîn kitabı, insanı fıtratındaki ahsen-i takvîme davet etmek demektir. Öyleki, Hakkın kitabını özünden, sessiz ve harfsiz duyup, okumağa istidadlı olan tecellîgâh odur.
Madde ve mânâ boyutunda, kendinden gayrı bir mülk sahibi bulunmadığından ve mülkü de isim ve sıfatlarının nurundan yoğrulan görünümler olduğundan, varlığı "koruyup gözetmek Ona güç gelmez" (2/255) Şüphe ve zarflık, evham ve vehimlerle Varlıktaki tekliği göremeyip, zan ve kayıtlarla âlem-i farkta şüphe içinde kalanlar içindir. Bilmezler ki "Hayy kayyum" zikri enâniyetle cihâd edenler için zafer mührüdür.
Bilmezler ki, Zât-ı Hakkın yüceliğini ve büyüklüğünü hiçbir şeyle kıyaslamak mümkün olmadığından, her mertebede bedîden her iş ve oluş, Onun ilâhî tahdîrindeki yüceliğine ve üstünlüğüne bir delildir. Görmek için göz, idrâk için hikmet gerek! "Sizin için ilminden az bir şey verilmiştir" (İsrâ 17/85) ikazı, sen-ben kavgası içinde tecellî sırlarını kendi idrâk ve kültür seviyesine indirmeye çalışanlar içindir.
Ey göz! Ne ki değişkendir o, ebedîdeğildir. Ne ki halden hâle uğrar o, hâlin hakikatine müdrik değildir. Ne ki zorlayıcıdan o, hakkdını değildir. Zîrâ, "dinde zorlama yoktur çünkü sınırları aşan her sapkınlık doğruluktan ayrılmıştır" (Bakara 2/256) Oyoa huzurunda toplanılacak mutlak hakikat ve eğrisiz doğru O'dur. Kim ki Hakkın tevhîd deryasına koşulsuz dalar, gaybdaki yetkiden ve ilimdeki ihsândan nasîbini alır.

Ey dost! Bâtından zâhire çıkan her şey Hakk Teâlânın bilinip, keşfedilmesini irade ettiği muradıdır; "Âlemlerin Rabbı olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz" (Tekvir 81/29) âyeti kerimesi Rabbanî bu hikmeti dile getirir. Şu halde bütün dilek ve temennîler Cenab-ı Hakkın ezeldeki takdirine ve dilemesine göredir.

Bütün mânevî keşif ve müşahedeler Rahîm sıfatının tecellisiyle, bütün icâd ve buluşlar Rahman sıfatının kuşatmasıyla gerçekleşir. Bütün niyaz ve dualar Onun irade ve müsaadesiyle mümkün olur. Bireyin muhtaç olduğu şey ne ise, Rabbanî tecellide ona göredir. Bütün dünyevî ve uhrevî temennilerden arınmış, maksat ve yöneliş yalnızca Hakk Teâlâ olan ruhanî dilek ve niyaz, Onun kullarından duymayı dilediği kendi ihsânı ve lütfudur. Nitekim her kim hidâyeti dilerse, niyet ve ameli istikametinde "Allah doğruyu bulanların hidâyetini artırır." (Meryem 19/76) Kim ki kendindeki bilgi ve payeyi yeterli bulursa, kabiliyetindeki kemâlatın inkişafını durdurmuş olur.

Mûsa (a.s.)'nın âsâsı misâli tevhid ehlinin ilmi, biçim ve surette kalan taklid ehlinin zanlarını ve kuşkularını yutup yok eder; "Hakk gelince bâtılı yok eder" (Enbiya 21/18) Zira, hikmetullah Hakkın hidâyeti ve muradıdır. Emmare nefs, sanal âlemin sihriyle kendini aldatan bir büyücü gibidir. Oysa tecelli âleminde enfüsî "kuru yol" (Taha 20/77), Hakkın hidâyet nûru olan peygamberlerin izini sürmektir. Nefsinden fânî olanlar vahdet deryasında bekâ bulur. Zât deryasına nefsiyle giren Firavunlar boğulur; "Deniz onları kuşatıp boğdu" (Tâhâ 20/78).

Ey dost! Âlem-i Rahîm, Hakkın zâtına seçip vuslatına erdirdiği kullarının aynı nefeste bütünleştiği âlem-i cemdir; Rahîm sıfatına mazhar olanların, nimete erdirildikleri mânâ ve sıfat-ı ulâ âlemidirki, "onlar ancak (Hakkın) rızasını kazanmış kişilere şefaat ederler" (Enbiya 21/28); Varlığın her zerresinde tecelli edenin Allah olduğu bilincinde fânî kimliklerinevarlıklarıfetmezlerve "Onun haşyetiyle titrerler" (21/28).

Ey Göz! Bir insanın ahlâkî tercih ve yöneliş leri zâtındaki tohumda gizlidir. İlâhî isim ve sıfatlar kişinin fıtratına göredir. İddia ehli iddiasına uygun isim ve fiillerde birlikteliği diler. Mânâ ehli de kendi benzerlerini seçer.

Sınav vahai herşeyin zıddıyla sınandığını hakk erenler bilir. Yokluktan varlığa gelmiş bu sırların hakikatine varıp bulmak içindeki ezeldeki takdir yerine gelmiş olsun.

Tevhid nurunu ayırt yakîn görmemiş ve Hakkın hidâyetine hakkâl yakîn ermemiş kişilerin zanlarındaki bilgi "çöldeki bir serap gibidir" (Nur 24/39). Hakikate susayan can, faydasız bilgiyi gerçek sanabilir; "Susuz kimse onu su sanır" (24/39) Velâkin işin mâhiyetini öğrenmek için tahkik ettiğinde, bunun böyle olmadığını, görünümdekinin hakiki değil, derleme olduğunu anlar, "onun yanına geldiğinde onu bulamaz" (24/39)

Nice tarikat ehlinin ve sözde kehanet sahiplerinin hayalleri, "derin bir denizdeki karanlıklar gibidir" (24/40). Fânî benliklerini öremeseyen ve toplum içinde takdir ve hayranlık uyandıracak, taklidî kişiliklere bürünmeye çalışanların hâlleri de "karanlıklar içinde karanlıkta kalmak" gibidir (24/40)

Oysa gönüllere vasıtasız olarak indirilen hikmetler ve ulvî sırlar, sebepler vasıtasıyla sufli âlemle ilgili verilen bilgilerin tümü de "Allahın mülkündendir" (Hadîd 57/2) Maddenin ve mânânın "göklerin ve yerin hükümranlığı Onundur. Hikmet, gelâpâ yeri hakkı olarak değerlendirip kaynağına geri döner. "Bütün işler ve olaylar Ona döndürülür" (57/5). Hakikat ilmi, tahlilden kaynaklanan karanlığı tevhid nuruyla donanmış aydınlığa dönüştürür "geceyi gündüze sokar" (57/6). Edeb ve ölçüyü şaşırararak maddi oyunları, kendi iddialarının karşılığında bencillik karanlığına itâde eder, "gündüzü de geceye sokar" (57/6); yoku var eder, varı yokluğa çeker. Toplum içinde Allahı anarken benliklerini de yüceltmeye özen gösterenler, nefislerine sevimli gelen şöhretlerinden ne kadarını Allah için terketmeye hazırdırlar? Kendi idraklarına sığmayan bir fiilin İslama zarar vereceğini önceden görenlerden bilmezler mi ki, Hakk Teâlâ dilemedikçe, kimsenin kimseye bir faydası dokunamayacağı gibi, kimse de kimseye zarar veremez! "Allah izin vermezse şeytan onlara hiç bir zarar veremez" (Mücadele 58/10) Hakkın hidâyet ve irşadındaki sınırsız yöntemlerin ve çağın ihtiyacına göre tecellisindeki öğreti ve cezbesindeki şuûnatı kavrayamayanların nasibi, gayb âleminde açan çiçeklerden koklayabilecekleri kemâlât kadarı

Ey dost! İman sınavı rıza, sabır ve tevekkül ilediir. Aşırı giden her iş kabul olmayan bir hâlin ifadesidir. Kişinin kararsızlığı ve şüphesi, evham ve korku karanlığından ileri gelir.
İzâfî benliğin baskısıyla huzursuzlanan fânî kişilik, her şeyden ve herkezden ürkerek nefsine zulmeder. Hakikatı kabul etmese de, "kâfirler istemese de Allah nûrunu tamamlayacaktır" (Saff 61/8); ilmini yayacaktır. Tevhid nûrunu mümin gönüllere bi'hakkın indirecektir; imanlarını kemâle, gönüllerini huzur ve doygunluğa erdirecektir.
O'dur Zât deryasına hidâyet eden Hâdî. O'dur vahdet ve hilafet sırrını açıklayarak nûrunu tamamlayan Velî.
İlâhî isim ve sıfatlar tecellisinde 'semalar' uluhiyetin, hakk nûrundan yansıyan suretler 'arzın' ubudiyetin simgesidir.
Kısmen ne sıfatta ne varsa, "semalarda ne arzda ne varsa mülk O'nundur" (Teğabun 64/1). Sîrette ve suretle ne varsa, maneviyatta ve maddiyatta ne belirmişse, "şekilleri ve yeri hakk olarak O yaratttı". Yokluktan varlığa geliş, varlıktan yokluğa dönüş ancak Onunla, Ondan, Ona'dır; "Dönüş ancak Ona'dır" (Teğabun 64/3)
Her şeyin aslı ve hakikatı olan Onun hüviyetinedir.
Tabiî olan herşey çok güzel, zorlama ve yapmacık olan herşey zan ve hezeyândır; "semalarda ve arzda (ulvî ve süflî) ne varsa, gizlediklerinizi de, açığa vurduklarınızı da bilir" (Teğabun 64/4)
Taklit ehli bilmese de, kimin samimî, kimin özentili olduğunu, kimin mânâ için, kimin makam için, kimin aşk ile, kimin şöhret uğruna, kimin nefsi için, kimin Allah için kalbinin attığını, kimin Hakka kimin halka gönül verdiğini O bilir zîrâ, "Allah gönüllerin özünü bilir" (Teğabun 64/4). kim kişisel amel ve gayretine, kim bilgi ve hünerine değil de, her iş ve irâdenin sahibinin Hakk Teâlâ olduğunu bilir ve her "kim Allaha (O'ndan gayrı bir mevcûd bulunmadığına) inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür" (Teğabun 64/11), Mümin kulunun özünde ışıldayan hakkal yakîn nûruna kavuşturup, nûrunu tamamlar.
Ey eziz! Hakkın bir lütfu ve emaneti olarak insana tevdi edilen ilâhî isimlerin bir yansıması olan "ruhanî mülk" ve sübûtî sıfatlardan yayılan ilmel ve aynel yakîn maneviyat hazineleri ve nimetler sıdk ve hakikat ehli için bir sınavdır; "Mallarınız ve evlatlarınız sizin için bir sınavdır" (Teğabun 64/15).

Nimete ve emanete değil velâkin Zât-ı Hakka kul olabilmek için ruhu özünden ayırıp, avutan ve izafî benliğe haz veren herşeyden "infakta bulunmanız sizin için daha hayırlıdır" İşte onlardır suflî ve ulvî perdelerden arınıp, "bencilliğin cimriliğinden kurtuluşa erenler" (Teğabun 64/16); Fenâdan da Fenâsına erenler, hakkal yakîn bekâya erenler.

Ey dost! Aklın kavrayamadığı hikmeti gönül kabul eder. Zîrâ gönül, ulvî âlemin, suflî âlemin mânâlarını toplayıp yansıtır. "Allah Teâlanın kalblerde olanı bilmesi," katından indirdiği ilhamın veya nefsinin gönlünde kurmaca çeşitli maddî ve mânevî şehvetin hissiyle nasıl bir duygu ve idrâk değişimine yol açtığını bilmesidir ki, yaşanılan hâllerin neticesinde "kimin (hidâyetten) saptığını, kimin hidâyete erdiğini iyi bilir" (Kalem 68/7)

Hakkın hidâyet ettiği kul, gönül cennetindeki mağfiret ırmaklarından akan mağfiretullahı tadar. Bilirki hikmet-i ilâhî, "O bilgi ancak Allah katındandır" (Mülk 67/26)

Bilirki, kendinden, olup biten herşeyden razı olan gönül, "hoşnud bir yaşantı içindedir" (Hâkka 69/21) Bilirki, hiçbir şeyden memnun olmayan huzursuz bir kalb, nefsindeki vesvesenin şerrinden kurtulmak için kendine belâ arar; yetmiş hayırdolu amelin karşılığı yetmiş iddia ve nefsaniyet perdelerinin uzunluğundaki "uzunluğu yetmiş arşın olan (bencillik) zincirine vurulur" (Hâkka 69/32) Bilirki kemâlât mertebelerindeki mânevî yükselişin karşılığında ve zıddında suflî âlemin enâniyet çukurlarına düşüş vardır. Rahmetiyet âlemine yükselişin zıddında âlem-i nasutun zincirlerine vurulmak vardır.

Bilirki," Allah, uğrunda saf tutarak", hiç şedîd vermeden, hiçbir hevese kapılmadan nefsaniyetleriyle "savaşanları sever" (Saff 61/4) Bilirki Allah, korkularına değil, Zâtına teslim olanları sever. Bilirki, izafî benliklerini önemseyip cüzî iradelerine güvenenleri değil, Hakkı ve hakikatı sevip, Onun takdir ve iradesine güvenip, "Allaha tevekkül edenleri sever" (Âl-i İmran 3/159).

Ey dost! Gönle hitab etmeyen hiç bir bilgi ilmel yakin değildir. Celal ve cemal tecellisindeki kudsiyetin yüceliğine şahid olmayan hiç bir göz aynel yakin değildir. Nefsinde zerre kadar varlik barindiran can hakkal yakin değildir.

İnsan ki maddi ve manevi oluşumlar içinde ruhani ve cismani, "karışık bir nutfeden" (İnsan 76/2) yaratılmıştır, hem sır kulağıyla hem de aşk gözüyle "işitip, gören kulak" şerefli hitabının mazharıdır. Bu nedenle Hakkın sonsuz ve sınırsız tecellisindeki azametin ve ilahi kemalatındaki lütuf ve hikmetin şahidi olan Allahın has kulları, Onun dışında hiç bir şeye ilgilenip, kendilerini avutmazlar. Gözlerindeki tecellinin farkında olmayıp da özbenliklerinin kadrini bilmeyenlere ne yazık! İlahi muhabbete mazhar olup da yakinin izzeti yerine halkın övgüsünü arayanlara ne yazık!

Ey yazık! Perçekte hiç mevcud olmayan varlığın hakikati ne ise fani beşeriyetin mertebesi de odur. Perçek mevcud ve mutlak hakikat olan varlık O'dur. Hakikatin apaçık ortaya çıktığı "an"lerdine varlık atfeden fani benlik nefsine sığınacağı bir kovuk ve kimlik arar, "o gün insan, kaçılacak yer neresidir diye sorar?" (Kıyamet 75/10) Oysa hakikatten kaçıp sanal âlemlere sığınmak ne mümkün! Varlığın her kademesinde tecelli eden Hakk Teâlaya teslimiyet, sakınıp korunmanın en emin yoludur. Zira, "varılacak sabit yer Rabbin huzurudur" (Kıyamet 75/12) Sel gibi akıp gitmek, biçim ve kavramlarla uğraşanlar suretlerin hakikatini kavrayamaz. Maddiyata dayananlar, manevi ikram ve izzetten haz alamaz. Zan ve hayalleriyle fantezi kimliklere bürünenler bilemezler ki, "gaybı yalnızca O bilir. Hiç kimseye de gaybını bildirmez" (Cin 72/26)

Ey dost! Hakkın katında görünen ve görünmeyen, bilinen ve bilinmeyen birdir zira, O'nun için sır yoktur. Hakkın iradesiyle gaybdan haber alıp vermek halk için kaldırılmıştır "şimdi kim dinlemeye kalkarsa, kendisi gözetleyen yakıcı bir ışık bulur" (Cin 72/9) Yakin nuru tehlikede özenenlerin kimliklerini yakıverir.

Her kim hayal ve fantezi iddialar uğruna Hakkın payına göndüşenlere oğlunsa, sığındığıyla sınanır. "Doğrusu insanlardan bazıları cinlerden bazılarına sığınırlardı da, onların taşkınlıklarını

artırırdı" (Cin 72/6) Gelecekten haber vermek Nevs ve kurgantasya, halk şirkete zorlayan kör gözlerin ve kibirine mağlub dindar kitlelerin taşkınlıklarını artırırdı. Oysa sıkıntıları 'Mani' sıfatıyla engelleyip, gideren, onlara 'Nafi' sıfatıyla fayda ve zarar eğleyen Allah Teâlâdan başka sığınılacak hiç bir merci yoktur. Onun başında hiç kimse ne bir kimseye zarar verebilir ne de doğru yola iletebilir" (Cin 72/21) Her kim nefsinin heveslerini besleyenlere yönelip "Rabbının zikrinden (haktan batıldan) yüz çevirip" dalalet ve dalalet ehlinden bir medet umarsa, nefsinden "yükselen bir azabla" mazhar olur. (Cin 72/17) Bütün bu perçem ve öğütlere rağmen dileyen maddi âlemin geçici zevklerinin peşinden koşar; "Dileyen Rabbine erişmeyi bir yol edinir" (İnsan 75/29) Kimin ne dileyeceğini de ezeldeki hükmünün gereği Hakîm ve Alîm sıfatıyla Hakk Teâlâ bilir. "Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz" (İnsan 75/30) buyurunca, "siz" dualiteyi cenbelize ettiğinden, kimin azab ve uzaklığa, kimin rahmet ve vuslata mazhar olacağı fâni âlemin sınırlarında açığa çıkar. İnsanoğlu yaş aldıkça kendi fıtratındaki hakikate koşar. Kimin Nemrut'un temsil ettiği taşkınlık ve azgınlığa, kimin İbrahim'in (a.s.) örnek olduğu muhabbet ve dostluğa uyumlu olduğu basiret sahiplerince gözlenir "ve görene cehennem açıkça gösterildiği zaman" (Nâziât 79/36) taşkınların yeri belli olur. Yüceliği nefislerine değil de Rablarına terhedenlerin barınağı ise Cennetdir "Cennet barınağın kendisidir" (79/41) Onlar, Hakkın Selam sıfatının mazharı olan ehl-i tevhid, ehl-i yakîn, ehl-i kuranlardır; "Rahîm olan Rabbın Selam kelimesinin muhatabıdırlar" (Yâsîn 36/58)

Ey aziz! Sakın bir insanın geçmişteki eylemlerindeki taşkınlığın nedeniyle ve tevhid ruhuna yakışmadığına inandığın hallerinden "ötürü yüzünü ekşitip çevirme" (Abese 80/2) Onun bugünkü hâlindeki olumlu gelişmeleri, geçmişe damgasını bir tevbe ile Hakka yönelmediğini "sana kim bildirdi" "Belki o arınacak yahut öğüt alacak da o öğüt ona yararlı olacak" (Abese 80/4) Kaldıki hiç kimse kimsenin yaptığı günahından "temizlenip arınmasından sorumlu değildir" (Abese 80/7) Hakkın hitabını gönül kulağıyla "dinleyen düşünüp öğüt alır" (Abese 80/12)

Ey dost! Ulvî âlemin suflî âlemdeki sureti olan kalbin Zât-ı Hakka olan yönelişinde ve ruhanî yolculuğunda mânevî hicret mertebelerini, "Şekte burçları yaratan" ve her mertebeye uygun feyz ve hikmet ile gönül "kandilini" aydınlatıp, Rabbından bahsolunan "nûru yansıtan bir ay oluşturanın şânı ne yücedir!" (Furkan 25/61) Bilki o dolunay yüce ahlâkla ahlâklanan insan-ı kâmildir. Ruhunda oluşturduğu Esmâ ül Hüsnâdan yansıyan her nûr "karanlığı delen yıldızdır" (Târık 86/3) "Bilir misin Târık?"; Beşeri sıfatlardan ilâhi sıfatlara taşıyan cezbe ve himmeti? İlâhî isim ve sıfatlar insanın hem gözetleyicisi hem de nefsinin koruyucusudur.; "Hiç bir benlik yoktur ki üzerinde koruyucu bulunmasın." (Târık 86/4) Nefslere emanet olarak tevdii edilen Hakkın sübûtî sıfatları benliğin eylemlerinin şâhididir.

Ey aziz! Değişimlere açık olmayan bir insan akan suyun ferahlığından mahrum kalır. Tecellî aynalarından yansıyan hakikati görmeyen göz özündeki sevgilinin cemâlinden mahrum kalır.

Cemâl ve celâl tecellisi olan kadın ve erkekten her biri birbirinin aynasından Hakkın kemâlini görür. Zıt yaradılıştaki fıtratların nasıl birleştiğine şâhid olarak tecellîdeki tevhidin idrâkına varır. Hakkın tecellisi, misâller âleminde halkın suretlerini elçem kılar. İlâhî sevgiye en yakın misâl, edilgen fıtratıyla kadın suretindeki kimlik olduğu için dişidir ki, doğurganlık ve analık şerefi kadına bahşedilmiştir. Küllî aklın zuhûruna en uygun misâl, etken fıtratıyla erkek suretindeki kimlik olduğu için dişidir ki, irade ve terbiyenin timsâli baba lık mükellefiyeti erkeğe verilmiştir: "Seni hangi suretde olmasını dilemiş se, onu o misâl içinde oluşturdu." (İnfitâr 82/8)

Tecellî birdir velâkin ona mazhar olup, kadın suretler açısından farklı ve çeşitlidir. Tıpkı sükûnet ve fırtına hâlinde dalgaların denizdeki çeşitli görünümleri gibi. Cemâl ve celâl dalgalarıyla hâlden hâle dönüşen benliğin sîret ve sûreti, niyet ve ameliyle bütünleştiğinde, "denizler birbirine kavuşturulduğunda" (İnfitâr 82/3), beşerî kimlikler silinip her misâl Hakkın hüviyetinde toplandığında hakikat ehli, fânî benlik olarak "arkasında neyi bıraktığını bilir" (İnfitâr 82/5) mânevî feyz ve sâlih amel olarak "önden gönderilen" ne varsa Rabbının rahmet ve mağfiretinden olduğunu da bilir. Zirâ, her hayırlı işin fâilinin Hakk Teâlâ olduğunu bilir. Şu halde, "misâlleri şekillendiren

kerim Rabbine karşı insanı nankör (kibirli) kulup aldatan şeyy nedir?" Cin Fatır 82/6) Hakkın tecelliyatındaki gazabına geçen rahmet ve merhamet, kullarına ikram etmiş olduğu ilim ve hikmet, insanın bak Rabbine karşı insanoğlunun aldanmasına vesile olan yücelikleridir. Her şeyin aldanması ise kendine göredir. Bilgi fakiri zümrenin aldanması dünya zevkleriyle, taklidçilerin aldanması ahiret nimetleri ile, abidin aldanması ibadeti ile, arifin aldanması lütuf sıfatlarıdır. Bütün bunlar ile "onlar o gün Rabblarından perdelenmişlerdir" (Mutaffifin 83/15) "Onlar"dan bazıları tevhid ilmini öğrenmeyip, imanın hakikatını araştırmadan takliden kabul ettikleri için, "dediler ki; çünkü biz atalarımızı böyle yapar bulduk" (Şuara 26/74) Bunlar halkı küçümseyip, kendi cüretkârlıkları nicelikleriyle, yaptıkları ibadet ve zahiri bilgileriyle gurur duymaları nedeniyle perdelenmişlerdir. Dünya zevkleriyle oyalanıp aldanan insanların çoğunluğu ise inançlarını maddi olanlar ve sözde kalan manevi değerler üzerine kurdukları için, öğüt veren bir söz duyduklarında, uyku hâlinin mahmurluğuyla "dediler ki; öğüt versende vermesende bizce biraiz" (Şuara 26/136); Sendeki hâl bizde yok! Halkla vakit öldürmekten Halkla yalnız kalmaya takat getiremeyenler elbette İlâhi muhabbet, cezbe ve dostluktan bir şey bekleyemezler. Ancak ibret kulağıyla duyup, "sakınan kimse ondan öğüt alır" (A'lâ 87/10).

Eydost! Dualite bulanıklığıyla silinip, izafi benlikten vazgeçilemeden, vahdet nûru gözlere âşikâr olmadan tevhid sırrına eremez insan! Her işe Allahın adıyla başlamanın anlamı budur. Zira, Onun gayri yoktur! Nimetler onlara kul olmak için değil, lütuf sahibi Allah Teâlâyı tesbih içindir; Hatırlayan hatırlanır. Niyaz edene icabet edilir. Gönül nurlanmadan basiret gözü açılmaz. Cenab-ı Hakk kulunu okutmadan ayetlerin sırrı açılmaz.

Ayetlerin içeriği, işaret ve mahsadı gönle ilham edildikten sonra hiç bir mesele o ayetlerin hakikatını ve perdesini özbenlikte yorumlamaktan alıkoymamalıdır; "Allahın ayetleri sana inzal olunduktan sonra hiç bir şey seni o ayetlerden alıkoymasın, seni onlardan geri çevirmesin" (Kasas 28/87)

Tecelliye mazhar olduğu görmesine rağmen suretteki tecelliyi görmeyen gönlü neyleyim. "Deki hamd Allaha mahsustur, selâm sözünü seçtiği has kullarına" (Neml 27/59)

Eydost! Sûret-i Hakk, hakikat-ı muhammediyenin misâller âleminde uhrevî ve dünyevî mânâlarını zâtında toplayarak zuhur ettiği kâmil sûretidir. Bir misâle sûret diyebilmek için, temsil ettiği mânâ ve sırlarını onda gerçekleşmesi gerekir. Aksi takdirde o bir sûret değil, kopya olur. Sûret, mânâ ve maksadıyla buluşmuşsa, kendi hakikatine tahkik eden bir misâl olur. Zıdde hâlinde, taklidde kalıp taklitçinin bir kopyası olur; "Göklerde ve yerde kim varsa O'nundur. Ona boyun eğmiştir" (Rûm 30/26) İster iman, ister inkâr eden olsun!

Hakkın isim ve sıfatlarının mazharı olan mânevî sûret, suretli âlemde kemâlatını yansıtan beşerî sûretiyle vücûda geldiğinde, ulûhiyete ait bir misâl olur; "En yüce ve eşsiz misâller O'nundur" (Rûm 30/27) Beşerî sıfat ve unsurların cezbesine kapılan benlik ise nefsaniyete ait bir misâl olur; "Size kendi nefislerinizden misâl veriyor" (Rûm 30/28) Cenab-ı Hakk dilediği sûreti, dilediği fıtrat ve kabiliyet üzerine halk eder; "Allah'ın insanları üzerine yaratmış olduğu fıtratta hiç bir değişiklik olmaz" (Rûm 30/30) Her ferdin sûreti sûretlerin hakikatı olan hakikat-ı muhammediyeden olup, onlara "dilediği gibi sûret veren O'dur" (Âl-i İmran 3/6).

Eyvah! Aşk ile bilip, aşk ile gören ilmel ve aynel yakîn ehlince malumdurki, varlığın hakikatı hakikat-ı muhammediyedir. Bütün misâller zuhurdaki hakikat nurundan yansıyarak vücûda gelmiştir.

Hakikat-ı muhammediye mücerred bir kavram değil, Zât-ı Hakkın tecelli nurudur. Her kim o nûru görmüşse, Resûlullahın (s.a.v.) mânevî sûreti, lâhutî seyrinin hakikatını görmüş olur.

Hakikat-ı muhammediyenin en kâmil ve oğuşa sâyik ifadesi olan Resûlullahın (s.a.v.) âlem-i melekûtiyetteki sureti Ahmed, âlem-i nâsutdaki sureti Muhammed'dir. Hakkın Rahman sıfatının mazharı olan kullar onun sûretini, Rahîm sıfatına mazhar kullar sîret nurunu taşır; "Hani Meryemoğlu İsâ dedi ki: Ben Allahın Resûlüyüm ve benden sonra gelecek Resûlün müjdecisiyim bir onun adı Ahmeddir" (Saf 61/6). Hasılki gölgenin hakikatı güneşse Hakkın kemâlât aynalarından yansıyan varlığın özünde hakikat-ı Muhammediyedir; Her oluşum o nûrdan bir sûret alır.

Fânî âlemde her benliğin kendine örnek aldığı bir kimlik vardır. Örneklerin en kâmilini arayan, en yüce ahlâk sahibi Resûlullahı (s.a.v.) örnek alır. kimi de nefsiyle meşgul Ebu Cehil'i; "Muhakkak ki biz bu Kur'anda her türlü misâli çeşitli şekillerde anlattık" (Kehf 18/54).

Ey dost! Mislleri arasında bir berzah vardır; Hayr ile şer, hakk ile batıl, hidâyet ile dalalet, kibir ile tevazu birbirine karışmazlar. Kibir enaniyetten vazgeçemeyenlerin, tevazu benliğini toprağa gömenlerin nasibidir. Ukabaçların kökü toprağın derinliklerindedir. Gerçek tevazu sahibi insan olmuş gizler, sırrı "kökü yerin altında, dalları (sıfatları) gökte (ulvî âlemde) ağaç gibidir. O ağaç Rabbının izniyle (fazilet ve hikmet) meyvalarını her zaman verir" (İbrahim 14/24-25). Meyvesini tadmadan ağacın tanıdığını iddia eden taklit ehlinin hâliyle, hakkalyakîn meyva veren keşif ehlinin hakikati birmidir?

Bir insan için kendine bağışlanacak en büyük fazilet edebtir. Zîrâ, edebli insan haddini aşmaz, kendini teşhir etmez. Edebli insan azgınlığa kaçmaz, kulluktaki dengeden şaşmaz. Edebli insan şükreder, kibirli benlik ise nefsi dahil herşeyden şikâyet eder; "Her kim şükrederse ancak kendi lehine şükreder, nankörlük edende kendi aleyhine" (Lokman 31/12). Şükür ve şikâyetten âhiret giysileri dokunur; kimi nurânî, kimi zulmanî. Mânevî sûret maddenin erişemiyeceği mânâ ve sırlara hakkalyakîn erişir. Mânevî sûretin âhiret giysisi olması nedeniyle, öz benliğinin hakikatına ermiş, tevhid nûruna bürünmüş ehli tevhid için, "ârifin en güzel elbisesi takvadır" diye bildirilmiştir.

Ey dost! Ehl-i yakîn bilirki âlemdeki her mevcud hakikat-ı muhammediyenin kemâlâtına bir aynadır; "Andolsun sizin için Allah'ı ve âhireti arzu edenler için güzel bir örnek vardır" (Mümtehine 60/6). Güzel örnek, Resûlullah'ın (sav) sünnetine ve yüce ahlâkına uyan o gönül sahibidirki, nefsindeki tecellînin kadrini bilen her Ferd, kendi varlığındaki sırrın aydınlığa çıkıp, vahdet nûruna karışmasıyla misyonunu tamamlar. Bu hâlde sûret-i Hakk olması nedeniyle Zât-ı Hakka davetli insanın farkındalık sabahına kavuştuğu gece, idraksiz yaşanan 1000 aydan daha hayırlıdır.

Her ferdin benimsediği yaşam tarzı kur'an kendi nefsince okuyup onu şerh etmesinden ibarettir. Hakkın lütfuyla aslına kavuşan insan nefsinde mürebbî olan ilâhî sırrın nûruyla bürünür. Bütün nefislerde tecellî eden hakikat-ı muhammediyenin, hakikatlerin hakikatı olduğuna şahid olur. Zât nûrunun bütün âlemleri kuşattığını ve sûretlerin hakikatının idrâk perdeleri altında zâhir olduğunu bilir. Yine bilirki "gözler Onu idrâk edemez ve lâkin O gözleri idrâkeder" (En'âm 6/103).

Ey dost! Kulunun özbenliğinden Rabbının konuşturduğu can, Hakkın kemâlâtına ayna olan o insandaki muhabbetullahe mazhardır. Tecellideki tevhid mertebelerinin dağılımı, vahdetin vahidiyet olarak yayılışıyla belirir. Esmâ'ül Hüsnâdan yansıyan ruhanî suretler beşerî suretleriyle buluşarak nefsin derecelerini izhar eder. Böylece Cenab-ı Hakkın emsalsiz kudreti melekût ve mülk âlemlerindeki zâtî tasarrufuyla zâhir olur. Misâller sahiplerini bulur. Nitekim bu ilâhî hikmet, "emaneti semâlara ve arza ve dağlara arz ettikde onu yüklenmekten kaçındılar ve korktular, onu insan yüklendi" (Ahzâb 33/72) şerefli ayetiyle açıklanır. Böylece Hakkın bütün isim ve sıfatlarıyla tevhid sırrını kabul eden istidadlı varlığın insanoğlu olduğu anlaşılır. Ne varki görsel benliğinin kesafeti içinde görülmeyen perdeli kalan insan, suçlu düşüncelerinden ve mülkün sahibi olduğu cehaletinden arındığı ölçüde bu sırra ilme'l ve ayne'l yakîn şâhid olur. Kendi benliğiyle kendine zulmetmekten kurtulan can Hakkın tecellisindeki letafete ve kemâle mazhar olur.

Hâlim nuruyla hamdın dile gelmesindeki maksad, ubûdiyetin sınırlarında, Onun kulundan duymayı murad ettiği gibi; hamd ve senâdır. Zira ibadetin maksadı ve kulluktan amaç Onun uluhiyetine ve yüceliğindeki eşsiz letafete tanık olmaktır. O görülmeyen levh-i mahfuzdur, beşerî ve uhrevî her istek ve vehimden korunmuştur. Orada, hakikatlerin hakikatından, lahutî semâdan "cömertçe verilmiş bol rızk vardır" (Sebe' 34/4) ki bu rızk hikmettir, muhabbettir, hidâyettir. Hiç kimse Zât-ı Hakk kendine cezbetmedikçe hidâyete eremez. Gayet bir benlik seçtiği yolda yanılmışsa," o yanılgı kendinden dolayıdır. Hidâyete ermişse, Rabbının ona vahyettiği nedeniyledir. Zira O, hem işiten Semî hem de yakın karîbdir" (Sebe' 34/50) Kişinin yakınlığı, içtenliği ve dürüstlüğü kadardır.

Samimi olmayan bir amelin değeri ihlâs terazisinde tartılır. Kime nasıl yardım edebilirim diye tasalanacağına, kimden nasıl kurtulurum diye hesap yapanlara ne yazık!

Yardıma muhtaç olduğunu bilmesine rağmen, muhtaç olduğu için yanındakine öfke duyanlara ne yazık!

Şekil ve biçimde kaldığı halde çağdaş olduğunu iddia edenlere ne yazık! Ne yazık kendi nefsini başkalarına tercih edenlere ve "o namaz kılanların vay haline namazın Cehennemden,

gafilâdirler" (Maun 107/4-5).

Ey aziz! Beşeri sıfatların ve ahlâkın beğendirişinden kurtulup kulluk toprağına yüz sürenler için, "o toprağa can verip ondan daneler çıkarırız" (Yasin 36/33) yüce ayetiyle, ölü toprak misali kendi hakikatinden bîhaber suretlerin, ilâhî hikmet ve muhabbetle, Hakkın kudretine ve yüceliğine bir misâl olmak üzere dirilik verildiği bildirilmiştir. O dirilik ilimdir, güzel ahlaktır.

Hakkın tecellisinde kimin nefsinin hangi kemâle ereceğini o bilir kimin sapkınlığa düşeceğini de yine o takdir eder: "Şüphesiz ki Allah istediğini saptırır ve dilediğini de hidâyete erdirir" (Fâtır 35/8). Hiç kimse kısıtlı bilgisiyle bunun hikmetini idrâk edemez. Temiz bir kalble değil de eğri ve puzulu bilgi-lerle Rabblerinin huzuruna çıkacaklarını zannedenler, "Hani o Rabbına temiz bir kalble gelmişti" (Saffat 37/84) âyetinden habersizdirler. Benlikleriyle özdeşleştirdikleri arzularına ilahlaştırmış olanlar, varlığa gelmekteki maksad ve mânâsını Hakkın ve uluhiyetinin tevhidi olduğunu idrak edemediklerinden, hakikat ilmi kendilerine bildirildiğinde, "çok tuhaf, bütün ilâhları tek bir ilâhmı yaptı" (Sad 38/5), bütün yarattığı tek bir mânâyamı indirdi? diye hayrete düşerler; Yaşamlarının ve mevcudiyetlerinin her boyutuyla Allah'a ait olduğunu kavrayamazlar. Tevhid ilmini anlayamadıklarından ve zanlarından dahi sahte ilahtan vazgeçemedikleriden, hakikati duymanca korkuya kapılırlar. Bunlar: "dini Allah'a has kılarak Ona kulluk et" (Zümer 39/2) yüce ayetinin ruhuna göre değil, dini ve imânı işlerine gelduğü gibi beşeri akıl ve alışkanlarının dürtüsüyle yorumlayıp kendilerini kandırırlar. Kimileri de dini inkâr etmenin çağdaşlaşma ve aydınlanma olduğu hayal ve fantezileriyle Hakikatten ve hakikatten uzaklaşırlar; "Onlar ki güzel işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında bütün çabaları boşa giden kimselerdir" (Kehf 18/104) Bilmezler ki inkâr ettikleri mutlak Varlık kendi mevcudiyetlerinin hakikatidir; "Bir ayet gördüklerinde onu alaya alırlar" (Saffat 37/14) Bilmezler ki "alaya alıp inkâr ettiklerinin karşılığında yaşayacakları cehennem" (Kehf 18/106) kendi nefsaniyet çukurlarıdır.

Ey dost! İnkâr karanlığı ne kadar yoğun olursa,
İmân yıldızı da o kadar parlak olur.

İlâhî isim ve sıfatlar tecelli edince, "yeryüzü Rabbının ışığıyla aydınlanır" (Zümer 39/69).

Ey dost! Her can dünya hayatında kuşandığı sıfatlarla ahiret hayatında suret bulur. İlâhî sıfatları dünya hayatındayken özümseyen kulun edeb, ahlâk ve yaşantısı, aşkın kemâlatını özleyen candana misâl olur. Nitekim insanın şereflî kılınması, ilâhî isim ve sıfatların onun ahlâkında belirmesi nedeniyledir. Sıfat tecellisiyle ziynetlenen, diriltilen insan, zâtî tecelliyle şereflendirilmiş olur. Her iki tecelliye mazhar olan can Hakkın kereminle donatılmıştır.

İlâhî tecellî itibariyle nûr ruhun bâtınıdır. Ruhun zâhirideki belirişi ise onun, sufli âlemdeki yaradılışı yönünden olup, beşerî suret olan ve çölgeden kastedilen mânâ izâfî benliğidir. Şu halde hem ilâhî hem de beşerî sıfatları kendinde topladığı içindir ki insan, her iki âlemî de câmi'dir. Varlık âleminde mânâ ve madde olarak belirlen her şey O'ndan ve O'nun tecellisiyle gerçekleşir; "O göklerde ve yerde ne varsa hepsini kendinden olmak üzere size musahhar kıldı" (Câsiye 45/13) Âyet-i kerimede geçen "siz" tâbirinden kasıt, Zâtın gayrı olarak vehimlerde resmedilen sufli suretlerdir. Âyetteki "O" ifadesi ise ehlince mâlûmdur ki Hakkın hüviyetini dile getirmektedir. "Gökler" kelimesiyle Hakkın isim ve sıfatlarındaki ulvî tecellisine, "yer" sözcüğü ile de tecelliye mazhar olan zuhur mertebelerindeki sufli âlemlere işaret olunmaktadır. Varlığın tümünün, ne varsa "kendinden" diye bildirilmesi, ilâhî tecellideki vahdeti belirtmek içindir. Yani varlıkta Hakkın gayrı hiçbir şey yoktur. Buna göre "siz" diye adlandırılan mazhariyetin hakikati 'Hakk', sureti ise 'halk'dır. Yine âyet-i celilede geçen "musahhar kıldı" ifadesi, mânâ ve madde âlemlerinin açılımı olup, elde edilen her keşif ve icadın Hakk ile Hakkdan geldiğinin delilidir. Sübhan Allah en doğrusunu bilir.

Bilki zâhirden bâtına yükseliştir âhiret. Suretten sîrete yöneliş-

tedir hidâyet. Varlığı ve yokluğu Hakka teslimiyettedir velâyet
Çokluğun görünümündeki tekliktedir ahadiyet.
Hakkın cemâline şahid olmak, isim ve sıfatlarıyla Rabbani
tecellisiyle zâhir olduğu "her ne varsa" İlâhi Zâtın kemâlâtını
müşahede etmek demektir. Zira isim ve sıfatlar Zâtdan gayri
değildir. Nereye dönülürse dönülsün Onun vechini görmek,
her mertebedeki İlâhi tecelliye şehadettir. Her birey kabiliyeti
nisbetinde özel sırlarını şahidi olup, emr-i İlâhiye mazhar olur.
Masivadan Hakka koşan kul cemâlin mazharidir. Dalâlletten
masivaya yönelen benlik ise celâle mazhar olur.
Eyyüz! Bir insanın başkalarının hatalarını görüyüp müddetçe
varlık pınarını için samimi bir tevbede bulunamaz. Sen-ben
ayrımı yaptığı müddetçe tevhid sırrına eremez.
Benlikten arınmanın amacı Hakka rücu etmektir. Zira dönüş
ancak Ondan Onadır; "Ona yönelenler düşünüp ibret alır" (Mümin 40/13)
Ekoi tahlilde "öz" sözcüğünün sufi şuuru içinde mahpus kalır.
Hakk yolunun yolcusu insan hem kalb hem de nefsin Fenâsını
tadarak iki kez ölmüş gibi olur. "öz"den "Ona", fani kimlikten
mutlak hüviyete yönelmek suretiyle ve önce sıfat tecellisiyle
sonra da zâti tecelliye mazhar olarak iki kez dirilmiş olur;
"Dediler ki Rabbimiz bizi iki kez öldürdün, iki kez de dirilttin"
(Mümin 40/11) Zâtî benliğin hükmü olmaksızın yaşam,
Hakla Hakkdaki bekânın ruhudur; "O Refidir (tenezzül mertebelerindeki) dereceleri yükseltendir" (Mümin 40/15) Varlıktaki vahdeti
anlatmak üzere hakkal yakin "kullarından dilediğine (alem-i) emirden
(hakkanî) ruhu indirir" (Mümin 40/15) Böylece varlıktaki mertebeler
ayarlanır. "Bugün mülk kimindir? Vahid ve kahhar Allahındır" (40/16)
sırrı bekler. Madde ve manânın hakikatine erenler için "semâlarda ve
arzda inananlar için işaretler vardır" (Casiye 45/3). En yüce delil kulun
kendi hilkatindedir.

Ey dost! Hakkın cemâlini gören kâmil insan Hakkın gayrına gözlerini kapar. Kudreti ilâhiye bakan gözler şekil ve surete takılmaz, halkın tepkilerine aldanmaz. Zâtı Hakkın tecellisindeki kemâlâtın gayrına nazarı kaymaz; "Nazarı ne kaydı ne de (Hakkın gayrına) dönmedi" (Necm 53/17). İnsan-ı kâmil bilirki, Hakkın kulunu nimetlendiği sıfatlarla ancak Hakkın varlığına şehadet edilir. Yine bilirki fânî varlığı Rabbının gözetimi altındadır; "Hiç şüphesiz sen bizim gözlerimizin önündesin" (Tûr 52/48). Bilirki imânın hakikatı ve ibadetin maksadı Allah Teâlâ'yı bilip, tanımak, Onun tecellisindeki kemâlâta şahid olmaktır. Cenab-ı Hakkı tanımanın zevki ise ilme'l, ayne'l ve hakka'l yakîn'i mânevi ırmaklarından akan ilm-i ledün sularından tadmakla gerçekleşir. Yakîn mertebelerinde Hakkı tanımayan bireyin imânı şekilde kalan taklidi ibadetten öteye geçmez. Sureten öze inmeyen hâfızlık anlayışında kitabın lafzını ezberlemek önemsenirken, hakikat ehli nazarında Kur'an ahlakını özbenlikte hıfzetmek esastır. Nitekim Kur'an-ı kerîmdeki sure ve ayetlerin okunmasındaki maksat onların ruhaniyetleriyle tahakkuk etmektir ki, ayetlerin nûru ve hikmeti okuyanın mâneviyatında zâhir olsun. Hakkın Zâtına iletilmenin mânâ ve ruhu kulun hakikatı olsun; "Allah dilediğini kendine seçer, Ona yöneltip yönelenleri Zatına iletir" (Şûra 42/13). ayet-i kerimesi zâhiriyle hakk dinine seçilmeyi, bâtınıyla da Hakkın tecellisine olan şehadeti ifade eder. Zâtî tecellisindeki ulvîsırları ve Zâtına davet ettiği tevhid ehli kullarını koruyan Fail Cenab-ı Hakkın bizâtihi kendisidir; "Allah Teâlâ hıfzedenlerin en hayırlısıdır" (Yusuf 12/64) yüce ayeti bu mânâları da kapsar.

Ey aziz! Yaradılışında hangi mânâ varlığına yüklenmişse, kulluğundaki murad odur. Kendini kendinden arındırmanın anlamı

ne ise Allah'a olan has kulluğun hakikatinde odur.
Her kim kendini tamam bilirse bilki noksan olan odur.
Her bir sıfat ve unvanı terketmeyen benlik, ağırlıklarından kurtulmamış hammal gibidir. Nefsin ağırlıkları, kendisi ve başkaları hakkındaki sûizanları, madde ve mânâ âlemleriyle ilgili beklenti ve iddiaları, yersiz evham ve kuşkuları, olumsuz duygu ve korkularıdır. Kulluktaki izzetin zilletliğin içinde saklı durduğunu azında özü bilir; "Allah'a (has) kulluk" (Hud 11/84) Zât-ı Hakka yönelmek suretiyle varlığının tamamını Allah için Allah'a teslim etmektir. "Tartıda ölçüyü tam yapmak" ve "Doğru terazi ile tartmak" (Şuara 26/181-182) bu için sırıdır. Dersenki, "mahiyetinde, canında Hakka teslim etmiş bir kul için terazi nedir, ölçü nedir?" Bilki en âdil terazi şeriat, ölçüsü ise kulluktaki ölçüdür. İnsaniyetten nasibi çok olanın kulluk ölçüsü de daha kâmil olur. Hakk Teâlâ terazi ve ölçüde doğruluğu koruyan takvasahibi kullarının mânevî derecelerini yükseltmeyi dilerse, onların dünya ile ilgili ağırlıklarını düşürür. Bu hâl, kimi zaman maddî imkânların azaltılmasıyla, kimi zamanda halkın gözünde itibarların daraltılmasıyla gerçekleşir. Böylece Cenab-ı Hakk kulunun özbenliğinde kâmil tecellisinden gayri hiç bir kayda yerleşmesine izin vermez. Zira, kim kendinde neyi kabullenmişse, kabul ettiğinin hakikatı orda görünür. Kalbin körlüğü kalbin yöneldiği şey nedeniyledir. Gönlünü dünyayla doldurmanın basireti nasıl açılsın! Gözü halkla dolu olan Hakkın cemâlini nasıl görsün!
Allah'ın has kulu odur ki, hiç bir şey ona sahip olamaz. Hakkın kelâmının halkın sözüne olan üstünlüğü ulvî sıfatların ve hayırlı amellerin onu okuyanda hâkim unsur olmasıyla gerçekleşir. Zira, "Allah'ın sözü yüceliğin kendisidir. Allah Azîz ve Hakîm'dir" (Tevbe 9/40)

Ey dost! Rabbından razı olan insan, Rabbının kullarından şikâyetçi olmaz. Aczini idrâk eden can, kendi anlayışını başkalarının anlayışından üstün bulmaz. Hakkın kelâmındaki derin sırları kendi idrâklarının seviyesine indirmeğe çalışanların bilgileri kendilerine mubarek olsun! Sınırsız âlem olan emr âlemi, sınırlı bir âlem olan halk âleminin hayaline nasıl sığsın! Himmet, öyle kanatlı bir nurdurki onunla ziyâsız karanlıklar aydınlanır. Bir gönül ki Hakkın nazargâhıdır, cümle aşık gönüller ondan feyz alır. Zira nûru ilâhi ile diri gönül odur. Bilgi Muhsi'nin kulu olur. İstidadların nereden akıp geldiğini düşünen akıl sahipleri, inkârı değil sükûtu tercih eder çünkü sükût edebtendir. Şöyle ki, İlâhi ahlâktan nasibi olmayanın tabiatı değişmez; "De ki hepsi yaradılışından dahi kabiliyete göre amel eyler" (İsrâ 17/84). Her canlının kendine has bir mertebesi ve o mertebeye uygun kemâli vardır. Kemâle ermemiş varlık noksan sayılır.

Hakikati ararken, hakikate karşı durmaktan Allah kullarını uyarır; "Allah kendinden sizi sakındırır" (Âl-i İmran 3/28,30). Önceki ayette geçen "kendinden sakındırır" (3/28) ikâzıyla, sonraki ayette belirtilen "kendinden sakındırır" (3/30) kelâmının anlamları aynı değildir. Zira Hakkın tecellisinde kendini tekrar yoktur. Önceki ayette tevhid-i sıfat, sonraki ayette tevhid-i efâl ile ilgili sırlar sahlidir. Şöyleki, önceki ayette Hakkın sıfatlarını halka indirgeyenin hakikat ile ilişkisinin kesilmeçine dair ikâz vardır. Zira Veli ve Mümin sıfatlarının asli sahibi Hakk Teâlâdır. İmânı gönüllere yerleştirmek sûretiyle kullarını inkârdan koruyan varlık Mümin sıfatıyla Hakk Teâlâdır. Keza özbenliklerinden hakikaten hakk olduğuna imân eden kullarının dostu Veli sıfatıyla yine O'dur; "Allah O'dur Veli" (Şûra 42/9) Bu nedenle tevhid-i sıfatı kendilerine mahdenlerle dostluk kurmak Hakkın sıfatlarını inkâr etmek gibidir; "Oysa dönüş Allah'adır" (3/28) Yani, tevhid-i sıfattan tevhid-i Zata'dır. Zann ve hayal âleminden hakikat sermâsına miraç Allah ile Allah'adır.

kezâ sonraki ayette "amellerin toplanıp benlikle yüzleştirildiği günde," iyilikleri nefsine, kötülükleri başkalarına bağlamak yine şirkî hafî olduğuna işaretle tevhîd-i efâle dikkatler çekilmiştir. Kâinâtı Teâlâ hazretleri hakîkate ters düşüp "Zâtına karşı (gözü şirke düşmekten) kullarını uyarır" (3/30) yâni takdîrî ilâhîsinde, hükmüne ortak koşmaktan kullarını ikâz edip "kendinden sakındırır." "kullarına karşı Raûf" olduğu içindir ki, "De ki hepsi Allah'tan" (Nisâ 4/78) sırrına onları davet eder. Böylece tevhîd-i sıfat ve tevhîd-i efâlin Zâtına ait olduğunu beyan eder.

Eyyuhâ! Ehl-i muhabbete göre aşksız yol alınmaz. Yakınlık ile uzaklık bir olmaz. Her benlik Zâtında tecellî eyleyen ismin hakîkatine göre varlığa bürünür; "Dönüş mutlaka Rabbinedir" (Alak 96/8) âyet-i kerîmesi bu hükmü dile getirir. Zîra isim ve sıfat nûrundan yansıyıp, bir suretle görünüme gelen varlıklar, âlemlerin Rabbı olan Zât-ı Akdes Allah Teâlâ'ya dönüş içindedirler. Ölmeden önce nefsinden ölerek Hakka Hakkla konuşmuş insan, süflî ahlâktan ulvî ahlâka, esfeles-sâfilîn derecesinden illiyyîyîn-i alâ derecesine alıp gider. Rabbına dönen gönül, hem mesivanın hem de ukbânın zevklerine gözlerini kapatmıştır. "Allah muhsinlerle beraberdir" (Ankebut 29/69) Zât-ı Hakk'tan yayılan nûrun Hakkı kullarıyla birlikteliğidir. İhsân mertebesindeki muhsinler, kul zâhir Hakk bâtın olduğu içindir ki "Allah'ı görürcesine ibadet ederler. Gerçekte ihsân sahibi Muhsin sıfatıyla kullarını sarmış olan mutlak Varlık O'dur. İhsân mertebesinde ise kul bâtın, Hakk zâhir olduğundan, görenle görülenin tevhîdinde, "Dahi şahid olarak Allah (Zâtına) yeter" (Fetih 48/28) yüce âyetinin hakîkatı belirir. Ehl-i yakîn için fazlalık ve noksanlık görünümden kaybolur. Kesrette vahdetin, celvette halvetin yaşandığı âleme konuşulur. Kesrâliyle tek olup, ahadiyet sırrı kulun özbenliğinde hakîkat olduğunda, Hakk nûrunun kulunu sarmasıyla vücûdun ruhânîyeti zâhir olur. Kendini kesrette görüp, bîhaber şahid O'dur. "Allah herşeye şahiddir" (Burûc 85/9) âyeti celîlesi tevhîdi Zâta davet eder.

Ey dost! İlâhî tecellide her an yeni bir oluş, ikram ve tasarrufta bulunulur; " O, her an yeni bir şe'ndedir " (Rahman 55/29)
İlâhî emrin tasarrufu Hakkın Zât nuruyla gerçekleşir. Cenab-ı Hakk isim ve sıfatlarındaki yayılışıyla varlığa her an yeni bir nefes ve dirlik kazandırır. Hiç şüphesiz âlemlerin nûru olan Rabbün nûrü â'lâ herşeyi kuşatmıştır. İlâhî isimler nûru yansımadan, tecellî bilinmez. Sıfatlar nûru tecellî etmeden, nitelik bilinmez. Fiilleri belirmeden, nisbetler bilinmez. Hükümler zuhûr etmeden, fiiller bilinmez. Bütün bunlar İlâhî aşk deryasının dalgalanmasıyla zâhir olan bâtınî hakikatlerdir.
Gönül aynasından yansıyan manâlar bâtınî hikmetlerle buluşur; Zihin aynasından yansıyan hayaller zâhirî suretlerle buluşur; "Allah herşeyi ihata edip, kuşatmıştır " (Fussilet 41/54).
'Herşey', Hakkın isim ve sıfatlarının kendine has bir vecheyle tasarrufu ve tecellisinden ibarettir; "Nereye dönerseniz Allahın vechi karşınızdadır" (Bakara 2/115) bu sırrı dile getirir.
Tecellî ettiği suretler itibariyle bâtın olan Hakk, hakikati itibariyle zâhir dir. Şeren şöze göre idrak edilir. " Rablarının likâsından (rechini görmekten) şüphe içinde olanlar" (41/54), küllî hakikatin cüzî hakikatleri kuşattığından habersizdirler. Oysa 'başkası' olarak tanımlanan 'herşey' Hakkın farklı mânâ, mertebe ve mazhariyeti açısından münezzeh tecellisinden ancak bir yansımadır. Zâhirde ve bâtında "âfâkta ve enfüste" (41/53) isim ve sıfatlarıyla herşeyi sarıp kuşatmıştır. Ulvî ve süflî âlemlerin tümünde, "semâda ve arzda ne varsa Allahındır", hakikatleri itibariyle "Allah herşeyi (Fiiller dahil) kuşatmıştır" (Nisâ 4/126). Zira O'nun tecellisinden başka hiç bir ilmi hakikat yoktur. Kudretiyle, ilmiyle herşeyi ihata etmesi tevhid-i sıfatın delilidir; "Allahın herşeye kadir olduğu ve

herşeyin ilmiyle kuşatıldığını bilesiniz" (Talâk 65/12) kezâ fiillerin yaratıcısı olarak Cenab-ı Hakk kullarının fiillerini de ihata eder; "Her ne yaparlarsa Allah onların yaptıklarını ihata edendir (Nisâ 4/108) Tevhid-i efale delildir. "Muhakkak ki Rabbim işlediklerinizi kuşatmıştır" (Hûd 11/92) ayeti celîlesi bu hakikati destekler, Tevhid-i zâta bir başka delil olan yüce ayette şöyle denilmektedir "Hani biz sana bildirmiştik ki. Rabbin insanların zâtını ihata etmiştir" (İsrâ 17/60). Bu kuşatma sonucudur ki her fert kendinde tecelli eyleyen ilâhi muhabbet ve hikmetten kabiliyetine göre nasîbini alır. Nitekim her gönlün aşkı tadışı farklıdır. Onu dile getirişide öyle. Nefsinden arınmışlığı nisbetinde aşkın hakikatı onu yaşayanda tahakkuk eder. Hakkı Hakktan gelen ilimle bilmek aşkın mahsadını izhar eder; "Şüphesiz sana ledünnümüzden (katt mızdan) bir zikir verdik" (Tâhâ 20/99).

Ey aziz! Her kâmil mutlaka âriftir velâkin her ârif kâmil değildir. Ârif nefsini ve Rabbini bilir, kâmil ise hem nefsini, hem Rabbini ve herşeyde Hakkı Hakkla bilir. Ehl-i kur'an içinde ne kadar kâmil varsa o kadar sözlü kur'an meali vardır. Öyleki her kâmil gönlünde bulduğu ihsân ile nimetullahı dile getirir. Her biri, "ona beyanı öğretti" (Rahman 55/4) ayet-i kerimesinin nûrunu ruhaniyetinde bulur. Her birinin mertebesi Hakkdan aldığı kemâlât nisbetindedir. Nitekim, "Rabbınızın nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz" yüce ayetlerinde geçen her bir nimet Hakkın kemâlâtına şahid ledünnî ikramın nûru ve huzuruyla birliktedir. İnsanın varlık hakikatine kendinde birleyen kâmiller bilir. Onun herşeyi ihata etmesi sonsuz ve sınırsız rahmeti, mağfireti ve hikmetiyledir. Rahmetin olmadığı yerde muhabbet olmaz. Mağfiretin olmadığı yerde selâmet olmaz. Hikmetin olmadığı yerde marifet olmaz.

Ey dost! Vehmindeki izâfî benlik yanılgısından kurtulamamış kişi karşısındaki herkezde enâniyyet görür. Benlik kuruntusundan sıyrılıp tevhidin hakikatine ermiş insan ise nereye yönelse vechullahı görür. Bilki her ilâhi isim ve sıfat Hakkın rechidir. Zîrâ, hiçbiri Zât-ı Hakkın gayrı değildir; "O'nun rechinden gayrı her şey yokluktadır. Hüküm Onundur. Ona döndürüleceksiniz" (kasas 28/88) yüce ayeti, tevhid-i zâta işaretle kim nereye yönelirse yönelsin Hakka yönelmiş olacağını, mutlak hakikatin dışında yönelecek başka bir hüviyet ve varlık bulunmadığını bildirir. Hüküm, Hakkın emridir. Ol emrinin hakikati O'ndadır. Cemal yada celali ile hükmünün sahibi O'dur. Tecelliye mazhar her can O'nun ilmindeki emrin hakikatine döndürülür. Her birinin dönüşü kendi fıtratına göredir. Kim Hakkın yarattığı fıtratı değiştirmeye çalışırsa ona zulmetmiş olur. Ruhun cisme olan üstünlüğü ona hayatiyet kazandırmasıdır. Fıtratında şeytaniyet tohumu taşıyorsa ruh ona şeytaniyet sıfatı kazandırır, fıtratında insaniyet tohumu bulunan insaniyet sıfatıyla hayat bulur. Kurlar saçılırken kim nereye yönelmişse nefsinde onu bulur. Bireyin kabiliyetindeki aşk ve kemalât cevheri ne kadarsa vechullahtan da o kadar nasibi vardır.

Ey aziz! Sabır dileme velâkin, sabır sıfatının gerektirdiği hallerde Allahtan gayrına yönelme. Her kim dert ve şikâyetini halka yöneltirse mânâ âlemindeki uluhiyet benlik perdesiyle sınırlandırmış olur. Oysa tevhid-i sıfatda bulunan kullarına, "sabah akşam (aydınlıkta ve sıkıntıda) Rablarının vechini dileyerek dua edenlerle birlikte nefsinde sabırlı ol" mealen bildirilmiştir. (kehf 18/28)

İlâhi isimlerin nurundan yansıyan hüküm ve hakikatler birer surete bürünüp sıfatlı âlemde görünsede, hakkani sıfatları zâtlarında birleyen kâmiller tek bir gönül olup ledünni hikmetle dile gelseler de O'nun mutlak hakikatına bir son bulunmaz.

Ey dost! Hakkdan gelen ilâhî cezbenin içinde bulunan, nefsindeki acz idrâk ve itiraf eden, Hakka ermek için ruhanî yolculuğunda yardım talep ederek rechullahı dileyen Hakk aşıklarına hakikati bildirmek, onlara hakkını vermektir; "Yakınlara, yoksullara, yolculara hakkını ver. Bu rechullahı isteyenler için daha hayırlıdır" (Rum 30/38)
İslamın bâtınî şartı ve gizli şirkten kurtulmanın yolu enâniyyetten vazgeçmektir ki, bakışı her şeyde Hakkın tecellisini müşahede edip, nurullahın hidâyet ve himayesinde rechullahı dileyesin. Bilki Hakkın rechini görenler için bütün mezhebler, bütün dinler bir olur. Bütün ibadethaneler Hakkın evi olur.
Enâniyyetten arınmak ruhanî abdestle olur; "Allaha salim kalb getirenler" (Şuarâ 26/89) ayet-i kerimesi ruhanî abdestin mahiyetini açıklar. Şöyleki; kim hangi ilâhî sıfatlarına kuşanırsa onun ahlâkına bürünüp, mânevî hâllerini yaşar. Şirkli sıfatlardan arınmamış gönül selâmete ermiş değildir. Dünyevî arzular şirkli sıfatları cezbeder. Uhrevî arzular ruhanî şehvetleri cezbeder. Çünkü gönlünü hem dünyanın, hemde ukbanın beklentilerinden ve nefsindeki sanal kimlikten temizler, nurullahla selâmete erer; "Onlarki Rablarının rechine ermek için sabreder, salatı ikame eder, kendilerine verilen rızkdan gizli ve açıktan infak eder, kötülüğe iyilikle karşılık verir, onlar için iyi bir neticenin vardır" (Ra'd 13/22)
Rechullahı görmek isteyen insan-ı kâmilin bâtınına baksın; Rahmet ve şefkat ondadır. Muhabbet ve hikmet ondadır. Hakkın rechine şahid olup, kurbiyete ermiş ve bakışları çirkinliğe kaymamış kullar, "işte onlardır mukarreb olanlar", yakiyn nuruyla imanları sâfiyet kazanmış "sabikûn onlardır" (Vakıa 56/11-10) Herşeyden önce ve önde olan kurallar onlardır.
İmamet Hakkın tahdir etmesiyle gerçekleşir, halkın rızâyet vermesiyle değil; "Rabbi: Seni insanlara imam kılıyorum" demişti, "sözüm zalimlere kapsamaz" (Bekara 2/124) Sırra rechullahı görmekten perdeli benlik, hangi zürriyetten gelirse gelsin, kendisine uyulan şâhit olmaz.

Ey dost! Yükü olan hesaba çekilir varlığından ötürü. Yükünü teslim eden selamettedir fakrundan ötürü. Kâmillerin hamdı Hakkın verdiği emanetleri Hakka iade etmeleridir. Cüzi iradesi küllî irade içinde erimiş kul Hakkla görür, Hakkla işitir. Tasarrufu Hakka terketmiş olanın tasarrufu Hakkın tasarrufudur. Kendi iradesiyle kimlik kazandığını zannedenin varlığı sonradan olup, evveli yokluktur; "Görmezmisinki onlar kendi hayal ve vehim vadilerinde dolaşırlar" (Şu'arâ 26/225)
Hakkın bâtınî tecellisi sıfatlar ortüsüdür. Ubudiyete dönünen sadık kullarından müşahede edilir. Hakkın kullarındaki tecellisini görememeklerinden halkı küçümseyenler, enaniyyet kiri yüzünden "Rablarından perdelidirler" (Mutaffifiyn 83/15).
Akl-ı selim galib gelince hastası sona erer, "kimilerinin imanı ise azaba bağlıdır" (Şu'arâ 26/201) kin ve kibrin doldurduğu kalb Allah için değişir. Kendi zanlarıyla kendilerini aldatanlar, "şeytanî vehim ve yalanlara kulak verirler" (Şu'arâ 26/223).
Şöhret cennette olanın suretinin nerede olduğunun ne önemi var!
Selim kalb, bütünüyle safiyete ermiş o gönüldür ki korunma nûrlarıyla kötü duygu ve düşüncelerden korunarak hıfzedilir. (Nimel hâfizullah yâ hafiyzü ahfeznâ) En iyi koruyucu Allah Teâlâdır. Ey yüce koruyucu bizleri de koru..
Kalbin sıkıntı ve dertlerle arındırıldığını bu yolun yolcuları bilir. Nefsin sınavı onun en hassas olduğu noktalardadır. Her benlik zaafıyla sınanır. Bu sınav Hakkın rahmetinden olup, kalbin nefsaniyet kirinden arındırılması, enaniyyet hastalığından kurtarılıp, yalnızca Allah'a kulluk ihsanına erişmesi içindir. Rahmet sınavının farkına varamayan benliğe Allah şefkat ve merhamet eylesin. Duygusallığa yenik düşmeden, sızgın ve

yersiz şüphelerden arınmak, yaşanılan her olayda Hakkın fiilini Hakkın gözüyle görmek sekinet nuruyla mümkün olur.
Sıdk sınavına girmeden kimin sadık, kimin güvenilemez olduğu ortaya çıkmaz; "İnandık demekle hiç denenmiyeceğimizi mi zannediyorsunuz?" (Ankebut 29/2) yüce ayeti sınavın hem celâl hem de cemal canibinden geleceğini bildirir.
Allaha tevekkül eden insan Onun kullarına ve dostlarına güvenir. Herkezden kuşku duyarak yaşamak nefse eziyet etmek demektir. Böyle bir kimse, "Allah uğruna eziyete uğradığında, insanların fitnesini Allahın azabı gibi kabul eder" (Ankebut 29/10) gerçeği anlayabilecek kabiliyette yaratılmış olmasına rağmen olumsuzluktan vazgeçmemekte direnmek, sufi âlemde "yeryüzünde fesadı yapmak" gibidir. (Ankebut 29/36) Zerre kadar nefsin payının bulunduğu bütün manevi hâllerde sıdkın hakikati tahakkuk etmez. Sıdkın olmadığı yerde sekinet de olmaz. Tevhid sırrının sekinet nuruyla gönlüne indirildiği sadıkın ilmi ümmül kitabdadır. Nitekim "Sadıkların varis olduğu cennet Cennet-i Naimdir" (Şu'arâ 26/80) İnançsız bir yaşam, işlenmeden kaybedilmiş cevher gibidir. Kim ne düşleyecekse iyilik ve güzelliği düşlesin ki hikmete erişsin." Andolsunki, biz Lokmân'a Allaha şükretmesi için hikmet verdik" (Lokmân 31/12). Şikayet şükrün zıddıdır. Fıtrat, değişimi kabul etmeyen bir hükümdür. "Doğrusu sen sevdiğini hakikate erdiremezsin. Fakat Allah dilediğini hakka erdirir. O hakka erecekleri bilir" (Kasas 28/56) yüce ayeti fıtratlardaki kabiliyetlere dikkatleri çeker. Değişimi kabul eden kabiliyet nefsin yöneliklerinden belli olur. Hiçlik toprağına yüzgözlenler hakkla Hakka yönelirler.

Ey dost! Allah yoluna gelenleri Allah yolunda gidenler bilir. Hiçliğin huzuruna hiçliğin erdemine erenler bilir.
Hangi inanç ve görüşte olursa olsun, gönüllerdeki sevgi ve dostluğun hiç kaybolmadığı tevhid sırrını Allah sevgisinde buluşanlar bilir. Gönlün gönlü bilip tanıması ezelden beridir.
Sıdk'ın sırrına, suretî âlemdeki sureti, ulvî âlemdeki hakikatiyle esmânın hizmetkarları bilir. Hikmeti ilâhiyle emrin mazharı olarak beşerî âlemde beliren, kabiliyetindeki lataifi melekûtiyetteki cevherden, kemâlâtını Hakk nûrundan alan mukarrebun bilir.
Sadıkların her üç âlemde de rızkı vardır. Dal hazfi âlem-i nasutdan, Sin hazfi alem-i melekûtdan, kaf hazfi âlem-i lahûtdandır. Sıdk ve sadaka sahipleri ehl-i yakîyn olup, "işte onlar sadıkların ta kendileridir" (Haşr 59/8). Nefsin fakiriyetini acz içinde idrâk edip, lütfu ilâhi ile Hakkın yüce "katından bir ruh ile desteklediği" kullar onlardır. (Mücadele 58/22)
En tesirli sözün hâl diliyle söylendiğini, hâlin hakikatini hakk olarak gönülde yaşayanlar bilir. Başarının ancak Allah'tan ihsan ile geldiğini çok nefisler bilir; "kim nefsinin cimriliğinden ve hırsından korunursa işte onlardır kurtuluşa erenler" (Haşr 59/9) Sekînet nûrunun celâl canibinden gelip, rahmetin tatlılığını da içinde taşıdığını kalblerinde nûru bulanlar bilir.
Ey öğüt! Sûizanın ve önyargılarından kurtulamayan insan kendini aldatmaya meyillidir. Oysa kimse kimseyi bir şeye inandırmak zorunda değildir; "Sen onların üzerinde zorlayıcı değilsin" (Ğâşiye 88/22) Taklitte kalan dindarlıkla, Hakkın "kalblerine iman yazdığı" ehl-i yakîyn'in safiyeti bir değildir ve lâkin, kimse kimseyi gönüllerinden ötürü yargılama yetkisine de sahip değildir. Kim hakikate yüz çevirirse, tercihleri nedeniyle sonucuna katlanmak

suretiyle "hesabe çekmek ancak bize aittir" (Ğāşiye 88/26) ayeti celilesi bu hikmeti dile getirir. Kişinin zann ve hayal âleminden hakka dönüşü Halık iledir; "Muhakkak onların dönüşü ancak bizedir" (Ğāşiye 88/25). Her nefsin Hakka dönüşü kendi sāfiyeti nisbetindedir- Nefsin ölümü kalbin selametidir. İnsanın insan olmasındaki hikmet ilāhi sırlara mazhar olmasıdır. Emmare benlik nefsiyle duyar, nefsiyle doyar. Şuūl sahibi insan Hakkla duyar, Halktan duyar. Hakkın nidāsı sessiz ve sözsüz olup, sese ve söze dönüşmeyi dikdğinde, kimi zaman kulun kendi ruhunun sesinden, kimi zaman tabiatın sesinden, kimi zamanda dostlarının sözünden hitāb eder; "Rabbine dön" (Fecr 89/28) hitābının, ferdin kendi sırrındaki hakikate dönüş olduğunu hakka dönenler bilir.

Ey dost! İlāhi sıfatlar nūru tecelli etmeden insan tek hod sırrının mahremi olmaz. Bilki şören göz senindeğil, Hakkın basir sıfatıdır. Duyan kulak senin değil, Hakkın semi' sıfatıdır. Tutan el senindeğil, Hakkın kudret elidir.

Sükūtun edeb, hayretin ibadet olduğu marifetullah deryasında ilāhi hikmetin sonsuz ve sınırsız yüceliğine ancak aşıklar şehadet eder, ancak gafiller hissiyat âlemine avdet için feryad eder. Basiret nūru aşıkların gönlüne göz olur. Tecelliye şahid gönül sıdk'ın sırrına mazhar olur.

Kimlerin Allaha kulluk için yola çıkıpda bazen riyāsetin, bazen siyāsetin, bazen şöhretin, bazende ibadetinin kulu olarak yolda kaldığına ibret gözüyle bakanlar bilir.

Hırs ve tamahın tevekkülün zıddı, kin ve öfkenin muhabbetin zıddı, kibir ve ihtirasın selāmetin zıddı olduğunu kulluk toprağına yüzsürenler bilir.

Ey gönül! Mevlâya gel de inâyet ruhunu vechinde göre.
Aşkın mihrabında Mahşûfun nûrunu gönlünde göre.
Deryanın ne başı belli ne de sonu. Gaflet-in
gûpranına dal da Hakk nûrunu zâtında göre.

Gönül kadehinden yansıyan nûr özsarabının rengine görünür. Ol cevherin zâtı renksiz olup, nefsin yedi semâsının rengine bürünür. Zât-ı Hakkın vechine yönelen her benlik Hakkın rahmet okyanusunda kendinden geçer. Bilki, Hakkın vechi cemâli rahmetin ta kendisidir. Nefsin sâfiyetine kavuşmuş her gönül Azîz ve Vedûd Allâhın vechine dönüktür; "Rabbine selîm bir kalb ile yönelmişti" (Sâffât 37/84). Hakkın nazarına mazhar olmayan gönül ehl-i kalb değil, Hakkdan duymayan kulak kulak değil, Hakkı görmeyen göz göz değil!; "Onların kalbleri var da anlamazlar, gözleri vardır da görmezler, kulakları vardır da işitmezler" (A'râf 7/179). Paslı aynadan ancak vehim ve hayaller yansır. Gönül aynası benlik pasından arındıkça Hakkın nazargâhı olur. Hakk Teâlâ ne lütfederse ona onu duyurur; Ne ihsân ederse gönlü onunla doyurur. Hakkın ihyâ ettiği muhyî gönül odur ki beden kabrinde sıkışmış gönüllere ses verir.

Ey azîz! Hakk Teâlânın kendi zâtını tesbîhi, Onun isim ve sıfatlarındaki nûruyla hâmil tecellîsidir; "Semâlarda ve arzda ne varsa Onu tesbîh eder" (Haşr 59/24) Bâtında ve zâhirde tecellî ettiği her bir sıfat ismin nûrundan yansıyan suret ve şekillerde, Esmâ-ül Hüsnâya mazhar olan her şey Onundur. Örtülü ve örtüsüz "göklerdeki ve yerdeki herşey" Zâtını tesbîh eder. Sıfatlarıyla bâtın, Ism ve şekilleriyle zâhirdir. Sûret nûruna suret giydirmesi itibâriyle Hâlik, tecellî ettiği her birinde özel olması itibâriyle Bâri', hepsinin kendi katında mahfuz

tuttuğu hakikatleri itibariyle Musavvirdir. İzzetine ve şanına layık olacak şekilde emsalsiz yüceliğini övmesiyle Azîz, Tecelli ettiği her mertebeden hakkını hikmet ile izhar etmesinden ötürü Hakimdir. Kullarındaki hâllerin hakikati Onun şuûnudur. Gönüllerin hâlden hâle dönüşü, Hakkın her an yeni bir şekilde bulunmasındaki hikmet nedeniyledir. Gönülleri hasıl eden her şe'n, tecelliye mazhar mertebelerde kendi Zâtına tesbih eder; "O halde tesbih et Azîym Rabbine" (Vâkıa 56/74) Kendi hakikatinin müdrikinde olmayan kulların tesbihi Esmânın bâtınında perçemleşir. Bu durumda ismin nûru kulun bâtınında örtülü kalır. Hakkın nazargâhı olan gönüllerdeki tesbih ise, deryadan sahile çıkarılan inci ve mercan misâli ilâhî isim ve sıfatlar, kulun ahlâkı ve ahvalinde belirgin ve bilinir olur. İlahi hikmet ve sırların idrâkinde yapıldığı için tesbih Rabbanî olur. Nefsini bilen Rabbini bilir sırrı kulun yaşantısında dile gelir. Özbenlikte tecelli eden hakk bâtından zâhire çıkmış ve kul kendindeki isim ve sıfatların şahidi olmuştur.

Ey dost! Tecelliyat nûrları tecelliye mazhar olacak kabiliyetlerin sırrına göredir. İmânın hakikatine mazhar canlar bazen bir bazende yüzbindir; "Onu yüzbin yahut daha da fazlasına gönderdik" (Sâffât 37/147) Bilki bir de yüzbin de Hakkın nazarında birdir. Yoksun ve kusurlu olsada, eğri ve kırık olsada kullarını Zâtına davet eden O'dur. Sebep ve nedenlere takılmak zann ve hayal dünyasında Nesiva Balığının yem olmaktır. Şayet benlik hatasını görmese ve "Allah'ı tesbih edenlerden olmasa (hakikatte) diriltileceği ana kadar balığın karnında kalırdı" (Sâffât 37/143, 144)

Ey dost! Gönlün delili deryanın sinesidir. Aşkın delili Seyfiliğin kendisidir. Benlikten vazgeçenin zekatı nefsin kimliğidir. Seyfiliği anımsatan her suret Hakkın cilvesidir.

Handân oduki, her baktığında Hakka şâhid olur.

Elvân oduki, büründüğü her renk Hakka ibâdet olur.

Kim kimi küçümseyip aşağılarsa, kendini aşağılayıp karalamış olur; "Ey iman sahibleri! Biriniz diğerini hafife almasın. Belki alaya alınanlar kendilerinden daha hayırlıdır." (Hucurât 49/11)

Kim kimden şikayetçi olursa bilsinki o, Hakkın fiilinden şikâyetçidir. Zirâ kulların ahvali Hakkın şen'idir.

Olumsuz düşünce sahibine zarar verir. Birbirinin aleyhine söz söyleyenin dili nefsinin aleyhine delil olur. Dil bozuk olursa gönülde bozulur; "Biriniz, ölü kardeşinin etini yemekten zevk alır mı?" (Hucurât 49/12)

Suçlama kasde olmaksızın yapılan tenkid yapıcı ise faydalı olur. Yıkıcı eleştirinin hiç kimseye faydası yoktur; "Allah, kasıtsız sözlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz fakat, kalblerinizde kasıtlı tuttuklarınızdan size sorumluluk yükler" (Bakara 2/225).

Nefsinin oyunundan habersiz insan her eğriyi doğru bellер. Bir faydasız bilgiden diğer bir fuzuli bilgiye koşuşturup kendini fazîletli addeder. Kısıtlı akılın maksada ulaşacağını zannedeр. Delîl olmayan akıl ve gönlün sorumlu tutulup hesaba çekileceğini bilmez; "İçinizdekini açığa vursanız da gizli tutsanız da Allah sizi onunla hesaba çeker. Dilediğine mağfiret eyler, dilediğine azab verir" (Bakara 2/284)

Yokluğunu kabullenemeyen iddia sahibi benlik evham ve zanlarıyla kendi nefsine zulmeder.

Deryaya ulaşan cüzi akıl derelerinin ne adı ne şanı kalır.

Marifetullah deryasında her düşünce yok olur. Bilki aklın yolu kısıtlıdır. Aşkın yolu Hakka ulaştırır.
Aşkda eriyen benlik şülfidanında ponca olur.
Halkdan Hakka dönüş benlik iddiasını terk ile olur.
Vehmindeki izafi kimliğini terkeden her can, ateşten rahmete dönmüş olur; " Rabbim sıdk içinde dahil et ve sıdk içinde çıkar "(İsrâ 17/80) niyazı, yaşanan her hâl ve tadılan her mânâdan Hakka sığınarak, Mutlak Varlığının gayrına varlık vermeyecek sâfiyette, Hakla Hakka dönüşün ifadesidir ki, nefsin ateşi Hakkın rahmetinde sönsün; Can özüne hâlisane dönsün.
Gönüller bir olunca yollar kısalır. Aşıklar Hakka yâr olur.
Ey aziz! Aşk olmasa nefret de olmaz. Nefret aşkın suretinde görünür. İyilik olmasa kötülük de olmaz. Kötülük iyiliğin postunda görünür. Hakikat olmasa zann ve hayal de olmaz. Zann ve hayal hakikatmış gibi görünür.
Vehmindeki varlıktan kurtulan insan sevginin gözüyle bakınca sevgili de sevenlerin gözünden bakar. Aşkın gözüyle her can Hakka bakar. Varlıktan kurtulan insan günahtan da kurtulur, sevaba sahiplenmekten de. Dünyadan da kurtulur ukbâya sahiplenmekten de. Kötülükler iyiliğe dönüşür. Selim kalb cennete dönüşür. Kim âleme hangi gözle bakarsa âlemde ona öyle görünür.
Kim muhabbetullah şarabından içerse her âlem ona hoş görünür
Kim neye gönül verirse gönül onun suretine bürünür.
Suretlerin aslına yönelen can ubûdiyet örtüsüne bürünür.
Hakkın vechine yönelen her gönül yokluğa bürünür.

Ey dost! Duygu ve düşüncelerini yüce ve temiz tut ki, gönülleri Ferahlatan hikmet, nurunla birlikte sunulsun. Kişi kiminle beraber olursa ondan bir koku alır. Gül başında dolaşki aşkdolu goncaların kokusundan nasibin olsun. Akbabalara yoldaş olursan kısmetin de leş kokusu olur. Her akan su güvenilir değildir, içinde nice yılanlar gizlidir. Her gönül inci değildir, içinde nice kibirler gizlidir. Nice gözler vardır velâkin kimileri kemgözlüdür. Nice diller vardır velâkin kimileri diken gibidir.

Öyle bir gönül bulki seni muhabbetullahla iyileştirsin;
Her noksanı örtüp, eksikliği yetkinliğe dönüştürsün.
Bilki inci de mercanda deryanın kaynağındandır.
Selim kalb inciyse, güzel ahlâk da mercandır.
Aşk kimdeyse zevk ve hayret ondadır.
Hakikat kimdeyse inciyle mercan ondadır.

Ne derd varsa başa gelen hep ikilikten gelir. Şu dünya ikilik âleminin süsüdür. Varlıkta paylaşılamayan ne varsa ikilik âleminin işidir. İkilikte ısrar edenlere verilecek cevab sükût meltemidir. Edeb örtüsü her canın büründüğü bir giysi değildir. Bilgisizliklerini bilgi zannedenlerin edebi edebsizliktir. Bilgisiz odur ki âlemdeki sırların peşinden koşturarak nefsindeki sırlara kayıtsız kalır.

Ey gönül! Dâvâda hakk isen dağlar gibi sabit ol. Deyişinde samimi isen talebinde kararlı ol. Ubûdiyet bahçesinde hakk yoluna toprak ol. Bilki âlem-i vahdete kavuşmak, ikilik âleminden ölmekle mümkün olur; "Sizi ilk yarattığımız gibi Ferd (tek) olarak bize getiriyorsunuz, (İkilik âlemi) dünyanın nimetlerine daldığınız hayallerde arkanızda bırakıyorsunuz" (Enâm 6/94) yüce ayeti Ferdâniyet sırrına erenlerin Hakkın huzuruna vardığını

bildirir. Cenab-ı Hakk uluhiyeti itibariyle ferdidir. İsim, sıfat ve fiilleriyle varlığı her mertebede ihâta etmiştir. İlk yaratılış gibi ferd olarak halk edilen insan ruhanî ve beşerî varlığı itibariyle kün emrinin mazharıdır. Kulun Hakka dönüşü yaratılışı gibi ferd olarak gerçekleşir; "ve o bize ferd olarak gelir" (Meryem 19/80) yani vahdet âlemine mutlaki ikilikten arınmış olarak ferdaniyetin ifade ettiği mânâ ve hakikat üzeredir; "Onların hepsi kıyamet günü Bize ferd olarak gelir" (Meryem 19/95) Zaman ve hayal âleminden soyunan her benlik, ikilikten uyandığı için kıyameti kopmuş gibidir. Suretten öze, alem-i farktan alem-i cem'e geçmiştir. Kûn (ol) emrinin sırrında insanın ilk yaratılışı (Ferdâniyeti) gizlidir. Her bir harf varlığındaki sırra işarettir. Kaf harfi âlem-i lâhutiyeden Zâtının hakikatına, Nun harfi âlem-i melekûtdan ruhanî varlığındaki sıfatlara, Vav harfi âlem-i nâsûtdan beşerî âlemde büründüğü isim ve emalleriyle hayatın tafsilatına yönelikitir. Kaf ile Nun arasındaki benlik kendi fıtratına uygun olarak âlemdeki yerini alır. Kalb temizliğine ve hakkânî sıfatlara yönelen her can kûn'ün sırrına ererek huzura bulur. Kalbindeki katılıkla her faydalı öğüde direnen, nefsin korkunçluğunu ruhun aydınlığına tercih edenler Zâtının hakikatından mahrum kalır. Özü değil, şekil ve kalıbı önemseyenler, Hakka kulluktan ve ibadetten kaçmanın mazereti olarak, beğenmeyip, küçümsedikleri kişilikleri örnek göstererek kendilerini kandırırlar. Bunlar varlık bilincini reddetmek suretiyle "Rahmanın zikrinden gafil olmaktan gelir. Onun başına bir şeytanı nedim vermişizdir artık o, onun dost ve yoldaşı olur" (Zuhruf 43/36) kalblerinde hakk aşkını değil, aşkın heyecanını sevenler üstelik, "kendilerinin doğru yolda olduğunu zannederler" (Zuhruf 43/37).

Ey dost! Nefislerinize malettiğiniz her iyilik kendinize yaptığınız kötülüktür. Zira iyilikler, ancak Allah Teâlânın kuluna olan ihsanıdır. İyiliklere sahip çıkmak, Hakka karşı gizli şirke düşüp nefse varlık vermek olur ki, bu da kişinin kendine yapabileceği kötülüklerden başka bir şey değildir. Kişinin varlık iddiası bütünüyle batıl olup hakikatten yoksundur. Batıla hakikatçasına kabul edenin hakikati yalnızca yokluktur. Ne garib bir çelişki dir ki; "Hakikati inkâr edenler, hakikati bâtılla çürütmek için mücadele ederler" (Kehf 18/56) Oysa bir şeyin görünen yüzü onun hakikati olmayabilir. Her şeyin hakikati onun içeriğindedir. Deryanın sahile bıraktığı kabukları deryanın zâtı sanma! Deryayı tanımak istersen deryaya dal, kabukla oyalanma! Sana sendekini anlatanla beraber ol, seni âlemle aldatanla değil! Bazıları "hayatın ancak dünyadaki dış görünüşünü tanır. Gelecekle ilgili varoluştan habersizdir" (Rum 30/7) Hakikat ilmi hakikat ehlinden alınır; zan ve hayale dayanan varsayımlardan değil! Bazıları da hakikatin ne olması gerektiğine kendileri karar verir. Kendi görüş ve yorumlarının dışındaki her görüş ve tevili dışlarlar; "Gerçeğin ne olduğuna nasıl hükmetmiş iseniz bizde neyin hakk olduğuna kat'iyetle hükûm ettik" (Zuhruf 43/76) Bilmedikleri gerçekten bahseden çoktur velâkin, hakikati bilen azdır. Dindarlığı anlatan çoktur velâkin, dini özünde uygulayan azdır. Gerçekleştiği kadar hakkın şahidisin! Yaşadığın kadar hayatın kâtibisin!

Bâtıl olan dünyaya bakışındır, dünyanın kendisi değil! Horlanılacak olan masivadır, insanın varlığı değil! Hor ve hakir görülen kimseyi sen kendi gözünde azîz bil

Zira, Hakkın tecellisine mazhardır. Nefsiyle övünen kişi yok değil bir Zira. Rabbına karşı iddiasında bâtıldır, öleştirip, aşağıladığı her mânânın kendi nefsinde de bulunduğunu görebilseydi, insan insana hiç bu kadar perde döşermiydi? Bilfiil açığa çıkmasa da, bilkuvve her mânâ her insanda mevcuddur. Ne varki her perde kendi kabiliyetinde olana kolaylık bulur. İnsanda samimî ben onu Hakkdan bil, kendi mertebesinde gör! Hiçbir hikmet olduğunu tadmayan, faydasız her bilgiyi hikmet zanneder. Hiçbir hakk olduğunu bilmeyen, bâtılı hakk olarak kabul eder. Bilmezlerki, "Allah Zâtı itibarıyla hakkın kendisidir" (Hac 22/62) yüce ayeti tevhid-i zâtı bildirir. "Onun varlığı haktır. Zâtını bırakıp O'nun dûnunda (gözlerinde) yönedikleriniz ise bâtıldır" (Lokman 31/30) ayet-i kerimesi tevhid-i sıfata işaret eder. Teşbih olarak yönelmedikleri her şeyin hakikati yine Allah'a aittir velâkin isim ve sıfat, Hakkın uluhiyetine ve yüceliğine ancak bir misaldir. Hakkın hikmet dolu şemileri marifetullah derya sında seyrederek hakikat yolcularını mânâ ve sır beldelerine taşır; "Görmezmisinki, ayetlerinden bir kısmını göstermek için gemiler Allahın nimetiyle denizde akıp gitmektedir. (Lokman 31/36) Nice gönüller ayetlerin ve manevî işaretlerin derinliğinde ruhanî yolculuklar yaparda, bu yolculuğun sonu gelmez; sırların hikmetine akıl ermez.

İyi duygularını kötü duygulara bırakanlara, için özüne, hakkı bilmeden bildiğini iddia edenlere yine de hoşgörüyle bak! Zira hakkı hoşgören, Hakkın hoşgörüsüne hak kazanır. Güzelliğin karşılığı güzellikler.

Ey dost! kim kime ezâ ve cefâ verirse onun mânevî yükselişinin vesilesi olur. Zirâ her sıkıntı ve üzüntü mânâ âleminin merdivenidir. Sevgilinin cefâsı nefsin fenâsının müjdecisidir.

Kişinin kendine varlık vermesi nefse azâb etmesidir. Yokluğa koşan kurtulur; iddiasında direnenin zülme yoğunlaşır. "Özbenliğine zulmedenlere, benzerlerinin azâbdaki payları kadar pay vardır" (Zâriyat 51/59) Bilki şikâyetin içinde azâb gizlidir. Şikâyet eden gerçekte kendi hâlinden şikâyetçi olup, özbenliğindeki hakka kavuşamadığı için sızlanmaktadır. Oysa Hakka kavuşmanın vesilesi şükürdür. Şükrün karşılığı en büyük nimet varlık günâhından arınarak Hakka vuslattır; "Allah'ın üzerinizde inâyet ve rahmeti olmasa içinizden hiçbiriniz ebediyen günahtan pak olamaz" (Nûr 24/21) Şu hâlde izâfî benlik ayıbından arındıracak olan yine O'dur. "Allah dilediğini temize çıkarır. Allah Semîdir. Alîmdir" (24/21) Halktan Hakka yol yoktur deyişinin anlamı budur; sen sende durdukça Sevgili uzaktadır. Sen senden kurtulduğunda Sevgili candadır.

Ey azîz! İlmin zekâtı ilimken, hikmet satışa çıkarılırmı? Aşkın zekâtı sevgiyken, aşka karşılık beklenirmi? Bilginin uygulama yeri dünya iken amellerini âhirete erteleme! Yüce Rabbimiz kusurlarımızı örterken başkalarının ayıbını yüzlerine vurma! Hata ve kusurları sevgiyle örtenin kendi ayıbı da örtülür. Kötülüğü dile getirenin sonu, dilinin söylediği gibi olur. Derdine deva verecek varlık gönüldeyken Onun kapısına yönelme! Yaşarken ölümü yoldaş et nefsine başlangıcını unutmasın! Ne dünya büyüsü ne de âhiret nimetlerinin cazibesi seni Halikdan alıkoymasın; Nimetler maksadın yerini almasın.

Bilki Hakkla halvet, halkla sohbetten evlâdır.

Gönül kazanmak, gönül kaybetmekten evlâdır.
Doğruyu eğride arama. Eğrilerle düşüp kalkanın doğruluğu eğrilir. "Doğru yola çekip götürmek Hakka aittir" (Leyl 92/12) Dostluğu çıkar için olanları dost bilme. Dost odur ki, sen âhirete intikâl etsen de dostluğu bâki kalır.
Dostluğun ölçüsü dürüstlüktür. Hayatın her anını Hakkın huzurunda bulunmanın bilincinde olanlar, özüyle sözü bir olmanın dürüstlüğün temeli olduğunu bilirler. Zîrâ doğru söz doğru amel binanın temelidir. Eğri söz temelsiz inşa edilen yapı gibidir. "Allahtan sakının, doğru söz söyleyin ki amellerinizi yolunda koruyun" (Ahzâb 33/70)
Ey dost! Vehim zihnin yalancısıdır. Gönül neyse söyler, söyler. Zihin kurmacası sanal âlemi perçelemişçesine kişiye yutturur. Hakka teslim gönül ise Hakkı Hakkla Hakkda yaşatır. Her evham ve korku nefsine taşıttığın ağır bir yüktür. Evham dan doğan olumsuz beklenti kalmazsa, kaybetmek korkusunun da kalmayacağını unutma! "Kim Allaha ve peygambere itaat ederse bütün korkularından kurtulup en yüce makamına ermiş olur" (Ahzâb 33/71) İtaat etmek, vahdet evinde benlikten vazgeçmek demektir. Nitekim cemiye girerken. Varlıktan soyunmanın sembolü olarak nalınlar çıkarılır. Emniyet riddesinden arınan insan Hakka vuslatın yolunu Hakka itaatte bulur; "O ki (can) malını verir (nefsinden arınır" (Leyl 92/18) aşkla akan gönül dereleri, muhabbetullahla nehre dönüşür. Nehirler rahmet deryasına varınca gönüller mârifetullah ummanında kaybolur.

Ey dost! Mânevi kazanımlar kişinin gayretine kalmadan da ona ulaşır. Zîrâ, Hakkın cezbesi her gayret ve ibadetin şevkindedir velâkin, kula düşen gayreti elden bırakmamaktır.

Halk, kendi benliğinin dışındaki varoluşu idrâk edemediğinden hakikata tahkik getiremez; Bencillik âleminde yaşayanlar benliksiz yaşama akıl erdiremez. Kullarını izâfî benliklerinden arındıran varlık yine O'dur. Kişi kendine varlık verdikçe her ameli günah olur. Varlık günahından arındırmak üzere mümin "Kullarının tevbesini kabul eden, (nefislerine yaptıkları) kötülükleri bağışlayıp, yaptıklarınızı bilen O'dur" (Şûrâ 26/25). Huzur ve yakîne ermemiş mümin Hakkı her âlemde arar da ışıldamasından daha yakın Zâtındaki sevgiliyi göremez olur. İşin aslı, ehlince malumdurki Hakkı gören yine Hakkın kendisidir. Halkdan gafil her can uykudadır. İkilikten öldüğünde uyanır, kulun vehmindeki varlığın hiçliği anlaşılınca bâtınındaki ilâhî isim onda zâhir olur. Böylece ferdin amelleri özbenlikteki hak ismin hakikati üzerine olur. Bu mânâda, gönüllerin tek bir gönül olduğunu idrak eden insan, gönül kırmaktan hayâ eder. Kırık gönüllerin Allah'a ait olduğunu bilen ârif Allah'tan hayâ eder. Mânâ âleminde yaşayan mümin üzerindeki en etkili söz kulun kendi sırrından duyduğu Hakkın hitâbıdır. Yaşamın her anında Hakkın huzurunda bulunmanın bilincinde olduğu için, nefsine varlık vermekten hayâ eden bir garîban, Hakka kavuşturacağı için ölümden korkmuyormuş velâkin, bedenindeki ârızalar nedeniyle zaman zaman can çekiştiği için Rabbına niyâz edip, can çekişmeksizin fenâ âlemini terk etmeyi dilemiş. Yine sarsıcı bir hâlin ardından namaza durduğu bir gece gönül cânibinden bir hitâbla eriyip, kendinden geçmiş. Yaptığı

dua için tevbe edip Rabbından Rabbının mağfiretine şiddetine muş ? Şaibane titretip sorsan hitâb şöyle imiş; "Sen kö sevgiline kavuşmak için can atarken, sevgili için can çekişmeye O değmezmi!"

Ey aziz! Her hâlden razı olanın hâlden hareketsiz kalanmı! Hakka vuslata dileyen insan kendinde varlık barındırırmı! İradesini sevgiliye teslim eden kulun nefsi için tercihte bulunacak bir murade kalırmı! Nefsin için yaptığın niyaz dahil, irâdeye dayanan her şey sana vebâl olur. İrâde dışı gelişen her şey Hakkın ihsanı olur; "İnsanlar ümitlerini (beklentilerini) terk ettikten sonra (hidâyet) yağmurunu indiren ve rahmetini her tarafa yayan O'dur" (Şûrâ 26/28). Her kim kendi muradını terk ile Hakkın muradına yönelirse onun irâdesi Hakkın irâdesi içinde eriyeceğinden Hakka teslîmiyetin ve ihlâsın nûraniyetine kavuşmuş olur. Hakka itaatin bâtınî anlamlarından biri de budur; "Ey huzura ermiş nefs! Dön Rabbına hem kendinden hoşnud hem de senden hoşnud olarak" (Fecr 89/24-25). Kendine varlık vermeden Hakkın huzurunda durmakta istikrar kazanmış ve nazarı Hakkın gayr-ı hiç bir âleme kaymamış benliğin ruhanî mekânı Cennet boyutudur. Zira Hakkın varlığında kendinden fânî ve Hakkın varlığıyla bâkî kâmil nefsin hâli has kulluğun idrakında dâimî hoşnudluktur.

Hakkı tanımayan, O'nu tarif eder. Hakkı tanıyan O'na hizmet eder. Ücrettekiler özdekileri göremez. Özdekiler şekille ilgilenmez. Kişinin sıkıntısı kendi varlığından ileri gelir. Varlıktan soyunan insan her hâlinden hoşnud olur.

Ey dost! Sabır rızayla buluşursa gönüller gülistan olur. Huzurun işareti kalbin Hakkdan gafil olmaması, rahmetin işareti lütuf deryasında varlıktan soyunmaktır; "Allah has kullarına çok lütufkardır" (Şûrâ 42/13). Hakkın tecellisine şahid olmaları nedeniyle herkezi ve herşeyi olduğu gibi kabul edenler, hoşnudluk içinde vahdet deryasına dalıp, sen-ben kavgasından âzâd olmuşlardır; "Sizinle aramızda çekişme kalmamıştır." (Şûrâ 42/15)

Hakkın tecellisi Hakkın kemâlâtının delilidir. Kalıb ve suret itibâriyle varlık kazanmış görünen "hiçbirşey O'nun misli (benzeri) değildir" (Şûra 42/11); Zât-ı Hakk beşeri sıfatlarla değil, ilâhi sıfatlarıyla "işiten, görendir". Tecellî sırrına erdirmeği dilediği kullarını ilham ve sahih rüyalarla Zâtına cezbeder. Kişisel gayret ve iradeleriyle hakkı talep edenleri de bir vesileye bağlayarak kendisine yönelmelerine hidâyet eder; "Allah dilediğini seçer, hakka yönelenleri de hidâyete erdirir" (Şûra 42/13) Zâtına seçtiği kullarının mürşidi O'dur. Bu zümrenin gönülleri Latîfin lütuf deryasında kaybolmuş, suret, şekil ve kavram maskarasından arınmışlardır. İlimleri hikmet, halleri vahdettir. Ferdaniyet gülünün kokusuyla mest olmuşlar, kurbiyet şerbetiyle fakrı tadarak, iradelerinden fânî olmuşlardır. Fakrın sırrında yakîn nûrunu bularak cüzide ne varsa küllîye teslim etmişlerdir.

Buna mukabil kendi irade ve gayretleriyle gafletten hidâyete, bâtıldan hakka yönelmeyi dileyen kullarını da Zât-ı Hakk, suret-i halk olan misalleri örnek ve vesile kılarak kendisine ulaştırır. Hakkın Zâtına seçtiği cezbe ehli, lütuf mertebesiyle izâfî varlıktan soyunduğundan, gizli şirk kafesinden uçup, hürriyete kavuşmuştur, velâkin vehimlerindeki sanal kimlikleri yüklenmeleri nedeniyle gizli şirkteki zümreye tevhid sırrını taşımak ağır gelir;

"Allaha ortak koşanlarsın (müşriklerin) çağırdığı din (Tecelli sırrı) onlara ağır gelir" (Şûrâ 42/13) Kitelem ehli tevhid için bütün diğer Mutlak Varlığın tecellisini bildiren hakikat-ı muhammediye nurunun yansımaları iken, izafi benlikleriyle Hakkın varlığına ortak koşanlar tevhid sırrından ve yalın nurandan mahrumdurlar. Bu nedenle kelimenin lafzında kalıp, kelimenin mahiyetini kendilerinde yaşamadıklarından, hakikat hakkındaki zann ve şüphelerinden de arınmamışlardır; "Kitaba varis kılınan müşrikler (Allaha ortak koşanlar) onun hakkında koyu bir şüphe içindedirler" (Şûrâ 42/14)

Ey aziz! Salih amellerine bakan, amellerinin kulu olur. Hayrın şerçekleşmesini nefsinden bilmeyen insan Allahın kulu olur. Her çiçek kendindeki tohumun ürünüdür. Her cihanmend vahdetin mührüdür. kimileri kendindeki ilminden söyler; kimi gönüller kalem olup Hakkdan söyler. kim aşk ile söylerse, ümmül kitabdan söyler "O dilediğini rahmetine daldırır, (özbenliklerindeki tecelliyi inkâr ile) nefislerine zulmedenlerin ne dostu ne de yardımcısı yoktur" (Şûrâ 42/8) Hakkın Zatî tecellisine mazhar kıldığı has kullarından himmet ehli olanlar emr âleminden bir nur ile desteklenmiştir; "Kullarımızdan dilediğimizi onunla sırat-ı müstakime eriştirecek bir nur kıldık" (42/52) O nur, tevhidin ruhunu hıfzeden, ayetlerindeki hikmetle mümin leri aydınlatan kur'an-ı kerimdir. kim onu ilham ve keşif yoluyla Hakkın okutmasıyla okursa sırrına erer. kendi gayreti ile idrak etmeye çalışanları çaresiz bırakır.

kendi iradesinden soyunmuş tevhid sırrının mazharı olan kullar, yakîn nuruyla " Allah yolunda mücahede eder, (kendilerini eleştirenleri hoşgörüp) kınayanların kınamasından da çekinmezler" (Maide 5/54) Zira kendilerine ait bir kimlikleri kalmamıştır. Huzur ve marifet nuru "Allahın bir lütfudur onu dilediğine verir" (5/54)

Ey dost! Şeriat ehline şayet Allah kâfi gelseydi, Cennet hayali ve özlemi içinde olmazlardı; "kim Allah'a tevekkül ederse O, ona kâfidir." (Talak 65/3) Tarikat ehline şayet Allah kâfi gelseydi, seçtikleri yolun ayrıcalığına ve amellerini önemsemezlerdi; "Veli olarak Allah kâfidir. Yardımcı olarak da O yeter". (Nisa 4/45) Hakikat ehline şayet Allah kâfi gelseydi, kendilerinde ne isim, ne sıfat, ne de kimlik barındırmazlardı; "Allah kuluna kâfi değil mi?" (Zümer 39/36).

Teklik, halvet içindeki kişinin yalnızlığı değildir, topluluk içinde de gönülde ve sözde Hakkın gayrının bulunmamasıdır. Zâtı ve sıfatlarıyla Vedud olarak Allah'ın yeterli olduğunun bilincinde olmaktır; "De ki; Allah bana yeter" (Tevbe 9/129) sırrı, özbenlikte tecelli eden hüviyetin hakikatini dile getirir.

Taklidi iman sahipleri, deryanın kıyısında bulunmakla avunur. Tahkiki iman ehli, deryanın koynunda görsel kimlikten arınır. Dildeki tevhid, içinde gizli şirk kokusu barındıran tevhiddir. Gönüldeki tevhid özünde Hakkın gayrına barındırmayan tevhiddir. Taklit ehli yokluğu varlık bilir. Tahkik ehlinin yokluğu mutlak varlığa karıştırır.

Şeriat ehli halkı gözetler, Hakikat ehli Hakkın tecellisini gözler. Şeriat gözü suret ve amelleri görür. Hakikat ehli, eşyanın hakikatini ve amellerin gerçek sahibini görür.

Arifin kıblesi gönlündedir. Gönül nereye yönelirse yönelsin, Allah'ın vechine yönelmiş olur. Zira Onun gayrı yönelinecek bir mevcudiyet yoktur.

Dünyahayatına önemseyenler, âhiret havarisi rolünde halka nasihat ettikleri iddiasıyla kibirlerini teşhir ederler. Oysa bir bedel karşılığı halka nasihat, Hakkın lütfunu inkâr etmek gibidir. Halka nasihat olarak her zerrede Hakkın tecellisine şehadet

Örnek nefse yeter. Kim kimi küçümseyip hesaba çekerse, Ahirette en çok o hesaba çekilir. Kim kime şefkat ve merhamet gösterirse, merhamet ve mağfirete en çok o mazhar olur. Olumlu düşünceden olumlu netice, olumsuz düşünceden menfi netice hâsil olur. Nefsin arındırılması, kendisi ve karşısındakiler hakkında yersiz duygu ve zanlardan arınmasıyla başlar, varlık davasını terk ile son bulur. Allah'a kul olan, herşeyden özgür olur; Nefsine kul olan, herşeyin esiri olur. Güzel ahlâk fikrî sâbitler üzerine kurulamaz. Niyeti belli olmayanın samimiyeti de belli değildir. İnsanlara güvenmeyenin Allah'a da tevekkülü tam değildir. Ey aziz! Şeriat namazı beden ile, muhabbet namazı gönül ile, ruhun namazı yakîn ile, sırrın namazı lütûf ile'dir. Bilki Hakkın lütfu Rabbanî nurdur; "Allah'ın kalbini (tevhid sırrına) İslâma açtığı (Rabbanî lütfa mazhar olan) kimse Rabbinden bir nur üzerinedir" (Zümer 39/22) Hakkın tecellisini hikmet üzere müşahede lütfu ilâhî olup, en yüce nimettir.

Tecellinin şâhidleri kimin zaman celâlin şiddetine, kimin zaman cemâlin işvesine tanık olarak, hayret deryasından bir an için dahi olsa ayrılmak istemezler. Gönül gördüğünü açıklamak ister. Ruh ise sükûtu tercih eder. kalbini mânâ ile besleyenle dava ile besleyen arasındaki fark, arısuyla atıksu arasındaki tahur farkı gibidir. Ölçülü sözle ölçüsüz söz arasındaki fark gül ile diken arasındaki letâfet farkı gibidir. Nefsi kirinden arındıran vesile güzel sözdür. Zira, "Güzel söz Ona yükselir. İyi davranış onu yükseltir" (Fatır 35/10). "Tatlı bir dille ifade edilen her ikâz dinleyene huzur verir; "Güzel söz ve kusuru bağışlamak gıybetten eziyet getiren bir sadakadan daha hayırlıdır" (Bakara 2/263)

Eydost! Sen kendine faydalı olmadıkça, halk senden nasıl fayda bulsun! Sen kendinden razı olmadıkça Hakkın rızası nasıl hâsıl olsun! Yakîn olmadan huzur olmaz. Huzur olmadan ilim kâmil olmaz. Bilki Hakkın gayrıyla huzur mümkün değildir. Nefsine itibar arayanın Hakkla yetinmediği bellidir. Bâtındaki hakikat ne ise Zâhirdeki Fiilde odur. Dünyadan hem şikâyet edip, hem de ondan vazgeçmeyen benlik sancısı değildir. Gönül cenneti ise dertler yumağında gizlidir. Sır âşikâr olunca herşey Onun varlığına büründü. Kendinden kendine tecelli eyleyen her mânâ ve Fiil lisânı Hakk olur. Sırra yönelmeyen bilgi ise nefsin fantezisinden ibarettir. Kulun Hakka vuslatının kapısı tevbedir. Varlık iddiasına tevbe, Hakkın kulunu Zâtına dost seçmesiyle gerçekleşir; "Sonra onu Zâtına seçti de tevbesini kabul etti" (Taha 20/122). Hakkın vuslatına hasret çekenler edeb ve takva örtüsünden ayrılmazlar. Vuslatın hazzına erenler ise nimetlerden sakınırlar. Zîrâ nimete gözü takılan ârif Hakkı müşahededen mahrum kalır.

Ey azîz! Acıkmamanın fazileti dünyaya karşı duyulan tokluk, onun bâtını nimeti mânevî doygunluktur. Varlık davasından soyunan fakirin çıplaklığını Rabbanî nur örter. Yaşamın her anında Rabbın huzurunda bulunma bilinci selîm kalbdeki mânevî cennet boyutunda gerçekleşir; "Doğrusu senin acıkmaman ve çıplak kalmaman ancak Cennettedir" (Taha 20/118). Mânevî doygunluk, lütfu İlâhiyle ikrâm olunan o nurânî feyzdir ki, ondan daha haz ve şifâ verici bir irfan sofrası yoktur. Ruhanî susuzluk, feyzî akdes ırmaklarından akan hikmet ile giderilir. Dünya hayatının yakıcı etkilerinden ancak Hakkın gölgesine sığınan kurtulur; "orada ne susarsın ne de güneşin sıcağında kalırsın" (Taha 20/119).

Benliği ruhanî boyuttan nefsanî boyuta düşüren şey aslı ve hakikatı olmayan kuruntulardır; "Şeytan vesvese de bulundu" (Taha 20/120)

Evham ve vesvese kalbe taarruz eden sanal virüsler gibidir. kuşku ve kaygı bunların varlığını kabul etmezseniz, sizden alacağı enerjiden mahrum kalarak yokluğa giderler; "Hakk geldiği batıl gider".
Hakkın kulunda görmeyi murad ettiği kemalatta hem ilim hem de hâl ile Onu her an zikrederek ve emirlerine uyarak nihayetine sığınabiliriz. Belki manevi cennet hâlinin zıddı dünya hâli, rızanın zıddı gazab, manevi doygunluğun zıddı nefsin bitip tükenmeyen açlığıdır. Ehli köpeklerin dünyası vurulduktan zincirin ucundadır. Şereflendirilmiş velâkin özgürlüğündeki bir an habersiz insanın zinciri nefsinin ucundadır. Köpekleri kemikle avuturlar. Halkın aldandığı kemik dünyadır. Sahiplerine duydukları vefadan ötürü köpekler, onların eziyetlerine tahammül gösterip sadık kalırlarken, muhabbet iddiasındaki insan, başına gelen en ufak bir sıkıntıda feryad edip, Hakka olan vefa borcunu edâ etmekten kaçınır. Oysa Allaha tevekkül her hâl içinde Allaha teslimiyet demektir. Nefsinden vazgeçmeyene müslüman denilmez, iman sahibi denilir. İmanın hakikatine yükseliş de Yaratıcıyı ve Onun sanatını tanımakla mümkün olur. Onu tanımak halkın aldandığı bilgiyle değil Ondan gelen feyz ve lütuf ile gerçekleşir; Hakiki ibadet de öyle! Beşeri âlemde duygusallık önplanda olup, sebep ve nedenlerle teferruata takılınırken, ruhanî âlemde tecelli eylemeyen ilâhi isimlerin nuruyla yol alınır. Tevhid sırrını bilmeyenler aynı nurun bir başka vakit ve suretteki tecellisini yeniden bedenlenme olarak algılarlar. Oysa Ferdaniyetin hakikatini yaşayanlar için tecelli eden Zât birdir, isim ve sıfatları Onun nurundan gayrı değildir; İkinciyi olmayan Ferdin tekliğinde kimdir reankarne olan, vehim ve kuruntudan öte! Bilenler edebe büründüğü, bilmeyenlerin hezeyanı kendi cehaletleri nedeniyledir. Varlık iddialarıyla şaşkınlık uykusunda darlar nefsaniyet çabuklarıyla dünyada dolanırlar. Hafî odur ki, bütün sıfatlardan soyunmuştur, Tevhidde yolculuğa, Hakkın kitabıyla yol alır.

Ey dost! Kimsenin ilmini küçümseme; Her birinin bilgisi Allah'ın ona açtığı ilim kadardır. Kendini bilmeyeni hoşgör, bilse o da seni hoşgörürdü. Bilki ölüler ölüleri gömer; Diriler ölümsüz Diriyle dirilirler. Kişinin kendini önemsemesi ona değer kazandırmaz; Başkalarını kendinden değerli bulması değerini artırır. Dünyadan vazgeçmeyen bir kalb, kendinden arınmayan bir nefs özgürlüğü teneffüs edemez. Görünümüne gelmeden önce senin için dünya yoktu, ölmeden önce nefsinden ölen için de yoktur. Hakikat şehidi odur. Ruh sırların şahidi, kalb kendi kabındakilerin şahididir. Kalb dile geldiği, içinde ne varsa onu açığa çıkarır. Manayla dolu gönül güzellikleri dile getirir. Dertle dolu kalb halkın kusurlarıyla ilgilidir. Sırra ehil olmayan kalbe ne söylesen boş gelir! Gönül Rabbine kaçmışsa kulun elinden ne gelir! Hakikati bilmek, hakikata uymadıktan sonra kime ne faydası var! Hikmet sır sahibine verilen bir ilimdir ki, "Allah rahmetini dilediğine tahsis eder" (Bakara 2/105); Rahmetin kulu kuşatması mağfiretir. Eşyanın hakikatine görmeyen göz gaybı merak eder. Tecellinin şahidleri Hakkın huzurunda sükût eder. Her kim değişime direnirse, özbenliğine azab etmiş olur; "Allah kâfirlere hidâyet etmez" (Bakara 2/264) Nurun bulunduğu yerde zulmet olmaz. Kibrin barındığı kalbde nur bulunmaz. Alâ'nın hakikatini müdrik insan için renkten renge bürünmek onun huzurunu bozmaz zira, her renk sanatçının sanatını ifşasına vesiledir. Tevhid sırrı tevhid diliyle açıklanır. Tevhid dili hâl ile hakkı yaşamak Hakkın payına bakmamaktır. Aşk odur ki, sevgili görüldükten sonra hiçbirşey görülmez olur. Sevgili olmadıktan sonra ne sevgi ne de sevgili bilinir. Halık Teâlâ kulunu Zâtına cezbedip, mânâ ve sırlarını ona açmayı murad etmişse önce hakkal yakîn mânâyı yaşatır sonra aynel yakîn mânâların hakikatlarına onu şâhid kılar ve ilmel yakîn o mânâ ve sırların ilmini ona açıklar. İbadet o zaman gerçek anlamını

bulur; Alınan her nefes, her surette ve hâlde Hakka Hakkla hamd ubudiyet olur;" Onlar, ayakta, otururken, yan yatarken Allahı zikrederler" (Âl-i İmran 3/191) âyeti kerimedeşeçen onlar'dan kasıt, tevhid sırrının müdriki, akıl ve gönlü selim olan ferdlerdir; Ulûlelbab. Buna mukabil kendi gayret ve ameliyle hakka ermeyi dileyenler ilme'l yakîn şeriata uyarak, gönül gözlerinin açılması için ayne'l yakîne taleble Halıkdan hidâyet nurunu niyaz ederler. Kulun hidâyet niyazı, "ihdinassıratalmustakîm" ile doğru yola iletilmeyi umud etmektir. Kulun duasına Hakkın mukabeli hidâyet nuruyledir; "Tarafınızdan size bir hidâyet (rehber) geldiğinde kim ona uyarsa, artık böylelerine korku yoktur, mahzunda olmayacaklardır" (Bakara 2/38). Kim ki sünnete uyar ve "Allaha kavuşmayı umarsa" (28/5) onun gönülgözü hidâyet nuruyla açılır. Yakîn nuru gelinceye kadar benliklerindeki korku ve endişeden tamamen kurtulmayan ve tevekkülün hakikatiyle tahakkuk etmeyen, velâkin namaz edâ etmeye çalışanlar için "namaz tamamlanınca, ayakta, otururak, yanlar üzere uzanmışken hep Allahı anın, güvene erince namazın hakikatına kavuşun zîra namazın edâsı müminler için vakte bağlanmıştır" (Nisâ 4/103) davetî verdi.

Ey dost! Âl-i İmrân suresindeki ayette vakte bağlı tutulmamızın, alınan her nefeste Hakkı zikredenler gösterilip, Hakkın seçtiği kullarına lütûf ile rahmet ettiği bildirilmiştir. Nisâ suresindeki ayette ise salatın belirli vakitlerde mümin kullara yazıldığına işaretle Hakkın hidâyet nuruyla rahmet ettiği bildirilmiştir. Hakikat namazı sıddıkların, vakte bağlı salat salihlerindir. Lütûf nimetle sınanır, ilim hikmetle. Hayat ölümle sınanır, vefa ahde vefayla. Hakka kavuşan ferd, Zanlardaki mabuda tapınmak bilincinden, Allaha kullak (ubudiyet) bilincine ererek salatı yaşar. Tedbir ve irade kişide varlık gerektirir. Varlığının tümünü Allaha teslim edenlerin tedbir ve iradeleri Hakkda fânî ve "onlar" Hakkın murâdı ve ahlâkıyla bâkîdirler

Ey dost! Nefsi küçümseme. Cehennem ateşi neyse nefsin şerri de odur. Nefsini öldürmeyeni kendi nefsi öldürür. Kimileri nefsin her talebini kendine hak görür. Kusurlarını görmeyenin ahlak ve edâbına düzelt-mek-ten yana nasibi yoktur. Her can kendi nefsiyle uğraşsa, karşısın-dakiyle uğraşmaz. Kalbler huzura kavuşsa, çatışma kalmaz. Bâtın, hakikatlerin hakikatına yönelir; Zahir, şeriatın hükümlerini yerine getirir. Şeriatın talibi ve takipçisi çoktur velâkin hakikat özlemini duyan azında azıdır. Doğru yola erişmeyen eğri yolda kalır. Yaşamadığı bir şeyi diline dolayandan hayır bekleme; "yapmadıkları şeylerle övülmekten hoşlananların azabdan kurtulacağını sanma" (Âl-i İmrân 3/188). Edeb ahde vefa gerektirir. Verdiği sözü unutup rahatını düşünenlerden olma. Tatlı dil güzel ahlâkın ürünüdür. Gönüldeki çıbanda ithamedici dilin. Marifet deryasına dalmayan bir kalb, kimin hangi mânâ derinliğinde olduğuna nereden bilsin! Hakikat ve sırların müziğini özünden duymayan kulak, bestekârı nasıl tanısın! "Şüphesiz sen (yaşayan) ölülere duyuramazsın" (Neml 27/80).

Yaşam ağacını yalnızca bu dünyadadır sanma, onun mânâ ve sırrı ukbadadır. Hevarsa Cennet boyutunda yansıması dünyadadır. Âlem-i lahutdan ışıldayan İlâhi isim ve sıfat nurları alem-i nasut-daki suretleri aydınlatır. Ruhaniyet güneşinin ışığı geri çekildiği karanlıktan başka geriye ne kalır! Hakkın nur-u cemali aşka gel-mese güzellik nasıl can bulsun? Can özüne varmasa perdesizlik sırrı nasıl zâhir olsun? Hep aynı can kuşudur, sırlar açıldıkça boyut değiştiren. Tevhid nuruyla benlik kafesinden uçup giden; "Bir kuşki anka misali," kökü arzda dalları semâda olan ağaçsın, (İbrahim 14/24) kudret âleminin sırlarının dallarında gezinir. İnâyetin lütfuyla hikmet ağacına "kendine doğru sallayınca (âşığın) üzerine (her bir harfin nurunca) taze hurmalar dökülür" (Meryem 19/25).

Bilki vesveseden mülk ve şanat oluşmaz. Bâtıl hakkın yerini alamaz. O halde seçip ektiğin tohumdan yetişen öyle bir ağaç olsun ki onu Hakkın inâyeti yetiştirmiş olsun. Teslimiyetin huzur ve sevgi meyvasından "giyenlere kolaylık olsun" (Mü'minûn 23/20); "Ateş dokunmasa bile (çevresine) ışık saçan nur üstüne nur olsun" (Nûr 24/35) Muhabbetullah aşkıyla kuruşan ağaçtan Hakk kelamını Musa (a.s.) gibi duyanlar olsun. İhtiyacın yalnızca Allah olduğu duyan canlara malum olsun. Öyle bir ağaç olsunki, sırlara tercüman, mânâlara "kalem olan ağaçtan Allahın kelimeleri tükenmez olsun." (Lokman 31/27). Öyle bir îmân ağacı olsunki, Hakkın çağrısını gönüllerinden duyanlar onun "altında sana (Hakka) bey'at ettikleri" ahdlarına vefâları sağlam olsun. Sekînet nurunun huzuruyla "kendilerine Fetih-i karib nasib olsun" (Fetih 48/18). "Allahı sevenler Allahın sevgilisine uysun" (Âl-i İmrân 3/31). Öyle bir ağaç olsunki "Cehennemin dibinden çıkan" (Saffat 37/64), insanın özbenliğine yakan "Zakkum ağacı" (Duhan 44/43) olmasın.

Ey aziz! Yasak meyve Âdem oğluna cazip gelirde, Cenneti önüne koysan ona vız gelir. kimden hangi öğüdü dinlediğine dikkat et, şeytan da "ben size öğüt verenlerdenim diye yemin verir" (A'raf 7/21) Nefsine ölümsüzlüğü sayan ölümü tadar. Nefsinden ölen dirliği bulur. İnsana dirilten şey hakikat bilgisidir; "Size dirlik verecek şeye davet edildiğiniz zaman ona uyun" (Enfal 8/24) yüce ayeti bu sırrı dile getirir. Benzer ayetlerin birbirinin tekrarıdır sanma; Hakkın kelamında tekrar yoktur. Her birinin mânâ ve sırrı ayrıdır. Mânâların hakikati anlaşıldığında mânâ yükselişte demektir. Her yükselişin de bir sınırı vardır. kimileri zâhirden, kimileri bâtından haber verir kimin nasibinde ne varsa onun sırrına erer. Sırrının sonu yoktur; "Allah Resulüne ektirdiği vaadeti, dilediği kimselerin üzerine yönlendirip, üstün kılar" (Haşr 59/6).

Ey dost! Yemenden eser nefesi Rahman, gönülden eser revhü reyhan.
Revhullaha eren Revhadadır. Nefsinden geçen sırrı emmadadır.
Musa (a.s.) gibi yalınayak Tuvada, yetmişi de Revhada huzurdadır.
Hafiler şahiddir ehlullah nuruna, nurların nuru ruhi Ervaha.
Bilki arifin vasıfı arzda takvası zemmadadır. Deryaya nedöksen kendini temizler; Revhullaha eren gönül de öyle.
Hakikat, kul için Hakkla Hakkın tecellisini keşf ve müşahedadır.
Hakikatlerin hakikatine ancak Zat-ı Hakk bilir.
Aşkın dile gelmediği bir an varmıdır? Varsa o ziyandadır.
Zannaki aşk yalnızca sendedile gelir. Kim aşıksa Hakka, aşk Meşuk'da dile gelir. Hakikat zakir olunca kulun batını hakkla dolar. Vesvese kalbe girince şüphe ve evhamda dolar; "Şu Likilik! ağacına yaklaşmayın yoksa zulmetapanlardan olursunuz" (Bakara 2/35) ikazına rağmen kibirdir onu sevgiliden ayrı düşürüp, kirleten.
Tevazudur kulu yüceltip, kemale erdiren. Aynı kapıdan girer nefsin emmad ve korkuları; letafet ve kesafet aynı sahnede sergilenir. Kimileri işin başından, kimileri sonundan haber verir. Kim Halk'dan haber verirse, sevgilinin âşumanından haber verir.
Marifetullah nurunun çeşmesi, Tesnim'den içenlerden her biri, manevi derecelerine göre nasiblenir." Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz" (En'am 6/83) hikmetince her kul manasına erdiği sırların mazharı olur. Ebrar, ayetlerin manasına ilmi ve şeri yorumle tefsir edenler, kaynaktan gelen hikmete kendilerinden bir katkı karıştırdıklarından sırla karışık şarabdan içerler. Velakin içtikleri, bütünüyle saf ve berrak değildir. Nimetlerin hazzı ebrarı (salihleri) kaynaktan alıkoyar. Cennetle meşgul olduklarından, nimetlerle gerdelenmişlerdir. Yakınlıkları kadar sırra şahid olan şehidler, kaynaktan ayne'l yakin içerler. Uzaklığın ve yakınlığın kalmadığı anda, varlıkları

Hakkın varlığında fânî, Hakkın ahlâkıyla bâkî kullar ise, masivaya karşı Hakkın mühürlediği kaynaktan âyetlerin tevilini hakkal yakîn içerler. Kadünni sırrın mânâ ve hikmetini dinleyen kalblerde misk kokusu bırakırlar. Onlar Teslimin gönüb, gönlün Teslim olduğu letafet ve sâfiyettedirler.

Salihler, şehidler ve sıddıklar arasındaki fark, ilmel yakîn, aynel yakîn, hakkal yakîn arasındaki fark gibidir (Metalib 20/27). Teslimi tadanlar için şeriat Allah, tarikat Allah, hakikat Allah olur. Cümle âlem, vahdet nazarından seyredilir. Görülen her şeyden önce Allah görülür. Muhammedi ruhtan feyz alan insanın ruhaniyeti sıddıkiyet makamında sabittir; " kim Allaha ve Resûlüne itaat ederse onlar, Allahın kendilerine nimet verdiği Nebiler, sıddıklar, şehidler ve sâlihlerle birlikte dir. Bunlar ne güzel yoldaşlardır " (Nisa 4/69) yüce âyeti ulûhiyyetten sonraki dereceleri bildirir. Hakkın muhlas kullarına Rabbani " kaynaktan doldurulmuş kaseler (ruhani feyzler) gezdirilir " (Saffat 37/45) velâkin içtiklerinde " zihnin karışasına yol açacak bir katkı yoktur " (Saffat 37/47) Vahdetin ve ferdâniyetin farkındalığından, ubudiyetten ayaklarını kaydıracak ve nazarlarını saptıracak mânevi " sarhoşluk da yaşamazlar " (Saffat 37/47).

Hakk aşıklarının dile gelmesi Allahtadır. Cenab-ı Hakk seçtiği kullarına madde ve mânâ âlemlerinin hakikatlarını " göklerin ve arzın melekûtunu gösteriyorduklarını yakine ersin " (En'âm 6/75) ler ve muhabbet, inâyet, hidâyet, basiret, sekinet, rahmet nurlarıyla dünya ve âhiretin sırrına ersinler.

Ey aziz! Dirdon duyduğun hiç bir şeyden nefsin haberi olmasın. Nefs canlı kaldıkça kalbe huzur vermez. Nefsin iştirak etmek istediği her şey ruhani şehvete dönüşür. Belki ruhani şehvetin aslı nefsani şehvetler zira ruhda şehvet olmaz. Eşya yok olunca hakk zâhir olur. Nefs erişince hâviyet bâki kalır.

Ey dost! İbâdet tapınmak değil, tanımaktır; "Cin ve insanı ancak kulluk için yarattım" (Zâriyât 51/56) yüce ayeti bu hikmeti dile getirir. Kulluğun ubudiyet bilincine ermek olduğu tevhîdehlince malumdur. İzzet nurunda fânî kulun ibâdeti, Hakkın kudsiyetinin verdiği manevî sarhoşluktan hiç ayılmamaktır. İbadet, gaflet hâlinden uyanarak, müşahede ve keşif semasında Zât-ı Akdesin mukaddes tecellisine şahid olmaktır. İbâdet, nefsanî sıfatlardan arınmak suretiyle İlâhi ahlakın ve nuranî sıfatların kalbe hâkim olmasıdır. İsim ve fiillerindeki hükûm ve kudretiyle varlıkta mevcud olan aziz ancak O'dur. Metin sıfatıyla varlığında sona olmayan, Rezzak sıfatıyla her ferdin ihtiyacına göre manevî rızkı erıştiren yine O'dur; "Allah rızkı veren Rezzak, kuvvetinde sağlam Metin O'dur" (Zâriyat 51/58). İbâdet, zanlardaki bir ma'bûda tapınmak demek değildir. İbâdet, izafi benlikten çıkarak, alınan her nefeste Allah'ta fânî ve Allah'ın iradesiyle kaim olmaktır. İbâdet, dünyaya aldanmadan, âhirete bakmadan Allah için, Allah'la Allah'a teslim olmaktır. Sen senden çıkınca O'dur varlıkta bâki kalan!

Ey aziz! Kişi kendini neyle tanımlarsa nefsini o bilir. Nefsini şayet eşyayla özdeşleştirmezsen, eşyaya olan bakışın ve hâlin değişeceğinden eşyanın hakikatini görürsün. Tecelliye olan şâhidliğin halkı değil, Hakkın isim ve fiillerini yakîn nuruyla görmeye başladığın an başlar. Nasıl ve dan ölüp de, varlıkta dirilmenin sırrı budur; "Şüphesiz O öldürür ve diriltir" (Necm 53/44). Mutlak varlık olan Allah, "her diriyi sudan oluşturdu" (Enbiya 21/30) hükmetince, su olmasa, buğday olmaz. Bugün farklı şekillerdeki suretine bakıp onun, sudan gayrı olduğuna inanmak, ışığının güneşten ayrı olduğunu sanmak gibidir. Oysa, "hareket eden herşeyi sudan yarattı" (Nur/45) sırrınca, buğun kendinden eriyerek aslî safiyetine dönüşü gibi, izafi benlikte kendinden eriyerek özbenliğindeki hakka kavuşur. Hakk tecelli etmedikçe halk vücûda gelmez. Şekil ve kalıba aldanan insan öze ermez. "Güneşi ona delil kıldık" (Furkan 25/45) ayetince nasıl ki güneş için için yanarak aydınlık verir, enâniyyet de

muhabbetullah ateşinde kendinden eriyerek nura kavuşur. kendi nefsini güneş billeyen kibirliler için, "Allahı bırakarak güneşe secde ediyorlar buldum" (Neml 27/24) ibrazı dile getirilmiştir. Nitekim halkın övgü ve takdirine muhtaç olanların, Hakkın hidâyet güneşinden nasibleri yoktur. Yokluğunu bilmeden varlık olduğu iddiası Hakkı tanımayanların hâlidir. Bireyin Hakkı tanıması kemalâtdan aldığı nasibi kadardır. İbâdetin gayesi Mutlak Varlığı tanımaksa, tecellideki evrenselliğin bilincinde kişisellikten soyunarak O'nun Varlığında yok olmak esastır. Talep ve isteklerden ayrılıp, nefsine bağladığı iradesini Mürid Allah'a teslim ederek, O'nun irade ve hükmüne razı olmak gerekirki, ibâdetin maksadı ve huzuru kulda zâhir olsun. Ubûdiyet şükür gerektirir. Şükür ise şükürden aciz kulun Hakkın tecellisindeki kemâle ve cemâle hayran olmasıdır.

Bir şeylere ermek için yapılan gayret, çalışma ve okumalar nefsi öne çıkaran ve özünde şirk taşıyan heva ve heveslen öte bir şey değildir. Nefsinin derecelerîyle ilgilenen kişi nefsinden farklı değildir. Rabbın Rububiyet bilgisiyle Rabbı tanımak ibâdetin hakikatı olup, Hakkın kulunu ihsânıyla gerçekleşir; "Seyrin sonu ancak Rabbınadır" (Necm 53/42) sırrınca Hakkı tanıyış, masivadan Rabba dönüş olup, kulun zâtında tecelli eyleyen Rabbanî sırla buluşmasıdır. Rabbanî tecelliyle Hakkı tanımak Hakkın cemâline şâhid olmaktır. İlâhi tecellisiyle kulunu fakre erdirip, kendinden gayrına muhtaç kılmayarak, Rabbanî tecellisiyle de "şüphesiz O'dur (kendisiyle) zengin kılıp, kanaate erdiren" (Necm 53/48) Ubudiyet bilincine mazhar olanın, "Şi'ranın da Rabbı O'dur" (Necm 53/48). Ey dost! Hakikat ilminden sonra her ilim ârîyet dar gelir. Ehli dünya tasavvufa âşinâ olsada yinede döner dünyaya! Nefislerine ubudiyeti değil, uluhiyeti layık görenler, benciliklerinden ölmek sureciyle varlığa olan bakışlarının değişeceğini algılayamadıklarından, kendilerine bir müşyon verildiği iddiasıyla sanal olan dünyayı, kendi sanallıklarıyla değiştirip, düzeltebileceklerini hayal ederler. Heyhat ki sonları sadece dünyanın kulu olmaktır.

Ey dost! Hakikat ehli ne topluluk arar, ne topluluktan kaçar velâkin, kendi hâlini yaşar. Bir nefes ki nefsanî değil ruhanîdir, Rahmanî nefeste buluşur. Her kim enâniyyet evinden çıkıp da, ölmeden önce ölümü tadarak Perdaniyet evinde dâfinlenirse izâfî benliği dağılır; "Her kim Allaha ve Resûlüne muhacir olarak evinden çıkar da ölüm onu kavrarsa, artık onun mükâfatı Allaha aittir" (Nisâ 4/100) Sen sende durdukça, dünyada sende durur. Sen kendinden geçince dünya da senden uzak durur. Evrensel bilinçte izâfî kimlik yoktur. Varolduğunu vehmettiğin kişilik hiç olmada, olan da yoktur; "Önceki ve Sonraki, görünen ve görünmeyen O'dur" (Hadid 57/3) 'Allah vardı O'nunla beraber hiç bir şey yoktu' hadisi, ehlince malumdur ki şimdi de yoktur. Hakkı görmeyen göz amelleri kendine yükler. Nefse bağlanan her şey gizli şirktir. Vehmi benlik riyâ ve bencillik doğurur; Oysa özü yokluktur. Allahın dışında bir varlık görmeyen insan Allaha aittir. Özbenliğin kendi safiyetini bulup Hakk nurunun âşikâr olması, Rahmanî nefesteki sevgiyle gerçekleşir. Rahmanî nefes, her şeye dirlik veren sevginin kendisidir. Rahmanî nefeste yaşam kişisel olmaktan çıkar, Ölümsüz Diri olan Allah'a ait olur; "Hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir" (En'âm 6/162) sırrı senin için hakikat olur. Sen senden Allahta yok olursan, Allah da sende nuruyla, lütfuyla mevcud olur. Hakiki varlık O'dur; "Allah (sanal) âlemlerden Ganîdir" (Ankebût 29/6) O'nun Varlığa Zâtının payı, ve kimlerdeki sanal kimliklere muhtac değildir. Oysa âlemlerdeki hiç bir şekil ve misalî suretler özü itibariyle gerçek değildir. Fânî kimlikleriyle görsellikleriye tutkun olanları "Allah de ötesini bırak içine daldıkları bataklıkta oynaya dursunlar" (En'âm 6/91) şerefli ayeti, kendilerine yapay roller biçenlerin hakikatten nasıl koptuklarını bildirir. "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (A'râf 7/172) hitâbı, size sizdeki Rabbani tecelliyi hatırlatır. Zikrin amacı da budur. Hani size "şah damarından da yakın" (Kaf 50/16), bedensel

zihinsel varlık vehminin ötesindeki gerçeği. İzafi benliğin "verdiği vesvesayı bilen" (50/16) Zâtındaki tecelliyi.

Ey dost! Bilki sevgi ya Allah içindir, ya da izafi benliğin için. Nefsin için olan sevgide bencillik vardır. Allah için olan sevgide sevginin kendisi vardır. Nefsi için seven aşkın heyecanını düşler. İlahi sevgide herşeyi ve herkezi benliksiz sever. Tekliğin bilincindeki sevgi Rahmaniidir. İkilik kaldıkça nefsanidir. Sen-ben'in yaşandığı her ilişkide ya sevilen ya da seven olursun. Mutlak Varlığa karşı duyduğun sevgi senliği-benliği aşınca safi sevgi olursun.

Âlemin her zerresi sevgiyken sevgiye sahiplenmek neden?
Sevgi senin hakikatin iken sende olanı başkasından beklemek neden?
Kişiselleştirilmiş sevgide geçici mutluluklar, genellikle acı ve ızdırap gizlidir. Oysa ikilik âlemindeki sevgide seven ve sevilen ebedi değildir. Geldiği gibi gider. Bittiği gibi tükenir.
Sevgi nurunun belirişi Hakkın Vedud sıfatının zuhurudur; "O onları sever, onlar da O'nu sever" (Mâide 5/54) sırrında seven ve sevilenin kendisi olduğunu bildirir. 'O', vahdeti, 'onlar', vahdetin içindeki kesreti bildirir. Tıpkı mü'minin Mümin sıfatıyla kendisi olduğu gibi. Sevgi Allah'ın ahlakıdır. O'nun nurunu boyanmanın sırrı sevgiyi karşılıksız, karşılıksız, sahiplenilmeyen bir olgu olarak yaşamaktır.
Hakk Teâlâ Gayûrdur. Gayreti, kullarını hakikate eriştirmek olup, sevginin bölünmezliğini ortaya koymaktır. Zâtındaki sevgiye ortak çıkılmasına müsaade etmez. Bu hakikati idrâk etmeden sevenler sevdiklerine vedâ ederler. Birbirlerini Allah için sevenler ilâhî sevgide buluşurlar. Allah'tan gafil her nefes nefsanidir. Hakkın gayri her şey mecâzdır. Hafi ebeleri nefsani hazların peşinde koşan. Oysa secdenin sırrına erende hiç varlık kalırmı? Kaldıysa o secde samimi değildir. Nice secde edenler var ki, her secdeden sonra daha da şişirilmiş nefsleriyle mescidden dönüşü "Böylece ziyan edenler olmuşlardır" (Mâide 5/53)

Ey dost! Mânâ denizleri mürekkeb olsa, sırlar kalem, gönüllere inen ilhama bir son bulunurmu, varidât Onunsa! Her lütuf bir perde olur kullara, nimetler Onun şayından sanılırsa! Şayret ve mânevî hâllerin hiç biri Ona eriştirmez meğerki, Ondan gelen bir nefes cezbe olsun. Bir nefes ki Zât-ı Haldan tecellî eyleyen nurundan bir nurdur, onu barındıracak kab hem bâkir hem de kâmil olsun. Öyle bir kab olsun ki ne kurudan, ne kırsın, ne belliğin, ne belirsiz olsun. Öyle bir kab ki sırlara sırdaş, gönüllere yoldaş olsun.

Ey aziz! Sahili olmayan bir derya, zâhirini çizleyen bâtındaki hazine gibidir. Sahili sonsuz bir umman ise, bâtınındaki sevgisini zâhirinde birleyen, âlem-i cemiden âlem-i farka taşan ilâhî aşk gibidir. Vuslat deryasından hasret sahiline dönülmese, şeyâlinin buseşinden kim haberdar olur? Ubudiyet bilincine ermeden Rububiyet deryasından rivâyet etmek, şeriata uymadan hakikattten söz etmeğe benzer. Bir vahdet ki akıl ile idrâk edilmeğe yönelişi an kesrettedir; Suret, şekil ve renkler tecellî salınesindedir. Bir deryaki kendi heybetine sığmaz velâkin, her zerresi varlık sırrına taşır, zâhirdeki dalgalanmalar deryanın vahdetini bozmaz, kesretteki değişim ve dönüşümler künhündeki sâfiyete dokunmaz. Sırrına ermeğe çalışan her akıl çaresiz kalır zira deryanın künhü idrâk dışıdır; "Allahı hakkıyla tanıyıp, taldir edemediler" (En'âm 6/91) yüce ayeti bu hakikati dile getirir. Şöyle görki deryada kabaran dalgaların görüntüsü, vekimlerdeki benliğe varlık kurumtusu vererek, onu aldatıp, oyalar. Kesrete bakıp aldanmalara "Tekâsür oyalandı sizi" (Tekasür 102/1) ikazı vardır. İzâfi benliğin kalıcı olmadığı "kabirler ziyaret edilirken anlaşılır." (102/2) Gerçekliğine inanılan dünyanın "öyle olmadığını yakında bileceksiniz" (102/3) ayeti kerimesi bildirir.

Varlık iddialarının dayanaksız, zanlardaki bilginin yersiz, hakikatin "asla öyle olmadığını bileceksiniz" hikmeti açıklar. Masivanın hakikatının yokluk olduğunu "ilme'l yakîn ile bilebilseydiniz" (102/5), nefsinizin hiçliğine erip, Rabbınızın izzetine şahid olmadınız. Enaniyyetten yükselen cehennem ateşini "andolsun ki Cahîmi mutlaka görürdünüz" ayeti (102/6), nefsaniyet ateşinin iddialarıyla tutuştukça kendi kendini besleyen bir yangın olduğunu bildirir; "Andolsunki ayne'l yakîn göreceğiniz şüphesizdir" (102/7) hikmeti, nefsin vazgeçemediği her şeyin ateşi besleyen unsurlar olduğunu anlatır. Öyse sen-ben ayrımı kalktığında herbiri birbirinin olur.

Ey dost! Bir şeyki öncesi ve sonrası yokluktur, fâni olanı izlemek Bâkî olanı görmeye perdedir. Bir bilgiki nefsi önemsemekten öte hiç kimseye faydası yoktur, ancak cahiller onunla avunur, "çünkü onlar, Allah katında fayda sağlayamazlar" (Câsiye 45/18) Şahsındaki hayatı, batınındaki mânâyla uyumlu olmayan kişi, nefsinin kendini aldattığı kişidir. Nefislerine zulmeden "zâlimler birbirlerinin velisidir" (45/19) Misaller sâlihler için, hakikatlar şehidler için, sırlar sıddıklar içindir; "Kur'ân, hakikatı görmek isteyen insanlara gönülgözü, ehl-i yakîn için hidâyet ve rahmettir" (Câsiye 45/20)

Ehl-i şeriatın perdesi, kendilerine bağladığı salih ameller, Ehl-i tarikin perdesi, mayan kaldıkları tasavvuftaki menkibeleridir. Oki her marifetten arınır Zât-ı Hakkâ kul olur. İsminden ilminden, fiilinden arınmış bir kul ki mevcudiyeti Allah için olur, Hakkın varlığı kulunun hakikatı olur.

Kalbini Onun gayrından boşaltmadan, Nefsini Onun nurunda arındırmadan, ruhunu Onun Ferdaniyetine teslim etmeden mülk Onundur diyebilir misin? "İşte o gün mülk Allah'ındır" (Hac 22/56)

Ey dost! Misaller âleminde verilen isimler kişinin hâlini ettiler. Şâhidî âlemden yansıyan İlâhi isimler perdin hakikatini belirler; "Rabbının indindekiler ki onlar, O'na kulluktan kibirlenmezler, O'nu tesbih eder ve O'na secde ederler." (A'râf 7/206) yüce ayetindeki 'O', vâcibülvücûd, 'onlar' mevcuddur. 'O' Hakkın zâtını, 'onlar' isim ve sıfatları bildirir. 'O', hakikatlerin hakikati, 'onlar', O'ndan zuhur eden mânâlardır. Mânâların zâhir olması için tecellî deryası dalgalanır velâkin, izzet nurunda bütün misaller kaybolur. Secde edilen Zâtın huzurunda her suret, ister dünyaya ister ukbâya ait olsun sâkit olur. Vahdet deryasına dalana, "her sıfatadan arın" (Müddesir 74/4) denilir. Kendine âşık ettiğin ve nefsinde vehmettiğin herşey O'nun katında şirk olup, izâfî varlık giysilerinden arınmak gerekir. Zat-ı ahadiyet deryasında hiçbir izafî kimlikle yüzemez. Nefsinden ölenler vahidiyet denizinde O yüzdürür. Zâtının sıfatlarıyla inşa edip, nuruyla bekâ verdiği indindeki mukarreb kullar ki, her tehlikeden emin kılınmış gemiler gibidir." denizde akıp giden dağlar gibi gemiler de Onundur" (Rahman 55/24). Ruhlar ki İlâhi isim ve sıfatların aynasıdır, yakîn nurla özbenlikte tecellî eyleyen esmânın sırrını kulana bildirir. "Nefsinden ruha geç, ruhu da bırak ekildiği yerde" çağrısı, fiillerin mazharı nefsten, İlâhi emrin mazharı ruha ve hakikat tülesmâ sırrına davettir. Ancak O, Zâtına seçtiği, indindekileri bu hakikate eriştirir. Hakikatına erdiğin şeyin sırrı sendedir! Yokluğun varlığa bürünmesi nur ikidir. Ruhun zuhuru isimlerdeki nurun yansımasıdır. Ruhlar, Esmâül Hüsnâ nurunun zuhuru nefisler fiillerdeki belirişitir. Nitekim kelimelerin hakikatlerinden teayyün eden ne varsa, nefislerin ameller onların suretidir; "Rabbının kelimeleri sıdk ve adalet şeklinde oluşmuştur. O'nun kelimelerini değiştirebilecek yoktur" (En'âm 6/115). Buna göre sıddık İlâhi rahmetin, nefsine zulmeden zâlim ise İlâhi adaletin mazharı olur. Allah'ın adaletinden Allah'ın rahmetine sığınırız.

Ey dost! Gönlün delili deryanın sinesidir. Aşkın delili Seyfiliğin kendisidir. Benlikten vazgeçenin zekatı nefsin kimliğidir. Seyfiliği anımsatan her suret Hakkın cilvesidir.

Handân oduki, her baktığında Hakka şâhid olur.

Elvân oduki, büründüğü her renk Hakka ibâdet olur.

Kim kimi küçümseyip aşağılarsa, kendini aşağılayıp karalamış olur; "Ey iman sahibleri! Biriniz diğerini hafife almasın. Belki alaya alınanlar kendilerinden daha hayırlıdır." (Hucurât 49/11)

Kim kimden şikayetçi olursa bilsinki o, Hakkın fiilinden şikâyetçidir. Zirâ kulların ahvali Hakkın şen'idir.

Olumsuz düşünce sahibine zarar verir. Birbirinin aleyhine söz söyleyenin dili nefsinin aleyhine delil olur. Dil bozuk olursa gönülde bozulur; "Biriniz, ölü kardeşinin etini yemekten zevk alır mı?" (Hucurât 49/12)

Suçlama kasde olmaksızın yapılan tenkid yapıcı ise faydalı olur. Yıkıcı eleştirinin hiç kimseye faydası yoktur; "Allah, kasıtsız sözlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz fakat, kalblerinizde kasıtlı tuttuklarınızdan size sorumluluk yükler" (Bakara 2/225).

Nefsinin oyunundan habersiz insan her eğriyi doğru bellер. Bir faydasız bilgiden diğer bir fuzuli bilgiye koşuşturup kendini fazîletli addeder. Kısıtlı akılın maksada ulaşacağını zannedeр. Delîl olmayan akıl ve gönlün sorumlu tutulup hesaba çekileceğini bilmez; "İçinizdekini açığa vursanız da gizli tutsanız da Allah sizi onunla hesaba çeker. Dilediğine mağfiret eyler, dilediğine azab verir" (Bakara 2/284)

Yokluğunu kabullenemeyen iddia sahibi benlik evham ve zanlarıyla kendi nefsine zulmeder.

Deryaya ulaşan cüzi akıl derelerinin ne adı ne şanı kalır.

Ey dost! Kendini bilen ne varlık arar, ne varlıktan kaçar; Hayaten sunduklarını hoşnudlukla yaşar. Bir kulki hakkı Hakkla yaşar. onun, şevkeliğe ayıracak vakti yoktur; "Yakin gelene dek Rabbine ibadet et" (Hicr 15/99) yüce ayetindeki davetten maksat, nefsin sükütedüş edebtir, içtenliktir, salih ameldir; gönlü Hakkın gayrından boşaltmaktır. Özbenliklerinde tecelli eyleyen hakkani mânâyla hemdem olmasını bilmeyenler, bağımlısı oldukları şeylerden vazgeçemedikleri için, hal diliyle yapılan nasihattan anlamazlar. Zira idrakları bulanıktır. Bilmezlerki kişinin hali kalbinin şahididir. Sırra ermeden yapılan her sohbet, yorum tefsir ve tevil eksikdir. Sırra ermeden laf aktaranlar, hem nurdan hem de mânâdan perdelidir. Kibirlinin hali örümcek ağına yakalanan sivrisinege benzer. Ruhani şehvetini ilâhi aşk zanneder. Bilmez ki tevâzudur kulluk örtüsü; ubudiyet şuurudur Hakka ermenin ölçüsü. Nursuz yol alana zifiri karanlıktır dünya. Yakin nuru rehber olduğu bir cana, her nefeste aydınlatır onu Esmâül Hüsnâ. Her can idrâk ettiği yönden secde eder. Şan, şöhret, mal, mülk derdi göğsü daraltmışsa, göğsü genişleten müjdeden nasıl haberi olsun? Dünya hevesiyle dolu kalbin yüceliklere nasıl yolu olsun? Lezzetine erilen şey nefiskere perde olmasın! Mânânın özüne değil, lafzına takılan yolcu şekil ve suret labirentinde kaybolmasın! Kuru toprakta sedefle inci aranırmı! Sünnet dışı yaşanılarak Hakka varılırmı! Ey serçili! Öyle bir deryaya dalki her kabuk deryanın koynunda kaybolsun. Ne bir düşünce kalsın, ne bir sıfat. Zihindeki neden ve niçinler deryanın sinesinde gaybedolsun. Muhabbetullah deryasına dalanın ne kahrı kalır, ne zammı. Ne yokluğu kalır, ne varlığı. Zaten hiç yoktu. Tümden kaybolduda kurtuldu, kendim diye bildiği vehmindeki riyakar kimlikten. Gel görki her denize dalmanın bir âdâbı ve usulü var. Zât-ı Hakka teslim olmadan dalmaya, dalgıçlığa özenenlerin sonu hüsran olur. Kendini kandıran berlik için yolun hakikat azâb olur; "Muhakkak ki insan hüsrandadır" (Asr 103/2) Zira o, sen-ben davasındadır. Meğerki varlığına samimi bir tevbe ile müslüman

olsun, "İmânın gereklerini yerine getirip, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden olsun." (Asr 103/3) Hakkın inâyet nuruyla nefsinden arındırıp kulunu Zâtî tecellisinde hapseden Allah Teâlânın şânı ne yücedir. Bilki izzet nurunda kimlikten kaybolan kul için her harf ve kelime, hakkın zuhuruna vesîledir. Kendi zanniyle kendinden arınmayı düşleyen benlik için her düşünce ve zann Hakka şirk olur. Bilki Allahı marifetullahla ancak Allah tanıtır. Hakkı hakkın gayrında arayanlar hakkı görmez olur. Yanlış dala sığınan çekirgenin hâli nice olur? Kim nerede bulunmaktan hoşnudsa, orada kendinden bir mânâ bulduğu içindir. Kim, Zâtı Hakkın dışında hiçbir hevesin peşinden koşmazsa aradığını kendinde bulur. Varlığının mürebbisi Allah iken, Onun gayrında nefsine velî arama; "Allahın yanı sıra Onun gayrını ilâh edinenlerden" (Hûd 05/36) olma. Yücelikler denizine dalarsın hem şekil hemde suretlerden ölmesi gerek! Kelimenin kalbine değip, ruhuna ermesi gerek! Üç harfin sırrına ruhuyla sırdaş olması gerek! O ki, gönlü âlemi halk eyledi üç harfi de emrinde bürledi.

Ey aziz! Mâneviyatı olmayanın mânevî sınavda olmaz. Nefsinden arınmayan hakka koşacak mecâli zâtında bulamaz. Er kişi ona denir ki, marifetullah dergâhına hiç doymasın; öyle bir aşkın nedimesi olsun ki, kendinde ne bir ne sıfat kalmasın. Bir kez değil, her nefes bin kez ölmeye hazır olsun. Dağdaki çoban misâli her an, Hakkın tecellisini seyretmek olsun. Hani ulular ulusu bir peygamberin sînâda göremediğini Arunchala'daki tecellide bir çocuk görmüş de dağdan ayrılamamış. Gönül gözüne hanpi sürmeyi çekmişlerde nebînin göremediğini o garîban görmüş. Kürtül rüzgarı nereden eserse, gönülde onu takib eder.

O halde ey dost! İlâhi aşk yoldaşın, Hakk nuru fenerin, sırrın şahidin olsun. Her canı kucaklayan Rabbanî sıfat âhlâkın olsun.

Ey dost! Mâdemki yüceler yücesi Resûlullah efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v); "Bizi aldatan bizden değildir" buyurmuş. Şu halde, ne aldat, nede aldan. Varlığına Hakka teslim etmeden, müslümanem taklidi yapma! Allah ismi celâlini zikredince ağzını kirletme! İmân, temizlik demektir; Dilde, zihinde, gönülde, sırrda. Hem sözde hem özde. Bir kişi gibi er olacaksan, hiç kimse hakkında ağzını açma. Kimin eğri, kimin doğru olduğunu Allah bilir; görünüme aldanma! Madden ve mânen abdestsiz olduğun her an, O'nun huzurunda bulunma şuurun bulanmasın. Gönüller Zât-ı Hakkın gayrına kaymasın. Bâtındaki gizli hazine özündeyken, onu başka mekanlarda arama; "Hiç bir şey yoktur ki hazineleri indimizde olmasın. Bizonu (feyzi akdesi) belli bir ölçüyle (manevi hâllere göre) indiririz" (Hicr 15/21) yüce ayetindeki nurlu istikametten ayrılma.

Ne elinden çıkana üzül, nede eline geçene sevin. Dünya sana yâr olmasın; "Rabbini hamd ile yücelt ve secde edenlerden ol" (Hicr 15/98) ki, nefsinin hayaline kanıp masivâya kul olmayasın. "Musa (a.s) gibi iman "asama dayanırım" (Taha 20/18) diyorsan, Allah'tan gayrına dayanma. O'nun hikmet dolu emirlerine karşı gelme ki, "çık oradan şüphesizki uzaklaştırılan" (Hicr 15/34) ozâbına muhatab olmayasın. Sen bir odun atarsan, seni bin odemle kucaklayandan gayrına bakma. İzafi kişiliğini önemseyen en ağır uyuşturucudan da daha zehirli bağımlılıktır, bakın unutma!

Kalbdeki öfke ve hırstır kişiyi hiddetlendirip, celâllendiren. Yaşadıklarını kabullenemeyen benlik, nefsine acı ve öfkeyle eziyet çemberi örerek zulm eder: "Şu halde hoşgörülü davran" (Hicr 15/85); Ne kendine, ne de kimseye kıyma! "Filhakika biz insanı kuru çamurdan yarattık" (Hicr 15/26) sırrınca beşeriyet çamurundan arınmak üzere nefsaniyet nalanlarını ayaklarından çıkar ki, mukaddesât vâdisinin yolu açılsın. Musa (a.s.)da, İsa (a.s) da sensin, zira sen Muhammedi gerçeksin! Hakikatü'l esmâya kavuşturan sırat-ı müstakim bilki hakka farkındalık yoludur. Bu yolda ayrım yapıp, sen-ben kavgasına girişen kişi ne hakikat, nede tarikat ehli değildir; Ruhani cennet yolundaki yasak açaca dokunma!

Benliğini öylesine dışla ki, tıpkı sapılan bütün meneye geri dönmemesi gibi, nefsinde vehmettiğin varlık pınarına dönmeyesin.

"Allah yolunda ne infâk ederseniz Allah onun yerine başkasını (daha iyisini) verir" (Sebe 34/39) âyetine uyarak, Allah için kendini infâk et!

Rabbında seni ilâhi ahlâkla donatarak mevcudiyetine ruhanî ve Rabbanî değerler katsın. Böylece yaşamın ve ölümün Allah için olsun. Meleklerin dediği gibi dedi; "Subhansın Sen, onlar değil, Sensin bizim Velimiz. Hayır onlar cinne tapıyorlardı. Çoğunluğu (insanî görünümdeki) cinlere iman etmişti" (Sebe 34/41). Dedi: Yüce Rabbimiz! Hiç bir sınavına karşı duracak gücümüz yok bizim. Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır. Herşeye güç ve kuvvet veren Zâtıyla ancak O'dur.

Ey dost! Akıl ve gönül sahipleri için "gökte (melekûtiyette) burçlar (manevi feyz merkezleri) yaptık ve onu (gönül gözü ve yakîn nuruyla) görenler için ziynetlendirdik" (Hicr 15/16) yüce ayetinin nurlu ufuklarına yönelmek varken, yaşamadıkları manevi halleri kulaktan dolma bilgilerle kendilerine mal etmeye çalışanlardan olma. Zira "kulak hırsızlığı eden olursa onu (nurun) bir alev takîb eder" (Hicr 15/18) ihtarından gafil olma. Böylece hiç bir nefesin ve şeytanî unsur ulvî mânâ ve sırlara yol bulup, ledünnî hikmete sirdeş olmasın.

Rabbının dağlar gibi sabit duran ilâhi kanunlarla kulluk ölçüsünü yaydığını unutma; "Arzı da yaydık, onda sâbit dağlar bıraktık ve onda (ubudiyette) herşeyden (manevî rızıklar) bitirdik. Hem sizin için hem de rızkıyla mükellef olmadıklarınız için (huzur hallerine uygun) geçimlilikler husule getirdik" (Hicr 15/19-20) kezâ ruhanî esintilere olan "rüzgarları da (Feyz) aşılayıcılar olarak gönderdik" (Hicr 15/22). Melekûtiyet âlemi "semadan (hikmet) su indirdik de sizi onunla (ilmî hakikatlerle) sulatıp (nasiblendirdik). Asıl hiç bir şeyin (feyz ve ilhamın) hıfz edicisi de siz değilsiniz" (Hicr 15/22). Hakikat bilgisinin ışığında, "içinizden öne geçmek isteyenleri de, (benliklerine tevbe edemedikleri için) geri kalmak isteyenleri de biliriz" (Hicr 15/24). Zira şu bir gerçektir ki, seni senden alıp, Zâtında dirilten O'dur. "Onları hasredecek olan Rabbındır. Hikmet sahibi Hakîm ve ilim sahibi Alîm O'dur" (Hicr 15/25).

Eydost! İlâhi emr zâhir olmadan ruh surete bürünmez. Âdem nefsini aşmadan zâti hakikatına dönmez; "Şüphesiz biz Allah içiniz ve Ona dönücüyüz" [Bakara 2/156] hikmeti inâyet ve hidâyet ehline işaret eder. Nefisler ubudiyetle, Rab da rububiyetle tahakkuk etmiştir. Herhesi ve her zerreyi özbenliğin bir yansıması olarak görmedikçe farklılığı ve ayrılığı yaşarsın. Yakınlık ve uzaklık, kendinde varlık vehmeden benliğin âleme şaşı bakışıdır sadece; kimlik enâniyi, her canlı canın olur evrende. Her suret zâtına aynadır nefsini seyretmeye. Sevgilinin yüzü sevgi gözüyle görülür ancak edeb ve içtenlikle. Sen sende durdukça göremezsin Onun vechini kendi gözünle. O halde öyle bir ayna ol ki, her bakan sevgilinin vechini görsün nefsinde; Sevgili de kendi zâtını seyretsin en kâmil suretinde. Ey aziz! Kaybolmayı diliyorsan fânî âlemden, çamurlu derelerde değil, deryanın koynunda kaybol. Öyle ki izâfi benlik deresinin ne izi kalsın, ne suyu. Bâki kalan deryanın zâtı olsun kendi tecellisinde. Bilki her iş ve her hikmet geldiği kaynağa geri döner. Zira "işlerin sonu ancak Allah'adır" (Lokman 31/22) fânî kişiliğin yokluğundadır huzur ve selâmet. Sen-ben ikilemi içinde, zihin ve beden var bildikçe belâdır onun adı alınan her nefeste. Bir hiç uğruna sevinir bir hiç uğruna üzülürsün sanal âlemde. Nefsânî nefesi Rahmânî nefesle temizlemedikçe o nefesi var bilme! Gönlünün neyle avundu-ğuna dön bak bir kere. Malla, parayla, şanla, şöhretle huzuru buluyor-san imânının temeli onlardır senin! Keyif vericilerle şenleniyorsa dilin, fikrinde zikrin de onlardır senin! Hezeyânın din, taşkın-lığın ibâdet olduğu toplum için masivâdan kopmak nasıl mümkün olsun! Biri diğerinin sıkıntısından hoşnutsa, o kalb nasıl selîm olsun! Bilki Hakka vuslat temiz bir kalb ve hüsnü zann ile'dir. Zira hüsnü zann karşılığı hüsnü cemâldir. İlâhi emirleri küçümseyenlerle, benliklerini önemseyenler hiç vuslat kapısına varır mı? Hasıl yaşılacak olan,

Bilki Hakka vuslat temiz bir kalb ve hüsnü zann ile'dir. Zira hüsnü zann

Zâhir ilmiyle meşgul şekilci dindaşların, sözde tarikat tâliblerinin hâlidir ki, olmaya özendikleri kimlik aslında kendi yokluklarından da bundan haberleri yoktur. Hiçliğin toprağında hiçler rahmet suyuyla beslenirlerde körler bu sırrı görmez. Âbidin putu ibadet, bir heykel ucûbet perdesi bunu fark etmez. Şaşarım o hâtiblere ki Allah'ın dînini Allah'a öğretmeye çalışırken, nefislerine layık bulduklar riyâset putlarını görmezler; "De ki dînî yorumunuzu Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah semâda (üstünüzde), arzda (dışınızda) ne varsa bilir. (Özde ve sözde) Allah herşeyi hakkıyla bilen Alîmdir" (Hucurât 49/16).

Cenâb-ı Hakk'ın varlığına delil arayanlara, Ona delil bulmaya çalışanlar bilmezler mi ki, Hakk'ın varlığına delil Hakk'ın Kendisidir. Aranılan her delil gözlerdeki ancak bir perdedir.

"Allah'tan bir lütuf ve nimet olarak" (Hucurât 49/8) kim Allah'ı tanırsa ancak Onun lütfunu tanımış olur. Kim nefsini tanırsa da kendi aczini tanımış olur.

Ey dost! Hikmet asasına dayanan insan akl-ı selîm sahibidir.
Tevekkül asasına dayanan insan kalb-i selîm sahibidir.
Sıdk asasına dayanan insan Hakk'ın seçkinlerindendir. Zira onun her işi muhabbetullah ile dir. Her işi bir karşılık bekleyerek yapmak güzellik değildir. Allah için gönülleri hoşnud etmek bizzatihi güzelliktir. Bilki sırr kalbe açılan nur kapısıdır. Sırr açılınca gönül Rabbanî ilhamı nuruyla birlikte olur. Nursuz her bilgi aldatıcıdır. Dünyanın hakikati rüzgarda savrulan çöp gibidir. Âhiret yaşamını dünyaya taşımak, dünyanın gözden kaybolması, Âhiretin dünyanın yerini almasıdır. Âhirette gözden kaybolmak Allah'tan gayri her şeyin gönülden silinmesidir; "Onlara dünya hayatının misâlini ver. (Dünyevî yaşam) gökden indirdiğimiz yağmur gibidir. Onunla arzdaki nebat gelişip, birbirine karışır velâkin (onlar) rüzgarın savurduğu çer çöpe dönüşür" (Kehf 18/45)

Ey dost! Ârifin içâlemi deryâ gibidir; Daldıkça tecellinin sonsuzluğuna şâhid olur. Zât-ı Hakk şâyet bir gönlü mârifetullah nuruyla aydınlatırsa, o gönül sahibi iyi-kötü, güzel-çirkin, kadın-erkek ayırımı yapmaz. Zirâ halk, Hakkın yerini alamaz. Bilki her sevdiğinde ancak Allah'ı sevmiş olursun. Allah'tan gayri bir varlık varmıdır ki Allah'ın gayrini sevmiş olasın! Bu sırra ermeyenler dikeni görür, gülü görmezler. Yoku var bilirler var'ı görmezler. Masivânın bağlarını ancak Allah koparır zirâ, onları bağlayan da O'dur. Şu halde yaptığın her işi Allah'la yap. Yemen, içmen, uyuman, kalkman, sevmen sevilmen O'nunla olsun, huzura bulursun. Allah için yaşa, Allah için öl, nefsinden kurtulursun. Bu mânâ," kim inanarak salih amel işlerse ona tertemiz bir hayatla can veririz" yüce âyetiyle (Nahl 16/97) şereflendirilmiştir. Hakkın gayrini yok bilmek, Hakkı bilmek demektir. Bir şeyin hakikatına ermek için önyargılardan ve olumsuz düşüncelerden uzaklaşmak gerekir. Nitekim," Kur'an okuyacağın zaman (seni haktan) uzaklaştıran şeytandan Allah'a sığın" (Nahl 16/98) nasihati, bu sırrı da içinde barındırır zirâ kur'anın şifresi sözlü kur'an dan inşadır. Kur'an okumak, dünyevi ve uhrevi cümle âlemleri Hakkın okutmasıyla okumak, Yasin'in sırrına ermektir. Kur'anın sırlarına kudsî ruhtan nâibi olan inâyet ve hidâyet ehli erer elbette, Hakkın takdir ettiği ve lütfettiği marifet nisbetinde; "Onu ruhulkudüs Rabbın tarafından hakk ve hikmet ile indirmiştir." (Nahl 16/102) Kalbinde marifet nuru bulunmayanın okuması kendi idrâki ve ilmi nisbetindedir; "Muhakkak ki Allah âyetlerine (işaret ettiklerine) inanmayanları hakikatine erdirmez" (Nahl 16/104) Hakkın işaretleri, Hakkın âyetlerindeki harflerde gizlediği marifetullah sırlarıdır. Bilki insana hayatta dirlik veren can suyu Hakkı Hakkın lütfeylediği marifet ile bilmektir; "Ey iman edenler sizi ebedi dirlik verecek şeye davet eden Allah'a ve Resûlüne uyun" (Enfâl 8/24).

Ey aziz! Kimin neye istidadı varsa ona karşı meyli ve iştiyakı vardır. Nitekim her işin bir ehli vardır. Marifetullahı tadmamış kişiye hakikat ehli demezler. Takvası gönülde kâmil olmayanı imânı yakîne ermez. O ki dışı suret içi mânâdır, öze ermeyen taklidde kalır. Suret mânânın örtüsüdür. Örtünün kaldırılmasıyla vuslata eren gönül, Zâtında tecellî eyleyen ilâhî isme ve Rabbanî sıfata muttalî olur. Onun dışı halkla içi Hakkla dolu olur. Kulun yakîni ne kadar çoğunsa uğradığı sıkıntılar da o nisbette olur. Her işi Hakkdan bilen ârif için muhatab olduğu yalan ve iftiralar mânevî yükselişin basamaklarıdır. Huzur sabredenlerin mükâfaatıdır; "Şüphesiz sabır, Allah'a saygıdan huşu duyanlardan başkasına zor ve ağır gelen bir görevdir" (Bakara 2/45). Ayetlerimizde sabrın namaz ile birlikte anılması onun ibadet olarak önemini gösterdiği içindir.

Sabrın da mertebeleri vardır; Yalana sabır, zulme sabır, kaza ve kadere sabır, vahde sabır, sabra sabır gibi." İşte bunlar sabretmeleri nedeniyle (cennet boyutuyla) karşılık bulurlar. Ebedî yaşam ve selamla karşılanırlar" (Furkan 25/75).

Ey dost! İyilikte kusurlu olman, kötülükte kusursuz olmandan evlâdır. Sevgide hata etmen, nefrette hatasız olmandan daha hayırlıdır. Allah'da fânî olman, nefsinde dünyada var olmandan daha fazîletlidir. Tasavvufî yaşamı dillerine dolayanlar, onun edeb ve hâlinden en çok mahrum olanlardır. Müslümanlıklarını başkalarına dikte etmeye çalışanlar nefislerindeki kibirlerine mağlub olanlardır; "De ki müslümanlığınızı başa kakmayın. İslâma girmeniz bir lütuf değildir. Sizi imâna erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur" (Hucurât 49/17). Kişinin ubûdiyetteki kemâlatı, marifetullahtan aldığı nasibi kadardır. İmanındaki yakîni, nefsindeki vehim ve şüphelerden arındığı kadardır.

Ey dost! Hiç bir şeye sahiplenmediğin takdirde nefsinle mücadele edebilirsin. Aksi takdirde nefsinin sana sahiplenmesine ne diyebilirsin? Nefsin şerrini tanımayan can nefsinden nasıl azâd olsun! Şeytâniden gâfil olan insan ahdinde nasıl vefâlı olsun! Hatâsız kul olmaz. Asıl olan hatâda kasıt olup olmadığıdır; "Evvelce ademe söz vermiştik. Ne varki o ahdini unuttu. Unutkanlık hâlin de kasıtda bulmadık" (Tâ Hâ 20/115).

Hatâlı bir kul olmak, hatâsız bir zorba olmaktan evlâdır.

Nefsini halktan uzaklaştırmak, halkı nefsi için kullanmaktan evlâdır.

Bilki nefs sırtında taşıdığın ağır bir çuval gibidir. Öyleki âlemde ne varsa, içinde onu barındırır. Yükünü azaltmağa çalıştıkça, birikimini artırırsın. Ancak sırttan atılıp ondan kurtulunca özgürlüğün sırrı anlaşılır. Hakkın gayrını zihninden ve gönülden boşaltmayan kişinin hayatı kasvetli olur; "Kim de Beni anmsamaktan yüzçevirirse, şüphesiz onun yaşamı dar ve sıkıntılı olur. Kıyamette de kör olarak haşrolunur" (Tâ Hâ 20/124). Hakkın gayrını gören göz ister dünyayı görüyor olsun, ister ukbâyı hiç bir şey görmüyor demektir. Nefsiyle böbürlenen kişi, ister dünyayı bırakmış görünsün ister âhireti, hiç bir şeyi bırakmamış demektir. Tekliğin farkındalığından ikiliğin farklılığına düşmek, ruhanî boyutdan nefsânî boyuta inmek gibidir; "Dedi ki; İnin oradan birbiriniz düşman olarak" (Tâ Hâ 20/123). Fânî âlemin çekiciliği fânî nefse hasredilir. Teki çift gören şaşkın der ki; "bunu böyle nefsim bana hasretti" (Tâ Hâ 20/96). Oysa hoşnud olunacak gerçek, serde tahakkuk etmiş olan Rabbının tecellîsidir. Nefsin tepki gösterdiği herşey onunla yüzleşip, tanınması için hazırlanmış çok boyutlu yazılımlardır. Bilki seven, sevdiğine uyar. Uyumsuzluk nefsaniyetten doğar. Şeytâniye karışmak izâfî benliğin yokluğu demektir. Şeytâniden uzaklık da Cehennem. Şevkınç ve kader sanal âlemin oyunudur. Tevhid sırrına erip, mârifetullah nuruyla diri bir gönül için her zıdlık

birlenmiştir. Öyleki başa gelen her şeyi hoş karşılarsın. Zira o, kendi hakikatini müdrik "nefs-i mutmain, sen Rabbinden hoşnud, o da senden hoşnud Rabbına dön. Has kullarımın arasına katıl. Cennetime gir" (Fecr 89/27-30) hitabına mazhar olmuştur.

Ey aziz! Ehl-i yakin'in her anı tevekkül ilediir. Rıza ilediir. Sabır ilediir. Bu üçü ihlasın hakikatidir. Hepsi de ubudiyet şuuru takva örtüsü altında gerçekleşir. Allah için dökülen gözyaşında dahi nefsin gizlendiği unutulmamalıdır. Ne varki nefsinde kusur arayan azında azıdır. Oysa malumdur ki izafi kimliğin fenası, nefsin onu unutmasıyla gerçekleşir. Bu ise Allahın rahmeti ve yüce bir lütfudur. Adı sanı yokluğa karışmış benliksiz mevcudiyet ne büyük bir huzur ve selamettir. Allah Teâlanın inayet ve lütfuyla nefsin senden vazgeçtiğinde, zihin ve beden bir gölge olduğunun bilincinde Hakkın huzurunda kıyamdasın. Kıyametinin kopmakta olduğu an o andır, başka kıyamet arama! Halinin hakikati, ezeli ilimde Hakkın takdiri ise, bu naz kime! Kendin için yaptığın her işte şirk içindesin, muradın ister yaşamak, ister ölmek olsun! Mevcudiyetin, ancak Allah için olduğu takdirde, Hakkın muradına razısın demektir ki bu durumda hangi âlemde ve hangi hâlde olduğunun ne önemi var, sen nefsinden kurtulduktan sonra!

Ey dost! Hiç kimse hakikati örtüp, gizleyemez. Hakkın varlığından gayri bir varlık olmadığı gerçeğini "Sözü (sırrı) açıktan söylesen de O, (sırrın sırrı) hafiyi de (zuhura gelmeden önceki hakikatlarını da), (sırrın sırrının sırrı) ahfayı da / Ahdes Zâtından tecelli eden mukaddesatı da) bilir" (Tâ Hâ 20/7). Hakikat-i Muhammediyenin Muhammedin (s.a.v) suretinde zuhura irade edilince, en çok rağbet edilen rağbetin gecesinde murad-ı Halik, mahbub-i cihan tenezzül eyledi âlem-i mülke, sırrına eren onu özbenliğinde buldu, inkar eden inayet ve hidayet nurundan mahrum kaldı

Ey dost! Sevenler, sevmediklerine gösterdikleri sabır ve hoşgörüyü, sevdiklerine de gösterebilselerdi, ayrılık ve gayrılık kalırmıydı? Oysa İnsan en çok güvenip, sevdikleriyle sınanır. Hakkın programında değişiklik yoktur. Yakûb (a.s.) oğlu Yusuf (as.) ile, İbrahim (as.) oğlu İsmail (a.s) ile, Hz. Meryem oğlu İsâ (a.s) ile. Annesi oğlu (Musa) a.s. ile, Musa (a.s.) Hızır (a.s.) ile sınanmıştır; "O ki, hanginizin daha güzel eylemlerle tepki verdiğinizi sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır." (Mülk 67/2) 'İnandım, takib ediyorum' diyen her benlik inancının hangi temeller üzerine kurulduğunu Hakkın sınavlarında görür; "De ki bütün iş ve takdirler bütünüyle Allah'a aittir." (Âl-i İmrân 3/154)

İçsel benlik en umnadığı yerden ve en hassas olduğu noktadan nefsini sınarken bulur velâkin, bunun nefsiyle bir yüzleşme olduğunu idrâk ve itiraf eden azındaki azdır; "İnsanlar, yalnızca inandık demekle bırakılıp sınanmayacaklarını mı sanırlar" (Ankebût 29/2) Oysa vehimlerdeki sanal kimliklerinin hakikatını gösteren hakk sınavlarında nefsiyle yüzleşen insan "ancak kendisi için cihat etmiş olur." (Ankebût 29/6) Duygusal tepkiler gösteren benlik, kendini aldatmış olur. Şüphe ve olumsuz düşünce, hakikatın görülmesine engel olur. Dostun dostluğundan kuşku duyan, dostluktan olur. İçsel benlik şunu bilen "her nefs ölümü tadacaktır. Bunu idrâk etmeniz için sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz" (Enbiyâ 21/35) Bilki idrâk zihinde değil, gönüldedir. Nefsin taşlandığı her hâl ve durumda sınava sabır ve hâle rıza başarının anahtarıdır. Başarı Allah'tandır, kuldan değil! "Sabredenleri ortaya çıkarmadan Cennete girebileceğinizi mi sandınız?" (Âl-i İmrân 3/142) yüce ayeti nefsle savaşa ve sabra dikkatleri çeker. Denendiğini hisseden insan yokluğa koşarak, yorum yapmadan secde ile Rabbının rahmet ve mağfiretine sığınır; "Davud kendisini denediğimizi sandı. Rabbından bağışlama dileyerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi" (Sâd 38/24).

kim en doğru davranışı gösterirse iyilik, güzellik ve selâmet onunla olur. Kim sınavı küçümseyip değer vermezse nefsinin kibri kendi boyunu aşmış olur. Oysa sınav ve sıkıntılar kemalât vesilesidir. Yaz sıcağı görmeyen meyve kemâle ermez. Ateşte kavrulmayan helva tad vermez. Bilki sınavlar nefsin güzelleşmesini temin içindir. Nefsiyle savaşan insan sınavların halkdan değil, Hakkdan geldiğini iyi bilir; "Öncekilerin başına gelenleri siz de yaşamadan Cennete dahil olacağınızı mı sandınız?" (Bekara 2/214) şerefli ayeti bu sırada içinde bastırır. Nefsin güzelleşmesini tamamlandığı zaman, Hakkla Hakkın huzurunda buluşma bilincinde Cuma namazına gitmenin hikmeti anlaşılır. Tecrübeyi şöyle yaşamak üzere, "Cuma günü salât için davet edildiğinizde, Allahı anmaya koşun, alış verişi bırakın. Allahın katındaki, eğlenceden de ticaretten de daha hayırlıdır" (Cumu'a 62/8-11).

Ey aziz! Kim ki, gönlünü Hakk için saklar, Hakk Teâlâ onu herşeyden saklayıp saklar. Kim ki kendi ilmine kendi fikrine güvenir, sapkınlığı tez gelir. Kim ki, eleştirildiği ve sınandığı her şeyde, nefsin nasıl bir şer yatağı olduğunu itiraf eden insan, nefsinden Allaha sığınır. Şeriaten yasaklarını küçümseyenler için, "Allah sizi (memnû) ırmakla sınayacaktır. Kim ondan içerse benden değildir. Kim tatmazsa bendendir, eliyle bir avuç alan başka. İçlerinden pek azı mustesna, hepsi ondan içtiler" (Bekara 2/249); En mubarek peçelerde daki yasakları çiğnemekten çekinmediler.

Ey dost! Nefsi yokluğa götürmeyen her şeyi seçicidir. Gönül Hakkı sevdiği halkdan uzaklaşır. Bunu nefsi yaptırmazsa, rahmet sahibi Rabbi ona yaptırır. İmanının hakikatini yaşayıp, gereklerini layıkıyla uygulayanlar ki, "onlar ne kadarda azdır" (38/24), Hakkın "verdiği nimetler hususunda sizi denemek için kiminizi kiminizden üstün kılan Odur" (En'âm 6/165) yüce ayetinin nurlu ikazından nasiblerini almışlardır.

Ey dost! Bilal, gözdeki ak ve kara, karanlığın içindeki ışıkla, gündüzü takib eden gece gibidir. Ağzından çıkan her kelime bir mânâ ve sırrı ifade eder. Yapanacaklara delalet eder. Gönül de tıpkı bilal gibi her zıd-lığı kendinde barındıran bir yapıdadır. İçine kuşku ve fesad girerse kalb katılaşır. İman nuru yakine ererse gönül, kendinde tecelli eden Rabbine kanar. Kibir ve tahakküm edici benlik gönle yerleşirse insan kendini ucûbet çukurunda bulur. Tevâzû ve edeb gönle yer-leşirse Hakka en yakın kul olur. Hakk Teâlâ, bir rahmet ve mağ-firet olarak kulun nefsi ile kalbi arasına girer. Böylece nefsin kalbe hâkim olması önlenir; "Allah kulun nefsi ile kalbi arasına girer" (Enfâl 8/24) İzâfî benlik ki, varlık iddiasıdır zihnin hâkimidir. Gönlün hâkimi ise İman nurunun en ulvî mertebesi olan tevhid nurudur. Kalbin selâmeti ancak O'nun lütfu ve nuruyla mümkün olur. Nefs, niyet ve fiillerinden sorumludur. Ne zamanki izâfî benlik iradesi Hakkın iradesinde fânî olur o zaman, kulun yaşantısı Allaha ait olur. Allah da onun sırrın-daki hakikat olur; "Attığında sen atmadın fakat Allah attı" (Enfâl 8/17) yüce ayetiyle Allahın isim ve sıfatları kâmil nefsin sıfatları olur.

Bilinç, Allahı algılayamaz. Nefs, kendini var sanır. Kimliği ermeden evrensel şuurun bir cüzü olduğunu idrâk edemez. Kendi varlığı bir mülk olan, nasıl mülkün sahibi olsun? Bilki özgürlük özgürlüğü terk-i seçtiğine inandığın her şeyde, seçme iraden senin zindanındır. Tercihle-ri terkettiğinde özgürlüğün hafifliğini yaşarsın.

Hakikatına ermedikleri sırlara yalan yanlış yorum getirenler gibi, "İşitmedikleri halde 'işittik' diyenler gibi olmayın" (Enfâl 8/21). Varsayım bilgilerle perçeği sapturmayın "onların niyazları (atıp, tutarak) ıslık çalıp, el çırpmaktan ibarettir." (Enfâl 8/35). Nefsin şerri, kendi kurumlarıdır. İzâfî benlik, kendinde vasıf vehm-ettikçe sınanır. Tevekkül ile Rabbına teslim olan kurumlardan kurtulur; "Allah özü selâmete çıkarıp, kurtarır. Zira O,

göğüslerin hakikatine hakkıyla bilendir." (Enfâl 8/43)
Zât-ı Hakk kimin hakikat nuruna ermesini dilerse, "onun göğsünü İslama açar. Kimi de saptırmak isterse onun da göğsünü (tıpkı uçağın yükselişi esnasında iç daralışı gibi) daraltır" (En'am 6/125) Amelsiz namazsa, tasdiksiz yaşanan iman gibidir. Zira o, inancının gereği ibadetini yerine getirmemiştir.
Dille tasavvuf yaşanmaz. Nefs, kendinden vazgeçmeden huzura varamaz. Nefsin iddiası Rabbine karşı büyüklenmektir.
Ey dost! Sevgi ve hoşgörüyü gönlünden kaldırma ki, boşalan yeri kibir ve nefret doldurmasın. Sevgide, hoşgörüde, iman gibi Hakkın nimetlerindendir; "Bir topluluk içlerindekini (iyilik ve güzelliği) değiştirmedikçe, Allah onlara verdiği nimetlerini değiştirmez" (Enfâl 8/53) Nefsin sorumluluğu şeriat nedeniyledir. Sonuç ise hakikat bilgisine mağhardır. Cenab-ı Hakk dilediğine hikmet verip, kalbin basiretini genişletir. Dilediğini dilediğine yaklaştırır, dilediğini dilediğinden uzaklaştırır; "Allah, kalblerinizde bir hayır olduğunu bilirse (kabilse) sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar" (Enfâl 8/70)
Gafil benliğin kimliğini unutması, nefsin seni unutmasıdır. Her duyduğunu Hakkdan duymayan hiç bir şey duymuş sayılmaz. Her sözünde Hakka söylediğini bilmeyen özgün sırrını bilmiyor demektir. Her zıddı nefsinde yaşadığı hâlde zâtında bir değişim olmayan insandır özgür kişi. Odur Bilal, odur tevhid nurunda kimliği buharlaşmış Hakkın has kulu. Odur Rabbiyle görüp, Rabbinden görülen. Odur gönlündeki nasihatçiden öğüt dinleyip, tevhid nuruyla nefsinden arındırılan. Allah'a kavuşturan musibetten daha büyük bir nimet varmıdır! Allah'tan uzaklaştıran nimetten daha büyük bir felaket varmıdır!

Ey dost! Gördüğün her suretin bir hayal olduğunu bilsen de, surete can veren sanatçının sanatını seyre devam et zirâ, hayal aynasını var edende O'dur. Haktın ilmindeki her suret, zâhirdeki tecellisine ayna olur; kendinde tecelli eden ilâhi ismin nuruna mirac eden kul, Hakkın kemâline ayna olur. Bilki, tecellinin içinde kaybolan, tecellinin kendisi olur. Sevgilinin sevgisinde fânî olan, Hakkın sıfatlarıyla bekâ bulur; "Semâların (âlem-i melekûtun) ve arzın (âlem-i mülkün) mülkü O'na aittir. Diriltip, öldüren O'dur." (Hadîd 57/2) Bir mânâ nuruyla sırrına can verip, yeni bir Feyz ve şe'ne geçmek üzere, evvelkinin haz ve lezzetinden öldüren O'dur. Zirâ sırrı Allah'ta olanın, hiç bir âlem ile avunması mümkün değildir.

Sen, sende olanı Allah için terkedersen, Allah da, sende olmayanı sana ihsân eder. Allah için dünyayı bırakana âhireti, Zâtına yönelmek için âhiretin nimetleriyle de ilgilenmeyene dostluğunu ve muhabbetini ikram eder.

Ey aziz! Sana senden gizli olan şey kendi nefsindir. Odunu yakmadan onda saklı duran ateşi görebilirmisin? Allah aşkında nefsini arındırmadan, özbenliğindeki tecellinin şâhidi olabilirmisin? Karanlıktaki insan, gecenin örtüsünde gizli duranı göremez velâkin, kimki iradesini Mürid Allah'a teslim edip, hakkıyla imân eder, "Allah imân edenlerin Velisidir, onları karanlıktan aydınlığa çıkarır." (Bakara 2/257) kulunu nefsindeki ilâhi ismin nuruna kavuşturur. Cenab-ı Hakk, Zâtına cezbettiklerini tek kılar zirâ "O, teklir. Teki sever, seçip sevdiklerini huzuru ilâhisinde hıfz eder; "Allah, imân edenleri korumasına alır." (Hacc 22/38) Zâhirde tecelli ederken bâtındaki hikmetine kulunu şâhid kılar. Bâtında tecelli ederken zâhirdeki nimetine erdirir. Varlığın hakikatını ona göstererek velâyetini bildirir; "Sâlihlerin Velisidir O" (A'râf 7/196) Her şey ve her zerrede, her fiil ve şe'nde hakkı Hakkla Hakkda görmek, Onun tecellisindeki

azamet ve kemâle cemâliyle şâhid olmaktır. Nefsani sıfatlarını ilâhî sıfatlar nurunda yakıp, Onun ahlâkında eritmeyenler bu sırra ermez. Nefsin sıfatlarıyla Hakkın tecellisine şâhidlik velâyetin azâsıdır. Ehl-i yakîn, Ona Onun sıfatlarıyla şâhid kılınır. Mülküne şâhid olmak, Mâlikul Mülkün mazharlarına ve ezeldeki hükmüne şâhid kılınmaktır. Mülk örtüsünde sakla gibi duran velâkin görenlere âşikâr olan mülkün sahibine şahid olmaktır. Bu lütfa, Allahın kendisine tecelliyat nurlarını eriştirdiği kulları nâil olur; "Rabbim bana mülk verdin, rüyâlardaki işlerin gerçek yüzünü gösterip, öğrettin. Ey semâların (melekûtun) ve arzın (mülkün) yaratıcısı! Dünya ve âhiretteki Velim Sensin. Beni (benliğimi) müslüman (Zatına teslim) olarak öldür ve (benlikten kurtulmuş) sâlihlerin arasına kat" (Yusuf (12/101). Öyleki, hayal ve misâl âlemindeki gölgeleri gerçek gibi kabullenmek gafletinden öldür. Mülkündeki hüviyetinin farkındalığında diriltesek, tecellindeki cemâli ve kemâli Senin gözünle göreyim. Kulluna bekâ mülkünü lütfetki, Zatına olan hamd ve senâyı Senin sıfatlarınla yerine getireyim. Enâniyyetten azâd olunmuş sâlih kulların arasına katılayım!

Ey dost! Bir şeyin hakikatına eren onu kendinde bulur. Yolu uzatıp, sevdiğimiz, mânâyı ya hiç tadmamış olanlar ya da, vardıkları ruhanî durağın ötesine geçmemiş yolculardır. Ey aziz! Her ayetin başlangıcı onun, âlem-i melekûtdan âlem-i nasûta nüzûlünden önceki hakikati ve Hakkın katındaki ilâhi ilmidir. Her ayetin sonu, Hakkın gönüllere indirdiği kelâmının ezeldeki ilâhi takdiri ve âhirde matlub olan muradındaki maksad ve sırrıdır. Allah Teâlâ en doğrusunu bilir. Bir mânâ bilmeyen için sır, bilen için malum olur. Ayetlerin zâhirinden içenler ile bâtınından içenlerin hangi kaynaktan içeceklerini de ezeldeki ilâhî takdire göredir; "Her grup kendi yaradılışına uygun içeceği kaynağı bildi" (Bakara 2/60). Mutlak Sevgili, sevenin zâtında ilâhi sevgisini ve indirdiği hikmetinden feyz alan esintileri zâhirde izhâr eyledi.

Ey dost! Huzur, aldığın her nefeste Allah Teâlâ'nın huzurunda bulunduğunu hatırlamaktır. Yakîn nurunun mârifetiyle Hakkı bilip, tanımanın ubûdet olduğunu, kulluğun kemâline erenler bilir. Âcizin kemâlinin kulluk olduğunu, şartındaki aydınlığına erenler bilir.

Şikâyet eden benlik, kendi nefsine azâb etmiş olur. Şâkireden kul ise lütfa mazhar olur. Nefsinde kusur aramayanın tevbesi riyâ olur. "Allah'ın izni olmadıkça hiç bir nefs iman edemez" (Yunus 10/100); Yakîn'e kavuşmayan gönül huzura eremez. Kulluğun erdemine erenler için en yüce lütuf Hakkın Zâtî dostluğudur. Varlıktan soyunan canlar için Mâlik'ül Mülk'ün dostluğundan daha büyük mülk yoktur.

Ya Velî! Yokluk yurdunda bekâ nimetine erdirdiğin kimdir, Zâtına cezbettiğin muradından gayrı! "Mülkün sahibi Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden alırsın" (Âl-i İmran 3/26); Zâtına seçtiklerini vuslata erdirerek kurbet mülkünün sırrını onlara açarsın; kimilerini de hakkı özbenliklerinden gayrı mekanlarda aratıp, uzaklığa çekip götürürsün "Yalancıyı (nefsinin) perçeminden çekeriz" (Alak 96/16) Riyâkârları da öyle!

Ey azîz! Kim evreni tanımak istiyorsa, kendi âlemini tanısın! Kim Hakka vuslata diliyorsa, Onu kendi Zatında arasın!

Nursuz hidâyet, ihlâssız dostluk, muhabbetsiz velâyet olur mu! Nefislerine hizmet edilmesini bekleyenler, Allah için hizmet edenlerin derecesine eremezler. Bilki insanın varlığı ubudet içindir, nefsin rubûbiyet iddiası için değil! Kulluğun ziyneti onun Rabbi önündeki acziyetidir; "Rabbım bana indireceğin her hayırdan yana muhtaç bir fakîrim" (Kasas 28/24) niyazı, ubûdetin kemâline erenlerin duasıdır. Görünen ve görünmeyen âlemlerin her zerresi Hakkın mülkü iken, nefsindeki mülkün ne hükmü var! Kulluk kaybolunca, kalb Hakkın korumasından mahrum kalır. Oysa, muhlas olan kul Hakkın himâyesi altındadır; "içlerinden muhlas olanlar hâriç hepsini azdıracağım" (Sad 38/83) tehdidi, bu tehlikeyi vurgulamak içindir.

Kendi gayretleriyle ihlâslı olmaya çalışan 'muhlis' kullar, Zât-ı Hakkın

İhlâsın hakikatına erdiriçi 'muhlas' kullarıyla aynı mertebede değerlendirir. Zira ihlâs, belirli hâl ve vakitlerde değil, daimi olduğu takdirde sahihtir, Allah içindir. Bu nedenle ihlâs ile Allah için yapılan her amel ibadettir. Allaha giden yol gönüldedir. Aşk ve kurbiyet gönülde gerçekleşir. Basiret nuru gönlü aydınlatır. Mârifetullah nuru sırrı aydınlatır. Sırr, nefsin pasından arınmış Hakkın cemâline ayna olur. Bunun zıddı olan nâmeret kör lük ve dünyaya dayanan nefsani karanlık uzaklığı doğurur. Kalb kararırsa, bencillik ve kibir nefsin daimi huyları olur. Ey dost! Dünya ehlinin mirası maldır, hırstır. Ahiret ehlinin mirası Allah rızası için gerçekleştirdiği hizmetlerdir. Arifin mirası ise güzel ahlâktır, hikmetdir. Zira, Hakkın varlığının dışında varlığı kalmamıştır. İlâhi kudretin suret verdiği, Rahmani nefesin can verdiği, mârifetullah nurunun hikmet verdiği ferddir insan-ı kâmil. Bilki benlikten arınmış bir insan için varlık da birdir, yokluk da. Arifin nazarında örtülü olanda birdir, çıplak olanda. Zira o, Hakkın nuruyla bakar, nefsin nazarıyla değil. Kim hangi gözle bakarsa, gördüğünü o sıfatla görmüş olur. Zulüm gözü fesad, şükür gözü lütfu görür. Behçet gözüyle bakıldığında her işte Hakkın çilvesindeki hikmet görünür. Bir an için dahi olsa Hakkın gönülden kayması, tıpkı ekmek hamuru yoğurmaya hazırlanan kişinin abdestsiz işe koyulması gibidir. O halde ey can! Hakkın varlığı karşısında nefsine varlık atfetme ki, hakikate itibariyle dâimâ abdestsiz kalmasın. Girdiğin her işte şeriat abdestini koru ki zâhirin temiz kalsın. Cehennemden esen yeli Cennet esintisidir zannetme. Hayırda şerr de Allahtandır velâkin, hakk ile bâtıl arasında fark vardır. Kiminle kime koştuğuna dikkat et." Allah selâmet yurduna çağırır ve dilediğini doğru yola iletir" (Yunus 10/25) Bilki kulun Hakkla bekâsı, ilâhi sıfatlar nuruyla güzel ahlâka bürünmekten ibarettir. Nurani sıfatlarıyla "Allahın boyasından daha güzel boya kimindir?" (Bakara 2/138).

Ey dost! Zâtında tecellî eyleyen ilâhî hakikat ne ise, ondan yansıyan bir nefessin bu âlemde, kendi idrâkin nisbetinde. Seni bir hâl'den bir hâl'e döndürmek suretiyle, beşeri sıfatlarından "öldürüp", ilâhî sıfatlarıyla "diriltten" (57/2) Zât-ı Hakk, "her an bir işte" (55/29) ve yaratışta olmanın sırrını kulunda yaşatır. İzâfî kimliği varlık iddiasından yokluğa, aczin ve fakrin idrâkinde Varlıktaki tevhidin ve kemâlin şâhidliğine ulaştırır. O ki, Hakkın tecellisindeki azametin ve izzetin nurunda şâhiddir, hâllerdeki değişimin Onun hükm ve muradına uyum içinde olduğunu müdrikttir.

Onlar ki, kendi tedbir ve iradelerini Hakkın irade ve tasarrufunun önünde görürler, isteyerek veya istemeyerek Hakkın tevhidinde gizli şirk mikrobuna bulaşmış olurlar. Ancak ubûdet giysisi temiz canlar şirk mikrobundan korunmuşlardır. Nitekim ihlâsı hâlis olanın takvası temiz olur zirâ, tertemiz "güzel sonuç takva iledir" (TâHâ 20/132). Bedenin gıdası helâl lokma, ruhun gıdası takvadır, "azığın en hayırlısı takvadır" (2/197) Bilki takva, Yâr'e yâr olmaktır. Ey aziz! Cüzi irâde olan izâfî benlik bilincin kendisidir. Kendini var bildikçe, ilmiyle kendini perdeler. Nefsinde varlık vehmettikçe, yokluğun hafifliğini bilemez. Kim ki, izâfî kimlikteki hiçliğin hakikatına erer, Hakkın inâyet nuruyla Onun velâyetine kanat açar. Zaman ve mekan dürülmüşlükten sonra, gönül harpi sureta bürünürse bürünsün aşkın kemâlâtına mazhar olur.

Cemâlin dile gelmesi kemâl, aşkın dile gelmesi hakkıdır.
Sırr-ı insan dile geldiği bilki her sözü Hakk'tandır.
Deryaya dalmayan dalgıç, denizin zenginliklerinden nasıl haber versin?
Varlığı deryadaki zerre, deryayı farklı bir kavram gibi nasıl göstersin?
Zaman ve mekanın dürülmesi, gönlün ihrama bürünmesi demektir.
İhram örtüsü, isim ve sıfatlardan soyunan perdin izâfî benliğini örttüğü giysidir. Bir gönül ki Allah'a âittir, Hakkın gayrına örtülüdür;

Tevhid nuru onda zâhir olup sâdık gönül, Muhammediyet nuru (s.a.v.) ve ahlâkı üzerine kaimdir. Ferd odur; "Andolsunki sizi ilk yarattığınız üzere ferd olarak bize gelirsiniz" (En'âm 6/94) kesrettaki her zerreden deryaya birleyerek, siz'den-bize vahidiyetten-ehadiyyet sırrına ersiniz. "Bize verdiklerinizi ardınızda bırakırsınız" (6/94) Dualite ve ferklılık âlemi olan âlem-i mülkde sahiplendiğiniz herşeyi ardınızda bırakarak, özbenliğinizle, çıplak olarak Zat-ı Hakka dönersiniz. Nitekim hacca gitmenin ve ihrama bürünmenin misal âlemindeki anlamı ve maksadı da budur. Hacc için niyet edildiğinde, beşeri ahlâkın sufli unsurları ve nefsani bağlantılar, izafi benlik davasıyla birlikte geride bırakılırki, Hakkın huzuruna benliksiz Ben olarak varılsın; "Şefaatçi edindiklerinizi de yanınızda görmüyoruz. Aranızdaki bağlar kopmuş, hakkında zann beslediklerinizden uzaklaşmıştır" (6/94). Şu halde zanlardaki kimlik ve kişilikler erimeden, her fânî bağ kopmadan, ferd olarak Hakkın huzuruna varılamayacağı bellidir. Nitekim nasıra ilişkisi zayıflamayan kalbin Hakka yönelişi de zayıf olur. Kararlılık ve devamlılık göstermeyen yönelişler ise inandırıcı değildir; "Onlar salatlarında devamlıdırlar" (Meâric 70/23) ayeti kerimesi, maksada yöneliş teliş içtenliğe ve devama dikkatleri çeker. Gönül dünyaya tevbe etmeden ukbâya yönelmez. Her murâdı terketmeyen can Cânana yönelmez. Tevhid sırrına nuruyla kavuşmayan benlik, tahlilde kalır. Öze ermeyen insan, aslına hasrette kalır.

Ey dost! İlâhî lütfun sureti bürünmüş mazharıdır insan. Şefkat ve muhabbetullah nurunu Rahîm ve Vedûddan, ilim ve hikmetini Alîm ve Hakîmden, izzet ve inâyet nurunu Azîz ve Velî'den alır. Selam sıfatıyla sıfatlanması, selâmete inâyet ve hidâyet edilmesi nedeniyledir. Hakka vuslatki benliğin yokluğu demektir, aşkın sırrına erenler aşkda varlığı terkederler. O halde "Rabbın için namazı edâ eyle, (izafi benliğini Allah için) kurban eyle" (Kevser 108/2).

Ey dost! İlâhi isimin hakikati sende zâhir olunca, senden geriye ne kalır! Hakkın nazarı her an kulunun üzerindeyken, kulun nazarında Hakk'dan gayrı geriye ne kalır! Düşünce, kişinin ya dünyaya ya da âhiret işleriyle ilgili yönelişinden ibarettir. Varlığı Hakk'a ait âşığın nefsine ait bir düşüncesi yoktur. Zîrâ, benliksiz ben olmanın hakikati, kendini kendinden kurtarmaktır.

Sureti hayal olanın, zanni de hayaldir, düşüncesi de. Öyleyken içinde düşüncenin yeri neresidir, hadi söyle! Belki benlikler âlemi varlık üzerine varlık vehmedenlerin hepsi de birer cilvedir Hakkın indindeki ilminde! Hayale hayal gözüyle bakıp, nesnelere varlık atfettikçe, hakikatlerin hakikatine göremezsin ibâlık gözüyle! Seyahati zikretmek gönlü şen kılar. Seyahate ermek her anı şen kılar. O halde ey can! Aldığın her nefeste bahr-ı aşka yelken aç; gönül teknesinin atlaslarını yakîn rüzgarlarıyla doldurup zât-ı bahre yelken aç! İlmin tahlîsine kanmakla, ilâhi hükmetmekten mahrum kalmayasın. Kesreti vahdette birle, vahidiyetten ahadiyete doğru yelken aç!

Cehlin hakikati odur ki, kendi ilminden aşmayan insan Hakkın ilmine mazhar olur. İlimden aşınma amel ile olur. Sözde kalan bilgi, amel ile kemâle ermedikçe huzurdan mahrum kalınır; "Allah Teâlâ bildiğiyle amel eden kimseye bilmediğini öğretir" şeklindeki hadisleri, ilim verilenlerin hakikatini açıklar. Hakkın ilmine yer açmak için gönül mescidini benlikten boşaltmak gerekir; "Size, kalkın denildiğinde kalkınki, Allah iman edenleri ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle itibariyle yükseltsin" (Mücâdele 58/11) kuldaki mülk o manevî bir derecedir ki, onunla ilâhi ahlâk âşikâr olur; Nefsinden gönü olan Hakkın tecellisine mazhar olur. Belki seyr-i sülûn ardından gitmeyen gönül aşktan mahrum kalır.

Ey aziz! Nefsiyle diri olan kimlik ıstırabı yüklenir. Nefsinden irâdi ölümü tadanın yüklenecek kimliği ermiştir.

Akıştanlıkları terbetmekle işe koyul. Dünü put yapma! Duygu ve düşüncelerinden oluşan bir ilâha değil, Mutlak Varlıktan Allaha yönel;" Ne yana dönersen Allahın vechini görürsün" (Bakara 2/115) hikmetine şahitliğini ver. Hakikat ehline göre deryanın üstünde bindir, altında. Yakluğu var bildikçe, nasıl olursa cemalin keşfini görmeyi dilersin nefsin çoşi coşkuyla!
İster sebepler vesile kılınsın, ister vesile bir sebebe dayanmasın, sakın ayırma nazarını deryanın zatından beriye!
Akıl ve gönlün tevhidindeki selâmet huzurun bizatihi kendisidir. Bilki Cenab-ı Hakk, boşaca ihsan etmeyeceği hususta kulunu sınava sokmaz. Zatına cezbetmeyeceği gönle aşk vermez.
Ben ve sen ayrımı idrâk mertebeleri itibariyledir. Yakınlık ve uzaklık kulluğa göredir, Zat-ı Hakka göre değil! Sahne ışıklarındaki çeşitlilik ve renklerdeki zenginlik sahnenin bütünlüğünü bölmez. Bireyin hallerindeki değişim onun ferdiyetini iptal etmez.
Ey dost! Ölü gönüllerden nasib arama. Ehil olmayanlardan duyacağın bilgiçce sözler hakikat nurunu yansıtmaz. Noksan olanın talebi de noksan olur. Uluhiyeti tezgahlayan kibirli hocalarla, taklitçi nasihatçılardan uzak dur. Kendi nefislerine söz geçirmeyenlerin verdikleri öğüt kendilerine yarasaydı zann ve hayalin peşinden koşturup, oyun oynarlarmıydı? İsimlerle, Fiillerle, keramet ve mertebelerle oynaşanlar, fakrı tatmamış izafi benliklerdir; " Allah'ı bırak onları, dolduklarını ilende oynayadursunlar" (Enâm 6/91) yüce ayeti oyuncuların dolduklarını sufli ilemi tanımlar. Bilki içtenlik ve dürüstlük tayyib olmadan, edeb kâmil olmaz. Gönül, kesretteki ahadiyeti müşahede etmeden, Bahr-ı Zata kavuşmaz.
Benliklerine dönük yaşantısı olanların, karşılarındaki perdelerin hakikat verisini müşahede etmeleri beklenemez. Her kabiliyetli olan da maksûda eremez. Hani nerede, emanetin rafık dostları!
Nerede o gönlü temiz, inancı temiz, fiili Allah için dini hanîf kalbler!

Ey dost! İnsanlar kendilerine layık buldukları sıfatlarla benliklerini diğerlerinden ayrı ve farklı bulurlar. Nitekim kişinin kendini değerli veya değersiz bulması kalbinde bulduğu mânâlar itibarıyladır. Kulun kendini değersiz hissetmesi, Hakkın payını gönlünde barındırmaması nedeniyledir. Allah'tan gayrı bir şey bulunmayan kalbden daha değerli ne vardır? Bir gönül ki sırf Allah'a aittir o, Allah'a teslimdir. Öte yandan insan Cenab-ı Hakkı kendinde tecelli eylediği sıfatlarıyla tanır. Hakkın Zâtı ise isim ve sıfatlarındaki mukaddes tecellisiyle örtülüdür. Şu halde kulun Rabbini kulluk sıfatıyla tanıması esastır. Hakkın lütfu ve ihsânıyla gönlünde ve gözünde O'nun gayrı kalmadığında vasıtasız bilip, tanır.

Duygulardaki farklılık algısı izafî benlik yanılgısıdır. Nefsini bilmediği için Hakkı tanımamak büyük kayıptır; "Muhakkak ki insan (kaybettiğinin) hüsranı içindedir" (Asr 103/2). Hakkın ihsânından aldığı mânevî feyz ve hikmetten daha fazlasını alamadığı için ziyandadır. Bu mânâda, âlimin kaybettiği kazandığından fazladır diye bildirilmiştir. Bir ömürki Hakkın gayrıyla oyalanmak suretiyle kayıptadır, O'nun tecellisini müşahede edememenin hüsranı içindedir. Geçmişin tekrarını taklid eden insan ziyadadır oysa; "O, her an yeni şe'indedir" (Rahman 55/29). Şu halde, Hakkın hikmet hazinelerinden yeni bir mânâ incisi ve ledünnî sır aramayan örf ziyandadır. Her keşif Hakkın lütûf ve ihsânından olsada! Ağızdan çıkan bir sözün karşılığı eylem olarak yoksa, o söze itibar edilmez. Bu durumda sözün sahibi ziyandadır, "meğerki sözün (imânın) gereğini uygulasın" (Asr 102/3) Sevgilinin lütûf ve kahrını es geçmeyen insan hüsrandadır, meğer ki "birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden olsun" (Asr 102/3).

Varlıktaki tevhidi değil, farklılığı ve ayrılığı yaşayarak geçen zaman kaybedilmiş zamandır. Huzurun yaşanmadığı an hüsrandır.

Nefsani sıfatlardan ilâhi sıfatlara miraç etmeyen can ziyandadır. Zira güzel ahlâk, ilâhi ahlâktır. Hatta hadisi şerifte bildirilmiştir ki, "yaratılmışlar içinde Allah'a en sevimli gelen, ahlâk bakımından en güzel olanıdır." O güzel ahlâk sahibi ki, "oruç tutup, namaz ikame edenin sahip olduğu dereceye ulaşır." Özdeki ubûdet, şekildeki ibadetten daha faziletlidir. Şekilde ve kalıpta kalan hüsrandadır.

Allah'ın yarattığı hiç bir şey değersiz değildir. Lâkin kendindeki değere ermeyen insan ziyandadır. Kulun kendindeki değeri, onun ortaya tecelli eyleyen Esmâ'ül Hüsnâdır. "Biz insanı en güzel kıvamda (değerde) yarattık" (Tîn 95/5) yüce ayeti bu hakikati dile getirir. En güzel kıvam (değer) güzel ahlâktır. İman, güzel ahlâk olan Allah Teâlâ'nın ilâhi ahlâkına yöneliştir. Bu yönelişten mahrum kalan insan özdeki değeri bulamaz ve nefsinin 'esfele sâfilîn'de, sufli duygular boyutunda görür.

İnsanın "suretinin güzel yaratılması" (Teğâbün 64/3), sırrında tecelli eyleyen isim ve sıfatlarıyla ilâhi sûrete mazhar olması nedeniyledir. İlâhi sûret nasıl olurda değersiz olur? Gören göze hasretteki ahadiyet nasıl olurda gayb olur?

Yaşanılan her olay özde tecelli eyleyen sırra dönüş için bir vesiledir. Zira, dönüş oşladır. "Dönüş O'nadır" (Teğâbün 64/3) Hakkı inkâr edip ilâhi ahlâka dönmeyen benlik ayrılık ve hasret ateşi içinde kalır; "Ne kötü dönüş yeridir o" (Teğâbün 64/10).

Ey dost! Keder, tıpkı sebebe bağlı sevinç gibi levhadaki bir renktir. Asıl olan kudret elinde renksiz ve nakşsiz bir sayfa olmaktır. Nefse muhalefet etmeyen insan hüsrandadır. Kendinden kurtulmanın yolu fenâdadır. Yokluktan daha huzur verici hiç bir şey yoktur. Tasavvufun özü ubûdetin hakikatına ermektir. Şeriat tarikatteki fazlalıktır.

Ey dost! Âlemi seyret velâkin nefsinle değil
Nefsine âmâ, âleme basîr ol.
Kendini dinle velâkin cisminle değil
Mâsivâya sağır, özüne semî ol.
Rabbına yönel velâkin tende değil
Gayrına müstağnî, Allaha muhtac ol.

Sufi safâya ermedikçe kemâle ermez. Gönül fenâya ermedikçe sürûra ermez. Sürûr, vakde ve hâle bağlı olmayan o neş'edir ki geçici değil, bâkîdir. Hakkdan gelen hakka dâvet, vakdin dolduğunu işaretçi, erteleyen hüsrandadır. Seyitlinin dediği gibi, "iki günü eş geçen ziyandadır". İşlenmeyen bilgi, ruhsuz suret gibidir. Özden öze dönüp, sıfatlar nuruyla yol alanların hacc Zât-ı Hakk'adır, taşa toprağa değil! Kişinin kaderi fıtratındaki tohumda gizlidir. Her biri, gayreti karşılığında mânâdan nasîbini alır. Mânânın kendisi ise mevhibedir. Bilki, Allaha handetmek ilâhî ahlâka bürünmektir. İlim âlimin perdesi, sanat sanatçının perdesi, suret siretin perdesidir. Bütün âlem sendeyken, onu neyle kayıt altına alırsın? Gönlünü nefsinden kurtarırsan, esen rüzgarla rüzgar, yağan yağmurla yağmur, doğan mehtâbla mehtab olursun. Nefsini unsurlardan kurtarırsan, Zâtında tecelli eyleyen ilâhî sırra mahal olursun. Kazanılan veya kaybedilen hiç bir şey O'nun yerini dolduramazken, gönlünü ne ye'se, ne de sevince ver. Deryanın cilvesi olmasa, dalgalar hiç oynaşabilirlermi? "Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde başınıza gelen hiç bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce bir kitabda yazılmış olmasın" (Hadîd 57/22). Bilki, nefsinle dâvet ettiğin her şey zıddıyla gelir; Hakkın ihsânı nûruyla. Dalgaların görünüme gelip, görünümden kaybolması, deryanın Zâtından ne bir şey azaltır, ne de bir şey çoğaltır. Seyriliği kendi gibi görenin için ayrılık gayrılık yoktur. Kul, lütfu yakınlık, kahrı uzaklık olarak bilir.

Oysa kalbindeki lütfun, onu nefsinden arındırmak olduğunu bilmez. Aşkda incinmiş benlik, kibri nefsine kalkan yapar. Nefsinden bezmiş benlik, geçmiş ve gelecegin küllerinde vehmindeki iddiayı yakar. Hakikat güneşi doğup, varlık evi aydınlandıktan sonra, yakılacak her mum, zihnin panteizminden ibarettir.

Ey aziz! Kimileri iki dillidir. Birinin söylediğini diğeri yalanlar. Kimilerinin gönlü iki yüzlüdür. Biri zevke diğeri sefâya bakar; Sen, sen ol; Tek dilli ol. Gönlünün yüzü Hakkdan gayrına bakmasın. Gerçekleşmesi arzulanan niyet, nefsin yakarışından bellidir. Hakka niyaz ederken, Onun kime nasıl tasarrufta bulunması gerektiğini bildiren sözcüklerden sakın! Edeb, iradeni Onun iradesine terkle başlar, rıza ve sabırla kemâle erer. Belki, "Rabbın balarısına vahyetti" (Nahl 16/68), eşek arısına değil! O halde balarısı gibi amel sahibi ve iyi huylu olki, hayrın zuhuruna vesile olasın; mânâ ve yakîn bulan, huzursuz benliklere sekînet versin. İlâhi hikmetin kaynağı "her çiçekten feyizlen ve Rabbın sana kolaylaştırdığı yoldan" (16/69) gönle inen şifâyı tâliblere sunki, tadana vuslat yolu açılsın. Yalnızca sözcüklerde kalmayıp, Hakkı tevhid, amele dönüşsün.

Gönül aynası bazen aşkla cilâlanır, bazen hasyetle. Bazen musîbetle cilâlanır, bazen nusretle. Karıncaya vahyedilip, onun dilinden, "Ey karıncalar, yuvalarınıza girin. Süleyman ve ordular farkında olmadan sizi ezmesin" (Neml 27/18) diye bildirildiğinde, emre uyan canlar misâli, mü'minlerin vahdet ve hidâyet evine sığınmalarındaki maksat, dünyanın ayaklı oyunları karşısında ezilmelerini önlemektir. Zirâ Hakka tevekkülün hakikatına ermeyen kişi, yaşadığı olaylar karşısında öfkesine yenik düşerek ezilir. Kendi davasına tutkun insan kendi ilmiyle kibirlenir. Varlığı dâvâdan mânâya yürüten hakikat nûru ise, hangi benlik mâdesine doğru ilerlerse, her iddia sahibi, Onun önünde eğilir. Belki hiçlik ve eziklik aşıkların ışıdır.

Ey dost! Hakkın küllî sıfatlarıyla kaldaki tecellisi, kulun cüzî sıfatlar itibariyle Hakkın emanetine mazhar olmasıdır; "Şüphesiz biz emaneti semâya, arza ve dağlara teklif ettikte bunu yüklenmekten çekindiler. Onu insan yüklendi" (Ahzâb 33/72). Nefsin fenâsı olan "ölmeden önce ölmek", cüzîyi küllîye teslim etmek, emaneti sahibine iade etmektir. Tecellî sırrını ve ilâhî sıfatları yüklenen insanın, irâdesini Mürîd Allah'a teslim etmediği halde, 'ben benden vazgeçtim' demesi, nefsinin onu aldatmasından başka bir şey değildir. Lâf ile insan özge ermez; Hâl ile insan özden dönmez! Hakkın yanıldığı ile beraber olanın Hakkla beraberliği mecâzîdir, hakiki değil! "Allah tevbenizi kabul etmek ister. Tutkularını takib edenler ise (hakk) yoldan çıkmanızı ister" (Nisa 4/27). Tevbe önce mâsivaya sonra vehimlerdeki izâfî varlığadır. Âdemoğlu, hem cismanî varlığı itibariyle hastalıklara karşı dayanıksız, hem de beşerî sıfatlar açısından nefsinin taleblerine karşı zaaf içindedir. Oysa, "Allah yükünüzü hafifletmek ister zira, insan zaaflı yaratılmıştır" (Nisa 4/28). Kişinin farklı ve ayrı bir benlik olduğu iddiası, vehminde taşıdığı fuzulî bir yüktür. Yükün hafifletilmesi ilâhî emanete sahip çıkılmadığı takdirde gerçekleşir. Kişinin idrâkindeki zaaf, hakk ve batılı ayırd edememesindeki aczidir. Hakikat deryası ile bi'dat batak-lığı arasındaki farkı karanlıkta kalan kişi göremez. Nefsindeki iddiayı göremeyen göz emaniyyet karanlığından kurtulamaz. İbret ve basîret gözüne ilâhî ışık gerekir ki kişi hakk yolunu şaşırmasın; Hakkın sıfatlarıyla görüp, Hakkın sıfatlarıyla işittiğini idrâk etsin. Nitekim bâtında hakikati olmayanın zâhirde de sureti yoktur. Suret, sîretin ancak bir yansımasıdır. Gönül nura erdiyse, sübhanlardır o müjde "Allah dilediğini nuruna ulaştırır" (Hadid 57/28) Hakk nuru sarmışsa varlığı, renkleri neyleyim! Can dalmışsa vahdet deryasına suretleri neyleyim! Yaban gülleri yol keser, davayı terkeden dikensiz gezer!

Zâhirdeki dağınıklık, bâtındaki dağınıklıktan ileri gelir. Bütün dertler toplu

olursa, Zâhirde düzenli olur. Bireyin bâtındaki teslimiyeti, zâhirdeki emirlere uymakla bütünleşince iman İslâm ile müşerref olur. İmânsız İslâm ve İslâmsız iman, nasıl olur da kâmil olur? Şeriattan yana çıplak olanın örtündüğü hakikat örtüsü aldatmacadır, Hakikatten yana üryan olanın örtündüğü şeriat örtüsü tahkirdir, Öte yandan insan, ruhunda yüklendiği ilâhi emanetler hiberiyle aziz kılınmıştır; "O göklerde ve yerde olan herşeyi kendi katından sizin emrinize verdi" (Câsiye 45/13) şerefli ayeti, insanoğlunun özbeninde ve evrende erişebileceği imkân ve manaları dikkatleri çeker. Eyvaziz! İhtiyaç sahibinin hâlini anlatmasına vesile olduğu içindir ki sükût sözden daha değerli olur. Yolda kalmışa yolu göstermek için yapılan nasihat sükûtdan daha değerli olur. Hâl ile nasihat, hem sözden hem de sükûtdan daha değerlidir. Söyleyen Hakk olunca, dilin suskunluğu hoş olur; Dinleyen Hakk olunca, gönlün çoşkusu hoş olur. Sözün yokluğunda sükût var olur. Sükût kaybolursa söze bir son bulunmaz. Bilki muzdarib olanı dinlemek zekattır. Yükünü hafifletmek sevaptır. Gönlünü almak rahmettir.

İnci misâli hikmetler Hakkın cilvesidir
Kudret elindeki kalem aşkın sesidir.

Sanatçının eseri Mutlak Sanatçıya karşı duyulan şükrün ifadesidir. Noksan ve kusurlu olması, gönlündeki aşkın surete bürünmüş özrüdür. Asıl olan, sanatçının sanatında yok olmasıdır; Yokluğu ve varlığı icad edip, bâki kılan hakiki sanatçı O olduktan sonra!

Meşuka el vereni aşıktan gayrı bilmez.
Aşıktan öleni Ma'şuktan gayrı bilmez.

Hakka zikretmek, Hakkın yoluna yönelmektir. Gök ile yer birmidir? Ne zamanki âdemiyet toprağı manaya mahal olur, gönül Hakka sırdaş olur. Ne zamanki sır sırrası tecelliyata ayna olur, ruh Hakkın cemâlinegâhı olur; "Göklerin ve yerin mülkü Allah içindir. (Bentlerin kıyamet) Saatinin geldiği vakitde bâtıla sapanlar hüsrandadır" (Câsiye 45/27)

Ey dost! kimileri dindardır velâkin dinin ne olduğunu bilmez.
Kimileri inkârcıdır velâkin inkâr ettiğinin aslını bilmez.
Bilmekle ölünmez velâkin ölmekle bilinir. Benliği terkeden hafî gezer.
Bir şeyin aslı olmasa sureti varolurmu? Bütün var olmasa, parça mevcud olurmu? Suret, aslın aynı değildir velâkin aslen gayrıda değildir.
Suretin asılla beraberliği, andaki isim ve sıfatlarıyladır zirâ, seven sevdiğinin rengine, onun ahlâkına bürünür.
Bilki her örtü deyle içindir. Onu tanımayan örtüye aldanır. Heyleyi tanımak için onu uryan görmek gerek. Görmek için ölmek gerek.
Sebep ve deliller, zamana, mekâna ve şekillere muhtaçtır. Hiçbirşeye muhtaç olmayıp, herşeyin Önün varlığına muhtaç Zât-ı Hakkın varlığına, sebep ve delillerle nasıl arayalım? Hakkın örtüsü kibriya (ululuk) olduğuna göre, her canın nasıl örtündüğünde kendindeki cevhere göredir. kimileri edeb ve tevâzûyla, kimileri kibir ve hırsla örtünür. kimileri şefkat ve muhabbetle, kimileri öfke ve gazabla örtünür.
Her biri kendi fıtratına göre davranır. Nefsini öfkeyle özdeştiren köpek gibi ısırır, eşek ise anırır. Nefsini hilim ve şefkatle temizleyen insan ilâhi rahmete mazhar olur; "Onlarki öfkelerini yenerler ve insanların kusurlarını bağışlarlar. Allah güzellikle davrananları sever." (Âl-i İmrân 3/134) Şu halde, öfke ve gazabını yutki, "Biz Âdemoğlunu şereflı kıldık. Onları karada ve denizde (suret ve siretde) taşıdık" (İsrâ 17/70) yüce ayetine mazhar olasın.
Ey aziz! Zorda kalan kulun yardım talebi, Hakkın talebidir. Yardıma koşmak ise ibâdettir zirâ, Hakkın çağrısına uymak imândandır; "Ey imân edenler. Eğer siz Allaha yardım ederseniz, O da size yardım eder" (Muhammed 47/7) bu sırrı dile getirir.
Bilki kimi yoklukla sınanır, kimi varlıkla. kiminin mürşidi musibettir, kiminki muhabbet. Sen de Meryem gibi sırtını hurma ağacına yasla. O, "hurma ağacına dayandı" (Meryem 19/23); Doğruluk ağacına

Hersözü hurma tadında Hakk kelamı olan insanı kamile dayanki, candaki isa doğsun; Alemlerin Rabbı Allaha has kul olsun; "Şüphesiz ben Allahın kuluyum" (Meryem 19/30) der, candaki çocuk. "Nerede olursam olayım, beni mubarek kıldı. Yaşadığım sürece namazı ve zekatı emretti" (Meryem 19/31). Bilki özdeki her çocuk mubarektir Hakkın katında. Yeterki meryem gibi safiyetini koru sun; yersiz zan ve iddialarla nefsine mağlub olmasın.
İnsan öğrenen her anı Hakkın nazarında iken, yapmayacağı bir işi niye dile getirir? "Ey iman edenler yapmayacağınız şeyleri neden söylüyorsunuz?" (Saff 61/2-3) Bir toplumda amelin şekli ve suretli kalmış, mana ve hakikati kalmamışsa o şey, amel değildir; "İnkar eden ve Allah yolundan alıkoyanların amellerini Allah boşa çıkarmıştır" (Muhammed 47/1) Ey dost! İnsanın kalbi ruhsuz haliyle de değerli olsaydı, onu hiç mezara koyarlarmıydı? İçi ölü suret ancak cesed hükmündedir. Amelde ruh yoksa, amel sahibine azab olur. Nice namaz kılan vardır, namazı akıbetine şahid olur; "Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, namazlarını ciddiye almazlar" (Maun 107/4-5) Niceleri de vardır ki, bir fikir üretip, bir güzellik göstermeden, amel ve hizmetlerdeki noksan ve kusurları araştırıp ifşa etmeyi ve karşısındakini açmaza düşürmeyi meslek edinmişlerdir; "Çirkin işi kendisine güzel görünen kimselerdir" onlar. (Muhammed 47/14) Bilki hakikati görmek istemeyene ne söylesen boş gelir. Sevgiliyi görmeyi ancak aşıklar diler.
Ey dost! Dalgaların denizden ayrı düştüğü nerede görülmüştür! Deniz dalgalarını sahile yollar ve lakin orada bırakmaz, kendi batınına geri çeker. Zaten dışlaştığı kabuktur, köpüktür; "Köpük atılıp gider" (Ra'd 13/17) Nicelerinin üzerindeki kemalat giysisi israftır, gıybet ve taklit ve özentidir. Buna mukabil "Rabbın emrine uyanlar için güzellik vardır" (Ra'd 13/18)

Ey dost! Nefsinin efendisi insan takva ağacındaki meyvayla beslenir, esiri ise memnû ağaçtaki ma'siyetle. Yakîn nuriyle doyanın hiç bir âleme karşı ne açlığı, ne de zamı kalmamıştır; "Hurma ağacının tomurcuğundan sarkan salkımlar meyva verip de olgunlaştığında" (En'âm 6/99) ehl-i yakîn, Hakkın inâyetiyle kemâle erdiğinde ki, "her birinin meyvası (özde) benzer, (suret ve tadda) farklıdır", bütün varlık neşvesidir. Suret-i hakk olan insan her nefeste yeni bir şehdedir. Misaller âlemi olan, "yeryüzünde nice hurma ağaçlarından, (hikmet dolu) üzüm bağlarından (nice gönül) bahçeler yarattık, onlardan (ismet) pınarları fışkırttık" (Yâsîn 36/34) yüce ayeti derin mânâ ve sırları dile getirir.

Dediler ki; Gönlün cennet bahçesinde yaşayanı gören var mıdır?
Biri dedi ki; Sen onu görsen, eline, ayağına kapanırsın!
Dedi ki; Sen onu görsen acaba tanır mısın? İsâyı (a.s) gördüler velâkin tanımayıp çarmıha gerdiler. Musâyı (a.s) da gördüler velakin sinnda taşıdığı Tevrati idrâk etmeyip, ondan doğan, serimsak istediler. Habîbullahı (s.a.v.) amcası dahi tanıyamadığından ilâhî aşktan mahrum kaldı. Peygamberlerini görüp de tanımayanlar, sakınılması gereken şeylerden sakınmayanlar, halktan gizli Hakkın seyr-i hâsını nereden tanısın! Babası, İbrahim'i (a.s.), karısı Lut'u (a.s.) tanıyabilmişlermiki, nefsini tanımayanlar Hakkın tecellisini tanısın!
Ehl-i takvanın örtülü olması, her kendini bilmezin nektara erişememesi içindir; Aşk olmadan meşk olmaz. İnsan, önce amelinin nasıl bir sûrete büründüğüne baksın, ondan sonra ilmindeki mânâya tercüman olsun. Amelinin mânevî sureti nurani ise onu, Hakkın inâyetidir diye bilsin; Zulmanî ise, nefsini eleştirsin. Yine bilsinki, kişinin hâli nefsin büründüğü suretin ta kendisidir. Her ferd kendi kerdi amelinin şahididir; "Şâhide ve şâhid olunana" (Burûc 85/3) sırlarıyla sırrına şahid olan Allah'tır.
Senden görenin O olduğunu görmeyen O'nu nasıl görsün!

Eydost! Aşkı yaşamakla aşka özenmek aynı şey değildir. Elde fırça tutmakla ressam olunmaz. Eline her makas alan terzilikği bilmez. Her ocak kalb aşık değildirki, leylası için ocak sın. Gönül bahçesinde yaşamayan, asumandan nasıl haber versin? Kalem, katib simgesiyle gönülde tecelliye mazhar o hakkedur ki, "Nun ile kaleme, kalemle yazdıklarına andolsun" (Kalem 68/1) Nefsini Hakkın payına haram kılan kişi ruhen ihrama girmiş olsun. Masivaya karşı oruçlu can, iftarını hurma ile açsın. Ey aziz! Hakkın hakk olarak dermasıyla, batılın hakk gibi durması bir değildir; "Hakk geldi batıl yok olup, gider" (İsra 17/81) Ise, söze bürünen hikmet, Hakkın kemaline ayna olur. Renkkere boyanan muhabbet, aşkın izharına vesile olur. Duymasını bilen kulak, sözün hangi kaynaktan geldiğini de bilir; "Resule indirileni duyduklarında, Hakk'dan geldiğini bildikleri mânadan ötürü gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün" (Maide 5/83).

Ey aziz! Nasılki her dert bir öğüttür, her nimetde vesiledir şükretmeğe Zat-ı Hakk kullarını öfkeyle değil kudret ve rahmetle yoğurdu, varlığına azığ kıldı; Zatını bilip, tanısınlardiye! Oysa kimi insan cismani zevkleri için yaşar, kimi ruhani şehveti için. kimileri hizmet için, kimileri de düşmanlarından intikam için yaşar. Kimi de vardır ki, Kendi ve başkası diye bir farklılık kalmadığından Hakk ile Hakkdayaşar. Bireki ikiliğe aldanan, aşkın suretiyle yetinir; Benliğe adanan, tecellinin heybetinde nefsinden erir. Sebep ve vasıta aynı şey değildir. Sebepler, mânâ özündeleri için perde, vasıta ise öze kavuşmak için vesiledir. Neden ve niçinlere takılırsan, hakkdan uzak kalırsın. Seyri gibi yüce bir vasıtaya erişirsen, Hakka kavuşmak için onu vesile yaparsın. Hidâyette rahmet, inâyette muhabbet vardır zira "O, çok bağışlayan ve severdir" (Burûc 85/14). Ârif odurki, yanında olmasada ruhaniyetiyle senin mâneviyatını yükseltir. O ki sır gözüyle görür, nurani perdeler kaldırılmış dahi olsa, inancında ne artış, nede eksiliş olur; "Onlar (ihsan ile) iman edip, takvayı bizzat yaşayanlardır" (Yunus 10/63).

Ey dost! Hakkın seni kendinde kaybettirmesi, senin kendinde kaybolmandan evlâdır. Hakkın seni kendi Zâtına seçmesi senin âlemleri Zâtına seçmenden evlâdır. Seni seninle kardeşsin kendindir, kendinden başka! Seni kendinden kurtaracak şey nedir, sensizlikten başka! Sen, senden gittinmi, sende bâkî kalan nedir, İlâhi aşkdan başka!

Hiç kimse yokluğa tapıp, yokluğu terketmeden, yokluğun ve varlığın sırrına eremez; varlığı tapıp, varlığı da terketmeden sırrında sırrına eremez. Hakkın payı yokturki, yokluğa varlık ve yokluk atfedilsin. Gölgenin var gibi görünümü güneşin tecellisi nedeniykedir. Güneş gölgeyi Zâtına cezbettiğinde, yokluk ve varlık karmaşası izâhtan düşer; "Rabbının gölgeyi nasıl uzattığını görmedinmi. Sonra onu yavaş yavaş kendimize çektik" (Furkân 25/45-46). Bilki Hakkın cezbettiği has kulları O'nun Zâtı muhabbetinde pişkidir. Kulun Hakka kavuşması, hakkın Hakka kavuşmasıdır ancak! O'nun payın gerçek bir varlık yokturki, biri diğerine kavuşmuş olsun. Allahın has kulu kendi kimliği itibariyle fânî velâkin, Hakkın varlığı itibariyle vardır. Zât-ı Hakk kimi kendine seçip, cezbederse onun gönlünde Zâtından gayrına yer bırakmaz. Arşın gönlü ki Zât-ı Hakkla doludur, her anı zikir (hatırlama) ve Hakkın ilmiyle doludur; "kalbini bizi hatırlamalarından gâfil kıldığımız, kendi hevesine uyan, her işte aşırılığa kaçan kimselere uyma" (Kehf 18/28).

Ey aziz! Allahı bulduğunda ne sen kalırsın, nede zanmındaki mâbûd, Zâtıyla bâkî kalan Allahtır ancak, O'dur mutlak Varlık!

Evveldeki varlığın Allahta idi. Şimdide öyledir eğer bilebilseydin! Ahirdeki varlığın Allahtadır. Hâlende öyledir eğer görebilseydin! Kendinle oyalanıp, aldanmazsan, Allahta olmanın huzuru seni sarar. Eğer sensizliği kabullenebilseydin!

Halkı bilip de hakkı yaşamayan insan, güneşin parlaklığı karşısında gözlerini yumunca, 'ışık neredeydi' diye koşuşturan şaşkına benzer. Pencereli kepenklerle kapalı eve günün aydınlığı nasıl girsin!

üç-beş alışkanlığı varlığının perçeği olarak kabul eden insan, kendindeki sırra nasıl ersin? Allahtan hayâ eden kimseye hiç yakışırmı ki, keyif verici dürtüler onun yoldaşı olsun! Allahı sevdiğini iddia eden insan, Allahın yasaklaştığıyla birlikte olsun!" "Eğer onlar kendilerine verilen öğütü yerine getirebilselerdi. Kendileri için daha hayırlı ve yerinde olurdu" (Nisâ 4/66).

Ey dost! Nefsi için yaşayanla, Allah için Allahta var olan birmidir; kendi benliği için amel edenle, Allah için hizmet edenin birliği aynı değerdemidir? Gönlün ameli, bedenin amelinden daha fazilettidir. Zira, gönüldeki ibadetin şâhidi Hakk, beden ibadetinin şahidi halktır.

Hakkın sırlarına sırdaş olmak için hem kalbini hem de ruhunu Ona teslim et. Yaşamının her anı, kökleri toprağın altında gizli, amel dalları semâya uzanmış niyaz içinde, kemalât meyvası veren bir ağaç gibi olsun. İlâhi muhabbet kisbesi altında nefsin seni senlikte kandırmasın.

Ruhun bedenden ayrıldığında ahvâlin nasıl olacaksa, yaşarken de öyle ol. Masivâya karşı ölü, Allahla Allahta diri ol. Sevilecek hiç bir şey kalmadığı anda nasıl seveceksen, şimdide öyle sev. Tutunacak bir dal kalmadığı o gün nasıl mevcud olunacaksa, bugünde öyle ol, Allah'a sarıl!

Hiç kimsenin kimseye sarılmadığı o günde, sen rahmetin ve şefkatin timsali ol! Cenab-ı Hakk bir kuluna tevbe nasîb eylemezse, ona ne söylesen, işitse de duymaz, baksa da görmez. Bitki her can kendi benzerleriyle beraber olur. Vesileye sarılarak Ona koşmak güzeldir ve lâkin benliği terkederek aracsız kavuşmak herşeyden daha güzeldir. Cenab-ı Hakk, sende rahmetini izhar etmeyi murad etmişse seni hayır işlerinde kullanır, gazabını dilemişse seni şerrin mazharı kılar. Hakkın ezeldeki takdiri kulunu kucaklarken seni ıssı âlemde de azîz kılsın. Aç içindeyken rahmet ve inayetini, şevk içindeyken hidâyet ve muhabbetini senden esirgemesin.

Ey dost! İçinde zerre kadar riyanın bulunmadığı kalb Allah'a aittir. Ameline bir karşılık bekleyen gönül ücreti mukabil satılıktır. Birlik, ayrılık, düşünce ve oluşkanlıklarda, birliktelik, gönüldeki muhabbet ve tevhiddedir. Kişiyi heyecanlandıran her ne ise onun yönelişi odadır. Kalbe hâkim olan duygu ne ise hâlinin hakikati odur. Allah'ın has kullarının yönelişleri her an Allah'adır.

Dünyayı arayan, adını defterlere yazdıran; Allah'ı bulan ismini siler. Gerçek özgürlük, âlemlerde ilgili her kayıttan, mânâlarla ilgili her tabirden âzâd olmaktır. Yaşanmayan hakikat lafta kalır. Okunmayan mânâ zarfta kalır. Kendi zannınca doğruluğuna inandığı şeye gönül verir insan, onun hakikatini dahi sorgulayıp, araştırmadan. Varlık sırrını okumaya davetli olduğunu anlamadan; "Yaratan Rabbının ismi ile oku!" (Alak 96/1) Rabbın tecellisini kendi suretindeki cevherde gör! Senin o civanmerd, o er kişi! İster kadın, isterse erkek kıyafetinde zâhir olsun kul, o resmin hakikatidir ki, ondan suret-i Hakk görünür. Velâkin özdeki ulu hakikatin yaşanmasını engelleyen şey nedir, nefsaniyetten başka? "O engelleyeni gördün mü?" (Alak 96/9), enâniyyeti bildirir.

Kim kendim diye bildiğinden boşalırsa, onun için ne ayrılık ne paylaşılık kalır. Cismanî kimliğini görmeyen, Hakkın tecellisini görürgörü, kendisi ve ötekisi diye algılanan her şey gözden kaybolmuştur. Benliksiz yaşayanın tercihi ve ihtiyârı yoktur; "Rabbın dilediğini yaratıp seçen. Onların ihtiyarı (seçimi) yoktur." (Kasas 28/69). Başkalarını kendine tercih eden insan benlik ötesi hayatı bizzat yaşayandır. Kendi çıkarını için başkalarını kullanan insan enâniyyetin canlı resmidir. Nefsindeki bencilliği görmeyen kimlik, kendindeki riyakârlığı nasıl görsün? Ey aziz! Ayrılık, kavuşma özleminde içinde barındırdığı içindeki bulunmanın vesilesidir. Hasret olmasa, muhabbet olmaz; muhabbet olmasa, vuslat olmaz. Sevginin ifade edilmesi ibâdetlerdir, sevgi

Allah'tandır. Sevgi sıfatı bir nimet olarak kula emânet edilmiş ise, sevgiyi yaşayarak Allah'tan aldığını Allah'a vermek, Ona Ondan gelen muhabbetle hamd etmek olur; "Hamd Allah'a aittir" (Ankebût 29/63) Zira sevgi ve sevilen O'dur. Aşksız ibadet ibarelerde asılı kalan tabela gibidir. Oysa hakikat, tanrı üzerine değil, tahkik üzerinedir. Aşktan ölenler Allah'ın has sevgilileridir. Emniyyetten ölmek her kerametten üstündür. İzafi kimliği kalmayanın sesi kesilir, kitabı dürülür. Kula düşen edeb, nefse Onun gayrı bir varlık atfetmemektir. Dürüstlük ve içtenlik gönlü muhafaza altına alan öyle nurani bir örtüdürki, hiç bir yaratık onu yırtıp, açamaz. Hâle râzı olmadıkça içtenlik loşta kalır. İmânın hakikati olan yakîn nuru kalbe hâkim olmadıkça teslimiyet (müslümanlık) şeklinde kalır. Dünyevî kimlik kendinden erimedikçe, örtünmek suretde kalır. Hakkın gayrıyla sükûna ermeyen gönlün hâli dâimî huzursuzluktur. Ona, Onunla kavuşmanın müjdecisi gönle inen kalıcı huzurdur.

İlâhî! lütfun ve mâyetinde, benlik ötesi yaşam Senin ve Senden gelen, benlikleri için Sensizliğe yönelip, sabredenlere nedemeli!

İzafi benliğini görmekten kurtulamayan insan gizli şirkin mazhûru olduğunun farkında dahi değildir. Uyanan insan için asıl olan, iletildiği yolda ve yaşanan hâllerin içinde Hakkın gayrına itibar etmemektir. Zira benlik kendini neyle özdeşleştirirse onun sıfatları onda zâhir olur. Sıfatlardaki değişim ve dönüşüm, kulun değil velâkin kuldaki sıfatların fenâsıyla gerçekleşir. Beşerî kişiliğin sıfatlarından fânî olan, Hakkın varlığında Onun sıfatlarıyla bekâ bulur. Hikâyede izafi benliğin tasladığı suret aşkında, sevgiliye kavuşmak özlemi oldu gibi kadar, onu kaybetmek korkusu da vardır. Aşkın hakiki halinde ise kimlik ve resimler silindiğinden korkuda yok olur. Zira insan, sevgilinin sıfat ve nurunu özbenliğinde bulur.

Ey dost! Sana bir şeyler katan veya senden bir şeyler eksilten ne varsa özündeki cevhere ait değildir. Zira varlık ve yokluk hâllerinde değişime uğrayan kalb, Allah'a tam teslim değildir. Nitekim nefsinde varlık bulan kimlik, yaşadığı hâllere sahiplenir. Hâle göre de sevinip, üzülerek tepki gösterir. Oysa hâlin hakikatinde, Hakkın tecellisine şâhid olan rûh hâlin kendisi önemli değildir. Çünkü o, hâlin sahibi değildir. Kim gönülde taşkınlığı taşıyorsa o, yolun başındadır. Tepkisindeki hezeyan bu yüzdendir. Kim gönlünü teslim etmişse, söyleyecek sözü kalmamıştır. Zira, evvel ve âhire sahiplenecek kimliği kalmamıştır. Hakikat, sükûtu ilzam eder. Feveran eden, nefsini tepkir eder. Hakka teslimiyet, kusurlara rastlamayı getirerek, izâfi benliğe tevbe ile başlar. Her murâdden gâni olan Fenâyı kader. Hakkın sıfatlarıyla ahlâk bulan, Hakkın rızasına bakar; "Yeryüzünde ne varsa hepsi fânidir. Zü'l-celâl ve'l-ikrâm Rabbının vechi ise bâkidir" (Rahmân 55/26,27).

Gönül mârifetullahla dolunca hiç bir şey onun yerini alamaz. Ârif ilmle amel edince hiçbir şey ondan azîz olamaz. Bir kul ki, ne kadar noksan ve garib olsa da, gönlü Rabbının ve Resûlullahın (s.a.v) muhabbetiyle doludur, sırrı nübüvvet nûruyla sırlandığından zâtı huzur doludur; "Sen onların içlerinde iken Allah onlara azâb edecek değildir." (Enfâl 8/33), yüce âyetince bildirildiği üzere, özlerinde nûr-u Muhammedi ve muhabbeti taşıyanlar, Hakkın himâyesi altındadırlar; 'Onlar' ve onlarla ruhen beraber olanlar. Zira her kim, Peygambere tâbi olup, sünnetine uyarsa o, 'onların içinde' demektir. Kim de kendi hevasına uyarsa 'dışında' demektir; "Kim Resûle itaat ederse, gerçekte Allah'a itaat etmiştir. Kim de yüz çevirirse, seni onların başına bekçi kılmadık" (Nisa 4/80). Nasılki ahde vefâlı olmak bir eylem ise, vefâlı olmamak da bir eylemdir. Her kim yanındakinin

cevherini ona göstərip, yüceltərək şevke getirirse, kendini yüceltmiş olur. Kimde birlikte olduğunun değerini değeltip, küçümserse, kendi kibirini teşhir etmiş olur. Âlemdeki herşeyin hakikati Muhammediye'den halk edildiğini bilen tevhid ehline göre yukarıdaki ayetin ondaki 'sen nerende onların özbenliklerinde bulunduğun müddetçe Allah azab etmez' olur. Bu durumda da azab, özündeki hakikati inkar eden cahil nefsin kendine zulmetmesinden başka bir şey değildir. Ne var ki kimlerin inkar, kimlerin de iman edeceği ilmi İlahide belirlendiğinden, kimin perdelerin aydınlığına çıkacağı, kimin de basiretsizliğin karanlığında kalacağı malum olup, ezeldeki ilahi tahdir neticesinde, cennet ve cehennem ehalileri sahipleriyle doludur. Ey dost! Kim geçmiş ve geleceğiyle uğraşırsa, nefsine odaklanacağından, Hakkın tecellisini müşahededen mahrum kalır. Hakkın heybetini, kalbin hakikatini tanımayan insan, ilahi muhabbet ve ünsten mahrum kalır. Hakka yapılan ve Hakkdan gelen hitabı halk, nefsine bağlar gibi, benlik ötesi sesleniş tanıyamaz. Bilse ki söyleyen, dinleyen O'dur, her işittiğinde özü O'ndan duymuş olur, her sözünde de O'na hitab etmiş olurdu. Ne var ki, her yüzücü her denizde yüzemez. Vuslatın yemeği göze olmayan dalgıç derinlere inemez. Çıplaklar ürkendağının zirve sevdasi dağın eteğinde sona erer. Ahde vefa olan huzura erer.

Kalb odur ki, O'ndan gayri mevcud bulunmaz. Ruh odur ki, kalbi O'nun huzuruna sevkeden emri ilahidir. Nefs odur ki, kalb ile ruh arasında mekik dokuyan kabiliyettir, sırra erdiği huzuru bulur. Hakkın zati muhabbetinin hakimiyeti altında muhabbet sıfatını kuşanan insan her nefeste sevgiyi yaşar. Bu manayı hal ile yaşamayan insan cemalin tadına varamaz. Oku, şeriatla hakikati birleştiremez, Rabbın tecellisini göremez. Kim dostluğu (velayeti) tanımlamaya çalışırsa onu kendi hakikatinden uzaklaştırmış olur. Kim onu yaşarsa sırrını özünde bulur.

Ey dost! Günahın sevabla, çirkinliğin güzellikle örtüldüğü yaşamda zilletin izzete, yokluğun varlığa kavuştuğu o nefestir ki, ilâhî muhabbetden nasibi olan gönül Rahmanî tecelliye mazhar olur.
Kalbinde, niyet ve amelinde Allah'tan gayri bulunmayanın varlığı da, kulluğu da ancak Allah için olur. Rahmetten doğan gönüllerdeki muhabbet Cenab-ı Hakka aittir; "İman ederek salih amellerde bulunanlar için Rahman sevgi oluşturacaktır." (Meryem 19/96) İnsanlığın hayrına olmak üzere iyi ve faydalı hizmetlerde bulunanlar elbette sevilip, saygı göreceklerdir. Onlara hitaben söyleneni, "yalnızca selâm, selâmdır" (Vakıa 56/26) Salih amellerin gerçek faili olan Allah Teâlâ Rahmaniyet sıfatıyla kulunda tecelli ederek, insandaki bir güzelliğin ve kemâlin zuhuruna ona nasib ve takdir eylemiştir. Selâmet sıfatının tecellisiyle de iyilik ve güzelliği güven içine almıştır. Nitekim özbenlikte tecelli eden gerçek varlığın Mü'min sıfatıyla Hakka ait olduğunun farkına varan ve varlıktan sıyrılarak imânın hakikatine yaşayan kul, Hakkın lütfuna mazhar olur. Öyleki, mümin aşığın aynasında Mümin Maşuk kendi cemâlini görür; "Mü'min O'dur". (Haşr 59/23) Bu durumda Hakk zâhir, kul bâtın olur. Genelde kul zâhir, Hakk bâtın olduğu gibi, özelde Hakkın zâhir, kulun bâtın olduğu hâli izzet nurunu tadanlar bilir; "O, salihlere veli olur". (Araf 7/196) Özde olan amelde de belirirse, Zâhirle bâtın tevhid edilmiş olur. Zira ehlince malumdur ki, bâtın da hakikati olmayan bir mânânın zâhirde sureti yoktur.
Mânâ suretin, suret de mânânın örtüsüdür. Ruh nefsin, nefs de ruhun örtüsü olduğu gibi, edilgen ve etken, kadın, erkek ilişkisinde de hâl böyledir; "onlar sizin, siz de onların örtüleriniz". (Bakara 2/187) Tevhid gözünde örtüler kalkınca her biri diğerine ayna olur.
Ey aziz! Sâdi muhabbetden doğan ilâhî örtüsüyle Allah'a aittir. Suret ve sebeplere bağımlı sevgiden, vasıtasız muhabbete geçilmeden sevgi

kemâle ermez. Davadan mânâya dönen insan dünyâya tevbe etmiştir. Halkdan Hakka dönen insan her mânâya tevbe etmiştir.
Varlığın kadar halksın, yokluğun kadar Hakksın şâhidisin.
Şeriat ehli, zâhir gözün görüşüyle şâhidlik eder; Tarikat ehli, bâtın gözün görüşüyle. O ki, sırr gözüyle görülür, şâhid olarak Allah zâtına yeten Hakkın tecellisi olarak nasıl gerçekleşiyorsa O'nu öyle anarsın. Ya imânın hakikatına ererek yakîn nuru ve Mü'min sıfatıyla Mü'mini zikredersin veya içinde gizli şirk bulunduran kalbdeki imân ile O'nu anarsın. Nefsinde yalnızca emniyyet barındıran kişinin "kapkara dumandan bir gölge içinde" (Vakıa 56/43) inkâr ile zikrettiğine şâhid olursun. Hâlin neyse, zikrinde odur. Kimileri kırıp, dökmekle meşguldür. Kimileri kırılan kalbleri onarmakla. Ruhen açlık hisseden benlik, nefsini iddia ve ithamlarla doyurur. Bilmezki kim kimi neyle itham ederse, aynısıyla kendisi sorgulanır. Gözün kalbine değer biçenler, içeriğindeki letâfetten habersiz olur. Öze yönelenler ise, "orada ne boş bir söz ne de suçlama duymaz olur" (Vakıa 56/25). Bir gönül ki ilâhi rahmet ve muhabbete mazhardır, ayetlerin mânâ ve sırrına, "sakîk inciler misâli" (Vakıa 56/23) sinesinde bulur; "O, kendisine ilim verilenlerin sinesinde (tahakkuk eden) apaçık ayetlerdir" (Ankebut 29/49). İlâhi ahlâk ve sıfatlara boyanmak her cana nasîb olsaydı, bilgi ve gayret Sırrın sırrına ermeğe yeterli olsaydı, âlemdeki her benlik "mukarrebûne" (56/11) dahil olurdu. İhtiyaçların giderilmesi üzerine kurulan ilişki ve dostluk ticaretten başka bir şey değildir. Oysa kuladüşen, varlık değil, yokluktur. Fânî, ancak kendisi gibi bir fânîyle yakınlık içinde olur. Fânînin Bâkiye olan yakınlığı nefsini Rabbına koşulsuz teslim edişindedir. Nefsin taleblerini yerine getirmek için koşuşturanlar, kulluğun görevlerini yerine getirme hususunda neden aynı telaşı göstermezler? Oysa beşerî sıfatlar eridikçe, nûranî sıfatlarıyla bâkî kalan O'dur; "O'nun Vechinden gayri her şey yok olur" (Kasas 28/88).

Ey dost! Hakikati arayıp bulmaktan daha önemli ve fazîletli olan şey bütünüyle hakikatı yaşamaktır. Zirâ, nefsinde tahakkuk etmeyen hakikat, senin için gerçek değildir. Hâli hakikat olmayanın tarikatı şüphelidir. Bilki tarikat, Resûlullahın (s.a.v.) sünnetidir. Kitabın lafzını ezberleyen hâfızla, kitabın mânâlarına şâhid olup, hayatın sırları kendisine keşfettirilen kulun ilmi bir değildir. Birinin satırlarda aradığını, diğeri sadrında bulur. Ne varki, rahmet ve inâyet nûrunun gölgeyi aydınlatmış olması, gölgenin nûra ortak olduğunu göstermez. Kurumtu ve yanılsamanın kendini var sanması gölgeye varlık vermez. Varlıkta Hakkın gayrine varlık vehmetmeyen insan, hayatın cilve ve sırlarını yaşarken, olayların mânâ ve maksadının yorumunu Allah'a bırakır; "Sana bir mesele (sorun) getirildiğinde biz hakkın (işin gerçeğinin) en güzel tefsirini getiririz". (Furkan 25/33) Şu halde, gelişen hâdiseleri kendi zanlarına göre yaremlayarak Hakka giden yolları ve hayatı zorlaştırmak yerine, onların tefsirini yaratıcısına bırakarak, içtenlikle kulluğa sarılmak tevekkülün hakikatı olur. Amaç, olup biteni yok saymak değil ve lâkin, hiç bir şeyi büyütmeden, herşeyin Hakkın gözetiminde gerçekleştiği bilinciyle Ona güvenmektir; "Allah kendisine tevekkül edenleri sever" (Âl-i İmran 3/159) Zira iman, sözcüklerde kalan 'inandım' demek değildir. Tevekkülsüz iman, düşüncesiz heyecana benzer. O halde inandığını bilditen "müminler yalnız Allah'a dayanıp, güvensinler". (Tegabün 64/13)

Kimileri, kendilerini birilerine isbat için diğerini zorlar. Kimileri, bildiklerini diğerlerine öğretmek için kendini zorlar. Bütün bunlar, aradığını bulamamış ve sırra ermemiş kişilerin gelgit çırpıntılarıdır. Oysa Hakka giden yolda, imanın hakikatına ermiş ve yakîn nûruna kavuşmuş olarak, "tevekkül edenler yalnızca Allah'a tevekkül ederler" (İbrahim 14/12) yüce öğretine mazhardırlar.

Ey aziz! Dünya muhabbeti içinde Hakkı aramak, Sevgiliye uzaklık demektir.

Sevgiliye kavuşmak ise aşkda yok olmak demektir. Şu halde sevgin ve tevekkulün o kadar çok olsun ki benliğin sevgilide fâni olsun; Sen, sevdiğinin sıfatlarıyla bâki olsun. Kim her neden vazgeçemiyorsa bilsinki vazgeçemediği herşey kendi nefsidir. Kim Allahı sevdiğini söylüyorsa hayatını Allaha vermiş olmalıdır. Aksi takdirde beyanı kuru bir iddia olarak kalır. Hakkın izzet ve azamet deryasında kaybolanı arama o, deryaya gelin olmuştur. "Cennetde herkez evli olacaktır" hadisinin bâtınî anlamlarından biri de budur; Tevhid nurunun aydınlığında bakıldığında, özde tecellî eden sırrın şuuruna varan her can Rabbiyle nikâhlı olduğunu görür; "Ben sizin Rabbınız değil miyim?" (Arf 7/172) hitâbını ezelde duyduğu gibi, dünyada da duyan benlik, yalın nurunun bağıyla Hakk Teâlâ ile nikâhlı olduğunu yaşayarak idrâk eder. Mânânın kokusunu alamayanlar ise, sırra ermek için âhireti beklerler. Ayrıca her ferdi yaradılışı itibariyle kendindeki fıtrat ve kabiliyetle nikâhlıdır. Mânevî merkezlerdeki gelişimi de ona göredir. Her ruh nefsiyle evlidir. Aksi takdirde nefsin eylemlerinden dolayı ruh vicdan azabı çekmezdi. Kısaca her benlik amelleriyle evli olarak âhirete intikâl eder. Cennetdeki evliliğe de dünya ve dualite gözüyle bakıldığında ve nikâhın sadece kadın-erkek ilişkisi olarak algılanmasıyla, mânâyı idrâkde o nisbette olacaktır. Bu hâl cennetin suretiyle meşgul olanların nasibidir. Nitekim Âdem'in dahil olup da çıkarıldığı misâl âlemindeki cennetin, suret cennetinin oluşunda kimi tasavvufçuların bilâtartışmıştır. Zîrâ, hakiki cennet boyun eğen şeytanın işi ne! Hakiki Cennet bekâ yurdu olup, orada cefâ, belâ ve imtihan yoktur. Âdemoğullarından "bir kısmı diğerine düşman olarak inişiniz" (2/36) ayetinin muhatabı zâlimlerdir. Zîrâ, vahdet sırrına ermemiş cahiller birbirlerine hasım ve düşmanlardır. Beşerî suretlere intikâlin makamda ve Hakk Teâlâ'nın muradıyla "arzda bir halîfe yaratmak" (2/30) olduğu ehlince mâlumdur; Âdem'in hilâfeti, Hakkın sıfatlarıyla arzda zuhurudur. Halîfeden maksad insan-ı kâmildir. Esmâ'ül Hüsnâ nurlarına boyanmayanın halîfe olması düşünülemez. Âdem'in mânâsına ermeyenler, âdemin suretinde gezinirler; "Şeytanın (Hakkın) kullarından aldığı pay" (Nisâ 4/118) onları vehim ve hayal âlemiyle avutmasıdır.

Ey dost! Dualiteden maksat varlığın teklijidir. Varlıktan maksat Hakkın tecellisidir. Zât-ı Hakkın tecellisi sıfat ve fiillerde olduğundan Hakkın isimleriyle zuhuru Onun vechi olur. Esmâ'ül Hüsnayi müşahede, Hakkın vechini müşahededir. "Nereye dönülse Allahın vechinin görülmesi bu hakikate dikkatleri çeker. Âlemde oluşan her iş ve fiilde, surete bürünmüş her şeyde Hakkın yüzü görünür. Kim hangi sıfat nurune kavuşmuşsa Hakkın kendindeki vechine şâhidlik etmiş olur; kendinden kendine müşahede eden yine kendisidir." Şâhid olarak O yeter" (Ahkaf 46/8) yüce ayeti bu sırrı dile getirir. Zira, âlem-i kesretin hakikati âlem-i vahdettir. Ey aziz! Âlem-i vahdette yaşayanın hayatı bütünüyle sevgidir. Çünkü aşk, her işin ve gelişen yaşantının kendisidir. Sevgisiz yaşam ruhsuz cesed hükmündedir. Sevgi sıfatının tecellisi, kendindeki sırrı dile getirmek için hem aşık hem de maşuk olur; Sıfat Zâta yâr olur. Âlem-i kesret teki suretlerin birbirlerine aşık olmaları, sevgi sıfatındaki âşikiyete, kasıtsız ve sebebsiz sevgiye ulaşmak için vesiledir. Şöyleki, bir mevcudu sevip aşka mazhar kılanın her suret perçeğinde kendindeki Zât-ı, haklı sevmiş olur. Seven, sevgilinin aynasında özündeki sevgi sıfatının tecellisine şâhid olur. İkili ilişkilerde hassas ve önemli olan tavır, hiçkimse sevgi kırıntısı ve kimseye acı vermemeye gayret etmektir. Aksi takdirde sevgi cevheri zedelenmiş olur. Âdemoğlu, en çok sevdikleriyle birlikteliği tercih edip, kendi benzerlerinin çevresinde bulunmasına itina eder. Ve fakat yine aynı nedenle de en çok sevdiklerini kırıp, incitir. Kardeşler birbirlerini eşler ve aile fertleri diğerini üzmekle, her biri en çok sevdiğiyle sınanmış olur. Kırıp üzdüğünün perçekte Hakkın bir vechi olduğunu müdrik olsa, bundan en çok yine kendisi müteessir olurdu. Her işin şâhidinin Hakk Teâlâ olduğunun bilincinde yaşar. hissiyatın akla ve gönle hâkim olmasına meni olurdu. İnsanların yine pek çoğu bilmezki sevgi sıfatının hakikat âleminde bir sureti ve işareti yoktur. Görünmezkiler, mülk âlemine hastır. Zira, dünya zıtlar ve suretler âlemidir. Âlem-i vahdet ise her suret ve

resimden münezzehtir. Dünyadaki amacın aşkı cevherindeki ismet ve sâfiyete erişmek olduğunu, benlik putunun erimesiyle benzil aşkından ruhanî aşkına geçtiğini yaşayarak öğrenenler, benlik ötesi aşkının vahdet deryasına erişirler. Bir bütün olan muhabbetin hakikat deryasından ayrılmayan cüzî aşkı istirâsimsi, ikilik âleminde aşkın suretine bürünürler. Aşkı zerresi ikiye ayrıldıkça, her biri seven ve sevilen olur. Her şeyin başlangıcı dönüşü hikmetince, "Dönüş Rabbinedir" (Alak 96/8) olunca, her biri yine ait olduğu deryaya geri döner. Dönüşün tafsilatı kişinin hayat kitabında yazılıdır. Aşkın kalemi gönüldeki sayfaya tafsilatı yazar; "Kalemle öğreten'in (96/4) zâtında tecelli eyleyen Rabbi olduğu aşikâr olur. Bilki her aşık, hem ma'şuk hem de aşkın kâtibidir. Levh ise aşkın yazıldığı levh-i mahfuz. Kimine göre kalem akıldır. Kimine göre kudret elinceki kul. Bilki hepsinin aslı nurdur. Bir mânânın ruhu gönle ilham olarak inerse o, inayet sahibi Hakk Teâlânın bir lütfudur. Kaldıki aşkı, Allahın sırrıdır. Aydost! İlâhi aşk öyle bir aynadır ki kul kendi kemâlini muhabbetullah aynasından görür ve Zât-ı Hakk kendi cemâlinin vechini, kulunda tecelli eden zâtındaki aşkı sıfatının yansımasından görür. Yani varlığın hakikat âlemine dönmesini sağlayan ilâhi himmetin adı aşktır.
Cisme hayat veren nefesin adı ruh, bir şeyin hakikatini açığa çıkaran cevherin adı nurdur. Bir şeyin suretini aydınlatan enerjinin adı ışık, bir şeyin hakikatini vehim ve kuşkuyla kararmaya çalışan asalak ise şeytandır. Kim neyi küçümserse küçümsediği şeye muhtaç olur. Kim edebden mahrum kalırsa dalalet denizinde pusulasız kalmış olur. Kıyamdan maksat secdedir. Kıyam varlık, secde benlik putunun yokluğudur. Aşkdan maksat fenâfillahtır. Meleklerin secdesi Hakka hizmet; Âdemin secdesi kimliğin yokluğunda ve acziz kemâlinde Hakka hilâfettir. O halde sanal benliğe "uyma, secde et ve yaklaş" (Alak 96/19).

Ey dost! Hiç bir şeyi kişiselleştirmeden dinlemek kulağın abdesti, muhatabına edeb ile hitâb dilin abdestidir. Hakkın gayrına bakmamak gözün abdesti, Hakkın gayrını barındırmamak gönlün abdestidir.
Tevbenin suretî sözde, hakikatı amelledir.
Yaptığı duâ ve tevbeye itikadı olmayanın tevbesi samimî değildir.
Ancak hayatını içtenlikle Allaha teslim eden insan taşıdığı vebâl yükünden kurtulur; "Kendisini tamamen Allaha teslim eden muhsin şüphesiz en sağlam kulpa yapışmıştır." (Lukman 31/22)
Gönül evi mânâ ve sırların, inâyet ve hikmetin, sadakat ve ismetin, keşf ve hidâyetin mazharıdır. O gönül ki Hakkın mescididir, "Allahın mescidlerini (imânın hakikatı kendisinde tahakkuk etmiş) mümin kullar imar eder" (Tevbe 9/18) ve temizler; Hakkdan gelen ilham ve hikmeti algılamak üzere vesvese ve aşınmalardan temizler. Faydasız bilgi ve benliğin önderlik iddialarını süpürerek, Hakk nûrundan gayrına yer bırakmayan bir zemin hazırlar. Edeb ve güzel ahlâk gönül evinin çatısı, hoşgörü ve şefkat evin zemini olur. Farkındalık içinde Hakkın tecellisini müşahede evin aydınlığıdır. Kendi kendinin kölesi olmaktan kurtulan insan gönül evinde Rabbının murâdına hizmetkâr ve hakikat-i âleviyle yıkanan gönlü Hakkın tecellisine mazhar olur. Buna mukabil Allahın dinini inkâr edip, "Allah'a ortak koşanların, Allahın mescidlerini imâr etmesi olanaklı değildir" (Tevbe 9/17). Öte yandan Allahın dinini Allahın kullarına zorlaştıran dinci cahilden daha gâfil kim vardır? Kolaylık ise benliğin Allaha teslim oluşundadır; Her "kim (kendini) verir, ve (izâfî benliğine varlık vermekten) sakınır, en güzelini (tevhid-i zâtı) tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız." (Leyl 92/5-7). Beşerî Allahtandır. Nitekim kâmil insanın en güzel yönü, Esmâ'ül Hüsnâ'ya boyanmasıyla beşerî sıfatlarını ilâhî sıfatlar nûrunda eritmesidir.
Ruhanî haccın maksadı da budur. Kiminin haccı kalıp ve sûret ile, kiminki mânâ ve ruh ile, kiminki sır ve nûr iledir. Her kim, Allahın dinini ve "en güzelini yalanlarsa biz de onu en zora hazırlarız",

Zira O, Allaha değil velakin aciz ve fani benliğin aklına güvenerek, "kendini müstağni saydığından mal (nefsedönük yatırımları ve emelleri) kendine fayda sağlamaz" (Leyl 92/8-11). Kişinin nefsi ve iddialarıyla başbaşa bırakılması, onun için karşılaşacağı zorlukların başında gelir. Elinmiş bir şeyi almış gibi kabullenerek, vesvese ve evhamla kendini kandırması nefsin şeytani oyunudur; "Onlardan kimi kimilerini aldatmak için yalancı sözler fısıldar" (En'am 6/112).

Ey aziz! Kim neye yönelmişse onun istikameti odur. Hakka yönelmek sadece kalb ile değil, beşeri varlığın bütünüyledir. Nitekim, doğru yoldan ayrılmamak ayağın abdesti, harama dokunmamak elin abdestidir. Emelin abdesti her işte Allaha tevekkül, başa gelen işlere rızâ hâlin abdestidir. Bâtındaki hakikatine uyum sağlayamayan zâhirdeki suret, tıkalı damarlarda akamayan kan gibidir. Oysa organların temizliği ise yöneldikleri mânâ itibariyledir. Allahtan gayri hiç bir mânâya yönelmeyen ve "yönelişinin Allah için olduğunun bilincinde ve hanîf olan dine tâbi olandan dince kim daha güzeldir?" (Nisâ 4/125). Beşeri sıfatlar kirinden arındırmak, ruha aslî hakikatine dönüşün yolunu açmaktır; "onu armadıran kişi gerçekten kurtulmuştur" (Şems 91/9) Cismani duygu ve sanal hazlar karanlığına "gömen de kaybetmiştir" (Şems 91/10)

Ey aziz! Her kim Hakka daha yakınsa onun rahmeti ve şefkati bol olur; kim uzaklaşmışsa gazabın alâmetleri onda görülür. Kimin ismi Latif ile kimin de ismi kahhar ile Hakka döneceği ezelde takdir edilmiştir. Nitekim her bireyin yaşantısı, kendisi farketmese de, esmâ zikri ile gerçekleşir. Kulun zikri, esmânın ifâde ettiği mânâ ve sıfata bürünmesi demektir. Kulun Hakkı zikretmesi gerçekte Hakkın kulu zikretmesidir. Zira, O dilemeden kimse zikredemez; "Beni zikredeyin ki bende sizi zikredeyim" (Bakara 2/152 yüce ayeti bu hikmeti dile getirir. Hakkın kulunu özel olarak zikretmesi onu ilâhi ahlâk nurlarıyla donatmasıdır. Sıfat tecellisinin gerçekleşmesi Hakkın inâyeti ve lütfudur. Mânâda ne mahlûkta, "semâlar ve arzda ne varsa Allah içindir" (Nisâ 4/132)

Ey dost! Fütursuz kalbe gönül denmezler. Huzura ermemiş nefse kâmil denmezler. Katılaşmış yüreklerde muhabbetullah nûrunu arama. Nefsin kendine dönük sevgi kıvılcımının yansımasıdır bir yanıp, bir sönen. İzâfi benliğine yenik düşene köle denir. Nefsinin efendisi olan insan, Hakkın arzdaki halifesidir. Kâmil insanın efendiliğinin delili, "Allah Âdem'e bütün isimleri öğretti" (Bakara 2/31) ayetidir. Zât-ı Hakk, kullarında tecellî eylediği ilâhî isimleri bildirmek suretiyle, "onları kendi nefislerine şâhid kıldı" (Araf 7/172). Böylece nefsindeki tecelliyi bilen insan Rabbini bilmiş oldu. Cenab-ı Hakk, varlıktaki esmâsının mânâ ve sırlarını bildirerek onları ilâhî hikmetine mazhar kıldı. İlâhî sıfatlarını beşerî sıfatların bünyesinde pişleyerek, emâneti Âdem'e tevdî etti. O'nun, insan neslini ilâhî tecellisine şâhid kılarak, huzurunda öğrettiği ilmin açığa çıkması için, kişinin nefsiyle mücâhede etmesi, benliğini Hakka teslim ederek ve Hakkın inâyetiyle sırra ermesi umud edilir. Ne varki, Allah için yaşadığına inanan mü'minler olarak, pek azımız müstesnâ, gerçekte kendi beklentilerimiz için yaşadığımızın farkında değiliz.

Nasıl ki hastalığını kabullenmeyen insan şifâ bulamazsa, açığını ve kusurlarına itiraf etmeyen de tevbenin huzuruna eremez. Oysa her benlik, varlığa gelirken kendi hakikatini müdrik gelir velâkin, ona sırrı unuttturan şey nefsin yönelişleridir. Zîrâ, "nefsler yanlışı doğru göstererek aldatır" (Yusuf 12/18). Zerâfet ve nezâket fıtrattadır ancak, sıfatın belîğin hâle gelmesi, sabırlı çalışmaya bağlıdır çünkü, "insan için ancak gayretinin karşılığı vardır" (Necm 53/39). Nitekim âlemde yapılan her icad, bu çalışmanın ve Rabbin ilham ve hatırlatmasıyladır. Bir güzelliğin ve iyiliğin tahdîs edilmesi de onun oluşumuna vesile olmak gibidir. Hayra dönük bir amelin ve sanatçının teşvik edilmesi gibi, kalblerdeki letâfetin zuhuruna yardımcı olan her tutum, onun kendi değerine yükselmesine vesîledir. Değerini bulan cevher ona ulaşanlara bir ışık yansıtır. Mânâ ve esrarın aynasına değenlerden, gönüller buluşunca nûr üstüne nûr yağar. Tevhîd nûrunda buluşanların hazzı

âlem-i şehâdete yükselten; "O'na ancak temiz kelime ve sâlih amel yükseltir" (Fâtır 35/10). Hakkın tecellîsindeki cemâli göremeyenin içine düştüğü açmaz, Yusuf (as.)'ın içine atıldığı kuyudan daha derin ve karanlıktır. Zîrâ hakka dayanmayan bâtıl bilgi zîfiri karanlıktır. Abdestinin bozulacağına inandığı için hayvana el sürmeyen insan, acaba kendi nefsini Hakkın yarattığından daha temiz ve üstün mü bulmaktadır? Oysa murdar olan şüphesidir. Mânen ve zihnen arınmış kişinin gönlündeki nûr kendi varlığını aydınlatır. Beşerî sureti unsurlar kuyusunda bulan da Hakkın hitâbını sırrından duyar; "Ona, işin hakikatini kendi lisânına haber vereceksin diye vahyettik" (Yusuf 12/15) Birisi okutan duyurursa, okuyan duyar. Vâsıl olan Hakkın halka hitâbıdır. İşin hakikati, oluşan her işte Hakkın gayrı gerçek bir fâil olmadığıdır. Tevhîdî af'âl bu sırra muttali olanın ayn'el yakîn şahidliğidir.

Ey dost! İnsanın yaradılışındaki kabiliyet, nûrî ve nârî kendinde barındırmasıdır. Melek-şeytan, olumlu ve olumsuz enerji bireyin varlığında potansiyel olarak mevcuddur. Yöneliş ve davranışlara göre her birinin tohumu, oluşu istidâd açığa çıkar. Hissiyatın hakim olduğu cismânî âlem arzından, melekûtî mânâlar semâsına yükselten ruhanî himmet Rabbin inâyet nûrudur. Sıfatlı sıfatlar arzın, ulvî sıfatlar semânın timsâlidir. Her mânânın, hakikatlerin hakikatinde kaybolduğu âlemde akıl acz kalır. Yine arzdan kasıt, zorlayıcı zanların mazharı olan emmâre nefis, semâdan kasıt, kendi hakikatine yükselen ruhtur. İnsanoğlu kendi hakikatine ulaşıncaya kadar huzuru bulamaz. Velâkin uçup giden zaman onun keyfini beklemez. Cenâb-ı Hakkın sıfatlarıyla kulunu nûrlandırması nûzûl, kulun İlâhî sıfatlar nûruna boyanması urûçtur. Kendinden arındıkça müşâhedesi sâfiyet kazanan kulun özü yolculuğu ne de lâtiftir. Yakîn nûrunun gönlü kaplaması rahmetin müjdecisi, nûru cemâlinin sırrından yansıması inâyetin müjdecisidir. Deryâlığının muhabbet deryasında kaybolan deryâlığın kendisi olur. Zîrâ sen-ben ikiliğinin dağıldığında O'nun hüviyeti aşikâr olur.

Ey dost! Tek ile çokluk ilişkisi odur ki, âlemde görüneşime gelen herşey ikiliği gerektirir. Bu nedenle özde bir olunsada, bir şeyin benzeri olan, onun aynısı olamaz; şâhidlerin gözleri vardır velâkin, şâhidden şahide, gönülden gönüle park vardır; "Taşlardan öylesi vardırki içinden ırmaklar akar" (Bakara 2/74) kalblerden öylesi vardırki Cehennem yakıtıdır; "Allah zikrden dolayısıyla kalbleri sıkıntıdan kaskatı olanlara yazıklar olsun" (Zümer 39/22)

Tek olan Allah'a âdem'in hilâfeti, Onun esmâ ve sıfatlarındaki zuhuruna mazhar olması itibariyledir. Arz; kesafet ve sûret. Sema; mânâ ve letâfettir. Hakikatı, âlem-i melekûtda olan âdem'in arzdaki hilâfeti, kayıtlı ve çokluk sûretlere bürünen Hakkın isim ve sıfatlarıyladır.

Toprak, su, hava ve ateşten mürekkeb unsurlarla kayıtlı fânî suret arzdır. Gönül, akıl, ruh ve sırdan terkîb edilmiş mânevi suret semâdır.

Âdem'in beşerî sûreti, İlâhî sûretin perdesidir ancak. Beşerî sıfatların bütünü de İlâhî sıfatlar nûruyla tecelli eyleyen hakikat odur. Hakk nûrunun yansımasının zuhuru olan insan, sırrın bilincinde olmasada, Hakk adına işitip, görür, Onun rıza ve izniyle söyleyip, amel eder. Varlığı şekle olan beşerî sûrete şekil ve kuvvet vehmeden kişi, taklîden îmân sahibi olsada, ikiliğin ve şirk-i hafînin mazharı olur. Oysa Hakka hilâfet izâfî benliğin ve ikiliğin kalktığı "ev ednâ" (Necm 53/9) makamıdır. "Onların ardından sizi arzda hâlifeler kıldık" (Yunus 10/14) yüce âyetindeki 'onlar', Rableri yanısıra nefislerine varlık atfeden kerdir. Oysa 'ikiliğin ardından', tek'in mânâ ve sırrı zâtında tahakkuk etmiş insandır Hakkın hâlifi. Hilâfet, akıl ve gönül ilediir. Akl-ı selîm ve kalb-i selîm, benlikten arınmış tekâmüllerin âsâsıdır. İrâdesini Hakka teslim eden sıddık, "Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe dileyemez" (Tekvîr 81/29) Âlemde mevcûd herşeyin Hakkın âyeti olduğunu farkeden âriflerin 'oku' emri, Hakkın kullarını kendi hakikatlerine dâveti olup, okuyuş her an ve her nefestir. İster kendi benliğindeki âyetler için olsun, "kendindeki kitabı oku" (Isra 17/14), isterse dış âlemde ilgili alâmetler için olsun, "varlığımızın delillerini afâkta ve enfüste onlara göstereceğiz" (Fussilet 41/53), okumanın sonu olmadığına bilenler için Hakkın yaradılışı her andır.

Her nota bir hoşluk âlem-i letâfette; Her beste bir âyettir arş-ı Rahmana işaretle
Görmeyen okuyamaz. Tadmayan anlayamaz. Görüp, tadmak ise Hakkın
tecellisini müşahede etmektir, Onun inâyet ve hidâyetiyle. Tevhid ehli,
Zât-ı Akdes'in mukaddes tecellisini mârifetullah nûruyla okur "Rabbinin
adıyla oku"mak (Alak 96/1), Rabbani ilhâm ile okumaktır, nefsani ilham
ile değil! Taklidi imanla yetinenler, zihinlerde yontup, icâd ettikleri dini
kavramlara taparlar "Yontup durduğunuz şeylere mi, ibadet edersiniz?" (Saffat 37/95)
âyeti bu mânâyı da açıklar. Nefislerinin dürtülerine yenik düşen ve hayatın
mânâsını idrâk etmeyiş olanların, yaşamı anlatma çabaları ne de hoştur!
Tıpkı, Hakkın tecellisindeki sırrı takdir edemeyenlerin, Onu tanıtmağı kendine
vazife ve meslek edinmeleri gibi; "Allahı hakkıyla takdir edemediler" (Enam 6/91)
Allahın yerine koydukları mal, mülk ve dünyevi mevkilere güvenerek hakkı
inkâr edenler gibi, ibadet ve amaline güvenerek takdir edemeyen "insan kendini
kendine yeterli görerek azar" (Alak 96/6) Hiç bir şeyden tatmin olmasını bilmeyenler
ise "esfeli sâfilîyne" reddedilmiştir (Tîn 95/5) Fare dahi kaçıp sığınacağı yerin
hangi delik olduğunu bilirken, vücudumuzun insan nefsinin sığınağını bilmekten güçlüdür;
"Dağa kalıp, yakarışlarında karşılık verip, sıkıntıları giderecek, sizi arzın halîfeleri kılan mı
hayırlıdır yoksa Allahın yerine koydukları mı?" (Neml 27/62)
Öyleyse! Akl-i selîm edeb ve irfân ilediir. Kalb-i selîm sıdk ve ihsân ilediir. Varlığı latîf
bir sır olan ruhun hilâfeti nefsin suretleri üzerinedir; "Ruh (mânâ) bedenlerle (suretlerle)
birleştirildiğinde" (Tekvîn 81/7) yüce âyeti insana varlığı üzerine tefekküre davet eder.
Mükemmel bir taraftan, "kendi varlığının gözlemcisidir insan" (Kıyamet 75/14) ayrı orda Rahmanın
Zuhurunun şahididir; "Rahmân arşı istiva etmiştir" (Tâhâ 20/5) Rahmanın arşıdır
kâmil insan. İnsan-ı kâmili gören Hakkı görmüş gibi olur. Aksi takdirde hilâfet nasıl olur
"Seni arzda hâlîfe kıldık" (Sâd 38/26) Yani, Hakkın sıfatlarını kendi zâtında bulduran
dık. Çünkü Hakka hilâfet ilâhi ahlâkı kabullenmektir. Kerem sahibi ne verirse
kendinden verir; "Ademoğlunu ihsânlarla yüce kıldık" (Isra 17/70) bu sırrı dile
getirir. Suret kabuğundan öte inanmayan benlik âb-ı hayatı nasıl bulsun?
Varlığın vahdetine şâhid olmayan insan nasıl yed-i emîn olsun!

Aydost! Kötü söze kim kulak verirse, ateşe odun taşımış olur. Güzel sözü kim dinlerse, Cennet kokusunu gönlünde bulur. Nefse zor gelen ne varsa, ruhun huzuruna vesile olur. Nefse hoş gelen ne varsa ruhun sıkıntısına zemin olur. Kim nefsinin tercih ettiği yoldan (fücur) giderse Allah ona selâmet versin. Kim ruhuna nûr talep ederse takvayı ona kimin bağışladığını unutmasın. Zira, "nefse fücûru ve takvayı ilham eden" (Şems 91/8) Rabbidir. Mâdemki nefs iyiliğe ve kötülüğe, güzel ve bozuk ahlâka yönelme kabiliyetinde donatılmıştır, takvayı seçebilmesi için Hakkın hidâyet nûruna muhtaçtır. Muhammediyet nûrundan Feyz alabilmesi için Resûlullahın (s.a.v.) sünnetine sarılmak olmazsa olmazdır. Dünyadaki yaşam mücadelesi fücûrdan takvaya doğru bir koşu gibidir. Tıpkı hacca gidildiğinde Safa-Merve arasında yapılan sa'y gibi. Sa'y dan (gayretten) maksat, nefsin muhtaç olduğu ilâhi muhabbete mazhar olup, marifetullah kaynağından kana kana içip, hakikat deryasına vakıf olmaktır. Kulluğun hakikatini aramak için yapılan sa'y (gayret) huzur ve saadeti bulmakla sonuçlanır. Manevi sa'y özgedir. Suretde yapılan hacda gemgem, kişinin niyetinin karşılığıdır. Manâdaki hacda kevser, nûrullahe kavuşmanın huzurudur. Nasılki suret haccındaki tavâf hacer-i esvedden başlarsa sîret tavâfı da gönüldeki hacerden başlar. Nefsin merhalelerindeki yedi semada yapılır. Gönül tavâfı Cennetin arşa inişidir adeta. İhrama bürünmedeki niyet nefsaniyetteki renklerin renksizlikle ortadan kaldırılışıdır. Kişisel arzu ve beklentiler terkedilinceye kadar Halak zikredilirken kul, Zâtında tecelli eyleyen hakikate vâkıf olsun; Vakfenin, Arafattaki duanın mânâsına ersin. Hakikat güneşi doğuncaya kadar, "Meş'arül Haram'da Allahı zikredin ve Onun size gösterdiği gibi (tecelli eylediği hakikat üzerine) anın." (Bakara 2/198); Cebel-i Rahme tepesinde, Peygamberin (s.a.s) durduğu yerde (sırda) vakfe yapın. Zira Rahmetin sırrına varan insan hiç kimseyi hor görüp, küçümsemez. Rahmet nûrundaki vakfe tavaftan üstündür. Çünkü

savaş nefsin eşliğinde yapılır, Vahşede de izzet benlik terkedilmiştir. Allahı talep edenin talebi her talebten üstün gelir. Allah için herşeyi terk eden için Allah onun herşeyi olur. "Hac ibadetini bitirince atalarınızı andığınız gibi hatta daha kuvvetli bir manevla Allahı zikredin" (Bakara 2/200) Hakikate müdrik olmadan önceki cahil hâlinizle, dünyayı, ana ve babayı andığınızdan daha kuvvetli bir inançla Hakkı hatırlayın. Ana, nefsi, baba da ruhu sembolize eder. Nefisten ruha geçip, ruhun da Hakka teslim edildiği fakrın hakikatinde Hakkı anın. Şahdamarından da yakın, candan da daha öz bir sevgilidir Zat-ı Hakk. Suretler ancak müşahidin aşkı ilahiye. Ruhu da bırakacağı yerde! Ey dost! Cana hayat veren su donduğunda buza dönüşüp can alır. Sevgi, insanları nasıl birleştirirse, nefrete dönüşünce öylece ayırır. Kim kimi düşlerse nefret tohumu ekmiş olur. Kim kimi kucaklarsa kendini kucaklamış olur; "Nefsini arındıran kurtulup saadete ermiştir. (Bozuk ahlakla) kirletip, kötülüklerin içine gömende kaybetmiştir." (Şems 91/9-10)

Sıfatın suretle bürünerek mukaddes varlığına delil olması için "ölümü ve hayatı yaratan" (Mülk 67/2) Cenab-ı Hakk, kullarına olan muhabbetini, onları nurlarına mazhar kılarak nimetlendirmiştir. O halde insana düşen gayret, nefsindeki aşırılıkları taşlayarak Hakka kul olmaktır; Nefsaniyet ateşini körükleyen kibir, hased, öfke, şehvet, riyaset ve benzeri enaniyyet rüzgarlarını benlikten oluşmamalıdır. Cennetin anahtarı budur. Fiilde, sıfatta ve Zatta, Hakkın gayrı ne varsa nefiste, gönül ve zihinde toplanırki can özüne ersin. Nefsin kurban edilmesi müddetince, suretteki mânada yapılan taşlık, siretteki mânada da maksadını bulsun. "Sevgili şeytanlarda Allahı zikredin" (Bakara 2/203) ç ağırın kullarını ilmel, ayn'el, hakk'al yakin nurlarına kavuştursun.

Hazzın zıddı olan kuruntu ve evham karanlıkları vâdisidir. Nefsinde zerre kadar varlık barındıran, gam ve kederden kurtulmuş değildir. Dünyaya doymayanın ona aşıktan başka bir şey değildir. Derler ki, dünyaya aldanana değil aldanmayana hayret edilir. Geçmişte olduğu gibi bugün de öyledir.

Ey dost! İnsanın kerim ve Rahim olan Allah'a şahidliğindeki sır, zorlanmayacağı ilmi farkındalık ve rehavi aydınlık içinde görülen uyanmasıdır. Hiç bir idrak sahibinin itiraz edemeyeceği netlikte beliren mânânın hakikatden nasibi olduğu aşikârdır. Buna mukabil her ferd nasibinde olduğu kadarını alıp, yaşar. Hakkı arayan Hakkı bulmak için coşup, koşar; Candan geçip sırra eren hakkı Hakkda yaşar. Nitekim inançlar gösteri için değil, yaşamak içindir. Gayet iman gösteri hâline getirilirse, inkarcı da kendi hâlini teşhir eder. Kime ne takdir edilmişse, tercihleri ona kolaylaştırılır. Nasılki, âhireti dünya çıkarları için kullanan sözde dinin temsilcileri, kendi bağnazlıklarını iman diye satıyorlarsa, yaşamadıkları imanın hakikatini, ilkellik olarak tanımlayan sözde aydınlarda, kendileri gibi düşünmeyenleri küçümseyip, aşağılamakla zihinlerdeki bağnazlığın temsilciliğini yapmaktadırlar. Bunlar bilgilerinin kibrine ve donukluklerinin öfkesine yenik düştüklerinden eleştiriye tahammül edemezler. Oysa bilmezlermiki, gölgenin görüntüsü vardır velâkin hakikati yokluktur. Farkedemezlermiki insandaki en değerli ziynet güzel ahlak ve dürüstlüktür. Ziynetlerin örtülmesi, güzel ahlâkı bozabilecek düşünce ve davranışlardan kaçınmakla mümkündür. İyilik ve manevi güzellikler kalıcıdır. Kötülükler ise sahiplerine eziyet eder. Kulluk kıyafetlerin ve toplumların vazettiği beşeri kanunların değişimiyle iman ve güzel ahlak değişime uğramaz. Değil binlerce yıl geçmiş olsun, bütün zamanlar tükense de İlahi kanunlarda bir değişiklik yoktur; "Allah'ın kanunlarında değişiklik yoktur" (Ahzab 33/62). Hakkın vazettiği evrensel ilkeler her çağ ve toplum için geçerlidir; "Allah'ın yaratışında değişiklik yoktur" (Rum 30/30) Fiilleriyle, sıfatları ve Zatıyla tecelli eden Mutlak Varlığın koyduğu düzen ve ahenkte (sünnetullah) değişim olmaz. (Fatır 35/43, Fetih 48/23, İsra 17/77). Cenab-ı Hakkın her hükmü O'nun hikmetidir. Hakkın hükmü kulları için olduğu gibi kendi nefsi için de haktır. Nefsi hakkındaki hükmü rahmetinin gazabını geçmesidir. O halde ey dost, yüzünü tevhid nuruna döndür.

Ey aziz! Nübüvvet güneşi âlemi aydınlatmaya başladığı andan itibaren farzlar Hakkın emrini yerine getirmek için, nafileler ise Hakkın muhabbetine ermek içindir. Nitekim sünnetlerin farzlardan önce ikame edilmesindeki hikmet, kulun nafilelerle Hakkın mağfiretine yaklaşmasına temindir. Zira nafileden maksat sevgilinin has muhabbetine mazhar olarak, Hakkın muhabbetinde ve zâtında fenâya ermektir. Sevgili sevenin sevdiği, duyan sevgilinin nuruyla işitip, sevgilinin nuruyla görür. Sevenin dilinden konuşan sevgilinin kendisi olur. Bilâ hakikat hakkâ'l yakîn dile gelir. İlmel yakînde ilim perdedir. Ayne'l yakînde görenin varlığı perdedir. Nehirler denizde kaybolmadan kimliği fânî olmaz. İman, hikmetle birlikte olduğu zaman kemâle erer. Oysa kuşku, inanç ve güvenin zıddıdır; Her manevî ilişkiyi zedeler. Şüphe duyduğun bir varlığa hasbe muhabbetle yaklaşabilirsinki! Kişiselliği aşmadan sevgilide nasıl fânî olabilirsinki! İstiridyenin sırrı içindeki incidedir. Ya insanın özündeki sır nicedir? Zâtındaki sırra vakıf olmayan ârif olamaz. Tecelli sırrını ârif olmayan âlim olamaz.
Zâtî benlikten fânî fakirlerin rızkıdır Likaullah nûru. Terden geçip yoktaşa tedenlerdeder bekâ sırrı.

Ey dost! Kim kime faydalı bir bilgi iletirse onun karşılığı hikmeti Hakkın katında bulur. Kim Hakkın huzuruna benlikle çıkmak isterse nefsine zulmetmiş olur. Kim de benlikten soyunarak kavuşursa Hakkın lütfuna mazhar olmuştur. Kişinin âhirette "çıplak olarak haşrolunması", sıfatsız ve suretsiz olarak Hakkın huzuruna getirilmesidir. Ukbâ'da "giydirilmesi" ise dünyadaki amellerine uygun sıfat ve surete bürünmesidir. Nurani-zulmani âhiret vücûdundan basit da olur. Öyle halde hiç kimseye yakıştıramadığın bir sıfatı nefsinde barındırma. Bilki zikrullahsız her söz, ölümde boş söz. Dikenli nefisten damlar çirkin söz.

"Ey iman edenler aranızda fısıldaştığınız zaman kötülük, düşmanlık ve fesâda dayanan konuşmayın. İyilik ve takvayı fısıldaşın. Amellerinizle huzurunda haşrolunacağınız Allah'tan sakının. (Mücâdele 58/9)

Ey dost! Âlemdeki suretleri kalıcı zannedersin velâkin onlar gelip, geçicidir; "Dağları görünce sâbit sanırsın, onlar bulutlar gibi geçip gitmektedirler" (Neml 27/88) Bilki vehim bir gölge gibidir. Ona varlık atfedersen sence var olur, gerçek olmadığını bilirsen serab gibi kaybolur. Hakikat gönülde belirince sanal olan herşey bâtıl misâli yokolur. Hakkı hatırlamak (zikir) her an Hakkın huzurunda bulunma bilincidir; Dilde yapılan bir nakarat değil! Âhiret rahatlığı dilersen dünyayı terket! Sözün özüne ermeyi dilersen sözü terket! Bulurdaki sırra ermeyi dilersen nefsini terket! Târif edilen her şey satırlarda kalır. Yaşanılan herşey hakikat olur. Varlık yoklukta, yücelik kullukta gizlidir. Nefsin yokluğunda bulduğun huzur ve refahı, kendin için yaptığın hizmet ve ibadette bulamazsın. Hiçliğin derin boşluğunda bulduğun sırrı, bilgini tatmin için yaptığın araştırmada bulamazsın. Ârif, kabındaki ilimden asmadan hikmetullah pınarından tadamaz. Her benliğin kendi özünde tecelli eden İlâhi ismin nefsine olan şâhidliğini unutma. "O gün her toplum içinde nefislerin aleyhine bir şâhid gelir" (Nahl 16/88) Bilki Rahmanî ilham aşkla gelir, Şeytanî ilkâ ise nefret ve hasedle. Kişinin çirkin ameller nefsin dikenleridir; iddiaları ise nefsini tutuşturan ateş. Ancak secde izleri yanmaz zira, varlık iddiası Hakkın varlığında eriyenin yanacak enâniyyeti kalmaz; Varlık Olur! Ey aziz! Hakkın kelâmına tercüman olmak için tevhid nûrlarına bürünmek gerek sırlara sırdaş olmak için sünnetullaha uymak gerek. Unutmalı ki insana Şeytan da Kur'an okutur. Bunlar hakkında ilim olan "kitabın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr ederler" (Bakara 2/85) Zira, kendi ilimlerini Hakkın kelâmından üstün görürler. O halde, "Kur'an okuduğun zaman kovulmuş şeytandan Allaha sığın" (Nahl 16/98); Hakikatlerin hakikatini fâni kimliğinin hissiyatına indirgeme! Her kul Rabbını, Hakkın onda tecelli eylediği sıfatla tanır. Hangi sıfat ona hâkimse, mevcudiyetinin hakikati ve varlık nedeni olur. Nitekim kulda tecelli eyleyen isim onun şâhidliğidir. Şahid olarak Allahın Gözüne yetmesi, kulda tasarruf eden İlâhi isim nedenselliğidir. Zira âlemde zuhur eden yegâne gerçek varlık Hakk Teâla olduğundan,

Zâtının şâhidi de yine kendi nûrudur.
Varlığın hakikati ve aydınlığı olan tevhid nûrunun güneşi insan-ı kâinâtın gönlünü ruhuyla sardığında, "güneşle ay bir araya getirildiği zaman", (kıyamet 75/9) mârifetullah nûru rehber, Rabbani ilhamlar kula yoldaş olur; "O gün nûrlar önden ve yanlarından koşar" (Hadîd 57/12) Mütekâbil kulun miracı nûrların eşliğindedir. Âlem-i mülkden âlem-i melekûta miraç, kalb nûru ile olup, gönül fenâya erdiğinde "ay tutulduğunda" (kıyamet 75/8) gerçekleşir. Âlem-i melekûtdan âlem-i ceberûta miraç, İlâhî sıfatlar nûrlarının yansımasıyla ve ruhun hakikat ışığını görüp, "gözde şimşek çaktığında" (kıyamet 75/7) gerçekleşir. Nefsin fenâya ermesi İlâhî takdirle lütfedilmişse, izâfî benlik için kaçacak yer kalmadığında, "o gün insan; kaçacak yer neresi? dediğinde (kıyamet 75/10) âlem-i ceberûtdan alem-i lâhûta sevk sırrın nûruyladır. Hakikatlerin hakikatiyle fetih nasîb olduğunda, "Allah'ın göklerin ve yerin nûrû" (Nur 24/35) olduğu âşikâr olur. Böylece melekût ve mülkde ne varsa, "semâda ve arzda ne varsa boyunları bükülük Ona gelir" (Neml 27/87) yüce âyeti kulun hakikatı olur. Her yükseliş yakîn'in derece ve mertebesine göredir. Mülkden melekûta ilme'l yakîn ile, melekûtdan ceberûta ayne'l yakîn ile, ceberûtdan lâhûta yükseliş hakka'l yakîn iledir. Mütekâbil tevhid-i ef'âlden tevhid-i sıfata, tevhid-i sıfatdan tevhid-i Zâta olan mânevî ve ruhanî yükselişlerde, her yükseliş bir öncekinden farkı gerektirir. Fakr tamamlandığında, gönülde, ruhta ve sırda Hakkın Zâtından gayrı kalmadığında, bekâ sırrı mâlum olur; "Göğler, yerler emâneti yüklenmekten kaçındı onu insan yüklendi" (Ahzâb 33/72) yüce âyetinin sırrı ve Hakkın Zuhurundaki yüce maksadının ruhu kulun ruhu olur; Tevhid nûrunun varlıktaki yayılışıyla îmân nûru ihsân nûrlarıyla, ihsân nûrları inâyet nûrlarıyla, inâyet nûrları ikân nûrlarıyla, ikân nûrları Likâullah nûruyla müşerref olur.
En doğrusunu Allah Teâlâ bilir. O, bildirir.

Ey dost! Nübüvvet nûrundan feyz alan ruh kendi âlemini aydınlatan bir güneş gibidir. Kalb ise ruhtan aldığını yansıtan ay timsâlidir; "Her biri sit olduğu (hikmet) yörüngesinde yüzer." (Yasin 36/40) Ay, güneşten aldığı nûrun ışığını verilmini yansıtır. Ruh, Rabbından almadığı bir mânâyı iletmez. Gönül, Hakka tam teslim olmadan huzura kavuşamaz; "Allah kimin kalbini (teslimiyetin hakikatına) İslama açıp genişletirse o, Rabbından bir nûr üzerindedir." (Zümer 39/22) Genişleyen gönül için yaşam ve ölüm birdir. Kalbin mânevi hâllerinde bir takım derece ve mertebeler takdir edilmiştir; "Ay için de bir takım menziller belirlendi." (Yasin 36/39) Şan'ının menzillerine göre Hakka yakınlığın dereceleri bildirilmiştir. "Şah damarından daha yakın" (Kaf 50/16) yakınlıktaki bir derece olup, varlıktaki bütün benlikleri eş derecede kapsayan, zorunlu olan yakınlıktır. "İki yay bükümü kadar" (Necm 53/9) yakınlıktaki daha ileri ve seçkin mertebedir. Kul Rabba kavuşmanın şevki ve nafilelerle Hakka yakınlaşmakla vetâkin nefsin genişini tadıp henüz farklılıktan arınmamıştır. "Daha da yakın" (53/9) iki yayın kalktığı yüce bir lütuftur. Apaçık Fetihtir. Kendinden gayri bir varlığın bulunmadığı Teklikte ne yakınlık ne de uzaklık sözkonusu olur. Menzillerdeki misâller, özbenlikteki sırra dikkatleri çekmek içindir. Balığın denize yakınlığı ne kadarsa, kulun Rabbına yakınlığı da o kadardır. Işığın, güneşe uzaklığı ne kadarsa, kulun Rabbına uzaklığı da o kadardır; "Andolsun güneşe ve ışığının parladığı kuşluk vaktine" (Şems 91/1) Özdeki tecelliyi görmek yerine, hakikatı yokluk dan izafî benliğe Hakkın gayri bir varlık vehmederek "onu kirleten kayba uğramıştır" (91/10). Oysa hiç kimse nefsindeki gizli cevheri Rabbının takdir etmiş olduğu hikmetin sınırına taşıyamaz. Her kim kendindeki mevcudiyeti Hakka ortak koşarsa bilsinki Zât-ı Hakk "ortak koştukları şeyden uzaktır" (Enâm 6/78) Zîrâ, Hakkın gayri bir mevcud yoktur ki ona ortak olsun.

Bâtını âlemden zâhirdeki bir sureti bürünerek görünüme gelen Onun nûrudur; Zâhirdeki tecellisinden bâtındaki esrârına rücû eden varlık yine Odur. Tecelliyatın hikmetin aydınlandığı o kuşluk vaktinde, "gönül gördüğünü yalanlamadı" (Necm 53/11) Mârifetullah nûrunun ruhları aydınlattığı farklılıklık boyutunda ehl-i tevhîd nazarında, Rabbani nûrların onların üzerine doğduğunu görürsün; "Güneşi kendilerine perde yapmadığımız bir topluluğun üzerine doğar bulursun" (Kehf 18/90)

Hakk nûruyla bakıldığında, Hakkın gayrı görülmez. Halkın gözüyle bakıldığında, Hakk tecellisi gözükmez. Halkdaki Hakkın varlığı bilindiğinde, Hakkın gayrı bilinmez. Hakk, Hakkın gayrı bilindiğinde, Hakk bilinmez.

Ey dost! İlâhi yardım yetişmeden hiç kimse kendi gölgesi olan izafi benliğinden bütünüyle kurtulamaz; "Görmedinmi Rabbın gölgeyi nasıl uzattı, dileseydi onu hareketsiz kılardı" (Furkan 25/45) Rabbın dilemesi gölgenin güneşe çekilmesiyledir. İlâhi lütuf, benliği kendi hakikatine kavuşturarak ruhunun nûrunu varlığına delil kılar; "güneşi ona delil kıldı" (25/45) Öte yandan kalb fenâsını tadmış velâkin nefsleri Hakkın mutlak hüviyetinde eriyerek Rabbın Rabbına emanet nice benliklerde, Zât-ı Hakk diye kendi kimliklerine secde etmektedirler; "Allahı bırakıp güneşe secde etmektedirler." (Neml 27/24) Zira nefslerine kulluk yerine uluhiyeti lâyık görmektedirler; "Nefsin heresini ilâh edineni gördünmü!" (Furkan 25/43)

Ey aziz! Cenab-ı Hakk mânâ boyutlarını kapsayan ve ruhanî merkezlerdeki nüzûl (iniş) ve urûc (yükseliş) makamları olan "yedi semâyı tabaka, tabaka halk etti" (Nuh 71/15) Şöyle mânâ âlemlerindeki yolculuğa için de "onu nûr ile kuvvetlendirdi" ve nûr olan ruhunu farkındalığının kaynağı hâline getirdi, "güneşi bir kandil yaptı" (Nuh 71/16) Tecellisindeki mânâ sırlarını açıp, kulunu ilâhi ahlâkla süsleyip, varlığına delil sözlü bir kitab hâline getirdi; "Rahman öğretti kur'anı" (Rahman 55/1-2) Şu halde, ne zamanki kalb mülk âlemi olan dünyaya ilgisini keser ve ruh kendi hakikatı olan melekût âlemine yönelirse, gönülle ruh sırrıyla bütünleşmiş olur; "güneş ve ayın hareketi bir hesab iledir" (Rahman 55/5) Gönül dünya ile dolu olduğu müddetçe mânevî derecesi ve kur'andan alacağı nasibi değeri akıl ölçüsünde kalır. Ruhaniyet âlemine yükseldiği oranda Rabbani hikmetlerden nasibi artar. Kemâlatı ve kulluğu mertebesinde ilâhi sıfatların nûrundan yansıyan varidatlarla kur'an okur. Rahmanın kulunu okutması ve Rabbının onu doyurması Rabbani ilham iledir. Şüphesiz bütün bunlar Hakkın nimetlerinden ve lütfü ilâhisinden şüphesi olmayan ehl-i yakîn ve ehl-i kur'an için hakkdır; "Rabbının nimetlerinin hangisinden şüphe duyarsın!" (Necm 53/55

Ey dost! Âşık, özdeki Mâşûkunu bulmadan huzura ermez;
Mâşûk, aşığını Zâtına cezbetmeden ona huzur vermez.

Aşkla sarhoşken ayıklığı neyleyim
Mâşûkla ayıkken sarhoşluğu neyleyim,

Varlık yokluğundayken zenginliği neyleyim
Hakkla zenginken yoksulluğu neyleyim.

İnsanlar Hakkı ararlar oysa O, gönüllerdedir; Varlığına delil ararlar, kendi yokluklarının Onun varlığına delilidir. Şeytânî hakikatı aradığını söyleyenlerin pek azı müstesna, çoğu nefislerine heyecan ve macera ararlar. Bazılarında halkın gözünde önemsenmenin cazibesi içinde, kulluğun sırrından habersiz, benliklerine şöhret ararlar. Bilmezlerki cehennem ateşini besleyen ucûbet, nefsâniyet ateşidir.

Cevâd'ın cömertliğinden şüphe eden sanal âlemlerle oyalanır. Yalancı aşka kanan hakiki aşktan mahrum kalır.

Evvelde yaşanan Allah içindi; şimdilerde benliklerin tatmini için;
Evvelde cemaat Allah'a aitti; şimdilerde Onun cemaatine sahiplenenler türedi.
Evvelde yaşanılan islamda ruhbaniyet yoktu; şimdilerde ruhbaniyetin taklidinden başka bir şey yok. Fânî sureti varlık sanan aldanmıştır.

Herşeyin Allah'tan Allah'a olduğunu bilenler, kendilerini araya koymazlar. Ancak cahiller nefsini nefsin şerriyle kanatırın. Şayet "insan şerriyle hayrı istediği gibi ister" (İsrâ 17/11). Fânî olan herşey gibi onlarda, bunlarda ancak birer yaratıktır. O halde yüzünü yaratılmışlardan, Yaradana döndüren nûru göresin. Bilki Hakka dönüşün azığı edeb, örtüsü alçak gönüllülük, binegi hoşluk, şortu güzel ahlâktır. Sertlik ve kabalık kalb katılığından ileri gelir. Hoş görü ve yumuşaklık Rabbanî nurların gönülden yansıyan hediyeleridir. Gönlün gerçek hâli sahibinin yaşantısından ve olaylara gösterdiği tepkisinden belli olur; Nefsin fahlîdde kalan amellerinden değil! İhlâs ve bilgiyle yapılan amel sahibini taşır. Bilinçsizce ve fuzulî bilgiyle yapılan ameli sahibi taşır.

Ehl-i dünyanın anlatıp, tanıtabileceği herşey kendisi gibi dünyevidir. Nefsinden eriyenin anlatacak hâli kalmamıştır.

Nûru nûrdan gayri kim görebilir! Varlığının deryadan buharla göğe yükseldiğini bilmeyen yağmur zerresi, bulutun içinde gezdiği duruştan kendini bulutla özdeştirir. Bulutlardan kopup, toprakla buluştuğunda kendi hakikatini bilir. İzafi benlik suretine bürünen insan da, hakikati bulmak maksadıyla çıktığı yolda sırrını kendi varlığının dışındaki hayallerde arar. Ancak zâtına rücû edip, kulluk toprağına yüzsürdüğünde, aradığının kendinde olduğuna şâhid olur.

Ey dost! Benliklerine ölümsüzlüğü arayanlar, ölümsüzlüğün ölmekten geçtiğini bilmezler. Nûru arayanlar, nûru bulmanın yolunun nârda yanmaktan geçtiğini bilmezler. Hakka kavuşmak isteyenler, Hakka vuslatın halktan vazgeçmekle olduğunu bilmezler.

Aşkta kaybolmadan aşkın gizemini kim fark edebilir!

Dostta dostdan gayri kim kavuşturabilir! Dindarlığın temsilcileri bilgi ve amellerindeki gurur ve kibre şâhid olsalarda, nefsin şehvet ateşinden sıçrayacak yer aramada. Öteyandan "Allah'ın yasaklarından sakınmayan", mistik kılıklar altında menfaat ve ücret karşılığında ruhsal gelişim pazarlayanlar, kendilerini kurtarmaktan âciz iken, vehim ve zanlarındaki putlarla takipçilerine hayali cennetler vaadetmektedirler.

Ey dost! Pazarda satılan hazır kararmış cevizin kabuğuna aldanma. Kabuk kırıldığında içinde ne olduğu ortaya çıkar. Peygamberlerin sünnetini küçümseyenler ilâhî kanunların ruhundan habersizdirler.

Bilmezlermiki her kim zamandaki sûrî kimlikten kurtulursa Hakka vuslat yolunu bulur. Nefsinden azad olan can özbenliğine kavuşur. İhsan pınarından yanmayan hidâyet nûrunun kemâlî inâyet nûrunun bağışı olan ilmel yakîni aydınlatır. Söz sözü gördüğünde aynel yakîne kavuşulur. Li'llâhillah nûru hakkal yakîn'in ışığıdır. Hakkın dilliyle söyleyen hakkdan gayri ne söyler, söylerse hakkı söyler.

Ey dost! İlim, nefsi yüceltmek içindeğil, Cenab-ı Hakkın yüceliğine şahid olmak içindir. Hakk Teâlanın huzuruna kusursuz dindarlıkla değil, nefsaniyetten arınmış kalb ile gidilir. İğreti olmayan ibâdet ve sâlihameller, gönlü sağ ve diri kılabilmek içindir. Doğruluk köprüsü olan sırât-ı müstakim, süretten sirete intikâl içindir. Hayat, Hakkın tecellisindeki mânâ ve sırlara şahid olup, halkdan Hakka geri dönmek içindir. Kişinin ameller akla kadarsa, muhabbeti gönlü kadardır. Şerrin tâlibi nefs, hayrın tâlibi gönüldür. Akıl nefsi takib ederse şerre mazhar olur, gönlü takib ettimi hayrın mazharı olur. Kişinin fıtratı önce iktiyaeme doğarer; Ateş ateşle, nûr nûrla beslenir. Zihnin kabullenemediğini gönül kabullenir. Beşeri akıl ulaşamıyacağı sırra gönül ulaşır. Vehmin kurumtusu olan izâfî benlik kendi âlemine hayrandır. Diri gönül ise nûr ile görüp, nûr ile yürür.

Mühürlü kalbler mânâ dilinden anlamaz; Hakikat dilinden ehl-i hakk olan gönüller anlar. Şekle takılanlar, ideolojik kayıtlarla zaman harcar. Görsel idrak, varlığı sûret ve kalıbıyla tanıyıp, tanımlar. Gönül ise basiretiyle ondaki mânâ ve sıfata bakar. Hangi fıtrat ve tabiatın onda zâhir olduğuna şâhid olur. Nitekim, her şeydin âleme bakış ve görüşü, kendindeki sıfat ve ahlâkî değerleriyledir. Bu nedenledir ki, âlemde görünen ne varsa, kişinin kendi gönlündeki hâl ve mânâlarına yansımasıdır, denilir. Göründüğü gibi olanla, göründüğü gibi olmayanın farkı, bu görüş ve bakışta belirir; İnandığı gibi yaşayanla, inanıyormuşcasına yaşayanın hâli, hayatın akışında gönülde resmedilir. Kulun Rabbı kulu kulundan gözetler; "Rabbın her an gözetlemededir" (Fecr 89/14); Duygu ve düşüncelerinden, sadâkat ve vefasızlığından gözetler. Riyâkar nefs, zorlayıcı zanlarıyla kendini kandırır. Samimiyetsizliği, ikiyüzlülüğünde gizlidir; "Kalbinde olmayanı dilyle söyler" (Fetih 48/11), kulluk görevlerini gelecekte erteler; kimlik kurgusunun aldatıcı hayalleriyle oyalanır.

Ey dost! Kimlik duygusu doğuşta beliren bir olgu değildir, zamanla oluşur. Hatıraların hafızada yerleşimine göre dünyevî kişilik, çimendeki

nem misâli hisslerle yeşerip, gelişir. Şu halde izâfî benlikten kurtulmak için öncelikle hafızadaki olumsuz hatıralardan doğan menfî algılamaları yeni bir bakış açısı içinde yeniden değerlendirmek gerekir. Yaşanılan ve olumsuz olarak kayda geçirilen nice olayın gerçekte, kişinin mânevî olgunluğuna katkıda bulunan bir vesile ve basamak olduğu kabul edildiğinde, hissiyattaki olumsuz tanımlama olumluya, korku umuda dönüşür. Geçmişteki negatif hatıraların önemini yitirmesi ve zamanla bütünüyle hissiyatın yerine hakikatin hâkim olması Varlık zikri olan Hakkı hatırlamakla gerçekleşir. Varlık zikri, kalbin kendi hakikatini sorgulamasıdır. Beşerî kimliğinden ve hissiyatından âzâd dancan geldiği âleme, melekût âlemine kanat açar. O halde ölmeden önce ölmek kimlik duygusundan, farklılık algılamasından arınmakla başlar; Hakkın hüviyetinde kimliği eriyen insan Hakkla fânî ve bundan böyle Hakkın varlığıyla bâkî olur. Ey dost! Hakkı zikretmeyen gönül paslanır. İbâdetin maksat ve mahiyetine ermeyen insan Mutlak Varlığı tanımanın fazilet ve lütfundan mahrum kalır. Halktan Hakka dönüş yolculuğunda "emrolunduğu gibi istikamet üzere olmak" (Hud 11/112), sûretin mânâyı, mânânın da sûreti ihmal etmediği uyum ve âhenk demektir. Zâhirin bâtınını, bâtının da zâhirini dışlamadığı denge ve vahdet demektir. Hakkın kulunda görmeyi murad ettiği ilâhî ahlâk içinde her an Hakkın huzurunda bulunmak demektir. Bu nedenle fânî kimliklerine "tevbe edenler taştınlıkta bulunmazlar" (11/112); Hakkın iradesi karşısına kendi iradelerini çıkarmezler. Hissiyata varlık vehmederek, Hakkın varlığına ortak koşanlar gibi nefislerine "zulmedenlere meyletmezler" (11/113). Buna mukabil nefsanî duygularda dolaşan "şeytan yoklukla (kimliği kaybetmekle) korkutur" (Bakara 2/268) fânî kimliğe olumsuz sarılması yönünde ona "cinnetle telkinde bulunur" ki, insan gizli şirkten kurtulmasın. O halde ey dost! kiminle dostluk ettiğine dikkat et! Gönlünü her şeydenden daha değerli olana teslim et. Bir kalbe gönül denmezler o gönül, ilâhî aşka mazhar olmadıktan sonra! O kula ermiş denmezler, Hakkla fânî, Hakkla bâkî olmadıktan sonra!

Ey dost! Şükrün önemini cahillerin dilinden, dostlardaki vefânın kıymetini Hakkın rahmetinden öğrendim. Tevâzuun erdemini nefsin hübrinden, özverinin hikmetini bencilin hâlinden öğrendim. Hakkın azametini kulluğun acizinden, nâfilenin değerini Rabbimin ihsânından öğrendim. İmânın hazzını inkârcının iddiasından, yakınlığın tadını uzaklığın acısından öğrendim. Dürüstlüğün faziletini benliğin hilesinden, ihlâsın hakikatini nefsin riyasından öğrendim. Hakkın yoksulluğunu Hakkın zenginliğinden, rızanın hikmetini yetinmenin huzurundan öğrendim. Aşkın sırrını Sevgilinin cilvesinden, ikrâmın mânâsını Rabbimin lütfundan öğrendim. Varlığın kemâlini ilimdeki noksanından, dirliğin sırrını benliğin ölümünden öğrendim.

Ey aziz! Kişi nereye giderse gitsin, bulunduğu yere kendi dünyasını da beraberinde götürür. Âlem olarak gönlünde ve zihninde ne varsa heybesine onu koyup, götürür. Nasıl ki cennet bahçesi kendi gönlünün bir sûretiyse, cehennem yakıcı da taşkalbli benliğin ameliyâtıdır. Pek çok insanın imândan uzaklaşmasının sebebi bilgiçlik taslayan zorba dincilerle, kendisi noksan kılavuzlardır. Karşısındakinin değerini aşağılayarak nefsini yüceltmeye çalışan şoşun, ikilik âleminin dehlizinde kaybolmuştur. Nerede kalmış, Hakkı tanıyıp, tanıtmak! Nefsâniyet ateşi nûra dönüşmemiş benlik kendi cehennemini cennet diye bellet. Oysa izafî benlik, nefsin kendine varlık vehmetmesinden gayrı nedir ki! Nefsin toz bulutu ruh güneşini karartabilir mi? O, ancak kendi fânî ufkunu kararttır. Şöyle ki, dil zehrin acısını tatmadan tatlı sözün önemini anlayamaz. Hastalık bedeni sarmadan sıhhat nimeti anlaşılmaz. Pisliğin çirkin yüzüne şahid olunmadan temizliğin güzelliği ortaya çıkmaz. Her sıfatın zıddıyla sûret bulup, idrâk edildiği fânî âlemde temizde bulunan pisde, doğruda var eğride. "Şükredici de mevcûd nankörde" (76/3) gönlü bulanık olanın dünyası da bulanık olur, gözü nûrla dolanın gördüğü âlem Hakkın vechi olur.

Ey dost! kişinin zikri güzelse, anımsadığı herşey güzel olur. Bilki her güzellik Hakkın kulunu zikrinden oluşur; "Bir pınar ki Allahın kulları ondan içer" (76/6) kul vehmindeki korku ve kurun, tuları içerse yaşantısındaki zikri dikenli bir çalı gibi olur. Bilki nefsine bağladığın her amel kişiye yük olur. Hakka teslim ettiğin her şey Hakkın kuluna lütfu olur.

Gönül daralması gönlün ferahlamasına yol açmak içindir. Keder ve neşe bireyin yaşadığı olaya bakışına göre değişir. Bakış değiştimi gönlün hali de değişir. Her hâlinden hoşnud olanlar için darlıkta, ferahlıkta birdir. O halde eycan! Hâlini beğenmeyip, şikayetçi olma; "Rabbının hükmüne sabret" (76/24) Hâlinden hoşnut olanın benlik yaşadığından ders almaz. Allahtan utanan insan O'nun takdiriyle yaşanılan hâle olumsuz bakmaz. Ey gönül! Sen ne bir anlık sıkıntısın, ne de bir anlık haz. Beşeri süreçte varlığa gelip anılmaya başlamadan önce kimliksizdin; "İnsanın henüz anılmağa başlamadığı zamanın bütününde sonsuzluk (Dehr) yokmuydu" (76/1) Ne geçmişin anılarının, ne de geleceğin hayallerinin bulunmadığı o boyut yokmuydu? O halde kendi hakikatına ve Hakka rücu için vehmindeki sanal kimliği kurban et. Şunu da bilki Hakk Teâlâ hidâyet etmezse hiçkimse enaniyyet labirentinden çıkışı bulamaz; "Muhakkak biz ona çıkış yolunu gösterdik" (76/3) Çıkış yolu, farklılık ve ikilik çağrışımından arınıp varlıktaki tekliği görebilmektedir. Ancak o zaman bencil sevgiden, benliksiz sevgiye erişebilir, ancak o an, zaman ve mekâna mahkum olmadan, "Allah sevgisi ile yoksul, yetimve düşkünleri doyururuz" (76/8) Sûretlere değil, sîretde tecelli eden Rabbın vechine yüzlerimizi döndürebiliriz. Bilki kemâlat yokluğun nisbetinde gelişir. Kendinde varlık vehmeden, olgun laşmamış meyva gibidir. Noksan kişi sanırki Hakkı talep eden kendisidir. Kâmil insan bilirki gönlün Hakkı talebi Hakkın kulunu davetindendir. Bilirki, "Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz" (76/30)

Ey dost! Fânî kimliğin hakkda perdesi, bilincin perdesi demek değildir. Aksine kişisel idrâkle sınırlı bilinçten, varlığın hakikatiyle bütünleşen külli bilince yükseliş demektir. Zihnin zan ve perdeli âleminden, melekûtiyet semâsındaki sırra gönlün intikali demektir. İnsan ancak o zaman hakkanî varlığın izâfî varlığıyla kısıtlı olmadığına şâhid olur. Ancak o zaman yakîn nûrunun nezâretindeki işitmenin ve görmenin gönlün fuadında gerçekleştiğine şâhid olur. Kim ne duyup, hangi sırrı idrâk etmişse, neye bakıpda hangi mânâyı seyretmişse gönlün bozulmuş fuadda değerlendirildiğini bilir; "kulaklar, gözler, kalbler veren O'dur. Ne de yeterince şükrediyorsunuz" (Mülk 67/23) Şükrün hakikati Allah için mevcûd olmaktır. Tasavvuf; yaşam olan Ferdin kendini keşfetme yolculuğu, Rabbin tecellisini müşahede etmektir. Gönül bu temâşâda, esmâ ve sıfat nûrlarının tanıklığına merkez olur. Kulağın işittiğini, "gözün gördüğünü fuad yalanlamaz" (Necm 53/11); Sâlihler, şehidler ve sıddıklar hakikatı reddetmez. Bilirler ki, ilâhî bir mevhibe olan gönül çeşmesinden akan hikmet "suyunuz çekilirse" (Mülk 67/30), vakdin ihtiyacına göre kaynakları çıkıpda henüz açılmamış ve yozlaştırılmamış mânâ ve sırların Rabbanî feyzi olan" arısuyu kim akıtabilir?" (67/30) Hakk'dan gayri kim halkı Hakka kavuşturabilir? Fânî kimlikte direnip, nefsin karanlığında ısrar edenler, onun hiçbirşeyle tatmin edilmediğine şahid olup, "gerçek yüzünü" gördüklerinde, inkâr edenlerin yüzleri kararır" (Mülk 67/27) Gözlerin kızarıp, yüzlerin kararması öfke ve hırstandır. İddialarının "taşkınlığından neredeyse çatlayacak" (67/8) gibi olan dava ehli, nefsin kibirce cehenneminden gelen "uğultuyu işitirler" (67/7) Nefsin doymak bilmeyen alışkanlıklarını, şehveti, politik kavgayı, o sanal dünyayı Allah'a tercih edenler, daha çok kâr, şöhret ve kudret peşinde koşanlar zamanla ya inançlarını kaybetmişler veya inançları yalnızca taklidde kalmıştır. İzâfî benliğine tevbe etmeyen nefsin alevi sönmeyen cehennem ateşi gibidir, "onlara alevli ateş azâbını hazırladık" (Mülk 67/5) Cennet ve Cehennem boyutlarını hazırlayan Rabbül âlemindir velâkin kendine azâb eden nefislerdeki hasedcidir, kibirdir, şehvettir. Özetle

halkın şerridir; "De ki sığınırım Felakın Rabbına halkın şerrinden, hased ettiğinde hasetçinin şerrinden" (Felak 113/1-5) Azâbı arayan nefsimin şerrinden, nûra yönelen rahmanın Rabbına sığınırım. Zîrâ zihinde ve hâtıralarda taşınan kötü duygu ve düşünceler gönül tarlasına ekilmeğe hazır azâb tohumlarıdır; "onlara dünya hayatında azâb vardır" (Ra'd 13/34) bu sırrı dile getirir. İnsanlığın hayrına hizmet için yapılan her uğraşı ise sevab tohumlarına taşır. O halde dedi; Manevî körlükten, yanı cahilliklen, hakka karşı duyulan ilgisizlik ve bilgisizlikten Allaha sığınırım. Çaresizliğin karanlığından, Rabbının rahmet, muhabbet ve mağfiret sabahına sığınırım. "İşte bu sakınanların akibetidir" (Ra'd 13/35) Dünyadaki nasibinin Allah olduğunu bilenin her âlemdeki nasibi Allahtır; "Allahın rızkından yiyiniz. Dönüş ancak O'nadır" (67/15) yüce ayeti rızkın hakikatini açıklar. Ey can! Madem ki izâfî benlik alışkanlıklarla besleniş, nefsi alışık olduğu şeylerden menetmek ibadetin en etkili yöntemidir. Zîrâ, kasnu dünyayla doldurunca ilâhî aşka mecâli kalmaz. Lafta kalmayan dinen tılsımı inandığı şekilde yorulmaktır.

Keydost! İzâfî benlikten arınıp, benliksiz varoluşu tadmak için kimliksiz ol! Kimliksiz olmak için varlıksız ol! Kendi hayalinden vazgeçip olduğun her nefeste, yaptığın her işte yalnız Allah için olursan, varlıksız olursun!

Orucun hakikatına ulaştırmak aşkın hüneridir; Her fetih ve manevî açılım ilâhî aşk ve lütufla gerçekleşir. Nefsaniyet alevi nûra dönüşünce ruhda huzura erişir. Nasılki dünyanın manyetik alanı güneşin yakıcı ışınlarına karşı koruma sağlıyorsa, insanın manyetik alanı, nefsin yakıcı alevlerine karşı koruma kalkanı hakkal yakîn nûrudur. Ehl-i yakîn için hayat ve ölüm, ilâhî kanun ve hikmeti müşahede için insana lütfedilen bir hediyedir; "Onlar ki boş ve faydasız şeylerden yüz çevirirler. (Benliklerinden arınmak üzere varlıklarından) zekat verip, namazlarında huşû içindedirler, emanetlerine (ilâhî sıfatlara) hıyanet etmeyip (sahiplenmeyip) (Zatâ) verdikleri özü korurlar (ilâhî ahlâkı ve Rabbanî vâridatı) onlar vârisdirler" (Mu'minûn 23/1-10)

Ey dost! Nübüvvet nuruyla yıkanmış insan varlıktan yokluğa, yokluktan varlığa dönüşür; Sıfatı Hakkın sıfatında, kimliği Hakkın hüviyetinde eriyince, Fena ve bekâ dileyen vücûdu Zât-ı Hakka bırakır. Sıfatsız sıfat, varlıksız varlık olur. Denebilirki, kimlik eridikçe, geriye ne kalır? Dereler nehire, nehirler deryaya kavuşunca, varlıklarından geriye ne kalırsa o kalır; kavuşulan deryânın hüviyeti kalır.
Gönlün ikilikten arınması ilâhi aşk ile, nefsin kimliğinden erimesi vahdet nuruyladır. İkiliğin bulunmadığı âlemde sen-ben farklılığı kalkar.
Esmâ'ül Hüsnâyı kalbi ve ruhuyla zikreden can sırrında, Hakkın kulunu zikrettiğine şâhid olur. Kulun rahmet ve mağfiret niyazı daki Hakk Teâlânın kuluna olan muhabbetindendir. Rabbın kulunu inâyet nuruyla kuşattığının delili, ilâhi ahlakın onun bâtınında ve zâhirinde etken oluşu ve ilmin hakikatının amelleriyle buluşmasıdır.
Ey dost! Cenâb-ı Hakk taşıyamıyacağı mânâ yükünü kuluna vermez. Kaldıramıyacağı sıfatı (emaneti) ona yüklemez; "Allah hiç kimseyi gücünün yetmediğiyle yükümlü tutmaz" (Bakara 2/286) İlâhi rahmet ve mağfiret, hazır olmadığı mânâ ve sırdan kulunu sakındırır. Zira, "neyin daha hayırlı olduğunu Allah bilir" (2/216) Sır ve emânetler ancak vakıf olduğunda "ehil olana tevdi edilir" (Nisâ 4/58) Emânetlerin bilincinde olmayan insanın imânı yakîn mertebesinde değildir. Hissiyattan arınmış olan ehl-i yakîn ise "emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler" (Mü'minûn 23/8)
İlâhi sıfatların kuldaki tahakkuku, beşeri sıfatların fenâsıyla gerçekleşir. Hakkânî sıfatlar Hakka muhabbet duyan aşığı kucaklar. Hakkın kulunu vahdet nuruyla kucaklaması ise izâfi benliği yokluğa taşır. Bu nedenledirki ilâhi aşk aşkların en yüce ve faziletlisidir. İkilik âleminde tadılan zevk ilâhi aşka kavuşmanın hazırlığıdır. Muhabbetullah olmadan hangi diken güle dönüşür, hangi bülbül şakıyabilir? Derya aşkı olmadan hangi denizci okyanusa yelken açabilir? Zevkiyi sessizce özde yaşamak ise kâmillerin nasibidir.

Zira aşkı dile getirip dilemekten daha faziletlisi aşkın bizzat-ihi kendisi olmaktır. Aşka talipolmek ise sevginin sâfiyetine nefsi ortak kılmaktır. Oysa sevgi, Vedûd sıfatıyla Zât-ı Hakka aittir. Muhabbet seccadesinde, sükûtun derinliğinde aşkı yudumlayan kul, feryad eden bülbülden daha mı az fazilettidir? Sevginin ilâhi bir sıfat, aşka düşmenin ilâhi bir lütuf olduğunu bilenler, seven ve sevilenin tek vücûd olduğuna şâhidlik ederler. Şehid odurki, Allahın gayri hiç bir şeye şâhid olmaz. Tecelliye olan şâhidliğindeki süreklilik onun batınî ibadetidir; "Onlar (gafletlerinde süreklidirler" (Müminûn 23/9) Uğraşsız cihad, şehidsiz fetih olmaz. Her günün güneşli geçse, rahmet ve mağfiret yağmurlarından olan nasibin olmaz. Nitekim celâli tatmayanın cemâli sahih olmaz. Bu sırra istinaden Cenab-ı Hakk kuluna olan muhabbetini ve rahmetini bazen bir sıkıntıyı vesile ederek de gösterebilir. Zira sıkıntı, kuşları daldığı gaflet uykusundan ve yersiz zandan uyandırarak tehecciide kaldırır. Böylece ilâhi kabz ilâhi bastın vesilesi olur. Fakındalığın sabahına erişen insan, Rabbının ilham ve ihsânı ile tevbeye sarılır; "Rabbından ilham aldı ve tevbe etti" (2/37) Cahil insan şifayı tılsımla taşta, ağaçta arar. Oysa kuşu her devâyı Allahta bulur. Ölümsüzlük, zamanın işlemediği sonsuzluk boyutudur. Zaman kaydından münezzeh yüce varlık, "Müteal Odur" (R'ad 13/9) Oysa yokluktan görünüme gelen şeyle beraber zaman başlar. Tıpkı sûrete bürünen sevgiyle ihtilik âlemindeki aşkın başlaması gibi. Ne varki, Mutlak hakikat zaman ve mekandan münezzeh olduğu gibi, kalıcı olan ilâhi sevgide suretteki bir sevgili olmadanda mevcûddur. Çünkü âlemde hiçbir olay ve hareket olmasa, tasavvurda olmaz. Zaman olmasa yaratık olmaz. Kuranı kerimin 23 yıl gibi zaman boyutunda halk âlemine indirilmesindeki hikmet, halkın Hakkın kelâmından nasibini alabilmesi içindir. Zira her ferdin yaşadığı mânâve sırlar onun hikmet sofrasın daki nasibidir. O halde "onun vahyi inmeden kuranı okumakta acele etme" (Taha 20/114)

Ey dost! Dostluk gönül mescidinde kurulur. Yakınlık-uzaklık kalbde gerçekleşir. Dostluğu yüceltenin dostluğu yücelir. Sevgisiz velayet, ihlassız ibadet, tahassüssüz tevekkül, vefasız yoldaşlık olmaz. Ahde vefa kulluğun unutmamalıdır; "Duyduk ve itaat ettik dediğiniz zamanı sizi onunla bağladığı ahde hatırlayın". (Maide 5/7)

Hakkın dostları ilahi ahlakın misalleri ve tecellinin delilleridir. Zat-ı Hakka yakınlıkları yakînin derecelerine göredir; "Mümkünün (derecelerinin) açığa çıkması için Allah sizden şahidler edinmektedir." (Âli İmran 3/140) İhsan derecesindeki kula önce şehadet sonra sıddıkiyet bahşedilir. Şehadetteki velayet sıddıkiyette kemale erer; "Allah ve Resulüne iman edenler peşinde onlar sıddıklar ve şehidlerdir. Onların mükafatları, nurları vardır." (Hadid 57/19) Allah, Rabbül nurul alâlerdir; Nusreti nurdur, hidayeti, ismeti nurdur. Tevfiki, rahmeti, muhabbeti nurdur. Her veli nurdan nasibinde olanı kalbinde bulur. Bir ilahi bağıştan diğer ilahi bağışa intikal edenin durumu nur üstüne nur olur. İnayet nurdur, sekinet nurdur, hikmet nurdur. Nura mazhar olan Hakka kavuşmaya vesile olur. Allah Teâlayı kendi fikri ve ilmiyle tanıyanla, Allahı Allahın ilmiyle tanıyanın ilmi birdeğildir. Salaha ermiş muhsin ilme'l yakînin, şahid aynel yakînin, sıddık hakkal yakînin mazharıdır. İlme'l yakîn Allahı görüp ona ibadet eden; Şahid, Allahın tecelli eylediği şeylerin hakikatinde Allahı müşahede eder. Sıddık, zahir ve batındaki tecelliyi Allahın nuruyla keşfeder. İhlasta doğruluk, takvada sebat, ahlakta şefkat ile yürüdükleri yolda Zat-ı Hakka sadık kalanlar bilirler ki, varlıklarında Allahın Zatından gayrının barınmadığı gün "sadıkların sadakatlarının fayda vereceği gündür" (Maide 5/119)

O gün, şehadetteki velayetten Hakkın mülkündeki kemale mazhar olunur; "Allah onlardan razı olmuştur. Onlarda Allahtan razıdırlar" (5/119)

İmanın hakikatı olan yakîn'e takvada sebat ve ilahi lütuf ile kavuşulur. Her halin mesakkatine göğüs gerip, nefsiyle cihad eden "müttakîler için büyük mükafaat vardır" (Âli İmran 3/172) Halkın kulluktan algıladığı mana ya korku yada umuttur. Kimileri ölüm korkusu yaşarken, kimileri erişeceği mana ve hazların umudunu taşır, İradesini Allahın iradesine teslim eden tevhid ehlinin farklı bir kimliği kalmamıştır ki orda, hissiyatın egemen olduğu izafi benlik kalmış olsun!

Nefsi arayı koymadan Allah için varolmak varlıksız varolmaktır. Allahın mülkünü mazhar olmak, mülkün sahibinin Allah Teâla olduğunu unutmadan tecelli nurlarına

boyanmaktır. Âlemdeki her iş Rabbının mübarek tecellisiyle gerçekleşiyor ve bütün canlar onun mülküyse, kimin için korkup, kim için üzüleceksin? İlâhî mülke mazhar olan dostlar için "korku ve üzüntü yoktur" (Âl-i İmrân 3/170) "onlar mahzun da olmazlar" (Yunus 10/62) Bilki, kişi görmediğine şahidlik yapamaz; mânâsının ermediğine rehberlik edemez) "Sizi insanlar üzerine şâhid, Resûlü de sizin üzerinize şehid kılacak. Allah'ın, hidâyet ettiklerinin dışındakilere bu (mânâ) ağır gelir." (Bakara 2/143) Dipdiri müheyyin olanın şehâdeti Hakk tecellisini görüp, halkı gözetmektir; "Nerede olursanız olunuz yüzlerinizi (Zâtınızı) Onun vechine (Zâtına) döndürünüz" (Bakara 2/144) Yüce âyeti, Onun dışında yönelecek bir hakikatin bulunmadığı vahdâniyeti (birliği) şahidlere hatırlatır. Zîrâ, gözlerin ve gönüllerin tevhîdinde Cenâb-ı Hakk kendi tecellisinin delili ve şâhididir; "Allah şehâdet eder kendine" (Âl-i İmrân 3/18) Tevhid bilincine mazhar olan Rabbânî "ilim sahipleri de" (3/18) yakîn nuruyla ikrâr eder. Ey dost! Kendini gören gördüğüyle Hakk'tan perdelenir; Kendinden vazgeçenin gördüğü Hakk'ın kendisidir. Bilki, Hakk'a boyun eğene herşey boyun eğer. İşittiklerine ve gördüklerine, Hakk'ın hükmüne "sabredenler, sâdıklar, boyun bükenler, bağışlanma dileyenler" (3/17) dostluktaki yakınlığın işaretlerini taşırlar; "Yaratılışınızda ve arzdaki canlılarda yakîn ehli için işâretler vardır" (Câsiye 45/4) Zâhir ve bâtına tanıklık edip takva ve hikmet ile Hakk'ın vechine dönenler için mânâ ve sırlar boyun eğer. Kula düşen, vaadine sâdık kalmaktır; "Müminler içinde öyle rical (evliya) vardır ki, verdikleri sözü yerine getirerek (nefislerini Hakk'a sunarak) adağını yerine getirmiştir. (Ölmeden önce ölmüştür). kimi de yerine getirmeyi beklemektedir" (Ahzâb 33/23) Takvada sebat edenler, taklîdî imândan tahkîkî imâna ve ilâhî ihsana mazhar olurlar. Takvanın kademeleri bildirilmiştir; "İmân edip sâlihamellerle meşgul olanlar, hakkıyla imân ve sakınmaya devam edenler ve sakınmada sebatla iyiliğin mazhârı olanlar. Allah muhsinleri sever." (Mâide 5/93) Sabrın hakikatini bilenler için sebat Hakk'ın korumasıdır. İmânın rüşdü yakîndeki kemâldir; "İbrahim'e rüşdünü vermiştik" (Enbiya 21/51) Rüşda (doğruluğu) veren Reşîd sıfatıyla Odur. Dostluğunu ihsân edende yine Odur; "Allah İbrahim'i dost edinmiştir." (Nisâ 4/125); "Allah kime hidâyet edene muhtedî odur" (İsrâ 17/97) Hâdî sıfatının mazhârı olan ve âyetî kerîmede zikredilen muhtedî odurki, Hakk'ın ilâhî İsim ve sıfatlarıyla ahlâklanıp, varlığı peygamberinin (s.a.v.) nûruyla aydınlanmıştır.

Ey dost! Zâtının hakikatte sebebi olan varlık sevdiği her şeyin suretinde tecelli eder. Böylece Lâhûtî sır nâsûtî surette âşikâr olur. Kim ki aşkla sever, sevdiğini kendinde bulur; Velâyetin sırrı budur.

Zât-ı Hakkın gayb âleminden isim ve sıfatlarıyla şehâdet âlemindeki zuhuru, sevginin kemâlini izhar olur. Mülküne mazhar olan has kul, kudsî nefeste desteklenmiş nûr ve ahlâk ile Mâliku'l-Mülk'e vekil olur. Varlığın hakikatine idrâk insaniyle kulluğunu ancak Zât-ı Hakka tahsis eden insan velî olur. Gerçekte fâili mutlak olarak hem veli hem de vekil O'dur. Kemâlât sahibi insan, kendinde tecellî eden esmânın ahlâkıyla tahakkuk ettiğini müdrik olduğunda, her bir varlığın sınırlandırdığı sonsuz renk ve mânâ sermâsından Zât-ı Hakka rücû eder; Zâtındaki Veliye kavuşunca her şeyi O'nun için, O'nda, O'na terkeder;

" Rabbim bana mülk verdin (kulunda Rubûbiyetinle tecellî ettin) ve hadiselerin içyüzünü öğrettin (tecellîndeki kemâli izhar edip, ezeldeki takdîr ilâhîni fiilen ilham ettin), dünyada (fânî olan beşerî varlığında) ve âhirette (Zâtınla bâkî olan mekânın sırrında) Velîm sensin (kulundaki velâyetin aslî sahibisin), bana (Zâtına) teslim olarak beni vefat ettir (fânî tümlüğünden al) ve salâha ermişlerin arasına kat. (Zâtına kavuşmaşların, görünüşündeki çokluk yanılgısından, özdeki tekliğin hakîkatine erdir) (Yusuf 12/101) Ey dost! Fenâda kurulan dostluk sofrasında Cenâb-ı Hakk kulunu içirip doyurur. Rabbının elinden içtiği muhabbet ve ünsiyet şarabıyla kendinden geçen benlik sırrıyla varlıkta Hakkın payını görmez olur. Şâkirin mey hânesinde sızdığı mânevî hâlin sarhoşluğundan berkî tecelliyle farkındalığın açıklığına uyanan insan, varlıkta hem Hakkı hem de Hakkın mazhar halkı şâhid olur; kimin cidalarının azab, kimin cidalarının rıza olduğunu izler. Ezeldeki ilâhî hükmün, zâhirde esmâ tecellisiyle gerçekleştiğini keşfeder. Velâyet sahibi insan, nüzûlün urûc, urûcun nüzûl ile buluştuğu noktadadır. Cisim, sûret ve kimlik ile değil, kalb, ruh ve sır ile insaniyetin kemâline kavuşur.

Ey oğul! Kişi, ruhunun sırrını ancak kendinde bulur zira, her bireyin hakikati kendi özündedir. Yeterki insan yönelişini salt hakikat üzerine sabit tutsun; Zihnin evham ve fantezilerine kalkıb etmesin. Bireyin zikri kendinde tecelli eden ilâhi hakikatin zâtı üzerine olursa, özüne ruslatı tez olur. Allahtan Allahı dilemenin yolu Allahı zikirdir (hatırlamaktır). Allahı zikre denin dileyeceği başka bir şey kalmaz. Zira, zikreden zikrettiğine kavuşursa, zikredilenden payı kalmaz. Hakkın Hakkı zikretmesi, Hakkın bilinmeği murad etmesinin bir sonucudur. Hakkın iradesi bilinmek olunca, Onun isim ve sıfatlarıyla tecellisinde âlemler varlık kazanır, kâmil insan ilâhi mülkün hakikatına mazhar ve sırrının şâhidi olur. Rabbını zikreden, dünyayı unutur. Ölümü hatırlayan, gelecekle ilgili planları unutur. Nefsiyle hesaplaşmayan tevbeye varmaz. İçteki kimliğine tevbe etmeyen hakikati bulamaz. Kiminler kimileri tasavvufu felsefi açıdan incelemekle geçirir, kimileride hakikati yaşayanlara özenmekle yetinir. Terimler ve kavramlar, mânâyı hâl ile tadmayanlar için zihinsel egzersiz olarak kalır; "kalbleri kilitli olanlar" (Muhammed 47/22) mânâyı gönülde idrâk edemezler. Bireyin fânî surat ve geçici lezzetlerle oyalanması, Zâtındaki hakikati umursamayan aldanmışların nasibidir; "İçinizden (nefsiyle) cihad edenler ve (ezeldeki hükme) sabredenler belirinceye kadar sizi sınayacağız." (47/31) Hakkın varlığında fenâya ermek, yanılsamadan kurtuluştur. Hakkın varlığıyla Hakkda bekâ ise benliksiz varoluştur; İnsan, Zâtında tecelli eden hakikat üzerine sabit durur. Kişi kimin nikahına girerse, nikahlandığının Zâtından ayrı kalmaz zira, nikahlandığı varlık gerçekte kendi nefsidir. Şayet nefs, zihnin ve hayalin mazharı olan dünya ile nikahlıysa bilmelidirki, "dünya hayatı oyun ve eğlenceden ibarettir" Rabbiyle ezeldeki nikahı (söz-leşmeyi) hatırladığında, imân nuru gönlü aydınlatınca "eğer Allah'a inanıp, (aldanışlardan) korunursanız Allah mükafaat verir" (47/36) Hakikate kavuşmanın huzurunu duyarlar. Şu halde ruhlu âleme yönelen, beşeri sıfatlarına baksın orada cehennem ateşini bulur. Ulvi âleme yönelen lâhuti sıfatlar nurunun sırrında saklıdırlar. Cennet oradadır.

Ey dost! Zâtının hakikatı olan Hakka dönerken nefsine varlık zehmetmekten sakınan müttaki insan sevgiyle yol alır. Hakkın emrinin istikameti üzerine sıdk üzerine olmak kul için esastır. Bir güzelliği paylaşmak ile bir şeye sahiplenmek aynı şey değildir. Sevgiye sahiplenmeyi aşk olarak tanıyanlar bilmezlerki aşk, sevgili uğruna sevgiden de vazgeçmesini bilmektir. Zirâ, severin izâfî kimliği sevgilide kaybolunca, nefsiyle kaim suptî sıfatı da kalmaz. O, nefsi içindeğil, sevgilinin sıfatıyla sevgili için sever; sevgi kendi özüne döner. Sevgiyi nefislerinin tekelinde sananlar, Allah için sevmenin, Allahın sıfatlarında ve Zâtında erimenin zevkini tadmamışlar, ubûdiyetin hakikatiyle dirilmenin huzuruna varamamışlardır. Bilmezlerki benliksiz sevgi hâlis ibadettir. İbadet ise ancak Zât-ı Hakkadır. Nûrla kucaklaşmayan nârı kucaklar; sireti görmeyen surete kanar.

"Nefisleriyle cihad edenlerin ve sabredenlerin sınanması" (Muhammed 47/31), ezeldeki İlâhi takdirin kulun bilincinde açığa çıkmasıdır. Can özüne erdimi, cihadın muhatabı da kalmaz. Ruhundaki sırrın açılımı, Hakkın kudsiyetine halkı şahid kılar. Hakk Teâlâ Azîz sıfatıyla tecelli ettiğinde, kulunu azîz kılmak suretiyle, Zâtının yüceliğinden ötürü münezzeh olan varlığındaki perdeyi kaldırır; "Senden perdeyi kaldırdık. Bugün gözün keskinsin" (Kâf 50/22) yüce ayeti bu müjdeyi bildirir. Zât-ı Hakk, Hakîm ve Karîb sıfatlarındaki tecellisiyle de kuluna olan yakınlığını bildirir; katındaki ilminden ihsanda bulunarak onu hikmetle doyurur. Âyetlerindeki ilmî müşahededen, cemâlinin müşahedesi için irfân mertebesinin cevheri sıdk nûruna kavuşturur. Ey azîz! Şeriat namazı insanı "kötülük ve çirkinlikten uzaklaştırır"; Hakikat namazı "Zikrullah ise en büyüktür" (Ankebut 29/45) Zirâ, zikreden, kendi hüviyetinde Hakkın varlığını müşahede eder; sıfatını sıfatında, Zâtını Zâtında bulur. Zikrullahı olumsuz alışkanlıklarından arınan, fuzûlî amaçlarından soyunan, varlığını Hakkın varlığında ifnâ eden ve bu maksatla, Allahı ve Resûlünü (s.a.v.) herşeydenfazla çok severek, sevgisinin sâfiyetine erişen kullar yaşar. Bir şeyler olmak, bir şeylere erişmek için yapılan ibadet ve gayretler, nefsin kendini kardırmasından başka bir şey değildir, sonucu uçubettir. O halde Hakkın varlığı karşısında kendini varlık vermeki, "Allahtan satınan ve sâdıklarla beraber olanlar" (Tevbe 9/119) sıdkın mazharlarıdır. Hakk Teâlâ Zâtı ile sıfatlarında tecelli eder; Zâtı ile kâdir, Zât-ı ile mürîddir. Sıddık ise Hakkın mürid sıfatıyla, dilemesi, kadir sıfatıyla Hakka

hizmet eder: Nefsin fenni sıfatlarıyla değil! Ey dost! Varlıktaki herşey arşınaldır zira O, her an yeni oluştadır. Suret-i Hakk olan insan, sırrındaki nur ile Hakka tercüman, nefsindeki nar ile halkın tercümanıdır. Beşeri varlığıyla yer, içer, uyur ve ibadet eder. Ruhani varlığıyla şefkat, rahmet ve muhabbeti hikmetle paylaşır. Her kim insan-ı kamili beşeriyi bir kimlik olarak hayal ederse, zannındaki bir sureti putlaştırmış olur. Bâhûti ve melekûti mana ve sırların nasûti âlemdeki zuhuru, gizli hazinenin kullarınca keşfedilmesi maksadına matuftur. Rububiyetiyle Rabbaı nı tecelli hazinesi kendisidir. Kul'dan murad edilen mana, tecelliyata ayna olmaktır. Hazineyi koruyan yılandır, her renge bürünerek aynayı perdeleyen buğu da kulun kendi nefsidir. Kemâl-i nur ile nefsini bilen, Zatından tecelli edeni de bilmiş olur; "Sıdkı getiren ve onu tasdik edenler" (Zümer 39/33) Rabbani nura kavuşmuş Siddikûn'dur. Sıdk kelimesi arapça sin, dal, kaf harflerinden oluşmuştur. İlm-i hurufa göre, sin harfi âlem-i melekûtten, dal harfi âlem-i nasûtdan, kaf harfi âlem-i lâhûtdandır. Sin harfi, ruhani hakikati olan ve ahsen-i takvim hâlindeki insanın kâmil varlığını temsil eder.

Dal harfi, dünyadaki acz ve muhtaç hâliyle sufli varlığına teşkil eden unsurların ve nefsani sıfatların mazharı olan fenni vücudunu simgeler. Kaf harfiyle, sırrındaki nurun kaynağı olan hakkani cevher ve Hakkın sıfatlarıyla tecelli ettiği esmâ ül hüsnâ nurlarının vahdet kapısı murad edilir. Subhan Allah endişesini bilir. Bâhûti ve melekûti mevhibeler, özünü müdrik insanda zahir olur. Dal harfiyle simgelenen beşeri suret nüzûl ve urucun buluştuğu nokta olur. Alem-i lahutdan nüzûl eden ilâha esma ve sıfatlar, âlem-i nasûtda sureta bürünür. Tecellinin mazharı olan insan melekûtdaki kemalâtına uruc eder; Sin harfiyle Hakkın Semi ve Selâm sıfatlarının nuruna boyanır. Kaf harfiyle, Hakkın Kaviy, Kabiz, Kahhar, Kadir sıfatlarıyla ihsana kavuşur. Sırrın kudsiyetine Hakkın Kuddus (kaf, dal, sin) sıfatıyla vakıf olur. Kaviy sıfatıyla nefsine karşı yaptığı cihadda gücünü Hakktan alır. Nefsinin dünyasını Hakkın Kabiz sıfatıyla daraltır. Beşeri arzu ve tutkularıyla, ruhani şehvetini de Hakkın Kahhar sıfatıyla etkisiz hale getirir. Nurani mana ve sırlara kerim olan Allah Teâlânın lutuf ve inayetiyle erişir. Keşfettiği her güzellik ve yüceliği Hakkın Kebir sıfatıyla müşahede eder. Zat-ı Hakkın Kayyumiyetine acziyle tanıklık eder. Allah'tan Allah'ı dileyen, Allah'a eriştir. Mülkünü maglup olmanın önlenmesi budur. Siddikiyet, ubudiyetin ve velâyetin kemâlâtıdır. Selam olsun sıdkın sahibine ve tasdik edenlere.

Ey dost! Ulvî ve suflî mânâların şehadet âleminde tanıtılması misâllerledir. Her bireyi kendi yaşantısıyla nefsindeki mânâ ve sırrın misâlidir. Varlıktaki bütün misaller suret aynasında zuhur eder. Her misâlden münezzeh varlığın tecellisiyle, sîretin surete bürünerek görünümü şühûden maksadıdır.
Alem-i gaybdan nüzûl eden mânâ ve sırlar âlem-i misâlde, Rabbanî nurların pâlpesinde görünüme gelir. Suretteki misâli görmekten fenâ bulan, Hakkın tecellisini görmekle bekâ bulur. Suretteki halkı dinlemekten fenâ bulan, sîretin sesinden Hakkı duymakla bekâ bulur. Misâl âlemindeki muradından fenâ bulan, misâllerden münezzeh olanın muradına mazhar olur. Varlıktaki hakikate müdrik ferdler için bütün misâller tek olan varlığın kendini tanıtmadır. Dalgaların deryada belirmesi gibi, çokluk da Bir'in sîretinden zuhura gelir. misaller âleminde kimi dünya evini mâmur etmekle meşguldür, kimi gönül evini. Her biri fıtratındaki kabiliyete göre tecelliye misâl olur. Bunlardan şeriatın hakikatına değil velâkin, zamanındaki dinin şekil ve suretine sahiplenenler, ibadethanelerde nutuk atmanın doymazlığı içinde ruhbaniyetin misâli olurlar. Özde ve amelde değil, sözde tasikatâ özenen yalancı dervişler, Hakka teslim edemedikleri nefislerini teskin için, keyif verici bağımlılıklarıyla kibir ve ucûbetin misâli olurlar. Zanlarındaki hakikati temsilen uluhiyete sahiplenen insan-ı kâmil taklidi 'avatar'lar, yüksek bedeller karşılığında, cepleri dolu gönülleri boş dünya ehlinin benliklerinin şişirilmesinde şeytaniyetin misâlidirler. Ubûdetin huzurundan gafil olanlar, "kulluğu kibirlerine yedirememeklerinden ibadet etmeyle." [Münâfıkûn 63/6] İçlerinde sönmeyen nefsanî şehvet âteşiyle cehennemin misâlidirler; "Heva ve hevesini ilâh edineni gördünmü?" (Casiye 45/23) ayetinin mazharlarıdır.
Ey dost! Işığın yokluktaki yansıması yokluğa kalıcı varlık vermez. yok olanın fenâsı da düşünülmez. Ne varki yokluk aynasında görünüme gelen hayallere suret şeyadiren, her suretten münezzeh varlığın kendisidir. Hayali suretine aldanıp da yokluğunu idrâk etmeyen benlik, nefsindeki misâli ilâh edinir. Hissiyatı vesilesiyle surete bakıp da misâldeki varlığı sadece maddi yönüyle görenler misâlin hakikatını görmezden gelirler; "Oysaki dalıp görebilecek

durumdaydılar." (Ankebut 29/38) Maddedeki atom altı parçacıkları meydana getiren zerreleri inceleyen modern fizikçiler, zerrenin hakikatinin derin boşlukluktaki yokluk olduğunu nihayet keşfettiler. Yokluğu maddi surete dönüştüren esrarengiz gücün sırrını sorgularken, nazari delillerle ors perdesini aşma gayretindedirler. Oysa delillerin müsebbibine yalnızca fiziki delilleri arayan akılla değil, gönüllerle gidileceğinden habersizdirler. Zihnin bütün ışığı bilinemiyeceğini müdrik değildirler; "Onların amellerini (çalışmalarını) saçılmış zerreler hâline getiririz" (Furkan 25/23) yüce ayetinin sırrında bilmezler. Hakikati Hakkla aramayanların gayretlerinin boşa çıkacağını bilmedikleriden, zihnin ve hayalin yanılmalarıyla eğlenirler. Ne yazık ki insan, herşeyi tanıyıp öğrenme gayretindedir de kendi hakikatini ensen öğrenir. Oysa âlemi tanımaktan gaye kendini tanımaktır zira Hakkın Zâtının uluhiyetini ve kudsiyetini layıkıyla tanımak hiç kimse için mümkün değildir.

Canı aynaya dönüştüren ondaki sırdır. Kuldaki sır ise tevhid nurudur. Nurun yansıması değişik derece ve merlebelerde olur. Sırrındaki nuru tanımayan, neden ve niçinlerle oyalanır. Nûru gören, nurların Nûruna yöneliş. kelâm nûruna mazhar olan kalemin hakikati, yazarın elinde ancak alet olmasıdır. Rabbına tam teslim kul da öyle. Her can varlığı kendince algılar. Heyûla'nın suretindeki aşkın cemâlini Mecnun'un nazarıyla bakmayan göremez. O halde kişi bakışını değiştirsinki müşâhedenin hakikatına ersin; suret kalıbı olmadanda sîreti görebilsin. Gözler kaymasın ki gönüller kaymasın; "İnsan edenlere de ki, gözlerini (bakışlarını) korusunlar (Hakkın payına nazarlarının kaymaması) onlar için ırzlarını korumak" olur. Zira gözün temizliği, nazardaki temizlik olup, haramdan sakınmak, Hakkın suretinde de Hakkın tecellisini görmektir. "Allah onların davranışlarından (nazarlarındaki niyetten) haberdardır. (Bentik) başlarına örtüklerini örtülerini göğüslerini örtecek şekilde (sadırlarındaki sırrı gizleyerek) önlerinde bağlasınlar" zînetlerini teşhir etmesinler" (Nur 24/30-31) Zira Hakka teslim edilmeyen günde hibe edilen mânevi güzellikler, ehl-i kurbet olmayanlara gösterilmez: Tam bir fenâ ve bekâyı yaşamamışlar için sakıncalıdır. Sevenin sevdiğiyle yalnızlığı tercih etmesindeki sır, halvetteki mahremiyet ve safiyettir; "Şüphesiz sen gözlerimizin önündesin" (Tur 52/18)

Ey dost! Varlıktaki duruşun, varlıkta durmayışın olsun! O ki kendi (vehmin deki) varlığından fânî olur, Seyr-i Ilâhî varlığıyla bâkî olur. Sen-ben ayrılığı kalmayan gönlün aynasında bütün âlem onun varlığı olur. Özdeki mevcudiyetle sırrı bilinmedikçe Hakk bilinmez; Tecellisinin şâhidi olan insan Onun gayrını görmez. Her kim örtünürse gayrına örtünmüş olur. Hakkın gayrını görmeyen can için örtüler kaldırılmıştır. Bilki edeb, ilâhî ahlâka bürünmektir. Hiç bir şeyi Hakkın gayrı görmemektir. Zirâ, varlığın hakikatinde, Zât-ı Hakkın mutlak varlığından gayrına yer yoktur. Yokluğunu tadmayan benlik, kendine mülkün ve amellerin sahibi görür. Varlığın hakikatinden haberdar olan ise mülkün kendine ait olmadığını bilir ve lâkin, hem mülkün suretini hem de mülkün sahibini ayrı görür. Vahdet nûru içinde fânî kimliğinden eriyen ve Hakkın varlığıyla kâim olan zât, mülkün varlığını veya yokluğunu görmez. Zira gönül gözü kaymayan insan, mülkün sahibi Zâttan gayrını görmez. Nun ışığı karanlıkta kalana gerek; Hakikat sabahına erene ne gerek! Vehimlerindeki fânî kimliklerinden vazgeçmesini bilmeyenler ve nefsin kıyametini geleceğe erteleyenlerin "çoğu o vaadin geleceğine inanmazlar". (Mü'min 40/53) Derler ki; "İsrafil ne zaman üfleyecek?" Bilmezler ki o, her an üflemektedir ve lâkin ölüme hazırlanan yok! İradi ölümle ölmeden önce ölmeyi talep eden yok! Bunlar, ne imândadır, ne inkârdadır. Ne aradığını bilmeyen ziyândadır. Öte yandan âhiretini dünyaya taşıyanların kıyameti çoktan kopmuştur zirâ onlar, "Ona rücû edeceksiniz" (Yunus 10/56) hikmetince, her an Onun huzurundadır. Dünyanın âhiretin ekin tarlası olmasının bâtınî anlamı odur ki, âhiret yaşanırken hâl ve zevk ile yaşanmaktır; Evvel ve âhir, bâtın ve zâhir Hakkın varlığında bilinmektir. Allaha olan dönüşünü, Fiziki bedenin ölümüne ertelemeyen ehl-i hakk, iradi ölümle ihtiyarını Allahın ihtiyarına, muradını Onun muradına terkeder "Dönüş Allahadır" (Nur 24/42, Fâtır 35/18) sırrınca, özünde tecelli eden varlığın hakikati ve Zâtı olan Allaha döner. Bilki nefsinden temizlenen "Allaha rücû eder" (Hûd 11/4) Ehl-i hakk, mazhar olduğu her mânâ ve sözün lafzından, resminden ve renginden hakikatlerin hakikatine döner; Hepinizin dönüşü ancak Onadır." (2/28, 10/4, 6/60, 28/70)

Dönüş öncelikle özdeki Rabbedir, Bâtında ve zâhirde tecelli eden ilâhî sırdadır. "Dönüş Rabbinedir". Şûrâ 26/50, Alak 96/8)

Vuslat, vehimlerdeki benliğin fenâsıyla, kulun zâtında zuhur eden ilâhî sıfat nûruna ve onun ahlâkına ermesidir. Kitabımızda tevhîd ehlince mâlumdurki, kulun bâtınındaki şehrin temsâli olan mekke-i mükerremin fethi nefsin fethidir. Rabbinin tecellisine mazhar olmak üzere inşa edilmiş zâhirdeki kabe'nin bâtındaki hakikâti olan gönlü, faydasız bilgi, memnû amel ve vehimlerdeki enaniyyet putlarından ve sû-i zanlardan temizlemek, fethin ameledir. Bâtındaki fetih ile ikilik yanılgısı kalkar, "Dönüşünüzde bize döndürüleceksiniz" (Ankebût 29/57) yüce âyetiyle bildirildiği üzere kesretten vahdete dönülmüş olur.

"Dönüşünüz ancak banadır" (Lokman 31/15) âyeti kerimesindeki "ben" olarak ifade edilen mânevî sureten hakikatinin, özbenlikte tecelli eden ve benciliklerden arındırılmış olan 'ben'in nûrların nûrundan bir yansıma olduğunu bilenlerin mekânıdır. Kulların nûrunu gören rûh kulluk ve hizmet halkı, izzet ve kemâlat Hakka âit olur.

Ey oğul! kesretten vahdete intikal gönülde gerçekleşir. Gönüldeki vahdete ermeyip, zihnin pardezileri içinde avunan benlik, nefsine onun gayri bir varlık vehmettiği içindeki nefsini beşerî unsur ve sıfatlarla örter. Vahdet sırrına ermiş fakirin çıplaklığını Hakk Teâlâ nûrânî sıfatlarıyla örter. İlâhî mânâ ve sırlarında oğlumu olan rahmânî fetih için "gönüllere sekînet (nûru) indâl eden O'dur" (48/4) Her işin başı ve sonu niyete göredir. Niyeti ve yönelişi Zât-ı Hakk olan kulunu Hakkın nusreti ve fetih ikilikten ve benciliklerden tamamıyla kendi yokluklarından geçtiğini bilmeyenler fetih tanımlarını ve amellerini önemserler. Oysaki vahdet nûru, ikilik yanılgısının bulunmadığı o tekliği bilinçaltında, farklılığın ve gayrılığın kalmadığı hakikat semâsında bütün pürelerinin aydınlığı gözükür olur. Zât-ı Akdes'ten yansıyan mukaddes muhabbet nûru, sıfatlar nûruna mazhar olan kulundan sevgi birliğini zuhura getirir. Böylece O, "onları sever, onlarda Onu" sırrı gereği gelir "(Mâide 5/54) "Bu Allah'ın dilediği, kime verdiği (manevî fetih) lütfudur"

Ey dost! Kim neye inanmışsa inancının suretinde onu görür. Gönül, mânâ ve misallerin belirdiği tecelli lâtifesidir. Varlıktaki herkez bir mânânın misâlidir. Misallerden ibret olan mânâların sahibine yönelir. Kim kendisiyle Ona erişeceğini düşünürse kendini aldatmış olur. Kim Rabbiyle Rabbına kavuşacağını bilirse kurtuluşa sahip olur. O hep mevcud olan, özbenlikte bulunduğu müddetçe, Ona ne buldum ne de kaybettim diyemezsin. O perçem mevcûdun lütfuyla, mevcudiyetinin dilsiz şâhidisin. Yapabileceğin yegane amel, Onun sevgisiyle Ona aşık olmaktan ibarettir. Aşkın sevgi sinin şâhidinde meşek sıfatıyla yine kendisidir. Bilki seni senden almayan muhabbet aşk değildir. Seni zâtına karıştırmayan bilgi marifet değildir. Misâllerin sûrete büründüğü âlemdir alem-i mülk. Misâllerin mânâlarının hazır olduğu ruhaniyet âlemidir âlem-i melekût. Her iki âlemin hakikatidir âlem-i ceberût. "Her şeyin melekûtu elinde olandır Sübhan Ona rücû edeceksiniz" (Yasin 36/83) yüce ayetince, mülkden melekûte yükselen her ferd, Hakkın Zâtına lâyık olmayan her mânâ, kim ne sıfatdan, her şeyden münezzeh Sübhan Allaha rücû etmekle mükelleftir. Zirâ Sübhan odurki, vücûdan gelen her şeyin hakikati her şeyden münezzeh olanın elindedir. Sübhaniyetini idrâk getirmesi, zuhura gelen her mânâ ve sûrete bürünen her şeye cemal ve celaliyle vücûd vermesidir. Tecellisine mazhar olan kulun Allahtan yana olması, Hakkın gayrından arınarak, aklında, gönlünde ve amelinde Allahın gayri bir şeyi (masivayı) barındırmamasıdır. Nefsin şerrinden kurtuluşun yolu budur;" İşte onlar, Allahın tarafındadır. Bilinki Allahtan yana olanlar kurtuluşa erecek olanlardır" (Mücâdele 58/22)

Ey dost! İnsandaki sadakat, Hakkın gayrına bakmamaktır. Yakînin değeri sıdk terazisindeki tartıda belli olur. O halde ne dünya mülküne ne de âhiret mülküne yönel. Bütün mülkleri elinde tutan Malik el Mülk'e yönelki mülkün hakikatini, senin yokluğunda, kendi

varlığıyla sende izhar etsin. O'nun hakkındaki marifet, haktan okuyup duyduğun değil, O'nun okutup duyurduğudur; "onu okutmak bize aittir. Beyanda (mânânın açılımı) bize aittir". (Kıyamet 75/17-19). Hakikatten en az nasibi olan, hakikati en çok anlatmağa talib olanlardır. Tarif ve tabirlerde kalan bilgi, kendi hakikatinden mahrum bırakılmış bilgidir zira, öğünsenmeyen hiç bir mana ve uygulanmayan hiç bir ilim kokuya değişir. Nefsiyle oyalanan insan Hakkın ihsanını temaşadan mahrum kalır. Kalbini temizleyen ise gönül gözünden ikilik perdesini kaldırmış olur. Kişi, gönlündeki her şeyden uzaklaştığı zaman hakka yaklaşmış olur. Vesileye sarılmak Hakkın nimetine sarılmaktır. Hakkın nimeti olmayan bir şey var mıdır? Rabbe karşı besleyen hüsnüzanın kurtuluşun vesilesi olur. Cenab-ı Hakk kendisinden razı olacağı kulunu şikâyet eden değil, şükreden kulları arasına katar. Allah'ın kulunu güvenilir kılması, onun Allah'a olan güveninin kemâlinden kemâlâtın sahibi Zât-ı Hakk olup, kulundaki tecelli şiyle kemâlâtın izharı Onun lütfu cemâlidir.

Allah'ın düşürdüğünü kimse kaldıramaz. O'nun yükseltiğini de kimse düşüremez. Dünyalık elde etmek için maneviyat pazarlayanlar dünyayı küçültürler. Her kim nefsiyle başkalarına yardım edeceğini sanarsa Allah'ın nusretini küçümsemiş olur. Kim de yardım için Allah'tan gayrından medet umarsa, şirke düşmüş olur. Kendisi müslüman olmadan (nefsini Allah'a teslim etmeden) müslümanları küçümseyen insan, nefsinin hileyle kendini kandırdığı kişidir. Kişinin yakınlık derecesine göre sevabın ve günahın ortağı değişir. Zât-ı Hakkı dileyen âriflerin Hakkın gayrı bir şeyi düşünmesi dahi, onlar için ağır bir yük ve günah olur. Sırf düşünce bağından da dahi sahte duran her emel ve talep, nefsin emniyyetine delildir. Allah'a teslim olan insan için her murad ancak Allah'tır. Gönül teknesi yol alır aşkın kulaçlarıyla. Her şey nûr olmuş lütfunun üfkesinde

Ey dost! Gayret eden yaklaşmağa çalışır; gayrete getiriken ise yaklaştırılmıştır. Seven sevgiliye ulaşmayı diler; sevilen ise sevgilinin huzurundadır. Muhabbet tavâfı gönülde yapılır. Rabbının izzet ve azameti önünde zillet nimetini tadan kul, gönül kâbesinin kulluk örtüsüne sarılır. Bilki örtünen aşık Hakkın gayrına örtünmüş olur; sevgiliye değil! Nasıl örtünsünki, zâtında zâtıyla tecellî eyleyen Odur.

kişinin Allaha olan sevgisinin hakikati odurki Allah sevgisi, Allahın zâtından gayrına duyulan her özlem, yöneliş ve alışkanlığı sona erdirir. Allaha Allah sevgisi ile yönelmiş ise Onun bir nimeti olup, ilâhî hüküm çerçevesindedir. Zîrâ, Hasîb sıfatıyla "hüküm yalnız Onundur." (En'am 6/62) Allahım! Her arayan Seni, Seni aradığın için aramıştır; Her bulanda, Sen bulduğun için bulmuştur.

Muhabbetullah, içi boş sözcüklerden ve duygusal reflekslerden ibaret değildir. Seven, sevdiğinin hasletlerini kendinde bulur. Sevgilinin sıfatlarına sarılır. Ey aziz! kişi kendini tanıdığı müddetçe, yakınlığın hakikatini bilmez; Aczini itiraf etmeyen insan, nasıl teslim olunacağını bilmez.

Arayan aradığını kendinde bulmadıktan sonra gönlünde ancak bir put rûâd etmiş olur. Her kim kendini özündeki mânâ ve hakikatiyla tanırsa, Hakkı tanımış olur. Bilki Hâ, hamîddir; Mîm, mağfiret. Hâ, Hannândır; Mîm, Mennân. Hâ, Rahmanın rahmetidir; Mîm, Melikin nimeti. Hannân mağfiretini hanîf kılar; Mennân ihsanını latîf kılar. Hannân, hayrullahı hayran kılar; Mennân nimetini meşkûr kılar. Hâ, Hakîm'in hikmetidir; Mîm, mârifetullah nûru. Hâ, Hakkdır; Mîm, muhabbet. Hâ, Hâdîdir; Mîm, Muhammed.

Hâ Mîme cem-i rahmettir, hidâyetle vahdettir. Nübüvvet nûru nûn'un kavsinde, Hâ nüzûl eyler, Mîm tenezzül eyler. Kaf, dal, sin nüzûlün menzili, Sin, dal, kaf urûcun menzilidir. Nun'un varlığı üç hafttir. Baştaki Nun Nûrdur, sondaki Nun Nafî. Ortadaki Vav(u) ise velayetin simgesi. Hakkın Nûru ile aydınlanan velî, Nafi sıfatıyla Hakkın kullarına hizmet eder; "Allah iman edenlerin velisidir, onları

karanlıklardan aydınlığa çıkarır" (Bakara 2/257)

Ey dost! Zaman, suretler rüyadır, hakikatler rüya değil! Rahmanın rahmeti karşılıksız nimetidir. İçtenliğin hakikati odur ki, aldığın her nefes, yaptığın her amel ve faaliyette nefsini araya katmamış olasın! Yanlıştan vazgeçmeyen, Allah'ın cezasına onanmış olur; Allah'ın rahmetine güvenen, Allah'ın mekr-i mahmûduna sınanmış olur. İçtenliğin nefsani arzu ve hevesleri, büyüklük taslayan emmâreyet Firavununun kibirli askerlerinden başka nedir ki! "O ve askerleri ululuk taslediler ve bize döndürülemeyeceklerini sandılar". (Kasas 28/39)

Biricik ey gönül! Seni Allah'tan ayıran her ne ise, emmâreyet Firavununun askeri odur. Seni Allah'a kavuşturan her ne ise, kurtuluşun vesilesi odur. Kimi vardır hüsrana yürüdüğüne inanır, yürüdüğü yol kurtuluş yoludur. Kimi vardır Hakka yürüdüğünü zanneder, yürüdüğü yol çıkmaz sokaktır. Dünyadan gayrını görmeyenlerin en çok sevdikleri şey başkalma tutkusudur. İster politik riyaset olsun, isterse uhrevi riyaset arzusuna kul olmuşsun, nefsin iddiasının sınandığı tuzak ordadır. Ahireti bekleyenlerin en çok sevdikleri şey de Cennet nimetleridir. Bir nefisleri nimetlerin zevkiyle teskin etme özlemindedirler. Allah'ın kullarının varlıktan haz aldıkları her şey ancak Allah zikridir. Biricik nefisler ancak Allah'ı hatırlamakla huzura bulur. Yaşamın her kademesinde olduğu gibi, Arafat'taki vakfe ancak misâlidir o mümincik, hayatın her anında Hakk'ın huzurunda durduğunun bir işareti olarak kul için perçinleşen farkındalık ve tecelli günü, Hakk'ın onda zâhir olduğu esmâsının ahlâk ve sırlarına kulunu kavuşturduğu gündür. O günkü kul Rabbini bilir. İsmin mânâ ve nûruyla âlemlerin Rabbi Allah'a hamd eder. Belki gönül cennetindeki hûri, Rabbânî rahman, ruhanî feyz, ilâhi nurdur.

Ey dost! Dert odursa ki, derdin kendisi sana devâ olsun.
Nasihat odursa ki, sözcükler sana şifâ olsun.
Arif odursa ki, hâli sana misâl olsun.

Ey dost! Zâhirde görünen ve görünmeyen herşeyin bâtında bir mânâ ve hakikati vardır. Bâtındaki varlığın mânâ ve hakikati nûr, zâhirde görünümü ise biçim ve suret iledir. Mânâ ve hakikatten nasibi olmayan nazarî ilim sahipleri, varlığı sadece zâhirdeki kalıp ve suretiyle tanırlar. Gönül gözü kapalı olan, basireti açık olanı inkâr eder. Nitekim eksik bilgisi nedeniyle kendini güvende hissetmeyen benlik saldırgan olur. Oysa kimin hakikatten bir nasibi varsa o, huzurlu ve sükûnet sahibidir. Beşeri varlığının bâtınındaki hakikatenden mahrum kalan kimliğin, İlâhi emâneti yüklenen insanın sırrından haberdar olması olasıdeğildir. Ne zamanki beşerî suret mânevî surete dönüşerek hâli değişir ve idrâkindaki kuşku değişir, suret-i Hakk olan âdemin hakikatenden nasibini alır. Ey dost! Hakkın vechi, Onun sıfat ve fiillerdeki zâtî tecellisidir. Zira, varlığa dönüşmeyen bir şeyin zâtı bilinemez. Hakikati sabit olmayanın nitelendiği bir sıfat da bulunmaz. Nefsi olmayanın fiili de bulunmaz. Şu halde Mutlak Varlık zâhir ismiyle varlığa gelmese, âlemde mevcud olamazdı. Görünümde olan gayba dönmese, Ona dönüş de olmazdı. Öte yandan Mutlak Varlığın zâhirde halk ettiği bir suretle ilgilenen veya bir sebebe yönelen kişi, nefsinin ilgilendiği şeyle Hakkın tecellisini sınırlandırmış olur. Oysa bilgiden maksat Cenab-ı Hakkı tanımaktır. Onun zâtından gayrıyla oyalanmak suretiyle özbenliklerindeki sırdan perdelenmiş olanların perdelenmesinden O münezzehtir; "O, onların söylediklerinden (ilgilendiklerinden) münezzehtir, yüce ve uludur" (İsrâ 17/43) Sebepleri ve misâlleri bilmek Hakkın Zâtını bilmek değildir; "Onun birbenzeri olduğunu hiç duydunmu?" (Meryem 19/65); "Onun benzeri bir şey yoktur" (Şûrâ 42/11), "Onun dengi yoktur" (112/4) Ona dönüş, varlığın kendi hakikatine dönüşüdür ki, âlem-i mülk alem-i melekûta, âlem-i melekût âlem-i lâhuta intikâl eder. Mülk ve melekût âlemindekiler, Hakkın kendilerine sunduğu emâneti "yüklenmekten çekindiler" (Ahzab 33/72) Sırdaki mânevî sorumluluğun değerliğini görünce, "ondan korktular" (33/72) Nitekim mülk âlemindeki sıradan insan, dünyadan

ve alışkanlıklarından vazgeçmek istemez. Nefsi terketme düşüncesi dahi onu korkutur. Diri yüklenen insan ise, insaniyetinin hakikatini müdrik ve zâtında tecelli eyleyen esmâ-ül hüsnânın ahlâkıyla ahlâklanan mânâ getireceği sorumluluğun bilincinde olan kişidir. Hakkın insandaki Rabbânî ilham ve ilâhî feyzi sınırlandırmamak üzere "nefsine karşı zâlimdir" (33/72) Ruhunda keşfen şâhidi olduğu hikmetin kaynağına sahiplenmeyerek de Hakkın Zâtına karşı "cahildir." (33/72) Zîrâ kulluk elbisesi edebtir, sakınmaktır. Emanet emin'e tevdi edilir. Hâ habîrdir, hâtiften sesleniş; Mîm mu'alledir, ma'şuktan işitiliş; "Hiç kimse Habîr'in verdiği haber gibi haber veremez" (Fatır 35/14) Hiç kimse kalbinde bulduğu nûr gibi bir delil bulamaz. Zîrâ o, "Rabbinden gelen açık bir delil sahibi olup, Rabbından gelenin tanığıdır" (Hûd 11/17) Rabbına olan imânı tahlîdi değil, gönüldeki delil iledir. Hiç bir delil de Zât-ı Hakkın kulundaki has tecellisi gibi değildir, "Fakat insanların çoğu inanmaz" (Hûd 11/17). İnanmayanlar, teorik bilgilerine o kadar çok inanmışlardırki, içinde düşünce bulunması bulunmadığı berrak idrâk güneşinin aydınlığını tanımazlar. Bunlar tahayyüllerine sığmayan ve yaşamadıkları için tadmadıkları hakikat bilgisini "eğri göstermek isterler" (11/17) Mânâyı yaşayanlara kuşkuyla bakıp, "Âhireti inkâr ederler". (11/18) Bilmezlerki, nazarî aklın bulanık düşünceleri zihni dalgalandıran öyle fırtınalı bir denizdirki, gerçeği algılayışına zarardan benlik, eradan kendi hüsranını satın almış olur; "Bunlar nefslerini ziyâna uğratırlar" (Hûd 11/21) kendi vehimlerinde "uydurdukları (gerçeklerde) onlardan kaybolup gider" (11/21) Bilmezlerki her benlik nefsin tufanından kurtulmak üzere kurtuluş gemisi olan imânını inkâr eder; "Vahyimiz uyarınca gemiyi yap" (11/37) emrine itaatsizlik. Özbenliklerindeki hakikatı görmeyi reddeden "zâlimler hakkında bir şey söyleme o nâbes (kendi rabbalarının tufanında) boğulacaklardır" (11/37) hükmüne boyun eğen. İnsana gönül cennetine taşıyan ruhanî himmet gemisinin yol alması ihlaslı ibadet ve güzel ahlâk iledir. Allah'a iman edenlere nasîb ola.

Ey dost! Gönle sahiplenmeden gönül sahibi olmak, gönlünü Allaha teslim edenlerin sırrıdır. Onlar Allah için sevip, sevdiklerine sahiplenmezler. Allah için buğzeder velâkin kimseyi düşman görmezler. Bilirler ki, beşeri aşk ayrı nefeste buluşma arzusu ve iradesiyse, nefsini ve iradesini Allaha teslim etmiş insanın her nefesi Allahındır. Bilirler ki, her seven sevdiğinde, kendindeki Sevgiliye aşık olur. Zâhirdeki sevgili bâtındaki Sevgilinin, sevgi sıfatının suretiyle göründüğü aynadır.

Sırra şâhidi bilirler ki, her mevcûdun Onunla can bulduğu, her mânâ ve suretin Onda kaybolduğu, Zâtının kudsiyetinde saf ve berrak, ken dinden kendine ışıldayan nûrunun özünde ne ses, ne söz, ne de bir kimliğin bulunmadığı, pırıl pırıl parkındalığın hiç bir idrakle kavra tılamadığı, varlığa gelen her iş ve oluşun Ondan Ona koştuğu, huzurun ve şerahlığın letâfetindeki ilâhi muhabbetinin akışında O, olduğu gibidir. Bilirler ki tecelliyat, rahmet nûrunun kulu kuşatması, Rabbin kuluna, kulun da Rabbına olan iştiyakı ve aşkıdır.

Bilirler ki kişinin hâli, onun hakikatini değiştirmez. Kişinin terzi olması veya berber olması, insan olduğu gerçeğini değiştirmez; Fakir olması, zengin olması, çöpçü olması devlet başkanı olması, kul olduğu hakikatini bitirmez. Bilirler ki kulluk şânı benliklerimize, Rablik ancak Allaha aittir. Bilirler ki Allaha vekalet ettiklerini zannedenlerin sınavı, Allahı vekil edinenlerin sınavından daha ağırdır. Ayakların kaydığı zemin ordadır. Hakkın sıfatlarının nûruna boyanmak kulu ilâh yapmaz. Hastaların ve hizmetkarların şifâ iletmeleri, şifayı verenin Allah olduğu hakikatini unuttturmaz. Bilirler ki nefsin kandırmasıyla kendini ayrıcalıklı gören nice kibir dolu benlikler var içimizde. İbadet ettiği görünen nice şeytanlar var mescidlerimizde.

Ey dost! Düşünce, gayret ve hünerle ulaşılamayan mânâ ve sırlara Allah Teâlânın lûtfuyla, Rabbanî ilham ve nûranî keşfle ulaşırlar ki, kuldaki tecellinin hakikatı ruhanî fetihtir. Hakkın öğretisiyle Hakkı tanıyan insan gerçek ilim sahibidir. Tecellî nûrlarına mazhar kullardan her birinin

Kur'andan anladığı mânâ ve hikmet Hakkın ondaki tecellisine göredir. Âyetlerin mânâsını kul kendi pozisyonunda okurken, onu okutan Cenâb-ı Hakk "Yaratan Rabbının ismiyle oku" mektan kastda budur. "(Alak 96/1) Tecelli eden Rabbının ilâhi ismiyle okuttuğu her gönül Allaha aittir. Gönül sahipleri, gönüldeki nûrun basiretiyle okurken, Hakkın Mutlak Varlığı önünde fânî benliklerine varlık rahmetmeyerek secdelerin huzuru ne erer ler. Bilirlerki amellerin fazilet lisi ve Hakka kavuşmanın vesilesi secdedir. Hakk Teâlâ sevdiğini kendine cezbedip, kulluğu yalnızca Zâtına dönmesini nasib eyler. Nitekim âşıkların ziyneti kullak olup kulluğun ölçüsü takvadır; "Ey âdemoğulları her mescidde ziynetinizi takınınız" (Araf 7/31) emri Allaha kulluğu öğütler, uluhiyetine ortak koşmaktan sakındır. "Allah sizi kendinden sakındırır" [Âl-i İmrân 3/30) Buna mukabil fânî benliğiyle mağrur" insan kendini kendine yeterli görür ('Alak 96/6-7) kulluk bilincini kaçırmayarak "azgınlıkta ısrarcı" Bilmezki nefsin emmâresinden kurtuluş "Rabbına dönüştedir" ('Alak 96/8). Rabbına dönen benlik bütün iddialarından arınır. Secdeyle Hakka yaklaşır. Ey dost! Edeb ve güzel ahlâkı içindeki kul, toplum içinde nasılsa yalnız kaldığında da öyle olmalıdır. Zira gönül mescidinden ayrılmayan insanın her anı Allahın nazarındadır. "Allahın gördüğünü bilmezmiki!" (96/14) Ruhanî ve manevî gıda olan ilâhi hikmetden rızklanan insan, hikmeti ehli olmayana bildirmezki ilim hebâ olmasın ve onu "israf etmesin" (7/31) Buna mukabil Hakkı samimiyetle arayanlardanda hikmeti gizleme yerek "temiz rızkı (ehline) haram kılmaz. Hakikat bilgisi "dünya yaşamında inananlara helaldir. kıyamet gününde de yalnızca onlara hastır" (Araf 7/32) Dünya yaşamındayken Hakkı ve âhireti inkâr eden insan ise ilâhi ilmin nûrundan ve kendi hakikatine tanımaktan nefsini mahrum bırakmış olur; "Düşünki o, yalanlıyor ve yüzçevirmişse", ('Alak 96/13), kendi mevcudiyetinin girdabına cahil kalır.

Ey dost! Hakkın tecellisi gönlündedir. O ki Rabbinin ismiyle okur, zâtında zuhûr eyleyen ilâhî ismin nûruyla okumuş olur; "Kur'an okunduğunda, Onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin" (A'raf 7/204) zirâ, her ayetin bir nûru vardır. Hakkın kelâmı Zâte gibi nûrdur. Zihin susturma, gönül konuşur. Rabbinin okutmasıyla kendindeki mânâ ve sırları idrâk eden her insan nefsini hesaba çeker; "kitabını oku! Hesap görücü olarak nefsin sana yeter" (İsra 17/14) yüce ayeti nice sırlara dikkatleri çeker. Nitekim insan sevgiye ve nefrete, iyiliğe ve kötülüğe, huzura ve azâba kendisi vasıtasıyla erişir. Seçimlerinin karşılığını nefsinde hazır bulur. Bireyin tercihleri kendisine ait olduğu içindir ki, "her insanın ameli boynuna bağlanmıştır" (İsra 17/13) diye bildirilmiştir. Ey dost! Hakkla yetinmeyen benlik halkla avunur. Allah'tan Allah'ı dileyen insan O'nun yaratığıyla meşgul olmaz; ister melek, ister cin olsun, ister cennet, ister cehennem olsun. Allah'a teslim can bilirki, her an Rabbının huzurundadır; "O gün insan âlemlerin Rabbının huzurunda kıyam eder" (Mutaffifin 83/6) Zahirî dünyanın hayal âleminden, ölmeden önce ölerek, hakikat âleminde dirilenler, gaflet uykusundan kalkmışlardır. Kalbi uykuda kalan benlik ise, gölgeler âlemini ve zihnin fantezilerini gerçekmişcesine algılar. Bencil heves ve sui zanlarıyla "kalblerini kirletenler" (83/14), derin uykudan uyanmayıp, "Rablerinden perdeli (mahrum) kalırlar" (83/15) Geceyin karanlığından sabahın farkındalığına davet, gönülde tecelli eyleyen ilâhî ismin nûruna davet demektir ki sabah namazının vakitidir. Bilki kalbin selâmeti nûrullah ile dir. Salat ise gönüller için pür nûrdur. Uyku ve bilgisizlik ise gaflet çukurudur. Namazla kul, kulluğunu hatırlayarak üstünlük iddiasına tevbe eder; "Rabbının katındakiler Ona kulluk etmekten kibirlenmezler. Onu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler" (A'raf 7/206) İtilik ve iddia sahibi kişi kibirlidir. kibirlinin kalbi ise kilitlidir; "Allah kibirlenenin kalbini mühürler" (Mu'min 40/35) Bilki kul Rabb olamaz zira o, Rabbında tecelli edemez. Buna mukabil kulunda tecelli edip, onda zâhir olan Rabbidir. Rabb zâhir olan, kul zuhûra mazhar olandır. Nitekim bir mânâ kalbe doğduğunda onu yokluktan varlığa getirerek, "ölüden diriçıkaran" O'dur.

(Âli İmran 3/27) kezâ, hayra vesile olan her amel ölüyken diriltmiş olur. Şerre vesile olan her iş ise ölü hükmünde olur. Farz ibadetleri yerine getirmeyen bir inanç sahibi insan, ruhanî güzelliklere gözlerini yumarak, mânevî açılımlarını yoklukla mahkum etmiş olur. Buna mukabil nafile ibadetlerle de gönül hakikat ilmine kavuşup, yakîn nuruyla dirilttirilmiş olur. Allah'a ait olan oruç da gönlü temiz ve diri kılmak içindir. Orucun "akşama kadar tamamlanmasındaki" (Bakara 2/187) maksat, gaflet uykusundan uyanan kalbin, ikilik iddiasını terkederek ibadetini akşama, hiçliğinin idrakına kadar sürdürmesi, acziyle muhtaçlığının bilincinde Allah Teâlâ'nın mağfiretini temin içindir. "Allah sizin nefsinize yaptığınız haksızlığı bildiği için tevbenizi (ikilik iddianızdan dönmenizi) kabul edip, bağışladı" (Bakara 2/187) gönül mescidinde Hakkın huzurunda bulunan insanın halvet hâlini koruması ise "Allah'ın koyduğu sınırlardandır" (2/187) Nefsine Allah'ın yetmediği benlikler için Rabbın mağfireti geniştir. "oruç gecelerinde eşlerinize yaklaşmanızı helal kılan" (2/187) ben-ben farklılığının kalktığı tevhid şuuru içinde kurulan iletişimde hasret âlemi vahdete dönüşür. Ancak o zaman insan nefsi için değil, Allah için var olduğunu bilir. Sahiplenmeden sevmeyi, zıtlaşmadan kabullenmeyi, büyüklenmeden kulluğunu öğrenmiş olur. Belki tevbe etmek, dünyaya geri dönmek demek değildir. Alınan her nefesin Allah'a ait olduğunu idrâk etmek demektir. Beşerî ilişkilerde gönül kırarın, nefsini kurtarmak için nedamet duyması, o anlık bir tevbe değildir. Daimî tevbekâr odur ki, karşısında kimin nefsini düşünemediği ve Hakkın tecellisini onda göremediği için tevbeder. Ey dost! Mânâ ve sırları kendi ilminle arama! Yalnızca Allah'a yönelik mânâ ve sırlar nûruyla birlikte seni bulsun.

Allah'ım! Rahmetini bilen muhabbetinden gayrı ne diler!
Nûrunu gören nûrundan gayrı ne ister!
Tecellîne eren secdeden gayrı ne eyler!

Ey dost! İnsanın yaşam biçimi onun mânevî suretidir. Kişinin fiili ilminin ölçüsüdür. İlim amellerle suret kazanır. Amellerinin suretinde kişinin âhiret vücûdu belirir. Bilgiden maksat onun perde hizmet etmesidir. Bireyi huzur ve rahmete taşıyan bilgi hakikat ilmidir. Kazanılması için zihnin ve çabanın yetersiz olmadığı bilgi, Hakkın katındaki (ledünnî) ilimdir. Nefsin kibrine vesile olan bilgi ise paydasız bilgidir. Şu halde ey aziz! Bilginin hizmetkârı olup, onu yüklenme. Faydalı bilgi oduru manevîyatına yükseltip, varlığına hizmet etsin. İlâhî hikmet ve rahmet amellerine şâhidlik etsin. Varlığının perkinsiz sabahına ermiş kulun ameli olan "sabah namazı şâhidlidir" (İsra 17/78) Bâtın ve zâhir, mânâ ve suret, akıl ve gönül, melek ve insan namazın şâhidleridir. En yüce şâhidliği ise Allah ve Resûlü (s.a.v.) yapar. İbadete şâhidlik, aynı zamanda ruhanî rızka olan şâhidliktir; "sabah akşam onda kendilerine ait rızkları vardır" (Meryem 19/62) yüce ayeti, bu sırrı da dile getirir. Salâta davet eden Ezan-ı Muhammedî, ruhanî saadete, mânevî rızka ve Rabbanî feyze davettir. Namazın edâsı için su ile suretini arındıran insan, nûr ile nefsini arındırır. Zira, namaz nûrdur. Ruhun nûr ile Hakkı zikretmesi, aşığın maşukla sohbetidir.

Zemzem misâli billursu, nasıl zâhirdeki nûr ise, bâtındaki nurani su da namazdır. Ârifler için namaz gönülgözü, kâmiller için sırgözüdür. Namazda Rahmanî nefes gönle üflendiğinde, kudsî feyzden nasiblenmeyen kişinin kalbgözü, hem susuz, hem de kör kalır; "O gün Sûra üflendiğinde mücrimleri gömgök (kör ve susuz) haşrederiz" (Tâhâ 20/102) yüce ayeti ilâhî ikazın habercisidir. Nasıl ki içinde gözyaşı sıvısı bulunmayan bazı gözü katılaşıp, körelirse, kabında nûr bulunmayan gönül de öylece kör olur. "Bu âlemde âmâ olanın ahirette de âmâ" (İsra 17/72) olmasındaki hikmet de budur.

Ey dost! Leyl (gece) ki, ruhun melekûtî huzura açıldığı vakitdir, nefsin suretlere olan tutkusuna "karanlığın örttüğü zaman" (Leyl 92/1), batındaki sırra erişebilmek için, "gecenin bir kısmında nafile olmak üzere

tehecciide kalkki, Rabbının seni öyküye lâyık mertebeye, makam-ı Mahmûd'a erişmeyi umabilesin" (Isrâ 17/79) ayeti kerimesi ilâhi müjde doludur. Nitekim kur'an okumaktan maksat, ayetlerin ruhaniyetiyle gönlün tahakkuk etmesidir ki, kadanlar bilir. Rabbın kulu hakkında takdir ettiği mânâ ve sırlara dahil olurken, yaşanılan hakikatleri seyr ederken "deki girecegim hâle sıdk içinde girmemi nasîbeyle" (Isrâ 17/80) Yeni açılımlara geçmek üzere bir önceki mânâ ve mertebeden ayrılırken de, "çıkacağım hâllerden sıdk içinde çıkmamı sağla" (Isrâ 17/80) Başarı ve kudretin yüce katında olduğunun bilincinde "sultânâ nasîbeyle" (Isrâ 17/80) Böylece ruhanî keşiflere yol bulabileyim. Bilki beşeriyete ulaştıran kuvvet, Rahmanî nefes ve ledûnî hikmetle desteklenmiş inâyet nûrudur. Harflerin nûruyla okunduğunda ayetler, ferdin kabiliyetine ve ilâhi lütfa göre sırlarını ona açar. Mânâların keşfi ve hakikatlerin gönle yerleşmesi için, "Onu toplamak ve okutmak bize aittir"; "Şüphesiz Onun (hakikatlarının) beyanı da bizim üzerimizdir" (Kıyamet 75/17-19) şerefli ayetleri kerim kitabı gerçekte kimin okutmakla olduğunu bildirir. Bilki her harfin nûru Hakkın hidâyet nûrudur. Nitekim, "karanlıklardan aydınlığa çıkarmak üzere gönderdiği rahmetle" (Ahzâb 33/43) Hakkın kuluna kur'an okutması, Onun gönlündeki muhabbet ve yakîn nûruyla gerçekleşir. Kur'an okutulan âbidin gönlü "bir kandil gibidir". Gönlü aydınlatan ışık ise Hakkın kelam sıfatının nûrudur. Nûr nerede tecelli eylerse, nûra mazhar olan varlığın tümü nûrolur. Mülk ve melekût âlemlerindeki varlığın büründüğü beşerî ve ruhanî suretler, suret-i Hakk olarak pâk vücûda kavuşur. Hakk Teâlâdan nûr talep etmenin hakikatı da budur; "Rabbım nûrumu tamamla ve bize mağfiret eyle" (Tahrîm 66/8) niyazı, Esmâül Hüsnâ nûrlarıyla nûra boyanmaktır ki, güzel ahlâk ilâhi lütufla vücûd kazanır. Hakk geldiğinde bâtıl olan vehimlerdeki kimlik ebediyen unutulur. Zîrâ, zaten hiç mevcud olmamıştır. Ne varki Hakk Teâlâ nûruyla tecelli eylemedikçe hiçkimse Zâtının hakikatını bilemez zîra ancak "Allah dilediği kimseyi nûruna erdirir". (Nûr 24/35)

Ey dost! Herkesten ve herşeyden şüphelenen benlik, kendinden emin olmayan insanın hâlidir. O, ne kimseyi beğenir, ne kimseye güvenir; ne kendinden vazgeçer, ne hâline terbeeder. Şüphe ve güvensizliği bilgisizliktendir. Zanal dünyanın karanlık karnında, hakikat sabahının aydınlığına doğmayı bekleyen cenin gibidir. Varlık sırrına olan ilgisizliği nedeniyle cehalet, şüphe ve güvensizlikten oluşan "üç katlı zulmet içindedir." (Zümer 39/6) Ruhunun hakikatine müdrik olmayan benlik nefsine karşı cahildir. Kendini varlığının sahibi bilir ve lâkin bilmezki mülk, mutlak varlık sahibi Allaha aittir; "Mülk O'nundur" (39/6) Bilmezki, hakikati aramak şeref ve pedakârlık işidir. Özveride bulunmak istemeyen benlik ise nefsani alışkanlıklarını terketmeyerek, faydasız ve özden uzak, biçimsel bilgiyle kendini kandırmayı tercih eder. Bilmezki, şüpheyle bir hikmeti "yalanladığında parkına varamadığı bir azâbla yüzleşir" (39/25) Bilmezki, yersiz şüphe sui zann olup, "kimi zanlar suçtur". (Hucurat 49/12) İster imândan, isterse ehamdan kaynaklanmış olsun şüphe, yakînin zıddı olup, "Desteklediğiniz zamanınız sizi helâk ettikde hüsrana uğrayanlardan oldunuz" (Fussilet 41/23) ayeti celilesi, içine düşülen dikkatsizin boyutlarına bakınız; sui zann sessiz gıybettir, kişinin onurunu boşa çıkarır. Kaldıki kesin delil olmadan şüphe eden insan bilmelidir ki, "Kesin delil ancak Allaha aittir." (En'âm 6/149) Yarasa misâli, zulmeti terketmeyenler, Hakkın gayri bir mercûdun bulunmadığının bilincinde olmadıklarından, yüzlerine karşı hakikat dik getirilip, "Allah, tek (yegane hakikat olarak) anıldığında içlerine sıkıntı basar" (39/45) Zira bu durumda izafi kimliklerinin yokluğunu içlerine sindiremezler. Buna mukabil, tutkularına hitâb eden beşeri suretler, zanal haz ve geçici heveslerle "Hakkın gayri anıldığı zaman yüzleri güler" (39/45) Cehalet karanlığındaki insan, şüphe ve güvensizliği nedeniyle "nefsinin aleyhine maddi eşiğindaki" (39/53), hakk ve bâtılı ayıredemez. Ayet Hakkın rahmetinden ümit kesmeyip, "vekil olarak Allah yeter" (Nisa 4/132, 171) ayetlerince, Allahı kendilerine vekiledinmiş olsalardı, rahmet hazinelerinden kendilerine hakk ve bâtılı ayıredecek bir basiret tahsis edilmiş olurdu; "Allahtan sakınırsanız O size bir furkan

verir ve günahlarınızı örterek sizin için mağfiret eder" (Enfâl 8/29)
Ey dost! Hakkın emir ve yasaklarına uymayı önemsemeyen nâmâlim, suç işleyerek nefsine zulmeder. Suç işlemek bir Fiil olup, fiilin aslında, sahtiğinde birdir. Fiiline pişman olup suçu terkedenin günahı bağışlanır. Suçu azaltmış olanın günahı sabit kalır zira, günahın aslında çoğu da batıldır. Cenab-ı Hakk, varlık iddiasına tevbe edenleri rahmet müjdesiyle hakikat sebahına kavuştururken "nasıl olurda hakkdan dönersiniz" (39/6) ikaziyle kullarına şefkat gösterir. Zira sitem sevgiden gelir. Hakkın davetine icabetle hakka dönen insan nefsinin kadrini bilerek, Rabbine dönmüş olur. Varlıkta tecelli eden gerçek varlığın yüceliğini nefsinden tanımış olur. Kadir gecesinin aranmasındaki hikmet de budur.
Ey aziz! Sufli âlemin üç katlı zulmetine mukabil, ulvî âlemin üç bilinmeyeni, bir boyuttan diğer bir boyuta, ilahi sıfatların cebereût âleminden, mücerret ruhlar âlemi olan melekûta nüzûl ederek, suretler âlemi olan, âlem-i mülkde zâhir olan varlık merkebelerindeki esrardır; "Arz (mülk) ve yüce semalar (melekut) peyderpey indirilmiştir" (Tâhâ 20/4) Bilinmeyende bilgi semasına kulu uluştıran burak Hakkın yakîn nurudur; Sadrdaki zulmet, ilmel yakîn nuruyla, kalb, aynel yakîn nuruyla, gönüldeki fuad da, hakkal yakîn nuruyla aydınlanır. Manâlar, kalb gözüyle, hakikatler sır gözüyle, sırlar nûr gözüyle keşfolunur. Her nûr kulun ilmî ve manevi derecesini yükseltir. Hakkı Hakkın nuruyla "bilenlerle bilmeyenler bir olurmu!" (39/9) yüce ayeti, marifetullahın onursuzluğuna dikkatleri çeker. Âlem-i mülkden alem-i melekûta dönüş ruhun kendi hakikatine dönüşüdür. Hakkın sıfatlarının nuruna boyanan insan, suret-i Hakk olarak âlemlerde zâhir olur. Ulvi ve sufli âlemlerde ne varsa" semalar ve arzda ne varsa hepsi Onun içindir" (Nisâ 4/171); Âlemler Onun mukaddes tecellisiyle varlık kazanır. Nefislerindeki kibir ateşiyle, gerçeği saptırmaya çalışanlar ancak kendi bilgisizliklerini ve mesnetsiz iddialarını ortaya koyarlar ki "kibirle kendilerinden vazgeçemeyenlerin mahalli ne de kötüdür" (Zümer 39/72) Bendeki sıkıntı kendi varlığındandır.

Ey dost! Allahı sevmek, Onun kullarına şefkat ve merhamet göstermek, Onun Peygamberine (s.a.v.) her hususta uymak demektir. Resûlullaha uymak cüppe, sakal, turbanla değil, güzel ahlâk ileдir; "De ki işte bu benim yolumdur. Ben ve bana uyanlar basîretle Allaha davet ederiz" (Yusuf 12/108) Nefsini yere göğe sığdıramayanlarla değil, Allahtan gayrına yönelmeyenlerle beraberdir Hakkın seçkin kulu. Şu halde ey azîz! Cenab-ı Hakk kullarına nasıl müşfik davranıyorsa, sende halka öyle davran. Rabbına nasıl saygı duyup, sakınıyorsan, kullarına da öyle yaklaş. Zîrâ, varlıkta zâhir olan Değil'i Odur. Hakkın Zâtı karşısında gölge kimliklerini önemsemeyenler, "Rablerine karşı (varlık zerpilemekten) sakınarak Cennete sevk edilirler." (Zümer 39/73) Bilki mânânın aklığına onun zıddında görürsün kulluğunun özünde Rabbının kudretine şâhid olursun. Temizlik ve aklık, nefsaniyetten, arzu ve hevesten arınmak demektir. Hakkın huzuruna "tertemiz gelmek" iddiasız, varlıksız gelmektir. Aksine davranan kişi, özde tecellî eden cevheri enaniyyet kiriyle örterek nefsine azâb etmiş olur; "Azâb kâfirlerin üzerine hakk olmuştur" (39/71) Şu halde azâb, hakkı duyma sına rağmen küçümsediği için onu örtüp, reddeden kibirlilerin üzerine inen bir yazgıdır. Nefsin süfli sıfatlarından, Rabbın ulvî sıfatlarına yönelmek, Hakkın dâvetine icabet etmektir.

Ey dost! Hakkla yetinen insan, halkın içine ve işlerine karışmaz; Halkla avunan benlik ise canına kavuşmaz. Oruçlunun yemeği ve içmeği terk edişi gibi Hakkı zikri, halkla ilgilenmeği terkdemektir. Zîrâ zikir, Hakkın yüceliğini hatırlayıp, Onun gayrını unutmaktır. Allahın kendisine yettiği insan, "dinini Allaha has kılmış olur". (39/21) Din ki, tecellinin kulun sıfatlarında ve hayırlı amellerindeki belirişidir, dini Allaha has kılmak, Allahın gayrına yönelmemektir. O ki, "neyana dönerse vechullâhı" (2/115) görür, Zâtın tecellisine tanıklığıyla Allaha has kul olur. Nitekim her kim hakkdan yana yüzünü (zâtını) "onun tarafına çevirirse, halkın sizin üzerinizde aleyhinize (ikilik iddiasıyla ilgili) bir delil bulunmaz" (Bakara 2/150) Zîrâ Hakkın has kulu, gönlünde Hakkın gayrını

barındıramaz. Bilinki, "mülk Onundur" (39/6) Hal "böyle iken nasıl olurda (Ona kulluktan) yüz çevirirsiniz?" (39/6) şerefli ayeti, akılla kendine delil kılan iddia sahiplerini ikaz eder. Zira beşeri akıl, varlığını sürdürebilmek için Allaha muhtaç olduğunun farkında değildir. Kavrayamadığı bilinmezliğin de bilgi ve hikmet dolu olduğunu kabullenemez.

Ey aziz! Hakkın kulunu zikretmesi, tecelli eylediği nurun mana ve hakikati üzerine onu, varlığına mazhar kılmasıdır. Varlık mülkü Onundur. Halk fani olunca bâki kalan Odur. O halde gölgenin hakikatini bilen insan, nefsinin halini de bilmiş olur. Fanının nefsin yaptığı zulüm ise onun azabı olur. Mülkünde ortağı bulunmayan Mutlak Varlığın tecellisine mazhar olan insanın hali, Hakkın zuhurundaki kemalata şahid olmaktan ibarettir; "Hükümdarlığı elinde tutan Allah yüce ve herşeye kadirdir" (Mülk 67/1) Tebareke (mubarek) varlık, zahirdeki isim, sıfat ve fiilleriyle batındaki varlığın kendisidir. Zira "Zahir ve Batın Odur" (57/3) Tecellisindeki yücelik ve rahmetindeki bereket, sonsuz varlığının delilidir.

Zahirdeki her güzel misal Onun vechi rahmetini göstermektedir "Allahın Resulünde güzel misaller vardır." (Ahzab 33/21) yüce ayeti nurlu misaller üzerine işaret eder. Şu halde Allaha has kul olmak, Onun peygamberinin yaşantısını örnek almak demektir. Hiç kimse özdeki muhammedi nura kavuşmadan onu tanıyamaz. Resulullaha (s.a.v.) salavat okumaktaki maksadın mana ve ruhuna ulaşamaz. Ondaki ahlaki erdem ve fazileti zevken tadmadan, yaşamındaki maneviyata ve sırlara akıl erdiremez. Onun sünnetine uymayan, Allahın davetine hakkıyla icabet etmiş sayılmaz. Her kim peygamberi (s.a.v.) nübüvvet nuruyla tanımak istiyorsa, "Resul size ne verdiyse onu alın (uygulayın), size ne yasakladıysa ondan sakının" (Haşr 59/7) ayetine sarılsın.

Ey dost! Bütün farklılıkları birleyen insan hakikat ehlidir; Tevhid nûrunun huzuruyla, Rabbine Rabbiyle ermiştir. Kurbiyet durağındaki yolcu için farklılıklar henüz silinmemiştir. Kudsiyet vâdisine davet edilenden kimliğini terketmesi beklenir. Zira daha da yakın'lıkta, aşıklık-maşukluk nehirleri muhabbetullah deryasında kaybolmuştur. Çıkılacak bir sahilde kalmamıştır. Söyleyen, kendinden kendine söyler; Duyan, kendinden kendine duyar. Yüce ahlâk, özüyle-sözüyle Hakk'dan Hakk'a yönelip, ölmeden önce emaniyyetden ölenlerin nasibidir. Onlar; zihinsel ve duygusal gel-gitlerle değil, Rabbani ilham ve manevi işaretler ile Hakkın tecellisini dile getirir. Teorik delillerin peşinde koşanlar ise gönülde tadmedikleri manevi bir hâli açıklamak zorunluğunu hissettiklerinde onu, zihnin bir aktivitesi olarak tanımlamayı seçerler. Bilmezlerki, kendileri kendilerine perdedir. Bilmezlerki, zihin kendi hayallerine varlık vehmeden bir illizyonisttir. Bilmezlerki ilâhi lütuf ve manevi haz, gönülde tadılıp, yaşanılan bir huzurdur. Zihnin açıklamalardan âciz kaldığı fiziküstü sırlar, gayret ve çalışmaya dayanmayan melekûti bilgiler gönülde belirir. İlm-i ledün ilmi Cenab-ı Hakk'dan öğrenmektir; "Allah rahmetini dilediğine verir" (Bakara 2/105) Harfler manâyı taşıyan kanatlardır. Âlim olan Allah'tır. İlm sıfatı, Ayn, Lam, Mim harflerinin kanatlarıyla gönül gözünün ufkunu melekûtiyet semâsına taşır. Hakkın katından (ledün'den) gelen ilâhi ihsan nurları, Rabbani hikmet ve huzuru kulun sırrına taşır. Öyleki, İlâhi ihsan ve rahmetle tadılan mânâ ve sırlar, gönül sahibini hayrete düşürür. Bilki hakiki ilim mârifetullâhtır. Allahı Allah'tan gelen ilim ve huzur ile bilip tanımaktır; "Nûra uyanlar var ya, işte onlar dua kurtuluşa erenler" (Araf 7/157) Buna mukabil zihnin hezeyanında her an kuşku ve kurgu mevcuttur. Bu nedenledirki, nazari deliller peşinde koşturanlar için "tartışmaya en çok düşkün olan insandır" (kehf 18/54) diye bildirilmiştir. Zihin, nefsinin kontrol ve kayıt altına aldığı kavram ve teorik bilgilere dayanıp, güvenir. Tevekkülü kendi aklınadır. Oysa, bütün büyük manevi ve maddi keşiflerin sezgi ve ilham ile gerçekleştiğini önemsemez. Gönül ve sır sözcüklerinin neye işaret ettiğini bilmez.

Ey oğlum! Ayetlerin mânâ ve sırlarını özbenliğinde bulup, uygulayan insan Kur'an ehlidir. Ma'rifeti Hakkdan duyan kul gönlüyle duyar, akliyle öğüt alır. Huzûr ve mânevi haz gönlü sarar. Duymayan ise zihinsel egzersizlerle gaybı idrâk etmeğe çalışır. Bilmezki, "gözler Onu idrâk edemez. O, gözleri ihâta eder" (En'am 6/103) Bilmezki, tecelli ettiği mazharların da kendini kendiyle gören Basîr Odur. "Mümin kulun basiretinden sakının çünkü o, Hakkın nuruyla bakar" şerefli hadisi bu sırda açıklar.

Mesiva uykusundan uyanan gönüller görür vechullahı! Hakkın özel rahmetiyle gönüllere indirdiği ilimdir ledünni hikmet; "Ona katımızdan rahmet vermiş, tarafımızdan bir ilim öğretmiştik" (Kehf 18/65) "Şüphesiz bu bizim verdiğimiz rızkdır. Onda bitip, tükenmek yoktur" (Sâd 38/54)

Ey dost! kulluğun anlamını küçümsemeyip, hakkı inkâr etmeyen insan, ruhen niyetin hakkını vererek yaşar. Kalbiyle ve nefsiyle Mukaddes Zata teslim olan insandır Allahın has kulu ve kâmil mazharı. Odur, hayatın kıymetini bilen ve özgeli sahih cevhere ermiş insan, yüce ahlâk ile nimetlendirilmiştir. Kâmilin beşeriyeti melekütiyetine perde olmaz; "Olayların ne yüzünü öğretmek üzere Yusufu o yere yerleştirdik" (Yusuf 12/21) yüce ayetindeki 'o yer', zâhirde Mısır ülkesiyse, bâtında hikmete mazhar olan beşeriyet toprağıdır.

"Canı ve malı Allah tarafından satın alınan" (Tevbe 9/111) mümin tasarrufu Hakkın tasarrufunda ermiş, yaşamı ve ölümü Allah için olmuştur. Nefsinin tercih ettiği gibi değil, Allahın emrettiği gibi yaşar; "Onlar bizim katımızda seçkin hayırlı kimselerdendir" (Sâd 38/47)

Ey oğlum! kulun oruçsuz namazla açmasındaki sır, Allah için terkettiği herşeyin yerini Ona münâcâtla doldurmasıdır. Bu, Allahın kendisine yettiği kulları için ilâhi bir rahmetidir. O halde Allahla yetin, gayrını düşünme? Bilki Onun hüviyeti Ahad olmasındadır; "De ki O Tektir" Vasıfları Zatında birleşendir. Zâtından gayrı hiç bir şeye dayanmayıp, her şeyin Ona muhtaç olduğu "Samedd"dir. Onun gayrı zuhura gelmiş bir varlık yoktur. Kendini var eden Zâtın gayrı bir oluş da yoktur "Doğurmamış ve doğmamıştır!" Onunla denk olabilecek Onun gayrı bir mevcudiyet de yoktur. "Onun dengi yoktur" (İhlâs 112/1-4)

Ey dost! Kulun varlığı kendisi için değilse, bilki kimin için olur? Elbette Allah için olur. Nefsi için davranmayan canın her işi, Allah için olur. Hayata sahiplenmeyen insanın hayatı, Allah'a ait olur. Her fânî benliğin hakikat sabahına kalkması maksadıyla uyarılmaya ihtiyacı vardır; "kalk da uyar" (Müddessir 74/2) ikâzı, ilâhî bir lütuf ve inâyet nûru olup, mâsivâ uykusundan kalkmanız için yapılan bir davettir. Ne varki nefsindeki tecellinin müdriki olmadan, başkalarını uyarma iddiası, gaflet uykusunun kendisi değilmidir? Kul, zikrettiğinin ahlâkıyla ahlâklanıp, Sevgilinin sıfatlarıyla tahakkuk etmelidirki, ilâhi tecelliye mazhar olsun; Nefsindeki esmâya şâhid olarak Rabbini bilmiş olsun. Beşerî sûretin, ilâhî sıfatlar nûruna boyanması, ibâdetlerin en fazîletlisidir. Böylece beşerî suret kendi hakîkatı olan ilâhî surette buluşmuş olur. Suret-i Hakk olan insan, meleklerin secde ettiği ilâhi ilmin ve yüce ahlâkın mazharı olur. Hakkânî tecellinin beşerî sureti ihâta ettiği, ilâhî sıfatların beşerî sıfatları bürüyüp örttüğü insandır kâmil insan; "Ey bürünüp örtünen" (74/1) insan! Bürünmüş olduğun kudsî sıfatların "büyüklüğünü tan" (74/3) kudsî emaneti nefsanî sıfatlarınla bir tutma ki, sıfat tecellisinin ulviyeti temiz kalsın "giysilerin temiz tut'ulması (74/4) kulluk idrâkından ayrılmadan nûranî sıfatların korunmasıdır; Nefsin yersiz iddia, gizli kibir ve fuzûl heveslerle kirletilmemesidir. Zira, sadece sözde kalan tâbir ve tanımlamalarla değil, hayatın her kademesindeki yaşam biçimiyle takvasını koruyan insan, kulluk şuurundan ayrılmaz. Hakkani sıfatlara bürünmüş olmak beşerî hakikatini ona unutturmaz. "Şirkten uzaktır" (74/5) ikâzı, mânevî pislik olan (rics) ikilik iddiasından arınmayı gerektirir. Sen-ben dedikçe tevhid bilincine eremez insan. Kalbteki huzur ve tevhid şuuru laf ile değil, nûr ile dir. külfet olarak algılanan hiç bir ibadette muhabbet yoktur. Zorunluluk olduğu için yerine getirilen hizmette içtenlik yoktur; "karşılığına bekleyerek iyilik yapma" (74/6) Bilki kişinin duygoları, nefsin taşımakta olduğu "ağırlıklar ve

sırtındaki (öngörü) zincirleridir." (Araf 7/157) Hatayı karşısındakilerde aramak kişiyi hatasız kılmaz. Nefsiyle mücadele etmeyen insanın, islamın adına ağızlarından düşürmeyen ve lâkin birtürlü ben'lerinden vazgeçemeyen taktikçi dindarlardan ne farkı kalır?
"Her kim (hakikate) hiyanet ederse, hiyanet ettiği şey (iddiası) boynunda asılı olarak gelir." (Âl-i İmrân 3/161) Kimin gönlünde çatışma duygusu varsa, karşısında onunla çekişen suretler bulur. Kimin gönlünde selâmet ve huzur varsa, gördüğü her şeyde Hakkın tecellisindeki cemâli bulur; Böylece, "Her nefse kazandığı tastamam verilir." (Âl-i İmrân 3/161)
Eyvâh! Derya derya ile bilinir. Kitablardaki çizgi ve resimlerle değil. Dalgıç elbisesi giyinmiş olmak kişiyi dalgıç yapmaz. Nefsini ve zihnini hayali suret ve fantezilerden arındırmayan insan, nûrun soyut lûtfuna akıl erdiremez. Varlık alemine vuslat, nefsini ikilik iddialarıyla örten "kâfirler için hiç de kolaydeğildir." (Müddessir 74/10) Tecelli âlemindeki herşeyi bir misâl ile görmeye alışık kişi, her misâlden münezzeh olana akıl ile yol bulamaz. Özbenliklerindeki hakkın şuurunda olmadan, gönlündeki Mabed'de tenzih ettiğine inananlar, ikilik denklemi içinde "Rablarına kavuşmaktan (vahdetten) şüphe içindedirler" (Fussilet 41/54) Zira tevhid nûrunu tanımazlar. Varlıkta zâhir olan her şey zuhuruyla, kendini o suretle sınırlandırmış olur. Mutlak Varlık ise Müteâl'dir. Şu halde perçehte tenzihe lâyık olan kudsiyet Hakkın Hüviyeti olup, zâtındaki hiç bir misâlle sınırlandırılamayacak olan Zât-ı Akdes'in gaybındaki hakikatidir; "Onun denği yoktur" (112/4)
Zihnin kayıt altına alamayacağı, akıl kavrayıp, ilmin idrâk edemeyeceği hakikatlerin hakikatinde Hüviyeti Hakk. Şu farkı zâhirde Onun payı gerçek bir mevcud da yoktur. Zira varlığın kendisi Hakkın; "O herşeyi (özü itibariyle) ihâta eder." (Fussilet 41/54) Hakk Teâlâ esmâ ve sıfatlarındaki tecellisiyle varlığın bizzatihi kendisidir. Akılların şaştığı, idrâklerin acze düştüğü vuslat anı budur. Zira hakikati açıklamak maksadıyla "Allah bir sivrisineği ve ondan da zayıf bir varlığı misâl göstermekten çekinmez. (Tecellisinde) gösterdiği aynı misâle bakıp kimilerini saptırır, kimilerinde hakka hidâyet eder." (Bakara 2/26)

Ey dost! Verdiğin sözden doğruluğundan mükellef olduğunu unutma. Cenab-ı Hakk Ona giden yolda hakkından sapmamak üzere doğruluklarından ötürü sıddıklarından söz almıştır; "Allah bu sözü sıddıklardan doğruluklarına hesaba çekmek üzere aldı." (Ahzâb 33/8)

Ne mutlu o kula ki, nefsinde Hakkın gayrını bulmaz; Ne dünyayı, ne de ukbayı gönlünde barındırmaz. Doğruluk Hakkı tanır ve hakkı dile getirir; "Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır" (Nisa 4/87) İlâhi sıfatlar kuldaki istidad aynasından yansır. Keza mânâlar lezâfetin kesafete bürünmesiyle suret kazanır. Suret-i Hakk olan kâmil insan Hakkın âlemlerdeki en yüce ayetidir; Hakkın isim ve sıfatları Onun onu büründüğü nûrani giysileridir. Kulunda tecelli eylediği her sıfat, Hakk Teâlânın kendi ahlâkından bir ahlâkla nimetlendirdiği kul için nûrani bir örtüdür.

Cana aşk vermişse Maşûk
aşka gelen O'dur gülşendeki aşık,
Seni senden almışsa Zât-ı Hakk
Sırrındaki rûşen O'dur nûr-u Hakk

Ey aziz! Yaşanılan sınav ve zorluklar, bireylerin öfke ve şiddetin dışa vurmasına vesile oluyorsa bu hal, imandaki zayıflığın delilidir; " İşte o zaman ikiyüzlüler ve kalblerinde hastalık bulunanlar; (hakikatı görememenin öfke ve sıkıntısı içinde) 'Allah ve Resûlü bize boş vaadlerde bulunmuşlar diyorlardı" (Ahzâb 33/12) Oysa Allah'a ve yalnızca hakikate sâdık kalacaklarına dair ezelde söz vermişlerdi; " Allah'a verilen söz mesuliyet gerektirir" (Ahzâb 33/15) Bilmezlermiki, dert ve sıkıntı, huzur ve selâmetin merdivenidir. Bilki hiç kimse kimseyi oyalayıp, kandıramaz. Nefsin aldanması kendisiyledir. Nefsiyle yüzleşen her insan kendini hesaba çekmekle mükelleftir. Zira kişinin dostu da, düşmanı da bizzat kendisidir. Hakkın lütfettiği nûru ve inâyeti görmeyen benlik, hakkın sundurmalarıyla avunur. Hakikat ehli hakikat ehliyle beraberdir.

Taklitçi taklitçiyi seçer. Özenti özentiyle yetinir. Her biri kendine uyumlu olanla bir olur.

Yokluktan varlığa geldiğini görmeyen insan Allahtan sakınmaz. Gönül kırmaktan yılmayan kula takva giysisi yakışmaz. Bunlar, "sivri dilleri ile incitirler (zira perçektе) inan etmemişlerdir." (Ahzab 33/19) Kalb kırıp, dost ve sevdiklerini incitenler, hakka erememenin endişesini yaşayan çaresizlerdir. Öfkeleri kendilerinedir, bilmezler. İnan dolu gönüller Allahındır, bilmezler; "Mescidler şüphesiz Allahındır" (Cin 72/18) Her kim hakikati kendi akıl ve fikriyle, düşünüp, taşınarak bulabileceği zanneyle "ölçüp biçer" (Müddessir 74/18) kendi nefsine zulmeder. Zira hakk yolundaki edebli adam, Onun hükümlerindeki adaleti, emir ve yasaklarındaki düzenini ölçüp, biçmekle değil, gönlü ve nefsi tevekkül içinde Ona teslim etmek, Hakkı kendine vekil edinmekle, Onun sevgilileriniin yaşantısını kendi benliğine kabul ettirmekle gerçekleşir. Rehberliğini Hakkın üstlendiği yolculuktan daha emin ve güvenli bir yol var mıdır? "Şüphesiz Rabbım doğru yoldadır" (Hud 11/56)

Her cana kendi bilmeyene
iman yalandır ona,
Her âlemi terk etmeyene
irfan yalandır ona.
Her gönülde hakkı görmeyene
ihsan yalandır ona.

Ey dost! Dünyadaki cehennem nefsaniyet ateşiyle beslenir. Dünyadaki Cennetin müjdecisi huzur ve selâmettir. Uygulamasını dinlediğin hangi bilgi kişiye payda sağlayabilirki;" Önceden geçmiş olanlar hakkında da Allahın sünneti budur. Allahın sünnetullahında (kanunlarında) asla bir değişiklik yoktur" (Ahzab 33/62) Kendi idrak ve algılamalarına Hakkın şeriatına üstün görenler, hem dünyada hem de ahirette kaybedenlerdir.

Ey dost! Tasavvuf, hayatından hoşnud olmayanların kulübü değildir! Aksine, yaşamın her anını Hakkla Hakkda teneffüs eden mutlu ve huzurlu gönül ehlinin aşk bahçesidir. İmanın hakikati olan elem-i yakîn, fânî kimliğin yaşamın kontrolünün kendi elinde bulunmadığının bilincinde olduğu ve cüzî irade sahibinin küllî irâde nezdinde eridiği, Zât-ı Hakka tam teslimiyet ilmidir; "Şüphesiz Allah sizi her an gözetip, kontrolünde tutan Rakîb'dir" (Nisâ 4/1), "tam bir teslimiyete ulaşmadıkça iman etmiş olmazlar" (Nisâ 4/65).

Kimilerine göre zihnin sükûtu, gönül ehline göre nefsin sükûtunda Fânî âlemin yokluğu idrâk edilir. Yokluğun idrakına varmadan varlığın farkına varılmaz; Emniyyet sükût etmeden huzur bulunmaz. Bilki sükûtun boyutları vardır; Dilin fuzûlî sözden sükûtu, düşünenin zorlayıcı zann ve yersiz kavram kargaşasından sükûtu, gözün hayalden sükûtu, gönlün heves ve heyecandan sükûtu, nefsin Allah'tan gayrı her şeyden sükûtu. Sükûtunda sükûtunda, sükûtun boşluğunu sekînet nûrunun huzuru doldurur. Tevekkül ve huzur gönül bahçesini marifetullah çiçekleriyle donatır. Hatıraların sükûtu, bellekteki kayıtları silmekle değil velâkin, onları doğru okuyup, doğru algılamakla maksada ulaşılır. Yaşanmış hadiseleri tevhid nûrunun ışığında değerlendirebilirsek, fuzuli korku ve endişelerden arınabileceğiniz gibi, abartılı içsel hesaplaşmalarla ve yersiz itham ve tartışmalarında önüne geçebiliriz. Hatıraların unutulmasını önleyen şey ondaki hissiyattır. Hissiyatın benliği kontrol altında tutamadığı hakikat zemininde, her şeyin olması gerektiği gibi gerçekleşip, yaşandığına görebiliriz. Zira, Hakkın takdir ettiği yaşam programlarında asla hata yoktur. Nitekim, "Rabbim yanılmaz ve unutmaz" (Tâhâ 20/52) bilinci açığa çıkınca, izafî benlik boyandığı boyalardan arınarak kendi safiyetine yönelmiş olur. Her kim Allah'a tam teslim olursa, Allah'ın gayrı onu teslim alamaz. Ne hissiyat, ne hatıralar, ne de vazgeçilemeyen zararlı alışkanlıklar

Buna mukabil her kim nefsinin heyecan ve hazzını huzura tercih ederse, hakikatlerin hakikatına kavuşamaz.

Ey aziz! Sükut edebin bir parçasıdır. Her iddia ise, dava sahibini hesaba çeker. Bilki edeb, her nefeste Allah Teâlânın huzurunda bulunduğunu unutmamaktır. Edeb, halkı Hakka tercih etmeden, Hakkın meclisinde Hakka verilen söze sâdık kalmaktır; "Ancak onlar verdikleri sözü bırakıp onu az bir karşılığa tercih ettiler" (Âl-i İmrân 3/187) âyette geçen "onlar", vahdeti unutup, kesrete aldananlar, "az bir karşılık" dünyâ âleminin heva ve hevesidir. Edeb, Cenâb-ı Hakkın tasarrufuna nefsin payını katmamaktır. Edeb, benlikten geçip dışında, kalbi her olumsuzluktan başlatmaktır. Edeb, hastalık ve sağlıkta, hayatın ancak Allahla kâim olduğunu hatırlamaktır. Edeb, Hakkın emirlerini yerine getirmektir. Edeb, fakrin idrâki içinde Allaha muhtaç olduğunu asla unutmamaktır; "Ey insân edenler Sizler Allaha muhtaçsınız. Zengin (ganî) ve övülmeye lâyık olan O'dur" (Fatır 35/15) Edeb, hakkın dışına taşmadan, aşırılığa kaçıp mümini dinden ve ibadetten soğutmamaktır; "De ki ey ehli kitab! Dininizde hakkın dışında ölçüyü kaçırıp, aşırılığa gitmeyiniz" (Maide 5/77) Edeb, her canın Allaha ait olduğunu unutmadan ve "sizi tek bir nefisten yarattı" (Nisâ 4/1) gerçeğini daima hatırda tutmaktır. Şu halde edeb, herkese hoşgörülü davranmak ve "yumuşak söz söylemektir" (Tâhâ 20/44) Zirâ güzel ahlâk bunu gerektirir. Bilki katılaşmış bir kalbin çevresinde kimse durmaz; selâmete ermiş kalb sahibini kimse terketmez; "Şayet katı yürekli olsaydın, şüphesiz onlar, yanında durmayıp, dağılıp giderlerdi" (Âl-i İmrân 3/159) Bilki Hakkın tecellisine muhtaç olan mânâlar, Onunla suret kazanır. Suratlerde aradığını bulamayan insan, mânâların sahibine döner. Edeb, mümin gönlün Hakkın nazargâhı olduğunu unutmadan, onu kırıp, dökmeden, ondaki değeri ona göstermektir.

Dünyâyı neylerim
Aşk ile devrân iken,
Ukbâyı neylerim
Hakk ile hayrân iken,
Dost görünür her zerreden
Dost ile revh ü reyhan iken.

Ey dost! İdrâk edilemeyen mânâ ve sırları gönülde yaşamak hakikat ehlinin nasibidir. Bilki, Allah için vazgeçtiğin her şey seni Allaha yaklaştırır. Fânî benlik özde tecelli edeni göremediğinden Rabbini bilmez. Ne zamanki lütfu ilâhî yokluğa varlık giydirir, gönül gözü nûr sahibini bilir. Zihne yer yok aşkın tecellisinde; Aşka yer yok zihnin tahakkümünde. Akıl ilim olarak bildiğini gönül yaşayarak görür. Âfak ve enfüsteki ayetlerin mânâ ve hakikatleri kulun sırrında hakkal yakîn belirir. Billi Hakkla Hakkdaki bekâ izâfî benliksiz varoluştur; Nefsinden fânî kimliğin Hakkın sıfatlarıyla ahlâklanıp, vahdet nûrunda eriyerek, sâfî varlık bilincine kavuşmasıdır.

Fânî benliğini ve sanal kişiliğini önemseyen bireyin, kendini geliştirmek için yaptığı çalışma ve gayretlerin değeri, fânî kimliğinin değeri kadardır. Buna mukabil hiç bir beklentisi olmaksızın, yalnızca Hakk Teâlânın emirlerini yerine getirmek maksadıyla yapılan gayret ve ibadetler, kalıcı huzur ve mutluluğun vesilesidir. Bilmek yeterli değildir, emre uymak gerekir; "Emredildiği hususlarda Allahın buyruğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır" (Tahrim 66/6) Ârif kişi Allahtan aldığını Allaha verdiğinin bilincinde olan kişidir. İbadetine ve salih amellerine nefsini dahil etmez. Kendini katmadan sever. Nereye dönse Dostun vechine nazar eder. İşitiğinde Hakkdan duyar. Sohbetinde Hakkı karşısında bulur. Der ki "Dini Allaha has kılarak Ona kulluk etmem emrolundu" (Zümer 39/11) Bilir ki Deyyânin sureti âlemde

mânâsı gönüldedir. Bilirki, aşkın sahibi Hakk olunca, kimi severse gerçekte Hakkı sevmiş olur. Gönlün kıblesi muhabbetullah olunca, ibadetler Allaha has kılınmış olur; "Dini yalnız Allaha hos kularak, hakka yönelenler olarak namazı ikâme etmeleri ve zekatı vermeleri emrolunmuştu" (Beyyine 98/5)

Ey dost! Seven, sevdiği için herşeyini terkeder. Hem hayatı hem ölümü; Hem varlığını hem de yokluğunu. Hakkın huzuru Fakrın mânâ ve hakikatiyle, benlikten soyunmuş olarak, çıplak gider. Benliksiz sevgide, seveyin vsitalip-sofusması yoktur, Özdeki mevcud olan varlığın sevgisi dairesidir. Zira O, zatı itibariyle sâfi sevgidir. O halde ey aziz! Sevgiyi Allahın gayrına tahsis etmeki seni haktan alıkoymasın; Hakkın gayr. bir mevcûd bulunduğu hayaline aldanmayasın. Nefsindeki "hevâ ve hevese uyma sonra seni Allah yolundan saptırır" (Sâd 38/26)

Ey dost! Allahı Allahın ilmiyle bilip, tanımadan, kendi bilgi ve fikriyle Allahı tanıyıp, tanıtma çabası, hakikatten yoksun olanların nasibidir. Hiçliğini bilmeyen, secdeden murad edilen fiilin ruhunu da bilmez. Hakkı Hakkla bilen, onla nefsinde büyüklenmez. Kişisel akıllarını Allahın emirlerinden üstün görenler, emre uymayıp, Allaha karşı büyüklenirler. Nefsaniyetten ruhâniyet seviyesine yükselip, "göklerde bulunanlar, (sıfatlı kimliğinin bilincinde olan arzdaki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allaha secde ederler" (Nahl 16/49); Kendini görmekten vazgeçerek, Hakkın yüzünü müşahede ederler; Tecelli ettiği her ismin nurundan ve her fiilden Bilki aşık sevdikçe can bulur. Maşuk sevdikçe insanda bulunur. Hiç bir şeyin onu Hakkdan alıkoymadığı insan seven, sevilen ve sevgiyi kendi zâtında bulur. Hakkın gayrı gönülden silinince Zâtıyla bâki kalan varlık O olur.

Ey dost! Halk Teâlânın emr ve yasaklarına uymak maksadıyla yerine getirilen ibadet şeriat ehlinin destûrudur. Tarikat ehli ibadetini, Allaha duyduğu aşk ile edâ eyler. Hakikat ehli, Hakkın kendisini kuluna tanıttığı esmâ ve sıfat tecellisine olan şâhidliğinde ikâme eder. Mârifetullah ehli ise sırrındaki nûrla, her nefesin ibadete dönüştüğünü özünde zevkten keşfeder.
Emre uymakla, her iş ve neflste varlık sırrına kesf ile pözetmek birdepildir
O halde ey can! kendini görme; kendindekini göör! Halkı görme Hakkı göör! Hakkın varlığında kaybolarak, nûr ile nûr deryasına dalmak bâtındaki örtünmenin sırrıdır. Bilki mânâdaki örtünme, edeb ve imân ile, aşk ve hâl ile, ilim ve irfân ile, güzel ahlâk ve nûr ilediir. Nefsinde dava barındırmayan kul örtünerek Rabbından razı olur. Fânî benliğine varlık atfeden ise sufli sıfat ve yersiz iddia sahibi olur. Nitekim "kötü sıfatlar âhirete inanmayanlar içindir" (Nahl 16/60) Hakkın Âhir isminin sırrına erenin gelecek kaygısı olmaz; Evvel ismine mazhar olan, kendine varlık aramaz. Hakkın sıfatlarıyla sıfatlanan kul, nûranî örtüler altında korunuyor demektir. Zîrâ, "en yüce sıfatlar Allaha aittir." (16/60) Hakkın nazargahı olan gönül mâbedinin halil-ullah haremine dâhil olan hâlis ve sâdık kullar ilâhi ahlâkla örtünmüşlerdir; "Oraya giren güvende emniyette olur." (Âl-i İmran 3/97)
Ey azîz! karşındakini kendine tercih ettiğin kadar Hakkın haskulunun Nefsinin hizmetinde bulunduğun müddetçe benliğinin kulusun.
Bilki olumsuz düşündüğün her şey senden sana yansır. Güzel düşünce ruhun mirâcına vesile olur. Her teşbihin dahi yetersiz kaldığı hakkânî seyride, Mûsa'nın büründüğü her kâmil sûret, Sûret-i Rahmana delil iken, âşığın gönlündeki mânâda varlık âleminde zuhura gelmiş olur. Bâtındaki mânâ ne kadar latîf ve zarîfse, varlıktaki sûretide o nisbette gülkemal olur. Nitekim tecellisine mazhar olan kullarında zuhura gelen sûretler, kulun zannına uygun

olur. Hakkın, kulun zannına göre olmasındaki hikmetlerden biri de budur. Mânâdaki yönelişe göre, "ona hem fücûrunu hem de takvasını ilham eden" (Şems 91/8) O'dur. Şazabından rahmetine çıkmanın sırrı da burdadır. Şu halde yöneldiğin istikamete dikkat et. Belki "Rabbin sırat-ı müstakim üzere" (Hud 11/56) seni bekler. Âşikâr olanı gözlemesi gibi, kayıb olmayanı aramasında Hakkın cilvesindendir. Belki özü kimliğinden arınmış olarak, kim kimin elinden tutarsa Hakkın elini tutmuş olur. kim kime el verirse Hakka yardım etmiş olur; "Eğer siz Allaha yardım ederseniz, O da size yardım eder. Ayağınızın sürçmesini engeller." (Muhammed 47/7) Hakkın yardımı kullarına olan ihsânlarıyladır. Hem beşerî varlığında (karada), hem de ruhaniyet deryasında (denizde) kulunu taşıyan Hakkın kudreti olup, akıl-gönül insanlığını başlatıp, nimetlerindendir; "Andolsun âdemoğullarını yüce kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık" (İsrâ 17/70)

Ey oğul! Bir gönlün yüceliği ve dirliği kalbindeki edeb, imân, ilim ve irfan nurlarıyladır. Beşerî kimlik nefsinden kalıbıdır. Hakikati melekûtiyetten olan ruhanî varlığını tanımak ise beşeriyet çamurunda örtülü olan sırr istiridyesinin içindeki inciyi (dürr-i beyzâ) bulmakla mümkün olur. Seni sana, nefs-i küllüye kavuşturan varlığın sıfatıdır hâdi. Allahı Allahtan gayrı kim kavuşturabilir? Unutulmaması gereken hüküm ancak, "Allah dilediğini doğru yola erdirir" (Bakara 2/213) Eksik ve fuzulî bilgi kişiyi yersiz konuşturur. Hakikati bilenin sükûtu edebtendir. Nitekim halktan gelen karışık bilgi zihin karıştırır. Hakkdan gelen hikmet ise huzur ve ferahlığın vesilesi olur. Kim kimin yükünü taşıdığını iddia ediyorsa, ne mülkü ne de mülkün sahibini tanımıyor demektir. Belki kula yakışan amel seccâdesi. Zâhir ismin şahidi olan insan sureti Hakkdan gayrı-sını görmez. Bâtın ismin sırrına eren Onun varlığına bir sınır getirmez.

Ey dost! Ne varlığına bak, ne yokluğuna; Bârî Teâlâ her ne dilemiş, nasıl takdir etmiş ise âlemlerde, öyle olunur hem gayb, hem şehâdette; Hem bidâyet, hem de nihayette. Hiç gelmeyecek olanı bekleme. Mevcûd olanda da kalıcı olarak görme. Amellerine aldanma. Amelsiz sohbete de dalma. Bâki sevablar amellerin karşılığı olarak değil, Hakkın kullarına lütfu olarak verilir. Amelsiz de kalma zîrâ, lütuf boş sözü değil, ihlâsla ameli gözetir. Takdir neredeyse, kul o tarafa yönelir. Her kim nefsindeki zaafları bilip, tanırsa, erlik meydanının da hangi alanda kurulduğunu bilmiş olur. Her insan kendince doğru olduğuna inandığı bir yaşam tarzını benimser. Ne varki, "kimin daha doğru yolda olduğunu en iyi Rabbiniz bilir" (İsrâ 17/84) O halde ey aziz! Ne bir şeyin talibi ol, ne de sana sunulanı red detme ki, nefsine varlık vehmetmiş olmayasın. Emaneti veren de alan da Hakk'tır; Şayını görme! İmânın teyidi rızâ ile, rızanın teyidi sabr ile, sabrın teyidi selâmet ile'dir. Tıpkı sözün teyidinin ahde vefâ, kıyâmın teyidinin edeb, ibâdetin teyidinin ihlâs ile olduğu gibi. Boşuna telaşlanıp, üzülme, kaybedeceğini zannettiğin her şey, zaten sana ait olmayanlardır. Nefsinin hoşlandıklarını kaybetmemek için âhiretten tâviz veren insan, nefsiyle nefsini kandırmış olur. Riyâ, imancının gereğini yerine getirmeyenlerin utanç örtüsüdür. Oruçlunun yemek ve içmeyi terketmesi gibi bâtındaki sükut da kendine dayanmayı terketmektir. Kendi zanlarına dayanan insan ateşe yaslanmış olur. Zîrâ zannın çoğu yalandır. O halde ey can! Hayrın şâhidi ol, yalana şâhidlik yapma! Aşkın şâhidi ol isyana şâhidlik yapma! Yaptığın herhangi bir işte nefsinin katkısının bulunduğuna inanıyorsan hemen tevbe et. Amelin Allah için ise, fiilini hâlis ve temiz kıldığı için Allah'a hamdet. Bilki rahmetin eşlik etmediği hiç bir bilgi Hakkın katından değildir.

Sözün fazlalığı bilginin noksanına işarettir.

Sözlerin seni hesaba çekmeden, sen sözlerini hizâya çek;
Nefsin seni hesaba çekmeden, sen nefsini hesâba çek.

Kimine imânı yardım eder; "imânı fayda verdi" (Yunus 10/98)
Kiminin imânı onu hesaba çeker zirâ. "Onlar sadece varsayımda bulunup, zannederler" (Bekara 2/78)

Her canlıda bir kalb vardır velâkin her kalb Hakka kulak veren o gönül değildir. Ancak gönül sahipleri öğüt dinler; "Muhakkak ki bunda kalbiyle duyanlar için öğüt vardır". (Kaf 50/37) Varlığın sıfatlarından duyma sıfatının öncelikli olduğunu gösteren deliller vardır; "Duyup bilen O'dur" (Araf 7/200) Nitekim yeni doğmuş bir bebekde önce duyar, sonra görür. Duyup, gördüğünün bilgisine eğitim ve öğretimle kavuşur. Hakk'dan duyan kulda gönlüyle duyup, gönlüyle görür. Basiret nuruyla idrâk eder. Takva sahibi kullar basiretle duyup idrâk ettiklerinden nefislerine şeytanî bir vesvese geldiğinde özbenliklerindeki sırrı hatırlayarak Hakka yönelirler; "Allah'tan sakınanlar kendilerine şeytandan bir dürtü geldiğinde hakkı hatırlayıp gözlerini perçepe açarlar." (Araf 7/201) Buna mukabil gönül gözlerinde perde olanlar dünyevî zevk ve malum alışkanlıklarıyla meşgul olduklarından "gözleri görmeye kapalı, kulakları idrake yetersiz olanlardır" (Kehf 18/101) Olumsuz ve kötü zan vesvesenin zuhura gelmesine zemin hazırlar.

Ey eşiş! Cenab-ı Hakk vasıtasız, zâtıyla duyup, zâtıyla bilir; "Zâtıyla duyup bilen O'dur" (Fussilet 41/36) İsyankârın en isyankâr olduğu dem, rahmet sahibinin rahmetine şâhid olunduğu o demdir. Zirâ karanlık çökmeden yıldızlar zâhir olmaz. Şazab ateşi belirmeden rahmet şelâlesi coşup köpürmez. Bilki Kur'an okumak Kur'an yaşamak demektir. Alınan her nefeste Hakk'ı tesbih demektir. Hakk Teâlâ bir kulunu sevdimi, sevgililerini kulundan dinler, kulundan gözler, kulundan söyler. Her birinden kendi şânını yüceltir. Zirâ her güzelliğin sahibi bizzâtihi kendisidir.

Ey dost! Bir an için dahi Ondan ayrı ve gayrı değilken, nasıl olur da Ondan Onu dileyebilirsin? Zihin, nefsle beraber olduğunda ikiliği ve farklılığı yaşar; Gönle uyduğunda hakka ve huzura yönelir. Birinin zaafiyeti diğerinin güçlülüğünün vesilesidir. Zaîf benlik, aklına dayandığı müddetçe ancak kendi sınırlılığını keşfedebilir; Gönül ise, sınırsız ve mekansız Müteâl Varlığın kendini seyrettiği tecellî aynasıdır.

Bilki aşka davet edilen hakka davet edilmiştir. Sükûta davet edilen hikmete davet edilmiştir. Fakre davet edilen Varlığa davet edilmiştir. Gönüllerdeki yakîn nûru, yüzlerdeki huşu, amellerdeki tevazû kulluktaki kemâlâtın işaretleridir; "Rabları onlara katından rahmet ve rızâ ile içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler." (Tevbe 9/21)

Eşyayı bilmeyen doğruyu bulamaz. Sıfatı tanımayan Zâtı tanımaz. Sıfatki Zâtın ahlâkıdır, sıfatlar nûruna boyanan insan, Sûret-i Hakk olarak insaniyetinin sırrına kavuşmuş olur.

Arifin cenneti mârifetullahtır. Mârifetullah, öyle bir nûrdur ki, ancak "Allahın boyasıyla boyanmış" gönüllerde bulunur. (Bakara 2/138)

Ey aziz! Amel nasihatten üstündür zirâ amel canlı nasihattir. Sözlü nasihatin değeri ise amel sahibine göre ölçülür. İlim nûrsa amelde nûr üstüne nûr olur. Bâtılı bâtılla değil, bâtılı hakkla berteraf edersin. Sertliğe sertlikle mukabele eden, sertliğe boyun eğip, onu kendine kabullenmiş olur. Ey Allahın sevgili kulu! Allahın verdiği sıkıntıyı taşımaya tâlib olma! Ondan O'nun rahmetine tâlib olki, Hakkın rahmeti seni ve dertlerini taşısın. Amellerini taşıma. Amellerin seni taşısın. Bilgi taşıyanlardan olma; Hikmetullah seni taşısın. Gönül seni terketmeden sen dünyayı terket! İlim seni terketmeden sen kibrini terket! Tevbe seni terketmeden sen nefsini terket! Nefsin ıslahı; tatmin ile değil, terk ile dir; "Her kim nefsini boş heveslerinden alıkoyarsa

Cennet onun barınma yeri olur" (Nâziât 79/40-41) Bağımlısı olduğu herşey nefsin aldanmasına vesiledir. Nefsin tasarrufunda olanları terketmek nefsi terktir. Nefsi için yaşayanla, nefsini Allah için terkedenin hali birmidir? Kimin varlığı Allah içinse "Rabbı için sabra" davetlidir (Müddessir 74/7) Her kim fenâda semimi ise "Rabbın hükmüne sabra" davetlidir. (Tûr 52/48) Bilki sabır iyilikttir, ihsâna hazırlıktır. "Sabret. Şüphesiz Allah iyilerin (muhsin) mükâfatını zâyi etmez." (Hûd 11/115).

Ey dost! Ameller ahlâka dayanır. Ahlâk ise sıfata dayanır. Sıfatlar ya nefsanîdir ya da hakkanîdir. Nefsanî sıfatlar insanoğlunun fıtratında gizlidir. Hakkânî sıfatlar ise sırrında saklıdır. Kim nereye yönelirse onda onlar açığa çıkar. Hakkın zâtından esen, lütûf nefhalerinden yansıyan hüsnâ sıfatlarının nûrları dünyalarda açığa çıktığında, nefsaniyetin yakıcı ateşi onlardan uzaklaştırılmış olur; "Bizden kendilerine güzellik (hüsnâ) takdir edilmiş olanlar, Cehennemden uzaklaştırılmışlardır" (Enbiya 21/101) Sevgi, Allah Teâlânın gönüllere indirdiği en yüce hüsnâ nûrlarından bir nûrdur. Nitekim biz insanları kusursuzlukları nedeniyle sevmiyor değiliz; Onları Hakkın tecellisine, hüsnâya mazhar olmaları ve içimizdeki sevginin yansımasına vesile olmalarından ötürü seviyoruz. Onları sevmekle gerçekte kendimizi sevmiş oluyoruz. Sevgi, Hakk Teâlânın rahmet sıfatıdır; "Allahın insanlar için açtığı rahmeti, tutup engelleyecek yoktur. O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur" (Fâtır 35/2) Rahmetini tutan kendi tecellisiyle yine kendisidir. Zira Hakkın zuhurunun dışında herşey yokluktur. Yokluğa varlık giydiren de Onun kudretidir; "Şüphesiz Allah gökleri ve yeri yok olmasından diye tutuyor" (Fâtır 35/41)

Ey dost! Her pınar kendi dağındaki kaynaktan beslenir. Her gönlün feyzi mazhar olduğu ilâhî lütfa göredir. Bir aktaran olmadan hikmetin intikâli nûr iledir. Zihnin iştirâki olmadan mânânın gönülde yaşanması da nûr iledir. Nûrla yazılmış iman, kalbin bâtınındaki o kesin inançtır ki, yakîn sahipleri Hakk Teâlânın "kalblerine iman yazdığı ve katından bir ruh ile desteklediği" ferdlerdir. (Mücâdele 58/22) Cenab-ı Hakkın kudret eliyle yazıp, ilham ile öğretisi nûr iledir; "Allah göklerin ve yerin nurudur" (Nûr 24/35) kalblerine nûr ile iman yazılan kullar, hangi mânâya yönelirlerse sıfat ve nûrla yönelmiş olurlar. Bir şeyin hakikati ki onun özünden ayrı değildir, sıfat ve nûru zâtın gayrında aramak nâfiledir. Şu varki, sıfat nefse galip gelirse kalbin yönelişi Zât-ı Hakkadır. Nefsaniyet sıfata hâkim olursa gönlün yönelişi halkadır. Hakktan yana olanla, halkı Hakka tercih edenin aynı saf ve tarafta olmadığı yaşamdaki tercih ve tepkilerinde bellidir. Zorlayıcı zan olan izafi benlik öfkesine ve kibrine yenik düşerek haddi aşmış olur; "Firavuna pir şüphesiz o çok azdı" (Nâziat 79/17)

Mağrur Firavundan kasıt nefsi emmaredir
Musa gibi saffet denizine dalış çaredir,
Abdest almak dileyen İsa gibi Yahyanın elinden
İlimdir ancak seni temiz kılacak olan nefsinden.

Her fânî iddiadan "arınıp sıyrılarak seni Rabbine iletmemi istermisin ki, böylece Ondan haşyet edesin" (Nâziat 79/18-19) yüce ayeti benliğin yalnızca Zât-ı Hakka olan kulluğa davet eder. Hiç bir şeyin ona sahip olmadığı gönül, kulluğunu Allah Teâlâya takdim eder. Her fânî şeyden boşalmadan gönül bütünüyle Ona yönelemez; "Her şeyden boşalarak bütün varlığınla Ona yönel" (Müzemmil 73/8) ayeti, her an gönülde Rabbini zikreden tevhid ve muhabbet ehlini bildirir. Varlığı gören yokluğu görmez! Işığı bulan karanlıkta kalmaz! Ey azîz! Allaha tevekkülün Ona olan muhabbetine göredir. Allaha olan haşyetin Onun hakkındaki ilmine göredir. Allaha olan kulluğun, Onun senin hakkındaki

takdirine göredir. Deki; Hepsi Onun takdirine göredir. Halk Teâlâ'nın kendinden verdiği ruh, surete can ve anlam verir. Ruhun hiç bir beşeri surette sınırlandırılamadığına varabilen insan, huzur ve mutluluğun fâni dünyada değil, ruhaniyet semâsındaki özgürlükte olduğunu keşfeder. İsim ve sıfatın olmadan varlığının da sona ait olmadığının bilincine vardığında özdenlikte tecelli edenin Onun nûru olduğunu keşfettiğinde hamde lâyık yegâne varlığın Onun Zâtı olduğunu müşahede edersin. Bilirsin ki Hakkın iradesi ve muradı, nefsin zorlayıcı arzu yönelişlerinden münezzehdir; Bilirsin ki nefse zor gelen her iş, emmare benlikle mücadelenin vesilesidir. Arzu ve hevesler terkedildiğinde, gerçekte terk edilecek hiç bir şeyin mevcûd olmadığı anlaşılır. Zîrâ mâsiva, nefisleriyle aldanıp, oyalananların hayalidir. Serâb kaybolduğunu tecelli edenin kendi hakikati üzerine bâkî olduğuna şahid olanlar; "Allah dilediğini siler (fâni kılar) ve dilediğini sâbit kılar (bekâ verir)" (Râd 13/39)

Ey dost! Dünyada olup bitenlerden şikâyetçi olanlar, kendi dünyalarını herşeyden çok önemseyenlerdir. Nasılki harcayamayacağı malı toplamak dünyaya aldanmanın delili ise, kendinden vazgeçmeden Allah'ı sevdiğini iddia etmek de riyâkâr nefsin hilesidir. Kimlerin hangi sınavdan nasıl çıkacağı, ezeldeki ilâhi takdire göredir. Kulun sıfatlarındaki değişim de Hakkın hükmüne gösterdiği sabır ve rızaya göredir. Hiç kimse hükmün derecesinin mahiyeti hakkında varsayımda bulunamaz; Rabbi hakkında hüsnüzandan ayrılamaz. Öteyandan fâni dünyada sevgiyle kandırılanların, aldandıklarının delili, sevgilerine bir karşılık beklemeleridir. Oysa bir şeyin karşılığı olan her şey fânidir. Tıpkı sahiplenilen her şeyin bir gün tükeneceği gibi; "Sizin yanınızdakiler biter. Allah katındakiler ise bâkîdir" (Nahl 16/96)

Ey dost! Aşığın muradı Maşuğun muradında erimedikçe muradlar bir araya gelmez; Muhabbetullah deryası taşıp sen-ben seddi yıkılmadan ikilik âlemi silinmez.

Kime hangi sıfatla bakarsan suretini baktığın sıfata uygun ifade içinde bulursun. Varlığa muhabbet gözüyle bakarsan, her suretteki görünenin sevgilinin zât-ı olduğunu görürsün. Bilki bir insanın değeri, başkalarının ona verdiği öneme veya önemsizliğe göre değil, gönlün sâfiyetine göredir. Gönlün sâfiyeti ise Allah'tan gayrı herşeyden arınmışlığına göredir. Nitekim varlıkta gönülden daha değerli bir şey mevcûd olsaydı, sevgiyle, hikmeti oraya koyarlardı. İnsandan daha değerli bir varlık bulunsaydı, Cenab-ı Hakkın arzdaki halifesi onu yaparlardı; "Arzda bir halife yaratacağım" (Bakara 2/30) yüce ayeti, suflî âlemdeki ulvî varlığın sırrına dikkatleri çeker. Âdemin taşıdığı sır, onun yüceliğine ne şerefine delildir. Şöyle ki, nefsinden kalbine, kalbinden ruhuna, ruhundan sırrına erişmeyen insan bu şerefe nâil olamaz.

Bilki suflî âlem dandünya nefsinden, nefsinde suflî âlemden ibarettir. Şu halde nefsinden uzak durduğun maddetçe ulvi varlığına yakınsın. Nefsinin oyalandığı her mânâda sırrından uzaktasın. Nefsinin doygunluğunu arayan kişi kendi helâkini arıyor demektir. Huzura ermek isteyen ise nefsinden kurtuluşu arıyor demektir. Riyâkar odur ki nefsini ihlâslı bulur; İhlâs sahibi odur ki nefsini riyâkar bulur. Elinden çıkan her sâlih amelde nefsini de görüyorsan ikilik virüsüne yakalanmışsın demektir. Bu mânâda günahın getirdiği fayda tevbeye yönelmen, sevabın getirdiği zarar nefsinle öğünmendir. Hayrın gerçek fâilinin Hakk Teâlâ olduğunu ve Onun'la bir ortağı da bulunmadığını anlamak istemeyenler ikilik âleminden gönül âlemine geçemezler. Yapamadıkları mânâların sohbetini yapanlar ise zanlarındaki hayallerinin yalancısıdırlar; "yapmadıkları ile övülmek isteyenler" (Âl-i İmran 3/188) övgüye lâyık

yegane Zâtı tanımayanlardır. Bilki hayrı dile getirmeyen dilin sükûtu kendi hayrınadır. Zât nurunu gören için herşey O'nun tecellisinden ibarettir. Cennet, ölülerin değil dirilerin diyarıdır; gönül cenneti de öyle! Ey dost! Karşılıksız, neden ve niçinsiz muhabbet sıfatının sahibi olan Zât-ı Hakk, gerekçesiz sevilip, ibâdete lâyık değilmidirki, amellerimize ceza yada mükafaata dayanan bahaneler ararız? Kalb namazı, aldığın her nefeste Allahı hatırlamak değilmidirki, O'nun zikrini mahdut vakitlerle sınırlandırırız! Taklitçilerin huzura erdiği nerede görülmüştürki, huzuru nefsin doygunluğunda ve faydasız sohbetlerde ararız? İkilik içindeki insan, kendine ait olmayan şeyleri kendinindir zanneder; ilki özbenliğidirki, sırrıyla o Allaha aittir. Diğeri sanal kimliğidirki, iddialarıyla o dünyaya aittir. Köpük misâli fânî benlik eridikçe, mesivâda kaybolur. Bâkî kalan kendi tecellisiyle O'dur zira, bekâ halka değil Hakka aittir. Nefislerine bekâ arayanların kulakları çınlasın! Hakkın sıfatlarıyla sıfatlanmak ise ilâhî ahlâkı ile bütünleşip, nûr ile nikahlanmaktır. Hakka vuslat yolunda Peygamberin (s.a.v.) sünnetine sarılanların "nurları önlerinde ve yanlarında yürür." (Tahrim 66/8) Sûfîli âlemdeki arzuların ve zanların en hevesli pazarlayıcıları sözde hakikat ehlidir. Taklitçilerin, tevhid nurundan zerre kadar nasibleri olsaydı, suretler âleminde görünüme gelip, giderin aynı varlık ve tek olanı sürekli müşahede ederlerdi. Aşıklar kendi benliklerine ve dünyaya değil de Allah'a yönelmiş olsaydı kulluklarındaki acze ve vehimlerindeki varlıklarının hiçliğine şâhid olurlardı. Kendinden başka bir varlığın meydana gelmediği, kendinden gayri bir varlıktan da meydana gelmeyen Mutlak Varlığın gayrında bir varoluşun bulunmadığına itiraf ederlerdi. Anlarlardı ki, Allahtan, Allahtan gayrı bir şey dileyen insan, iman etmiş olsada, Allahı tanımıyor demektir.

Ey dost! Aklın kabiliyeti kendi aczini idrâk etmekten ibarettir. Gönül ise delil aramaz zirâ o, delilin kendisiyledir.

Varlığı tanımaktan maksat Allahı tanımaktır. Varlık O olduğuna göre, Onu Onunla tanırsın. Kendinle Onu tanımaya çalışırsan aczine tanık olursun. Bilki idrâk ettiğin her şey kendi misline uygun olur. Her misâlden münezzeh olanı görmek ise misâlsiz olur. Zihin halkın, gönül ise Hakkın evidir. Zihin nefsiyle düşünür, gönül ise ayaksız yürür. Gönül odurki, özünde ve özünde Hakkın gayrını barındırmaz. Surete bağlanan kalb siretten uzaklaşır; Söze dalan dil özden uzaklaşır. Gülün diken ile birlikteliği, dikeni yüklenmeyenlerin gülden mahrum kalmaları içindir. Hikmetin güzel ahlâk ile birlikteliği, bozuk ahlâk sahiplerinin mârifet iddiasında bulunamamaları içindir. Nitekim kulun mânevi derecesi güzel ahlâktan nasibi kadardır.

Huzur ve sükûn, her nefes Rabbın huzurunda bulunduğunu bilmek ve Onun nazarının da her an senin üzerinde olduğunu unutmamaktır.

Nefsine karşı yaptığın muhalefet, nefsin için yaptığın ibâdetten daha değerlidir. Nefsaniyeti terkedenlerin murâdı Allahın murâdı olur.

Murâdsız murâd, Allah'tan Allahı talep etmektir.

Ey dost! kim kendine dürüst davranırsa, Rabbına olan dürüstlüğünü korumuş olur. Kim Onun kullarına dürüst davranırsa Rabbının lütfuna mazhar olur.

Muhabbetullah, alış verişe dayanan bir ilişki değilki, sureti gidince aşk bitsin! Mârifetullah, zanna dayanan bir bilgi değilki, söz bittiğinde hikmet bitsin!

Her âlemden vazgeçmeden ve Sevgiliden gayrı her şey gönülden silinmeden yaşanan hâl, hakikat değildir. Nefsin zevk aldığı hiç bir şey kalıcı değildir.

kendime dedimki; Âlemde bâkî olan Tektir, gayrına yer yok ey fânî!
Nefsim dile geldi; Fânî olan bendeki benim. Bâkî olan bendeki Sensin İlâhî!

Pedi ki; Rabbin vechi kulune yetmişse, kulun face book la işine!
Hakkın ihsane kulune erişmişse, suretle avunan kulun hakkla işine!
Dedim; Kul kimdir? Dedi ki; Hakkın rububiyet sırrını taşıyan varlığın zahirdeki tecelliside.
Dedim; Rabb kimdir? Dedi ki; Tecelli eden zatın batendeki sıfatıdır. Dedim; Sen kimsin? Dedi ki; Sendeki Benim.
Dedim; Seren kim?, Cevaplayan kim?
Dedi ki; Sual soranen cevaplayandan gayri bir varlığı yoktur.
Evvelde mevcud olmayan ahirde de yoktur. Evvel Ahir O'dur.
Yolcu, bu yolda yürüyenin adıdır. Maksadına varınca, ne adı ne de lakabı kalır. Şöyle ki ikiliğin yaşandığı alemde, nasılki balığı deryadan ayırmak, onun balık olma sıfatını ondan düşürmeyeceği gibi, şeriatın terazisinde, Hakkı ermekle, halkın kulluk sıfatı ve aczin ezikliği ondan düşmez.
Ey dost! Zikrin maksadı, her an O'nu hatırlamakta, zikrin hakikatı da, O'nun seni zikretmesidir. Zira, O'nun seni bir kez zikretmesi, senin O'nu 50000 yıl zikretmenden daha hayırlıdır.
Kaldıki sensiz O'nu zikir, O'nun seni zikretmesidir.
O'nu hatırlamak kendini unutmaktır.
Kendini görmeden bakmak, O'nunla O'na bakmaktır.
Kendini araya koymadan olmak, O'nun için var olmaktır.
Salun salıpsız kalma zira, "Allah inananların sahibi mevlasıdır" (Muhammed 47/11)
Ey göz!! Seni görüp de sendekini görmeyenin gözleri perdelidir
Hem seni hem de sendekini görenin gözleri şaşıdır.
Seni değil, sendekini görenin perdesi kalkmıştır.
Her şeyin aslının nur olduğu görülse, eşya gözlere görünmezdi
Her şeyin başının muhabbet olduğu bilinse sevgiden gayrına yer verilmezdi.

Ey dost! Zihnin karışıklığını aşk giderir, gönül derdini Hak giderir. Halkın nazarında noksan sayılan, Hakkın nazarında tamamdır. Zîrâ her iş Onun ezeldeki ilâhi takdirine göredir. Hakkın katındaki hükûm ne ise kulun hâli de odur; Cennetlikse halîm ve mü'min, Cehennemlikse kâfir ve zâlim olur. Onun ezeldeki hükmünü bilmeyen kulun gayreti ve ameli, Rabbı hakkındaki hüsnüzanna uygun olur. Hakka olan yakınlığına göre, mü'min kul hidâyet, inâyet ve kifâyet derecesine mazhar olur. İlâhi sıfatların sahibi olan Zât-ı Hakk, tecellî mertebesinde Rabb ismiyle kulunu hidâyete davet ederek ona doğru yolu gösterir. Kendine yönelenleri Rahman ismiyle inâyet ederek, lûtuf ve ihsânda bulunur. Lûtfundan Zâtına kaçan seçkin kullarını da Rahîm sıfatıyla kifâyete erdirip, keşf ve müşâhede nûrlarıyla doyurur.

Ey azîz! Mü'min kulların mânevî gıdası olan takva, zâhirdeki sütün timsâlidir. İnanç sahiplerinden kimileri kaymak, kimileri tereyağ, kimileri peynir, kimileri de yoğurt yiyerek sütten nasiblerini alır. Suretteki farklılıklar, onlardan hiçbirini sütün aslî özelliğinden ve özdeki feyzinden mahrum bırakmaz. İbadet ve inançlardaki farklı uygulamalar da öyle! Aynı hakikatten nasiblenenlerin yaklaşımlarındaki zenginlik ve görünümlerindeki çeşitlilik, takvadan gelen rızklarına mâni olmaz. Kalıp ve şekle takılıp, takvanın ruhundan habersiz olanlar, "kalblerinde hastalık (ikilik virüsü) bulunanlar" (Muhammed 47/20), zihinlerine uygun düşmeyen her mânâ karşısında dehşete kapılırlar. Suretde diri, ruhaniyette ölü kişide Hakkın kelamı duyup da anlayacak kulak yoktur; "Muhakkak Allah dilediğini işittirir" (Fâtır 35/22)

Kalbin haberdar olmadığını kulak nasıl duysun!

Oyluktan mahrum gönül sevgiliye nasıl vasıl olsun!

Mânâyı sırrıyla işitenlerden ebrar, duyduğuna sıdk ile vâris olur.

şüpheyle dinleyen, riyâ içinde kendi nefsine zâlim olur. Duyup da inandığı gibi yaşayan nâdir olur. Kendi bildiğinden şaşmayıp, kalbleri mühürlü kalanlar, duysalar da "az önce ne demişti?" diye sorup" (Muhammed 47/16) hakka karşı vurdumduymaz olur. Allaha teslimiyet olan islâmı, işlerine geldiği şekilde kabullenenlerden bazıları da fânî benliklerindeki bilgiçliğin ve kibrin misâli olur; "Onları konuşmalarından tanırsın" (Muhammed 47/30). İlhamdan nasibi olmayan dünya ve iddia ehlinin âdeti de "ilmine akıl erdiremedikleri şeyi yalanlamak" şeklindedir. (Yunus 10/39) Nitekim, "dünya hayatının oyun ve oyalanma" (Muhammed 47/36) (En'am 6/32) geçici olduğunun misâlleri, hakikat peşinde koşup, bulduğuna inanan velâkin, nefislerini heves ve heyecanla doyurup, kimi hayal ve fantezilere kul yapanlardır.

Vücudun her zerresi aşka gelse, Hakkın izzet ve heybetini dile getirmekten âcizken, nefislerine izzet talep edenler, fânî benlikleri için hürmet dilenenler bilmelidir ki, "izzetin hepsi Allahındır" (Fâtır 35/10) Bilsinler ki kulluğu korumak keramet, büyüklük taslamak felâkettir. Kayışan zeminde dolaşmak iddia ehlinin işidir. Hoşgörüsüz dindarlık, ilâhî muhabbetten nasibsiz kalır. Başkalarının kusurlarını dile getiren insan kendi kusurlarını örtmekten aciz kalır. Nefsin hazzı için yapılan her çalışma ve ibâdet benliğin azgınlığına vesile olur.

Yanındakini küçük görmek her güzelliği boşa çıkarır.

Nefsinden fânî, Hakkla bâkî insan kalb kırmadan yaşar.

Hakka yakınlık, suflî sıfatlardan arınmakla, güzel ahlâkı benimsemekle, Sünnetullaha uymakla olur.

Ey dost! Şeriat namazından çıkarken, sağımızdan ukbâyı solumuzdan da dünyayı selâmla velâkin hiçbir âleme takılıp kalma. Ne dünya, ne ukbâ seni Zât-ı Hakkdan alıkoymasın; Hakikat namazın her nefes daim olsun.

Ey dost! Kendini Rahmanî esintilere ver, nefsânî dürtülere değil! İnkâr eden neyi inkâr ederdi ki, inkâr ettiği şeyin kendi hakikatı olduğunu bir bilseydi! Bilki Hakkın kulunu zikretmesi, onu yokluktan varlığa getirmesi, zulmetten aydınlığa çıkarmasıdır. Zîrâ evvelce "o zikredilen bir şey değildi", (İnsan 76/1) Ancak onun bir 'şey' olması gerekirki zikredilebilsin. O 'şey' Cenâb-ı Hakkın onun hakkındaki irâdesidir; "Bir şeyi irâde ettiğimizde," (Nahl 16/40) o şey yokluktan varlığa çağırılmış olur. Varlığa çağırılanın kendi hakikatı hakkında bilgi sahibi olmasıyla onun adı insan olur.

İnsan kendini beden olarak bilirse, onun adı gölgedir.
Ruhaniyet semâsına yükselirse, onun adı güneş olur.
Gölge güneşe çekilirse, onun adı hakikat olur.
Aşık Maşuğuna özlem duydukça, onun sıfatı aşk olur.
Aşık Maşuğuna vasıl olunca, onun sıfatı fenâ olur.
Maşuk fânîyi kendi sıfatıyla ihyâ edince, onun sıfatı bekâ olur.

Varlığı tafsilatıyla tanımak hem suflî hem de ulvî âlemlerde gerçekleşir. Suflî âlemde insana yol gösterip, aydınlatan nûr şeriattır. Ulvî âlemdeki sırrına yükselten nûr hakikattır. Suflî yönüyle insandaki beşerî sıfatların Hakkın ulvî sıfatlarına dönüşmesi, "Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir" (Furkan 25/70) yüce ayetinin sırrıdır.

Ey aziz! Edilgen bir varlık olan kadındaki rahim gibi, gönülde mânâları doğurgandır. Kalbdeki doğum Rahmanî esinti ve fetihlerle gerçekleşir. Nitekim Rahim kelimesi üç harften R, H, M kökünden türemiştir. R harfi rahmete, H harfi hidâyete, M harfi muhabbete işaret eder. Kişi niçin muhabbet duyduğunu bilmeden seviyorsa, içinde bir menfaat olmadığından sevgisi muhabbetin sâfiyetine uygun demektir. Zîrâ, özünde nefsânî bir beklenti yoktur. Gerçekte karşılıksız olarak seven varlık Cenâb-ı Hakktır; "Allah onları sever, onlar da Allah'ı" (Maide 5/54) yüce ayetinde sevginin kaynağı ve

hakikatı bildirilmiştir. Ayetteki Allah ismi Hakkın Zâtını ve ahadiyetini, 'onlar' olarak işaret edilen mânâ, ahadiyet içindeki vahidiyeti, tekliğin çokluğunu, Hakkın Zâtından yansıyan nûrlara mazhar olan muhabbetullah ehlini bildirir. 'Onlar'dan her biri Hakkın esmâ-ül hüsnâsıyla sıfatlandırılmış ehl-i nûrdur. 'Onlar' O'ndan verilenlerdir. Basiret nûru açık olan onları tanır. 'Onlar' Rahmanın kullarıdır; "Rahmanın kulları onlardır ki, yeryüzünde (suflî âlemde) tevâzû ile yürür, kendilerini bilmezler onlara laf atarsa selam derler" (Furkan 25/63) 'Onlar' tevâzûn sergilemeden tevâzû nuruyla yürürler. kalb kırıp, hasım göstermeden takva nûruyla yürürler. Benlik göstermeden tevhid nûruyla yürürler.

Yüce izzet sahibi olan Cenab-ı Hakk, zuhur ettiği her tecellîsinde Zâtındaki sevgiyi âşikâr ederek 'onları' sever. Zirâ, seven ve sevilen olarak sevginin bizzâtihi kendisi O'dur. "Allah göklerin ve yerin nûrudur" (Nûr 24/35) ayetince bilindiği üzere, ulvî ve suflî âlemlerde yaşanılan sevgi O'nun vedûd nûrunun yansımasıdır; Rabbımın bütün sıfatları pür nûrdur. O'nun kullarına muhabbetle hizmet ve yardım eden insan, İlâhî isim ve sıfatlarıyla onlarda tecellî eden "Allah'a güzel bir borç veren" kişidir. (Hadid 57/18) Zirâ o, yakîn nûruyla Hakkın zuhurundaki vahdete şahidlik edip, O'nun Zât nûru olan Peygamberine (s.a.v.) ayn'el yakîn iman etmiştir; "Allah'a ve Peygamberine iman edenler, işte 'onlar' sıddık ve şehidlerdir. Onların mükafaatları ve nûrları vardır" (Hadid 57/19) Mükafaatları mârifetullah, nûrları kemâlattır.

Kâmil insan Hakkın nûrlarıyla Hakkın tecellî hazinesindeki mânâ ve sırları hikmetle keşfeder. Hiç kimseyi "hor görmeden, yalnızca Rabbının nimetini dile getirir" (Duha 93/10-11)

Eydost! Hakkı bulan kendini bulamaz; kendinde varlık bulan Hakkı bulamaz. Şayet ferdâniyyetin dayanılmaz güzelliğine katlanamıyorsan, çokluktan kaçınamıyorsan o halde kiminle beraber olursan ol velâkin, hiçbir birliktelik seni Rabbının rızasını aramaktan ve O'nun emir ve yasaklarına uymaktan alıkoymasın. Zîrâ, yalnızlıkta ve topluluk içinde, "üç kişinin fısıldaştığı yerde dördüncüsü O'dur. Beş kişinin gizli sohbetinde altıncısı O'dur" (Mücâdele 58/7) Unutmaki çokluk âleminde şeytanla melek bir değildir. Şeriata uymayana uymak nefsin aldatmacasıdır ancak! Nefsindeki tecelliyle "ona alametlerimizi verdiğimiz halde, (sırrındaki hakikati unutmayıp) ondan sıyrılıp çıkan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini ona anlat" (A'râf 7/175) Ruhun doygunluğu Haktan gelen hikmet iledir zîrâ, ilâhi bilgi gönle huzur getirir; "onlar Rableri indinde rızıklanmaktadırlar" (Âl-i İmrân 3/169) ayeti gönüldeki fetihleri bildirir. Nefsin doygunluğu ise geçicidir zîrâ, enâniyyet beşinin gözleri bir sonraki heyecan ve hevestedir. Nefsin zaafları üzerine kurulmuş her şey Hakkın mekridir; "Alametlerimizi yalanlayanları, idrâkına varamadıkları yönden helâke götürürüz" (A'râf 7/182) Zihnin aradığı delil kendisi gibi bir benzeridir. Bu nedenle yanılgı ve aldanışı yine zihnin kendisiyledir. Milyonlarca yıl önce sönmüş bir yıldızın ışığı dünyaya ulaştığında, gerçekte mevcûd olmayan bir şeyi mevcûd olarak kabullenmesi, zihnin görünüşe aldanmasından başka nedirki! Bunun gibi beşeri yaradılışındaki sufli kayıtlara takılıp, zâtındaki tecelliyi görmeden fânî kimliğine varlık vehmeden insan da beşeri aklının aldanışının timsâli olur; "Delillerimizi yalanlayan ne kendi nefislerine zulmeden bir toplumun hâli ne kötüdür" (A'râf 7/177)

Eyyâz! Hakkın rızasının bulunduğu şeye tâlib olmak hakkı talebetmektir. Zîrâ rızâda O'nun inâyeti ve velâyet nûru vardır. Nefsin tatmini arayışında ise benliğin aldatıcı mutluluğu ve gamları vardır.

Kendini fânî benliğiyle uyuşturan insanın kendiyle uğraşmaktan ruhuna

yönelecek zamanı kalmaz. İnsanoğlu her bağdan koparmadıkça, her dayanaktan arınmadıkça tevekkülü ya makama ya evliyadadır; ya eşi ya ebeveyne, mensûb olduğu bir cemiyet veya tarikatlerdedir. Güvenilecek hiç bir şeyin gerçek ve kalıcı olmadığını idrak eden kul, ancak o zaman Allaha olan tevekkülün mânâ ve hakikatini yaşar. Allaha olan tevekkülün kemâline Allahın nûruyla kavuşur. Zîrâ o, her işini Ona havale etmiştir; "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir" (Âl-i İmrân 3/173) sırrına şâhid olur. Peygambere (s.a.v.) uymanın onun ahlâkî değerlerine ve sünnetine uymak olduğunu bilir. Yine bilir ki velâyet nûru nübüvvet nûrunun bâtınıdır. Bilirki her darlık ve sıkıntı, ferahlığa açılmanın öncesi ve vesîkesidir. Darlık yaşanmadan genişliğin hikmeti anlaşılmaz. Gönül uyanmadan tecellî edene şâhid olunmaz. "Vekil olarak Rabbin yeter" (İsrâ 17/65) yüce âyeti, nefsinin âcizini bilenin Rabbını tanıyacağını bildirir. Nefsinden ölen insanın hakikat âlemine uyandığını bilir; "Vekil olarak Allah yeter" yüce âyetinin hikmeti hem bâtınında hem de zâhirinde kendine açılanın (Nisâ 4/81, 132) Bilirki fânî kimliğinden vazgeçerek nefsânî kayıtlardan arınan insanın varlığı Hakkın varlığıyla kâimdir. Yaşanan kendine değil Allaha aittir. Ancak o zaman, "Allaha tevekkül et. Allah vekil olarak kâfidir" (Ahzâb 33/3,48) âyeti kendi hakikati olur. Kulunu Allahın kifâyet etmesi sufli âlemden ölen için ulvî âlemde dirilişti; "Allah için öldürülenlere ölü demeyin onlar diridirler" (Bakara 2/154) âyeti Allahla Allahta bekâ sırrını bildirir. Esmâül Hüsnâdan Rauf isminin nûruna boyanıp, Hannan ve Mennan sıfatlarına mazhar olur. Rahmânî tecelliyle öğrenir ki en güzel ibâdet ilâhî ahlâka boyanmaktır; Ona Onun nûruyla kavuşmaktır. Gönül Hakkın hizmetine koşunca Ondan gayrını görmez olur. Nefsinin oyununu tanıyan insan masivâ uykusundan uyanır. Dünyadan ölen âhiret için dirilir. Hem dünyadan hem de âhiretten ölen Allah için diridir.

Ey dost! Bazen yudum yudum gönülden içilen, bazende çağlayandan döküldüğü gibi varlığın her zerresinden köpüren feyz ve hikmet öyle bir ruhani şarabdır ki, içeni dünya sarhoşu değil velâkin, ruhani haz ile mânâ sarhoşu yapar. Ancak içinde emniyyet kalkanı bulunmadığından yaşanılan hâl, edebteki parkındalığı ve kulluk bilincini göçebelemez. Zira hikmet hazinelerinden gelen her bir kaşfin sırrı nurla birlikte meçhûl indirilenin hakk olduğunu akıl ve gönül sahipleri idrâk eder "(Râd 13/13) Muhabbetullahın hazzında gönül kendinden geçer. Sır kadehi arı kovanına dönüşünce, cana şifâ ve huzur veren Rabbani nektara mazhar olur. Hâtıf mânâlar bazen nûrani suretlerin eşliğinde görünüme geldiği gibi, bazende beşeri suretlerin görünümden silinmesi şeklinde gerçekleşir. Bundaki hikmet, gönül sayfasının aklığı içindir. Zira, "O, her an yeni bir oluştadır" (Rahmân 55/29) Şu halde her kâmil nefese gerekli olan yeni tecelliyi algılayacak temizliktir; "Allah temizlenenleri sever" (Bakara 2/222) yüce ayeti, kalbe gelen ilhama düşüncenin dahil edilmemesini ikâz eder. Zira düşünce fâni benliğin üretiği, gönüldeki mânâ ise ruhani tecellinin getirdiğidir. Ruhani hikmetlerin beşeri suretlere bürünerek rüyalarda görünmesi irşâd ve ikâz içindir. Basiret sahipleri nasihat alır. Ey dost! Nasıl ki beden mâdeninin derinliklerinde ve beşeri karanlıkla saklı duran ruhaniyet güneşinin altın cevheri kendi değerini yitirmiyorsa, nasılki tecelli deryasının koynundaki lütuf ve nimetin timsâli olan "inci ve mercan" (Rahman 55/22) zerafetinden ve güzelliğinden bir şey kaybetmiyorsa, Hakka ait olan gönül de hangi ortamda bulunursa bulunsun, himmet ve muhabbetini kaybetmez. Zira özündeki nûr ilâhi bir ihsandır. Şimdi "Rabbınızın nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz!" (Rahman 55/23) şereflî ayeti akıl ve gönül sahiplerini tecelli deryasına davet eder. Ey aziz! Zihin nefsin düşünceleriyle hüküm verirken, Allaha teslim gönül hüküm vermeyi Allaha bırakmıştır. Her işin Allah'tan

olduğu bilincinde, çevresinde olup bitene eleştirel gözüyle değil, hoşgörü ve ibret gözüyle bakar. Şahidi olduğu şey Hakkın kendisi değil, Hakkın hâlikiyeti ve onu takdir etmiş olanlardır. Zira bilirki her iş ve oluş "Azîz ve Alîm Allahın takdiridir" (Yasin 36/38) Bilirki dünyadan yana bir talebi olmayan gönül dünyadan yana özgürdür. Ahiretten yana bir talebi olmayan gönül bekâ lemlerinden yana özgürdür. Bilirki Hakka tâlib olan bireş her talebden vazgeçer; kulluğu ancak o zaman Allah için olur. Rahmanen kulunun ihtiyacı ancak O'dur. O halde ey gönül! sevdalarla oyalanmayı bırakıp sevgiliye koş! Zihnin idrâk edemediği hakikatı gönülde yoşa! Gönüldeki nûr bütün varlığını aydınlatınca, beşeri akılda bundan nasibini alır. O zaman akıl ve gönül bir olur. Şeriat nûruyla, hakikat nûru aklın ve gönlün rehberi olur; "Bunu akıl ve gönül sahiplerinden başkası anlamaz" (Bakara 2/269) Şeriat ilmi zâhirdeki salih amellerinle, hakikat ilmi bâtındaki keşif ve gözlemlerinde yaşanır. Böylece zâhirinin ve bâtınının tevhidi ihlâsının hakikatı olur. Sıddıkiyet, alıp-verilen her nefestedir. Salih amel sâdık nefsin meyvası, Rabbânî ilhama dayanan keşif, Hakkânî Lütfun hediyesidir. Ruhanî ilhâm, düşüncelerin değil, sır denizindeki mercan ve incinin dile gelmesidir. Ve varlık sözcüklere sığmayan mutlak hakikat ve mânevî huzur ve selâmet sükût deryasının koynundadır. Bu yol laf ile değil nûrun ışığıyla yürüyenlerin yoludur. Bu yol olmakla değil, ölmekle nasiblenenlerin yoludur; Nefsine itibâr, cismine lezzet arayanların değil, noksanını ve aczini idrâk ile yürüyenlerin yoludur. Bilgi toplamakla sonuna erişilecek bir istikâmet değildir. Bilgisizliğin karanlığında istikâmet arayanların yolu hiç değildir. Öncesi olmayan Evvel'i nasıl bilebilirsin! Sonu olmayan Âhir'e nasıl erişebilirsin!

Ey dost! Hakikat nûrun şeriatına perde olmasın. Marifetin takvana perde olmasın. Suretteki kimliğin bâtındaki sîretine perde olmasın.

Kimi dil vardır ezberindeki mânâdan söyler. Kimi dil vardır kendi ayıbını söyler. Kimi dil vardır Hakkın kelâmını söyler. Dil odurki Hakk onun dilinden söyler.

Kimi gönül vardır dilin söylediğini yalanlar. Kimi gönül vardır nefsin yalanına inanır. Kimi gönül vardır sevdasının hülyasına kapılır. Aşık gönül odurki Hakkın gayrına kapalıdır.

Kimi göz vardır harama bakar. Kimi göz vardır sâlih amele bakar, kimi göz vardır gönüle bakar. Gözün sırrı odurki Hakkın nûruyla Hakkın azametine bakar.

Azamet ve ululuk Hakkın sıfatıdır zirâ, Onun vasfı kudret ve izzetdir. Tevâzû halkın sıfatıdır zirâ, nefsin vasfı acz ve zilletdir.

Ulûhiyetin azametî nedeniyle sûfli âlemden perde kalkmaz. Velâkin, perdenin ardındaki lütûf meltemlerinden seyrinin hitâbını duyarsın kendi özünden. Muhabbetini tadarsın gönül gözünden. Hasretini yaşarsın yanık gönülden. Hikmetine şâhid olursun fehm gözünden. Cemâline aşık olursun ruhun gözünden. Âlemler yok olur fenâ gözünden. Bâki kalan O'dur sırrında bekâ gözünden. Nûrun göründüğü nurdur nûr gözünden. Fenâdan da, bekâdan da soyunduğunmu Allah için, sükûtün huzurunu bulursun selâmet gözünden.

Ey aziz! Kimi benlik vardır, kendine belirli bir lakabla hitâb edilmesini bekler. Oysa bilmezmiki, hakikat ehline has kılık kıyafet, ad san yoktur. Fakir odurki, kim kendine nasıl hitâb ederse onu Hakkdan duyduğundan, olduğu gibi kabullenir. Hakkın gayrıyla avunmadığından hiç bir unvan ve lakabla kayıt altında değildir. Duyduğundan zevkalan veya haşnud olmayan ise nefistir zirâ o, henüz fakrın zevkine varmamıştır.

Kimi avcı da vardır, makam ve iltifata zaafı nedeniyle makamın avcı olmuştur. Zirâ, avcı şikar avlanır; vehminde vardık bulan aldanır.

Nefsini herkesden daha değersiz görmeyen insan, nasıl olurda Allah'a has kul olur? Zatına bedel aramayan benlik, tevhid-i sıfata nasıl vasıl olur? Nerede kaldı kemalâtdaki tevhid-i Zat! Vehimlerindeki kimliğe sıfat aramayanlar, kelime-i şehadette Allah Resulüne (s.a.v.) hangi sıfatla hitab edildiğini hatırlasınlar; 'Allah'ın "kulu" ve elçisi'. Risalet onun mübarek varlığıyla sona erdiğine göre, nübüvvet nurundan bize kalan miras kulluktur ancak! Özdeki ahdimize sadık kalarak! "Bana kulluk edin, doğruyol budur diye emretmedimmi!" (Yasin 36/61) gerçekli ayetinin muhatabı bütün müminler değilmidir? İstikameti olmayandan istikamete dönmek de fazilettan sayılır; "Göklerde ve yerde bulunan herkes Rahmana kul olarak dönecektir" (Meryem 19/93) yüce ayeti, ulvi ve süfli alemlerin sakinlerine bu müjdeyi bildirir.

Ey aziz! Şirki olanı ifşa etmek melametten midir!
Rekiksiz benliğe boyanmak fazilettenmidir!
Fani'ye itibar aramak selametten midir!

Hakkın huzurundaki edeb, bekadan da fakre intikal de ve her yerde Onun vechi müşahede ediliyorsa, nefislere parıltılık talebi acaba nedendir! Sözde bilinse de özde özümsemek istenmeyince, ne söylense boş olur. Hakk duyurmadıktan sonra! Nefsinden ölmekle, nefsin ölümüne özenmek bir değil. Hakk öldürmedikten sonra! Hangi esma ile tecelli edersen etsin, mürşid de mürid de Zat-ı Hakktır diyenlere selam olsun. Kim neyi nasıl görsün, nuruyla Hakk sırrı göstermedikten sonra! Kim nefsine neyi layık görüyorsa hepsine selam olsun, yeterki Resulullah (s.a.v.) uyulsun, Rahmanın kullarına kulluk yaraşır; "Onlar Allah'a olan akidlerini yerine getirip verdikleri sözü (kulluk misakını) bozmayanlardır." (Rad 13/20) Paye arayan nara kalır. Hakka susayan nura kavuşur. Bilinmeyi dileyen Bilen'i unutur. Bilen'de kaybolan bilinmeyi unutur.

Ey dost! Ruhunun nûruna bakıp da gölgeyi Rabbına ortak kılma. Hakikati yokluk olan varlık olarak kabullenme. Gölgenin hareket etmesine aldanıp da onu kendin olarak bilme. Cenab-ı Hakk "dileseydi onu elbette hareketsiz kılardı. Sonra güneşi ona delil kıldı" (Furkan 25/45) Emr âleminin mazharı olan ruh, halk âleminin mazharı olan gölge benliğe delildir. Biri hakkın, diğeri halkın varlığına delildir. Ruhunda, gölgenin de sahibi Zât-ı Hakk'tır, "sonra onu tutup kendinize kabzettik" (25/46); Onu ruhun sırrına muttalî kıldık. O halde ey aziz! kendini kendinden başka kimden öğreneceksin? Evvel, Âhir, Zâhir ve Bâtın sıfatlarıyla Allah'ın her yerde olduğuna iman edip de, gölge kimliklerine Onun gayrı varlık rehnneden canlarım sorun kendinize; Allah her yerde ise siz nerede siniz? O'nun tecellisindeki birliği özde bilinde, özde görmezmi siniz? "Ufukta ve nefiste delillerimizi göstereceğiz ki O'nun hak olduğu onlara apaçık belli olsun (Fussilet 41/53) güneş ayeti, hakikati bulmak üzere yola çıkanlara, dış âlemle iç âlemdeki işaretlere dikkatleri çeker. Ne varki zanlarındaki mabûdu hakikat olarak algılayıp, Zât-ı Hakkın Zâhirdeki tecellisine şâhid olmaktan tereddüd edenlere Cenab-ı Hakk kendi ayetleriyle açıklık getirir; "Dikkat edin! Onlar Rablerine buluşmanın şüphesi içinde diller. Hiç şüpheniz olmasınki O, her şeyi kuşatıcı Muhiyttir" (41/54); İsim ve sıfatlarındaki nûruyla Zât-ı Hakk varlığı kuşatmıştır.

Yalan hakikatten ürken taklidi iman sahipleri, ne özbenliklerindeki sırra şâhid olmaya cesaret edebilir, ne de eşyanın hakikatına bakmaya takat getirebilir. Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanıyla gönülleri yakîn nûruyla dolan ve zandan irfâna, kalıptan mânâya, sözden öze yükselen kesin inanç sahipleri için eşyanın hakikatı apaçık ortadadır. Suflî âlemin ayetleri olan "özde işaretler vardır" ve ulvî âlemin ayeti olan özbenlikte "nefislerinizde de görmüyormusunuz?" (Zariyat 51/20-21) şerefli ayetleri, iman sahiplerini kör inançtan, tahkiki imana davet eder.

"Rabbin herşeye şahid olması yetmezmi!" (Fussilet 41/53) ayetindeki kerim hitabıyla Cenab-ı Halek, ouret-i hakkın mazharı olan ruh-taki ilahi isim ve sıfat tecellisine ve beşeri ouretin timsali olan şölpenin hakikatlerine dikkatleri çeker. Zira Cenab-ı Hakkın zaman ve mekandan münezzeh olması, zahir olduğu hiç bir şeyde zatının onunla kayıtlı olmadığı anlamına gelip, varlığın Rabbi olması itibariyle onun gayrında da değildir. Zira tevhidi hem tenzih hem de teşbihi birleştirmektedir. İdrakların idrak edemediği, hakikatlerin inkar edemediği; Müteali varlık Odur. Zerreniz hakikatleri yönünden; "Bilinmeyeni de bilineni de Bilen'dir Allah'tır" Tecellisindeki yücelik ve azameti yönüyle kebirdir. Mütealdir" (Ra'd 13/9) Kul ise şölpe olan izafi benliği itibariyle herşeye muhtaçdır. Kelimesine varlık atfetmekten arındığı nisbette Fakirin mazharıdır; "sonra şölpeye çekilip niyaz etti; Rabbim bana indireceğin her hayrdan yana fakirim" (Kasas 28/24)

Ey dost! Cahil odurki kendini kamil bilir. Kamil odurki noksanını bilir. Tevazu ve kullukla emrolunan insan, nasıl olur da nefsine büyüklük isnad eder! Rabba yapılan secdenin kendisine de yapılmasını bekleyen kişi nefsin oyununa gelmiştir.

Kendi ilminden payına kapalı olan, hakikatlerden yana şapşaldır. Gönlünü nefsinden arındırmayan insan, tevhidden yana şapşaldır. Sevdiğinin ahdine bürünmeyenin surete benzemek gösterişi, riyadan başka bir şeydeğildir. Kalbe huzur vermeyen hiç bir şey hakikat değildir. Kalbi Hakkın huzuruna götürmeyen hiç bir yol tarikat değildir. Bir başkasına üzüntü ve sıkıntı veren haz saadet değildir. Dünyayla uğraşmak seni oyalamasın. Ukbayı düşlemek seni Zat-ı Hakkdan alıkoymasın. Dikkatsiz konuşmayı öğrenmeden ağzını açma. Karşında temiz bir gönül olmadan gönlünü açma. Hakka bulaşmaktan sonra halkın gafletine şaşma.

Ey dost! Sırrındaki harfin nûruyla yaz denmedikçe, yazamazsın hiç bir satırı. Nûrların nûru yol göstermedikçe, atamazsın hiç bir adımı. Âlemdeki sûretler gönülden silinmedikçe, göremezsin Sevgilinin dîdârını. Ruhanî temizlik odur ki, biriktirdiğin ne varsa gönül evindeki, sana senliğini hatırlatan hepsini dışlamaktır maksat. Evinde barındırdığın herşey, kendindeki enâniyyet kabartısıdır ancak. İlminde bulduğunu amelinde bulamıyorsan o bilgi de yüktür sırtına ancak. Mânevî tevbeden maksat odur ki, ruhanî guslün hakîkatiyle abdest alıp, sende senlik kalmaya; Her perde ve iddia gönülden zâil ola. Bir avuç topraktan ibâret olan, toprağa geri döner. Hakkın nefsinden üflediğide Hakka rücû eder. Bileki davanın terkettiği boşluğu mânâ doldurur. Sükûtun derinliğini Rabbanî ilham doldurur. Zamanın boşluğunu hakikat doldurur. Kiminin şehâdeti dünya yeridir. Kiminin şehâdeti âhiret işidir. O ki şehâdeti Allaha terketmiştir; "Şehid olarak Allah yeter" İlediir. (Fetih 48/28) Bileki gönlün anahtarı kimdeyse, Fetih de onun elindedir. Hakk'ın nûruna mazhar gönül her bocınalıdan daha korunaklıdır; Öyleki tecellî ile benlikdeği değişir, gönül de Sevgilinin tecellîgahı olur. Ey dost! Dost isminin arapçadaki karşılığı Veliy'dir. Vav, lam, Ye kökünden türemiş bir isimdir. Vav harfi Vâhid'in ahlaki sıfatlarıyla kuldaki kâmil zuhurunu ve velâyetini, lam harfi ilâhi lütûfla marifetullahın kulun istidad aynasındaki yansımasını, Ya harfi Esmâül Hüsnânın sıfat ve zâtı yönünden ayn'el ve hakk'al yakin nûrlarıyla kulda tahakkukunu ifade eder. Sübhan Allah en doğrusunu bilir. Dost olmayı dileyen Dostu dost edinsin. Derya dalgalanmayı murad ederse kime ne, derya valğın kendisiyle! Tevhid nûru gönlü sarmışsa gönül yârıyle sohbettedir kendisiyle! Ey aziz! Seni övenle değil, yerenle beraber ol ki, kusurlarına uğrayıp nefsini yalan ve zanla şişirmeyesin. Sana dünyayı sunanla değil,

dünyayı elinden olanla beraber ol ki mânâya yol bulabilesin- ilmin suretleriyle perdelenip, ilmin hakikatına yönelmekten korkanlarla bir olmaki inci ve mercan denizlerinden mahrum kalmayasın. İdrahların sınırı içinde yetirilen mânâlara değil, idrahlerin sığdıramadığı hakikatlere yönelki, Rahmanın nimet, lerinden nasibsiz kalmayasın. Yaşamadıkları mânâları dillerine dolayanlardan, gölgelerine varlık atfedebilmekten kendi gölge lerinden korkan sözde erlerden, farklı inanç sahiplerini küçümseyip, Allahın kullarına ayıplayan sözde dindarlardan uzak durki hikmet kapısı kapanmasın. Her köşede tezgah kurmuş yalancı mürşidlerden, önemsenmeyi önemseyen riyakâr müridlerden, oyun ve zan üzerine kurulmuş sohbet meclisler rinden, benliği şişirmekten öte hiç bir yararı olmayan sözde ruhani alışverişlerden uzak durki imânın sâkit olmasın. Deki, "doğrusu ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım" (Enam 6/19) Bilki dünyalık elde etmek için ibadetlerini ticarete dönüştürenleri, Dünyevi emellerini ruhanî şehvet tuzağına dönüştürenleri, tecelli deryasında benlik yelkenişişirip "aşırılığa kaçanları Allah sevmez" (Bakara 2/190) Hakkın tecellisindeki rahmeti, şefkat ve muhabbet olarak algılayamadıklarından, dini gelenekleri korku ve boşku hâline dönüştürüp, Hakkın kullarına zulmedenleri, nimetlerine aldanıp da edeb ve hürmetle "sınırı aşanları Allah sevmez" (Maide 5/87) Cenab-ı Hakkı, Onun sıfatlarının dışında arayanlar nefislerinin sıfatlarına muhatab olurlar. Allahı Allahın nuruyla arayanlar, Allahın lütfuna mazhar olurlar. Kendileri camilerin ön kapısından girerken, arka kapıyı kadınlara layık görenlere deki; Her maksat ve emelden arınmış bir kul olarak yüzümü Sevgilinin rahine döndürdüm. Sizin vahdetten anlayışınız bu ise Allah sizlere ede, bizlere de kâmil edeb ve ahlâk ihsan eylesin. "Sizin dininiz size bizim dinimiz bizedir" (Kâfirun 109/6)

Ey dost! Her mânâdan bir nûru vardır. Her nûr mazhar olacağı bir gönül seçer. O gönülki yalnızca Hakkın zâtına yönelmiştir, Hakkın tecellî nûru onu kendine seçer. O nûr kula can olup, yoldaş olup mânâ ve hakikat yolunu aydınlatır; O nûr kula ruh olup, sırdaş olup kitab ve sünnete uygun olarak gönle ihsân olunan ilham, keşif ve hakikatlere vesile olur. Öyleki nûra gören artık karanlığı görmez olur. Hayreti gören surete bakmaz olur. Gülü gören dikene bakmaz olur. Fetih-i karîb nûru kulun sıfatını fethetmeden dikenin gülistana dönüşmez. Fetih-i mübîn nûru kulun zâtını fethetmeden kemâlâtı velâyete dönüşmez.

Kendinde baktığın hiç bir şeyde eşyanın hakikatını göremezsin. Kendi yaptığına zannettiğin hiç bir işte ihlâsın hakikatını bulamazsın. Sen sen olduğunu varsaydığın müddetçe kendinden gönü olamazsın. Benlikten-benlikten vazgeçtinmi, Evvel, Âhir, Zâhir, Bâtın ne varsa varlıkta, hepsindede O'nu görürsün, hiç bir kayıt altında bulundurmadan. İbadetlerine güvenenler, O'nu göremezler. İlmiyle mağrur olanlar O'nu bilemezler. Kulluğu halka, yüceliği kendilerine lâyık görenler vuslata eremezler. O'na vuslat her ismin, resmin ve kimliğin yokluğunda O'nun nûruyla O'nadır.

Bir bilgi ki kulluğuna yaramıyor bilki o zarardır.
Bir işki karşılığı peşin alınmıştır, âhirette bir karşılık aramak boşadır. Bir hayır ki karşılık beklemeden aşkla yapılmıştır, onun karşılığı Sevgilinin yanındadır.

Gidene üzülmeyip, gelene sevinmediğin kadar, gelene de üzülmeyip, gidene de sevinmeki, gelip-giden Hakkla arana girmesin.
Ârif bilirki, takdirat nehrinde yüzenin akıntıya direnmesi boşadır. Kendini kader akıntısına bırakan kişi deryaya tez vâsıl olur. Derya dilerse onu sahile çıkarır; Dilerse onu ondan örtüp kendi zâtında gizler. Nehirde yüzenlerden akıntı karşısında kiminin îmânı pekişir, kiminin inkârı. Kiminin şefkati artar, kiminin

Zülmü. Oki hanif olarak ilâhi takdire razıdır, Onun nûrunu kuvvetlendiren Onun inâyet nûrudur; "müminlerin mânalarına artırım onunla sevinirler. Kalblerinde hastalık olanlara gelince onların da inkârına artırır iyice" (Tevbe 124-125) Kim ki hakikat ilmini küçümseyip, şeriatın özünü inkâr eder; "Allah kâfirlerin kalblerini böyle mühürler" (A'râf 7/101) Oysa duyduklarına "inansalardı ve takvaya sarılsalardı onların üstüne semâdan (nikmet) ve arzdan bereket kapıları açardık" (A'râf 7/96)
İddia sahipleri, iddialarının asılsızlığına, yokluktan gelenin iddiasında kendisi gibi yokluk olduğunu görebilselerdi, dünya bütün önemini kaybeder, hakikat âlemine yönelirlerdi.
Görmezler mi ki, Mutlak Varlık olarak Zât-ı Hakk zuhur etmese, Onun sıfatı nasıl Zâhir olur? Tecellînin rengi olarak Zâhirin zuhûru halk olmasa, yokun varlığı nasıl mümkündür?
Cenâb-ı Hakk bir kulunu hayr dilerse, ona hayrın şartlarında hazırlar, Yakınlık murad ederse, Zâtî muhabbetinin onu kuşatmasını nasîb eyler. Zâtından gayrı herşeye karşı ölü gibi olmasını takdir ederse, onu nefsin tahakkümünden kurtarır, yüce katından bir ruh ile destekler; "Ona Ruhumuzdan üfledik" (Enbiya 21/91) yüce ayeti bu hakikati bildirir. Böylece o," Rabbinin kelimelerini ve kitablarını tasdik eder" (Tahrim 66/12) Tasdik ettiği hakikat, Hakkın vechinin akılların idrâk edebileceği bir vecih olmadığı gibi, kullarının zannındaki suret-i Hakkdan başka da değildir. Zira O, hem tenzihi hem de teşbihi teyid eder. "Ben, kulumun zannına göreyim" kudsi hadisi bu hakikati tasdik eder.
Nitekim insan-ı kâmilin mânevî hakikati ruhaniyet semâsında, sureti ise beşeriyet arzındadır.
Yönünü kıbleden çevirmeden öğüt vermek ârifin işidir.
Canak çömlek kırarak aş pişirmek acemînin işidir.
Kanat çırpıp, kullarını gözetmek Hafîz Allah'ın işidir

Ey dost! Zât-ı Hakk, kullarının gönlünden mânâ ve sırların açılmasını dilerse, onu durduracak yoktur; "Allah insanlara bir rahmet açmışsa onu tutup, engelleyecek yoktur" (Fâtır 35/2) Mânâ ve hakikatler kapısının kör gönüllere kapanmasını irâde ederse, "O'nun tuttuğunu da salıverecek yoktur" (35/2)

O ki, bir sıfatla tanınmayı diler, tanınma arzusu o sıfatın sahibi olmadığının delilidir. O ki, her sıfat onun için birdir; nefsine ait etiketlerden azade olduğunun delilidir. Zîrâ sıfatın hâmili sıfattan fâriğ. O ki, O'ndan duyduğunun dışında bir şey işitmez; O, onun işiten kulağı olur. O ki, varlıkta O'nun Zâtından gayrına bakmaz; O, onun gören gözü olur. Dilerse O, bir annenin şefkatiyle şefkate bürünür. Dilerse O, bir mazlumun ahıyla gazaba bürünür. Fakirin eline geçende hoşnud olan O'dur. Hastanın ziyaret edilmesiyle râzı olan O'dur. O ki, Allah'a ait olanı kendinin zanneder, sahiplendiği şey ona yük olup, kendi elleriyle onu O'na iade eder. Bilki, "Her iş Allah'a döndürülür" (Fâtır 35/4) Ey aziz! Hakikati yaşayanlar için mânâ âlemi ile maddi âlem birbirine denk değildir; "İki deniz eşit olmaz" (35/12) Zîrâ, mânevî keşfin huzur verdiği ilim "tatlıdır (ruhanî) susuzluğu giderir". Zanna dayanan bilgi ise saf olmadığı için "acıdır", gönle hitâb edemediğinden "tuzludur" (35/12) Nitekim benlik kibriyle dolu olana hakikat ilmi acı gelir. Mânâ iksiri, katıksız bir kaynaktan içildiği içindir ki iddia ehlinin "boğazını yakar" (35/12) Oysa nefsinden arınmış kullara baldan tatlı gelir; "Kur'an'dan (gönüllere) indirdiğimiz odur ki, inananlar için şifa ve rahmettir" (İsrâ 17/82) Dünyadan mânâya intikâl eden "gönüller derdine bir şifâ, hidâyet ve rahmettir" (Yunus 10/57) Kulların şükrü genellikle maddiyatla ilgili nimetler için olduğundan rızık elden çıkınca acılığı hissedilir. Şükrün mânâ ve hakikatinden sağır olana ne söylense boşadır. Nûrdan nasibi olmayan benlik oları işitse de, letâfeti algılayıp onu duymaz; "Şüphesiz Allah dilediğine duyurur" (Fâtır 35/22) O halde işitmeyen

kulunda hoşgör, işittirmeyen Rabbından ötürü.

Ey dost! Hakkın sübûti sıfatlarına ve sâlih amellere sahiplenen ve fânî benlikleriyle "arzda büyüklük taslayanlar, kazdıkları kuyuya kendileri düşerler" (Fâtır 35/43) şükür nurunun Şekûr Allaha ait olduğunu bilenler, O'nun kendi zâtını övüp hamdettiği gibi, şükre lâyık amel ve gönüllerdeki nimetlerinde O'nun ihsânı ile gerçekleştiğini bilirler. O halde şükrün mutlak sahibi ve şükredeni O'dur.

O ki Rabbına tam teslim olur, Rabbının ahlâkına boyanır. Ayrılığı yaşayan izâfî benliktir. Nefs ruha boyanırsa, ayrılık ve zıtlık ortadan kalkacağından, sevgilinin huyunu suyunu ne ise onu kendinde bulur. Ne demişler üzüm üzüme baka baka kararır. Kulda Rabbın vechine bakarak nurlanıp, aydınlanır. O ki dünyaya bakıp, aldanır, yersiz iddia, boş laf ve vehmindeki zanlarıyla kararır.

Ey aziz! Yalnızlıktan kaçmakla, toplumdan kaçmak arasında hiç bir fark yoktur. Zîrâ her ikisinde de aslı kendinden kaçmaktır. Ârif bilirki, makbul olan şey her durumu hoşnûdluk ve rıza içinde kabullenmektir. Zîrâ her hâlin hakikati İlâhî takdirattır; "O halde kaçın Allaha" (Zâriyat 51/50) ayeti istikameti göstermiş. Takdirattan kaçmak nerede, nefsinden Allaha kaçıp, Ona sığınmak nerede! Öte yandan bir ağırlıktan başka bir ağırlığa kaçan benliğin yaygarası nefsin hâlini ele verir. Nitekim, din elden gitti diye yaygara koparanla, memleket elden gitti diye feryad eden arasında bir fark yoktur. Şöyleki her ikisi de korku ile beslenir. Tıpkı gönlün sevgiyle, aklın ilimle, mûminin edeble, ârifin tevekkül nurlarıyla beslenmeleri gibi. Boş olma iddiası zehirli sarmaşık gibidir. Bir kez gönlü sardımı asıl o zaman gönül elden gitti demektir. Şu halde ey dost, bilin ya bir muhabbeti dile getirsin, ya da sükût etsin. Gözün ya bir iyiliğe şâhid olsun, ya da kendi noksanına baksın. Kulağın ya bir öğüt dinlesin, ya da gıybete kulak vermesin. Varlığın ya bir hayra vesile olsun, ya da şerden uzak dursun.

Ey dost! Bir kişinin kendi gayret ve çalışmasıyla elde edilen bilgiyle ilâhî lütuf olarak gönülde beliren bilgi eş değildir; "İki denizi salmıştır kucak kucağa; Aralarında bir berzah vardır ki birbirlerine geçip karışmazlar" (Rahman 55/13,20) kevnî denizle - vehbî deniz arasındaki berzahtadır insan-ı kâmil; Her iki denizdende nasibini alır.
Zihnî gayrete ve yaratılma payı yüksek olan zanna dayanan bilgi mumuyla, gönülden ışıldayan hakikat güneşinin nûru arasındaki fark, yaşanıp tadılmadan nasıl anlatılıp, açıklanır!
Tanımlanması mümkün olup, kişisel aklen kabullendiği, verilerini zihnin algılayarak yorumlayabildiği her şey kevnî deniz mahsulüdür; köpük misâli. Gaybdan gelip, idrak sınırları içinde kavranamayan velâkin, gönülde tadılarak sırrına şâhid olunanlar ise vehbî deniz feyzidir; Mercan ve inci misâli.
Misâller, hakikatlerin mânâlarına işaret edebilir ancak; İlâhi aşk ile beşerî sûret aşkı gibi. Kevnî bilgi sahipleri, mânevî bir hâl olan aşkı, kimyasal reaksiyon olarak tanımlarken, varlıkları bulgu, insanın beşerî yaratılışının bir parçası olan hayvanî ruhun, cismanî suretteki titreşimidir ancak; Aşkın hakikatı değil!
Kudsî ruhun kalbdeki ilâhi aşk ateşi nerede! Nefsaniyetin sûrete duyduğu şehvet ateşi nerede! Nûr nârı söndürür; Muhabbetullah nefsanî şehveti öldürür. Karanlıkları delen hakikat güneşinin gönülde beliren ışığıda öyle! Rabbanî ilham geldiğinde, "gönlün genişlediğine" (94/1), nûrunun ferahlığına ve aydınlığına şâhid olur, hakkal yakîn tadarsın mânâ ve sırların açılımını. Hikmet belirir sensizliğin içinden kelimelere bürünerek, bilinmezlikten bilinirliğe kanat açarcasına, iki deniz sanki kucaklaşırcasına; külli aklın ve gönlün birliğine, ruhun ve nefsin vahdetine, din gününün anlamının ilâhî tecellî olduğuna, her yakınlıktan ayrılmadan yakınlığın hazzına erilmediği, aklen ve gönlen sevgiliye kaçmadan sevgiliye erilmediği, "inciden yakuta" (55/58) kavuşuncaya

kadar derinden duyulmadığı, sularına dalanların fânî kimliklerinden koparıldığı anın sırrına.

Ey dost! Bir bebek ana göğsünden nasıl süt emiyorsa niçin ve nedenleri hiç bilmeden ve düşünmeden, gönderilen gıdaya öyledir, ruhanî himmet kadehinden sunulur. Kaynağı itibariyle öylesine katıksız ve temizdir ki, "ne baş ağrıtır, ne akılları (korkundalığı) giderir" (Vakıa 56/19) Bilginin sağlıyacağı sarhoşluk benzeri manevî bir hâle vesile olsa da, içindeki lezzet ve özündeki yücelik ve huzur, kulun takvayla örtünme bilincine mânî değildir. "Şüphesiz kerim bir kitabda korunan örtülü bilgidir". "Ona ancak (senlik-benlik iddialarından) arınmış olanlar dokunabilir" (Vakıa 56/77,78,79); Manâ ve sırlarına vâkıf olabilir.

Ey aziz! Rehbî ve kevnî her bilgi "Göklerin ve yerin mülkü O'nundur" (Hadîd 57/5) Bilinmeyi bilinir, görünmeyeni görünür hâle getiren O'dur; "geceyi gündüze dönüştürür" (57/6) Zanlardaki eksik ve hataları da zıddını isbat ettirerek yokluğa çeker, "gündüzü geceye dönüştürür" (57/6) Hakikati arayanları, "karanlıktan nûra çıkarmak için apaçık işâretleri kuluna indiren O'dur" (57/9) Gönüllerdeki hilâlin menzillerini tevhîd ilminin nûruyla besleyip, kemâlât dolunayına erdiren O'dur. Zâtına seçtiği mümin kullarına sunduğu içkinin "kaynağı cedsebîldir". (İnsan 76/18) Onlar ki ne isim, ne sıfat ne yorum ne teşbih, ne zann ne vehimle perdelenmemişlerdir; "Rabları onlara (tahur) tertemiz bir içki içirmiştir". (76/21); Onlar ki Hakkın "hükmüne sabırlıdırlar" (76/23), benliklerin ölükût ettiği "gecenin bir kısmında O'na secde ederler, uzun uzun O'nu tesbih ederler" (76/26) Onların rızası, Allah'ın rızasıyla nimetlenmektir. O'ndan bir dilekte bulunmaları, Allah'ın murâdı olduğu içindir, kendileri için değil!

Bilki her hilâl kendi evrimi kadar hakikat güneşinin ışığını yansıtır; O ki dolunaydır, yansıttığı da kendindeki kemâlât kadardır.

Ey dost! Dünyada beğenmediğin ne varsa o, nefsinde mevcûd olandır; övgüye lâyık ne görüyorsan o da, sendeki hakikat nûrunun yansımadır. Zîrâ sen, hem özünde hakkal-yakîn ruhaniyetinin hâmilisin hem de, emmâre nefsin reddiyelerinin şâhidisin. Her iki zıddı da, 'ahsen-i takvîm' ile 'esfele-sâfilîn'i kendinde birleyerek âlemdesin. İdrâk ettiğin âlem, senin ona, yani kendi nefsine olan bakışındır; "İnsan kendi nefsine dönük bir basîrettir". (kıyâme 75/14) Şu halde kime nasıl bir eylemde bulunursan, basîretine lâyık bulduğun sıfat odur; "İyilik ederseniz kendi nefsinize, kötülük de yaparsanız kendinizedir". (Isrâ 17/7) Fânî dünya fânî nefsinin uzantısından ibârettir, hâl ve amel olarak. Bunun farkında olmayan insan "hayrı dâvet eder gibi şerri de dâvet eder" (Isrâ 17/11) Etrafındakileri ve olup bitenleri eleştirmek yerine nefsi hesaba çekmek hakikate yönelmenin vesîlesidir. O halde eylemlerinin bilincinde olarak "kitabını oku. Hesab görücü olarak nefsin sana yeter" (Isrâ 17/14) Şayet birisi için yaptığın fedakârlık ve hizmeti, bir diğeri için yapmıyorsan, o işte ihlâs yok demektir. Zîrâ ona Allah için değil, nefsin için yapmışsın demektir. Yalnızca nefsinin seçtiği kişiyi değil çevrendeki herkesi aynı şekilde sevip, kucaklıyorsan, işte o sevgi Allah için demektir. Karşında suretlerini gördüğün her insan, ister ebeveynin olsun ister evlâdın, ister eşin, dostun olsun ister komşun, hepsi Cenâb-ı Hakk'ın Zâhir sıfatının zuhûruna mazhardırlar; O'nun tecellisinden bir vechidirler; "Ne yana dönersen O'nun vechini görürsün" (Bakara 2/115) yüce âyeti bu hakikati bildirir. Çünkü bütün âlem O'nun vechinden ibârettir; Bir isim ve sıfatla mevcûd olarak. Mevcûd olan sensin. Vâcibül Vücûd olan ise Zât-ı Hakk. Kâmil bir mümini de Muhammedî suret olarak bilirsen, kime nasıl davranılması gerektiğini de bilmiş olursun. Zîrâ her biri O'nun (s.a.v.) nûrundan bir nûrla varlık almıştır. Basireti açık olan hem sureti hem de nûru görür. Kimki sırra şâhid olur, şâhid olduğu hakikat kendi zâtı olur. Şu halde kimi anacaksan, onu hayırla an. İster o boşandığın bir eş, kaybettiğin bir sevdiğin, ya da zulmüne uğradığın bir yakının olsun. Her birinin hayatındaki

yerinin ilâhi takdirat neticesinde gerçekleştiğini unutma. Kemâlat programlarında takdir edilmiş olan ilâhi hükmü değiştirmeye kimin gücü yetmiş ki, nefsinin bir hükmü olsun! Allah'ın hükmüne razı olan huzura bulur. İtiraz, bilki nefsinden gelir. Dünyanın yede ettiği mânâyı göremeyen insan, âhiretin anlamında da idrâk edemez; "Bu dünyada kör, âhirette de kördür, üstelik öyle yolunu şaşırmıştır." (Isra 17/72) Zira kendi varlığının sırlarından habersizdir. Birey, kendim diye tanımladığı dünyevi kişiliğinden soyunmadıkça taşıdığı ağır yükten kurtulamaz. Bilki, kimin gönlü ki, Hakkın tecellîgâhıdır; suret-i Hakk odur. Kimin nefsi ki, hased içindedir, suret-i şeytan olur; "Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür" (Isra 17/27) Şikâyet şükre dönüşmeden hidâyet kapısı açılmaz. kibir tevazuya dönüşmeden fazilet kapısı açılmaz. Amel ihlâsa dönüşmeden hikmet kapısı açılmaz. Tarikatın aşk olmadan vuslat kapısı açılmaz. Öte yandan izâfî benlik, her hâl ve imkanı gâni varlığının bekâsı için kullanır. Çaresiz kalınca kendini aklamaya çalışır. Bütün çabası vazgeçemediği dünya zevkleri ve beşeri ihtiraslar içindir. Ey aziz! izâfî benliğin yokluğunda mevcudiyetindeki hikmeti anla! Senin yokluğunda Varlığı gör! O ki namazda iki'liğin ortadan kalkması için secdeyi sana, yüceliği Zâtına tahsis etti, daimi namazdan maksadında, aldığın her nefesin Ona ait olduğunu hatırlattı, o halde zikir her an O'nun vechine dönmek olur; "Nerede olursanız olunuz, yüzünüzü O'nun vechine döndürün" (Bakara 2/144), "Bâki kalan Rabbinin vechidir" (Rahman 55/27) âyetleri bu hakikati vurgular.

Her meyve kendi dalında olgunlaşır. Her dal ağacın gövdesinde olduğu müddetçe meyve verir. Ağaçtan koparılan dal hebâ olur. Ruhaniyetin özünden uzaklaşan insan için hayat hüsran olur. Âdem'in (a.s.) zürriyetini taşıyan Nuh (a.s)'un gemisi misâli, tevhid ilminin sırrını, mârifetullah deryasında taşıyan insan-ı kâmiller bilir; "Rabbimizin lütfunu arayanız diye deryada gemileri yüzdüren odur" (Isra 17/66) Bir kul ki varlık gemisinin hâdisi Cenab-ı Hakk'tır ona, Ondan gayri kaptan ne lâzım olur!

Ey dost! Hakikat namazın hacc-ı ekber ruhaniyetinde olsun. Zihnini dünyadan, gönlünü ukbâdan arındırırsan, ruhunu Rabbının huzurunda bulursun. Mânevî secdedeki hikmet de budur. Varlıkta ikiliği yaşayan fânî benlikten. Can öze erdimi, rehimlerdeki ikilik olan izâfî benlik sükût eder. İkiliğin yokluğunda varlığın tekliğine şâhid olur insan; Hem iç, hem de dış âlemde. Tevhid nûru gönülde belirdimi, bâtıl zail olur. Rabbının ismiyle sıfatı her yönde zâhir olur. Gönül gözün Hakkın vechine dönünce, Allah'ın azameti önünde kıyamın rükû, rükûn secde olur. Kayyumiyet, Zâtı ile Allah'a aittir; "Hayydır, Kayyum'dur O" (Bekara 2/255) O zaman kulluğunu öyle bir aşk ile yaşarsın ki, kimliğin sâkit olur. Varlığa saçan esmâül hüsnadan yansıyan nûr ruha mâkem olur; "Semâlarda ve arzda en yüce misaller O'nundur. Azîzdir, Hakîmdir O" (Rum 30/27) yüce ayeti âşikâr olur. Tecellisindeki en yüce misâller O'ndendir ancak Mukaddes Zâtı yönünden "O'nun benzeri bir şey de yoktur" (Şûrâ 42/11) Zira Zât-ı Hakk, her idrâk ve takdirin ötesinde Azîzdir. Arzdaki halifesi olan insan ise Allah ile azîzdir. Hikmet sıfatına mazhar olan kullarının gönlünden ve dilinden, herkesin anlayacağı ilim ve hâl ile bildiren Hakîm O'dur. Arzdaki ayetlerinden olan toprak unsuru, mânâ yönüyle ediyenliğin misâlidir. Toprağın fıtratındaki kabiliyet, ekileni kabullenmek suretiyle sahibine teslimiyettir. Cenab-ı Hakkın aynı sıfatın özellikleriyle insanı "topraktan yaratması Onun delillerindendir" (Rum 30/20) Rabbının inâyetine mazhar olan insan toprak misâli Hakka teslim olur. Ekilen hidâyet tohumlarını kabullenerek mutmain olur. Hakikat ehli bilir ki, şikayet eden her "kim (teslimiyetten) islamdan başka bir yol ararsa, bu geçersiz olacaktır" (Âl-i İmrân 3/85) Nitekim kendi nefislerine "zulmedenlere Allah hidâyet etmez" (3/86) Şöyle gerçek, taklidi iman sahiplerinin çoğu, fânî benliklerine varlık vehmederek nefislerine zulmederler, "onların çoğu Allah'a ancak ortak koşarak iman ederler" (Yusuf 10/106) Nitekim

ayeti kerîme inkâr edenlerin değil, inân edenlerin şirkine işaret etmektedir. Tevhid ehli ise, İbrahim'in (a.s.) teslimiyetini İslama yüce bir misâl olarak kabulleniri; "Hanîf olarak İbrahim'in itikadına tâbi olun. O şirk koşanlardan değildi" (3/85) Asıl vebâl onlarındırki, "kendilerine hakikat gösterildikten sonra (gerçeğe) tanık oldukları halde, manaları Allah yolundaki (hakikatten) alıkoyanlar" (3/99) ve Allah'ın dîrini kendi inhisarlarında olduğuna inananlar "şayet şirk koşarsanız bütün amelleriniz boşa gidecek mutlaka hüsrana uğrayanlardan olacaksınız" (Zümer 39/65) İkrarını kendilerine almazlar. Zât-ı Hakkın yüceliğine ve izzetine şeni benliklerinin iddialarını ortak koşma şaşkınlığına düşerler. Oysa bunlar sahiplenme telaşına düştükleri "Allah'ı hakkıyla tanıyamadılar. Şirk koşanların koştuklarından yüce ve münezzehtir O" (Zümer 39/67) Şu halde ey aziz! Ne ilminle, ne amelinle, ne de hangi bir ölçü ve kıyaslamayla nefsini hiç bir Allah'ın kulundan üstün görme. Kimin Ona daha yakın ve hayırlı olduğunu Rabbin bilir. Rabbının kudsiyetine ve kayyumiyetine kendini ortak koşma. Tevazû ve muhtaçlık nefsinin, başolma sevdası ve üstünlük hevâsı benlik perdelerine sarılanların olsun. Sıddık kul âhireti dünyadayken yaşar zîrâ "onu dünyada üstünlük isteyene veririz" (kasas 28/83) yüce ayetince nasiblenir. Ey dost! Bir şeyler onaracaksan, kırıp, yıkmadan yap. Kime ne vereceksen, göstermeden ver. Hazmedemiyeceği hiç bir mânâyı kimseye yükleme. Şunu da unutmaki, hakikat bütünüyle açığa çıkmış olsa, dualite sahnesi sahipsiz kalır. O zaman halkın şeriat namazındaki hali nice olur! Nefsin Fenâsını tadmayanın hakikat namazı tutarsız olur. Bilki, kendi kulluğu ile meşgul insan, kimsenin inancına karışmaz. Kendi hakikatine bulan insan, başkalarında noksanlık aramaz. İnsanları söz oyunu ile inandırmak mümkün olsaydı, hakikati hâl ile yaşayanla, laf ile oynaşan arasında ne fark kalırdı!

Ey dost! Rabbim seni hizmet edenlerden eylesin, hizmet bekleyenlerden değil! Muhabbet edenlerden eylesin, aşk bekleyenlerden değil! İbâdet edenlerden eylesin, hürmet bekleyenlerden değil! Bilki kim ne görürse kendi basiretine göre idrâk etmiş olur. Kimde ne bilirse kendi ilmine göre bilip tanımış olur. Görülenen ve bilinenin hakikatına göre değil! Kim ne söylerse, kendinde olanı dile getirir. Kalbinde fesad barındıran onu dile getirir. Nefsinde ateş saklayan öfkesini, muhabbet taşıyan sevgisini dile getirir. Gönlüne hidâyet tohumu ekilmiş olanda, Rabbinin nimetini dile getirir; "Rabbinin nimetini bildir" (Duha 93/11) yüce ayeti mânenen delilidir. Nitekim bütün eşyalar nûr ile dir. Bütün kapanışlar zulmet ile dir. Gönül sahibi odur ki, nûrda ve zulmette, neşede ve kederde Rabbiyle beraberdir. Gönül aynası ikilik buğusundan arınmadan aynadaki suretin hakikatını göremez. Aynadan zâtına bakanın Hakk, suretin halk olduğunu idrâk edenler bilir; "Muhakkak ki Rabbı Basîr idi" (İnşikak 84/15) yüce ayeti ayn'el yakîn ehlinin delilidir.

Ey aziz! Dava ehli iddialarının doğruluğunu kabul ettirmekle öylesine meşguldür ki Rabbına ayıracağı vakti yoktur. Mânâ ehli ise hakikatlerden yansıyan feyzlerdeki nasibini aramakla doludur. O ki kuran ehlidir, ayetlerdeki melekuti sırları Rabbının ihsanı kadar keşfetmenin huzuruyla doludur. Rabbının "Tur Sîn"deki kudsî tecellisinin insanlarına, isim ve fiilleriyle zuhurundaki hikmetine "incir ve zeytine," Onun sıfatlarıyla tahakkuk ederek güvenilir kılınmış kâmilin varlığı "emin beldeye", ulvî mânâların rahmında doğrultulmuş olarak "insanı en güzel surette yarattık" sırrına, sırra sadık olmak ahdiyle, Rabba hilâfetin sorumluluğu ve bilincinde olarak sufli âlemdeki aşağılıkların aşağısına" nefsiyle yüzleşmeye gönderildiğini idrâk eder. (95/1,2,3,4) İdrakin nûr ile genişlediğine, kâmil insanın Allah'ın nûruyla varlığı müşahede ettiği hakkalyakîn

tadır. Zîrâ mârifetullaha mazhar kul Allahın bildirmesiyle bilir, duyurmasıyla duyar. Zîrâ herşeyin hakikatini hakkıyla bilip, görendir. Kendi görüşüyle bakan insan yanılır. Çünkü fânî benliğin bakışında sınırlılık ve zulmet vardır; İlâhi tecelliyi idraktan yana acz vardır. Bu durumda kula düşen sağlam kulpa, Kur'an ve sünnete sarılmak, ahde sâdık kalmaktır; "verdiğiniz sözü yerine getirin ki Bende size olan sözümü yerine getireyim" (2/40) yüce ayetini hatırdan çıkarmamaktır. Beşerî sureti, sağlarını, rahmânî suretin hakikatine uygunlu hâle getirenler için kesintisiz huzur vardır; "Ancak iman edip, sâlih ameller işleyenler için kesintisiz bir karşılık vardır" (35/6, 84/23) Fıtratdaki sırrın odurki, her ferd kendi reddiyeleriyle yüzleşir. Kim ki belânın içindeki hikmeti görür, zahmet rahmete dönüşür. Allahın rahmetine delil odurki Cenab-ı Hakk kullarının çiğli şirkini reddetmeyerek, onları mümin olarak kabul etmiştir; "Onların çoğu ortak koşarak iman ederler" (Yusuf 12/106) ayetindeki delilde çiğli şirk ehlini de mümin olarak hoşgörür. Zîrâ iman, görmediğine inanmakda, takdîdi imanda imanın bir mertebesidir. İmanın tahkiki ise Allah Teâlânın inâyeti ve lutfuyla gerçekleşir. Allah dilediğine ilmel yakîn hidâyet eder. İhsan mertebesinde yakîn hibe eyler. Dilediğine aynel yakîn inâyet eder. "Onun dilediğinden başkalarımız" (2/255) imanın hakikatini hakkal yakîn tahkik edemez; "Onun ilminden hiç bir şeyi tam olarak bilemez" Ey dost! Ruha hitâb eden herşey zikirdir, Rabbının nimeti ve bîgâyetsiz rahmetidir. İster o sâlih bir hizmet şeklinde olsun, ister bir müzikden duyulan ladînî bir titreşim olsun, isterse baharın gelişi müşâhi, sesleri sözle ifâde olmayan mânevî bir açılım olsun, hepsi de Cenab-ı Hakkın mülkündeki tecelli sanatının ayetleridir. Zâhirdeki ayetler şehâdet âleminde teşbih ile, bâtındaki ayetler Zâtındaki kudsiyetin tenzihi ilediir. Zîrâ "Allah âlemlerden ganîdir" (Âl-i İmrân 3/97)

Ey dost! Gözün kalbinde kalan dil sahibinin tevhid zikriyle, tevhid nûruna garkolmuş hakikat ehlinin tevhidi bir değildir. İlkinde nefsin dilinden halk Rabbını birler. Ehli tevhidin dilinden Cenab-ı Hakk Zâtını birler. O ki dünyaya karşı ölüdür, Rabbının bekâsıyla diridir. Yaşayan ölülerin irâdi bir talebi varmıdır? Nefsine varlık veh meden benlik ölmeyi veya olmayı diler. Benlikten eriyenin her murade Hakkın muradında erimiştir. Bilki bir kul efendi olmak istediğin de değil, Rabbı onu efendi olarak gösterdiğinde öyledir; "onu yücelik mevkiine yükseltdiğinde" (Meryem 19/57) öyledir. Nefsinden alçaldığı nisbette ruhen yükselmektedir. Bilki akılgözünün okuyuşu ile gönülgözünün okuyuşu bir değildir. Akılgözü kelimeleri, resimleri ve sayıları okurken, gönülgözü mânâları ve mertebeleri okur. Akılgözü şekle ve sûrete bakarken, gönülgözü sîrete, öze bakar. Akılgözü ancak gördüğünü idrak ederken, gönülgözü görülmeyen âlemden feyzalır. Akılgözü zihni kullandığından düşüncenin erişemeyeceği şeyden çekinir. Gönülgözündeki basiret, yaşanılan herşeyden ibret almasıdır. Akılgözü belirli yönlerden görebilirken, gönülgözü yönsüz görür, kulaksız işitir, harfsiz okur. Akılgözü nefsiyle okurken gönülgözü Rabbıyla okur. Akla yaslanenler kendilerine güvenirlerken, gönle yönelenler Rablerine tevekkül ederler. Akıl ancak îmân ile birlikteliğinde doğruyu bulur. İmân ise zihinde değil, gönüldedir; sözde değil, özdedir. Biri bir gönlün mânâları okuyamamasının nedeni gönlündeki eğrilikdir; gönlün Hakkın gayrına, dünyaya ve hevasına yönelmiş olmasıdır. Oysa mesivâdan arındırılmış "îmân eden erkeklerle, îmân eden kadınları nûrları önlerinde ve sağlarında koştuğunu görürsün" (Hadid 57/12) îmân ise yakîn nûruyla yükselip, kuvvet bulur; Akıl ile bilgiye yönelir. İmânın dereceleri yakîn nûrunun mertebesine göredir; "Allah îmân edenleri ve kendilerine ilim verilenleri dereceler itibâriyle yükseltir" (Mücadele 58/11) Nitekim ilmel, ayn'el ve hakk'el yakîn tahkikî îmândaki derecelerdir. Cenab-ı Hakk Râfi' ismiyle "dereceleri yükselten arşın sahibidir"

(Mü'min 40/15) Rabbe teslim gönülki Hakkın arşıdır, yükseliş izim ne, fiilden sıfata, sıfatdan Zatadır; kendindeki kemalatadan öyleki özbenlikte tecelli eden Zatdan Zatadır; "Şüphesiz dönüş Rabbindir" (Alak 96/8) şu halde görünüşe bakarak hiç kimsenin hakikati hakkında kesin bir hükme varılamaz "Allah hüküm verenlerin en üstünü değilmidir!" (Tin 95/8) İlim dereceleri, şeriat ilminde bilgiyle, tarikat ilminde amel ile hakikat ilminde keşif ile gerçekleşir. Mülk âleminin mazharı olan dünyada ilim ve din, yol ve usûlle ilgili bilgilerin elde edilmesi çabaya bağlıdır. Nasılki dna molekülünü inceleyen bir bilim adamı, galaksideki yıldız kadar atom bulunduğunu keşfederek bedenindeki hikmete şahid olmakla evrenin sırlarına yönelmektedir. Keza kendi varlığındaki isim ve sıfatların hakikatini araştıran insan da, nefsinde Rabbini bilip tanımış olur. Melekût âlemi ise ruhaniyete açılan kapı olması nedeniyle ilâhi lütfa bağlı fetih, müşahede ve keşiflerin gerçekleştiği bir mengilidir. Mülk âleminde beşeri suretin zaafları, idrâklerdeki tahdit ve kayıtlar nedeniyle yükselişin sınırları vardır. Zihin, tanımlayabileceği pekçok iddianın da yanılmıştır. Buna mukabil ilâhi sûrete mazhar olan ruh için âlem-i melekût âlem-i ceberûte açılan kapıdır. İlâhi sıfatlar nimetine kavuşan kul, ilâhi takdir ölçüsünde ceberûtdan nasibini almıştır. Hakkın kuluna tecellisi mertebelerdeki yükseliş ve fetih derecelerine göredir; gönlün safiyetine, okuyarın kabiliyetine, ilâhi iradeye göredir. Her yakîn sahibi Rabbının okutmasıyla okur. Bazen şâhid olunan olaylarla, bazen rüyalarla, kimi zaman ibadet hâlinde, kimi zaman ölüt içinde, bazende hiç beklenmedik hâl ve an içindedir. İlâhi rahmetin niteliği değişmez velâkin, her devrin idrâkına göre takdim ve misâller değişebilir. Her mevsimde açan çiçeklerin çeşitliliği gibi, mânâ ve sırların dile gelişindeki renklilik, kimileri için hayrete vesile olabilir. Vahdet sırrına âşinâ olanlar için ise gönüldeki varlığın aslı birdir zira "Rabbının adıyla oku" tan birdir (Alak 96/1) İlâhi rahmet kapısı açıldımı onu kimse kapatamaz. Kapandığında ise kimse açamaz. Gönülki, kâtibi olarak Hakkın kalemidir, "kalemle öğreten Rabbın en büyük kerem sahibidir". (Alak 96/3,4)

Ey dost! Gözünde O'nun cemâli olsun ki, gördüğün herşeyde güzelliğe şâhid olasın; gönlünde O'nun celâli olsun ki, O'nun gayrı hiç birşey sende barınmasın. Hakkın varlığına delil arayan insan, kendi nefsinin cahilidir. Rabbinin Kerîm olması ise, O'na yönelen kullarını lâyık olduğu özlerine kavuşturmasıdır. Fânî benlik, bir surette kayıt altında olduğu içindir ki darlıktadır. Kendinden kurtulduğunda hürriyetin genişliğine kavuşur. Bu zevke erenler, mânânın idrâk ile değil, hâl ve irfan ile tadıldığını yaşayanlar bilir. Nitekim Hakk Teâlâ kullarından "dilediğine kendi hakikatiyle buluşmak üzere, uyarmak için emrinden ruhu indirir" (Mü'min 40/15); Mârifetullah nûruna mazhar kalbin sıhhatli olması, Zât-ı Hakkın gayrından arınması demektir. Gönül sağlıklı olunca, niyetlerde, fiillerde sıhhatli ve doğru olur. Doğruluktan kasıt her işin Allah için olmasıdır, izâfî benlik için değil! Kalbdeki sihhat alametlerinden biri de, yersiz düşünce ve hükümden ve fânî benliğin etkenlik iddiasından temizlenmiş olmasıdır. Kezâ suizan ve çirkin söz kalbi hasta eder. Allah için olan herşey Allah'a yükselir; "Güzel söz Allah'a yükselir" (Fâtır 35/10); "O'na ancak takvanız ulaşır" (Hac 22/37) Yükselten ve alçaltan O'dur. Maddi veya mânevî yönden olsun her kim bir hayra ve güzelliğe mazhar olmuşsa o, Hakkın ihsânındandır, isterse halkın elinden gelmiş olsun. Zîrâ, hâkim güç ve kuvvet ancak Allah'adır.

Ey dost! Hakikat bilgisi zaman içinde değişmez. Evveldeki bilgi ne ise âhirdeki bilgi de odur. Zîrâ "Allah'ın katında söz değişmez" (Kaf 50/29) Buna mukabil halkın nezdindeki bilgi değişime uğrar. Yeni keşiflerle bilim adamlarının bilgisinin ve dini yorumlayan din adamlarının bilgisinin mezhepler açısından değişip, farklılaştığı özlerin malumudur. Din ve mezheb savaşları günümüzde de canlı bir örnektir. İlmini Allah'tan alanların bilgisinde ise hiç bir farklılık yoktur zîrâ hakikat bilgisi tevhid nûrunun ışığında kur'an ve sünnetle sâbittir; kişisel yorum ve tefsir ile değil! Bireyin kendi gayreti ile elde edemiyeceği bir bilginin gönülde belirmesinden, ki emir âleminden inen bir nurdadır, daha ikna edici bir yöntem

yoktur. Çünkü delilin kendisi şüphedir. Nitekim taklidi iman temsilcilerinin yorumu halk âleminin yıldızlarıyla, tahkiki iman ehlinin hakikat bilgisi emr âleminin güneşiyledir. Tecellideki yüceliği nasibinin dar kalıplarına sığdırma telaşında olanlar, benliklerini zorlayarak, hadlerini aşmış olanlardır; "Ey nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım" (Zümer 39/53) ayeti kerimesi, taşıyamayacakları sorumluluğu yüklenerek nefislerine zulmedenleri ikâz eder. Bilip, bilmedikleri her konuda otorite olma iddiasında ısrar edenler, hatada ısrarın günah mahiyetinde olduğunu bilmezlermi? Kusur ve hatada ısrar, günahın kulun varlığını sarması demektir; "Günahı onu sarıp sarmalarsa bu kimse cehennemliktir", (Bakara 2/81) Bunca mükâbir hata etmiş olsa da, tevbe eden ve nedamet duyanlar için "Allahın rahmetinden ümit kesmeyin, Allah bütün günahları bağışlar" (Zümer 39/53) müjdesi vardır. Belki hayırlı ve faydalı bilgiden faydasız olana dönmek hakkdan bâtıla dönmek gibidir; "Size verilmiş hayırlı ve değerli olanı, değersiz olanla değiştirmekmi istiyorsunuz?" (Bakara 2/61) yüce ayeti fâni benliğin saplantılarına ve dar görüşlülüğüne dikkatleri çeker. İzafi benlik ebedi olana değil, günübirlik keyif verici alışkanlıklarına seçer. Belki varlıktaki her suret, suret-i Hakk değildir. kimi suret vardır insana benzer velâkin insan değildir. kimi taş vardır velâkin ruhsuz cemad değildir; "Bazı taşlar vardır içinden ırmaklar akar. Bazısı vardır, (mu habbetullahtan ötürü) çatlarda ondan (hakikat) suyu fışkırır. Öylesi de vardır ki Allahın haşyetinden düşüp, yuvarlanır" (Bakara 2/74); Secdeye varır. İçindeki cevher saçılıp, aşıkları cezbeden kehribar olur. Hakk dilerse o taş herşeyden daha değerli olup kabe duvarında en çok dokunulup, öpülen bir cevher olur. kimi taşlarda vardır ki cehennem yakıtıdır; "Yakıtı insan ve taş olan ateşten sakının" (Bakara 2/24, Tahrim 66/6) Ey Aziz! Her ilâhi sıfat nurdan bir güneştir. Allahın emirlerine uyup, Resûlullahın sünnetine sarılanlara güneştir. İlâhi suret olan kâmil insanın ruhundaki nûr gündüz gibidir. Beşeri sureti ise onu örtüp saklayan gece gibidir; "Geceyle gündüzü birer işaret olarak halk ettik" (Isra 17/12) yüce ayetindeki hikmet gibi

Ey dost! Mâdemki Zât-ı Hakk kalbleri hâlden hâle döndürmektedir, o halde kula yakışan şey kendine farklı bir hâl aramamaktır. Rabbın kulunu tuttuğu hâlden ayrılmamaktır. Aksi takdirde O'nun muradına karşı nefsanî bir tercihte bulunulmuş olur; "Şiddetimizi (nefislerinde) hissettiklerinde derhal oradan kaçıyorlardı" (Enbiya 21/12) yüce ayeti bu sırra dikkatleri çeker. Kaldıki, Allah'tan başka kaçılacak bir hâl ve mahalde yoktur. Kullarını çeşitli hâl ve hâdiselerle, karşılarına çıkardığı zıt mânâ ve karaktere bürünmüş suretlerle sınayan Rabba rızâ, her hâli hoşnudlukla karşılamaktır; kimseyi küçümseyip dışlamadan, kimsenin kahrını dilemeden! Mâlumdur ki insan en yakınlarıyla sınanır. Onlarla kulunu sınayan O'dur. Zîrâ, dualitedeki her sûretin özünde Hakkın esmâsı vardır. Hakkın ilâhî takdirine rıza gösteren insan, nefsinin azâbından kurtulur; Nefsinden azâd olan can, Zât-ı Hakka mazhar olur. Öyleki, nereye yönelse Hakkın vechini gördüğünden, vahdet bilincinde kesret görüntüsü kaybolur. Zuhurdaki esmâyı görmek tecelliye şâhid olmaktır. Gören, başgözüdeğil gönül gözüdür. Hâlin zevkine ermek bazen gönül, bazen sırr gözüyledir. Kul, zevkine vardığı hakikat nûruyla huzuru bulur. Bu nedenledir ki, hakikat ilmine huzur ilmi de denilmiştir. Şu da mâlumdur ki, görmenin sonu yoktur zîrâ, tecelliye bir son yoktur; "O, her an yeni bir yaratışta (görünüştedir)" (Rahman 55/29) Nitekim, her ilâhî ismin bir vechi vardır ki halk, Hakkın tecelli ettiği o ismin vechine yönelir. Hâdî isminin vechine bakıp, yönelen hidâyeti bulup, azîz olur; "İzzet Allah'ın, Resûlünün ve müminlerindir" (Münafikûn 63/8) ayeti kerimesince nasibini bulur. Benliklerini herkese tercih edercesine, karşısındakileri küçük gören "ikiyüzlüler bunu idrâk edemezler" (63/8) Okusalarda, gözlerindeki nefsanî çapak nedeniyle anlamazlar ki, "herkesin vechini çevirdiği bir yön vardır" (Bakara 2/148) Bu yön, hakikate yönelik olabileceği gibi, "büyüklük taslayarak (hakikatten) uzaklaştıklarını gördüğün" (63/5), nefsin kibrine dönük bir illüzyonda olabilir. Seçimlerindeki yönelişler nedeniyle "zerre kadar hayır yapan, yaptığı amelin karşılığını, zerre kadar şer işleyen de onun karşılığını görür" (Zilzal 99/7,8) Şöyleki, Hakk Teâlânın bir fiili yaratıyor olması, onda rızasının bulunduğu

anlamına gelmez. Allah Teâlânın hayırda rızası, şerde ise izni vardır. Allahın rızasının bulunduğu fiil O'nun dilemesiyle, şerdeki fiile izin vermesi, kötülüğü tercih edenin nefsinin çirkinliğiyle başbaşa bırakması şeklindedir. Her hâlükârda, her iki fiilin de yürütücüsü O'dur; "Hayırdan ne gelirse Allahtandır, şerden ne gelirse o da nefsindendir" (Nisa 4/79) yüce âyeti bu hakikati açıklar. Nitekim, Hâdî sıfatının karşıtı olan Mudill ismin vechini ısrarla talep edenleri de, "Allah, kim yoldan saparsa, onları dalâlete götürüp saptırır. Onlar hüsrâne uğrayanlardır" (A'raf 7/178) âyetiyle bildirmiştir. Allahın saptırması, sapmakta ısrar edene izin vermesiyle olur, dilemesiyle değil! Kullarından kimin neyi dileyip, neye yöneleceğini Zât-ı Hakk, ezeldeki ilmi ilâhisindeki takdiriyle bilir; hangi esmâyla zuhur edileceğini bildiği gibi. Zirâ, esmâsıyla zuhur eden O'dur. İdrâklerin algılayamadığı, fehimlerin ve sözün şükût ettiği kader sırrında buradadır. Hakkın huzurunda olanların sesleri kesilir; her fâsid düşünce, her yersiz iddiadan arınarak, cebrût nûrunun sırrıyla abdest alınırki, Hakkın haremine varlıksız girilsin. Öte yandan, her surette zuhur edenin, Hakkın vechindeki bir esmâ olduğunun bilinmesine rağmen, kendi tercihindeki ısrarı, nefsinden vazgeçemediğinin işaretidir. Nasılki, vücûddaki şeker yanmaya hazır olduğunda, daha çok şeker yemek ihtiyacı duyulur, izafî benlikde bir gölge olan kimliğinden erimeye ramak kalındığında feryadı basar. Zirâ ilizyon âleminin suretlerine ve özellikle kendi hayaline aşıktır âdemoğlu!

Ey dost! Gönül, mânâ âleminin kuşu, ruh ise turna misâli melekût âleminin kuşudur; lahutî âlemden gelen nûrani feyzi gönle ulaştırır, rabbanî ilham olarak. O ki, başkalarına nefsine tercih eder, turna kuşu odur. O gönülki ne ekilse orada güller biter o, Allaha aittir. O ki, beşerî sıfatların zulmetinden arınarak, ilâhi sıfatlar nûruna boyanmıştır, Meryem(r.a) misâli gönül mâbedindeki hurmanın "meyvesi dâimidir" (Ra'd 13/35) Takvâ sahibinin vechi, Hakkın kerîm vechine bakar. Rabbın tecelli ettiği kalb gönül cennetine dahil olur. Orada ruhu besleyen "yemişler vardır, ne tükenir, ne engelleni" (Vakıa 56/32)

Ey dost! "Yâ Sîn" (36/1) hitabı, Hakkın nezdinde bilgi formunda saklı duran suretlerin, sübût âleminden vücûd âlemine, bâtından zâhire intikâlidir. İlâhi sırra mazhar Âdemin, mânâ ve madde boyutuyla misâl âleminde belirmesidir. Hitâb, ruhlar âlemine yapıldığı içindeki Yâ, Sîn harfleri melekût âleminden olup, şeyiyet öncesi insanın hakikatidir. Kâmil insan, hikmetle hilâfet etmesinden ötürü sözlü kitâb ve yaşayan kur'andır. Sîretindeki nûrla, Hakkın zuhurdaki yüce ayetidir. Zâhir olduğu varlık mertebelerinde ayetlerin "mânâ ve sırlarına açıklık getirmesiyle Tâ Sîn'dir" (Neml 27/1) kendi hakikatlerinden "gaflet (uykusu) içinde kalmış toplumu uyarmak için" (Yâsîn 36/6) ve sırrı hatırlatmak üzere mevcûddur. İlâhi sıfatların nûruyla Azîz ve Hakîm'in tecellisinde, maddi veya mânevi "bir karşılık beklemeden hakikat üzerinedir" (Yâsîn 36/21) Bırakı ücreti halk âleminden olan hiç bir şeyin değeri, hakikat âleminden gelen peygibi değildir; "Allahın verdiği sizin verdiğinizden daha hayırlıdır" (Neml 27/36) Lahuti âlemden ilâhi bahşiş olarak geldiği içindeki sırrı "haşyet ile zevk edinen" (Tâhâ 20/3) ve beşerdeki yaradılışıyla, ruhundaki "yüceliği" cemeden varlık olması itibariyle "Tâ Hâ"dır (Taha 20/1) Bâtındaki mânâ ve sırların zâhire intikâli, hayatın safhalarındaki hâdiselerle "peyderpeydir" (Taha 20/4) Allahın inâyetine ve hidâyetine açılanlar için indirilmiş nûrdur; İstidadında asla özlem ve sırra dâvet vardır; O, sırrda (sırrın sırrı) ahfayı da bilir" (Taha 20/7) Bu sırra ve hikmete ulaşacakın her perde, halkın kabiliyeti oranında ilâhi isim ve sıfatlar nûrundan bahşişte bulunulur; "Rahmandan haşyet duyan" (Yâsîn 36/11) canlar hakikate uyanırlar. Fıtratında olmayanı bir şeylere zorlamak ve hele bunu ücreti karşılığı yapmak ona zulmetmektir. "Biz zâlim değiliz" (Şuarâ 26/209) Hakîm Allah kullarına zulmetmez "Herşeyin melekûtu elinde olana (şeyiyet öncesi hakikatine) O'na rücû ettirir" (Yâsîn 36/83) Başladığı yere dönmeyen yoktur. Zira "O, her an yeni bir oluşta" (55/29), "O'na rücû ettirileceksiniz" (Yâsîn 36/22) yüce ayetleri bu salt gerçeği bildirir. Dönüş geldiği

mertebeyedir. Her tren kalktığı istasyona geri döner. Her bilgi doğduğu kaynaktan beslenir. Zâhirdeki varlığın bâtını nurdur. Gönül gözü ismetullah nuruyla yıkanıp, Allah'tan gayri herşeyden arındığında sırrı görür; "Rabbi onu seçip arındırdı. Tevbesini kabul edip, doğruya eriştirdi" (Tâ Hâ 20/122) yüce ayetiyle Tevvab arındırılmış, kul Tâhir olur. Hâdî hidâyet ettimi aşkına bulur; Tâ Hâ Zuhurdaki en mümtaz varlık olur. O halde ey dost! Rabbının sana verdiği değeri sen de kendine verirsen, varlık amacına sadık kalarak yaşanan derinlik kazanır. Hayatın, fânî kimliğine değil, Suret-i Hakk olarak Allaha ait olur. Gören gözün neyine ait olduğunu düşünüyorsan, herşey beşer gözün göründüğü âlemle sınırlı kalacaktır. Sensiz, senden görenin Basîr sıfatıyla zâtında tecelli eden Varlık olduğunu teslim ediyorsan O, sana idrak edemediklerini de gösterecektir" Kesinlikle aynel yakîn göreceksiniz" (Tekasür 102/7); "Ben sizinle beraberim (kulumdan) işitir görürüm" (Tâ Hâ) ayetleri bu hakikati açıklar. Keza, senden zuhur eden sevginin kendine ait olduğunu zannediyorsan, sevdiklerin hayalindeki bir suret olarak kalacaktır. Sensiz, senden sevenin Vedûd sıfatıyla zâtında tecelli eden Varlık olduğunu teslim ediyorsan O, sevginin sonsuz ve sınırsızlığına seni şâhid kılacaktır. Zîrâ, seven ve sevilen kendisidir; "Rabbım Rahîmdir Vedûddur" (Hûd 11/90) Nitekim veren ve alan kendisi olduğu içindirki fakire verilen Hakkın eline düşer.

Ey göz! İlim arttıkça acz artar. İnâyet arttıkça Allaha hamd artar. Hamdın lâyıkıyla ancak Zât-ı Hakka ait olduğu gerçeği anlaşılır. "Sen kendini övdüğün gibisin" sırrı açıklanır; "De ki; Hamd Allaha aittir" (Neml 27/59) Evreni inceledikçe keşfe bir son bulunmadığını keşfedenler, bilgi arttıkça, bilmenin sonsuzluğuna şâhid olurlar. O'nu tanıdıkça, Allahı bilmediğini bilmenin en doğru bilgi olduğunun idrak edilmesi gibi.

Hakikati arayanların aradıklarını kendilerinde bulmaları, "elini koynuna sok" (Neml 27/12) İlâhi lütfun işaretidir. Ulvî ve beşerî varlığından ötürü, yüceliği ve aczi kendinde toplayan ve lakin sırrın farkında olmayan insana "mucizelerimiz gözlerinize sergilenince" (Neml 27/13) görmeyen göz onu "sihir" zanneder. Görenler Allaha hamdeder.

Ey dost! Nasıl ki her insan dinlemekten zevk aldığı muzikî öğüsünde ruhundaki titreşimlere şâhid olur; Her Ferdde Allahı kendi ilminin derinliğinde bilir. Yâ Sîn, kur'anî hikmetlerden aldığı feyz ile ve kendi kemâlâtı kadar Allahı bilir. Tâ Sîn, ayetlerin bildirdiği niteliklerle ve kendinden arındığı nisbette Allahı bilir. Tâhâ, Allahı Allahla bilir. Kerim kitabı yüklenmiş olması, ona ağırlık vermesi için değildir; "Biz, Kur'anı güçlük çekesin diye değil, Allahtan haşyet edenlere, hatırlatıcı bir uyarı olsun diye indirdik" (Tâhâ 20/2,3) Nübüvveti ancak O'nun nebisi yüklenir. Zîrâ Resûl-ullah yoğrayan kur'andır. Tıpkı İncili İsa (a.s.)nın, Tevratı Musa (a.s.)nın, Zebura Davud (a.s.)un yüklediği gibi; "Esmâül Hüsnâ Ona aittir" (20/8) Her inanç sahibi, himmetini nübüvvet nurundan aldığı nebiyi takib eder. Mümin Muhammedan, Habibullâhın (s.a.v) nurunu takib eder. İlâhi azametten sakınma duygusu, haşyet taşımayan ve duyduğunun hakikatini kendinde bulup yaşamayan insan, bilginin nefsinde etki yaratmadığı kişidir; "kendileri bunlara (hakikate) yakin duydukları halde zulüm ve üstünlük (iddialarından) ötürü inkâr ettiler" (Neml 27/14) ayet-i celilesinin muhatabıdırlar. Teslimiyetleri Allaha değil, ululuk iddiasındaki kibirli benliklerinedir. Oysa manevi üstünlük, ilâhi hikmet ile dir. Dil sahibi halktan nakleder; gönül sahibi sırrındaki nurdan söyler. Rabbının kendisine ilim bahşettiği insan anka misâli kuşdiliyle, ledünnî hikmetle konuşur. Kim ilmini göstermek için konuşursa o, ilmin değil, ilim onun sahibidir. Hikmeti kendi benliğine bağlamayan eriş; "Hamd Allaha aittir, bizi mümin kulların bir çoğundan (bilgiyle) üstün kıldı" (27/15) sırrınca övgünün Zât-ı Hakka ait olduğunu teslim eder. Dostun dosttan sesleniği güzeldir hoştur. Halkın halktan söyleşisi nahoştur. Haşyet ehli, zihnin aldatmalarına karşı duyarlıdır; "Eğer saparsam nefsimin yanıltmasıyla sapmış olurum. Eğer doğruyu bulursam, Rabbımın vahyettiği (duyurduğu) ilimdir. Şüphesiz O semâdır, karîb'dir." (Sebe' 34/50) ayetinin sırrıyla Rabbına karîbdir; Ehli kurbettir, Ehli muhabbettir. Ne talebi, ne itirazı vardır; Ne adı ne sanı vardır. Her canda onun canıdır. Kıyameti kopttuğundan,

âhireti dünya hayatında yaşar. Hakkın Zâhir, Bâtın, Evvel ve Âhir olması onun için yeterlidir. Gönül cennetinde olduğu içindirki, Hakkı arayanlara "Selamün, sessizlik içinden mürüvvetdir; "Rabbinin (bendeki) beni bağışlamış olduğuna ve (varlık günahından arındırarak) ikrama mazhar olanlardan kılmış olduğuna bilsenize" (Yâsîn 36/26,27) yüce ayetini zikreder. Bilki sırrı duyan gönül ehlinin haşyet ve edebi artar. Zîrâ onlar için "Sur'a nefholunmuştur. Bir bakarsın ki onlar (ğâfil kimliklerinin beşeri sıfatları) kabirlerinden çıkmış, Rablerine koşuyorlar" (Yâsîn 36/51) Eyazığ! Özevrâd olmak üzere, "gönderilmiş olanlara selâm olsun", Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a aittir" (Sâffât 37/181,182). Gayrına değil! O haşyet ehliki "saf saf dizilmiş, (Zât-ı Hakkın gayrını nefsinden) değiştirip, sürmüş, (gizli şirkten arınarak) tecelli'deki uluhiyeti zikredenlere and olsunki, Uluhiyetin sahibi Vâhid'dir" (37/1,2,3,4) Kesret giysileri Onun vahdetini tenezzül eder. Ağacın gövdesi görünümdedir, isimle sıfat misâli, velâkin kökleri gizlidir ruh gibi, âlem-i gayb misâli, Fiillerin derecesi neticeden anlaşılır; Şifâlı ve tedaviden yada zehirli ve acı meyva misâli. Kişinin tohumunda ne varsa, varılacağı makamda orasıdır; "Cennet ehli cennet nimetleriyle meşguldür (36/55) Allah ehlinin sır gözleri Onun cemâlinden gayrına toktur. Tecelli'nin zevkine ermeyenler "Fakat nasıl görebilecekler" (36/66)

Cahilin dili ortadadır velâkin ilmi yoktur; Ârifin ilmi ortadadır velâkin himmeti yoktur. Kâmilin himmeti ortadadır velâkin kendisi yoktur. "Her biri ayrı yörüngede yüzerler" (36/40) Ne güneş ayın peşinden koşar. Ne gece gündüzün önüne eser. Hakkın bekâ ihsân eylediği kulların nefesi, "önünüzdekinden ve arkanızdakinden korunun ki rahmete eresiniz" (36/45) âyetini hatırlatmaktır. Hâlin korunması herşeyi Allah'a terk ilâdır. Hâlini koruyan insan halkla sohbete açlık duymaz. İnsan-ı kâmilin sükutu onun sohbetidir. Hakkla sohbeti ruhunun gıdasıdır. Rabbi dilerse tek bir hecâ'i cümle kitaba bedel eder. Dilerse onu hecâsız okutur. kendi ilmine hayran kalanlar sözü çok uzatır oysa bilmezmiki yolu kesen haramî fuzulî sözlüdür. kitaba vâris kulların edebi sükûttur zîra, "Hakkın huzurunda sesler kısılır" Sureti sahilde görünse de, renkler âleminde her renkten arınmış olanın dîreği sahilsiz deryadır. Yüzenler bilir.

Ey dost! "Tâ Sîn", Muhammediyetin "Mîm"iyle buluşturucu "kitab-ı Mübîne" delil olur. (Şuarâ 26/1,2) Kim ki aynı nurdan nasibini alır Tâ Sîn Mîm odur. Hâ nüzûl eyleyip Mîm de tenezzül eyleyince, Hâdî Tâhsin'e suret giydirir. Nûru Muhammedle siretini cemâle büründürür. Tâ Hâdan yanıyan muhabbetle Dîn'e velâyet bildirir; "İşte bunlar kitab-ı Mübin'in alâmetleridir" (kasas 28/2) Tâ Sîn Mîm selâm sıfatıyla kitâba vâris olur; "Salih kullarım varis olur" (Enbiyâ 21/105) yüce ayeti, Lâm'ı velâyetle, Lâm'ı ilimle Hakka susayan canları salaha erdirir. Nefsi emmare "Firavun ise, beşerî sıfatları arkasına katarak hakikate vâris kulları âciz bırakmak için bozgunculuk yapar" (kasas 28/3) O ki, "iman eden toplum için" (28/3) onu sadra hikmetle nakşeder, gönüllerdeki beytullahı tavaf eder; "Andolsun Zikirden sonra Zebur'da da yazdık" (21/105) O'dur zikir, O'dur Hızır. O'dur "vârislerin en hayırlısı" (21/89) Apaçık kitâb Hakkla halka hakikat yolunu gösterir, "aciz kalmışlara lütufta bulunmak ve onları (sırra) vâris kılmak istiyorduk" (kasas 28/5) yüce ayeti Hakkın nimetini bildirir. Zîrâ, kitab-ı Mübin zahmet içindeyle rahmet içindir. Şekle takılıp kalmak için değil, öze varmak içindir. Nefsini bilmeyenin Hakkı nitelendirmesi cahillerin zikridir. Ne hissi ne de fikri, "mesnetsiz nitelemelerinize karşı Rabbımız Rahman müsteanidir" (Enbiya 21/112); salaha erdirdiği kullarını kollayıp, koruyandır. Hakikat ehli ne niteleyendir, ne nitelenendir; "Tarafımızdan kendilerine güzellik (esmâül Hüsnâ nurları) giydirilmiş olanlara gelince, işte bunlar (nefsaniyet ateşinden) uzaklaştırılmışlardır" (21/101) Güneş etken, ay ise edilgendir; nûrunu güneşten alır. Du ve rüzgar etken değirmenler ise edilgendir; faaliyetini suyun akışından, rüzgarın esintisinden alır. Zât-ı Hakk etken, kul edilgendir; mevcûdiyetini mutlak varlıktan alır. Ne zamanki vakte göre mânâ açılanlar ehl-i kibir "Rahmandan yeni bir öğüt gelmiyorki ondan yüz çevirmesinler" (Şuarâ 26/4) ayetine delil olur.

Ey aziz! Avamdır, anlamaz diye kimseyi küçümseme! Kim olursa olsun, gelenin gönül gözü kapalı olsada "yüzünü çevirme. Kim ne bilirki belkide o (nefsinden) temizlenecek" (Abese 80/1,2,3) Sözlerdeki perde gizli şirk bataklığıdır. Hakikat

Seyyidi ile yüzleşeceğinde kim bilir belki de "Zikri duyup ondan yararlanacak" (80/4) Rabbının inayetiyle basireti açılacak; "Şüphesiz Rabbın öyle Aziz ve Rahimdir" (Şuara 26/9) Öteyandan kalblerdeki kalın mühür ise enaniyyet kibridir ki, acziyi idrak etmeyen fıtrat ehli "kendini (Hakktan) müstağni görür", "onun arınmasından sorumlu değilsin" (Abese 80/6, 7) O ki nefsiyet duygusu, sadrdaki muhabbet gönlünden taşar, odur Hakkın seçip Zatına davet ettiği! O'dur duymak isteyen sırrın sırrını! "Semada ve arzda olanlar kimindir?" (En'am 6/12); Mânayı özümseyip yaşayanlarla, şekil ve tarife takılanlar kimlerdir? "Nefsini ziyana uğratanlar işte onlar (hakikate) inanmazlar" (6/12) Parça bucuk bilgilerini kendilerine şahid kılarlar; Her şeyin üstünde, kendi Zatına şahidin Allah olduğunu tanımazlar. Uluhiyetin anlamını, Rubûbiyet sırrının neden gizli olduğunu bilmeyenler, ilmin hakikatinin imandan geldiğini de göremezler. "Evvelkilerin masallarından başka birşey değil" (En'am 6/25) diye "alaya aldıkları şeyin haberi kendilerine yakında gelecektir" (Şuara 26/6) Ey dost! Belki herkes Hakka, Hakkın davet ettiği yol, yön ve akibetten döner. kimi Rahmanî zikir ile, kimi şeytanî hezeyan ile, kimi helâl lokmayla, kimi haramla; Tohumunda ne varsa onunla; "Yakında hangi akibete döndürüleceklerini görecekler" (Şuara 26/227) Şu halde ey aziz, arkamızdan bizi takib etmekte olanları hor ve hakir görmekten, önümüzden gidene edeb ve hürmette kusur işlemekten sakınalım ki, akibeti korunanlardan olalım. Zira hepimizin biletleri daten alınmış, dünya istasyonunda kalkış saatini beklemekteyiz. Kul olarak gelip, kul olarak döneceğimiz akibet trenindeki yerlerimiz çoktan ayrılmış. kiminiz derin uykuda yatakta vagonlarda, kiminiz salih amel kompartımanlarında, kesret peronundan vahdet ülkesine, öze ruhet yolculuğuna çıkıyoruz. Seyahatin rehber kitabı "Rahman ve Rahimden indirilmiş, algılayabilen bir toplum için işaretleri tafsil edilmiş kitabtır" (Fussilet 41/2,3) Arapça olması o toplum için geçerli lisan olduğu içindir. Zira anlamı anlaşılamayan bilgi uygulanır değildir. İlimsiz amel makbul değildir "Âmâ ile gören hiç bir midir?" (En'am 6/56) Sonunu bilen başlangıca geri döner; Nokta, sonsuzluğa rücu eder.

Eydost! Allah Teâlâya imân eden bir kulun değeri, Allaha verdiği değer mertebesindedir. Kendi değerini bilmek isteyen insan takvaya odaklansın. Takvanın ölçüsü ise ilâhi emir ve hükümlerdir. İlâhi emir ve hükümler, devlet ve kurumlar gibi hükmî şahsiyetler için değil, gerçek şahsiyetler içindir. İnsanki hükmî değil, gerçek şahsiyettir, Hakkın emir ve yasaklası onun içindir. Her emir bir hikmete istinâd eder. Hikmet, emrin niteliğini bildirir. Ayrışma ve farklılaşma, hükmün gereği nedeniyledir. Nitekim, müminin inandığı değerlere sahip çıkması, imânın gereğidir. İnandığı gibi yaşamayıp, ittika etmeyen kul, kendi inancına ters düşer. Tıpkı, dua edip de duasından şüphe duyan insan gibi. Oysa kulun değeri, onun duasında gizlidir; "Rabbım sizi hangi değere eriştirsin, duanız olmasa!" (Furkan 25/77) yüce ayeti duadaki sırrı bildirir. Duanın güzelliği, bireyin kulluğunu ikrâr etmesi, duanın özelliği kulun kendindeki değeri izhâr etmesidir. Duadaki dâvet, bazen bir "kötülüğün iyiliğe dönmesi" (25/70) içindir. Bazen bir fiile nedamet duyanın, bir hayra yönelmesi içindir; "kim tevbe edip, sâlih bir amel işlerse" (25/71) Bazen de bir nimet ve muradın gerçekleşmesi içindir; "Rabbım, bize gözaydınlığı olacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvasahiplerine önder kıl" (25/74)
Her nefsanî dilekten arınmış murad, Hakkın kulundan duymayı murad ettiği duadır. Zira, hamd eden kulun duası, Hakka duyduğu hayranlık içindeki kulluğudur; "Deki; Hamd Allaha aittir. Selâm olsun seçkin kıldığı kullarına" (Neml 27/59) kul, neyi dileyip, Rabbını neye davet ettiğine bakarsa, Hakka vermiş olduğu değeri görmüş olur. Nefsinde tecellî eden Rabbının ismine de şâhid olur. Zira, İsim ve sıfatlarıyla, "herşeyi kuşatan Muhît O'dur" (Fussilet 41/54) Zâhir ve Bâtında O'nun ihata edip tecellî eylemediği ve O'nun Zâtının gayrında nefsiyle kaim hiçbir mevcud yoktur. Dua eden kulunu Muhît ismiyle kuşatıp, duanın karşılığını Muhît ismiyle verip, doyuran O'dur. Şu halde dua, kulun Rabbının katındaki değerini, nefsinde tecellî eyleyen ilâhi isimlerle dile getirmesidir. Rabbın tecellî eylediği ilâhi isim, kula kalbinin hâlini bildirir. Buna göre kim

Ey dost! Allahtan sakınmak bilki kendine varlık vermemektir. Hakkın tecellisine şâhidlik o şehâdet mertebesidir ki, nefsinden ölerek Hakkı müşahede eden şâhid Hakkın gayrine görmez olur. Şâhidliği de Hakka terketmek sıddıkların mertebesidir; Nefsinde Hakkın gayrı bir varlık kalmadığında ve kulun varolduğunu zannettiği mecazi varlığı bütünüyle fânî olduğunda, şâhid olarak Cenab-ı Hakk kendi zâtına yeter. Kulun mevcudiyeti Allah için, Allah Teâlâda has kuke için olur; "Allaha tevekkül edene Allah yeter" (Talak 65/3) ayet-i celîlesi bu sırrıdile getirir. Her iş ve her oluşta, zâhirde ve bâtında Hakkın gayrına varlık vehmetmeyen insan Allahtan sakınan aydınlanmış bir kişidir; "Allah sakınanları sever" (Tevbe 9/4,7)

Her canı kendi canı bilip, kulları hakkında suizan beslememek takvadan sayılır. Zirâ, kalbi takvayla dolu kişinin zihninde ve nefsinde olumsuz düşünce ve evham yoktur; "Zanların çoğundan sakının çünkü bazısı günahtır" (Hucurat 49/12). Halk Teâlanın huzurunda izâfî benliğine varlık vermek benlik günahıdır.

Ey özüm! İnsanın kıymeti haşyörüsünden bellidir. Müttakînin kemâlatı her canlıdan sakınmasından bellidir. Gönüllerdeki sınav ise takva itedir; "Allah onların kalblerini takvayla sınava çekmiştir" (Hucurat 49/3) Takvanın yönü). lerde yerleşmesi o abırladır. İnsanların "birbirlerinde ayıplar araması" (49/11), onların henüz izâfî benliklerinden arınmadıklarının delilidir. Kalblerdeki suizanın fiilî şirkin ve kibrin işaretidir. Oysa, "Allahın katında en değerli olanınız en çok muttakî olanınızdır" (Hucurat 49/13) Sakınılması gereken şey, Allahtan gayrı kalbde bulunmaması gereken herşeydir. Kimin "takva sahibi olduğunu Allah bilir". Zirâ, "Allah sinelerdekini hakkıyla bilir" (Âl-i İmran 3/115, 120).

Birinin vazgeçemediğine diğeri tahammül edemiyorsa orada tevhidin ve sakınmanın farkındalığı noksan demektir. Oysa her şeyi zıddıyla kabullenmek rızanın ve kendinden vazgeçmek suretiyle huzura kavuşmanın şartıdır. Kişiyi beklentilerine tutsak kılmaktan kurtaran şey takvadır; "Muhakkak ki, muttakîler için kurtuluş vardır" (Nebe 78/31).

Ey dost! Beşerî sıfatların süflî âleminden, ilâhî sıfatların ulvî âlemine hicret, mânevî fethe mazhar olmak içindir. Gülsuyunda diken, marifetullahta sitem yoktur. İlâhî lütûf, "önce Feth-i karîb (yakınlık) nasîb eyledi" (Fetih 48/27); Nefsin hevasını terkettirip, kalbin ruhuna olan açılımını ihsân eyledi. Nefsine kulluk etmekten kurtulan insan, Allahın kulu olur; "Önceden döndüğü gibi yine (nefsine) dönecek olursa, acıklı bir azabe" mazhar olur. (48/16) Bütün hüviyetlerin kuşatıcı ruhu olan hakikatların hakikatı, sırrda tahakkuk edip. kulun nefsi fetih olunca, ölümle yaşam bir olur; "Feth-i mübîn" (48/1) açıkâr olur. "Nimetin tamamlanması" (48/2) bu sırrın zuhurudur. İlâhi isim ve sıfatların nûruyla nimetlenmek, 'apaçık fethe' mazhar olanın nasîbidir; "Henüz size açılmayan başka nimetler de vardırki onlar, herşeyi kuşatan kadir Allahın kudretindedir" (48/21) Süflî sıfatların fenâsından sonra ulvî sıfatların ahlâkıyla güzelleşen kulun bekâsı Allahla, Allahtadır. İlâhi ahlâka kavuşan can, cümle varlığın Allaha ait olduğunu özümseyince, "Şâhid olarak Allah yeter" (48/28) sırrına mazhar olur. "Takva kelimesi" (48/26) gönüllerde yerleşip, nefslerde tahakkuk edince, ilâhi tecelliyi müşahede ve keşif olduklarının zikri olur. Cenab-ı Hakk, her kulunu ahsen-i takvîm'de yarattı velâkin, herbirinin derecesini farklı kıldı; Resûl risâletle üstün kılındı. Nebî nebilikte karar kıldı. Sıddık velâyetin kemâlatına benimsedi. Şehid şehâdete kavuştu. Sâlih salâhâ erdi. Her biri tecellideki nasîbini alıp, hiçbiri kendi mertebesinin dışına çıkmadı. Tevhid nûrunu özünde bulmayanın mânâdan yana nasîbi kısıtlı kaldı. Zîrâ ancak, Hakkın mutlak varlığı karşısında nefsine varlık vermekten itlâka eden kullar, benlik iddiasından, kibir ve hasedden arınır. Nefsinden fânî olmayanın takvası ise sağlıklı değildir; İsterse o, şeriatın hükümlerini zâhiren yerine getirmiş olsun. Kalblerine "taassubu yerleştirmiş" (48/26), öfke ve kin besleyenler, secdenin sırrına eremezler. En doğruyu kendilerinin bildiğini iddia edenler, benlikten irâdeli ölmenin, mânevî diriliş olduğunu bilemezler. Takvaya sarılmaları içindirki, kendi akıllarını imânın üstünde görmekten, imânın gereğini yerine getiremezler. Bilmezlerki, takvayla özdeşleşmiş olanların "kalblerine sekîneti indiren O'dur" (48/4) Sekînet nûru, beşerî sıfatlarda sükûneti, amelde ihlâsı sağlar. Ruhanî ve beşerî boyutları itibariyle nefsiyle

savaşan" semâlar ve arzın askerleri Allah içindir" (48/7) Cihad eden insan nefsine ilim ve hikmetle hitab eder gibi "Allah Alîmdir, Hakîmdir" (48/4) kul takvada kemâle erince, gönül mânevî fetihlere mazhar olur. Her fiilin gerçek failinin Allah olduğunu görünce, rızâ onun makamı olur; Seyr-ettiği âlem, ilâhi fiiller olur. Hakkın sıfatları nûruna boyanınca, Hakkı kalb ve dertolur; seyrettiği âlem ilâhi ahlâk olur. Ârifin varlığı, Hakkın varlığında eriyince, zâtında tecelli eyleyen hakikat nûru üzerine sâbit kalır; Seyrettiği âlem Rabbanî müşahede ve Hakkanî keşif olur. Mânevî nimetin zâhirde ve bâtında gerçekleştiğine şâhid olur. Gibi Hakkın murâdında eriyenin murâde Hakkın murâdı olur; ilâhî fethe mazhar kulun tasarrufu, Hakkın tasarrufudur "İnciyle mercan" (Rahman 55/22) misâli olan Rabbanî ilham gönülde zuhura gelir ve lâkin içinde nefsaniyetin izleri gizlidir. "Yakut" (55/58) misâli, Hakkanî murâdın kâmilden zuhura gelişi sırrındadır. Beşeriyeti kristalize olmuş insan, zâtında tecelli eyleyen esmânın ahlâkıyla tahakkuk etmiş olup, onun ismi azamı ruhundaki esmâdır. Gerçek yakut ile yapay olanı erbabı anlar. "Rabbınızın nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?" (55/53) yüce ayeti mânevî fetih derecelerini bildirir. Güzelliğin karşılığı güzellik, "ihsanın karşılığı ihsan" (55/60) mertebesi, ihsan mertebesinin karşılığı 'ayne'l ve hakka'l yakîn-dir; kalb ve nefsin penâsının karşılığı "iki cennet içinde iki cennet var" (55/62) Âdemin varlığında hem nûr, hem de çamur var. Mânevî varlığı nûrdan "Rabbın vechidir Zü'l celâl ve'l ikrâm" (55/27), beşeri varlığı "pişmiş kuru çamurdan" (55/14) Beşerle ilgili bilgi arzdan, ilâhi feyz olan hikmet semâdan gelir; "Semâlarda ve arzda ne varsa O'ndan talepte (umutta) bulunur" (55/29) Beşeri meşgaleler ve zaruretler hakkı yaşamaktan alıkoyuyorsa, bu ancak kudsî nefsin ziyânına delildir; "Mallarınız ve evlatlarınız sizi Allahı hatırlamaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa (zâtındaki hakikati yaşamaktan) ziyândadır" (Münâfikûn 63/9) Bilmezmisinki kuşa kurdağını veren Rezzak Allah, her kulun nasibini ezelde hazırlamıştır; "Takva ile hareket edene semâdan ve arzdan nice bereketli fetihler açardık" (A'râf 7/96) müjdesi vardır. Fettah Allah, her fethin asli sahibidir; kuluna zâtındaki esmâ nûruyla varlık kazandırır; Nefsindeki tecelliyi bilen, Rabbını da tanımış olur.

Ey dost! Kendinde varlık basmalamayan fakir, çevresindekileri nefsine tercih etmek suretiyle fakruriyetini korumuş olur; "Kendileri ihtiyaç içinde olsalar dahi onları kendine tercih edip, nefsinin hırsından korunanlar, kurtuluşa erenlerdir," (Haşr 59/9) yüce ayeti, felahın istikametini göstermir. Şu halde, nefsini Allah için infak eden isar sahibi zat, nefsinin bencilliğinden korunmuş olur. Nefsin şerrinden korunanın nefsi, ilahi lütufla Rahmani nefes olur. Bilki isar ehli, yanındakini kendine tercih ettiği içindeki, nefsin hırçınlığından, öfkesinden ve iddialarından arınmış olur. Zira öfke, hırs ve iddia tevazunun zıddıdır. Resulullahdan (s.a.v.) intikal eden ruhani ve manevi değerlerde, onun güzel ahlakına sarılanlar için yol birdir; "Resul size ne verdi ise onu alıp, benimseyin, yasaklediğinden de sakının ve Allahtan korunun. Allahın cezası çok şiddetlidir" (59/7). Tecellisinin şiddetinden gözler onu göremez. Öyleki, Allahın adaletine kendi gözleriyle şahid olmak isteyenler, Allahın adaleti gerçekleşmiş olsa da, onu görüp idrak edemezler. Zira Hakk Teâlanın adaleti halkın adalet anlayışına uygun düşmeyebilir; Allahın hükmü ve adaleti, kullarının algılamalarına ve beklentilerine göre olmayabilir. Oysa, "Hakkın hükmü değişmez olarak sonuçlanmıştır" (En'am 6/115) kula düşen, nefsini ve hissiyatını araya koymadan, "Rabbim her işte adil olmanı emretti" (Araf 7/29) desturuna sarılmaktır. Şu halde ey dost! Kendi beklentilerine göre sakın nefsin için adalet isteme! Herkes için merhamet dile! Nefsinin berâtını dile! Nefsin berâtını talep etmek, nefsin taleblerini terketmektir. Nefsin berâtını talep etmek, Cenab-ı Hakkın kulunu halk ettiği ahsen-i takvim hâline, en güzel kıvama rucu etmektir. Nefsin berâtını talep etmek, İlahi ahlâkı özümseyip, kendi ahlâkın olarak kabullenmektir. Nefsin berâtını talep etmek, ikiliği terkedip Tekin tekliğinde erimektir. Kimki Allah'tan adalet diler, nefsinin adaletini Allahın adaletinin üstünde görmüş olur. Halbuki kişinin kendi bilgisi ve zanları, mutlak hakikatı görmesine perdedir; "Rabbınız hakkında beslediğiniz zan sizi mahvedip, ziyana uğrattı" (Fussilet 41/23) yüce ayeti, suî zann ve yersiz iddialara

karşı kulları ikâz eder. Zirâ Allahın adaletine güveni olmayanın güveni, fânî benliğine ve noksan bilgisinedir. Beşerî kimliğine ve mevkiine üstünlük vehmeden kişi ise, hissiyatın esiri olur. Dünyayı önemseyen benlik, dünyanın hizmetkârı olur. Torbasındaki havadisi, her bilgiden daha değerli olduğunu zannedenin "gözleri şaşar". En değerli bilginin, Hakkın hükmü karşısında edebe bürünmek olduğunu bilmez. "Fahşa" (Nahl 16/90), hadli ve edebi aşmak demektir. Oysa, "Allah herşeyin hakkını vermeyi, iyi ve güzel davranmayı, akrabalık ve hakka tecavüzden, edebdışı (iddialardan) fahşadan yasaklar" (Nahl 16/90)

Ey aziz! Hakkın adaleti kiminde azâba, kiminde rahmete dönüşür! Kişinin kalbinde duyduğu öfke ve kin azâb ateşi değilmidir? kalbinde duyduğu huzur ve güven rahmetin ferahlığı değilmidir? Her zan, duygu ve eylemdeki aşırılık, kendi zıddını doğurur. İfrata koşan insan, tarafsızlığını ve dengesini yitirir. Görmez ki kalbdeki öfke, nefsin gizli kibrinden gelir. Allahın hükmüne ve adaletine güvenen kulun kalbinden "kin ve düşmanlık duygularını çıkarıp attık" (Hicr 15/47) yüce ayeti, iddialardan arınmış kalb-i selim sahibini bildirir. Kezâ, nefsini kin ve öfkeden "arındıran felâha ermiştir", zan ve iddialarıyla "kirleten ziyana uğramıştır" (Şems 91/9,10) ayetleri bu hakikate dikkatleri çeker. Zirâ azâbında, felâhında mazharı nefistir. Nefsini önemseyen her kim halkı küçümserse, onda tecelli eden Hakkı küçümsemiş olur. Oysa misâl âleminde her benlik, bir mânânın misâlidir. Hakikat güneşi rahmen, dolunay kâmil kalbin semboludür; "Güneş ve ay Allahın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Onları yaratan Allaha secde edin" (Fussilet 41/37) yüce ayeti ruha ve kalb sahibine tapınmayı yasaklar. Kendi benliklerine üstünlük vehmedip, kalblerinde kibir barındıranlar varsa, "onlardan biri büyüklük taslarsa bilsinler ki, Rabbının katında olanlar, (benliklerinden geçmiş olarak) gece gündüz Onu tesbih ederler" (Fussilet 41/38) Hissiyatdan arınmış kalbler, benliksiz severler.

Ey dost! Suretin hazzı âlem-i nâsûtdan, gönlün sürûru alem-i melekûtdan, ruhun nûru âlem-i ceberûtdan, sırrın huzuru alem-i lâhûtdendir. Jahhan, toplayan; Vahhan, birleşen; Bahhan, yol göstereندir.

İlim nûrdur. Nûr olmasaydı, "Rabbim ilmimi artır de" (Tâhâ 20/114) yüce ayeti nâzil olmazdı. Cenab-ı Mevla kullarını, ilim nûruyla tecellisindeki sırları idrâke davet etmezdi. Hakikat kitabı nûrsuz okunmaz. Bilgisiz insan, okuduğunun sırrına varmaz. Sırrını vermeyen ayet garib kalır; özüne ermeyen suret garib kalır.

Hakkın seçip, nefsini arındırdığı insan zâtındaki Hakka erer; "Sonra Rabbı onu seçip, arındırdı. Tevbesini kabul edip ona hakk yolunu gösterdi" (Tâhâ 20/122) Cenab-ı Hakkın kulunu seçmesi, ondaki varlık sırrını ona göstermesidir. Arzdaki halifesi olan suretini, nûruyla aydınlatıp onu kemâle erdirmesidir. Şu halde her kim Allahın tecellisine kendi benliğindeki nûrla şâhidse o, seçilmişlerdendir. İlim ile ubûdiyetini birleşenlerdendir. Alem-i sûrette âlem-i hakkı görmeyen için "ne acıkmak vardır, ne çıplak kalmak" (Tâhâ 20/118) zira, seçkin kıldığı kulunu Rabbı ilimle doyurur, nûrlarıyla donatıp, kuşatır. Rabbından aldığı ilmi yansıtan ârifin ruhanî gıdası mârifetullahtır. Zira o, hem Hakkın vekili, hem de Resûlullahın (s.a.v.) sünnetinin vârisidir. Her vâris ise kendi ilmi derecesinde verâsetin sahibidir. Müşahedesi nisbetinde ilmî keşfin mazharıdır. "Bazınızı bazınıza dereceler itibariyle üstün kılandır" (En'âm 6/165) yüce ayeti müşahede ve keşif ehlini bildirir. Her ârif tecellî nûrlarıyla okur. Kimileri akıl nûruyla, kimileri gönül nûruyla okur. Kuranı kuranın nûruyla okuyan yakîn nûruyla okumuş olur.

Ey aziz! Nûruna kaçalem diye Rabbımız kullarını karanlıkta yarattı. Nûra değil, karanlığa koşan inkâr ehli, hikmetten üşüşüp, kaçan o cahildirki, uzaklığın ve yokluğun nefsidir. Yakınlık ise, ilâhî emirlere olan yakınlıktır. Hakikat ilmi o nûrdur ki, kulu cehaletin karanlığından, ruhundaki sırrın aydınlığına taşır. Aydınlığın kalıcı

olması ise, Hakka verilen söze sadakat nisbetindedir; "Ey iman edenler akitlerinizi yerine getirin" (Maide 5/1), "verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size olan sözümü yerine getireyim" (Bakara 2/40) gibi ayetler, kemalat yolunda sadaketin önemini hatırlatır. Her insan suretindeki canlar değil, suret-i Hakk olanlar "emanetlerine sadık ve verdikleri sözü yerine getiren kimselerdir" (Mearic 70/32) seçkin kullardan o kullardır ki, "Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve sizi onunla bağladığı sözleşmeyi hatırlayın. Hani işittik ve itaat ettik demiştiniz" (Maide 5/7) hitabını özbenliklerinde duyarak, yaşayanlardır. O ki sırrındaki nimeti ve ahdini unutur, "sen de aynı şekilde unutulursun" (Taha 20/126) ayeti celilesinin muhatabı olarak hakikatten mahrum kalır. Nitekim hem iman ehli, hem de inkar ehli reddiyeleriyle sınanır. Hakkın sırrı kimin içindir? Zira, "Allah içinizde ne varsa hepsini bilir" (Âl-i İmran 3/154) Şu halde tecelli karşısında, kimin şaşırıp, kimin istikamette kalacağı esma sırrına girenler içindir. Esmadaki ayrışma nedeniyle "sabredenleri müjdele" (Bakara 2/155) Şaşkın âlemin aldatıcı bükülüşüne kapılan "ağzındakilerin çoğuna uyacak olursan seni Allah yolundan saptırır". (En'am 6/116) Esma ile sınava çekilmek nedir bilir misin? "Bir zaman Rabbı İbrahim'i bazı kelimelerle sınamış, o da onların hakkını vermişti" (Bakara 2/124) Esmada tecelli eden isimin hakikatini bilerek, zahir olduğu maksad ve manaya göre, her birine uygun davranış içinde bulunmak, esmanın hakkını vermektir. Bilki Cenab-ı Hakk, "size verdiği ile sizi sınamak ister" (Maide 5/48) ki, sırrın kimin içindir bilesiniz; Her işin karşılığının kulda zahir olduğunu göresiniz. Nitekim, "hakkın zatında tecelli eden hakkı yaşatmak üzere, ölümü ve hayatı yaratan O'dur" (67/2) Güzel amel, tecellisindeki esmayla uyumlu olan ameldir. Zira, "Rahmanın yaratışında hiç bir uyumsuzluk göremezsin" (Mülk 67/3) ayeti celilesi Hakka teslimiyetin ve tecelli sahibine verilen sözün gereğini hatırlatır. Hakka vekaleten hakkı, Hakkı nefsine vekil kılmaktır.

Ey dost! Hakkın halkı zikretmesi, yokluğa varlık giydirmesidir; Yüce katındaki ilmî sûretlerin, kevnî suretler olarak zuhura gelmesidir. Mukaddes Zâtın kemalâtı, halkı varetmesiyle zâhir olur. Şu halde Hakkın halkı zikretmesi, isim, sıfat ve Zâtıyla varlık âleminde tecellî etmesi demektir. Tecelliyi varlık O'nun gayrı olmadığına göre, Hakkın halkı zikretmesi, yokluk aynasında kendi varlığına müşahede etmesidir. Cenab-ı Hakkın tecellî eylediği mazhariyeti vurgulamak için yemin etmesi de, Hakkın halkı zikridir. Zirâ, yemin konusu olan şey, tecellinin şâhididir. Şâhid olarak Allah kendi Zâtına yeter.

Hakkın halkı zikri ihsân ile, ikân ile, inâm iledir. Kullarını Esmâül Hüsnâ nurlarıyla nimetlendirmesi ve onlara güzel ahlâk bağışlayarak, huzur veren hakikat ilmine kavuşturması, Hakkın halkı lütfuyla zikrinin delilidir; "Doğrusu onlar bizim katımızda seçilmiş, seçkine erdirilmişlerdir" (Sad 38/47) yüce ayetinde işaret edildiği gibi, dostluğuna seçtiklerini velâyet nuruyla şereflendirmesi, Hakkın halkı zikrinin en yüce işaretidir. "Emrinden bir ruh ile dilediği kullarını desteklemesi" (Nahl 16/2) ve hakkânî ilimle hidâyete erdirmesi, Hakkın halkı zikretmesi değilmidir? Nitekim her sâdık kul, Hakk Teâlânın tecellî eylediği ilâhî sıfat nûru ile hakikate kavuşur. Tecelliyete mazhar olan insan, o sıfat nûruyla Hakkı müşahede etmiş olur. Hakkın kulunu bir ruh ile desteklemesi, ilâhî sıfat nuruyla onda tecellî etmesi demektir. Hakkın kulunu zikretmesindeki maksad da böylece hâsıl olur. kul, Zâtında tecellî eyleyen ilâhî ismin ahlâkıyla müşerref olup, nurun ferasetiyle de varlığın hakikatını görmüş olur. Bu sırrı ancak yaşayarak tadanlar bilir.

Tecellî eden sıfat nûru, kulun bâtınındaki mânâ ağacının kökleri gibidir. kuldan açığa çıkan her eylem ve fiil de bu sıfatın mânâ ve ruhuna uygun olur. Zirâ, Hakkın kulunu ihâta ederek zikretmesi sıfat ve esmâ iledir; "Bunların kalblerine Allah

imân yazmış ve katından bir ruh ile desteklenmiştir" (Mücâdele 58/22)
Ey âşık! Cenab-ı Hakk kullarını bağışlamak suretiyle de onları zikredercesine izafi benliklerinden arındırmış olur. Kezâ bilmediklerini kullarına okutup, öğreterek karanlıktan aydınlığa çıkarması, Hakkın halkı zikretmesi değilmidir? Yakîn nuruyla kullarını zafere ulaştırması, zikirle gönüllerini yatıştırıp, emir ve yasaklarına sarılmayı, takvayı ilham etmesi, "Kendisine (dinini) yardım edene yardım etmesi" (Hac 22/40) de, Hakkın halkı zikretmesidir. Kulun namaz edâ edip, oruç ibâdetine sarılması ve musibetlere karşı korunuyor olması da Hakkın halkı muhabbetle zikretmesinin bir sonucudur. Zira "Allahın izni olmadıkça hiç bir musibet gelip çatmaz" (Teğâbün 64/11) Her işin hakikatının ortaya konulduğu "teğâbün günü" (64/9), kimin aldanıp, aldattığı, kimin duyarlı kimin duyarsız olduğu o gün, zikirlerin hakikatı ortaya çıkar. Her şeyin iç yüzünün aydınlanmasından önce de Cenab-ı Hakk "Sinelerdeki herşeyin sırrını bilir" (64/4) Zira Allah Teâlâ zâtını zâtıyla bilir. Bilki Hakkın halkı zikretmesi esmâ sırlarındandır
Ey dost! Hangi ibadethânede olursa olsun, Hakkın ismini zikredildiği her yer Allahın evi sayılır. "Eğer Allah (insanın hakikatına ermiş) insanların bir kısmıyla, diğer bir kısmını (çirkinliklerini) defedip, önlemeseydi içlerinde Allah ismini çok zikredildiği manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılırdı" (Hac 22/40) İşte bu halde yıkımın engellenip, ayrımcılığın defedilip, ibâdethânelerin korunması da, Hakkın halkı zikredip, yardım ve muhabbetle kucaklaması değilmidir? Zira din ve tecelli sahibi Tektir. Kim hangi isimle Allahı ibadet ederse etsin, yeter ki O'na tam teslim olsun, O'nun ipine sarılmış olur.
Buna mukabil bağnazlığı, ayrımcılığı, şekil ve kalıbı, hakikat nuruna tercih etmiş olanlar "Hakkın hidâyetine mukabil dalaleti satın almışlardır" (Bakara 2/16) Kulluklarını Allahın kullarından üstün görenkimi ilâhiyatçılarla, inkarcıların hâli, faydasız bilgiyle aldanıp, aldatanların hâlinden farklı değildir.

Ey dost! Bireyin kendisiyle yüzleşmesini temin eden her şey bir lütuftur. Cenab-ı Hakk, varlıktaki tecellisiyle bu lütfun sahibi mutlak Hakikattır. Âlemdeki her şey, Hakkın tecelli ettiği suretler ile renklendirilen bir resim gibidir. Suretlerin sadece Zâhirdeki görünüşüne bakan kişi, Bâtındaki tecelliyi göremez; Bâtındaki mânâlarla hakkı sınırlandıran ise Zâhirdeki tecellinin hikmetine eremez. Hem Zâhir hem de Bâtındaki tecelliyi birleyen insan hakikatın şâhididir. Zira o, hem resmi hem de ressamı görmüştür. Suretli halkı görür, hakikatını Hakk bilir. Gören kişi, her baktığında kendini gördüğünü bilseydi, hiç kendini aramıyordu! İşiten insan, her duyduğunda kendinden duyduğunu bilseydi, hiç farklı bir hitâb aramıyordu! Ayrılık ve farklılık idrâkler itibariyledir; "Bunun sebebi (gerçeği) inkâr edenlerin bâtıla (eğri bakışı) benimsemeleri, inananların da Rablerinden gelen hakkı benimsemeleridir" (Muhammed 47/3) Bâtıl odur ki, mâsivayı hakka, fahşâyı takvâya tercih eder. Mâsiva, âlemdeki tecelliye olan eğri bakıştır. Bakış değiştikçe, eşyânın hakikati görünür; "Doğrusu odur ki, Rabbınız tarafından size basiretler verilmiştir. Kim gerçeği görürse kendi lehine, kim de basiretsizliği seçerse kendi aleyhinedir" (En'âm 6/104) Hakikat ehli, eşyânın resmine ve cismine varlık vehmetmez; fânî kimliğine varlık vermez. Zâhir ve bâtındaki Hakkın tecellisini afakta ayn'el yakîn, nefsinde hakkal yakîn müşahede eder. Vehimlerdeki görsel benlik dilindeki, özbenlikteki cevherin sırrı belirir kul, basiretine göre lütfedildiği kadarıyla nefsinde ve afakta keşfeder. Yollar yürüyene göre, mânevî açılımlar olan fetihler mertebelere göredir; "Allah dönüp dolaşacağınız yeri de (mânevi hâllerdeki gelişimleri de), varıp ulaşacağınız yeri de (mertebeyi de) bilir" (Muhammed 47/19) Hakikat ehli odur ki, Muhammedi vâridat nûrunu gönlünde bulur. Bakıp gördüğü herşeyi o nûrun aydınlığında ve Hakkın inâyetinde müşahede eder. Özbenliğindeki cevherin, esmâsıyla tecelli eden Hakkın bir suretî

olduğunu keşfettiğinde, nefsini ve Rabbini tanımış olur. İzafi kimliklerin bir suretle sınırlı olduğu, suretlerde tecelli edenin ise suretlerden münezzeh, sonsuz ve sınırsız varlık olduğu mâlum olur; "Gözler Onu idrâk edemez. Gözleri O idrâk eder. Lâtîf'tir, Habîr'dir O" (En'âm 6/103) Bir benzerinin olmadığı O, benzersiz olanı kim hangi gözle idrâk edip, mâhiyetini açıklayabilirki!
İdrâk edilemiyeceğinin temel nedeni, halkın kendi yaratılışındaki aczdir. Zîrâ izzet (yücelik) Hakkın, zillet (horluk) halkından. Nitekim aczin ve kulluğun kemâline ermiş bir kerdin, Allah'ın kullarına karşı efendilik ve üstünlük iddiası yoktur. Haddi aşan her iddia ise, uluhiyet önünde gaflet ve sapkınlık demektir.
Ey aziz! Gözlerin idrâk edemediğini gönüller kabul eder. Nasıl etmesinki, Cenab-ı Hakk esmâ ve sıfatlarıyla âlemlerin Rabbidir. Kul ise Hakkın esmâ tecellisine muhtaçtır. O halde ey gönül!
Ressamın azamet fırçasından, O'nun suretlerdeki tecellisine, resimlerdeki misâllerden de Ressamın emsâlsizliğine şâhid ol! Aşkın nazarından Maşukun cemâline, Maşukun muhabbetinden aşkın cilvesine şâhid ol!
Bilki Rabbin kul hakkındaki ilâhi bilgisi, kulun zâtındaki hakikattir. Tecellinin hakikati bâki, suretleri ise fânidir. Hiçliğini idrâk etmeyen benliğinden kendinden arınması kolay değildir. Nitekim Allah dilemedikçe ikilikten arınmak gerçekleşmez; "Allah dileseydi müşrik olmazlardı" (En'am 6/107) yüce ayeti ikilik içinde kalanlara işaret eder. Şu halde kişinin hâli ve inancı ne olursa olsun, onun inancına aşağılamak asla doğru değildir; "Onların (ikilik içindekilerin) Allah'ı bırakıp tapındıklarına (hakikat olarak kabullendiklerine) sövmeyin. Sonra onlarda bilgisizlikleri nedeniyle haddi aşarak Allah'a söverler" (En'âm 6/108) yüce ayeti mü'minleri, haddi aşmaya sebebiyet vermemeleri hususunda uyarmaktadır. Zîrâ edeb, her iş ve söyleşinin Hakkın huzurunda yapıldığını unutmamaktır. Nitekim zikir, kula Rabbini ve nefsinin hakikatini idrâk ettirip, hatırlatan en etkili ibadettir; zaman ve zemine sığmayan farkındalıktır.

Ey dost! Varlığın kendisi Hakk olunca, Hakkı Hakkın gayrıyla bilip tanımak ne mümkün! Gönül aşkın kendisi olunca, aşkı Fânî suretlerle sınırlandırmak ne mümkün!

Kendi aklıyla tecellî sırlarını çözmeye çalışanların hâli, taşına suyuyla değirmen çalıştırmağa gayret edenlerin telaşı gibidir. Varsayımlar üzerine kurulu bulgu ve önyörüleriyi, Allahın emir ve yasalarına üstün görenlerin hâli, güneşin ışığı dururken, gönül pencesinin perdelerini kapatıp, kibritle aydınlanmağa uğraşan şaşkınların haline benzer. Oysa edilgen olan benlik gerçek anlamda, mutlak iradenin sahibi değildir. Zira mutlak irade, yegane etken Varlık olan Allah Teâlâya aittir. Hal böyle olmasına rağmen, Hakkın emirlerine karşı inatla direnen Fânî kimlik, neden ve nasıl olursa olsun, Onun hükümlerine teslim olmaktan kaçmaktadır. Bu dahi Hakkın irâdesi ve tecellisiyle gerçekleşmekte olup, nefsindeki aczi kula göstermek içindir. Her iş ezeldeki ilâhî takdire uygun olup, her suret kendine tahsis edilmiş mânâ kalıbına boyunsemiştir. Aczini ve nefsinin hakikatini görmeyi reddeden kişi, şekilde secde etse dahi, Fânî kimliğinden ve kibrinden vazgeçemeyendir. Hakkın emirlerine uymayan insan, nefsini Hakka tercih eden kişidir. Oysa "Kendilerine mühlet verilenler sanmasınlarki, bu onlar için daha hayırlıdır. (Hakkın) süre tanıması suçlulukların suçlarını çoğaltmaları içindir" (Âl-i İmrân 3/178) O halde ey dost! Nefsinde değil, nefsinde tecellî edenle beraber ol ki, gönle inen nefsinde yerleşsin. Zira nefsin fânî, Rabbın ise bâkidir. Hiçliğini bilen oluru bilmiş olur. Görsel benliğine varlık vehmetmeyen can, her şeyin en uygun ve kusursuz gerçekleştiğine şâhid olur. Şehadetine kendini dâhil etmez ki, zan ve hissiyat kendine tutunacak bir benlik bulmasın. İradesini Hakkın iradesine teslim edenin muradı, Hakkın muradı olsun.

Cenab-ı Hakkın kulunu aramaması, onu nefsindeki varlık idolünden boşaltmasıdır; "Allah pis ile temizi ayıracaktır" [3/179]

"Allah kötüyü iyiden ayıklayacaktır" (Enfâl 8/37) yüce ayetleri murdar ve temiz olanın birlikte olamayacağını bildirir. Öte yandan her insan, kendinde tecelli eden ilâhi isim yönünden Allahı zikreder. Kendindeki kemâlâta eriştirilmiş kişi, ilâhi ismin ahlâkıyla ve bilerek Allahı zikreder. Bilmeyen ise, tecelliye mazhar olduğunu bilmeden zikreder. Zirâ ilâhi isim ve sıfatlara mazhar olmamış hiç bir varlık yoktur. İsterse o Hakkı inkâr ederek zikrediyor olsun. Zirâ inkarcının zikri de kendinde tecelli eden ismin sırrına uygun zikir olur. Bu nedenledir ki "Allahı zikir ibadetlerin en büyüğüdür" (Ankebût 29/45) diye bildirilmiştir. Hakkın isimlerindeki zenginlik, her zıddaktaki mânâların bir suretle âlemdeki zuhurunu elzem kılar. Mesela firavun olmasa, Musa da olmaz. İman olmasa, inkâr da olmaz. Etken ve edilgen olmak üzere zıtlık olmasa âlemler olmaz. Cennet ve Cehennem ayrımı kalmaz. Ne varki hiç kimse kendi nefsini temize çıkaramaz. "Nefsinizi tezkiye etmeyiniz. O, kimin (nefsindeki pisliklerden) sakınıp, korunduğunu bilendir" (Necm 53/32) yüce ayeti, arınmış olduğunu iddia edenleri edebe davet eder. Zirâ her kim ki hayırlı bir amel için olsun, nefsini Hakka ortak koşar o, gizli şirk içinde kirlidir; "Rabbine ibadetinde şirk karıştırma" (Kehf 18/110) ikâzı, ibadetleriyle gurur duyanlaradır. Cenab-ı Hakk dilemedikten sonra Ona kulluk yapılamayacağı gibi, edâ ettiği namaz ibadetini de zamanla terk edildiği malumdur. Misâl arayanlar uzağa değil, en yakınlarına baksınlar.

Ey aziz! Hikmeti gönlünde lütuf ile bulanla, onu kendinle arayanın ilmi bir değildir. Zirâ Allah "Hikmeti dilediğine verir. Akıl ve gönül sahiblerinden gayrısı anlamaz" (Bakara 2/269) karanlığı aydınlığa çıkaran varlıktır etken Fail; yokluktan görünüme gelen suret ise edilgendir. Edilgenin etken önündeki hâli, notaların bestekâr önündeki duruşu gibidir.

Ey dost! Kâmil kişi odur ki, âhirette nasıl olacaksa, dünyada da öyledir. İmânı ve tevekkülü nasılsa, yaşamındaki eylemleri ve hayatı kabullenişi de öyledir. Bir başkası için yapılan özveri, Allah için yapılmıyorsa o, koşulsuz ve karşılıksız bir özveri değildir. Câhil kişi neyi inkâr ettiğini bilmediği gibi, neye inandığını da bilmez. Bilgisiz insan cehâleti aklına rehber edinmiştir, velâkin bilgisizliği hikmetmiş gibi gösterir. Kendi benzerlerine, onların olmayı düşledikleri bir surette görünür. Nitekim yaşayarak hakikatine ermedikleri konularda üstünkörü yorum yapanlar tıpkı, "odaların dışından sana bağırıp çağıranların çoğu akılını işletmeyen kimselerdir" (Hucurât 49/14) yüce âyetinde bildirildiği üzere, sırra ermeden dışarıdan gazel okuyanlar gibidir. Ancak misâller eşliğinde idrâke alışık olduğu içindir ki taklit ehli, misâllerden soyut mânâ âleminin sırlarına akıl erdiremez. Başgözüyle görmeden inanmayan insan, hissiyatını aklına ve basiretine perde yapmıştır; "Bunda kalbi olan ve şâhid olup, idrâk kulağıyla dinleyenler için öğüt vardır" (kâf 50/37) yüce âyetinin nûrundan da mahrumdur. Eyaziz! Hakkın rahmeti gönle inmese, gözyanı nasıl akar! Gönül Hakkın hitâbını duymasa, aşka nasıl konsun! Bütün maksadın Allah olsun ki, Allah senin olsun! Sende Allah'ın olasın! Hakka secde etmemekte inatçı dikbaşlılar için "bakar görürsün oysa onlar görmezler", halkı görür Hakkı görmezler, "câhillerden yüzçevir" (Arâf 7/198,199) yönünü cehâletten hakka yüzünü döndürüp Onun vechini göresin âyetleri nâzil olmuştur. Cehâlet, hakikat bilgisinin yokluğu demektir. Önyargılarla nefsinin düşüncesine uyduğu müddetçe, mektebli de olsa kişinin cahillerden olduğu unutulmamalıdır. İddia sahibi câhilin başgözü, âleme ve olaylara bakışından "bîtâb düşerek hor ve hakir olarak nefsine geridöner" (Mülk 67/4) Oysa kalb gözü Hakkın basiret nûruyla baktığından "Rahmanın yaradılışında hiç bir uyumsuzluk görmez" (67/3) Her işin olması gerektiği gibi gerçekleştiğini bilir. Cahil kişi, kendi bakışını kabul ettirmek için karşısındakiyle çatışır. Ârif kişi, hayatın sunduklarını olduğu gibi kabullenir.

Zorlayıcı nefsin yersiz talebleri de bilgisizliğin bir sonucudur; "Hakkında hiç bir bilgin bulunmayan şeyi benden istiyerek cahillerden olmemeni öğütlerim" (Hûd 11/46) ayeti celilesindeki uyarı Hakkın bir rahmeti olup, Hakkın muradına karşı haddi aşmamak ve edebe yönelik tehlikelere dikkatleri çekmektedir. Şu halde her mümin kul, nefsindeki Firavun benliğin kendini aldatmasından, Hakkın rahmetine sığınmalıdır; "Beni Firavundan ve fiillerinden kurtar. (kendi nefislerine zulmeden) zâlimler topluluğundan kurtar" (Tahrîm 66/11), "Hakkında bilgim olmayan şeyi istememekte sana sığınırım" (Hûd 11/47) yüce ayetlerindeki yol gösterici dualara sarılmalıdır. Bilgisizliğin, insanın yüklendiği emaneti (esmaü'l-hüsnâ hilafetini) görmesine perde olduğu da unutulmamalıdır; "Onu insan yüklendi. Kuşkusuz o zâlim ve câhildir" (Ahzâb 33/72) ayetinde bildirildiği gibi. "Kezâ," inkâr edenler kalblerine taassubu, câhiliye taassubunu yerleştirmişlerdi" (Fetih 48/26) ayeti celilesi kalblerdeki tutuculuğun, bilgisizliğe de yandığına işâret eder. Eydost! Ârif kişi bilirki, kendisi değerli olanın tecellî ettiği her şey değerlidir. İsterse tecelliye mazhar insan bunun bilincinde olmasın. Bu nedenledirki "cahiller onlara laf atınca (kimseyi küçümsemeden) selâmdeş geçerler" (Furkan 25/63) Zîrâ, selamladıklarının da Hakkın bir tecellisi olduğunu bilirler. Bilirlerki, insana kendi değerini gösteren ve birçeği huzur ve güvende hissettiren sevgi, tevhid bilincine götüren ilâhi sevgidir. Nitekim dişinin erkeği araması, erkeğinde dişiye özlem duyması, kendi hakikatlerine dönmeleri içindir. Her biri kendi değeri ölçüsünde diğerini eşitler. Yaradılış hakikatına erişilmeyen hiç bir ilişki maksadına ermez. Etkisi sadece ikilik boyutunda, nefsin heyecanına yönelik bir özlem olarak kalır. Kaldıki ızâfî benlik, önemseniş, inanmak istediği her yalana uydurup, kabullenmekte çok yeteneklidir. Nefsaniyetinden gelen arzu ve hevesleri, sanki Hakkın bir muradı gibi hemen kabullenir. Bilki bu; nefsinin oyunlarından usanmadıkça, nefsi de onu aldatmaktan usanmaz. Oysa yokluğu varbilmek körlüktür. İnsanoğlu her konuda konuşmayı marifet sayar. Ne varki, hikmetden edeb, cehaletten ise edebsizlik doğar.

Ey dost! Kulunun gönlünden seven varlık Allahtır, sırrında ancak Zât-ı Hakk varsa; Fânînin nefsinden seslenen Allahtır, özde bâkî kalan sûret-i Hakkta. İlâhî sıfatların kendinde ve âlemde tecellî ettiğini gören insan, Hakkın halktaki zuhûruna şâhid olur. Nefsine mağlub insan, varlığı kendine mal ederek Hakkın sıfatlarıyla Hakkdan perdelenir. O halde ey azîz, Zâtında beliren hakikatın rahîkı içinde," De ki: Sizi yaratan (tecellisiyle sizde mevcud olan), size işitme duygusu (Hakktan gelen hitâbı sırrınızdan size duyuran), gözler ve kalbler veren (baktığınız herşeyde Onun yüceliğini ve azametini görmenizi mümkün kılan ve gönüllerdeki basîret nûruyla, Onunla Ona yönelmenize hidâyet eden) Odur. Ne kadarda az şükrediyorsunuz" (O'nun emir ve yasaklarını uygulamakta ne kadarda az gayret gösteriyorsunuz) (Mülk 67/23) Beşeri alışkanlıklarını ve zaaflarını terketmeyen benlik, nefsini Allah için nasıl terketsin! Allah için sevmeyen gönül, sevginin sâfiyetine nasıl ersin! Oysa meşakkate katlanan insan rahmete kavuşur. İzâfî benlik kendini taşıdığı müddetçe yükünün altında kalır. Varlığı Hakka teslim eden kulun taşıyıcısı Cenab-ı Hakk'tır. İnsanoğlu kendini araya koyduğu herşeyde bir bedel öder; Hakka terkettiği herşeyde Hakk Teâlâ kuluna bahşeder. Bu nedenledir ki, gönle huzur vermeyen herşeyden uzak durmak, kolaylaştırılan her işte kâbiliyetin hakkını vermek gerekir. Kâbiliyetin hakkını vermek, sıfatında, Zâtında Allaha ait olmaktır! Kimin fıtratında büyüklük taslamak varsa, onun terkibinde azâbe meyil vardır; "kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanarak Cehenneme girecekterdir" (Mü'min 40/60) kulluğuna ululuk katmayan insandır Allahın kulu! İnanç ticaretiyle dünyalık elde etmeyi umanlara ne dünyadan ne de âhiretten hayırlı bir âkibet yoktur. Hazır olmadığı bir mânâyı talep etmek de, "hakkında hiç bir bilgi bulunmayan şeyi" (Hûd 11/46), derece ve mertebeyi istemek gibidir. Oysa Rabbını bilen, nefsindeki acz ve fakruziyeti bildiği içindirki, kendi muradını Hakkın muradında fânî kılmıştır.

Eyaziz! Mutlak Varlık teorilerle isbatlanabilseydi O, mutlak değil, yaratılmış herhangi bir varlık olurdu! Oysa Hakkın delili kendi tecellisidir. Hangi formüle sığar an'daki tecelli, bütün formüller Onden zuhura geliyorsa! Zamanın başlangıcını arayan insan, kendini arıyor demektir. Bulan ise ancak kendi nefsindeki tecelliyi bulup, idrak etmiş olur. Zira O, akılların bileceği hiç bir teoriye sığmayan velâkin her teorinin de Onden türetildiği hakikatlerin hakikatı olan varlıktır. Zaman, tecelli eden Varlığın an'daki zuhurudur. Her an "yeni bir işve oluşta" bulunan için geçmiş ve gelecek mefhumu sözkonusu değildir. O, başı olmayan İlk ve sonu olmayan Sondur. Kul için zaman, hayatın içinde olduğunu idrak edip, nefes aldığı an'dır. An'ı sorgulamak kendindeki nefesi sorgulamaktır. Kilekim an'ı yaşamayan için varoluş bilinci de yoktur. Kişi, varolduğunu bildiği müddetçe zaman, onun için geçerli an'dır. Kişinin izafi kimliğinin yokluğunda ise varolmaya devam eden ve hiç bir vahde sığmayan tecelli her an'dır. Şu halde tecelliye mazhar olan birey için an'ı yaşamanın hazzı ve bilinci vardır. Tecellinin mutlak sahibi için yaşam ve an birdir ve varlığın bizatihi kendisidir. Kilekim Rabbın katında gece ve gündüz yoktur. Geçmiş ve gelecek, gece ve gündüz farklılığı yaşayan bilinçler içindir; Hatıralar olmasa geçmiş olmaz. Hayaller ve beklentiler olmasa gelecek olmaz. İzafi benlik algısının sükût edip an'daki sırrın müdriki olanın gecesiyle gündüzü bir olur. Zira nefsindeki hakikate sahiplenecek kimliği ve sıfatı, hüviyet deryasında gayba dalmıştır. Ferd ismine mazhar olanın hakikatı, Ferd İlâhi ismine ait olmaktır. Onun bilinmezliği kesretteki ferdiyetinde, dostluğu vahdetteki ilâhi muhabbetindedir. Kendini en özgün ve özgür bir şekilde ifade eden zatın hakikatıdır.

Ey dost! Varlığın sana yük olmasın. Dünyânın ve ukbânın hakikati belirince, masivâ ilizyonu kaybolur; Varlığın her zerresinden tecelli eden Allah Teâlânın vechi âşikar olur. Ancak o takdirde, her suretin mümtaz olduğu, gören gözlere mâlum olur. Bilki hiç bir yaratık kulluğa bürünmeden sûret kazanamaz. Bilinç belirmeden, ikilik âlemindeki kimlik tanımlanamaz. Bilinip, tanımlanabilen hiç bir şey Allahın zâtı değildir. Âlemlerdeki suretler, bilinmezliği bilinir kılmak için birer misâldir Hakkın tecellisinde. Şekil ve kalıba bakan insan, dünyayı görür; Öze bakan Mevlâyı görür. Basîr sıfatıyla kulunun gözünden tecellisine şâhid olan Cenab-ı Hakk, kâmil insanda kendi cemâlini görür. Zirâ, kullarının şâhidliğinde herşeyin şâhidi Allahtır. Varlıkta O'ndan başkası yokki, kendinden gayrını görsün! Gayrı yokki, bir başkasını sevsin. Velâkin, Mutlak Hakikatın ne rengi ne de şekli olduğundan, mânâ ve madde âleminin renk ve suretlerinde her hayale bürünür. Tecellinin müdrikî ve şâhidi olan gönül ehli, kalbi arındırmakla mesûl olurki, kulunun kalbinden Zât-ı Hakk kendi hakikatiyle görünsün. Şu halde aynadaki toz misâli, benlikteki "kir ve pislikten, (vehimlerdeki) putlardan, gerçeklik taşımayan zann, iddia ve sözden sakının" (Hacc 22/30) Zirâ, neyin olmayacağını deneyimleyen görsel benlik, olmanın bulunmaya kadar hâlden hâle savrulur; "Her kim Allahın emir ve yasaklarına saygı gösterip onları (yaşantısında) uygularsa, bu Rabbının katında kendisi için daha hayırlıdır" (22/30); Hayır Hakka kavuşmaktır "Evimi temiz tut" (22/26) hitâbı bu sırra işâret eder. Emniyyet kirinden arınmak gerçek temizliktir.

Ey azîz! Her can Allah katındaki değerini kendi yönelişlerinde bulur. Bir kısmı birdiğerini kendi hâline dâvet eder. Pek çoğunun "dâvet ettiklerinin ne dünyada ne de âhirette birdeğeri yoktur". (Mümin 40/43) Kâmil insan, Mümin sıfatı nûruyla mümin kulları, Zât-ı Hakka dâvet eder, "Allaha davet edenden daha güzel sesli kim vardır!" (Fussilet 41/33) Yüce ayetti hakikatların hakikatına dâvet eder. Birey, varlığını neye

harcadığına bakarsa, kendine vermiş olduğu değeri de görmüş olur. İnanın hakikatine davet ettikleri içindirki Hakkın dostları ile sohbet manevi açılımın vesilesidir velakin, Fethi nasib eyleyen Cenab-ı Hakk'tır. Kulun Rabbı önündeki edebi ve aşkı, ilahi muhabbet ve lütfa mazhar olmak için esastır. Kaldıki sesin güzelliği, davet edilen Zatın güzelliği ve cemalindendir. "Şüphesiz namazım, ibadetim kurban (nefsim) hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbı Allah içindir" (En'am 6/162) yüce ayeti Hakk dostlarının keyfiyetini bildirir. Buna mukabil nefsi kirli olanın, karşısındakilere bakışı da kirlidir zira o, onlarda kendini seyredendir. Biz ibadetimizi Allah için yapıyoruz. Camilerde vaaz veren dünya inançlarının eksik ve yersiz konuşmaları nedeniyle camiyi terketmiyoruz. Kimileri rüyasında şeytanı imam kılığına bürünmüş görür. Camii avlusunda kibir ve ululuk taslayarak günaha girer. Kimileri de acz ve tevazu giysisi altında şeytaniyetini gizler. Faydasız bilginin kendisine hâkim olduğu benlik, Rabbını en az bilen benlikti.

Ey dost! Sureten bürünmüş her mana kendi hudutları içindeki sahilde güvendedir. Gönül ise sınır tanımaz bir derya olduğundan onu sahile davet etmek, sahibine eziyet olur. Öte yandan kendi keyfine göre yaşam programlarını talep edenin nefsaniyetinden vazgeçmeye hiç niyeti yok demektir. Nitekim heves ve arzularından sükut etmesini beceremeyen circir böceği nefesini çabuk tüketir. Rahmani nefese kavuşan ise sevdiğinin hayrı için sevgisinden de vazgeçer. Bir başkasının huzur ve rahatlığı için üzüntüden vazgeçmesi, nefsinin şikayeti terketmesine vesile olduğu içindirki nefsin tezkiyesi Allahla Allah için olur. Zira kâmil insan üzüntü ve sıkıntı veren sebeplerden muaf tutulduğu için değil, yaşadıklarına razı olduğu içindirki "onlara ne korku duyacakları bir şey, ne de üzüntü yoktur" (Âl-i İmran 3/170, Bakara 2/38, Yunus 10/62) yüce ayetlerinin nuruyla ferahe ermişlerdir. Varlık bilincini Hakkın muradı ve varlığında fani kılanın varlığı Allah içindir.

Ey dost! Rabbının okuttuğunu oku. Zihnin hezeyanlarını değil! Seçmişiyle barışmayan kişi nefsinde korku besler; Seleceğe güvenmeyen insan endişe eder. Dünü ve yarını bugünde birleşen huzura erersin. Seçmiş ve seleceği kucaklarsan anı yaşarsın. Unutmaki evvel ve âhirin sahibi sen değilsin! Çatışanları çatıştıklarıyla başbaşa bırak. Hissiyatın egemen olduğu benlik perçeği görmez. Allahın gayrına yönelindiği düşünülen her şey mâsivâdır. Zât-ı Hakk hangi düşüncenin ufkuna sığarsa, "Onun benzeri bir şey yok" (Şûra 42/11) iken! kulunun gönlüne sığması, mümin gönlün Hakkın tecellisine mazhar olmasındandır, velâkin hangi gönül! Kibleyi şaşıranlar bilsinlerki Evtâd'ın kıblesi Allahtır; Nübüvvet nurunun vârisleri olarak "arz üzerinde birer dağ misâli dimdik olmuşlar" (Nebe' 78/6-7) Şeriat ve hakikatin, ihlâs ve takvanın, rahmet ve muhabbetin, sıdk ve selâmetin sarsılmaz direkleridir. Hakkın lütfu inâyetine mazhar olarak, dünya hayatında iken âhireti yaşayıp, yaşatanlardır; Hayatları, irâdeleri, ilimleri ve tasarrufları Hakka mazhar olmaktan ibaret kâmillerdir.

Ey eş! Her nefsin kendi hakikatine ve ruhundaki sırra döndürülüşünün boyutları farklıdır. Her biri Hakka dönüşünü takdir ve emredilen yön kapısından yapar; kimi duyup idrak ile, kimi kör ve sağır olarak; "Oysa o şiddetli tek komuttur" (Nâziât 79/13) "Sûr'a üflendiği vakit grup grup gelirsiniz" (Nebe' 78/18) Mânâ ve hakikat semâsının kapıları aralığında her biri kendi hâli ve keşfine göre hakkı algılayıp yaşar; "Semâ açılıp, kapılar olusur" (Nebe' 78/19) kimin hangi kapıdan döneceği ezeldeki ilâhî takdir ile belirlenmiştir; "Biz herşeyi bir kitabda sayıp yazmışızdır" (Nebe 78/29) yüce ayetler bu sırra dikkatleri çeker. Belki yazılı kitab sensin ey can! Hakka götürülenlerden inkâr ve gadlemet ehli "söküp çekerek koparanlara" mazhardır. Rahmet ehli "yumuşakça kolaylıkla çekenlere" mazhardır. Nimet ehli tecelli deryasında, "yüzdükçe yüzenlere, kurbet ehli "yarışta öne geçenlere" misâldir. İnâyet ve hikmet ehli "işi düzenleyenlere" mazhardır (Nâziât 79/1-5) Hakka dönüşlerindeki mânevi derecelerinde ehl-i şimal, ehl-i yemin, ehl-i karib, ehl-i muhib, ehl-i yakindir.

Ey dost! Beşeri sıfatların vesvesli âlemin cezbesinden arındırılanların mânevi kıyameti, zelzele misâli, dünya yaşamındayken kopmuştur. Hakkı dileyenler

için "şiddetli sarsıntının ve ardından gelecek artçı sarsıntıların (manevî hâlâtın) yaşanacağı vakdin gelecegi" (79/6,7) bildirilmiştir. Öte yandan kulluğu reddeden inkâr ehlinden her biri salt gerçekle yüzleştiğinde "kalbler kaygıyla çarpar" (79/8) O vahde kadar gerçeği görmeyi reddeden "idrâk gözleri (gördüğünden) bîtâb düşer" (79/9); "Derler ki; Bizi yeniden döndürüleceğiz ilk hâlimize?"; Dualiteden "tekliğin dirlik vesenliğine? "Çürümüş kemik hâline geldikten sonra bile!" (79/10,11) Varlığımızı yalnızca biyolojik bir beden olarak, et ve kemikten ibaret saymamıza rağmenmi! Heyhat: şayet "hakikat buysa, dönüşümüz (aslımıza) hüsran içindedir" (79/12); Yaşadığı anın hakikatine ermeyen "insan ziyandadır". "Oysa bir emre (seslenişe) istinad eder dönüş" (79/13 Bir dâvete bağlıdır âlemleri terk! "Bir de bakarsın kendilerini mahşerde (hayret mahallinde) buluverirler" (79/14). Onlar ki izâfi varlıktan bütünüyle soyunarak, çirkin şirkten arındırılmışlardır, Hakkın dâvetini özünden işiten ehl-i Tuvâ onlardır" Rabbi ona seslenmişti mukaddes vâdi Tuvâda" (79/17) Hakkı sırrından işiten insan duyduğuna uyar, hem gönülde, hem amelde; "Gerçekten de Rabbimize imâna dâvet edeni duyduk ve iman ettik. Suçlarımızı bağışla, hatalarımızı sil (ört), ruhumuzu ebrârla (seçkin iyilerle) beraber al" (Âl-i İmrân 3/194) diye niyaz eder.

Ey aziz! kişi Hakkın sayesiyle avunduğu müddetçe zihnindeki dünyayı yazar. Bütünüyle Hakka yöneldiğinde Allah ona yeter. Bilki kulundan şikâyetçi insan Rabbinden de şikâyetçi sayılır. Zira, sende ve onda tecelli eden Varlık O'dur. İbâdet, şikâyet üzerine değil, şükür üzerinedir. Nefsin doyumsuzluğu üzerine inşâ edilen hiç bir amel saf ve temiz değildir, isterse o ibâdet olsun. İçinde çatışmanın olduğu her olayın kendisi bir değerlendirme meselesidir. Oysa muhabbet çekişme üzerine değil, tevhid üzerinedir. Seçmiş ve geleceği sorgulamak, Hakkın ezeldeki takdir ve hükümlerini tartışmaya açmaktır. O ki geçmişe ve geleceğe takılıp kalmadan hayatı gerçek sahibine teslim etmiştir, suçsuz, kaygısız ve evhamsız huzur içinde yaşayıp, sevginin sıcaklığına paylaşır. "Dileyen Rabbine kavuşturacak bir yol tutsun" (Sebe 78/39) yüce ayeti sevgi yolunu aydınlatır.

Ey dost! Bir şeye kendi varlığından daha yakın olan şey onun ruhu ve hakikatidir. Aksaypada kara nokta belirmeden suret görülmez. Suret belirmeden mana bilinmez. Kendi varlığı olarak tanımlanıp, görüp, idrak edilen her şey onun suretidir ancak. Suretinin mevcudiyeti nedeniyle varlığına inanılan velâkin, layıkıyla idraki teorik bilgiyle mümkün olmayan hakikat ise Mutlak Varlık olan Allah Teâlâdır. İman nuru ve manevî zevk ile yaşanılarak tecellisindeki izzet ve azamete şâhid olunur. Bilki Allah, Allah'tan öğrenilir. Bilmek ve bilinmek yaradılış ve mülk âlemi olan dualiteyi ilgilendiren kulun hikâyesidir. Zıddın zıddı bilinç ve sûretlerin olmadığı yerde ikilikte olmaz; zıddın mevcûd olmadığı âlemde yaratık ve yaradan bilinmez. Şu halde farkındalık kulluğu gerektirir. Zira ancak kul olan, Rabbının farkına varır. Kulluğu reddeden ise fânî benliğini Mutlak Varlığa ortak koşmuş olur. Oysa "Allah'a ortak koşmak büyük bir zulümdür" (Lokmen 31/13) Şöyleki, fânî benliğine varlık vehmetmekle insan kendi nefsindeki hakikate haksızlık etmiş olur. Zira, Mutlak hakikat ona kendi benliği "şah damarından daha yakın"dır.

Öte yandan kulluk bilincini yaşayanlar, hayır ve hizmette, güzellik ve sevgide, "yarışta öne geçenlerdir." (23/61, 35/61, 73/4) Mârifetullah deryasında yüzmek ise Hakkın kuluna yüce bir armağanıdır. "Hikmetle hizmet edenler" (73/5), hizmet edilmeyi bekleyenin farkındalığı bir değildir. Nefsin "karanlığına gark olanlar" (73/1) Hakk nûruna gark olup, kendinden kaybolanın istiğrak hali bir değildir. Fânî kimliklerine sımsıkı sarılanlar, "kendilerin zulmedip" (35/32) özbenliklerine hasret giderler. Bulanların bulduğu hazine ise lütfun kendisidir; "Kitabı (nûru) kullarımızdan seçtiklerimize verdik" (35/32) yüce ayeti bu sırrı dile getirir. "Kimi ise ortadadır" (35/32), hakk ile bâtıl, hayır ile şerr arasında bocalayıp durur. Kimi zaman dünyanın, kimi zaman da âhiretin yörüngesine girer. "Kimi de Allah'ın izniyle hayırda öndedir (sâbikûn) Büyük lütuf budur." (23/61, 35/32, 73/4) Ey dost! Dünya ehlinin en büyük hasmı kendi hırsı, en büyük zaafı kendi iddialarıdır. Âhiret ehlinin en büyük hırsı, Allah'a yakınlık iddiası, en büyük zaafı nefsine pâye aramasıdır. Her biri, gizli şirkin işaretidir. Bilki makbul iman, kendi inancına ters

düşenleri dışlamak değildir. Dışlanan her bireyin Hakkın tecellisi olduğu unutulmamalıdır. Dinin tacı (tâceddîn) takvadır, Allahın kullarını tahkir değil! Öte yandan üzüntü ve kederi, kuşku ve evhamı manevi zevk hâline getirenler, nefislerine zulmetmiş olurlar. Akademik bilgi ve teorik akla dayanan kimi psikologların, ihtiyaç ve beklentisi karşılanan insanların mutlu ve huzurlu, karşılanmayanların mutsuz olduğunu öne sürmeleri, nefsin tuzaklarına tutulmadıklarına delildir. Zira beklenti ve ihtiyaç hiç bitmezki nefs tatmin edilebilsin! Tam aksine, beklenti ve hayalleri satın almaktan vazgeçip, geçmiş ve gelecek kaygılarından arınanlar, huzura ermenin yolunun, nefsin tatmininde değil, nefsi terkte olduğu bilincine ermişlerdir. Nitekim yaşantısından hoşnud olmayan insan, Rabbından da hoşnud değildir. Oysa "verdiğimi al ve şükredenlerden ol" (7/144) yüce ayeti kulları bütün hâllerde hamde davet eder. Öte yandan "şükrederseniz (nimetimi) artıracağım" (İbrahim 14/7) ayetinde kastedilen nimet, dünyevi mal ve mülk değil, uhrevi huzur ve hikmettir. Zira nefs ancak Rabbının tecellisiyle mutmain olur. O halde yaşantısından hoşnud olarak "şükreden kendisi lehine şükretmiş olur" (Lokmen 31/12) "Ölümünüzün ardından sizi (hikmetle) diriltik ki şükredebilesiniz" (Bakara 2/56) ayeti kerimesi, fânî kimliklerinden vazgeçenlerin, hayatın gerçek anlamı ve Hakk nuruyla dirildiklerini bildirir. Buna mukabil "yüz çevirip geri dönenleri gördünmü?" (Necm 53/33) ayeti, hakk'dan mesivaya yönelenlerin hâlini bildirir. İyilik ve güzelliğe sırtını dönenle, zulüm ve kasvete yönelenin istikameti nicedir? Dünyadan yüz çevirenle, Hakkı anmaktan yüz çevirenin basireti birmidir? Ey dost! Her ayetin nuruyla nurlanmak, o ayetin ruhuna icâbet etmektir. Kur'an okumaktan murad edilen mânâ da budur. Keza kul, hangi ilâhi isme mazhar olduğuna bakarsa bulunduğu mertebeyi de idrak etmiş olur. Çağın idrakına göre ayetlerin mânâ ve sırlarının açıldığı gönül, "O her an yeni bir tecellidedir" nuruna mazhar olan gönüldür.

Ey dost! Cenab-ı Hakk bizim hakikatimizdir velâkin, biz O'nun hakikatiz değiliz. Zira, bütün yokluklar biraraya gelse, bir varlık elde edilemez. Bütün misâller toplansa, her misâlden münezzeh olanın hüviyetine erişilemez. Ne varki Mutlak Varlık olarak Hakk Teâlâ, her misâli varetmek üzere tenezzül etmiştir. Yokluğa varlık ihsân ederek, sûretlerin sîretinde zâhir olmuştur. Bu sırra Hakkın kereminiyle gönülde ermeyenler, teorik bilgilerle ve faydasız söyleşilerle Hakkı tanımlamak ihtiyacını hissederler. Bunlar, şeriatı uygulamadan hakikate sahiplenen, hakikatı tasvirden şeriatı küçümseyip, reddeden gafillerdir. Kendi aklını ve bilgisini Rabbının ilâhi hikmetine denk tutan kişi, zihnini aklına perde yapmıştır. Oysa Cenab-ı Hakk, acziyet ve muhtaçlığını itiraf edip, emrine itaat eden kullarına hidâyetini tahsis eder. Onları hakikat yoluna davet ederek, inâyet nuruyla keremi eyler. Kendi fikrine ve amellerine güvenenleri de kendi iddialarıyla sınava çeker. İddianın hakikate açıklığa kavuşuncaya kadar sınav devam eder. Zira, yükümlülük ve sorumluluk iddia sahibine aittir; "haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi sınayacağız" (Muhammed 47/31) yüce ayeti bu sırrı dile getirir. Nitekim bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olanlar, kendi tutarsızlıklarıyla sınanır. Bildiği halde bilginin hakkını vermeyenler riyakarlıklarıyla sınanır; "Bilerek hakkı bâtıl ile karıştırmayın, hakkı gizlemeyin" (Bakara 2/42) yüce ayeti ikiyüzlüleri ikâz eder. Oysa malumdurki sûretin hakikatine ilim gösterir. İlim nûru hakktır, aydınlıktır. Bâtıl olan cehaletin, körlüğün zıddıdır. Faydasız bilgiyi ilimmiş gibi göstermek, bâtılı hakk gibi göstermektir. Ne vakki hakkı kandıran ancak kendini kandırmış olur.

Ey dost! Her insan kendi iddiası ile nefsinin şâhididir: üstünlük iddia edenlerin sınavı kendi kibirleri, rahmânı rehber edinenlerin sınavı kendi fantezileridir. Sonuç sınavı, yanlış halden hâle dönüşüşüyledir. Her işin gerçek failinin Hakk Teâlâ olduğunu ve Allah'ın hükmüne karşı konulamadığını bilmeyen kişi, benlik iddialarıyla sınanır. İddiaların en zorlusu Allah'a yakınlık ve kulluk iddiası, en çirkini her asırda şâhid olunan mehdilik iddiası ve kıyametin kehânetidir. İnsanoğlu kendini oraya koyduğu her şeyle sınanır.

Bireyin sahip olmadığı şeylerden vazgeçmesi daha kolaydır. Ona zor gelen

ise varlığından hoşnud olduğu şeylerden vazgeçebilmesidir. Mal ve servet gibi, "sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe hayra eremezsiniz" (Âl-i İmran 3/92) yüce ayeti evlad gibi, eş gibi manevi başlarından da Allah için karşılıksız olarak başışlanması hâlinde şâfi hayrın mazhar olacağı anlaşılmaktadır. "Her neyi başışlarsanız Allah onu bilir." Sevdiğinin huzur ve mutluluğu için sevgisinden vazgeçmesini bilen aşık gibi. Öte yanden insanlardan pek çoğu zihinlerinde canlandırdıkları veya kendilerine sunulan şeyleri gerçek bir ihtiyaç gibi algılar. Algılama değişince bunların hiçbirine ihtiyaç olmadığı anlaşılır. Hayatı Allah için olan kâmil kulun ihtiyacı Allahtır ve Allah ona yeter; "Şâhid olarak da Allah yeter" (Nisa 4/79) Ey dost! Yaşadığın hâlden memnun değilsen onu olumsuzluk olarak nitelendirir ve kötülük diye tanımlamış olabilirsin. Bilki bu değerlendirme ve hoşnudsuzluk hâli nefsinden olup "başına gelen kötülük (sıkıntı) nefsindendir" (4/79) şeklindeki ayetçe bildirilmiştir; "iyilikten ne gelirse Allahtandır" ayetince de sende tahakkuk eden her fazilet ve hayır (iyiliğin) gerçek sahibini bildirir. Her iş ve her şey Allahtandır velâkin, hoşnudsuzluk izafi benliğinden, huzur ve saadet özbenliğinde tecelli eden varlıktandır. Kalbi katılaşmış kişinin sureti azab, selâmete ermiş kulun sureti rahmettir, muhabbettir. Muhabbet, ilâhi rahmet olduğundan Rabbin gönüllere ferahlık hâlini başışlamasıdır. kindarlık ve öfke yürekpi sardığında gazab kuvvet kazanır. Gazab, rahmetten mahrumiyettir. Oysa "Hakkın rahmeti herşeyi kuşatmıştır" (Araf 7/156) Şu halde gönle gelen sıkıntı nefsin vesvesesinden, güzellik ve iyilik ise Hakkın rahmet ve keremindendir

Ey aziz! kulda nûru ve sırrıyla tahakkuk eden her ayeti okuyup, okutturan ve Esmâ'ül Hüsnâ ahlâkını başışlayan O'dur. "Attığında sen değil velâkin Allah attı" (Enfal 8/17) yüce ayeti failin hüviyetini bildirir. Şu halde okuduğunda sen değil fakat Allah okumuştur. Bu nedenledirki Allah bizim hakikatimiz, nefsimizdeki acz ve muhtaçlığımızla hiçbirimiz O'nun hakikati değiliz.

Ey dost! Yokluğu varlık diye tanımlamazsan, varlığı varlıkla tanımış olursun. Zirâ varlıkta varlıktan gayri yok! karanlıktaki göz karanlığı görür; Aydınlığa kavuşunca hakikatin aydınlığını görür; "Allah iman edenlerin Veli'sidir, onları karanlıktan aydınlığa çıkarır" (Bakara 2/257)

Varlıkta tecelli eden Rabbını tesbih etmek, nefsindeki yüce sırrı müdrik olarak en yüce varlık olan Hakk Teâlâyı ta'zim ile tanımaktır. Zirâ, "Aliy ve Azim" (2/255) olan Zât, onda tecelli eylediği ayetleriyle insanı, sırlarına mazhar kıldığı canlı bir kitab yapmıştır. Şu halde mümin olan her insan, yücelikten olan nasibi ve yaşamında uygulacağı ahlâki değerlerle Rabbını yüceltmiş olur "Sebbihisme Rabbikel âlâ" (Alâ 87/1) Zirâ, halkın hakikatında Hakkın Esmâ ül Hüsnâ nurlarıyla zuhuru söz konusudur. Tecelli aynasında isim ve sıfatlar nurlarının yansımasına şâhid olan varlık O'dur "Ellezi haleka fesevvâ" (87/2) Varlığının sırrını özbenliğinde taşıyan insanı, yaradılış hakikatına erdirmek üzere, ona yardım ve hidâyet eden dost O'dur "Vellezi kaddera fehedâ" (87/3) Biretindeki mânâ ve hakk üzerine sabit kaldığı takdirde insanoğlu, suretteki yaradılışın ve kemâlâtın en güzel timsâlidir. Hiç bir canlıya nasib olmayan ve ruhunun cevherindeki mevcûd bütün kabiliyetler, birer seçkin bitki gibi fıtratının merâsında ekilip, biçilmeğe hazırdır. "Vellezi ahrecel mera" (87/4) Vakdini değerlendirmeyen ve kabiliyetinin hakkını aramayan kişi, özbenlikte yeşermeye hazır niteliklere sırtını dönmek suretiyle, varlık sırrını unutup, kalbin kararmasına şâhid kılınır. "Fece'alehû gusâen ahvâ" (87/5) Bilki onca serdeki sırrı hatırlatmak üzere varlık kitabını okutan O'dur. Zirâ O'nun sözlü kitabı sureti Hakk olarak, Rabbın senden dile gelir, senden işitip, işittirir. Sen, Rabbının tecellilerinin göründüğü o ilâhi suret aynasısın ki, bütün evren, gönlündeki bir nokta gibidir. İlham ve keşiflerle sırlarını kullarının faydalanmasına sunan O'dur. "Senükriüke fetâ tensâ" (87/6) Kader programlarında örtülü duran bilinmezler, O'nun ilmi ilâhisinde kayıtlı olup, Allahın dilediği hariç her iş, zamanın akışı içinde açığa çıkıp, aydınlanır. "İllâ mâşaallahu innehû yâ'lemul cehre ve mâ yahfâ" (87/7)

Ey özüm! Bir şeye en yakın olan şey onun kendisidir. Şu halde en yakını

bulmak, her şeyden kolay olmalıdır. Nitekim insana kolaylaştırılmış olan da, nefsindeki cevhere kavuşmasıdır. Buradaki kolaylık, ona ulaşmak için çalışıp gayret göstermeye başlanmıştır ki, herkese gayretinin ve azminin karşılığı verilmiş olsun. "ve nüyessiruke lil yüsrâ" (87/8) Gayret gösteren insanın çabası, maturlaşmaya faydası olan bir öğüttür. Zira her bireyin yaşantısı, bir diğeri için canlı bir misâl ve etkileyici bir öğüttür. "Fezekkir in nefe'atiz zikrâ" (87/9) Hakkın tecellisine nefsinde şâhid olarak kendi hakikatine eren insan haşyetle öğüt alıp, öğüt olur. Jâlihlerle beraber şükreder. "Seyezzekerü men yahşâ" (87/10) İsyankar insan ise şikâyetin timsali olarak, hakkı dinlemekten kaçıp, dizlanarak, öfkelenir " ve yetecenne buhel'eşkâ" (87/11) Nefsindeki sırrın cahili insan, karanlığın ve vehmindeki farklılık ve uzaklığın ateşi içinde yanarak Rabbını görmekten mahrum kalır. "Ellezi yaslen nâren kübrâ" (87/12) Birtürlü enaniyetinin tahakkümünden kurtulamadığı için ne ölür, ne de Rabbının feyzi ve ilmiyle dirilir; "Sümme lâ yemûtü fîhâ ve lâ yahyâ" (87/13) Enaniyetten arınarak kulluğun erdemine erişen kâmil insan, sekînet nûrunun huzur ve ferahlığı içindedir. "Kad efleha men tezekkâ" (87/14) Zira, elest meclisindeki kulluk ahdini hatırlayan insanın her nefesi artık Rabbı içindir. Rabbı da onun için olup, kulundan zikreden gerçek Zâkir O'dur. "ve zekeresme Rabbihi fesallâ" (87/15) Ancak, sufli âlemin büyüsünden sayrını göremeyenler, sonsal dünyanın fânî yaşantısını ulvî âleme tercih ederler; "Bel tüsirunel hayate ed dünyâ" (87/16) Oysa hayırlı olan bekâ yurdudur. İbadet ve çalışmamızın karşılığı olarak da kendi âhiret vücûdumuzdur. "vel âhiretü hayrun ve ebkâ" (87/17) Duyurulan bu hakikat bilgisi, önceki tecelli sayfalarında bildirilen emirlerde de belirtilmiştir. "İnne hazâ lefissuhufil ûlâ" 87/18) İbrahim (a.s.) ve Musa (a.s.)'nın sahifelerinde olduğu gibi, Hakk'dan gelen her ayet (misal) Onun dostluğuna erişmiş ve nûruna mazhar olanların sıfat ve zâtlarında tecelli etmiştir. "Suhufi İbrahime ve Mûsâ" (87/19)

Elif lâm Râ. kitabün enzelnahu... (İbrahim 14/1)

Ey dost! Bâtınî anlamıyla, İbrahim suresindeki Elif, lâm, Râ Hakk Teâlânın Azîz ve Hamîd sıfatlarının tecellisiyle inzâl eylemiş olduğu sözlü kitab olan Resûlullahın (s.a.v) vârisi, insan-ı kâmilin zuhurunu bildirir. Bireyin sözlü kitab olarak tahakkuku Rabbının izniyledir. İzzet ve yücelik sahibi Azîz Allah, kuluna mânevî kuvvet ve şeref ihsân eyleyerek, övgüye lâyık zâtın kendi varlığı olduğunu bildirmiştir. Bu nedenledirki, halkı bilgilendirerek karanlıktan aydınlığa çıkaracak olan nûr, onları idrâk bulanıklığından farkındalığın huzuruna çıkaracak nûrun bizzâtihi kendisidir. Kâmil kul, o nûrun yerleştiği camdan bir avize gibidir. Işıldayan fânustan yansıyan ilâhi hikmet nûrudurki, herşeye gâlip Azîz ve her övgüye lâyık Hamîd varlık olan Allahın yoluna, sırat-ı müstakime çıkarmak için insan-ı kâmilin gönlüne indirilmiştir.

İbrahim suresindeki Elif, sûret-i Hakk olarak tecellî eden nefsin kâmil varlığına, lâm kâmil kulun gönlündeki vehbî ilmin hikmetini bildirir. İbrahim suresindeki Râ, Rahman ve Rahîm olan Allahın, Râfi sıfatının tecellisiyle gönül sahibini yüceltip, yükselttiğini, Raûf sıfatıyla rahmetinin yayılmasına kulunu vesîle kıldığını, rahmetinin yayılışını da Rakîb sıfatıyla bizzat gözlemlediğini bildirir. Subhan Allah en doğrusunu bilir. Hakkanî hikmet, her ferdin istidad aynasından yansıyan feyizlere ve lisanlarına göre idrak edilir. "Azîz ve Hakîm sıfatlarıyla Allah dilediğini saptırır" (14/4), "dilediğine de yardım edip, Azîz ve Rahîm sıfatıyla (hakikate) hidâyet eder" (Rum 30/5)

Ey dost! kendinden başkasının mevcûd olmadığı varlığın şâhidinde kendi zâtıdır. Varlık mertebelerindeki her misâl ise tecellî eden hakkanî nûrların bir suretidir. Bu yüce hakikati bilen insan onu aramaz. Arayan kişi, kendinde mevcûd olmadığına inandığı şeyin peşinden koşar. Oysa latîf ve kesîf olarak, mânâ ve misâlde, "semâda ve arzda ne varsa O'nun içindir" (14/2) Cenab-ı Mevlâ, mânâyı somut bir misâlle beyan ederken "Azîz ve Hamîd" (14/1, 85/8), mânânın

Lâtafetine işaret ederken "Ganiy ve Hamîd" dir. (14/8, 35/15) Ulvî âlemdeki Latîf mânâyı idrâk etmeden, süflî âlemdeki misâli inkâr edenler, arzdaki somut misâllerinde Onun tecellisine mazhar kılındığına bilmezler. Oysa "Allah öğüt alabilmeleri için insan lara misâller verir" (14/25) Cenab-ı Hakk, Resûlünün yaşantısının, yüce bir ahlâkın misâli olduğunu kerim kitabında beyan eylemiştir. Arzdaki varlığıyla en hâmil misâl olan Resûlullah (s.a.v.) Allah Teâlanın sözlü kitabı olarak, "Rabbının nimetini söz ve fiilleriyle dile getirir" (93/11) Bu nimet hakiki ilim ve güzel ahlaktır. Ey aziz! Misâllerin sırrına eren insan sükût eder ama, sırrından konuşup, konuşturacak olanın Rabbı olduğunu bilir; "Herşeyi konuşturan Allah bizleri konuşturdu" (41/21) yüce ayeti bu mânânın delilidir. Sırra ermeyen lafebesi ise kendi hâline misâl olur. Zira o, kendini konuşturanın kim olduğunun bilincinde değildir. Bilaki her ferd bir diğerini kalbindeki mânâya göre bilir. Hissiyatın hâkim olduğu benlik henüz fakriyetini tatmadığından, misâli mânâdan farklı bilir. İzâfî benliğin tortusundan arınan insan ise, Hakkın nuruyla hakikati görüp, gösterir. Mutlu insan bu âlemdeyken nurdan nasibini alıp, aydınlanır. Yaşanılan her olayın nura kavuşmak için vesile olduğunu bilir. Bu yüzden girıştiği her işte "ancak Allaha dayanır" (14/11) körlükte ısrar edenin nurdan nasibi âhirete kalmıştır. Bir insan ki ne kendisine ne de bir başkasına faydalıdır o, Nâfi' ilâhi isminin nurundan mahrumdur. Nitekim mutsuz ve huzursuz kişi odurki, "Allah bir kimseye nur vermemişse, o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur" (24/40) karanlıkta kalanın kendi hâlinden haberdar olması mümkün olmadığı gibi, bir başkasını bilip, tanıması da mümkün değildir. Huzurlu ve mutlu, huzursuz ve mutsuz bireyler, tıpkı perçemle gündüzün birleştiği gibi dünya yaşamında birarada dahi Âhirette ise yollar ayrılır. Ey dost! Günahın sevapla örtülmesi gibi eğriler doğrulukla düzeltilebilir. Tecellideki misâlin özbenliğinde mevcud olduğunu keşfeden insan nefsindeki delille Rabbına erer.

Ey dost! Her hakikat kendi sırrına uygun bir letafetle zuhura gelir. Her misâl bir mânâ ve ibretin vesilesidir. Gece, nefsin suretidir; gündüz, ruhun timsâlidir. Arz, cismin sembolüdür, semâ ise gönlün. "Semâda ve arzda bulunanların kendileri de, gölgeleri de isteyerek veya isteksiz secde ederler." (Ra'd 13/15) Gölgesi secde eder kelâmı, gönül gözüyle okunduğunda, 'kulluğuyla ibadet eder' anlamına gelir. İsteyerek secde etmek, imân nûrunun aydınlığında, Rabbin emrini bilerek ve gönül hoşnutluğuyla yerine getirmektir. "İsteksiz secde", Rabbın hükmüne ve takdirine rızı olmadan, mecburen itaat etmektir. Zira onlar hakikatle yüzleşme anında "o gün Rablarından perdelidirler" (Mutaffifîn 83/15) Başgözünün perdesi cehalet ve zulmet, basiret gözünün perdesi nûr ilediir. Perdeler, gören ve görülen parlaklığını yaşayanlar içindir. Gören ve görülenin techizinde, gören gördüğünün kendisi olur; "ona mukarrebûn şâhid olur" (Mutaffifîn 83/21)

Ey göz! Denizler, Hakkın tecelli dalgalarının müşahede edildiği sonsuz ve sınırsızlığın sembolüdür. Zira O, her an yeni bir yaratıştadır. Ayeti başgözüyle okuyanlar için kelimeler mânânın perdesidir; Mânâyı basiret gözüyle okuyan için harfler nûrun sûretleridir. Sır gözü pür nûr kesildiği, varlığı sûretsiz seyreder. Peygamberlere (a.s.) inen her sahife nûranî birer levhedir. Gönüllere ilham olarak inen mârifetullahda öyle! Her sahife, nûra mazhar kılınan insanın mânevî varlığıdır. Her kutsal kitâb, mazhar olduğu peygamberin ruhaniyetiyle eşdeğerdedir. Her birinin varlığı Zât-ı Hakkın kudsî varlığıyla diridir. Şu halde her kim cehaletin koranlığıyla karşılaşırsa, yüzünü ilim nûrunun aydınlığına döndürsün; "Rabbının ismini zikret. Bütün varlığınla yalnız Ona yönel" (Müzemmil 73/8) yüce ayeti kulları Zât-ı Hakka davet eder. Öyleki özde tecelli eden Rabbın vechi, Onun vechinden gayri bir yüz göstermesin! Karanlığın soğuk yüzü O'nun nûrlu vechiyle aydınlansın. Kimki ilâhî sıfatlar nûruyla izâfî benliğini örter, örtünen mü'min kulunun aynasından

onu doğrulayan ve güven altına alan Mü'min Allahın vechini görmüş olur. Heylânın suretinde Hakkın vech-i cemâli görünür. Esmaül Hüsnayı temsil ettiği içindirki, heylânın güzelliği Hakkın vechinin sembolüdür. Keza İnsan-ı kâmil, O'nun nûrlu vechinin suretteki temsâlidir.

Ey dost! Gece gündüzün gölgesidir. Kulun Rabbının gölgesi olduğu gibi! Nasıl ki gölge güneşe çekilir, kulun yönelişi de Rabbinedir. Kimi ilâhi cezbe ile gönüllü olarak, kimi de isteksiz, perçeminden tutulup da öyle çekilir. Her şey ait olduğu şeyin aslına, mânâ ve maksadına yönelir. Bu seyirde ruh letafetin, gölge ise kesafetin sembolüdür. İzâfi benliğin gölgesinden arınmamış gönül, her mânâ-y. kalderemaz. Kendisine kolay gelen'i taşıması ve "Kur'ondan kolay gelen'i okuması" (Müzemmil 73/20) daha doğru ve hayırlıdır. Zîrâ, hakikatlerin hakikati "taşınması ağır bir sözdür" (73/5) Nefislerinde gizli şirk hastalığından muzdarip olanlar için sırrı taşımak onlara ağır gelir. Bu nedenle bazıları için "Allah yolunda (nefisle) cihad" gereklidir. kimileride "lütfa nail olmak üzere yol tepeceklerdir" (Müzemmil 73/20) Yani mânevî hâl ve mertebelerde sınanacaklardır. Nitekim varlık mertebelerinde elif'in yönelişleri her harfe anlam ve değer katar. Manevi yoldaki tercihlerini neden seçtiğini anlamak için kişi tercihte bulunur. Geçmiş ve gelecekle ilgili bir kaygısı kalmayan kişi, an'ın içindeki değeri keşfeder. O değer, tecelli eden Varlığın kendisidir. Yani O'nun vechi! O halde birey. kendi yaşantısına dönüp bakarsa, Rabbına vermiş olduğu değerinde görüp, tanımış olur. kim, hayatı güzellik ve güzellikler donatılmış ve kusursuz görüyorsa, hayatından hoşnudsa, bunu ona hibe eyleyen Rabbının bir lütfu olduğunu idrâk ile Allaha hamd etsin. Kim de hayatı eziyet ve huzursuzluk vesilesi olarak algılamışsa bunu nefsinin yönelişlerinden bilsin ve Rabbının rahmetine yönelsin. Zîrâ, Allahtan gayri yönelinecek başka bir hakikat ve mevcûd yoktur.

Ey dost! Her insan sevdikleriyle sınanır; "Verdikleriyle sınamak üzere" (En'am 6/165), gönüllere sevgi nimetini indiren O'dur. Sevgiliye sevgiye muhtac olan kamuşur. Kendini yeterli gören sevgiden ve sevgiliden uzak kalır. Sevgi nimetinin sınavı ağırdır; "Bir kısmı (seven) bir kısmıyla (sevilen) sınava çekilir" (6/53) Sevgi sınavında kimin gerçek seven ve sevilen olduğu belli olur. Sevdiğini her hâliyle kabullenmeyen ayık yalancıdır. Birey için en değerli dost kimse, gerçek seven ve sevilende odur. Her insan kendi hakikat ve ahlâkına uygun olanla birlikteliği diler. Bu nedenle beraber yaşadıklarıyla sınava girer. Ancak her bireyin idraki ve hayatı kabullenişi aynı değildir. Yaşadıklarına olumlu yaklaşan kişi, varlığını huzurla sürdürür. Olumsuzluğu benimseyen benlik, reddedilmişlik duygusuna kucak açar. Kâmil insan ne birisine zulmeder, ne de zulmedildiği hissiyatını taşır. O, herşeyin olması gerektiği gibi geliştiğini bilir. Deneyimlenen her olayın işaret ettiği mânâ ve mesajı önemsemeyen veya yalnız yorumlayan kişi, varlıktaki ahenk ve dengeden habersizdir; "Kimin terazisi (olumlu yönde) ağır basarsa onlardır kurtuluşa erenler" (A'raf 7/8) yüce ayetinin sırrından da mahrumdur. Bilki olumsuz her zan ve düşünce, gönlü bunaltan zehirli gıda gibidir.

Ey dost! Hiçbirşey sebepsiz gerçekleşmez. Her iş bir maksada yöneliktir. Hissiyatın ağır bastığı benlik, beklenti ve arzularını besleyen enformasyonu kendi gerçekliği gibi algılar. Hakikate gözlerini yumar. Şüphe, kuşku ve evhamdan uzak duran, herşeyin bir plan ve hesaba göre oluştuğunu idrâk eder. Nitekim, "Güneş ve ay bir hesaba göredir" (Rehman 55/5) yüce ayeti, gönül sahiplerini tefekküre davet eder. Ruhaniyet semâsından hakikat güneşinin doğuşu, Rabbın takdir ettiği vakte göredir. Kalb aydınlanınca, "yakîn gelinceye dek ibadet et" (Hicr 15/99) mealdeki maksat hâsıl olur. Hakkal yakîn nûru güneş misâli gönül rahminden yansın kezâ ubudiyet hilâlinin nefsin beşerî karanlığı aydınlatması, kulun kusma dek misâli izâfî benliğinden incelmesine bağlıdır. Şöyle ki, her ferd Hakkın isim ve sıfatlarının suretindeki yaradılışının bilincinde değildir. İlâhî sıfatlardan yansıyan nûrların bireyin kendi gönül fânusundan ışıldadığını görebilmesi için onun, ilâhî ahlâkla

ahlâklanıp, Rabbının boyasıyla boyanması gerekir. Bu durum fânî benliğin arınmasına elzem kılar. Arınmak, Tek'lik bilincinin kulda tahakkuk etmesiyle gerçekleşir.

Ey dost! Fânî âlemin niteliklerinden biri olan nefsin kıskançlık duygusu tahammülsüzlüğün delilidir. Severin sevdiğini bir başkasıyla paylaşmaya tahammülü yoktur. Oysa varlıkta bir başkası yoktur! Farklılıkların eridiği vahdaniyet âleminde ârifin tepkisi, merkezi olduğu gibi kucaklamaktır. Letafet ve hassâsî hasleti ancak Tek olan Mutlak Varlığın tecellîsini müşahede edenlerin ahlâkında görülür.

İnsanoğlu şayet manen âmâ değilse, hakikat güneşinin doğuşuna tanık olmak için kimsenin aracılığına ihtiyacı yoktur. Zîrâ Hakkın kitabının varlığı ve nübüvvet nurunun rehberliği Hakkı arayanlar için kılavuzdur; "Hak olarak kitabı gönderdik" (Mâide 5/48) yüce âyeti delilimizdir. Nitekim deryayı deryada yüzerek tanıyanla, denizi hiç görmemiş kişinin deniz hakkındaki bilgisi bir midir? Hakikati Hakkın inâyetiyle okuyup öğrenenin ilmî derecesi, halkın öğretisi ile okuyanın ilmî derecesi ile aynı mıdır? Kur'an ve tevhid ehline göre kalem akıl ise "kalemle öğreten" ('Alak 96/4) Rabbın rehberliği ve hidâyeti gerçekken, hakikat kimden aranıp, sorulurki! Nefsini arıbeyi gibi görüp bilgisini "kendi kendine yeterli" gören kişi azgınlık yapar" ('Alak 96/5-6) Hakkın adaletini kendi idrak terazisinde tartıp, ölçmekle haddi aşar; "Adaletin terazilere konulacağı" (Enbiyâ 21/47) kıyamet günü, bütün iddia sahipleri için değil midir? İnsanoğlu ağzından çıkan "kelimelerle sınava çekilir" (Bakara 2/124) Zîrâ her iddia sınava davet demektir. Bu sınavlarda bireyler, "Sizi birbiriniz için sınav vesilesi yaptık" (Furkan 25/20) yüce âyetiyle buluşmuş olur. Zîra kullanılan her kelime ister sevgi olsun, isterse farklı bir duyguyu dile getirmiş olsun nefisle yüzleşmeyi gerektirir ki, özüyle sözü bir olan belirsin; kelimelerin anlam ve değeri ruhaniyetleşiyle zâkir olsun; "Allah doğru söyleyenleri ortaya çıkaracak, yalancıları da açığa çıkaracaktır" (Ankebût 29/3)

Ey dost! İlâhî kanunlarla tertiblenmiş, özü ve sözüyle nurlu yoldur şeriat. Hayatı kabullenişine göre şekillenir kul için tarikat. Zihnin algılayıp, kavrayamadığını gönlün yoşamasıdır hakikat.

İddia sahibi benlik, Rabbinin emir ve yasaklarına uymadıkça ziyandadır. Şeriat ilmi, Allahın dinini uygulamak demektir. Şeriata uygun ibadeti küçümseyen ve terkeden insan, ne sırr ne hakikat sahibidir, ne de mümin sayılır; "Dini uygulayın ve onda ayrılığa düşmeyin. Fakat kendilerini çağırdığın şeriat Allaha ortak koşanlara ağır geldi" (Şûrâ 42/13) yüce ayeti, Hakkın emirlerine kimlerin duyarsız olduğunu gösterir. Nitekim din kurallarına itiraz edenlerin kalbleri kibirle doludur. Söz ve mânâdan nasibi olmayan iddia ehlinin, hakikat ehliyle birliktelikten uzaklaştırılması, haddi aşanlara tevbe etmeleri için verilen bir öğüttür; "Yataklarında yalnız bırakın ve onları kendinizden uzaklaştırın" (Nisâ 4/34) yüce ayeti, dinin nasihat olduğunu bildirir.

Belki hakikati arayan insan önyargısız olur. Nefsinin iddiasına hakkaniyet arayan benlik ise, kırıcı ve itham edici olur. Oysa birşeyi genel olarak bilmek ile, o şeyi hususiyetleriyle öğrenip tanımak çok farklıdır. Nitekim mümin olmanın da mertebeleri vardır; Sâlih mümin ile sıddık mümin arasındaki mertebe farkı gibi. Ehl-i yemin ile mukarreb kul arasındaki fark gibi. Gizli şirk içindeki mümin ile Allahın varlığını şirksiz birleyen mümin gibi. Taklîden mümin olanla, tahkik ehli mümin gibi. Kırkda birini Allaha veren mümin ile, varlığın tümünü Allaha teslim eden mümin arasındaki fark gibi. Mertebeleri bilen kişi, mümin sıfatıyla kimin emniyet altına alındığını, kimler için korku ve kederin bulunmadığını, kimlerin itikadının doğrulanıp, kimlerin reddedildiğine şâhid olur. Allahın kurallarına uymayanların Allah ehli olmadığını aynel yakîn bilir.

Ey dost! İnsan olma özelliğiyle yaratılırken, Cenab-ı Hakkın kuluna vermiş olduğu değeri idrâk etmişolsa dahi insan, Rabbına olan şükrünü lâyıkıyla yerine getiremezdi. İşte bu yüzden, ibadetleri farz kılmak suretiyle Cenab-ı Mevlâ, yüce katına yakınlığın vesilelerini bildirmiştir. İlâhî bir lütuf ve rahmet

olan" namazlarin korunmasindaki" (Bakara 2/238) maksad da budur. İbadeti terk ise uzakliğin sebebidir; "Bunlar namazi biraktilar, nefislerinin arzularina uydular. Bu yüzden sapkinliklarinin karşiliğini göreceklerdir" (Meryem 19/59) yüce ayeti kaybedenlerin âkibetini gösterir.

Ey aziz! Farz olan ibadetler Allah için yerine getirilir. Vakadin değerini artiran ve kulu ilâhi muhabbete taşiyan ibadetler parzlardir. Allahin emrine uymak, nefsin arzu ve hazzina göre ibadet etmekten üstündür. Kuran dişi yöntem ve ruhsal egzersizlere kiyasla, Hakkla sohbet olan namazin kudsi yetini ve mânevi mirac olan niteliğini, namazi edâ edenler bilir. Allahin emrine uymak nerede! Nefsin kendini önemsemesine zemin hazirlayan sözde ruhsal alişturmalar nerede! Aczin idrâki içindeki kulluk bilinci nerede! Fâni benliğin nefsine varlik arama şaşkinliği nerede! "Ey insanlar, siziler Allaha muhtacsiniz. Allah ise Ganî ve Hamîd'dir" (Fatir 35/15) yüce ayetir, kimin fakir ve kimin gerçek zengin olduğunu bildirir. Bilki Cenab-i Hakk, her bireye muhtac olduğu şeyi verir; kimisin ihtiyaci birliktelik, kiminki yalnizliktir. kiminki haber sormak, kiminin hizmeti haberi iletmektir. kiminkine sevgi sunmak, kiminki sevgiye hasret kalmaktir. kimileri belâlarla doğru yoldan sapar. kimileride belâ vesilesiyle saptiği yanlişten doğruya döner. İhtiyacini Hakka sunan insan, muhtaclari kimin doyurduğunu bilen kişidir. Zirâ "muhtaclikten kurtarip, varlik veren 'O'dur" (Necm 53/48) muhtac kilan da O'dur. Allahin hidâyet ettiklerinin dişinda kalanlar, çikmaz sokaklarda kendilerine yön ararlar. Allahin yolunun şeriat olduğunu bilmeyen insan istikâmetini şaşirmiş demektir. Zirâ şeriatsiz hakikat olmaz. Hakikatten yoksun şeriat ise Allaha kavuşturmaz. Kimin varliği Allah için se, döneceği varlik da O'dur. Kimin yoğurdu fâni dünya için se, onun sonu toz la, topraktir. Her kim hüsnüzann sahibi kimselerle beraber olursa, dünyasina da hayir ve güzellik hâkim olur. Her kim suizann ehliyle beraber olursa, onun dünyasi da ona göre şekil alir. Hakikate gözlerini kapatanin ufku daralir. Sevgiliye sevgi ve itaatle koşana, Sevgili de koşulsuz ve sinirsiz Varliğinin ufuklarini açar.

Ey dost! Herkezin Rabbından nimet dilediği yerde sen Rabbinden Rabbine dile! Herkezin ezâdan sefâya yöneldiği yerde sen Rabbından Rabbına yönel! "Muhakkakki Allah sabredenlerle beraberdir" (Bakara 2/153) Edeb, haddi bilmektir. Terâzû kendini bilmektir. Güzel ahlâk Rabbını bilmektir. Her kim bildikleriyle Rabbının huzuruna çıkarsa, bilgisinin eksik ve yetersiz olduğunu görür. Her kim amelleriyle Rabbının huzuruna çıkarsa, nefsine bir çare olmadığını görür. Her kim varlığı geride bırakarak, hiç bir şeye sahiplenmeden huzurda bulunursa, izzet ve ikram sahibi Rabbının rahmetini görür. Hakkın tecellisindeki güzelliği göremeyenler, kendi yaratılışlarındaki değerinde farkında değildirler; kendinde mevcûd olanı bulmak için kendinden vazgeçmek gerek! Benzerleriyle elde tıldıkları içindeki insanlar, hakikat ehliyle sahtekârı tanıyamazlar. Kendini tanımayan gayrını nasıl tanısın? Başkaları hakkında kalbinde sû-i zann barındıran kimsenin dindarlığı taassubtur. Oysa kalb kırmamak da ibâdetten sayılır; kırık kalbleri onarmak da!

Kim ilâhi ahlâka boyanırsa, her sevdiğini Allah için sever, nefsi için değil! Terkettiği her şeyi de Allah için terkeder. Bazen bir kayıp rahmetin kapısını açar; Bazen bir kazanç azâb kapısını açar. "Ceza ancak insanlara zulmeden ve haksız yere arzda taşkınlık yapanlar içindir" (Şûra 42/42) Hakkın emirlerini yerine getirmekte ihmalkâr ve kusurlu olsa da Allah'ı seveni sevmek ve hoşgörülü olmak kâmillerin ahlâkıdır. Zîrâ, "kim bağışlar ve barışırsa onun ödülü Allaha aittir" (Şûra 42/40) Bilki, içinde zıddını barındıran her nimet geçici dünya nimetidir. Katkısız nimet de hikmettir; Hikmet, sonu olmayan, zıdd bulunmayan safi rahmettir. O, "Selsebil denilen kaynaktan" akar. (İnsan 76/18) Bir gönülde Hakkın nûruyla billur bir kaseye dönüşmüştür, içinde zıddının katkısı bulunmayan Mârifetullahla dolup taşan bir pınar gibidir. İlâhi aşkın mazharı olan gönül kasesinden "Allah sevgisiyle yoksul, yetime ve esir doyurulur". (İnsan 76/8) Öyleki, izafi varlıktan vazgeçmiş fakire, özünde Hakkdan gayrı kimsesi kalmamış yetime ve Hakkın

muhabbetine esir düşmüş aşığa öncelik tanınır. Böyle ey dost; kalbi Allah aşkına tutsak olan insandan daha özgür ruh kimde var!

"Allahın has kullarının içtikçe ve akıttıkça akıttıkları pınarın (76/6) sâkileri, "Allah rızası için yapılan hizmetin karşılığını beklemezler" (76/9) Onlar bilirlerki geleceğe ertelenen her hizmet ve ibadet, ömürden kaybedilen zamandır. Vahdinde yaşanmayan her şey, önemini yitiren bir andır. İmânında tutarlı olmayan kişinin imânı zayıf olur; İmânda tutarlılık, inandığı gibi yaşamaktır. Öte yandan fânî dünyayı önemseyip, faydasız bilgiyi menfaat sayan ve ibadeti fuzûlî gören kimselere, "iman eden insanlar gibi imân edin denildiğinde, 'kıt akıllı cahiller gibimi inanalım' derler. Kıt akıllılar kendileridir de bunun bilincinde değildirler" (Bekara 2/13) Ruhanî sohbet ve ibadetten yana bir koku almayanlar, bilinç seviyelerine göre nefsin mertebe ve derecesini anlaması da beklenemez. Bilmezmi ki, kimin bakışı temizse, alacağı karşılıkda temiz olur. Kimin bakışı kirliyse, görüp bulacağında kendi niyetine uygun olur. Her değersiz gözüken şeyde, ondaki değeri gören insan, Allahın yaratışındaki kudretine şâhid olur. Zîrâ Allah Teâlâ, değersiz hiç bir şey yaratmamıştır. Ey aziz! İnsanı güzelleştirdiği gibi çirkinleştiren şey ondaki ahlâkdır. Bireyi hem yüceltende hem de küçültende şey ortaya koyduğu fiilleridir. Uyduğu takdirde kişiye fayda sağlayan, umursamadığında nefsini zarara sokan şey de duyduğu öğüttür. Hikmetin malumdurki, insana hem selâmete, hem de felâkete götüren şey diliyle söyledikleridir. Ayrıntılı ve misallerle kimileri doğruyu görüp, bulmuş, kimileri de hataya düşmüştür; "Allah onunla birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola yöneltir. Verdiği misallerle Allah ancak (verdiği emirleri umursamayan) fâsıkları saptırır." (Bekara 2/26) Hikmetine bunlar, Mutlak Varlık olan Allaha ve Ondan gelen hikmete değil, fânî varlıklarına ve nazarî bilgilerine dayanıp, güvenirler. Bilmezler ki kişinin en kolay içine düştüğü tuzak, nefislerini önemseten kendi zann ve kuruntularıdır. Bunlar "Rabbının tekliği anıldığı zaman arkalarına dönüp kaçarlar" (İsrâ 17/46) Zîrâ hakikate tahammülleri yoktur.

Ey dost! Gölgenin varlığının hükmü ne ise yokluğu da öyledir. Kendi zâtıyla varolmayana varlık yüklenebilirmi! Varlık, ancak ezelden ebede varolup, hiç bir şeye muhtac olmayanın hüviyetidir. "Evvelce anılır değilken" (76/1) sonradan halkedilmiş ve her şeye muhtac olanın hakikati yine yokluktur. Yok hükmün-de olanın ne Fenâsı, ne de Bekâsı yoktur. Bekâ, başlangıcı ve sonu olmayanın sıfatıdır. Ne varki, bir şeyler olma yolculuğundaki insan, ne olduğunun sırrına varamaz. Kendisiyle uğraşmaktan hakikate bakacak tâkâtı kalmaz. "Bu âlemde ne ise, her âlemde öyle" (17/72) olacağına kavrayamaz. Bedene taptığından, kulun kulluğunu, Rabbinde Rabb olduğu gerçeğini içine sindire-mez. Düşüncelere dadılık ettiğinden, gönlün yularını serbest bırakıp, semersiz ve koşulsuz olarak sevgi Burak'ına atlayıp Sidreye uçamaz. Oysa toprak ve karışık suyla yoğrulmuş şu beden veten, gönül kuşu için kabirdir. Kendine varlık verme gayletinden kurtulup, Fânî benliği önemsemekten vaz-geçince kabir azâbı biter. Sevgilinin sinesinde ayrılık ızdırabı dinler. Gönül, "cennet bahçelerinden bir bahçeye" döner. Bedene tapanlar içinse, "Cehen-nem çukurlarından bir çukur" olur. Zîrâ azâb, kendi hakikatine inkâr eden, beşeriyet kabrinde kalmakta ısrar edenler içindir. Ruhaniyet semâsında buluşan aşıklar için değil! Bilki hüsnüzann ile suizann aynı evde barınamaz. Aynı anda kalbde iki zıtlık bulunursa, onda huzur bulunmaz. Oysa hakk geldimi bâtıl gider; aşk geldimi feryad biter.

Ey dost! Topraktan halk edilmiş suretine aldanma sakın, "meleklerin secde ettiği" (38/71-72) sırr sahibidir Âdem; Sûret-i Hakk olan kâmil insan Rabbının arzdaki gölgesidir. Varlığı Rabbiyle kaimdir; "Biz insanı keremli (şerefli) kıldık. Denizde-karada (sîrette-suretde) taşıdık. Yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık onları" (17/70) yüce ayetinin mazharıdır. İnsan oğlu ilâhi nefes, akıl ve gönül gibi nimetlerle onurlandırılmıştır. Kimdedir, inandığı üzere yaşayanın üstüntüğü takvası" (49/13) ve onun da ötesi verâsı yönündedir. Kezâ, Hakkın sıfatlarının rengine boyanmakla insan-ı kâmil, en yüce ahlaka boyanmış olur. Zîrâ her ilâhi sıfat, Allah nûrunun boyasıdır.

Ey azîz! İmâna ve aşka düçar olupda, imân ve sevgi sınavından kaçınmak

ne mümkün! "İnandık demekle sınanmıyacağınızı sanıyorsun" (29/2) eyvânal!
Sınavlar hem sûrette, hem de sîretteki âyetlerde; "âfâkta ve enfüste"!
Sûrete duyulan aşk gölgeyi sevmek gibidir. Gölge asıla çekilip, heykeli görünümden gittiği aşkla biter. Gölgenin sürekliliği ancak cennet bağı kundadır; "yemişleri ve gölgesi süreklidir" (13/35) yüce âyetindeki misâl gibi.
Oysa takva sahibinin kulluğu her âlemde süreklidir. Zaman zaman dünyanın, kimi zamanda Rabba kul olanlar gibidirler. Has kulların Rabbinden aldığı mânevî feyz olan ledünnî yemişleri süreklidir.
Fânî dünyadaki kimi bireylerin kulluğu erozyona uğramış gibidir; Tıpkı "yeryüzünün uçlarından eksiltilmesi" misâli (13/41) sevgileri eksilir, ibadetlerinde tembelleşirler. Kimilerinin hâl ve tavırları ise sâbit kalır; "Allah dilediğini siler, dilediğini sâbit bırakır" (13/39) Nûr mutlu kulluğunda sâbit kalana; Nefsine pâye ve unvanlar aramayana!
Öte yandan sınavlar zamanı "dünyanın süslü püslü görünmesi, geçici nimetlere" (3/14), geçici sevdâlara duyulan düşkünlüktendir.
Hakka duyulan ilâhi aşk ve gönül yayından çekilen deli bir ok gibidir; Yayında birlikte götürür de arşın çevresinde muhabbet turları attırır. Tâki, sevgilinin huzurunda sâkinleşip, zümrüdü anka yâ dönüşünceye kadar.
Eydost! Benlikten uzaklaştıkça, zihinden de uzak kalırsın, kibirden de. Gönülde yaşarsın Hakkın kerâmeti ve muhabbetullah nimetiyle.
Kendini etle kemik olarak biliyorsan, bedene aşıklardansın sen!
Özünün sırrına âşinâ olan ğayet, her bedelden bedelsizsin sen!
Beşerî haz ve lezzet ateşini nûra dönüştüren tılsım ilâhi aşk ateşidir.
Sevgilinin nefesiyle nefeslenen can, ilâhi muhabbetle nûra boyanır.
Her can kendi varlık değerinden duyar özbenliğin sesini. Tur-i Sînâ sanki nefsindedir senin. Gönülde tutuşan aşk ateşiyle irfan açarır dalları secdeye koparır. Sensiz, senden konuşan bilki O'dur.
Dünyanın tılsımından uyananlar hatırlar ezeldeki sözleşmeyi; sevgilinin 'Ben sevgiliniz değilmiyim' hitâbındaki cilvesini.

Ey dost! Nefsini nefsinle yıkayamazsın; Ateşi ateşle söndüremezsin
Aşktan ölen yine aşkla diriltir. Diri gönlü aşk yıkar, hem nefsinden hem de
geçici sevdalardan. Tek bir güne sığarmı Sevgilinin günü! Her an,
her nefestedir O'nun vedûd vechi. Birlik sevdâlar haramdır
aşkta varlığı yakanlara. Rabbın cemalini görebilme derdi, devâcker
O'nun has kullarına. Kendinde varlık barındırmayan fakir kaf dağına
aşmış olur; Varlığı kalmayan insanın varlığı suret-i Hakk'dır.
Şekille, kalıba bakan kişi karşısındaki sureti görür. Suret ise mânâ
ve hakikatlerin örtüsüdür; "Ey sûrete bürünmüş olan. Kalk da
uyar" (74/1-2), suretin sireti nicedir! Suretlerin hakikati nedir!
Varlığın büründüğü suret "giysilerini temiz tut" (74/4) Zira, her
bir mânâ örtüsü nûrunu Sevgilinin isim ve sıfatlarından alır.
Öyleki, Varlıktaki tecellisiyle Cenab-ı Hakk gizli hazinesinin kemâ-
linî, Zâtına seçtiği insanda izhâr eylemiştir. Öte yandan sırra
âşinâ olanlara yapılmış olan, "kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyin"
(3/118) uyarısı, mânevi sırların ve ruhanî açılımların temiz tutulması içindir.
Renge ve desene av olan avcı, renksiz ve benzersiz mânâ âlemine nasıl yönelsin!
Fânî dünyaya bel bağlayan sevdalı, sahilsiz deryaya nasıl atılsın!
Deryanın kuzuları toşa toprağa konarmı hiç. Deryasız bir balık, kara
da yaşarmı hiç. O deryadan ki nice suretler kıraya vurur;
Nice gafiller o suretlere vurulur. Oysa resimsiz âlemden akıp
gelen gönül rüyalarını, suretler kafesinde tutabilmek ne mümkün!
Kendileri tatmadıkça, anlatmakla anlamaz koku almayanlar; Basiret-
leri açılmadıkça Hakkın "işâretlerini (görmekte) inatçı olanlar" (74/46)
Hakikat güneşi gönülden doğmadıkça, suretine bakarda, hakikatini
tanıyamazlar. Onlar ki, her an yeniden ışıldayan feyzle aydınlanırlar,
tecellinin şâhidleridir onlar. Kimin gönlüne Hakkdan bir cezbe
gelirse o aşkla, kimini bir dağ başına, kimini bir mağara içine, kimini ıssız çöllere çeker Mevlâ. Hiç bir fâniyle paylaşmaz onları Gayûr
Allah. Dilerki şâhidliğine seçtiği kulları, kendinden gayrıyla avunmasın;

dazla, sözle, resimle oyalanmasın. Ancak, vakarının değerini bilen ve nefsiyle cihad edenler belli olmeden, (sınanıpda) sabredenler ortaya çıkmadan, kimlerin "Allahın şahidlik edinmek" istedikleri belli olmez. (3/140)

Ey aziz! Her kim güvenilir olanı terkederse, dünya kuyusuna yuvarlanır. Dipsiz kuyuya düşmek akıllının işi değildir ve lâkin kuyuya düşeni çukurdan çıkarmak Hakka hizmet ehlinin işidir.

Evham, kuşku ve kuruntu kuyularındakiler, ne huzur verebilir ne de huzur bulabilirler. Huzur ve güvenin olduğu boyut selam yurdudur. "Allah selam yurduna çağırıyor" (10/25) yüce ayetince onu rehber edinenler yolu bulur; yoldaşlarından geçmiş, güçenenler değil!

O halde ey dost! Seni incitene teşekkür et; sendeki bir zaaf açığa çıkacağı için. Zira incitenler "incitmekten başka bir zarar veremezler" (3/111) Aksine hissiyatına ayna oldukları içindir ki, Faydalarından ziyadedir; "Eğer sabreder ve (hissiyatınızdan) sakınırsanız onların hilesi size zarar veremez." (3/120) 'Onların hilesi', hissiyatı tahrik edip, nefse mağlub olduğunuzu göstermektir; "Eğer sabreder ve (kendinize varlık vehmetmekten) sakınırsanız, onlar ansızın üzerinize gelse bile Rabbinizin (hilm ve sekinet nurları) melekleri size yardım eder" (3/117)

Ey dost! Hâl sahibi insan şunu bilirki, herkez karşısındakinin aynasında kendi hâlini görür. Dostun aynasından sevginin yüzü gözükür. Kindarın yüzünden sevimsizlik belirir. Yüz, gönlün aynasıdır. Aynaya bakan kendi gönlünü görür. Hiç bir şey uzaktan göründüğü gibi değildir; Dağda ateş gibi gözüken ağacın hakikati nurdur. Çölde nur gibi gözükenin aslı serâbdır. Riyakârların mümin gibi, iplerin yılan gibi göründüğü sihirde, âsâ gibi görünen suret, Musa (a.s.)'nın elinde yılanları yutan ejderha olur. Evrimi gerçekleştiren her şey Hakkın ilminde kayıtlıdır; Arslana yem olan ceylan, arslanda can bulur; Ölmeden önce ölen yiğit Rabbında can bulur. Suretleri değişsede Kendisi değişmeyen hakikat birdir.

Ey dost! Ne sufli âlemin timsali olan gölgeyi unut, ne de ulvi âlemin nûru olan ruhunu. Bütün âlemler varlığında mevcûddur. Hangi âleme yönelirsen o âlem sana mekân olur. Hiç bir âlemle nitelendirilemeyen Sevgilinin âlemi, her mekândan kayıtsızlıktır. Zira Müteâli Varlığın Zâtı ve uluhiyeti, her sınırlandırma ve kuşatılmanın ötesindedir. Tecellisine mazhar olan her suret kayıt altına girmiş olsa da, Mutlak Varlığın hüviyeti her âlemden münezzehtir. Hal böyle olunca, şekerin suretinde gizlenen zehire kanıp, aldanma; Hissiyatı güçlendiren her ibadet gizli şirktir. Ruhaniyeti güçlendiren her amel ibadettir. Sevgilinin zikridir ağızlarda baltadı bırakan. Ona duyulan aşktır, her kuşatılmış tattan daha tatlı olan. Ölümlünün vereceği sevgide geçicidir, kendisi gibi. Ölümsüz Diriden alınır her kayıttan beri ölümsüz sevgi. Bütün aşklar Sevgilinin hibesidir kullarına. Sevgi en yüce vesiledir Zât'a kavuşmaya. Gülün bedeninde gizlenen muhabbete vurulduda bülbül şikâyete aldırış bile etmedi; 'Kahırda, Lütfunda bir dir Gülâmın, yeterki sevdiğime uzak düşmeyeyim' dedi.

Ey aziz! Kiminle birlikte yürürsen onun yürüyüşüne ayak uydurursun. Civanmerdle yürüyenin nasibi mertlik olur. İman üzerine "Rabbiyle yürümek onun kurtuluşu olur" (20/47) Nâmerde ayak uyduranın sonu çıkmazdır. Nefsini enâniyyet çukurundaki bataklığa gömen kayıptadır. Oysa kulun kutluluğu onun kulluğunda gizlidir. Gönlü dost edinenin yolu âsumâna çıkar; İzafi benliği dost edinenin yolu çıkmaz sokaktır. Zira, "nefsini kirleten kayıptadır" (91/10) Gözlerden gizli durursan, kirli özden de, kirli nefistende uzak durmuş olursun. İnsanın bağımlılığı hiç bir kötü alışkanlık değil elbette, kendi nefsaniyetidir. Dilsiz kulun, gönlü dile gelir. Hakka kavuşan gönlü Rabbi dile getirir. Yüklendiğin her şey ağırlığını artırır; Terkettiğin her şey nefsi hafifletir. İçi boşaltılmamış bir kazdan ahenkli ses duyulmaz. Kendinden boşalmayan benlikten hikmetli söz duyulmaz. İzafi benliğin bakışlarından arınmış bir can, karşısındakini ne erkek, ne de kadın olarak görür. O, suret örtüsüne bürünmüş

Rabbın tecellisini, suretlerden münezzeh hakkanî bir varlık olarak görür. İnsanları kalıpları ve cinsiyetleri itibariyle gözlemleyen birey, kendinde mevcûd hakikatin henüz farkında değildir. Şiyim kuşama takılıp, farklılık davasına girişmek, tevhid ve kur'an ehlinin değil; kendilerini önemseyip, yüceltmenin peşindeki taklidî iman sahiplerinin bir düzmecesidir "De ki; Allahın kulları için yarattığı ziyneti ve temiz rızkı kim haram kıldı" (7/32) İkiliği nefsinden kovmayan benliğin hakikati görmesini engelleyen perde, nefsine duyduğu düşkünlük ve ezikliktir. Kimileri ibadeti ve sünneti şekilde uygulamakla yetinir. Nefsiyle cihad olan özdeki uygulamada "aşırıdan alırlar" (4/77) kimileride, tahkik bile etmeden inananların inançlarını "alay ve eğlence konusu yaparlar" (5/58) Oysa her aşırılık, karşısında kendi zıddını bulur. Aile ve topluluklardaki bölünmüşlüğün ve karışıklığın sebebi budur. Cimri babanın karşısına müsrif oğul, uluhiyeti reddeden ebeveynin karşısına dini algılamada aşırılığa kaçan evlad çıkartılır. Hepsi de Rabbın irade ve tasarrufuyla gerçekleşir. Her iş karşısındaki misalden ibret alıp, hakikate dönmek içindir. Zira İslam, her mânâda denileni öğütler; "Onlardan aşırılığa kaçmayanlar var ama çoğunun yaptıkları ne kötüdür" (5/66) Bilki duyulan öğüdü benimseyip, uygulayanın gayreti, öğüt kadar kıymetlidir. Zira Allah'ın emirlerini yerine getiren insan canlı öğüttür. Ey dost! Allahtan gayrı yönelişin her şey basiretine perde olur. Allaha yönelen ise Allahın olur. Deryada yüzen çoktur velâkin inci çıkarmak her denize dalanın nasibi değildir. Kimileri çerçöple avunur. Kimileri köpek balıklarına yem olur. Yüzenlerden her birinin niyeti kendi istikametini de bilâtemiş olur. Allahın kendine yettiği kul için sevgide, sevgilide Rabbıdır. Her âlemden vazgeçmeden Rabble yetinmek gerçekleşmez. Fikri ve mazori bilgileri terk etmeden gönül âlemine geçilmez. Tartışılan her şey nefsin tatminine yönelik entellektüel bir çabadır ancak. Oysa ilâhî ahlâk tartışılmaz, yaşanılır. Dedikodu ve faydasız sözü duymak istemeyen insan, dünyanın vızıltısına kulaklarını tıkasın; Rabbıyla Rabbından Rabbına duysun.

Ey dost! Kalbin teşekkürü ölü nefsi diriltir. Zihnin vehmi diri gönlü öldürür. Kendini hiçbir şeyle tanımlamadığın takdirde Allah'ın kulusun. Sınırlandırdığın herşeyde tanımladığının kulusun. Kimileri kendilerini dünyevî kimlikleriyle tanımlar, ruhun safiyetini ve özün hüviyetini inkâr eder. Kimileri nefsini uluhiyete layık görür, beşeri aczi inkar eder. Hakkın işlerini seyreden, Hakkın tecellisini seyirden mahrum kalır. Halkı önemseyip, büyüten, Hakka yönelmekten mahrum kalır. Halkı tanımak için gayret eden, Hakkı tanımaktan aciz kalır. Allah Teâlâ, Zâtını tanıtmak istemediği kişileri, din ve dünya işlerini tartışmalarla oyalandırır. Şekil ve surete olan düşkünlük, Hakka olan yönelişten kulu alıkoyuyorsa kalb, Hakkdan gafil demektir; Allah'ın gönül aydınlığı vermediği insanın dünyası karanlık demektir. Gönül gözü kapalı olan, işlerin dış görünüşüne bakar; gönül gözü açık olan, her işin içyüzüne bakar. O halde ey aziz! Odaklandığın husus, ne dünya ne de ukbâ olsun; Ancak Allah olsun! Nefsini Rabbınla tanı, Onun tecellisine şâhid olmasın. Özde Rahmanî, özde şeytanî olanlardan uzak dur. Oyundan ve riyâdan uzak durmuş olursun. Özde Rahmanî olanlar, faydasız bilgiyi ilâhî hikmetmiş gibi halka satarlar; Rabbanî ilham ve keşfe korkuyla bakarlar. Özde hikmetullahla doyurulan kullar Zât-ı Hakkın gayriyle oyalanmazlar. Bilirler ki, şekil ve surette kalan ibadet, şüphe ve zanna dayanan bilgi nefsin oyuncaklarıdır; "Allah de sonra onları bırak oyalanmalarıyla oynayadursunlar" (6/91)

Yakîn ve ihsan nurlarıyla nefs huzura erdikçe, hissiyat yerini hakikate bırakır. Dünya ve âhiret yerini Allah'a bırakır. Zira, "Dünyada, âhirette Allah'ındır" (53/25) kuldaki beşerî sıfatların, Rabbın sıfatlarıyla örtülüp, nûra boyanması, gönlün sıfat cennetini tadması, nefsin ölmeden önce ölümüyle gerçekleşir. Allah için kendinden ve her âlemden vazgeçen benlik, ölmeden önce ölmüş addedilir. Sıkıntı ve üzüntünün yaşam programlarından geldiğini bilen aşık, Rabbından razı olduğunda, acı çeken nefsin ızdırabının kaybolduğuna şâhid olur. Zira, "Güldüren de ağlatan da Odur" (53/43)

Cenab-ı Hakk, sevdiği kulunun hiç bir suret seyrüsefer ile yorulup, avunmasını

murad etmediğinde, her sureti ondan uzaklaştırır velakin, kulunun kalbindeki muhabbeti daha da beliğin kılıp onu, aşkın sıfatıyla donatır. Bunun böyle olmasının temel nedeni pek çoğumuz için, suretteki sevgili gittiğinde hakiki Sevgilinin ancak o zaman hatırlanmış olmasıdır. Oysa Allah'tan başka bir şey görmemek, hakikat ve gönül ehlinin zikridir. Nitekim, seven sevdiği suretle, Allah'ın tecellisini görüp sevmiş olsaydı, suretteki sevgili geldiğinde ve gittiğinde ne üzülür ne sevinirdi. Her hâlinde Rabbiyle beraber olur, Onun muradını idrak edip, hükmüne boyun eğerdi. Öteyandan beşeri sıfatların hissiyatından arınmamış nefs, sahiplendiğine sevinir, kaybettiğine üzülür. Zira o, ruhunun safiyetiyle bütünleşmiş değildir. Tevhid ve hakikat ehli için farklılık ve ayrılık olmadığı gibi aynı ve birlikte olmak da mümkün değildir. Çünkü kulun, Rabbından başka perçek bir varlığı yoktur. Bilki kendinde varlık vehmeden kul Allah'a yaklaşamaz. Allah Teâlâ kuluna yaklaşıp onu ikilikten arındırır. "Sonra yaklaşıp sarkıp iki yayın aralığı kadar veya daha da yakın oldu" (53/8.9) Rabbı kuluna tevhid sırrını nurlarıyla bildirdi. Şu halde Allah'a yakınlık ve kavuşmak, Allah'ı tanımaktır; Onun ilmi ve tanıtımıyla. İkilik içindeki nefsin zanna dayanan bilgisiyle değil! Nitekim Allah'ı tanıyan kendi "arzusuna göre konuşmaz" (53/1) kulun gönlünden söyleyen Rabbı olur. Gönül ise idrak edip "gördüğünü yalanlamaz" (53/11) Hakikat ehli, Rabbın ayetlerini Rabbiyle okur. Lisanın kalıplarıyla sınırlı idrakle değil!

Hakikat ehlinin örtünmesi aşkla, ihlâsla, takvayladır; cahillik, biçimle, turbanla değil! Hakka olan inanç Hakkın ihsânı olan hakikat nurlarıyladır; Biçimle, şekille, taklitle değil!

Bireye kulluğunu hatırlatmayan ibadet nefsin gizli kibridir. Aczini hatırlatan her sıkıntı ise Rabbın seni kendine davetidir. Allah'ın zâhir ve bâtındaki tecellisinin kemâlini keşif, Allah'a sıdk ile teslim olanların nasibidir.

Ey dost! Kelimelerin işaret etmekte aciz kaldığı sırra ruhanî himmet erişticir. Allahtan gayrı gerçek bir varlığın mevcûd olmadığı idrâk edilmiş olsaydı, görünüşte olanın O'ndan ayrı olduğu yanılgısına düşülmezdi. Aranılan bulunduğunda, onun kayıp olmadığı anlaşılır. Zîrâ, daha önce görmeyen göz gördüğünde, sanki onu bulmuş gibi olur. Nefsini halka bakmalıdan alıkoyamayan insan Hakkı göremez. Herkes aynı anlayış kabiliyetinde olsaydı kavga yeryüzüne düşmezdi. Herkesin ihtiyacı aynı olsaydı rızkların çeşitliliği oluşmazdı. Herkes aynı hüviyette buluşmuş olsaydı sen-ben farklılığı bulunmazdı. İbadetlerin farklılığı, dini algılayanların farklılığındandır.

Hakk'al yakîn keşif ile, aynel yakîn müşahede ile, ilmel yakîn ilim ledir. Hakkal yakîndeki keşif, Zat-ı Hakkın izzet, azamet ve kemâlidir. Aynel yakîndeki müşahede, cemal ve celaliyle kudretidir. İlmel yakindeki ilim, isimlerdeki tecellisini eserleriyle bilmektir. Tabiatta icrâ ettiği eşsiz renk ve desenleriyle O'ndan daha latif ve cemil bir ressam varmıdır? Kozada denizde ve semâda icâd ettiği suretlere can verdiği varlığıyla ve insanda mazhar kıldığı mânevî güzellik ve sırlarıyla O'ndan daha âlî bir sanatçı varmıdır? Ne varki, hakikate yakın olmakla övünen kişi, hakka en uzak olandır; Nefsini hor ve hakir gören kişi, nefsin hilkatini en iyi bilendir. Zira Fânî kulun varlık iddiası olamaz. İddiası olanın tevazusu olmaz. Sevinci ve tasası Allah olmayanın huzur ve ferahlığı bulması kalıcı olmaz. Yaşamı ve ölümü Allah için olmayanın yakîni kâmil olmaz.

Ruhanî birliktelik olmadan yaşanılan beraberlik, hakiki muhabbetin yerini alamaz. Ruhun cezbedildiği âlemle, nefsin cezbedildiği âlem bir olsaydı, misâller âlemi olan dünya ile ruhaniyet âlemi olan âlem-i melekut farklı isimlerle anılmazdı. Gerçekte iç içe olan âlemlerin arasındaki berzah, bireylerin niyet ve yönelişleridir. Suflî âlemin zevklerine yönelen ve izzet benliğin olumsuzluklarıyla yetinen insan ikilik âleminde farklılıkları yaşar. Nefsaniyet putu "Taputa

inanır" (4/51) üstelik seçtiği yoldan da emindir. Ulvî âleme yönelen ise ikilikten kurtulup "Tağuta sırt dönüp Allaha inanır" dayanır. (2/256) Zann ve mâsivâdan kurtulup, hakikatler âlemi olan âlem-i vahdete kavuşur. Birisi rehnindeki varlığa itibar edip "Tağuta ubudiyet yapar." (5/60) Diğeri: "Allaha kulluk edip Tağuttan kaçınır" (16/36) Allaha teslim olan insanın yardımcısı ve koruyucusu Hafîz Allah, Tağutun yardımcısı şeytaniyettir. Nefsini mâsivâya, dünyaya satan insan nerede! "Canını Allahın satın aldığı" (3/111) insan nerede! Dünyaya yâr olan, dünyanın olur. Allahta yok olan, Allahın olur. İzafi benlik misal âlemi olan âlem-i mülkde "ırmakla imtihan edilir" (2/249) Mâsivâ ırmağıyla susuzluğunu gideren insan mânâ ve hakikatten yana çâpul kalır. Hakikat ırmağı ise gönülden akar. Suretteki ibadet incirin kabuğudur. Mânâsına ermek için incirin tadında ikilikten erimek gerekirki, incirle incir olunsun. Aşkın hakikatına varmak için aşkda yok olunsun. Suret, fiilhakika kabuktur velâkin sureti olmayan şeyin mânâsı belirgin olmaz. Kabuğu olmayan ceviz içi, ağaçta korunur olmaz. Hakikatin koruyucu kabuğu olan şeriat uygulanmazsa, hakikat hâl ile yaşanmaz. Sünnete uygun olan ibadetler kalıcı olarak uygulanmazsa, yaşanılan hâl köpük misali akıp gider. Sohbeti yapılan velâkin ibadetten mahrum bırakılan tasavvuf, biri-leri için zakkum ağacı olur. Mânâyı doğurmağa hazır gönlün yaslanacağı ağaç hurma olur.

Ey oğul! Evrende hiç bir olay yoktur ki önceden takdir edilip, yazılmış olmasın. Bir işin gerçekleşmesi gayret edildiği için değildir. Velâkin, İlâhi ilimde irade edilmiş bir şeyin gerçekleşmesi gayrete bağlı tutulduğu içindir. Zira Allah Teâlânın iradesi, önceden yazılmış olan kaza ve hükm olup, kadere bağlı olarak yapılan gayret ise sonradan ortaya konmuştur. Ezelde takdir edilmemiş hiç bir şey yalnızca gayret ve temenni ile elde edilemez.

Ele geçen herşey ancak İlâhi bir lütuf ve hediyedir. İmân ve ibadetlerde öyle!

Ey dost! Bir şeyin sureti onun mânâsından haber verir. Kartalın sureti şöhretteki hakimiyetinin, yılanın sureti arzdaki sürünenliğinin, balinanın sureti deryanın heybetinin timsalidir. Varlığın sureti, bilen için eşsiz birer misaldir. Kimileri için aşk, bir suretten ibarettir. Kimileri için din ve ibadet, bir suretten ibarettir. Kimileri için de insaniyet, bir suretten ibarettir. Kendi hakikatine mûdrik insanda bir suretttir, velâkin onun sureti, güzel ahlak üzerine inşa edilmiş hakkani isim ve sıfatlar; mânâsı, sureti ve hakikati ile bir bütündür. Zâhirdeki bütün suretler, bâtındaki mânâların ve ilâhi ilimdeki hakikat ve sırların ifade edildiği misâllerdir. Hepsi de hakikatlerin hakikati ve tek olan Mutlak Varlığın tecellisi ve nurunun yansımalarıdır. Sûrete bakıp da mânâsını göremeyen insan mânen körtür. Sûretle yetinip, içeriğine ersemeyen insan mânâ ve hakikatten yana yoksuldur. Yalnızca sureti önemseyen ise idrâktan yana yoksundur. Oysa Zâhir ve Bâtın O'dur. Her zıtlık kendini bir suretle ifade eder; Ateş yakıcılığın, su akıcılığın suretidir. Aydınlığın sureti gündüz, karanlığın sureti gecedir. Hakikatler açısından aydınlık ferahlığın ve huzurun, karanlık ise kasvet ve sıkıntının suretidir. Karanlığın mânâsı, ilim ve basiretten mahrum kalmak, aydınlığın mânâsı, hikmet ve hakikat nurlarıyla donanmaktır. Korku, şüphenin, yanut, hüsnüzannın, güven, ihlâsın mânevi suretleridir. Gönlün sureti aşk, aşkın ve muhabbetullahın sureti könül insandır. Zekat özverinin sureti, oruç sabrın sureti, namaz hakkani sohbetin suretidir. İbadetlerin her çeşidi mânen suretleri olup, mânen hakikati ise güzel ahlâk ile mâsivâyı terktir. Nitekim "mümin kulların gözlerini yere indirmeleri" (24/30,31), her suretten münezzeh yüce Mevlânın aşkını hiç bir misâlle sınırlandırmak istemedikleri içindir. Könül kulun "gözlerinin kaymaması" ise, nereye dönüp baksa, her suretle ancak Sevgilinin yüzünü gördüğü içindir. Gözünde ve gönlünde nûr olan nûru görür. Gözünde ve gönlünde suret olan cinsiyeti görür. Suretlerdeki farklılığa takılan insan henüz şehvetinden ölmemiştir.

Ey aziz! Bütün suret ve manaların hakikati Hakkın katında kayıtlıdır; "Hiç bir şey yoktur ki onun hazineleri (hakikatları) bizim yanımızda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz" (15/21) Zira her benlik aynı ölçü ve miktarda rızk olan manevi feyzi idrak edip, hazmedemez. Ölçü, kulun kabiliyeti ve manevi açılımı nisbetinde olmalıdırki faydalı olsun. Nitekim halkın büyük çoğunluğu suretlerle avunur, suretlerin mana ve hakikatlerini Hakkın has kulları görüp, ibret alır. Mana ve suretteki "bütün misalleri insanlara düşünüp, idrak etsinler diye veriyoruz" (59/21) yüce ayeti, hiç bir suretteki misalin boş yere mevcud olmadığına, sebepsiz yaratılmadığına bildirir. Zira hakikatlerin sahibi olan ve ilahi isimlerin ifade ettikleri özellikleri itibariyle "Allah, Halik, Bari, Musavvir, Aziz ve Hakimdir" (59/24) Suretler Musavvirin icadıdır. Halik, suretin görünür kılandır. Aynı suretin evvelce mevcud olmadığının teminatı Bari Teâladır. Her bir suretin hikmetle seçilmesi Hakim'in uhdesindedir. Hüviyetinin bütün suretlerden münezzeh olması itibariyle O, Azizdir. Bütün bu sıfatlar Allah ümi celalinin vasıflarıdır. Ey dost! Hakikati 'elest meclisinde' Rabbla yapılan ve ilahi ahid olan tevhid sözleşmesinin dünyadaki sureti, eşler arasındaki nikahtır. Etkinlik sıfatıyla ruh, edilgenlik sıfatının hanımı olan nefsiyle evlenerek mutmain olur. Yani nikahlanan her can parçada, Rabbının tecelli eylediği suretle nikahlanmış olur. Nikahtaki kerametin hakikatini muvahhidler bilir. Zira onlar, her şeyden önce Allahı görür.

Şu gerçek ki bu alem suret ve laf tüccarlarıyla doludur. Mana ve hakikate özlem duyup, kendini verecek gönül ehli azlarda azdır. Bin yıldır bildiriliyor, duymak istemeyen duymuyor. Duyan da lütufeti ve içtenliği kadar duyup, lütfedildiği kadar nasibleniyor. Bilki rıza dahil, bir şey karşılığında değil, yalnızca Allah için yapılan hizmet ve ibadet mubarektir. İbadetlerin ikame edilebilmeleri dahi Rabbın rızasının ezelde hibe edildiğinin işareti değilmidir? İlahi cömertliğin inci ilahide belirmesiyle, lütfa mazhar kılınan bir insan olarak, kullarının himaye edilmeleri, yeterli şükür vesilesi değilmidir?

Ey dost! Gönül Hakk'dan bir mânâ işitir. Kalemde bu mânânın peşi sıra koşturur. Rabbin kuluna mesajı ilham ile, kulun Rabbına mesajı amel ve niyâz ile dir; "De ki: Hiçşüphesiz namazım, gayretlerim, yaşamım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir" (6/162) Şu halde Cenab-ı Hakk tanımak hususundaki gayret ve ibâdetleri küçümseyen insan, nefsinin kimliğini Resûlullahın (s.a.v.) nefsinden ve Allahın kitabından üstün görmektedir. Nitekim kişiyi secde etmekten alıkoyan şey, kendini daha bilgili ve "üstün görme iddiasıdır" (7/12) Oysa izafi benliği besleyip, Hakk Teâlâya teslimiyeti engelleyen husus, duygu ve noksan bilgisidir. Öte yandan suret taklitçileri de, kendilerinde bulunmayan bazı mânâ ve sırları, suret görüntüsü altında halka tezgahlarlar. Oysa sîretleri suret makyajına uygun olmadığı içindir ki hâl ve nefsaniyet dilleri kendilerini ele verir. Bilmezler ki bir şeyin hakikati suretinden daha değerlidir. Suretler gelip geçicidir. Kalıcı olan ise hakikatdir. Suret taklid edilerek maksada ulaşılmaz. Suretin mânâ ve ahlâkıdır asıl olan. Benliksiz varoluş, Allah'ta fânî, Allah'ta bâki olmaktır. Sendeki benlik senden gittikçe, bâki kalan ben'dir. Bütün ibadetlerden maksat da budur. Maksada ulaştırmayan yol hakk yoldeğildir. Mânâdan anlamayan benlik eşyanın suretine bakar. Anlayana eşyanın hakikatı görünür. Tevhid kelimesinin lafzında kalanlar, anlamını düşünüp, idrâk edemezler. Nefsi Allah için terketmek olduğunu göremezler. Zira yaptıkları her amel ve öğrendikleri her bilgi kendilerini tatmin içindir. Tepki ve duruşlarına haklılık arayan insan hakikatı göremez; zira nefsi tarafsız kalmaz. Hissiyat, camdaki buğu gibidir. Hissiyat, bazen körükörüne birini takibettirir. Bazende körürüne ondan nefret ettirir. Nefsin bulduğu perekçeler, "dünya hayatının aldatmasıyla" (7/51) onu oyalayıp, tuzağa çeker. Nefsin özelliği: saklıplenciliğini terketmekte direnmesidir. Bunu ancak varlıktan soyunarak Varlığı bulanlar bilir.

Ey dost! Benliği yokluğa taşıyan ibadet mubarektir. Benliği süsleyen her amel ise nefsaniyetdir. Nitekim iddialarıyla hakikatı örten "kafirlere

yaptıkları güzlü gösterişidir" (6/122) Allah Teâlânın rızâsı veya izni olmadan bir işin gerçekleştiğini zannedenin inşan gizli şirk içindedir, Çünkü zannınca kendinde bir güç ve kuvvet vehmetmektedir. Oysa yakîn nûru kalbe yerleşmeden zann zâil olmaz. Zann zâil olmadan hikmet nasîb olmaz. Hüsnüzann kuvvet kazanmadan kalb, yakîne hazır olmaz. Hakikat ehli odurki, manâyı uzun uzun anlatmaz velâkin tattırır. Helvayı tadan, bolunda, reçelinde aslının tatlı olduğuna bizzat bilir. Gülün vasıflarını anlatmak yerine, gülü koklatmak kişiyi maksada eriştirir. Zirâ gülden maksat onun kokusudur. Sünbül de öyle. Gösterinde öyle. Yeterki koklamaya gönüllü bir burun sahibi bulunsun. Öte yandan, huzur ve mutluluğu yokluğunda olan bir fanatiğe ne söylesen duymaz, ne sunsan tatmın olmaz. Nezamanki fânî kimliğinin yükünden kurtulur, ihtiyaçlarının nefsinden arınmak olduğunu görerek bulur. Ey oğlum! Hakikati arayana verilecek cevap hâl diliyledir, lafebelisiyle değil!! Körün şâhidliği ile gören gözün şâhidliği birmidir? Gönlün gıdası sevgidir; Açlığını susuzluğunu sevgiyle giderir. Ruhun gıdası da hakikat ilmidir; Rabbı onu doyurur. Varlığa sahiplenmeyen ferdlerin korkusu da üzüntüsü de yoktur" (7/35) Fıtratı kulluk olan, ulûluk davasına girişirse, ne söylediğini bilmeyen cahil din hocasına dönüşür. Bestekârının elinde notalar müziğe dönüşür. Ocakerbaşının elinde notanın değeri, pirinin ateşini tutuşturan bir kâğıt parçasına dönüşür. Ârifin yüzünde göz basiret kazanır. Câhilin yüzünde göz "kusur arayıp, alaya alır" (68/10) Kâmilin elinde gönül bülbüle dönüşür. Fâsıkın elinde kalb "günaha dadanır" Her iş her yerde uygun olmaz. Her söz her dinleyene hitâb etmez. Hâşim böceğini gülbahçesine koyarsan, hem bahçeye hem de böceğe eziyet etmiş olursun. Her birine lâyık ortamı uygun gören kudretiyle hafife almış olursun. Bilki balinaları koraya vurduran kudret de O'dur. koraya vurmuş balinaların kurtarılmasına şaşırtı gösterten de O'dur. Zorda kalana yardım etmek de Onun takdir ve iradesiyle gerçekleşir.

Her devrin kanunları o toplumun medeniyet seviyesine göre olışır. Her devirde hiç değişmeyen kanun ise İlâhî kanunlardır (48/23, 35/43, 33/62)

Ey dost! Bir şeyi sevmek başka, Allah için herşeyi kalbinden çıkarmak başka bir şeydir. İlkinde nefsin arzusu, diğerinde nefsin sükûtu söz konusudur. Kıskançlık sevgiye duyulan doyumsuzluktur. Bir duyguya mazhar olan benlik, onun tasarrufu altına girer. Muhabbet denizinde yüzen aşık, balık misâli bir nefes olsun ondan ayrı kalmak istemez. Nefsin tabiatı gereği, sevenin sevdiğini kıskanıp, paylaşmak istememesi doğaldır. Ancak, evhamdan doğan kıskançlık sevgiye zarardır. Zira "çekişme, çatışma" sebebi olur. (2/213) Yersiz kıskançlık, bastırılmış duygular içindeki kişiliğin kendi nefsine olan zulmüdür. Fânî kişilik, içinde duyduğu ezikliğin ve güvensizliğin nedenini dışarıda arar. Burukluğunun ve özgüven eksikliğinin sorumluluğunu başkalarına bağlayarak, nefsini bunaltan hissiyatdan kurtulmak ister. Oysa aynada gördüğü, bizzat kendinden kaynaklanan huzursuzluktur. Ne zamanki, tecellisiyle "Allah kulun nefsi ile kalbi arasına girer" (8/24), gönül Rabbına kaçıp huzur bulur; Nefs kendinden geçip, özünü bulur. İradenin kontrolünü Hakka terkeden izafi benlik, tercih edilmediği duygusundan ötürü gösterdiği tepkiden ve kendini özdeştirdiği sanal kimlikten Rabbına istiğfâr eder. Gönül, Hakkın tecellisiyle selâmet bulur; Nefs, hayatının Allah'a ait olduğuna şâhid olur. Hakka sunulan her benlik kutludur. Nefsin sahiplendiği herşey Fânî ve kusurludur. Ehliyetten vazgeçmek, "Rabbına kulluk edip, kurban kes" mektir (108/2) Ölmeden önce ölen kulların "takvası O'na ulaşır" (22/37) ibadet ve kurbandan maksat da budur. Ne varki, nefisle mücadele zorlu bir kavga olup, dünya ehline "meşakkatli yol olarak uzak gelir" (3/42) Nefsi Hakka sunmak yerine, her defasında bir hayvan kesip, kan akıtmak kolay gelir. Oysa onların "ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır" (3/42)

Ey aziz! Zahmete en çok katlanan rahmete en yakın olandır. Kişiye zaaflarını gösteren herkese teşekkür edilmelidir. Zira her benlik kendi hâlini, karşısındakinin aynasından görerek bilir. Ne yazık ki, Nefsiyle mücâdele azminde olanlar nadir görülür. Çoğu, nefsin alışkanlıklarıyla yaşamlarının devamını tercih ederler. Nefsaniyette "Allah yolunda savaşa çıkın denildiğinde hareketsiz kalır" (3/38)

Rabbının emir ve yasaklarına hakkıyla uyan insan zor bulunur. Dakın görüntüye aldanma! Arifin gönlünden yayılan hakikat kokusuyla, gülyağı sürünüp de gezinen taklitçinin yaşantı ve sırrı bir değildir. "Allah takva sahiplerini daha iyi bilir". (5/44) Kıskançlık dahil gönülden atılan her şey, nefsin bir uzantısı olmaktan çıkar. Fazlalık larını atan insan, yeni doğmuş bir bebek gibi, ilk yaratılış fıtratına geri döner; "Biz onların gönüllerindeki kini çıkarıp attık" (15/47) yüce ayeti, her ışınat duygu nun kalbden atılmasıyla, Cennet boyutunun yaşanacağı müjdesini verir.

Faydasız o özün duyulmadığı, yalan haberin yayılmadığı, dönemsel perçeklikten hiç değişmeyen hakikate ulaşıldığı farkındalık boyutunda, emrolundukları üzere Allah için mevcudolanlar takva sahipleridir. Takvasahibi gönül, Rabbından aldığı manevi feyz ve ilham ile "inşirah edip" (94/1), baharda meyve vermeğe hazırlanan ağaçların tomurcukları misali, Hakkın inayet ve muhabbet nûrla rıyla tomurcuklana; "Şüphesiz takva sahipleri için (hidâyet) bahçeleri, (hikmet) bağda rı ve göğüsleri tomurcuk gibi tabarmış (ruhanî zevkler) yaşıt eşler, (ma'rifetullahla) (vücûd) dolu kadehler (kalbler) vardır" (78/31-34) Dünya ehlinin anlayacağı misaller kendi idrâk âlemlerine uygun olur. Hakikat güneşinin ışığından ancak yaradılan rahatsız olur. Oysa bir ressamı tanımak için, kendisini görmek şart değildir. Eserlerini görmek, onu tanıyıp, sanatını anlamak için yeterlidir. Kezâ, suretini görmüş olmasan da, bestelediği eserlerinden, bestekârı görmüş gibi olursun. Yeterki akıl ve gönül sahi binin idrâk boyutu kararmış olmasın. Bir gönül ehlinin hakikatini görmek istersen, yaşantısına bak. Ahlâkını öğren, ruhunu görmüş gibi olursun. Yaşantısı edeb ve güzel ahlâka dayanmayan insan, ne kadar bilgili olursa olsun, âriy değildir. Sümbül yetiştirmek için toprak gerek! Misk kokusunu taşımak için gönül ceylanı gerek! Sûret-i Hakk olmak için insana kemâlat gerek! Kâmil kulun kalbi, Rabbının tecellisine mazhar bir ayna gibidir; Bakan kendini görür. Ayna, nefsaniyetten ve ikilikten arınmış olmalıdırki hakk görünsün. Kalbinde geçici arzu ve hevesler taşıyan insan hakka değil, yenik düştüğü hissiyatına ayna olur. Hakikatların hakikatini akline sığdırmağa çalışan insan ancak, kendi aczine tercüman olur.

Ey dost! Bir şeyin talep edilmiş olması, onun gerçekleşmesi için yeterli değildir; meğerki Mürid Allah onun gerçekleşmesine rızasını veya iznini vermiş olsun. "Allah dilemedikçe siz (gerçekleşmesini) dileyemezsiniz" (76/30) yüce ayeti, gerçek yaratıcının Mutlak Varlık Sahibi Subhan Allah olduğunu bildirir. Cenab-ı Hakk ancak hayrı diler ve lâkin, "kimde zerre kadar şerr ile iş işlerse onu görür" (99/8); İlahi kudret sahibi, kişiyi fiilinin sonucuyla yüzleştirir. Allah'ın dilemesinde O'nun rızası ve kolaylık vardır. İzni ile gerçekleşen her işte zorluk ve sıkıntı gizlidir. Herhâlükârda kul "Allah'ın dilediğinden (takdirinden) öte bir zarar ve fayda sağlamaya mâlik değildir" (10/49) Bilki her mânâ ancak ehline açılır. Aşk gönlü sarmadan gönül kâbesinin örtüsü kalkmaz; "O, hayrı kullarından dilediğine (muradına) eriştirir" (10/107) Nitekim her ibâdet eden Sevgiliye vâsıl olamaz. Nefsine tercih edecek kadar Sevgiliyi seven, sevdiğiyle beraber olur. Kulun Rabbını sevmesi, Rabbının kuluna olan muhabbeti nedeniyledir; "Allah onları sever, onlar da Allah'ı" (5/54) ayeti kerimesi bu önceliği bildirir. Sevmekten maksat, O'nun sıfat nuruyla sunduğu eşsiz muhabbete lâyık olacak gayreti göstermektir. Buda Hakkın gayrı her şeyin sevgisinin, kalbden arındırılması demektir. Ne varki her insan bu arzu ve muhabbetle Rabbına yönelmez. Ruhunun ilâhi muhabbetle nura büründüğünü bilmez. Kimileri vardır, gezindikleri dünya bahçesinin çeşitliliğine, göz alıcı renklerine hayran kalır. Gözler, bahçenin güzelliğiyle perdelendiğinden, eserini görür ve lâkin, bahçıvanı görmez. Misalki, kumda yürürken bıraktığın izin senin varlığından haberi yoktur. Misalki, ressamın fırçasından çıkmış resmin ressamın zatından haberi yoktur. Rabbının arzdaki gölgesi olan kulunda, kendi sırrında tecelli eden hakkdan haberi yoktur. Öte yandan Hakk nurunu müdrik insan, Hakkın dışında hiç bir şeyle avunup, oyalanmaz. Hikmetullahın dışında hiç bir şey, hakikat ehlini teskin edip, doyurmaz. Taklidi iman kabuğu çatlayınca, içteren özü olan yakîn nûru bir yıldız misâli kalbde doğar. Nurların zuhura gelmiş cevhere yemin edilmesi bu hikmetdendir; "Yıldızların oluştuğu yere andolsunki" (56/75) yüce ayeti ibadetten doğan hidâyet nurlarının, ilâhi muhabbetden doğan inâyet nurlarının, sâlih ameldan doğan letafet nurlarının kalbi sarıldığı cevher yadeğini gösterir.

Rabbin kulunu ihsan ettiği cezbe nurları mârifetullahla donatılmıştır. Ey oğul! Hakka yaklaşmanın sırrı secdededir; "Secde et ve yaklaş" (96/19) gibi hitabı ve îkazı, yalnızca sûretin değil, nefsin secdeleri içindir. Zîrâ secde, fenânin yoklu ğunda, Kadîm'in bekâsıdır. Beşerî sıfatların etkisi kaybolduğunda, Rabbanî sıfatlar hükümdar olur. Ancak o zaman, "attığın zaman sen atmadın" (8/17) hükmü zâhir olur. Nasıl ki Allah'ın sanatına "bitkiler ve ağaçlar secde eder" (55/6), O'nun hükmüne teslim olur, insan içinde secdeden maksat, hayatı bütünüyle Allah'a teslim etmektir. Ruhundaki sırra âşinâ olmayan insan gönül deki yıldızı göremeyince, Hakk nurunun aydınlığından mahrum kalır. "Battığı zaman yıldıza andolsun ki" (53/1) ayeti celîlesi, tecellî nurunun kalbi aydınlatan bir yıldız gibi, ışıldadığını bildirir; "Işığıyla (cehalet) karanlığı delen yıldızdır (nurdur) O." (86/3) O nûr hakikat-i muhammediye nûrudur ki, "nesapti, ne de hadi oldu" (53/2) yüce ayetince bildirildiği üzere her sapkınlıktan muhafaza kılınmıştır. Emrolunduğu üzere yol alan insan, o nûrlâ istikâmetini bulur) "Karanın (suflî âlemin) ve denizlerin (tecelliderya mın) karanlıklarında (bilinmez liklerinde) hidâyet bulmanız için yıldızları (nurları) oluşturan O'dur" (6/97) Yakınlığını ona hissettirmek maksadıyla bir annenin yavrusunun üstüne eğilip, sarkması misâli, Rabbin inâyeti de kuluna "yaklaşıp sarkar, o kadar ki iki yay arası kadar, hatta daha da yakın" (53/8,9) ifadesiyle açıklanan mânâ zâhir olur. Ruhanî sefer "kabe kavseyn, ev edna" sırrıdır; Mirâcın kemâlidir.

Ey dost! Mânâların taşıp, yoğunlaştığı gönül ilerdir. Mânâ ve ibretlerle dolu "âlemde dolaşsalardı, elbette idrâk edecek kalbleri, duyacak kulakları olurdu. Ne var ki gözler kör olmaz, sînelerdeki kalbler kör olur" (22/46) Kalbin Rabbından duyup, haber alması, Rabbin ruha hibe eylediği nûrun zuhuruna göredir. Gönül sahipleri mânâ semâsındaki "yıldızlarda yol ve yönlerini doğrultarlar" (16/16) Zîrâ, Hakkın gayrından arındırılmış gönül "sırça inciden bir yıldız gibidir" (24/31) Rabba yaklaşmak ilimle, muhabbetle, hürriyetle, kulluk-i ledir. Nefse hadi oğlandan kibirle değil! Kelimelerle oynamak bir insanı yazar yapmadığı gibi, sûrete bürünüp de nefsinin maşası hâline gelen kişiyi de insan yapmaz. Müziği nefsinin yüceltilmesine araç kılan insanla, müziğin kendisini yüceltip, insan bir değildir

Ey dost! kendini arayan kendini değil de kendindekini bulduğunda, kendi yokluğunu da görmüş olur. Bireyin yokluğunu görmesi gayret ve basiret ile, Zâtındaki nûru görmesi lütûf ve ihsân iledir. Hakka ermiş her gönül Onun nûrundan bir nûrdur. Kâmil insan nûrunu kerîm ve Mecîd Allahtan alır. Cenâb-ı Hakkın kullarını ilâhî isim ve sıfatlarına mazhar kılmasıyla kerem sahibidir. Tecellisinin güzelliğinden gelen çok değerli varlığıyla, mülkündekiler için ihsân sahibidir. Mânevî fetihler (açılımlar) bağışlayarak, Zâtına cezbettiği kullarına, yakınlık ve muhabbet nûrlarıyla cömerddir; Onları ilâhî sıfatlarıyla nimetlendirendir. Esmâ nimetlerine mazhar olan kul, abdul kerîmdir. Subhan Allahın Mecîd sıfatı, Onun her türlü övgü, yücelik ve şeref sahibi olduğunu vurgular. Bu sıfatla tecelli ettiği kulunun övgüye layık olması Rabbından ötürüdür. Allahın ahlâkıyla ahlâklanan kul, abdul mecîd'dir. Allah dostları sırlarının kudsiyetini Ahad, Samed, Ferd olan Allahtan alır. Onlar, her şey ve her işte Hakkın tecellisine şâhid olurlar. Mânevî açılımları ve nûrları, kalblerinde zuhur eden esmâ tecellisine göredir. Allah Teâlânın ahadiyeti, isim, sıfat ve fiilleriyle varlığın tamûnû kendi Zâtında birleyici olması, itibariyledir. Tecellisinin izzet ve yüceliği, Onun tekliğinde, kendini kendiyle bilmesiyledir. O'ndan gayrı bir mevcûd bulunmadığı hakikatını en kâmil niteliğiyle bildiren isim Ahad'dır; "De ki O, Allah Ahad'ır. Samed'dir" (112/1,2) Resûlullah (s.a.v.) efendimiz, risâletini simgeleyen Mim harfiyle Ahad'ın mazharı olarak "Ahmed ismiyle" mükerrem kılınmıştır. (61/6) Hiç bir şeye muhtaç olmayıp, her şeyin varlığının Ona muhtaç oluşu hakikatı samedâniyyetini açıklar. kutsal Zâtı itibariyle hiç bir kayıtla kayıt altına alınamayan müstağnilik sıfatı Samed'dir. Varlığa muhtaç olmayan varlık, Mâlikülmülk Odur. Varlığa muhtaç olan yokluk ise Onun tecellisine mazhar olan kullarıdır. Allah dostlarının her hâllerindeki tevekkülü Samed olan Allahadır. Ferd ismi vahdaniyeti ifade eder. kurbiyetin mânâ ve sırrıdır. "Daha da yakın" makamının asli sahibi olan Resulullahın (s.a.v.) sünnetinin vârislerine vekâleten atfedilen bir derecedir. Zât-ı Hakk uluhiyeti itibariyle Ferd'dir, Tektir. Kullarından ferdâniyeti yaşayanlar, Onun vahdetinde fânî, ferdâniyet nûruyla bâkîdirler. Nefsin beşeri sıfatlarından arındı-

rulup, Hakkâni sıfat nurlarının tecelli eylediği kurbet ve dostluk sıfatıdır. Nefsinden ölen ferdler marifetullah nuruyla diriltilir. Buna ancak hakikati şeriat ile birleşmiş olanlar şahid olur; "Nasıl bir amelde bulunacağınızı görmemiz için sizi arzda (beşeri âlemde) halifeler olarak meydana getirdik" (10/14) yüce ayeti, kimlerin suret-i Hakk olarak, Rablerine ezelde verdikleri ahdin yerine getirildiğini bildirir. Ahde vefâ, ne hayata, ne ölüme, ne de hakka yakınlığın vesilesi olabilecek ibadet ve gayretlere sahip çıkma, mahdemetir; "De ki: İbadetlerim, gayretlerim, hayatım ve ölümüm Rabbül âlemin olan Allah içindir" (6/162) Alemlerdeki tecelli; mâlik ül mülk olarak Hayy ve kayyum Allah Teâlaya aittir. Mülkünün konusu olan kullarsa, O'nun esmâ nurlarıyla zuhura gelip, sureta bürünmüş yaşam biçimleri ve bâtına (gayba) dönen, yani zuhurdaki görünümden kaybolan emir ve hükümlerdir. Halık Teâlâ Hazretleri, Zâtı, isim ve sıfatlarıyla zâhir olmadan âlemlerde hiç bir gerçek mevcud bulunmadığı gibi; ilâhi tahdirinin gereği, yokdi gelmeyen hiç bir şeyde varlıktan gayba dönemez. Görünüme gelen varlığa hayat hükmü, görünümden kaybolan surete de ölüm tahdir olunmuştur. Gerçekte, her iki biçim de (yaşam ve ölüm) tek olan hakikatin, âlemler nezdinde farklı ifâde edilişidir. Zira âlemde zâhirden varlıkla, zâhirden bâtına bürünen varlık, varlığın yine kendisidir. İbadetler ve gayrete gelen herşey ancak O'nun Zâtının yüceliğini övmek için, tecellisindeki sırlarını isim ve sıfat, fiilleriyle tanımak içindir. Nebilerinin ve velilerinin dilinden, kendini kendiyle bilip, bildiren, övüp, övülen yegane varlık O'dur. O'nun tecellisinin dışında hiç bir varlık yokturki, hayata sahiplenebilsin! Fâni nefsin kendini önemsemesinden ileri gelen yaşama sahip çıkma dürtüsü, mâlik ül mülk Allah'a ortak koşma heves ve vehminden gayrı nedirki! Oysa hakikate ermeyi dileyen temiz niyetli bireylere, nefsaniyetleriyle ilgili "herhangi bir şeyi ortak koşmak yakışmaz". (12/38) Zira varlığın hiç bir kademesinde "ortağı yoktur O'nun. Bu (hakikat üzerine) emrolundum. Teslim olmuşların ilkiyim" (6/163) yüce ayetince bildirildiği üzere O'nun tecellisine ortak koşup, ne hayata, ne ölüme ne de sâlih amellere sahiplenenlerden olmayalım! Rabbiyle kalbi arasına nefsini koymayan insan mânâdan anlar. Fâni heveslerle avunan, tatmadığı zevkten ne anlar!

Ey dost! İmanın kemâlini yaşayan mümin için tecellî nurlarının iki doğuş mahalli vardır; sırr ve kalb. Sırrın ve kalbin doğusundan doğan mârifetullah, Feth-i mübîn ve Feth-i karîb nurlarının himâyesinde, ilâhî hikmeti menziline ulaştırdıktan sonra, sırrın ve kalbin batısından ayrılırlar. Ruh, her iki letâfet mahallindeki mânevî fetihlerin şahididir. Sırr, kudsiyetini nûranî tecellilerle Rabbından aldığı gibi, kalb de sâfiyetini Rabbının muhabbet ve kurbiyet nurlarından alır; "İki doğuş yerinin Rabbı, iki batış yerinin Rabbıdır" (55/17) yüce âyetince bildirildiği üzere, hakikatlerin ilk doğuş yeri sırr olup, sırrdan kalbe intikal ile ikinci doğuş menzili olan gönülde nûrun zuhuruyla aydınlanmış olur. Her iki-side Rabbanî lâtifenin şuhûd ve zuhur mahalleridir. Şöyleki; Bâtında örtülü duran ledünnî esrârın, sırrın doğusundan belirmesiyle şuhûd edilen mânâ, eyleme geçilmesi maksadıyla kalbdeki zuhuruyla, ikinci doğuş mahallini de nurlandırmış olur. Keza bâtından zâhire bürünecek olan yeni bir lâtîfe-i esrâra yer açmak üzere önce sırrın, sonra kalbin bâtısından ayrılması ve mahallerin münhal bırakılması gereklidir. Zirâ her satırı dolu bir sayfaya yeni bir mânâ yazılamayacağı gibi, ağzına kadar dolu bir çanağa fazladan bir damla eklenemez. Kulun gönlü ve sırrı bütünüyle nûr olsun ki, Fethin konusu olan hikmet, kendine mazhar kılacağı bir huzur bulsun.

Mevsimlerdeki değişime uygun olarak güneşin doğuş ve batış mahallerinin farklılaşması gibi, sırr ve kalbde celâl tecellisiyle arındırılıp, cemal tecellisiyle nimete mazhar kılınması, kabz ve bast misâli tecelli sırlarındandır. Doğuş, mânevî Fethi, batış ise, yeni bir mânâya yapılan hazırlığı ifade eder. Sübhan Allah en doğrusunu bilir; "Doğuların ve batıların Rabbına andolsunki" (70/40) kelâmıyla Cenâb-ı Hakk tecellîsindeki hikmetleri yerinde etmektedir.

Ey azîz! Hakikat kimin kalbinde ve dilinde ise o, hidâyet edilendir. Kimin yalnızca dilindeyse o, hidâyete muhtac olandır; "Rahmanın kulları arzda (suretler âleminde) tevâzu ile yürürler" (25/63) sırr ve kalblerindeki hikmete nefislerinin ortak çıkmasına müsaade etmezler. Zirâ bilirler ki sadırların-

daki kapıların yarısı kalbe, yarısıda nefse açılır. Allahın keremiyle gönle nûr ihsan olunan mü'minin "kalbiyle Rabbı arasında rabıta tesis edilmiştir"(18/14) ki, nefsin hevesi araya girmesin. Zira enâniyyet sahiplerinin en "düşkün oldukları şey hakikatları tartışmaya açmaktır".(18/54) Bunlar, nefsin sıfatlarının kalbleri üzerindeki olumsuz etkiye mâni olamazlar; "Dillerinizin uydurduğu yalanlarla, şu helal, şu haramdır demeyin çünkü Allaha karşı yalan uydurmuş olursunuz" (16/116) yüce ayeti, Hakkın rahmet dinine yersiz korku ve kasvet bulaştırmaya çalışanların söylem ve mânevî derecelerinin kendi ruhaniyetlerinin bir yansıması olduğunu bildirir. Allahtan gelen nûr ile desteklenip dile gelen ârifle, halktan aldığı yetkiyle dilinin konuşturan kişinin hâli bir midir? Halkı küçümseyeni halk küçümser. Hakkı yücelteni Hakk yüceltir.

İmânsızın işi imânlının imânını çalıp, ruhunu dünya hevesleriyle zincirlemek
Mü'minin işi imânın gereğini yerine getirip, ihsân sahibi Rabbına şükretmek.
Halkın hepsi hakikatın içinde yaşar velâkin, hakikatı arar.
Bakındıkları hoşluk içtenliktir velâkin, kendileri içten değildir.
Özendikleri şey saygı görmektir velâkin, kendileri saygılı değildirler.
Yalan söze ancak yalancılar kanar. Yalan ve "habis sözün misâli, kökü olmadığından sağlam duramayan yemişsiz ağaç gibidir" (14/26) hoş üreten lerin ortak özellikleri, gönül kaplarına uygulamacılıkları bilgiyle doldurmalarıdır.
Sözde, Allaha yaklaşmak için her habis alışkanlığı vesile kılarak, yol bulacağına zannedenler; "Biz onlara bizi Allaha yaklaştırması için tapınıyoruz" (39/3) yalanıyla, hem zihinlerini hem de bedenlerini zehirlerler.
Bunlar "kendi günahlarının tamamına taşıyıp; bilgisizce saptırmakta oldukları nın bir kısmında yüklenirler" (16/25) Nefislerine söz geçiremeyenlerin önderlik iddiası nasıl bir çelişkidir! "Onlar (Rableriyle) diri değil, (kalbleriyle) ölüdürler. Ne zaman (mârifetullahla) diriltilecek lerini de bilmezler" (16/21) Kimileri arapça, farsça, latince, çince, sanskrit dilindeki sesve sözü bilir velâkin, Rabbıyla sohbet etmediğinden Rahmanca bilmez. Her bir harfin nûruyla okutturan, Rabbının yüceliğini takdir edemez; "Deki O'nu, kudsî ruhu mü'minleri (mârifetullah Nûruyla) kuvvetlendirmek (Hakka teslim) müslimlere de (hakikati) iletmek ve bir müjde olarak hakk olarak indirdi" (16/102) yüce ayetindeki hikmeti inceleyip düşünmez; "O, onların söyledikleri laflardan münezzehtir. Yüce ve uludur". (17/43)

Ey dost! İnanan bir insan için Allah'tan gelen herşey, ister ak ister kara olsun, imanın korunması içindir. Kimilerinin kalbi nefsiyle ölüdür; kimilerinin kalbi Rabbiyle diridir. Hasyetle muhabbet diri kalblerdedir; "Rablerinden haşyet edenlerin (cismani) bedenleri ve gönülleri (ruhani bedenleri) Allah'ın zikriyle yumuşar." (39/23) Manevi dereceler ve yakınlık gönüllere göredir, amellere göre değil! Allah'a iman, gerçekleşmesine inanmadığın şeyin olacağına inanmaktır. Zira, "O, bir şeyin olmasına hükmedince sadece older ve o da oluverir" (3/47) Ne varki halk, olayları görüp, olayların hakikatini göremediği gibi, varlıktaki suretleri görür velakin, tecelli eden varlığı göremez. Oysa mümin insan, nefsindeki tecelliye tevhid nurunun zevkiyle şahid olunca, kendinde zahir olan varlığı tanımış olur. Güneşin ışığıyla eşyayı görünür kılması misali, varlıktaki tecellisiyle Zat-ı Hakk'da, suretteki misalleri yaratışına mazhar kılar. Misallere bakan suretleri görür ancak tecelli edeni göremez. Misallerden ibret alan, Rabbının ilmine ve kudretine aşık olur. Renkler, renksizliğin büründüğü gıysilerdir. Sesler, sessizliğin büründüğü titreşimlerdir. Heykeller, manaların büründüğü suretlerdir. Hakikatler, Mutlak Hakikatın büründüğü idraklardır. Fani olan, renklerdir, suretlerdir, mana ve hakikatlar değil! İdraklar farklı olsa da, bütün hakikatların hakikatı tektir. Öyle olmasaydı, varlıkta birden fazla Mutlak Hakikat olurdu ki, evrene karmaşa hakim olurdu. Oysa," Semaların ve arzın mülkiyet ve hükümdarlığı yalnızca Allah'ındır" (2/107)

Ey aziz! Sema kapılarının açılması, mana kapılarının açılmasıdır. Mana kapıları, ilahi birer lütuf ve nimet sofralarıdır. Mana ve hidayet semaları, ilahi ilim nurunun yıldızlarıyla aydınlatılmıştır. Her arif lütfa mazhar olduğu yakınlık kadar nasibindekini alır; "kullarım Ben'den sana soracak olurlarsa, şüphesiz ki yakınım" (2/186) yüce ayeti, hiç bir şeyin kendine kendinden daha yakın olamayacağı sırrını bildirir. Hakkın esma nurlarına mazhar kullar, zuhurdaki suretini görür ve lakin, yakınlıktan ötürü özdenlikteki nuru göremez. Bilmek gerekirki, yokluğun varlığa yakınlığı sözkonusu olamaz. Varlığın yokluğa olan yakınlığı da, yokluğa kendi varlığıyla varlık vermesi itibariyledir. O halde 'yakınlık', Mutlak Varlık olan Zatın kendi nurunu olan yakınlığından gayri bir şey değildir.

Ne varki bu gerçek gölgeyi güneş yapmaz; Hakiki bir varlıkla mevcud olmayan yokluğu, varlığa ortak kılmaz. Kulun varlıktan nasibi ilâhi ahlâkdır. Nitekim nefsin fenâsından maksat, onu nefsani sıfatlarından arındırmaktır ki, hakkani sıfatlar nefsin ahlâkı olsun. Ancak, ilâhi aşk, izâfi benlik vehmini yakmadan, Benin hakikati zâhir olmaz. Maşuk zâhir olunca aşık bâtın olur; "Muhakkak ki Ben, yalnızca Ben Allahım (20/14) kudsi beyanınca 'Mutlak Ben' O'dur. "Attığında sen atmeden, atan Allahtı" (8/17) yüce ayetince Rabbın, kulunun fiillerini kendine atfetmesi yakınlığın kemâlidir. "Bilgice Allahın kavrayamayacağı" (20/110) bildirilmişken, teorik bilgilerle Ona ulaşılabileceğini zannetmek bilgisizliğin kendisi olur. Allahın bağışladığı hikmet ile Onu bilmek ise, Allahı Allahla bilip, Onun tecellisine Onun sıfatlarının nuruyla şâhid olmaktır; Velâyet nuruyla mârifetullaha kavuşmaktır. Şuhûd edilen mânâ ve tefeyyüz kalbde zuhuruyla tecellideki esrârı keşfetmektir. Ehl-i Hakk ve tevhid, önce huzura, sonra mânevî rızka mazhar olur. İlâhi lütuf ile irfân sofralarından ledünnî ihsânlara nâil olur. Bu nimetten irâdeye sahiplenenler değil, irâdeyi Mürid Allaha terkedenler nasiblenir. Varlığa sahiplenenlere değil, varlığı terkedenlere inâyet edilir.

Ey dost! Kalbde yerleşmeyen hiç bir mânâ kalıcı değildir. Özümsenip de uygulanmayan hiç bir bilgi ferahlatıcı değildir. Hakikate uygun düşmeyen hiç bir amel maksat için faydalı değildir. Maksat ise sadece Allaha kavuşmaktır. Mânâsına uygun olmayan her sözcük yersizdir. Gönlünde Allahtan gayri bir murad barındıran kişi murad-ı Hakk değildir. Tecelli eden Mukaddes Varlık, gören gözler için âşikârdır, Zâhirdir. Görmeyenler için gizlidir, Bâtındır. Her hâlde Zâhirle Bâtın birdir. Hakkın tecellisine olan müşâhede bâki olmalıdırki, kulun Hakkla bekâsı kâmil olsun. Gözler Onun vechini görmekten mahrum kalmasın. Gözünü fânî âlemden ayıramayan, gönlünü mâsivâdan boşaması beklenemez. Nitekim karşılık beklenilerek yapılan her iş ticârettir, isterse o ibâdet olsun. Haller gelip geçer bâki kalan ilmi müşâhededir. Aldığın her nefeste Rabbı müşâhede ile aczin itirafı Allahın has kullarının ibâdetidir.

Ey dost! İlim, ancak edeb ve amelle korunur. Söylemlerin hakikatini amelle ortaya koyar. Kiminin dili konuşur, ameli onu yalanlar. Kimi sükût eder, ameli onun zikri olur. Kiminin zikri gönlündekini dile getirir. Kiminin gönlündeki dilsiz dile gelir. Leylayı arayanlar için, leyla ve başkaları vardır; leylasını bulan için her yüz leylanın yüzüdür. Zira, leylâdan başkası kalmamıştır; "Doğu da Allahındır batı da" (2/115) Zuhura gelende, gayba dalan da O'nundur; âlem-i mülk de O'nundur. Âlem-i melekût de.

Sevgiliyi sevmek için "gönüller veren", sevgiliyi görmek için "gözler veren", sevgiliden duymak için "kulaklar veren" (23/78) Allah Teâlâya şükür yerine, hâl ve kaderden şikâyet edenin huzura bulabilmesi mümkünmüdür? Allaha ait olan varlığı nefse maletmek, kurbet içinde gaflet değilmidir?

Deryâ içinde suya, aşk içinde aşka hasret kalanlara şaşarım! Dost gönül deyken dostu soranlara şaşarım! Nefsin arzularını gözetmekten, Rabbini gözetmekte ihmalkâr davranan insanın hâli nicedir? Oysa her can Rabbin gözetimi altında değilmidir? Cenâb-ı Hüdâ'nın değer vermediği dünya ile ilgili beklenti ve hayalleri terketmeyenin sıfatı nedir? Hissiyatdan doğan her taşkınlık, hakka meydan okumak değilmidir? Nefsini ve gönlünü hakla meşgul edenin Hakka yönelişi, riyâ içinde ikilik değilmidir? İkilikte kalan hem kendisiyle, hem de âlemle bitmeyen bir savaş içinde değilmidir?

Ey aziz! Belki sen, sen olduğun müddetçe huzura bulamazsın. İsâfî kimlik kirinden arınmadan selâmete eremezsin. Âlemde insan suretindeki heykellerin çoğu mezartaşı gibidir. kabirlerdeki dikili taş timsali, dava ve cisimde canlı, mânâ ve gönülde ölüdür. Allahın kerim kitabında bildirdiği emir ve yasaklarına harfiyen uyup, dinin hükümlerini uygulamadan, eksik bilgi ve söylemlerle bir yere varılamayacağını anlamayanlar, "hayat şu dünya hayatından ibarettir" (23/37) diyerek hem ilâhî aşktan, hem de imândan olurlar. Bilmezlerki, "susayanların su zannettiği" (24/39) faydasız bilgi, gönüllere huzur veremez. Hayatın her kademesinde irâdelerini önesürüp, fânî zevkler uğruna halktan bir karşılık bekleyenler, "Rabbin vereceğinin daha hayırlı" (23/72) olduğunu bir türlü önemseyemezler. Taklidî imânda kalanların nurdan

nasibi olsayde, dinin yozlaşmasında bu denli tahrifat ve bozulma ortaya çıkarmıyde! İnsanları oyalamaktan öte hiç bir şeye faydası olmayan fuzuli bilgiyi, yersiz sual ve mânâsız cevaplarla ilim diye halka sunanlar, ismen ve şekilen dindarlığın temsilcileridir. Oysa Hakka vesilet Hakkladır, halkla değil! Her mânânın hakikati Hakkın kelamı kurândadır. Nefsinin gözüyle bakanların görüdüğü ve gösterdiği her şey kendi zann ve hayal âleminin kurgulandır. Sırrındaki nûrla bakan mü'minin gördüğü her şey ise Rabbının tecellisidir. Hakikati talep eden ülkelerin halkı (tahkiken) iman edip, sakinlerinde onlara (melekûtâlemi) semadan ve (şehâdet âlemi) arzdan bereketi (mânevi fetih ve hikmetleri) açarak" (7/96) yüce ayeti, insanın hakikatına dikkatleri çeker. Allahtan hayâ edenleri sükûta davet eder. İstidadlardaki farklılıklar, idrâk ve görelerdeki çeşitliliğinde sebebidir. Kimin fıtratı nûrdan yaratıldıysa amelide cennetliktir. Her can kendindeki ilâhi isme ve nûra göre yürüyüşünü düzenler. Şeklin nûru, gönlün derecesini bildirir. Sekînet nûru yakîne göredir. Hayâ ve muhabbet nûru imâna göredir. Tevhid nûru sırr sahibi mü'minler içindir. Velâyet nûru Hakkın Zâtına cezbettiği hos kulları içindir. Takva nûru ihlas ve amelde kemâle erenler içindir. Kurân nûru her bir harfin nûruyla Hakkın okuttuğu âlimlikler içindir. Gönülde tahakkuk edip, sırrından yansıyan her ilâhi isim, o kulun velâyet nûru ve ahlâkıdır. Mârifet nûru Rabbı Rabbanî ilimle tanıtır, kulu nefsin gözüyle bakmasından sakındırır. Âhiretin mânâsını dünyada iken yaşayanlar için Ekber nefsin kıyameti Rabbın lütfuyla kopmuştur; "kıyametin gelmesi" (40/53) nefsinden vazgeçemeyenler için gelecektedir.

Ey oğul! Tevhid nûru incisi, sırrındaki sâfiyet sedefini koruyan, istidâdlara misâli açık kalblerde gelişip, büyür. Ne varki her kalb, tevhid incisine münasip ferdaniyet evi değildir. Gönlündeki her inci de deryanın koynunda yetiştirdiği sıfatların incisi değildir. Nitekim kültür inciler, gerdanlara takılıp, halka arzı endam ederken, tevhid inciler sırr sahibi kalblerin ziyneti olarak gözlerden gizlidir.

Ey dost! Kalem neyse kâtibin elinde, kul da öyledir Rabbinin elinde. Bütün yaşamın boyunca, nefsi ıslah etmeğe uğraşacağına nefsi kurban eyle, ikilikten kurtulursun. Şu fânî âlemde, gönül kablarına renk ve desen arayanlar, hakikat hangi renge bürünüp, hangi desende görünse de, hem renkten, hem desenden, hem de gönülden vazgeçmedikçe, ikilikten arınamayacaklarını göremezler. Zîrâ, nefsin gönle sahiplenmesi nedeniyle oluşlar, aşkla mâşuktan perdelenmişlerdir. Oysa aşk nefsin avunması için değil, ölmesi içindir. Bilmezlerki renkler gönlün hâlleridir. Hâller ise gelip, geçicidir. Kalb nefsle birlikte Allaha teslim edildiğinde, onun rengi renksizlik, deseni desensizliktir. İsmini ve sıfatını Zât-ı Hakkın varlığında fânî kulunun ne ismi kalır, ne sıfatı. Ne makamı kalır, ne unvanı. Varlığa ziyan getirenin varlık iddiası olurmu! İddiası kalmayan nefsin hezeyanı kalırmı! Dünya ehline semânın rengînin mavi renkte görünmesi misâli, şeriat da deryaya akan o nehirdirki, hangi beldenin toprağından aksa, orada yerleşik halkın örf ve âdetlerinin ve dinî algılamalarının rengine bürünür. Ehl-i semâ ise renklerin hakikatini görerek bilir. Her kişinden olduğunu Hakkdan bilir. Âlemdeki misâller, hakikat yolcuları için bulunmaz rehberdir. Nasılki yumurtadan çıkmamış kuş uçamaz, şekil ve tarife takılıp kalmış insanda ne kadar okunmuş olsa, muradına varamaz. Nasılki, yumurtadan çıkmış kaplumbağa yavrularından pek çoğu, daha denize varamadan avcılara yem oluyorsa, hakikat yolcularından da pek azı, denizlere dalıp maksadına ulaşabilir. Zîrâ tecelli deryasındaki tuzak ve sınavlar akıl ve idrâkle aşılabilecek cinsten değildir. Hakikat semâsında hissiyata yer yoktur. İzâfî benlikle ilgili hiç bir şey ayak bağı olmamalıdır. Beşerî ve uhrevî ayakkabılarını "Nâleynini çıkar" (20/12) ey Hakkın has kulu! Dostun varlığından payın varlık kalmasın! Nefsinden ruha geç. Ruhunda bırak ekildiği yerde!

Ey oğul! Her ferd muhabbet ve ihlâsı kadar yol alır. Şekildeki şeriatten anlayıp, gönüldeki hakikatten anlamayanlar, sözden anlayıp, özden anlamayanlar, yumurtalarını kırıp da ikilik vehminden kopamazlar. Bilmezlerki, gece

olmasa, gündüzde olmaz. Cahil olmasa, âlîmde olmaz. Şerr olmasa, hayr da olmaz. Zirâ Cenab-ı Hakk tecellisine mazhar kıldığı bütün kullarına sadece takvasını değil," hem fücurunu hem de takvasını ilham etmiştir"(91/8) Fücur ve takva, ikiliği yaşayıp, kendilerinde bir kudret görenler içindir. Bu nedenledirki şeriat, şerî hükümleri yerine getirme sorumluluğunu yükler. Buna mukabil irade ve tasarrufu Allaha terkeden hakikat ehli için herşey, Rabbın ilâhi takdir ve hükmünün gerçekleşmesidir. Onlar bilirlerki Allahın takdiri ve yaratması olan hayır ve şerr ikilik âlemi durdukça görevlerini yerine getireceklerdir. Kula düşen, takvaya sarılıp, ezelde takdir ettiği iradesinden ve lütfundan ötürü hayra sevkeden Rabbına hamdetmesidir. Hakkın hangi sıfatla tecelli ettiğini gören âriftler, mülkü Mâlikulmülk'den Allah Teâlâdan gayrına bağlamazlar. İlâhi hüküm ve emirlere kendi zanlarını dâhil etmezler.

Ey dost! Kulu kula şikâyet edenler acaba Allahı Allaha şikâyet ettiklerinin farkındamıdırlar? Oubhan Allahın hakiki fail olmadığı herhangi bir iş ve olay varmıdır? "Sizi de, fiillerinizi de Allah yarattı"(37/96) ve "Onları siz öldürmediniz fakat Allah onları öldürdü"(8/17) yüce ayetlerindeki Allah kelâmına rağmen, fânî benliklerine varlık atfederek, fiillerin oluşumunu kendilerinden bilerek ikilik çukuruna düşerler. Oysa bilinen her nefes Allahtan, verilen her nefes Allahadır. Bilhi nefsani nefes sadrı bunaltır, Rahmanî nefes genişletir. Rabbın varlığının izzet ve azametinden yansıyan nûrlar gerçek mevcûdu bildirir. Gölge olan suretler ise hakikatı itibariyle varlık olmayıp, yok hükmündedir.

Şu halde gölgeyi gölgeye şikâyet tam bir gaflettir. Zulmet perdeleriyle dünya gözlerine mühür vuran, azametinin şiddetinden yansıyan nûr perdeleriyle de tecellisinin şâhidlerini Zatından yoksunduran O değilmidir? Varlık davasındaki kişi ancak" onu(kalbini nefsinden) arındırdığı takdirde (gönlü hülden hûle düşmekten, nefsi gizli şirke düşürmekten) kurtulmuştur" (91/9)

Ey aziz! Hiç bir şeye sahiplenmeyen insanın, ihtiyacı göre ne yeyip, ne içmesi gerektiğini kendi bedeni söyler. Neyin hakk, neyin batıl olduğunu gönlün nûruyla ruhu söyler. Neyin hayırlı neyin, hayırsız olduğunu sırrından Rabbı söyler.

Ey dost! Muhabbet ehli kendi aralarında söyleşiyorlardı. Birisi dedi ki: 'Her kim sınavlar karşısında sevgisinde sebat ederse, nefsi için değil Allah için sevdiğine deli olur.' Öteki cevap verdi: 'Aşktan ölmek, aşkta sebat etmekten daha hayırlıdır. Zira Allah için herşeyden vazgeçen, hiç birşeyi kendinden bilmez! Nefsin ölümü zulmünden iyidir. Kalbin dirilişi ise ölümünden iyidir. Zira, kalbe hayat veren iksir Rabbının diriltişidir. Marifetullah, rahmetle gelir. İnâyet, yakîni kuvvetlendirir. Hidâyet, rahmetin yoluna erdirir. Her ârif lütfedildiği kadar hakikatten nasibini alır. Hakikatlerin hakikatini bilip de dile getirebilecek bir yaratık yoktur. Hakkın Zatı hakkında kula düşen, derin sükûttur. Bilki abdest tazelemek, nefsi tazelemek değildir. "Allaha verilen sözden sonra, Ona verilen ahdin bozulmasına" (2/27) neyden vermemektir; Mâsivadan gönle kaçan bir şey varsa, gönlü fesada uğratmamak için arınmak demektir. Seçilenin kim olduğunu öğrenip, Ona söz verdikten sonra, Ondan gayri bir sevgiyi gönle sokmamak demektir. Zira bir gideğin yerini bir diğeri doldurmuyorsa, hiçbiri gerçek sevgili değil demektir. Halkın verdiği sadaka, maddî darlık çeken fakirleredir. Nûrânî fetihlerle Hakkın verdiği ruhanî hibe ise "Allahın lütfunu ve hoşnudluğunu dileyen, (dıştan mânâya, suretten hakikate) göç etmiş fakirleredir" (59/8) Zenginlikleri Rabblarıyladır.

Ey aziz! Dünya işleri için birbirlerine düşman olanlar, Haktan gayri bir varlığın bulunmadığı gerçeğini idrak etmemiş olanlardır. Zira, her kim Hakkı bulmuşsa, Hakkın gayrının bulunmadığını da bulmuş olur. Çatışma ve tartışma, hakikate ermeyenler arasındadır. Hakkın tecellisinin şahidleri ise her iddiadan soyunmuştur. Tevhid ehli birbirine hasım olmaz. Topluluk (kesret) içinde olsa da, teklik bilincinden (vahdetten) ayrılmaz. Yiğitliği dillerinden düşürmeyenler, yiğitliğin bozulmaktan (riyadan) vazgeçip, benlik bağını Allah için kurban etmek olduğunu bilmekle mükelleftirler. Kibir, nefsin değerini düşürür. Tevâzu ise, yükseltir. Hâli edebli olanın, mâneviyatı da böyle olur. Mâneviyatı bozuk olanın, hâli de öyle olur. Ruhanî nefsin hâkim olduğu suret, bedensiz ruh gibidir. Nefsânî nefsin hâkim olduğu, hırs ve "hevasını ilâh edineni

görünmü?" (25/43) ilâhî ikâzı, olumsuz duygu ve yersiz idealarına yenik düşen enâniyet sahiplerinin hâlini gösterir. Öyle muhabbette merhamet, kinderlikte kahır gizlidir. Kalbinde kin ve kibir barındıranın dili yılan gibidir. Dile getirilen doğru da olsa, hiç kimseyi kırıp, incitmemek, gönlü ve aklı selim ferdlerin işidir. Yenildiğinde, sızlanan, yenilgiden ders almayandır. Kazandığında övünen, başarının Allah'tan geldiğini bilmeyendir. Kendinden hoşnud olmayan benlik, hiç bir şeyden memnun olmaz. Olumsuz insan, her şeyi ters görüp, her işe durgunla bakar. Dünyadan istediğini elde edememiş olanlar, mutsuz ve huzursuzdurlar. Dünyayı gönlünden çıkarmış ferdlerin huzuru da, mutluluğu da Allah'a dayanmalarındadır. Hakîm kutsal kitabda "Allah'a ancak selim (huzura ermiş) kalbin getirileceği" (26/89) bildirilmiştir. Kalb-i selim insan, nefsini değil, her hususta Allah'ın hükmünü ve iradesini gözetir. Güzel ahlâkı nefsine yoldaş, ilmi rehber edinir; "İlimde rasih (derinleşmiş) olanlar" (3/7) mânâların sadece zâhirî yönleriyle değil, bâtınî yönleriyle de bilgilidirler. Hakk'dan gelen hakikat ilmi için "Rabbımızın katındadır diyerek îmân ederler" (3/7) Bilirler ki tevekkül, kuru sözde değil, hâl ile yüzleşmektedir. Bilirler ki, maddi rızık gibi marifet de, Hakk'ın takdir ettiği ruhanî bir rızıktır. Beşer âlem olan "arzda hiç bir canlı (diri bir kalb sahibi) yoktur ki, onun rızkı Allah'a ait olmasın. O canların durduğu yeri (mânevî derecesini) ve bırakılacağı mekânı (erişeceği mertebeyi) bilir" (11/6) yüce ayeti bu mânâyı da dile getirir. Eydost! Bütün varlığı kendinle bir görmedikçe kişiye kâmil demezler. İnsan-ın merkezinde sadece Allah yoksa o inanç, gönlü huzur ve selâmete taşımaz. İbâdet dahil yapılan her işin özünde Allah'ın yanı sıra bir nimet beklentisi varsa, kişinin Allah nezdindeki değeri de, kendi beklentisi oranındadır. Muttaki gönül, sadrındaki genişlik kadar melekûtiyet âleminden nasibini alır. Her birinin mânevî derecesine göre Rabbü'l Âlemîn ona sırrından sezdirir. Kalb-i selim odur ki, dışı olumsuzluktan, içi Allah'tan gayri her şeyden arındırılmıştır. Öylesi "Cennet (refâha varlık vermekten) yakınlaştırılmıştır" (26/90) Nûruyla her bir ayet, diri gönüllere ikram edilen Cennet meyvasıdır. Tadanlar bilir.

Ey dost! Üzüntü ve sıkıntı, ister bir dâvâdan olsun, isterse bir mânâdan olsun, ikiliği yaşayan ve murâdı gerçekleşmeyen nefsin hissiyatıdır. Nefsini ve irâdesini hakkıyla Hakka teslim eden için, "üzüntü Rabbı tarafından giderilmiştir" (35/34) Aynı mânânın değişik zaman birimleri içinde, farklı algılamalarla tekrar yaşanıp, idrâk edilmesi, o mânâ ve sırr hakkında layıkıyla kemâle ermek içindir. Kezâ, her okunduğunda aynı âyetten farklı ikramlarda bulunulması, Hakkın kelâm ve lütfuna bir son bulan medîne idrâk içindir ki, iki gün eş geçmesin. Zîrâ, "gözler onu (bütünüyle) kavrayamaz" (6/103) Kaldıki, mânâyı tadarak yaşayanla, duyarak tadanın zevki aynı değildir. Zelzeleyi yaşayarak geçirmiş bir insanın, zelzele öncesi ve zelzele sonrası hâli bir değildir. Yeterki yaşanmış olayın mânâ ve ruhuna erilmiş olsun. Nitekim tadılan bu mânevî hâl ve değişim Zelzele Suresinin âyetlerinde belirtilmiştir. Ne zamanki Rabbından gelen bir nûrla, kulun izâfî kimliği ve beşerî varlığı olan "arz, kendine özgü (mânevi) sarsıntıyla donatıldığında, arz (beşerî sıfatların) ağırlıklarını (özünden) dışarı attığında ve (nefsin hakikatine gören) insan, ne oluyor buna diyerek (fânî kimliğine bakılığında) Rabbının onu bilgilendirmesiyle (salt gerçeği) bütünüyle ilham ile (sırrından) haber alır" (Zilzal 99/1-5) Hakikate dâvet boyutuna erildiği "o gün insanlar (mânevî hâlleriyle uyumlu) çeşitli suretler hâlinde (hayrın ve şerrin mazharı olarak), eylemlerinin karşılığını görmek üzere belirirler" (99/6) Özde ne varsa, suretten de o belirir. "Her kim zerre kadar bir hayır işlemişse (nûranî suretiyle) onu görecek; Her kim de zerre kadar bir şerr işlemişse (zulmanî suretiyle onu görecektir" (99/7,8) Zelzele misâli yaşanılan bu olay, nefsi fenâya eren ve âhiretin hakikatına erenler için dünyada, ermeyenler içinse ukbâdadır. Mânevî sarsıntıyı ruhanî idrâk ile yaşayan kulun Rabbından duyup, Rabbından gayrı bir şeyi görmemesi, kendini görmemesi demektir. Zîrâ kendini gören Rabbını göremez. Mânevî zelzeleyi tadan bir insan için tevbe, Allahtan gayrı herşeyden vazgeçmektir. Rabbının vechinden gayrı herşeyin fânî olduğunu görerek bilmektir. İnsan, varbildiğini zannettiği izâfî benliğinin

hakikatten görüp de nefsinden koptuğunda, Hakka kavuşmuş olan Nefsâî varlığı kalmayanın korku ve umudu da kalmaz. Zîrâ, hem korku hem de umud nefsin hissiyatıdır. Kendi uçtuğunu zanneden kuşun kanatlarıdır. Hissiyat, her zıddı içinde barındıran ikilik âleminin suretidir. Mânevî zelzele ile fenâya erecek olan, kulun kulluğu değildir! Hakkdan gayrı herşeyin, kulun nazarında yok hükmünde olmasıdır. "İşin gerçeğini düşünüp anlayan kişinin" (26/24) hayreti o boyuttadır ki, nefse dönüp baktığında, varmış gibi görünen gölgenin, gerçekte bir varlık olarak hiç mevcûd olmadığı anlaşılmasında, şaşkınlık dili ancak, neden yer buna, diyebilmektedir. İşte yoktan yaratmanın hikmeti de bunda gizlidir. Mâsivadan fenâya eren kulun gönlünde, salt hakikat olarak Allahtan gayrı bir varlık artık kalmamıştır. Fenânın maksat ve mânâsı budur. Bekâ ise, Hakkın nurlarıyla kulun kulluğunu aşk ve idrak ile ifâ etmesidir. Zîrâ, kul kuldur. Rabbda Rabb! kula insân olanın nûrlar ceberût âleminin nûrlarıdır ki, her biri kulun ilâhi ahlâk ve sıfatlardan olan nasibidir. Her bir nûr cennet gıyasıdır.

Ey aziz! Hakkla baki kulun Hakka yakınlığı aşk ve dostluk iledir. Halkın Hakka yakınlığı ise korku ve umud iledir. Zîrâ halk, Hakka nefsiyle yönelir. Hakkla ilişkisi ikilik içindedir. Kıyameti kopmuş kullar, Hakka gönülleriyle yönelir; Hakkla ilişkileri ferdâniyet içindedir. Halkın mutluluğu nimetlere ermesiyledir. Has kulların mutluluğu sevgilinin vechini müşahede etmekleriyledir. Zelzelenin hakikatine eren kul, Rabbin tecellisinin gölgesi olduğu, insan-ı kâmilin sırrıdır. Gölgenin güneşe çekilmesindeki hikmet de budur. Bilki gönlü harekete geçiren gerçekte ilâhi aşktır. Rabbın zatından coşan ilâhi muhabbet o denli heybetlidir ki, tecellisiyle âlemleri halk eylemiştir. Yine o aşkdır ki nefsi fenâya erdirir, kıvılcımından eritir. Şu halde halkda Hakkı görmeyen nefsin fenâsına ermemiştir. Hakkda halkı birleyemeyen tevhidi bilmemiştir. Zann ile bilenle, yakîn nûruyla bilen bir değildir. Nefsiyle bilenle, kalb ve sır ile bilenin ilmi aynı değildir. Nefsinden ölenle, nefsin öldürdüğü canın mânâ ve sırrı bir değildir.

Ey dost! Aşık neyle sarhoş olmuşsa onunla ayılır; Hangi vadide kaybol-
muşsa onda kendini bulur. Sana vaadını unutturanla beraber olma; Var-
lığın hüviyetini hatırlatanla beraber ol. Kendi egosuyla uğraşmaktan,
"Allahı unutan ve bu nedenle Allahın da onlara kendilerini unuttuduğu
kimseler gibi olmayın" (59/19) yüce ayeti, kulları varlığa gelmeden önceki
hakikatlerine idrâka davet eder. Zira, nefsiyle uğraşan insan, gönü
kimliğine varlık vehmettiği içindir ki, görselliği önemsemekten, hakka yö-
nelmekten mahrum kalır. Buna mukabil sanal kimliği terkedip, Hakkın
sadıklar deryasına atılan can Allaha sarılır. Kendinden kaybolan,
gerçek varlığı bulur. Allah Teâlânın halka bilinç ihsân etmesi, onu
varlığa getirmesidir. Nitekim kimlik bilinci olmadan, ikilik âleni olmaz.
İçinde kişisel bilincin bulunmadığı varlığın farkındalığı ise tevhid sırrıdır.
Tevhid nûru kulu sardığında, kişisel bilincin erimesi fenâ, ikiliğin kalk-
masıyla beliren mutlak hüviyetin farkındalığı ise bekâdır. Bir başka
deyişle, bireysel idrâk ve irâdenin, ilâhi idrâk ve irâde içinde kaybolma-
sıyla yaşanılan farkındalık hâli, sonsuz aydınlık, sebebsiz mutluluk,
sınırsız özgürlük, eşsiz safiyet, kişiselleştirilmemiş muhabbet içindeki
hakikatdir. Hakikati muhammediye nûrunda, dünyevî kimlik eriyince, kulun
beşerî suretî kalır velâkin kişisel varlığı kalmaz. Özetle Ferdin hayatı
artık Allahındır. Böyle bir varlığın bekâsı, ferdaniyetin, ahadiyetin, samed-
daniyyetin sahibi Allahtadır. Hissiyatın yerini mutlak hakikat almıştır.
Nitekim hakikati bilen, hakikatten bahsetmez velakin, her an onu yaşar.
Hakikatten yana koku almayanlar ise onu uzun uzun anlatır. Tevhidi ağızlarına sakız
yapanlar, tevhid ruhuna erselerdi, Allahtan hayacılıp susarlardı. Âhirette
ikbal ve ikram peşinde olanlar, farklılığın kaybolduğu vahdet âlemine akıllarıyla
kavuşamazlar. Bilmediği lisanın mânâ ve sırrından ruha ilham edilen feyzle,
ayetlerdeki nûrun inâyetiyle okuyan kula, aynı lisanı lafzıyla bilenlerin imrenmeleri
için, tevhid nûrunu görmüş olmaları gerekir. Oysaki, "onu arapça bilmeyen biri
ne inanırsaydık, bunu onlara o bilirsiydi, yine ona inanmezlerdi" (26/198, 199)
kerim ayetleri inandaki yakine dikkatleri çeker. Zira, Hakkın yönlendirmesiyle

halkın yönlendirmesi bir değildir. Tevhid nûru, sıdkın hakikatına kavuşturulmuş sadıklar içindir, "Allah buyurmuştur ki: Bu sadıkların sıdklarının karşılığına kavuştuklar gündür. Allah onlardan razı olmuştur, onlarda Onden razı" (5/119) Sevdiği şeyden ferâgat etmeyen insan, sevmediğine katlanamaz. Oysa Hakkdan gelen her şey sadıklar için birdir. Nefsin beğenip, beğenmemesi sıdk sahibi kalbi ilgilendirmez. Çünkü, Hakka ermiş gönül nefsini dinlemez.

Ey aziz! Seninle gıtlaşarak kucaklıyorsan, seni sevmeyeni hoş görüyorsan, yanında kimin noksanına bakmayıp, onun kendinde göremediği güzellikleri dile getiriyorsan, düzgün adam içindesin demektir. Attığın adıma kimseye göstermiyorsan, kime nasıl yürümesi gerektiği hususunda kendini araya koymuyorsan, ne varlığa büründüp, ne yokluğa özenmiyorsan, ne âşikar olup, nede gizlenmiyorsan, Fenâyı tadıp, bekâdan koku alan demektir. Nefsin fenâsına tadarak secdenin sırrına erenlerin, "secde edenler içinde yer aldığını" (26/219) Allah Teâlânın bilmesi özgüler için yeterlidir, "Muhakkak ki O, İşitip, Bilendir" (26/220) Buna mukabil Onun emir ve yasaklarına çiğneyenlerin fenâ ve bekâdan yana, "her vadide bomboş dolaştıklarını ve yapmadıkları şeyleri konuştuklarını görmezmisin?" (26/225,226) yüce ayetleri, imânen taklidinde kalan ve amelsiz sohbete dalanların hâlini bildirir. Bu gibilerin söylemlerine kulak verenlerin, nasıl aldandıkları da basiret gözüyle görenlerin mâlumudur. Allahın kullarında görmek istemediği kötü alışkanlıkları, Hakka yaklaştırması yalanıyla sahiplenenler, yalnızca nefislerini konduruyorlar. Oysa kime dünyadan ne verilmişse, ona hesabı sorulur. kimden ne alınmışsa o, lütfa mazhar olmuştur. kimin hangi hâl ve amelde bulunduğuna bak, Allahın onun hakkındaki takdirini okumuş olursun. kimi eğik görürsen, onun sevilip, seçildiğine şâhid olursun. kulunda gözüken her güzellik ve erdem Rabbındandır. Eğikliği Rabbın yüceliğindendir. kimneyi taleb etmişse, kendindeki değerin sınırını da çizmiş olur. kim de neyi reddetmiş ise, iradesini Hakka teslim etmediğini bildirmiş olur. Ücreti karşılığı, Allahın ayetlerini okuyanlar, "sizden hiç bir ücret istemiyorum. Ecrimi verecek olan ancak Alemlerin Rabbidir" (26/109, 127) diyen peygamberlerin edebinden gafil olanlardır. Bilki Rabbının vahdet deryasına dalan bir ârif, kulluk sahiline dönmeden kâmil bir insan olamaz.

Ey dost! Kâmil insan, baharda yağan yağmur, sıcakta esen meltem, soğukta ateşi tutuşturan çıra gibidir. Yetimlerin barınağı, gariblerin yoldaşı, aşıkların seyyidisidir. Dert de, derman da kendine nimettir. İhlâsını Allah'tan alır. Sadakatı kulluğunda bulur. Varlık öncesi hakikatine kavuşmasıyla, beşerî sıfatların yükünden kurtulmuştur. Kulluğundaki takvayla ilâhî sıfatların ahlâkına boyanmıştır. Allah'ın bağışladığı ilimle hakikate vâkıftır. Rabbının bağışladığı nurla nura kavuşmuştur. Yakîn'en bilir ki Cenab-ı Hakk "kullarından dilediğine (ledünniyatından) genişlik verir veya kısar, fakat insanların çoğu bilmez" (34/36); Vehbî rızk ihsân ettiği kullarına, "kendileriyle alay ettikleri arasına perde çekmiştir" (34/54) öyleki, Mürid Allah onların irâdesini kendi irâdesinde eritmiştir. Nefsinin yönettiği insan ise varlıktaki sırrı bilmez. Rabbının tecellisine mazhar olan insan, edebten sırrı dile getirmez. Gören gördüğünü söylese ne söz kalır, ne sureti; Ne renk kalır, ne istek. Muhlisin hâli bir diğerine uymaz zîrâ, o hiç bir hâli kendine mekân yapmaz. Rabbı nereye döndürürse Onun yüzünü orada görür; kıblesi onu döndürenin kerîm vechidir. Ey aziz! Dünyanın sunduğu zann ve hayalden yana olan kişiyle, Rabbından yana olan insanın yönelişi bir değildir; "kurtuluşa erecekler ancak Allah'tan yana olanlardır" (58/22) Mânâ semâsı Onu dileyen kullarına açıkken, mesivâ otunun çöplüğünde hakikat aranır mı! Bilki sahiplendiğin her şeye sana sahiplenir. "Kendilerine faydası olmayıp, zararı dokunan şeyleri bilmek" (2/102) hikmet değildir. Allah'a ancak Allah kavuşturur. Bağımlı olduğu şey nedeniyle ruhen özgürlükten yoksun ve Allah'tan "başkasına (nefsine) köle olan kişiyle, kendisine verdiğimiz güzel nimetten (hikmetten) gizli ve açıkça (bâtında ve zâhirde) başkalarına bağışta bulunan kişi hiç eşit olurmu?" (16/75) Rabbının kapattığı bir kapıyı zorlayan insan, kendine açılacak mânâ kapısının nimetinden mahrum kalır. Rabbın her işinde bir hikmet ve nimet saklı olduğunu bilen ârifler in suretleri halkla, sîretleri Hakk'ladır. Ârif için şeriat ilmi hakikat ilmine perde olmaz. Hakikate ermiş olması, dinî vecîbeleri Allah için yerine getirmesine perde olmaz. Zîrâ "ancak imânın gereğini uygulayan insan (ilâhî) yakınlığın huzuruna kavuşur" (34/37) Bilincin mânevî

ufuklara açılması için öncelikle nefsani tutkularından arınması gerekir. Manaları idrâke ehil olmayanların, hakikatları saptırmaları kaçınılmazdır. Zira onların "kalbleri ve kulakları mühürlüdür, (basiret) gözleri üzerinde bir perde vardır" (2/7) okuyup, duyduklarına idrâk için, kalblerini nefsani arzulardan, iddiayla dolu benliklerini fani kimliklerinden arındıramadıklarından, tecelli sırlarına keşfedip, müşahede edemezler. Bilmezlerki, Allah'ın gayri bir şeyle Allah'a yakınlık iddiası nefsin tuzağıdır. Nefsaniyetlerinden vazgeçmeğe rızı olmayanların, hakikati dilemekteki samimiyetsizlikleridir. İşte halde ey aziz! "Allah'a ibret ve sonra bırak onları dalgınlıkları (nefsani) bataklıkta, (keyif verici alışkanlıklarıyla) oynayadursunlar." (6/91)

Bilki ou'zannın kendine hükmettiği insanla, hüsnüzannla mârifetullahın kendine hibe edildiği insan, aynı sâfiyet ve bilgide eş değildir. İlâhi hikmet her zamanın ötesinde en yüce lütuftur. Kaldıki muhabbetin hükümdarlığı gönülle, öfkeli nefsin zulmüne uğrayan kalbin huzuru eş değildir. Arifin aşkı hiç bitmez zira, gönlünün fıtrî beşeri değil, hakkâni yapı ile tutuşturulmuştur. İbadetini nefsi tatmin için değil; Rabbının emrine uymak üzere yerine getirir. Allah'a yönelişi, ne bir kazanç elde etmek, ne bir şeylere ermek, bir yerlere varmak, ne de bir şeyler olmak içindir. Zira ister dünyevî olsun ister uhrevî, her beklenti nefsin heva ve hevesi olup, emmâre benliğin ruhanî şehvetidir. Rabbının ilhamı olan Fahşa ve takva kendilerine yönelenleri bekler. Bilki kişinin nefsinde taşımaya tutkun olduğu Fahşayı, zararlı ve faydasız oyalıkları terketmesi, ölmeden önce ölmenin bir hazırlığıdır ki mânâ ve hakikat semâsı açılsın. Gerçek bir mümin için, Allah'tan daha değerli hiç bir şey olamayacağına göre, Allah'a kavuşmak isteyen insan, nefsâni olan her bağımlılığı terkedebilme azim ve cesaretini göstermelidir. Yeter ki terkettiği, Rabbının rahmet ve hidâyeti olmasın. Zira Allah'ın hatırlanmadığı her an kaybedilen bir yaşamdır. Kaybedilen an'ın değerini, başka hiç bir zaman dilimi doldurmaz. Vaktinde değerlendirilmeyen hiç bir davet, bir başka an hakkı yerine getiremez. Bu nedenledirki, an'ın feyzini kaybetmekten çekinen hos "kullar içinde Allah'tan en çok âlimler haşyet eder." (35/28)

Ey dost! Hakikat ehli odur ki fâni âlemi önemsemez. Geçici olanı var bilmez. Âhireti de kendine dert edinmez. Öyleki, dünyanın varlığı veya yokluğu onun varlıktaki hakikatini değiştirmez. Zîrâ o, yalnızca Hakkla Hakkdadır. Allahtan gayrı hiç bir şey, Rabbiyle arasına perde olmaz; İster o, dünya ile ilgili bir kazanç olsun, isterse âhiret nimeti olsun, ârifin kalbindeki huzurun yerini alamaz. Kaldıki, "Ziynetlere bakmak" (24/30) dünyanın ölüsüne dalıp, aldanmaktır. Âhiret için yaşamak, âhireti satınalıp, âhiretin sahibinden mahrum kalmaktır. Nitekim kişinin nefsinin halleriyle oyalanıp, nefsine odaklanması, Rabbine müşahede etmesine engel olur. Fâni varlıkla ilgilenmek, varlığı Bâki olana vuslatı geciktirir. Zâtının sıfatı Bâki olanı dünya gözüyle görmek ise, varlığı fâni olanın fakat getirebileceği bir idrâk değildir. Başı ve sonu belli olan, başı ve sonu olmayanı nasıl görsün! Nûrsuz ancak nûr görür. Kula düşen "bağışlayıcı olup, hayrı benimsemek, (hakikatten yana) cahillerden yüz çevirmektir." (7/199)

Ey dost! Lâtîf Allah, hayır sahibine lütfuyla tecelli eder. Şerre yönelenlere de, kahhar sıfatıyla tecelli eder ki şerrden bir eser kalmasın; "Mülk kimindir?" (40/16) belli olsun. Zîrâ, nefsine mağlub olanla, Rabbının kudretine mağlub olanın şâhid oldukları tecelli birmidir? Nefsine mağlub insan nefsinin iddialarıyla uğraşır. Rabbına mağlub insan ise nefsinden azâd olmuştur. Şu halde nefsiyle "cihad eden ancak kendisinin (hayrı) için savaşır" (29/6) Firavun benlikleriyle savaştan kaçanlar ise mekrûhlara sarılır. Nitekim bunların varlıktaki dereceleri de odur. Gönül sahibi ise, Rabbının tecellisin müşahede içinde huzuru bulmuştur. Bir benlikki, mânâ ve hakikatten yana sağır ve "dilsizdir, (maneviyattan yana) hiç bir şeye gücü yetmez, efendisine (ruhuna) yüktür, nereye yönlendirilse hayra vesile olmaz, bu şahıs kendindeki (Feyzin) hakkını veren ve doğru yol üzere olan kimse ile eşit olurmu?" (16/76) Hakikatten yana sağır ve dilsiz olanlar, söylecek söz bulamayıp, demagoji yapanlar, nefsin hezeyan ve zanlarına ruhanî açılım gibi algılayanlar ve mânâları anlamak üzere hiç bir çaba harcamadan hakkı reddedenlerin ortak özellikleri, kibirli benliklerini önemsemeleridir.

Nasıl ki akvaryumda yaşayan balıklar için dünya, kendi olanlarıyla sınırlı ise, Hakkı tanımayan insanlar için de hakikat, yaşadıkları mâsivâ ile sınırlıdır. Kim hangi maya dan yoğrulmuş ise onun sıfatını taşır. Çamurlu sudan yoğrulanın sıfatında ona göredir. Kimki Rabbının lütfuyla nûrla desteklenmiştir, kuşandığı ahlâkî sıfatlar da Rabbının hüsnâ nûrudan. Ey dost! Sevdiğine uyum sağlamayanların muhabbeti yalanı değildir. Sevdiğini nefsine tercih eden insan, muhabbetin hakikatından nasibi vardır. Rabbının sıfatı olan sevgi, sevdiklerinde kusur aramadan onları kucaklamaktır. Bîrkî sevgi, sevenin sıfatıdır, sevilmeyi bekleyenin değil!

Ne varki insan her "sevdiğini hidâyete erdiremez. Ancak Allah dilediğine doğru yolu gösterir ve hidâyete erecek olanları (ezeldeki takdiriyle) en iyi O bilir" (28/56) Sevenler için cennet, sevgiliyi temâşâdır. İster ukbâdaki Cennette gerçekleşecek olsun, isterse gönüldeki mânevî cennette tadılmış olsun, maksat O'dur. Cehennemden kasıtda O'nun cemâlinden ve mârifetullahtan mahrum kalmaktır. İster ukbâdaki yoğun olsun, isterse dünyadaki enâniyyet ateşi olsun, azâb O'na uzak kalmak, O'na yâr olamamaktır. Yakınlığın ve uzaklığın vesileleri ise ikilik ve zıtlar âlemindeki yaşadıklarımızdır. Bu nedenledirki bireyin ihmâl etmemesi gereken ve "dünyadan olan nasibi" (28/77) ilimdir, iyiliktir, ibadettir. Zîrâ ilim insanı hakikat basamaklarına taşımaya, iyilik Hakka hizmetteki fazilete, ibadet Hakkı Hakkla tanımâya vesile olur. Ne varki, hakikate dayanmayan bilgi ilim değildir. Allah için yapılmayan gayret Hakka hizmet değildir. İdrâk ve ihlâs içinde yapılmayan eylem ibadet değildir. İnsana insandaki değerleri hatırlatmayan hiç bir öğreti hakîkat ilmi değildir. Kalbin hâli neyse Rabbıyla olan ilişkisi de o hâle uygun olur. Dünyevî beklentilerden el çekmeyenler, kalb huzuruna eremezler. Uhrevî beklentilerden el çekmeyenler tevhîd sırrına eremezler. Yaşanılarak idrâk edilmiştirki, huzur, kalbin Rabbını unutmadığı her andır. Zîrâ Zaman O'nun tecellî ettiği her andır. Anın gafletinden "her hâlükarda dönüş Rabbinedir" (96/8)

Ey dost! Ne dünyanın ne de âhiretin ona sahiplenemediği Ferdin sahibi Zât-ı Hakkdır. Dünyaya değer vereni dünya değersizleştirir. Rabbine değer vereni Rabbi yüceltir. Tevhidin aydınlığında Rabbinin tecellisine şâhid olan kul "Rabbından bir nûr üzerinde değilmidir?" (39/22) Sıddıklar Kur'anın vârisleridir. Feyzlerini nübüvvet nurundan alırlar; "kullarımız arasından seçtiklerimizi kitaba vâris kıldık" (35/32) yüce âyeti nûrun müjdecisidir. Sâlih ve sâdık kul, nefsinin azgınlığından ve ölümsüzlüğün dan arındırılmış, gönlünde huzura bulmuştur. Zira, "O, sâlih kullarını gözetip himâye eder" (7/196), muhabbetiyle onları Zâtına dost eyler. Dost, hizmet edilen değil, hizmet edendir. Rağbet edendeğil, rağbet edilendir. Himmet edilen değil, himmet edendir. O ki, yaşantısında yalnızca yaptıklarına değil, yapmaktan kaçındıklarında değerlendirir, nefsini daha iyi tanımış olur. Hakikate karşı ilgisizlikleri ve "bilgisizliklerin yâğından çocuklarını helâk edenler ve Allahın kendilerine ihsân ettiği rızkı, Allaha iftira ederek haram yapanlar, muhakkak hüsrana uğramışlardır" (6/140) Hakikati öğrenip de "sana gelen ilimden sonra onların (mâsivâyı seçenlerin) arzusuna uyarsan, Allahtan sana ne bir dost nasîb olur, ne de bir koruyucu" (13/37) Mâsivâyı önemsedikleri kadar hakkı önemsemeyenler, dünyaya verdikleri itibarı Rabblerine veremeyenler, güç ve kudret kaynağına duçar olup, ibadet edecek takatı dahi kendilerinde bulamazlar. Oysa "ne (ulvî âlem olan) semâda ne (suflî âlem olan) arzda Allahı aciz bırakacak bir güç bulunur. Muhakkakki O, Alîm ve Kâdirdir." (35/44)

Güneşin ışığı güneşten gayrı değildir ve lâkin, görüp, bilmek, duyup, idrâk etmek istemeyenlere "melekleri indirseydik, ölüler kendileriyle konuşsalardı, herşeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allahın dilediğinden başka onlar yine de iman edecek değillerdi" (6/111) Zirâ bilinen ve yaşanılan bir vakıadır ki, kişi ne kadar faydasız ve fuzuli bilgi toplarsa, kendini o kadar bilgili ve erdemli görür. Ne kadar faydalı ve değerli ilim öğrenir ve onunla iş tutarsa, öğrendiklerinin okyanusun yanında bir damla bile olmadığını görür. Kitabın sahifelerinde kalan ve ezberden öteye geçmeyen bilgiyle, kemâlullahın

mânâ ve sırlarına ermek mümkün değildir. Yakîn nûruyla bîzâdihî yaşanmayan Kur'an, o insan için canlı değildir. Himmetini namaz, oruç ve sâlih amellere tahsîs etmeyen can, Rabbiyle diri değildir; "Dirilerle ölüler de bir olmaz. Şüphesiz Allah dilediğine (hakkı) işittirir. Sen (beden) kabirdekilere (esmânın sırlarını) işittiremezsin" (35/22) Mezheb taassubunu yaşayanlarla, tarikat taassubunu yaşayanların hakikatten yana nasîbleri, şeriat taassubunu yaşayanlardan farklı değildir. Ey oğul! Faydalı ilim odur ki gönlü ferahlatır. Faydasız bilgi odur ki gönlü daraltır. Söz nefisten, sükût hikmetten gelir. Söyleyecek sözü çok olanın, mânâ kabı boş olur; Mânâ kabı dolu olanın söyleyecek sözü yoktur. Derdin dermana dönüşmesi onun zıddıyla mümkün olur. Çok konuşan, sükûtun huzuruna, çok yiyen, orucun ferahlığına, çok uyuyan, seccâdenin aydınlığına kavuşamaz. Allah'tan gelen ilmi bir menfaat elde etmek için kullananlar, mânâ ve hakikatten yana kayba uğrayanlardır; "Allah Teâlânın rızasına kazanmak olan bir ilmi dünyalık çıkar için arayanlar, Cennet kokusu alamazlar" (Ebû Dâvud, İbn Mâce) şerîfi hadîslerinde bildirildiği üzere, maddî veya mânevî kazanç peşinde koşanlar, hakikatı yaşayıp, Hakka has kul olamazlar. Kezâ nefsinden arınmadığı müddetçe insan, dert ve sıkıntıya düçâr olur. Oysa "Allah size güçlük vermeyi dilemez ancak sizi (nefsinizden) arındırmak ve üzerinizdeki (rabbânî) nimetini tamamlamayı murad eder ki şükredesiniz" (5/6) Zîrâ hariçteki mikroplardan korunmayı sağlayan zâhirdeki temizlik, bütünüyle arınmak için yeterli olmayıp, enaniyyet mikrobu olan izâfî benliğin, gizli şirk rüzgârından ve kalbin Allah'tan gayrı her şeyden arınması gerekir ki, Cennet kokusundan nasîbi olsun. Zîrâ huzur, kişisel mutluluğunda oyalanan hiç kimse Hakka yâr olamaz, "dünya hayatından tatmin olup, ona bağlananlar" (10/7), nefsinden ölenlerin Allah'la Allah'ta diriltikleri mânâ ve sırları tadıp yaşayamazlar. Şeriatın hakikatıyla tahakkuk etmiş insân-ı kâmiller ki Hakk'la bâkîdirler "Adn Cennetine girerler. Orada altın bilezikler (hakkânî sıfatlar) ve incilerle (marifetullahla) süslenirler. Giyimleri ise ipektir (nûrdur)". (35/33)

Ey dost! Geri döneniyeceği bir anı kaybetmekten sakınmayan insan, ömrünü boşa tüketmektedir. Oysa varlıktaki herşey, bireyin kendindeki değere ulaşabilmesi için tertiblenmiştir. İnancının gereğini yerini getirip, emr-olunduğu üzere olan insan, o değere tez ulaşır. Aksi takdirde iman lafta kalır. Bilki sen zatında tek, sıfatlarını izhar etmende sayısız manâların toplayıcısısın! Bilki bilinmeye layık olan yegane hakikat Mutlak Varlık olan Allah Teâlâdır. O'nu bilip, tanıyan O'ndan gayri tanınacak başka bir mevcûdiyet olmadığına anlar. O'nu bilip tanımak ise ancak O'nun inâyetiyle mümkün olur. O'nsuz her çaba ve gayret sonuçsuz kalır. O'nu O'nunla tanımak, O'na dâvetin icâbı olan farz ve nâfile ibadetlerle gerçekleşir. İbâdetler, kulun özündeki mânâ ve sırlara kavuşmasına da vesile olur. Hakikatlerin hakikatine kavuşmayı dileyen ve O'nun muhabbetine mazhar olmayı temenni eden insan, O'nun sevgilisine uyar; "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunki Allah da sizi sevsin" (3/31) yüce ayeti Resûlullah'a (s.a.v.) uymanın önemini vurgular. Allah'ın elçisine uymak, O'nun ahlâk ve yaşantısını kendi nefsinde kabullenmek demektir; güç getirilebildiği ölçü ve derecede O'nun ruhunu, hayatının hakikatı olarak yaşayabilmektir. Hakkı Hakk'la tanımak, Hakk Teâlâ'nın kudret ve kadirinin yüceliğine şâhid olup, nefsin acz ve hiçliğini ikrar etmektir. Ancak bu takdirde kul, Rabbının "Gafûr ve Rahîm" (33/53) isimlerine mazhar olur.

Ey aziz! Her ne kadar belirli zaman birimlerine münhasır kılınan ibâdetler, o an'ın hikmetine has özel bir tecelliye mazhar isede, hayatının her an'ını Rabbına tahsis edenler için zaman dürülmüş olup, alıp-verilen her nefes ibadettir. O halde nesöz, ne de sükût seni aldatmasın. Her hâlin içinde, nefsin kendini gizlediği bir varlık kalıntısı bulunur. O ki, nefsinin iddialarıyla amel eder, Hakka olan tevhidi samimi değildir. Nefsâniyet kalıntısının baskısı altında kalan kişi nefes darlığı çeker. Salih amel odurki içinde nefsin kattısı bulunmasın. Mutlak Varlık karşısında, varlık iddiasından arındırılmış insan, Rabbının hoşnudluğunu kazanır.

Ne varki, insanların hiç uyanmak istemedikleri rüya dünyadır. Beşerî vasıfların zorlayıcı etkisinden ölen insan, hakikat âlemine uyanır. Nefsânî nefesin yerini hakkânî nefese bırakıp, dünya zindanının koruğundan kurtulmak için, fânî olan herşeyi önemsemekten vazgeçip, rüyadan uyanmak gerekir. Bu ise benliksiz varoluşu kabullenmek demektir. Yani, hayata sahiplenmeden yaşamak, putlaştırmadan sevmek, dokunmadan algılamak, kırmadan onarmak, kırılmadan rızı olmak, beklemeden ümitli olmak, korkmadan sakınmak, bakmadan görmek, göstermeden vermek, tapınmadan tanımak, ölmeden ölmektir; "Gerçek varoluş, âhiret boyutundaki yaşamdır, keşke bilselerdi" (29/64) yüce ayeti bütün bu manaları da ve ötesini de içinde barındırır.

Ey dost! Marifetullahı kendi kültür kablarına sığdırmaya çalışanlar bilmelidir ki, Onun sahilsiz deryasında yüzmek ancak Onun lütfuyladır; "Dilersek onları (hakikat ilmi olan) suda boğarız da, ne onların imdadına koşan olur (akıl yaşadıklarına takat getirebilir), nede kurtarılırlar" (sahilsiz deryadan kulluk sahiline çıkabilirler) (36/43) Şöyle ki," onları (vehim ve zannın oyunundan) kurtarıp, karaya (beşeriyete) çıkardığımızda, bir de bakarsın şirk koşuyorlar" (29/65); Arzu ve heveslerini putlaştırıyorlar. "Ancak bizim tarafımızdan bir rahmet (marifetnur) ve belli bir zamana kadar dünyadan (hayırlı fiillerden) faydalandırmamız müstesnadır" (36/44) Şöyle ki, ilim, ibadet ve salih amel için dünyayı kullanan, dünyadan faydalanır. Nefsi için dünyalık toplayan, dünyaya kul olur. Nitekim, sırf âlemin şehvetler kabrinde yaşayanlara "dar bir geçim vardır." (20/124) Zira hikmet ve muhabbetle genişlemeyen bir göğüs, ilâhi sıfatların zıddıyla buruşur. Nefsindeki Firavuna boyun eğdiren kul, Asiye misali mana ve hakikat müessesini, maddiyat âleminin girdabından kurtulmasına vesile olur. İlâhi isimlerin nurları kulun kalbinde ve ahlakında yerleşirse nefsin sıfatlarının hükmü zail olur. Her kim Hakkın varlığında, kendi varlığından fâni olursa, Rabbı da onu kendi varlığında Zâti varlığıyla bâki kılar.

Eydost! Sâlihler ilm-el yakîn, şehidler ayn-el yakîn, sıddıklar hakk-el yakînin mazharıdırlar; Sâlihlerin imânındaki yakîn, yaşadıkları hâdiselerde apaçık beliren deliller vasıtasıyla Hakkı tanıyarak, kalblerinin huzura kavuşmasıdır. Şehidlerin imanındaki yakîn, Hakkın tecellisine gönül gözüyle şâhidlik yaparak, varlıktaki âyetleri müşahede etmeleridir. Sıddıkların imânındaki yakîn, Hakkın Zâtî tecellisine mazhar olup, dünya ve âhireti birleyerek Hakkla Hakkı Hakkla yaşamaları, ikilikten arınmış olarak ferdiyete intikalleridir.

Sâlihler, İsimden sıfata, şehidler sıfatdan Zâta, sıddıklar O'ndan Ona rücû ederler. Sâlihlerin orucu, imsakda terkedilenlere rücû olan iftarla açılır, Sıddıkların varlıktaki orucu, iftarı olmayan oruçtur. Yânî, nefsin ikilik iddiasına ve mâsivaya dönüşü olmayan ruhanî doygunluktur. Ne bilmenin, ne görmenin, nede olmanın Zât-ı Hakka tâyin olduğu mânâda mümkün olmadığı âşikâr olunca, "Allahın kadrinin hakkıyla takdir edilemediği"(6/91) gerçeği idrâk olunur. Halkın idrâkteki aczine karşı Hakkın cevabı, ilâhî lütûflarıyladır; "Kim Allaha ve Resûlüne itaat ederse, işte onlar Allahın kendilerine nimet verdiği Peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve sâlihlerle beraber olur"(4/69) yüce âyeti, ilâhî kurbet mertebelerini bildirir. Allah Teâlânın onları Zâtına seçmesi, İsimlerinin nûru olan ilâhî ahlâkla donatması, sıfatlarını sıfatıyla, Zâtlarını Zâtıyla kuşatıp, Onunla Onda bâki kılması, muhabbet ve dostluğunu ihsân etmesi ne büyük bir lütuftur. Bütün bunlar, Mutlak İrade sahibinin ezelde takdir etmiş olduğu ilâhî ilminde kayıtlıdır. Cenab-ı Hakkın takdir ve hükümleri sorgulanmaktan münezzehtir. Zirâ O'nun tecellisi hiç bir kayıtla sınırlandırılmış değildir. Kayıt altına giren ise, gören gözün göründüğünün kendisi olmasıdır; "gözü kaymadı"(53/17) âyeti bu sırrın içinde barındırır. Çünkü gönülde meydana gelen bir mânânın hakikati Hakkın katındadır. Batından Zâhire çıkacağı zaman gönülde belirir; "Onu bir daha gördü"(53/13) yüce âyetinde bildirildiği gibi. Bu durumda sırr gözünün görmüş olduğunu "kalb yalanlamaz"(53/11) Şöyleki, misâller âlemi melekût âlemindeki mânâların ve cebrût âlemindeki hakikatların varlığını bildirmek için mevcûddur. Bu nedenledir ki basiret "gözüyle görenler için ibret vardır"(3/13) Sırr gözüyle görenler için gören

gördüğünün bir yüzüdür. Misâller mânâya işaret etmek içindir. Mânâ ise hakikatin bir yüzüdür. Hakikatler, hakikatlerin hakikate olan Mutlak Hakikatin bir vechinden ibarettir; "Nereye dönerseniz Allahın vechi oradadır" (2/115) yüce ayetinde bildirildiği gibi, O'nun tecellisiyle yüzleşirler.

Ey dost! Beşeri sıfatların ilâhî sıfatlar nûrunda fenâya ermesiyle, bekâ abdesti aldırılan kul, ilâhi hakikatten olan nasibini alır. Hakka halîfe olmanın mânevi huzur ve hazzına erer. Elif ham Mim varlıktaki kemâlatın işaretidir; Zât-ı Hakkın künhüne bir yol olmadığı içindeki, ince yoldaki Elif düz bir çizgidir. Akıl ve ilim O'nu ihâta etmekte çaresiz kaldığından damın deliğidir, rükûdadır. Fenânın fenâsı için, beşeri kimliğinden bir kalıntı kalmamak üzere Mim secdededir. Beşeriyet çamuru içindeki cüret istiridyesi, ilâhî tecelliye mazhar olup nûrla sırlanınca, gönüldeki cevher inciye dönüşür. Dürrei beyzâ olan özüne rücû eder. Kişisel bilinç izâfî benlik ötesi saf farkındalığa kavuşur. Sedef, gönül mâdeninde örtülü duran kabiliyetin sırrına göre inciyi işleyip, besler. Aldığı derecesi, "dereceleri yükseltenin" (40/15) ezelde tahdîr ettiğine erişir. Miraci da o mertebeyedir.

O halde ey azîz! Mâneviyatının hangi âleme doğru yoğunlaştığına dikkat et! O âlemin vasıflarını benimsemiş olursun. Yüzün dünyaya (dönükse) nefsaniyetin rengine boyanırsın. Âhirete dönükse takvaya sarılırsın. Maksadın Allah ise, Allah'tan gayrı herşeyi kalbinden çıkarırsın. Bilki tadılan her zorluk, yaşanacak bir nimetin vesilesidir. Kendi hakikatinden uzaklaşan insan ulvî âlemden süflî âleme iner. Yaratılışındaki sırrına eren, özüne rücû eder. Ulvî ve süflî âlemin sırları, O'nun hikmetindendir; "Semâların ve arzın anahtarları O'nundur" (39/63) melekûtiyet ve beşeriyetle ilişkili mânâ ve hakikatler O'nun bildirmesiyle idrâk edilir. Hakikatler olan "Allah'ın ayetlerini inkâr edenler hüsrâna uğrayanlardır" (39/63) Varlıktaki sırlara câhil kalanlardır. Yokluğa varlık giydirilmesi, hakikat güneşinin doğmasıyla başlar. O nefes ki her anı Zât-ı Hakk'a ledün, her işi rahmet ve muhabbettir.

(Not) Yakîn'in mânâları üzerine gelen esintiler, Lâ Mîm'in 34, 65, 66, 67, 68. sahifelerindedir.

Ey dost! Bu âlemde Hakkın ulvî tecellisine mazhar olduğunu bilen olduğu gibi, bu sırrın cahili kalan da vardır, onu inkâr eden de. Oysa insanoğlunun yaşam sırrını kendi özünde bulup, mânâları idrâk ile tanıyabilmesi için Varlık kitabı "ayet ayet ayrılıp, peyderpey indirilmiştir" (17/106) Nitekim âlemdeki her iş, düzen ve tevâfuk üzerinedir; Uyum ve denge, her kabiliyete hak ettiğini verir; "Biz onu Hakk olarak indirdik ve o da Hakk olarak nüzûl etti" (17/105) yüce ayeti bu hakikati dile getirir. Her birey dâvet ettiği mânâların şâhidi olarak, hayat safhalarının yazıldığı ayetlerin tafsilatına, bizzat yaşayarak kitabını okur. Zamanın akışı içinde "âyet âyet okunması," yaşanılanların anlamına erebilmek içindir. Bu yüzdendirki, "Rahmanın (olayları ve sebepleri) yaratışında hiç bir tefâvut (uyumsuzluk) göremezsin" (67/3) Sîret ve sûretiyle Cenab-ı Hakk "herşeyi yaratmış ona (Fıtratına uygun) bir düzen vermiştir" (25/2) Her birimin hangi esmâ ile tevâfuk (uyum) içinde, hangisi ile tefâvut (uyumsuz) olduğunun "mukadderatını takdir etmiştir". Nitekim "herşeyin kaderiyle yaratıldığı" (54/49) özellikle bildirilmiştir.
Şu halde özbenlikte tecelli eden esmânın sırrına erdirilerek, mazhar olduğu mânâ ve hakikati tanıyan bir insan, asla ona zıt bir eylem içinde bulunamaz. Zira bilirki İlâhi takdirat, bireyi hangi sıfat ve isimle buluşturmuşsa, onun varlıktaki hakikat ve mekanında buna uygun olur. Kendisine takdir edilmemiş bir hususta ısrarda olmak, hiç kimsenin haddi olmayıp, Hakkın emir ve hükmüyle savaşmak gibidir.
Her birimin vârisi olduğu mânâ ve hakikati ezelde takdir edilmiştir; Beşerî âlemle ilgili veraset," arzı salih kullarım vâris olacaklar" (21/105) yüce ayetince bildirilmiştir. Ruhanî hakikatlerle ilgili bâtınî veraset, "kullarımızdan seçtiklerimizi kitaba vâris kıldık" (35/32) ayetince bildirilmiştir. Bu zümre sözlü ve canlı kitab olan Resûlullahın (s.a.v.) ahlâk ve sünnetinin vârisleridir; "Sana seb-ü mesânîyi (yedi sübuti sıfat tecellisini) ve kur'ân-ı azîmi verdik" (15/87) sırrında mazharıdırlar.
Kezâ ledünnî bir ilmin vârisi olmakda ilâhi bir lütuftur; "Bize

kuşkulu öğretidi ve bize herşeyden (marifet) verildi. kuşkusuz bu apaçık lütfun kendisidir" (27/11) yüce ayetinde bildirildiği gibi.

Ey dost! İlâhi tecelliyle vehbî bilgiye mazhar olmayanlar için herşey, teorik ve akademik bilgidir. İlmin ve ibâdetin şekil ve kabuğudur. Oysa "Allah dilediğini Kendine (Zâtına) seçer ve kendine yönelenleri de hakikate iletir" (42/13) yüce ayetinde bildirildiği üzere, Zâtına seçtiği kulunu "onu kudsî ruhla teyid eder (destekler)" (2/87) Bunlar, Muhammediyet nurunun mânevî vârisleridir. Her vârisin velâyeti, Hakkın ona mazhar kıldığı sübûtî sıfat tecellisi yönündendir. Zira her biri Onun sıfatlarından bir vechedir. Her ârif Rabbını o sıfat nuruyla tanır. Hikkim kim Onu nasıl tanırsa, kurbetinde ona göredir. Sıfat nurları, kiminde kelâm, kiminde kudret, kiminde basar, kiminde ilim kiminde irâde, kiminde duyuş, kiminde Hakkın himmet vechidir; "Sen onları yüzlerinden tanırsın" (2/273), yani onlarda tecelli eden Hakkın vechini, sıfatlarından tanırsın diye bildirilmiştir. "Nereye dönerseniz Onun vechi (yüzü) oradadır" (2/115) ayetinde dile getirildiği gibi, mümin mümine ayna olması da, her bir velâyet sahibinin Onun sıfat nuruyla Ona ayna olduğunun delilidir. Bu nedenledirki ârifi ancak ârif olanlar tanır. Bunlar "kalblerinin dilediği nimetler içinde ebedî kalırlar" (21/102) Zira Rablarından gayrı hiç bir şey kalblerine giremez. Eda edilen farz ve nâfile ibadetler, gönül madeninin cevheri imân nurunun işlenerek yakîn incisine dönüşmesini temin içindir. Zira imân nurunu kalbe yerleştiren, "ona ruhumdan üfledim" (20/72) sırrınca ona inâyet eden Cenab-ı Hakk'tır. Kur'an ehli emrolundukları üzere "doğru yolda olduktan sonra / faydasız bilgiyle mânâ ve maksattan) sapanlar Zarar veremezler" (5/105) Bilki Onun mânâ ve ruhuna erenlerin gönlünden ve dilinden Kur'an dile gelir. Nefsiyle sevenin sevgisi kendisi gibi fânidir; Allah için sevenin sevgisi bâkîdir. Her kim bir borçlunun borcunu Allah için silerse, Rabbında onun bir günahını siler. Marifet öyle bir pınardırki, ondan Allahın has kulları içer ve berâat'in hakikatine erdirir; Nefsine varlık verme paçalığından onu arındırır.

Ey dost !... Hakikati yaşamakla kulaktan duymak arasındaki fark, zeytin suyu ile çölün serabı arasındaki fark gibidir. "Ey basiret sahipleri ibret alın" (59/2) yüce ayeti, aklı ve gönlü hakikate davet eder. Gönül ki, ilahi Feyzin tecelli ettiği mahaldir, mânâyı okuyup, basiret ile değerlendiren akıldır. 'Ulilebsâr', gönlü ve akl selâmete erenlerin kimliğidir. Gönüldeki tecelli Hakkın marifet nuru, akıldaki letafet Hakkın basiret nurudur. Hakikat ilmi olan marifetullah, "onu katımızdan ilim öğrettik" (18/65) ayetinde bildirildiği gibi Allah Teâlânın öğretisidir. Marifet nuru gönülde yerleştikten sonra her şey o nurun rehberliğinde bilinip, tanınır. Her şeyin surati âlem-i mülkde, hakikati ise âlem-i melekûtdadır; "Halk ve emr Ona aittir" yüce ayeti bu sırra dikkatleri çeker. Âlem-i mülke ait olan beşeri suret, halk âlemindeki yaradılışın timsâlidir. Âlem-i melekûta ait olan ruh, varlık örnesi emr âleminin mazharıdır. Bu husus, "Ruh Rabbımın emridir" (17/85) yüce ayetinde açıklanmıştır. Buna göre cisim ve maddeyle ilgili hissiyat halk âleminden; gönül ve akıl ile ilgili letafet emr âlemindendir. Kesafetin sembolü zulmani perdelerden arınmak, nefsin fakruriyeti olan hiçliğini idrâkle gerçekleşir. Letafetin sembolü olan nurani perdelerden soyunmak, huzur ve doygunluğu Allahta bulmakla gerçekleşir. Ârif, izafi benliğinin yokluğunda, Rabbının varlığına şâhid olur. Zira, Allahın vechinden gayri bir yüz gören, Allahın vechini göremez; varlığın her mertebesinde Allahın vechini gören, Onden gayrını görmez. Ne varki Cenabı Hakkın inâyeti, nusreti ve lütfu olmadıkça hiçkimse katıksız kul olamaz. Nitekim kimileri ya ibâdetiyle övünür, ya ilmiyle böbürlenir, ya da Hakka yakınlık iddiasıyla kibirlenir. İbâdetin âbidlerin sınavı, ilmin âriflerin sınavı, ruhanî açılımlar kâmillerin sınavı olduğu unutulmamalıdır. Tadmayan bilmezki, güneşe en yakın olan, ateşin yakıcılığını en çok yaşayandır. Hadisi şeriflerde bildirildiği gibi "iki kabuğa kemiği arasındaki nefs" bukalemun gibi her kılığa bürünebilme kabiliyetidir; kimi zaman entellektüel kişiliğe özenip, çağdaş insan görüntüsü altında, dini ve ibâdeti ilkel inanç olarak

tanımlayıp, sözde ruhsal açılımlarla kibirini sergiler, yeri geldiğinde ilâhiyatçı kesilip, meydanlarda sergilediği gösterilerle halkın basiretini küçümser. Bazen ölü taklidi yapan nefs, maddi ve manevi çıkarları uğruna halkı delalete sürükler. Her nefsaniyet sahibi, kendi iddiasıyla yüzleştirilir. Ey aziz! Renklerin aldatıcı cümbüşünden, renksizliğin semasına kanat açan can, nefssiz nefes, gönülsüz gönül, sıfatsız sıfat olur; sıfatsız sıfat olmak, Allah'ın ahlâkıyla ahlaklanarak, beşeri sıfatları terkle Allah'ın sıfatlarına sarılmaktır. Gönlün Allah'tan gayri her şeyden vazgeçmesi, gönülsüz gönül olmaktır. Varlık iddiasına tevbe ile nefsaniyetsiz nefes olmak, varlıksız varlık olmaktır. Bütün bu hakikatler, uyanış, idrak, dönüşüm ve farkındalık ile gerçekleşir; Uyanış, dünya rüyasındaki aldanıştan uyanmaktır. İdrak, Rabbın yüceliği ve azameti karşısında hiçliğini bilip, tanımaktır. Dönüşüm, nefsin sufli sıfatlarından eriyerek, Hakkın ulvi sıfatlarının kulu sarıp, örtmesidir. Farkındalık, izafi benliğin yokluğunda, hayatın ancak Tek olan Allah'a ait olduğu ve Ondan gayri bir mevcudiyet bulunmadığının bilincinde, varlıksız varlık olmaktır. Şol şarkı, tecelli deryasının beşeriyet çamuru içinde gizli duran inciyi görüp, bulmak herkezin nasibi değildir. Zira her yüzme bilen, korkusuz bir dalgıç değildir. Her dalgıç ise niyetinde kararlı ve yeterince samimi değildir. Kaldıki her dalanın maksadı Allah değildir. Deryanın heybet ve muhabbeti kalbi sarmadan can, mercan resifine dalamaz. Aşk gönlü sarhoş etmeden deryaya yâr olunmaz. Nitekim kalbinde fesad ve hased barındıran insan ilâhi aşkın talibi değildir. Faydasız bilgiyi mal-yet sayıp, fani alışkanlıklarını terketmeyen insan ilâhi ilmin talibi değildir. Yok olmaktan çekinen insan Allah'a vuslatın talibi değildir. Marifetullah semasında uçmak için salihlerin kanadı korku ve umuddur. Âriflerin kanadı takva ve muhabbetdir. Kâmillerin kanadı sıdk ve haşyettir.

Ey oğul! Her manada dindar bir kul olmak için bize Allah yeter!
Kur'an'ın sırlar deryasına dalmak için bize Allah yeter!
İnsan gibi insan olmak için bize Allah yeter!
"Allah bize yeter. O ne güzel bir vekildir" (3/173)

Ey dost! Kendini araya koyduğun herşeyde karanlıktasın. Sanal kimliğini inkâr edip reddetmeden, hakikat güneşinin aydınlığına eremezsin. O halde ne kendinle ilgilen, ne melek ne de cinle! Bütün maksadın Allah olsun! Ancak o zaman kalb âfiyetini bulup, diriliş; "Allah'ın rızası herşeyden üstündür". (9/72) Hiç olmamışcasına varolan, kendi için değil, Allah için vardır. Hiç birşeyi olmayan değil, herşey onun sunduğu halde, hiçbir şeye dönüp bakmayan insan, Rabbına olan vaadinde sâdıktır. Nefsin özelliği, fantezilere ve beşerî lezzetlere olan doymazlığıdır. Hakikate aşık ruhun özelliği ise, doygunluğu Hakk'da bulmasıdır. Nitekim hiç bir ölümlünün veremeyeceği sevgi ve rahmeti Ölümsüz varlık verir; Zîrâ, Allah Teâlânın muhabbeti de Zâtı gibi bâkidir; "Sizin yanınızdakiler tükenir. Allah'ın katındakiler ise bâkidir" (16/96) yüce âyeti, bu mânâyı da dile getirir. Hakkın muhabbet nûrundan yaratılan gönüller nefsâniyetleriyle değil, ruhaniyetleriyle severler. Nefsin tatmini için, "Allah ahdini az bir karşılığa satmazlar" (16/95) Bilirler ki, kalbin ihtiyacı muhabbet ve safvet, nefsin ihtiyacı takva ve tevekkül'dür. Aklın ihtiyacı doğruluk ve istikâmet, ruhun ihtiyacı yakınlık ve sadâkattir. İster hayır olsun, ister şerr, ister nimet olsun, ister musîbet; "De ki; Hiç bir zaman Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize isâbet etmez" (9/51) Zîrâ Allah'ın mülkünde, Allah'tan gayri kudret sahibi yoktur. Aksini düşünmek, O'nun mutlak varlığına ortak koşmak olur. Kaldı ki; "Eğer Allah seni bir sıkıntıya uğratırsa, onu O'ndan başka giderecek yoktur" (6/17) Sihir ve büyü gibi şeylerin peşinden koşmak, hayal içinde hayali satın almaktır. Bunlarla uğraşanlar, "Allah'ın izni olmadıkça hiç kimseye zarar veremezler. Sihri satın alanların âhiretten nasibi olmadığını bilirler" (2/102) Özümsola ruhanî enerji seanslarına katılıp, gizli benliklerine güç ve kudret arayanlar ve bunlara inanıp çaba gösterenler, "karşılığında kendilerini sattıkları şeyin kötülüğünü bilselerdi" (2/102), faydasız bilginin bireyi "kendi elleriyle tehlikeye atmaktan" (2/195) öte bir şeye yaramadığını idrâk etmiş olurlardı. Nefislerinin önemsenmesi için Allah'a yakınlığı dileyenler, asla ulaşamayacakları bir kuruntunun esiridirler.

Oysa, gönülleri tahrib eden, ahlâkı yozlaştıran, özgüvenliği patlatan her şey inanan ziddıdır. Bu yolda her ferd örnek aldıklarıyla birlikte değerlendirilir; "Her insan grubunu önderleriyle birlikte çağıracağımız o vakitte, kimin kitabı (ilim ve amelleri) sağından (hakikatten) verilecekse, kıl kadar haksızlığa uğramadan okurlar" (17/71) Hakikati okumaktan yana "Bu dünyada kör olan ahirette de kördür, yolu iyice şaşırmıştır" (17/72) Nitekim kalbinde zerre kadar cüzzam bakterisi taşıyan insan kibirlidir; "Allah kibirli zorbanın kalbini (hakikatlere karşı) mühürlemiştir" (40/35) Bu nedenledir ki Allah'ın tecellisindeki hikmetleri düşünen her insan kalbini temiz tutar. Bu hususta bireyin yaşantısı, onun niyeti nasıl algıladığında kanıtlıdır. Bir mânâyı ifade edilmesi illâ da dille değil, niyet ve amellerle de gerçekleşir. Nitekim kelimeyi tevhidi dille söylemek halkın inanan olduğudur. Ârifler tevhidi, hâl ve yaşam ile onu tasdik etmektir. Âfakta ve enfüste O'ndan gayrına varlık vehmetmeme bilinçlerin tevhididir. Kalbi kişi Hakk'ı nasıl zikredip, hatırlarsa, Hakk'da onu öyle zikreder; "Beni zikredeyin ki sizi zikredeyim" (2/152) yüce ayeti kulları zikrin ekberine davet eder. Allah'ı Allah'la Allah'ta zikretmek, Allah'ın gayrını var bilmemektir. Bu yönüyle de "Allah'ı zikri ekberdir" (29/45) Zira o her an olan daimi ibadettir ki zikri ekber Allah'ı müşahededir. Ey dost! Bilki hakikat ilmi hiç bir şeyi dışlamaz zira, onu zuhura getirenin kudretini sınırlandırmaz; "De ki hepsi Allah'tandır" (4/78) ayeti celilesi, hiç bir şeyin dışlanıp, küçümsenmemesi gerçeğini bildirir. Her kim Hakk'a kavuşmak istiyorsa, O'na ancak O'nun davet ettiği güvenli yoldan, emir ve yasaklarına harfiyen uymak suretiyledir. İnsanoğlu, yüklendiği ulvî emanetlerin kadrini idrak ettiği gece (an), seksen yıllık (bir ay) yaşantısından daha hayırlı bir zaman dilimi içinde olduğunu görür. Özdeki hüviyetin hükûm ve hakikatı olan hakkani tecellinin bilincinde, hakkani sıfat nurlarının beşeri sıfatların üzerine müdüre şâhid olur. Hakk'ı sınırlandırmış olduğu her mânâ ve idrak kalıplarından, her tanımlamadan ve açıklamadan istiğfar ederek O'nun münezzehliğini itiraf eder. Tüm gönül sessizce ve selâmetle dolup, mânâ ve hakikat şefeqi sökünceye kadar secde eder.

Ey dost! Hakkı seven dostları tanımak bir nimettir velâkin, Hakkın sevdiği dostlarını tanımak büyük lütuftur.

Görüntüdeki büyüklük ile özdeki büyüklük bir değildir. Hakkın büyüklükten anladığı sakaldır, cübbedir, görüntüdeki dindarlıktır, gözboyacı bilgidir. Her fuzulî sorunun cevabını bilir görünmektir. Özdeki büyüklük bunların hiç biri değildir. Tam tersine, herhangi biri gibi olmaktır. Gösterişsiz tevâzû, hoşgörülü anlayıştır. Edebtir, adâbtır, güzel ahlâktır. Varlığı ve yokluğu belli olmamaktır. Ihsân-ı aşk, mirât-ı Zât olmaktır.

Bir ilâhi aşktı, sahili olmayan deryâ
Sırrı ahşâda ara, odur Zâtındaki muallâ,
Zâhirle bâtına birleşmeden, bilinmez zümrüdüanka
Nûr-u saadete ermez, gayr-ı görünmez mâsivâ,
Şeriatla hakikatı yaşamayan vâsıl olmaz Likâullaha
Rabbani huzur Lâhutî nûrdur, Zâtın kullarına.

Ey özüm! Her suretin manâsı, Hakkın katındaki değere göredir. Manâsı ne kadar latîfse, suretteki varlığı da o kadar kâmil olur. Her insan ki, ilâhi bir ismin mazharıdır, insan kâmil Hakkın katındaki manâsıyla "tayyib kelime" (14/24) olarak, kesretteki vahdetin simgesidir. Allah ehli olan zâtlar, "Allahın birleyip, bütünleştirilmesini gerektiği şeyi bütünleştirip birlerler" (13/21), "kötülüğü iyilikle defedip, Rablarının vechini dileyerek sabrederler" (13/22) Zîrâ, musibetten maksat sabır sıfatına kuşanmak, sabırdan maksat Allahın rızasına varmaktır. Onlar "namazı ikame ederler, kendilerine verileni gizli ve açık infak ederler" (13/22) Allah ehli zâtlar, "Allahın ahdini yerine getirirler ve verdikleri ahdi bozmazlar." (13/20) Böylece yaradılışlarındaki esmâ ve sıfatın hakikatına bağlı kalırlar. Bunlar o kadîm kullardırki, Hakka vâsıl olarak, dâimî huzura ermişlerdir. Öte yandan nefsi ıslâh için gayret göstermek yerine, Allaha yakınlığı, taklidî kulluk kıyafetine sarılan mününlerle, çağdaş insan olmayı yine giyim ve kuşamla tanımlayan sözde aydınlar arasında, temelde hiç bir fark yoktur.

Her ikisi de şekle ve kalıbı önemseyip, hakikatten yana basiretleri körelir. Oysa ibadet dahil, nefsin tatmini için yapılan hiç bir amel, ehli hakikat nezdinde saf değildir. Allah'tan başka gerçek bir fail olmadığını bilenler, kendi fiillerinin ıslahıyla mükellefiyetlerini yerine getirmeye çalışırlar. Böylece tevhid-i ef'âl'in mânâsına ererek, Allah'a lâyık olmayan hiç bir fiili kendilerinde barındırmazlar. Kişi nefsinin sıfatlarından arınıp, ilâhi ahlâka boyanmadıkça tevhid-i sıfatın ruhuna eremez. O ki, Hakk'a olan ibadetinde nefsini ortak kılmaz, hakk olan yoldan sapmaz; "Şayet (hakka giden) doğru yoldan gitseydiler, kendilerini denemek üzere bol su verirdik" (72/16) ayeti celîlesi, mânevî açılım ve Rabbanî fetihlerin ihsan edileceğini ve lâkin "kim Rabbının zikrinden (her nefes Onunla Onda olmaktan) yüz çevirirse, onu gittikçe artan bir azâba uğratır" (72/17) sırrını bildirmektedir. "Çoğalan azâb", seyriliye olan mânevî uzaklığın getirdiği sıkıntı ve keder gibidir. Şu halde kişi bütünüyle kendinden kurtulmadıkça tevhid-i zâtı yaşayamaz. Nitekim yokolmayana varlık verilmez. Önce fenâ, sonra bekâ! Nefisle mücâdele kuldan beklenir, nusret ise Allah'tandır; "Eğer size Allah yardım ederse, size galib gelecek yoktur" (3/160) yüce ayeti, bu müjdeyi bildirir. Dünya sohbetiyle benliklerini körelten dünya ehli, nefsanîyetlerin kalblerinin yerini doldurması nedeniyle hakikati yaşamaya ve hakk sohbeti dinlemeye takat getiremez. Resûlullah'a (s.a.v.) inanıp, onu bildiğini söyleyenler, onun ahlâk ve yaşantısını kendilerinde bulmadan, nasıl onu tanıyabilirlerki! Nefsini bilen, nefsini masivâdan arındırıp Hakk'a ayna olan Hakk'ın tecellisine mazhar olan kalb yalnızca Allah'ı sever. Her zaman da, Allah sevdiği için sever. Nefsâniyetsiz muhabbet aşkın kemâlidir. Kalbin cilâsı nurdur. Allah ehli zâtlar Allah zikriyle gönüllerini nurlandırır, zâhirdeki varlıklarını sâlih amel ve ibadetle, bâtındaki varlıklarını güzel ahlâk ve hikmetullahla arındırır. Kişinin erişemediği yere, yanındakinin erişmesi için gayret göstermesi onun, eriştiğinin işaretidir.

Ey aziz! Allah'ı dâimâ hatırlamak, Hakk Teâlâ'nın kendi cemâlindeki letâfeti ve kudretindeki azameti anımsamak için bizleri yarattığını hatırlamaktır. Nitekim, insanın kemâlatında Onun sırlarını taşıdığı unutulmamalıdır.

Ey dost! Varlıktaki her ayetin çeşitli mânâ yüzleri vardır. Gönül aynasındaki safiyete ve letâfete göre mânâlar zâhir olur. Şu halde kiminle beraber olduğuna bak, kendine verdiğin değeri görmüş olursun. Hangi sıfatı kuşandığını izle, sırrına şâhidi olursun. Gönülki Rabbın beytidir, gönle ziyaret edecek olan melekûtî ve Rabbanî vâridat için nefsânî sıfatlardan arınması gerekir; "Bana hiç birşeyi ortak koşma, evimi temizle" (22/26) ayeti celîlesi bu hakikati dile getirir. Nitekim nefsini gördüğü müddetçe kişi, her suretten münezzeh olanı nasıl görsün! Aşikar olmayan şu ki insanın kendi enâniyyetidir, varlığına tevbe edip, hayatın sahibi olduğu iddiasını terketmesi gerekir. Nefsiyle meşgul olan nefsinin hasmına uğrar. Hayatı Rabbıyla Rabbında yaşayan insan her âlemde benlik davasından kurtulur. Hiç kimseyi veremediği şeylerden ötürü yargılamayan kişi huzuru bulur. Bilmek gerekir ki, her biri ancak kendinde olanı verebilir. Kim sevgiden ne anlıyor ve gönlünde ne varsa, ancak onu verebilir. Her birine verdiklerinden ötürü teşekkür eden insan, Allaha olan şükrünü yerine getirmiş olur. Kaldıki, Allahı tanıyan kâmiller, Allahın gayrından hiç birşey beklemezler. Kâmil kul odurki, muhabbetini, ilmini, ahlâkını Rabbından alır; kendinden sırrını Ondan aldığı gibi! Bilki öze intikâl etmemiş hiç bir şeyin hakikati kulda tahakkuk etmez. Sadırdan sadra, sadrdan gönle, gönülden ruha, ruhtan sırra intikal etmeyen iman yakine ermez. Ehl-i yakin odurki, "onların kalblerine Allah imân yazmış ve katından bir ruh ile desteklemiştir" (58/22) Şu halde o mânâ üzerine kaim ol ki, mânâlar sırrındaki cevherden akıp gelsin; o âli nefes ol ki, her nefes zâtındaki hakikatten gelsin. Aldığın hiç bir nefes gerçekte sana ait olmadığından "elden çıkana üzülmeyesin" (57/23) Zira her kim ona sahipleniyorsa o, henüz canını Rabbına satmamıştır. Oysa, "Allah müminlerin nefislerini ve mallarını (sâlih amellerini) sadın almıştır" (9/111) Ey dost! Zihin nefsanî düşüncelerle dalgalanırken, âlem gönülde durduğu müddetçe kalb huzura varırmı? Dünyadan bir beklentisi olan insan, nefsinin varlık kalıntısına şâhid olur. Ancak "Allah (benliklerinden) iyice temizlenenleri sever" (9/108) Nefsin özelliği Rabbını "râzı edecek şeyden hoşlan-

mamasıdır." (47/28) Hiç bir şeye güvenmediğinden her hususta korkaklığıdır. Oysa "Allahtan bir yol göstericî olmaksızın nefsinin hevesine uyandan daha sapık kim olabilir!" (28/50) Her şey Allahla Allah için olmadan niyet ve maksat temiz olmaz. Samimi pişmanlık gönülden olmadan, bencilikle yapılan hesaplaşma kişiye fayda sağlamaz. Zira, "onlar kalblerinde olmayana dilleriyle söylerler" (48/11) Ayeti kerimeyle bildirilmiştir ki, "Allah vaadinden dönmez" (3/31) velâkin, insanoğlu Rabbına verdiği sözü çoktan unutmuştur. İzafi benlik dünyadan yana yoksul kalmaktan korkar velâkin, Allahtan yana yoksul ve gafil kalmaktan korkmaz. Azameti ve yüceliği nefsine lâyık görür velâkin, hiçliği ve aczi kulluğa ne lâyık görmez. Her fırsatta bencilliğini öne çıkarıp, "dünyada fesad çıkaranları Allahın sevmediğini" unutmamalı (28/77)

Ey aziz! Gönülehli kalb ibadeti ve ameli ile Rabbının rızası ve yardımı üzerinedir. Zira onlar "dönüş ancak bizedir" (50/43) diyerek Rabblarının canlı ayetleridir. Hakikatten mahrum suretlerin ibâdetinde ve nefislerin iştirakı vardır. Bu nedenledirki, gönlün rızkı âlemi melekûtu temsilen semâdan, nefsin rızkı ise nefsi temsilen dünyadan olduğu bildirilmiştir. "Sizi semâdan ve arzdan rızk veren kimdir" (10/31) ayeti kerimesi bu mânâyı da dile getirir. Belki kim kimi incitmişse ancak kendini incitmiş olur. Gönülleri incitenlerin "vay haline hümüze (gıybet) ve lümeze (tahkir) edenlere" (104/1) Bütün benliği kalbi öldürür. Nitekim çirkin bir sözün istikbâli, istihza ve gıybet ile dir, "Hutamenin ne olduğunu bilir misin, o kalbler sirâyet eden, Allahın tutuşturulmuş ateşidir (ezabı) Onların (kalbleri) üzerine kapatılmıştır" (104/5-8) ayeti celileri, kulları haksız itham ve yersiz tenkitlerden sakındırır. Kalbi, Allahtan haya eden bir kalb inciten değil, hoş görendir; iddia sahibi değil, mânâ sahibidir. Nasıl ki güzel bir sözün istikbâli muhabbet ve nur ile dir "selim bir kalb" (26/89) sahibi insan, gönül ibadetini her an yerine getiren kâmil insandır. Kulu kula düşürmeyen, kulu kula sevdirendir. Gönül ve marifetullah sahipleri, "semâdan bereketli su (Rabbani feyizler) indirdik, onunla (mânâ) bahçeleri ve biçilecek daneler (faydalanılacak hikmetler) bitirdik" (50/9), "ve o su ile ölü toprağa (beşeriyet uykusundaki kula) can verdik (Rabbıyla diriltik)" (50/11) ayeti kerimelerinin nuruyla tahakkuk etmiş ayetlerdir.

Ey dost! Sevmesini bilen sevilmeyi beklemez; sevilmeyi bekleyen sevmesini de bilmez. Sözden anlamayan sükûttan anlamaz; sükûttan anlamayan sözden de anlamaz. Kendin için talep ettiğin her şey nefsin talebidir; kendinden verdiğin her şey Hakkın nefsinden talebidir. Kim nefsiyle yol almağa çalışırsa, nefsi yola taş koyar; kim Rabbiyle yol alırsa, her taş yolcuya boş koyar. Bilki varlığın sensiz olursa huzurdasın, sensiz olunca kusurdasın. Hiç bir şeyin sana ait olmadığını bilmek hakk, kendine ait olduğunu vehmetmek bâtıldır. Velâkin, hakk da bâtıl da Hakkın zuhurudur. Karmaşık olan her şey zihnin ayak oyunudur. Hakikat inciler ise sade ve yalındır. Görecek göz, idrâk edecek gönül, tasdik edecek amel gerek! Basiret odur ki, çoklukta varlığı tek göre; gönül odur ki kevser sırrından dile gele.

Saffetini bulmak için altın ateşe muhtactır
Sırra ermek için insan nûra muhtactır
Âsumâna dönmek için gönül aşka muhtactır
Vuslata ermek için kul Hakka muhtactır

Zâhiri şeriat, bâtını hakikat olanın kulluğu da kâmil olur
Zâhiri iddia, bâtını riyâ olanın kulluğu da bâtıl olur

Ey aziz! Zâtında tecelli eyleyen ilâhi ismin mânâ ve sıfatında yokluğunu müşahede eden kul, Rabbının nûruyla ahlâklanınca varlığı Allaha ait olur. Rabbanî feyz, o ilâhi ismin nûruyla gelen ilhamdır. Tecelliye mazhar olan kalb, kulluğunun da mânâ ve hakikatine ermiş olur. Öyleki, sırra erip, özbenliğini tanıyan birey, Zâtının bâtınındaki mürşidi hakiki olan Rabbını da tanımış olur. Zâtındaki esmânın hakikatine kavuşmamış kişinin mürşidliği müşkil olur. Zira o, halkı Hakka değil, kendine davet eder. Dostlarının dertlerini yüklenen insan ise âdeme yüklenmiş olan emânete de hıyanet etmemiş olur. Zira her birinde Hakkın tecellisine şâhid olur. Öte yandan kalblerin halden hâle dönüşmesi, bir sıfat tecellisinden diğer bir sıfata intikâlidir. Zira, "O her an yeni bir oluştadır" sıfatdan Zâta dönen ferd ise

bütün sıfatları zâtında bulur. İlmi ledün, kula ait bir bilgi olmadığından, mârifetullah karşısında kul aciz kalır. Acz içinde Hakka yönelmek lûtfu ilâhiye mazhar olmanın da vesilesi olur. Kendindeki hakikate eren insan ahsen-i takvim hâli üzerine kaim olup, kendi vakarının kemâlatını tamamlamış olur.

Ey dost! Her kim neye odaklanırsa onu kendinde bulur. Şu halde odaklandığın ancak Zât-ı Hakk olsun! "Kim insanları saptıran şeyi (nefsinin azgınlığını) reddedip, Allaha iman ederse şüphesiz o asla kopmayacak sapasağlam bir kulpa tutunmuş olur" (2/256) Her kim nefsinde zerre kadar bir varlık bulursa onu dışlasın, isterse o bir sıfat olsun! Varlıkta Allahın bir ortağı bulunmadığını asla hatırından çıkarmasın. Öte yandan her kim Hakkın cemâlini tercih edip, celâlini reddediyorsa o, henüz nefsinin tercihlerini takib ediyor demektir. Oysa hakikat ehli bir insan için nefsin tercihi değil, Hakkın tercihi geçerlidir. Zira belki, Allahın senin için seçtiği, senin kendin için seçtiğinden daha hayırlıdır. Kaldıki gönle ikram olunan ilham bazen cemâl bazende celâl eliyle olur. Nitekim sevgideki sabır, sevgilinin celâline rızadır. Sevgideki rıza, sevgilinin cemâline sabırdır. Zira aşık kişi sevgilinin yüzünü görmemeye tahammül edemez. Sevenlerin malumudurki sevgi nektarı, Allahın sevgililerinin yanındadır; yakîn nuruyla birlikte sunulur. Muhabbetullahın özünü koklayan, sevgiliye kavuşmanın yolunu bulur.

Ey oğlum! Her nefesin Allah için olduğu takdirde o nefes, gerçek zikir olur. Tevhid sırrı, Ondan gayri bir mevcûdiyet bulunmadığını bilerek ve özümseyerek, hakkı Hakkla Hakkda yaşamaktır. Belki muhabbet ve merhamet Cennet ehlinin sıfatlarıdır. Hakikat meclisinde dost ve düşman zıddı yoktur. İyi ve kötü, güzel ve çirkin, iman ve inkâr zıddı bulunmadığı gibi. Varlığını aşkda yakmayanın hakikat meclisinde yeri yoktur.

Ey hakikat oğlu! Adamları hesaba çekenlerden değil, ödemeye hesaba çekenlerle ol! Kitabtan okutanlarla değil, kitabını okuyanla ol! Misâli anlatanlardan değil, müşâhid olanla ol! "İşte onlar Allahın hidâyet ettikleridir. Sende onların yoluna uy" (6/90)

Ey dost! Aşk ikilikte yaşanır. İkilik bittiği ifrat biter. Muhabbetin özünde her şey denge ve huzurdadır. Sevilenlerin sınavı sevenlerin sınavından daha ağırdır. Hakikat güneşinin doğması için Cenab-ı Hakk seni senden satın alır; ismini, cismini, rengini, kimliğini, hissiyatı, hatıratı, özetle kendim diye tanımlayıp resmettiğin benliğinle ilgili her şeyi senden alıp, Zâtî varlığında yokeder. Zihnindeki ikilik vehmini silip, ilâhi kudretiyle teklik bilincin de seni yeniden kendiyle var eder. Nitekim Hakk erenleri için malumdurki, içinde Sevgilinin nurunun bulunmadığı her kalb karanlıktadır. Karanlıktaki beşeri sûrete ilâhi lütuf ve nuruyla ruhaniyetin huzur ve farkındalığını bahşeder; kerem ve ihsanıyla muhabbetine mazhar dostluk nasib eyler; "Allah mümin kullarının canlarını satın alır" (3/111) yüce ayetinin sırrını kulunun sırrında yeşeterek, mânânın onda tahakkuk etmesine inâyet ve hidâyet eder. Birey, böylece kendim diye tanımladığı varlığının tümüyle O'ndan ve Onunla olduğunu müdrik olunca, bir hayal ve gölgeden başka birşey olmayan kişiliğini, Onun varlığına ortak koşmaktan kurtulmuş olur. Rabbinin Tevvab, Rauf, Rahim ve Vedud sıfatlarının hidâyet ve gözetiminde o sanal benlik kirinden arındırılmış olur. Hakkın Kadir sıfatıyla kudretine, Aziz sıfatıyla izzetine şâhid olup, nefsindeki aczin kemâlini de taamış olur. O ki nefsinde bir irade taşıyarak, talep sahibidir, Rabbinin Mürid sıfatında kendinden kaybolmuş değildir. Her beşeri sıfatdan eriyen benlik ancak, sıfatsız sıfat, benliksiz benlik olarak saf cevhere dönüşür. Buna mukabil duyguları her malûmatla mağrur sanal şahsiyet, teorik bilgilerini putlaştırmayı terketmedikçe, kendinden yokluğun huzurunu tadamaz; Akademik akıl, kendi gayretine aşık ve kendi bulgularına tutsaktır. Bilim ve din adına zuhur eden her fiil ve gayreti nefsine malettiği müddetçe Hakiki Failin kudretine şâhid olamaz. Mânevî hakikatlerden mahrum olanların ve dış görünüşe göre değerlendirme yapanların faydasız bilgi ve tefekkur içinde özden yana nasibsiz kaldıkları görenlerin malumudur. Nitekim Zât-ı Hakkın kullarına olan has dostluğunu inkâr edecek kadar mânen kör olanlar, "Allah onlardan razı olmuş onlarda Allahtan razı olmuştur. İşte bunlar Allahın tarafında (hizbullâh

Ey dost! Kimin seni nasıl gördüğü değil, senin kendini nasıl gördüğün önemlidir. Kişi kendi özbenliği ile iletişim içinde olmadıkça hayal ve yalanlarla beslenir; her şeyi kendine dert edinir. Oysa, "başınıza gelen musibet kendi ellerinizle işlediklerinizin yüzündendir" (Şûrâ 42/30) Bilki ancak dengeli bir insan her işi kendi oluşu içinde değerlendirir; "İnsanların dengeleri kendi yaptıkları nedeniyle bozulur" (Rûm 30/41)

Her şeye derinlik kazandıran ölçü ona verilen değerdir. Birileri için ideal ve çağdaşı olarak kabul edilen bir inanç, diğerleri için herşeyden daha değerli bir hazine olabilir. Herhalükarda başkalarının önemsedik_lerini küçümsemek, kişinin kendi değer ölçülerini sınırlandırması demektir. Değerli-değersiz ayırımının yapılmadığı ve bütün farklılıkların ortadan kalktığı boyut tevhid âlemidir. Ancak tevhid boyutunda her iş ve oluş tek bir hakikate aittir ve her zerre çok değerlidir. Her inanç ve her can eşit kıymette görüldüğünde ayırım ve farklılık ortadan kalkar; her zıtlık birlenir. Bu sırra ancak taklidî iman ve taklidî inkârdan arınmış canlar erişir.

Beşeri sıfatların ve hissiyatın etken olduğu boyut ikilik (kesret) âlemidir. Hakkânî sıfatların hâkim olduğu âlem tevhid âlemidir. Tevhidcileri teklik bilincinde saf tutarlar "Andolsun saf tutup dizilenlere" (Saffat 37/1) Tevhid âlemi, ikilik âleminin başlangıcı olan öyle bir varlık boyutudur ki, bâtındaki mânâlar oradan birer surete bürünerek zâhirdeki kesret âlemini meydana getirirler. Şöntüdeki mânâlar dış âlemde yansıma bulur. Şu halde hakikati kesrette değil, vahdette ara! Zîrâ, "Allah Vahiddir" (Nisa 4/171) kesretin hakikati vahdet, vahdetin suveri kesrettir. Surete ve kalıba takılanlar imânın veya inkârın taklidinde kalırlar zîrâ onlar, ikilikten teklik bilincine ermemişlerdir; "Adlarını kendilerinin ve atalarının koydukları kuru isimlere inanırlar" (Yusuf 12/33)

Ey aziz! Her kim kendi kemâlatına olan meracını tamamlarsa kesretteki vahdet sırrına, nefsinde ve âfakta tecelli eden Hakkı görmüş olur; "O gün

Ey dost! Sevgiden maksat onu bir sûrete bağımlı olarak yaşamak değildir. Aşkın hakikati sevgiliyi kendinde bulmaktır. Nefsin ve hissiyatın kendine haz aradığı fânî bir tad değil. Şüphesiz sevgi nûru ölümsüz sevgiliye kavuşmak için yüce ve latîf bir vesiledir. Nehirler aktığı müddetçe deryaya vuslatın hasreti içindedir. Velâkin muhabbet coşup, akış gerçekleşmedikçe maksada erilmez. Ne varki yatağından sapmayan bir nehir ancak deryasına kavuşur. Vuslat heyecanı yerini huzura bırakır. Bunun gibi hayatın akışı içinde izafî kimliğinden soyunan benliğin varlık kalıntısı da, deryanın koynunda kaybolan nehir gibidir. Tıpkı idrâk edilen hakikatin, Hakikatlerin Hakikatiyle içiçe olması gibi. Nitekim her bireyin temsîl ettiği hakikat algısı, kendi mânevi derecesine göredir. Buna göre hakikat, kalbinde ve nefsinde Ondan gayri hiç bir şeye yer vermemesidir. Bununla beraber halkı da, Hakkın tecellisi olarak müşahede etmesidir. Onun yüceliği Hakkın Zâtını idrâke mânidir velâkin Rabbın azameti, Onun kulunun kalbinde tecellisine mâni değildir. Tevhid ve şeriat nûruyla münevver olmamış bir idrâk ancak misâller âlemindeki gözlemlerle yetinmek durumundadır. Kur'an ve yakîn nûruyla aydınlanmış akıl ise gayb âleminden kalbe inen mânâları keşfeder. Ey aziz! Sahip olduğu mânevi veya maddî hiç bir şeyin esiri olmayan insan hünerler. Her bir insanın sabretmesi hayal ve varsayımlarının esiri olan bir kişinin sabretmesinden daha zordur. Yaşamındaki her anın Mutlak Sevgili olan Hakk Teâlânın bilgisi dışında gerçekleşmediğini bilen bir insan, Allah'tan utanıp, sakındığı içindir ki nefsinin yüzleştirdiği sınavlar karşısında sabreder. Böylece sabrıyla Rabbının rızasına yönelmiş olur. Onun her hükmünde ve takdîrinde bir hayır bulunduğuna inandığı içindir ki ancak Ona güvenip, Ondan yardım diler. Bilinçli kalbi meşgul eden herşey Ona kavuşmayı engelleyen bir perdedir. Perdeler kalktığında herşeyin bir hayal olduğu anlaşılır. Her aşırılıktan ictidal ve dengeye avdet ederek adl'i, doğruluğu bulur. "Adaletin (hakkaniyetin) tesisi için kitabı, denge ve ölçüyü indirdik" (57/25) yüce ayetinin nûruyla buluşur. Kezâ "Sakın dengeyi bozmayın, adaleti (doğruluğu) koruyun. Ölçüyü hüsrana vesile kılmayın" (55/8,9) ilâhî ikazına

sarılır. Zira Hakkın katında adalet (ölçü ve denge) her şeyin hakk olarak zuhurudur. Her iş ve her şeyin ölçü ve denge içinde bulunması, doğruluk ve hakk sayarlıktır. Her ağırlıktan sakınmaktır adalet; "Rabbinin sözü doğruluk ve adalet yönünden tamamlanmıştır" (6/115) yüce ayeti ilâhi kanunlardaki denge ve ölçünün tesis edildiğini bildirir.
Her insanın idrakine göre hitâb adalettir. Bâtıldan hakka, dalâletten hidâyete, fahşadan takvaya yönelmek özbenlikteki adlin gereğidir. Ne fazla ne noksan herşeyin yerli yerinde olmasıdır hakk olan adalet; "Muhakkakki Allah adaleti, iyiliği ve yakınlara yardım etmeyi emreder" (16/90) ayeti celilesi bu hususta mümünlere rehberlik eder.
Ey dost! Halkın nezasındaki adalet intikamdır. Zulme uğramış ve gücenmiş nefsin öfkesinin tatmin edilmesidir. Oysa evrensel hukukta ceza, suçluyu islah ile topluma geri kazandırmaktır. Nitekim "Deki Rabbim adaleti (ölçü ve dengeyi) emretti" (7/29) ayeti kerimesi her birine kendi hakikatına kavuşturmayı öğütler; özbenlikle buluşmanın huzursuzluğunu telkin eder. Her kabiliyete hakk ettiğini veren insan adil ve kâmildir. Rabbının el muksit sıfatıyla sıfatlanıp, hakkı gözetip, dengeyi koruyandır. Emrolunduğu üzere dosdoğru olup, "ölçü ve değerlendirmeyi adaletle (hakk tanırlıkla) yapar" (6/152) Zira içinde merhamet ve muhabbet taşımayan her karşı duruş adalet değil, zulüm olur.
Kainatta her şeyin denge ve ölçü içinde bir mizana göre yaratılması, Hakkın adaletidir. İnsanın en mükemmel kıvamda varlık kazanması, Hakkın adaletindeki ilâhi takdiridir. İmân sahibi insanın "dini yalnız Allaha has kılması" (7/29), hakkı gözetip, doğruluktan ayrılmaması, adlin gereğidir. Fiillerin etkisinden arınarak, basiret gözüyle tecelliye şâhid olmak, ölçü ve denge olan adaleti korumanın gereğidir; "Şüphe yoktur ki, Allah muksitleri (âdilleri) sever" (5/42) yüce ayeti adaletle muhabbetin içiçe olduğunu beyan eder. Nitekim her şeye itidalle (adaletle) şâhidlik Hakka şâhidliktir.

Ey dost! Maksadı Allah olanın başka murâdı olmaz; maksadı hâlis olmayanın vuslatı sahih olmaz. Allah'ın verdiğini al, gözün başka şeyde olmasın! Makbul olan, hakikatin sohbeti değil, yaşanmasıdır. Zira kişinin "zerre kadar yaptığı iyilik kendine, zerre kadar yaptığı kötülük kendinedir." (99/7,8) Sen bâtınını imâr edersen, Rabbında zâhirini imâr eder; sen zâhirini imâr edersen, Rabbında bâtınını imâr eder. Bir ressamın içinde olduğu sanat olgusu onun hakikati, sanatını icrâ etmesi onun şeriatı, kullandığı usul ve teknik ise onun tarikatıdır. Şu halde her birey istidadında olanı aramakla mükellef olup, gösterdiği gayret ile de kaderini seçmiş olur. Kendisi için takdir edilmemiş olanı talep etmek müsrafın vesilesidir. Bilki kişinin fıtratı olan yaradılışındaki kâbiliyet değişmez velâkin, benliğin yöneldiği sıfatlar yer değiştirir. Gündüzün gecenin yerini alması misâli, beşeri sıfatlar yerini Rabbanî sıfatlara bırakır. Öfke, kızgınlık ve gazâb yerini sükûnet, hoşgörü ve rahmete bırakır. Âhiret ile ilgili hassasiyet, dünya ile ilgili hassasiyetin yerini alır. Süfli sıfatların ulvî sıfatları perdelemesi hâlinde ise kişi, ruhâniyet nurunun aydınlığından mahrum kalıp, hakikat gözünün tutulması misâli, varlığı karanlığa mahkum olur. Evrende hareket eden her şey amel sahibidir. Amelini bilgi ve irâdesiyle gerçekleştiren insan ilim sahibidir. İlmini basiret ile kullanan ferd kemâlat sahibidir. Başkalarına huzur ve ferahlık getiren her davranış sâlih ameldir; acı ve sıkıntıya neden olan her tavır ise benciliğin işaretidir. Mutluluğu kendi beklentilerine göre algılayıp onu kendi tasavvurlarında arayanlar gerçek mutluluğu bulamazlar. Yaşadıkları her hâli hoş karşılayıp, bundan râzı olanlar kendilerine hayalî mutluluklar aramazlar. Ey dost! İnsanların kendilerini birbirlerine gösteren birer ayna olduğunu gözlemlersen, her birinden kendindeki mânâ ve sıfatları da tanımış olursun. İnsan yüzünü döndürdüğü yerde, kendinde tecellî eden varlığın İsim ve sıfatlarından birini görmüş olur. Zira zâhir olan isimler varlığın vechidir. Amellerimiz de nefsimizin vechidir. Her kim kendi fiillerine tanık olursa, nefsinin içinde bulunduğu dereceyi de tanımış olur. Varlığın vechini görmekten yana "kim dünyada körse, âhirette kördür," (17/72) hükmüne mazhar olur.

Eşyayı basitlerle görmeyen, bir başkasına onun hakikatini nasıl gösterir? Kendi dışına tanımayan, bir başkasını kendisine nasıl tanıtır? Oysa âlemdeki suret, renk ve desenler, varlığı bilip tanımak için birer misâldir. Özbenlik bilinip tanınmamış, renksizlik ve desensizlik hakikat ehlinin sıfatı olur. Zîrâ varlığın özü sâde ve yalındır. Nitekim farklılık bilincinin belirmediği boyut, henüz varlığa bürünmemiş potansiyel imkânın toplu hâzır bulunduğu bir âlemdir. Bu âlemdeki hakikatler, mânâlarda izhar olunmaya, suretlerde mânâlara mazhar olmaya hazır soyut kabiliyetlerdir. Tecellî emriyle birlikte, renksizlik renk, görünmezlik görünüm kazanır. Soyut âlem, şekil, desen ve sesler ile somut kimliğe bürünür. Misâller, tecellîdeki mânâ ve hakikatleri idrâk için birer vesiledir. Örneğin, kamer, kevser, ebter ve boğazlanacak kurbandan kastedilen mânâ ve öğütler nicedir? Şübhan Allah en doğrusunu bilir. Rabbından aldığı feyizle kemâle eren insanın kalbini temsil eden "kamer" (ilâhî aşkın lezzetinden) "yarılmış mı (54/1), hakikat sahibinin gönlünden ve dilinden muhammedî hikmet nehri olan kevser akar. Bu durum "hiç kuşkusuz biz (ulûhiyetimizden ihsân olarak) verdik kevseri" (108/1) yüce âyetinde bildirilmiştir. Nitekim nübüvvet nurundan yansıyan hikmetin, hiç kesintisiz devamı için her devirde muhammedî yetin vârisleri bulunur. Veraset, Resûlullâhın (s.a.v.) ümmeti, ahlakı ve ibadetiyle bir bütün olup, Zâta has ledünnî hikmeti ihtivâ eden kevserdir. Allah Teâlânın Resûlüne olan yüce bir lütfudur. Bu hakikati inkâr edenler, "asilonlardır, sana buğz ettiklerinden ebter (soyu kesik) olanlar" (108/3), mârifetullahtan mahrum kalanlar. Şu halde rahmâniyetinin sırrından zevk edindiğim ilâhî lütfa şükür ve "Rabbın için salât edâ eyle ve kurban kes" (108/2); Nefsini Rabbına kurban eyle âyeti nâzil olmuştur. Ne var ki şekil ve sûrete takılıp, takvanın hakikatine rûhe sindirememişler "onu yalanladılar ve hevâ arzularına (nefsin dürtülerine) tâbi oldular" (54/3) Oysa âyetlerdeki hakikatlere köprü olan "hikmet dolu mânâlar vardır. Ancak idrâk etmeyenlere faydası yoktur" (54/5) halbuki, mânâ ve hakikatlerin anlaşılabilmesi için "Kur'ân'ı kolaylaştırdık, hatırlayıp düşünen yok mu?" (54/17, 22, 32) yüce âyetinin aynı sûrede üç kez bildirilmesi, tevhîd mertebelerinden tevhîdi efâl, tevhîdi sıfat, tevhîdi Zâta dikkatleri çekmek içindir. Kezâ âyetlerin misâllerini nefislerinde, cehennemî yaşayanların hakikatleri ilmel-yakîn, aynel-yakîn ve hakkal-yakîn mertebelerinde tadmaları içindir.

Ey dost! Nefsinle değil Rabbınla sev, tevhid-i aşk olursun
Nefsinle değil Rabbınla oku, sırrı sırrında bulursun
Nefsinle değil Rabbınla yaşa, suret-i Hakk olursun

Hakkın sıfatlarına mazhar olan insan Hakkın kâmil suretinin göründüğü Rabbanî tecellidir; "İnsanlara âfakta (görünümdeki her varlıkta) ve enfüslerinde (kendi özbenliklerinde) ayetlerimizi (işaret ve misâllerimizi) göstereceğiz ki, onun hakk olduğu âşikâr olsun. Rabbının herşeye şâhid olması yetmezmi!" (41/53) yüce ayeti hakikati dile getirdiğine göre, nediye kendine önem verip kendinde varlık vehmedersin! Fânî kimliğini önemseyip kendinde varlık vehmedersin! Özbenliğindeki mânâ ve hakikatten yana "uzak bir ayrılığa düşenden daha sapkın kim vardır?" (41/52) Uzaklık ve ayrılık ateşi cehennem misâl değilmidir? Bir nefes için olsa dahi, zâtındaki hakikatten mahrum bırakan gaflet ateşinden daha yakıcı ateş var mıdır? Enâniyyet ateşini besleyen unsurlar nefsin sapkın yönelişleri değilmidir? Taklidi iman sahipleri, yakine ermemiş bilgi ve kuruntuları nedeniyle, "Rabblerine kavuşma hususunda şüphe içinde dirler" (41/54) Zira taklidi iman görmediğine inanmaktır. İradi ölümle nefsinden ölenin imânel yakîn nuruyla Rabbine müşahede etmek olur. Likâullah olan Hakka vuslattan maksat budur; "Yakîn gelinceye dek Rabbına ibadet et" (15/99) mekten ötürü, gönül gözüyle Hakka iman edenin sırr gözüyle Hakka şâhidliğidir. Zira yakîn, içinde hiç bir kuşku barındırmayan o inançtırki, Allah Teâlânın hazinelerinden kullarına bağışladığı bir nurdur. O nûr ile ârif Rabbının isim, sıfat ve fiillerindeki tecellisine şâhid olur. Zîrâ "O, herşeyi sarıp kuşatmıştır" (41/54) Bilki Allaha vuslat, Allahın ahlakına sarılmaktır. Her bir ilâhi sıfat kulun mürebbisi olup, kul Rabbine Rabbiyle tanımış olur. İnsanoğlu kurban etine gösterdiği ihtimamı, kurbanın mânâ ve maksadına göstermiş olsaydı fakr sahibi olurdu; Politikaya, modaya, spora gösterdiği ihtimamı, ilâhî

ahlâka göstermiş olsayde, Allahın lütfuyla Allaha dost olurdu.
Mânevî dünyesini mal, mülk, evlad üzerine kuranın Rabbına olan uzaklığı, araya koyduğu maddiyat ölçüsündedir. Ne varki ihsânı geniş, rahmeti sonsuz olan "Allah dilediğini (nefsinden) temize çıkarır. kulun Rabbına olan yakınlığı nefsinden yokluğu nisbetindedir. Benliği ezdiren hissiyat kapısını kalbine kapatan insan, hakikat kapısına yönelmiş olur. Nitekim Fânî kimliğin gizlisirkinden arınan gönül, Hakkın tecellisine pürüzsüz bir ayna olur. Aynalardan yansıyan nûranî feyizlerle Rabbanî tecelli zâhir olunca, halkın suretleri görünmeden kaybolur. Nitekim gecenin gündüze olan üstünlüğü, şekil ve suretleri örtmesinden ötürüdür; "karanlık örttüğü vakit geceye" (92/1) yüce ayetinde bildirildiği gibi, kesif şekillerin örtünmesiyle eşyanın hakikatini "açıp aydınlatan gündüze andolsunki" (92/2) ayeti bize beşeri ve fânî kimliklerin örtünmesi hâlinde, ruhun hakikatı olan hüviyetin öne çıkar olacağını açıklamaktadır; "Arz (beşeri varlık) Rabbının nûruyla aydınlanmıştır" (39/69) ayetide bu sırrı dile getirmektedir. Mânevî enerjisini Rabbanî sıfatlara yöneltip gayret eden insan, Rabbının lütfuyla istidadı kadar tevhid-i sıfat ve tevhid-i zâtı tadar; "Muhakkak ki çalışmalarınız farklıdır" (92/4) ayetinde beyan edildiği üzere her bir ferd, kendi gönül aynasından mânâ ve hakikatlerden olan nasibini bulur. Nefsinden arınmışlığı nisbetinde "ona kolaylaştırırız" hükmünce mânevî açılımlara mazhar olur. Bilki zorluk zihindedir, olumsuz düşünce, yersiz yorumdadır. Kendi melekûtiyet denizine, ruhunun hakikatine kavuşan insan arz olan nefsânî sıfatların çekiminden kurtularak Hakkın sıfatlarının nûruyla nurlanır. Görenler bilirki nûr renksizdir velâkin kişiye kimliğinin renginde görünür. Bir şeyi talep etmekte veya bir şeyi reddetmekte nefsin irâdesi vardır. İrâdesini Hakkın irâdesine terkedende ne talep ne de red vardır. Zira her talep ve her red nefsin hâlinin rengidir. Nitekim renkler ikilik âleminin işaretleridir. Tevhîd nûru ise her renkten yana renksizliktir. Kimki nefsinden arınır renksizliğin mânâ ve hakikatine tanık olur.

Ey dost! Bilki yakîn Hakkanî tecellidir. Yakîn nûru ile mümin, taklidi imândan bizzat müşahede ettiği tahkiki imâna geçer. "Yakîn gelinceye kadar Rabbe ibadetten" (15/99) kasıt, nâfile ibadetlerle Rabbının has muhabbetine lâyık olabilmek için gayret göstermektir. O'nun isim, sıfat ve fiillerdeki tecellisi hakkında bilgilenmek suretiyle, takva giysisine tâlib olmaktır. Hiç şüphesiz mümin için en büyük zenginlik ilmel, ayniel ve hakkal yakîn Allah Teâlâya kul olmaktır. Kullluk, Allahtan gayrı herşeyden arınmış o ruhaniyettirki, Cenab-ı Hakk, "kullarından dilediğine emrinden ruh ilkâ eder" (40/15) yüce ayetinin mazharıdır. Emr âleminden ilkâ olunan ruh yakîn nûrudur. Bu nûr ile akıl ve gönül, ruh ve sırr aydınlanmış olur. Halk âlemindeki farklılık bilinci yerini vahdete, teklik bilincine bırakır. Malumdur ki her kabiliyet kendi hakikatine özlem duyar. Gayret, bu özlemin neticesinde oluşan bir çekimgücü olup, kulu Hakktan perdeleyen herşeye karşı mücadele ettirir. Her sapkınlıktan kulu sakındırır. Tâki kendi hakikat kaynağının özündeki zemzeme kavuşuncaya kadar. Ârifin Rabbına olan vuslatı, yakînin derecesine göredir. Mânâ âleminde görünen nûr yakîne ermiş kulun mânevî vücûdudur. Beşerî sıfatların karanlığından arınan ruh, melekûtiyet semâsında kendi nûrunun sırrını sırrıyla görür. Bunun tahakkuku için öncelikli olarak, fenâniyetinin fenâsı gerçekleşir; Tevhid-i sıfat olan "Fethi karib" lütfolunur. Namaz ikâme edilirken rükûdaki sıfat tecellisine şâhid olunduğu gibi. Bilahare sıfatlardan fânî kul, secdede idrâk olunduğu üzere vahdaniyetteki fenâyı, tevhidi zatı bulur. "Fethi mübîn"! Her iki secde ile, hem dünyevî hem de uhrevî kimliğinden arınan benlik, hüviyetinin Hakkın Varlığının hüviyetiyle kaim olduğunu müdrik olur. Bekâsı bundan böyle Tek olan Rabbının tasarrufu altındadır; "Deki Allahtır herşeyi yaratan. Vâhiddir, Kahhardır" (13/16); İradesi ve hayatı Allahta, Allah içindir!

Ey aziz! Bir şeyi tanıtan o şeyin kendisidir. Altını bakırla tanıyamazsın. Altın altınla tanınır. İlim ilimle, kul Rabbını Rabbiyle bilip tanır.

Hakikata hakikat dışı bir şeyle tanımak gaflet olur; "De ki; (vehimler deki) ilâh yoktur. Tek ve Hükümran olan Vâhid ve Kahhar Allah vardır" (38/61) Ârif kişi Rabbini Rabbiyle görür. Nefsinin esiri insan nefsiyle uğraşır. Fâni benliğin fetvasını için yaşayanın bilgisi ve seyrişi, kendisi gibi fânidir. Nitekim dünyayı önemseyen insan, mala mülke görür, Rabbından yana körlür. Rabbini gören mümin ise dünyadan yana körlür. Âhireti dileyen mümin için "Allah'ın rızası herşeyden daha büyüktür" (9/72) Allah'ı dileyen ıdıdlık için "Allah bana kâfidir" (9/129) hikmeti, her nimetten daha büyüktür. Cenab-ı Hakk kendisinden razı olmadığı bir kulunu başkalarının kusurlarıyla meşgul eder. Razı olduğu kulunu zikriyle meşgul eder. Geçmiş ve gelecekle kendini meşgul eden insan yaşamakta olduğu vahdin zevkine eremez. İnsan, cinle vahdini meşgul eden benlik, Rabbının hitabına yetemez. Kula öyle bir sapıklık uygun olurki, Hakkın hitabından gayrı bir hitab işitmesin. Bilki huzur, içinde senin bulunmadığın andadır. Ey dost! Hakkın varlığında nefsinden fâni ve Hakkın varlığıyla bâki kulun gönlünün batınından, Rabbının Rahîm sıfatı tecellî eder; zahirinde de Rahman sıfatı hüküm sürer. Âlem-i Rahman'dan Âlem-i Rahime intikâl cemâlde cemâle intikâl olup, Hakkın has kullarına lutfedenen ruhanî ve Rabbanî olan vuslattır. Kul, zatında tecellî eyleyen ilâhî ismin hakikatiyle hakkâl yakîn müşerref olur velâkin, Zât-ı Hakkın varlığından gayrı kabullenebileceği bir varlığı kalmamıştır. Yani beşerî sıfatlarından fenâya eren benlik, Hakkın sıfatlarından da fâni olup, zatındanda fânidir. Bâki kalan "Vâhid ve Kahhar olan Allah'tır" (40/16); Halık Teâlâ kulunu istilâ ettiği, Tek olan Zât, mülkünün ortaksız sahibidir.

Ey aziz! Bir şeyin varlığı veya yokluğu, onu Hakkdan alıkoymayan insan hakikat ehlidir. Başkalarıyla uğraşan benlik, kendindeki hakikati görmekten mahrum kalmıştır. Hakkı anlatan da yaya kalmıştır. Zira hâmil kullarının dilinden Hakkı Halık anlatır.

Ey dost! Hakikat yolcusu suflî âlemden ulvî âleme mânen yükselirken, nefsinin zevk edindiği herşeyi terkeder. Ulvî âlemden suflî âleme dönüşünde, her surette Hakkın tecellisini gördüğünden varlığın tümünü kucaklar; Zirâ âlem-i Rahimden âlem-i Rahmana avdet Hakka hilâfetle: "İnsanlar arasında hakkla hükmetmektir" (38/26) O ki, Hakkın Tekliğinde halkın çokluğunu, halkın çokluğunda Hakkın Tekliğini görür, her birine ait olduğu değeri verir. Çünkü halkın suretleri, sıfat ve mânâ itibariyle farklı olup, hakikatleri itibariyle Tek olan Hakkın nurunun görünümdeki parıltılardır. Her kim nefsinde Hakkı nasıl görmüşse, gördüğü suret Hakkın aynı değildir ve lâkin, aynada görünenin parçası bir varlığı da bulunmadığından Hakkın gayrı da değildir. Mutlak Varlık bilinip, tanındıkça aynalardaki görüntülerin birer mâsivâ olduğu anlaşılır; "Andolsun ki onlarda sizin için güzel örnekler vardır." (60/6) Hakkın Zâtı ise her misâlden öte misâllerin yaratıcısıdır. Tecellinin zahiri Hakkın celâli Onun azameti, cemâli ise Onun muhabbetidir. Kişinin önemseyip, odaklandığı şey onun, hakikate kavuşmasına ya bir perde olur, ya da vesile. Nitekim namazın mümine miraç oluşu "yakîn" vesilesiyledir; kıyamda ilmel yakîn, rükûda ayne'l yakîn, secde de hakkal yakîn ibadet edâ edilir. Keza, kıyamda tevhid-i efâl, rükûda tevhid-i sıfat, secdede tevhidi zât yaşanır. Ferd ona derler ki, Hakkdan alıkoyan herşeyden arınmıştır; Tevhidi tefride ermiştir. Yâni ferdiyeti vahdaniyette Fâni kılınmıştır; Bekası Bâkî ile Bâkîdir.

Ey aziz! Bilki bir şeyin hakikati onun hüviyetidir. Hiç bir hakikat yoktur ki hüviyeti, Hakkın hüviyetinin gayrı olsun; Hakkın varlığının gayrı gerçek bir varlık olsun. İnsanın kendi hakikatine en yakın olduğu hâl "ahsen-i takvim" (95/4) dan ilk yaradılış hâlidir. Nitekim dağın zirvesindeki kaynaktan dışarı çıktığı ilk hâliyle su en saf ve temiz hâliyledir. Zirveden dökülüp, aşağılara

oktikçe, taş ve toprağa karışarak kirlenir. Hezâ ilk zuhuru hâlinde insanî ruh, büründüğü beşerî suretle, bir bebek sâfiyetinde pırıl pırıldır. Zaman içinde fânî dünyanın hayal ve oyunlarını nefsine zevk edinerek, süflî sıfatların benliğine hâkim olmasıyla sâfiyetini kaybedip, "esfele sâfilînde" (95/5) kendi işine yaramaz olur, müsivanın renklerine boyanmasıyla, gönül kabının saydamlığını ve letafetini kaybetmesiyle ışığı dönük kalır. Ne zamanki, hakikat ilmi ve tavsiye edilen ibadet ve salih amellerle hakkanî sıfatların nuruyla sırrı nurlanır, varlık sırrını gösteren buğusuz bir ayna olur. Yumurtasından çıkmayan kuş kanat açamaz. Nefsini terketmeyen insan sırra varamaz. Sırdaşı Hakk olanın sırrı Hakkın nuruyla nurlanır. Ne geçmişe, ne gelecege takılmayan insan Allaha âit olur; "Şüphesiz biz Allah'tanız ve yine Ona döneceğiz" (2/156) yüce ayeti hâkikî'lere yoldaş olur. Ey dost! Her kim Allahın bir kulunu överse, Cenab-ı Hakkı hamd etmiş olur. Zira hakikat nuruyla aydınlanmış bir kalb, her hayrın ve şerrin Allahın hamdedilmesine vesile olduğunu bilir. Ancak edeben her hayır ve güzelliği Allahtan bilirken, her belâ ve kusuru nefsinin noksanlığına verir. Suretler âlemi olan alem-i mülkde kişi hangi sıfata bürünmüşse, âlem-i melekûta dönüşünde âhiret vücudunu aynı sıfatta bulur. Kula kul olan Allaha kullukta bulunamaz. Her kulun Hakka davet edilişi, kendi kabiliyeti ölçüsündedir; "Allah, gücünün (yeteneğinin) yetdiğinin dışında kimseyi sorumlu tutmaz" (2/286) O ki Rabbanî Feyz ile abdest alır, hikmet ve marifetullaha mazhar olur. "Göklerde ve yerdekilerin hepsi Onundur" (2/255) Alem-i mülk olan "yer" dualiteyi (kesreti), "sema" ise âlem-i melekûtu temsil eder; "Kürsüsü semaları ve arşı kapsamıştır" (2/255) yüce ayeti varlıktaki her şeyin Onun tecellisine mazhar olduğunu bildirir. Kabiliyetler, ilâhi hükümlerin suretle bürünmüş misalleridir; "En yüce misaller Allah içindir" (16/60)

Ey dost! Âlemler, ilâhi hükümlerin yerine getirildiği mahallerdir. Tecelliye mazhar oluşları, esmâ ve sıfatın zuhuruna nail olmaları itibariyledir. Bu yönleriyle âlem-i mülk olan arz'daki suretlerin hakikati, âlem-i melekût olan semâvatdadır. Arz, âlem-i halka, semavât ise âlem-i emr'e mazhardır; "Şüphesiz ki Rabbiniz Allah semâları ve arzı altı oluşum içinde yarattı sonra arşa istivâ etti" (7/54) yüce ayeti, Cenab-ı Hakkın uluhiyetinin kudreti ve Rubûbiyetinin kemâliyle âlemleri tasarrufu altına aldığına bildirir. Nitekim semâvâtdan olan gönül arş-ı mecid, akıl arş-ı kerimdir. Emr âleminden olan "semalarda ne var ve (halk âleminden olan) arzda ne varsa Allah tesbih içindir." (59/1) kalbin tesbihi, misâllerden öğüt alması, aklın tesbihi derinliğine düşünebilmesidir. Şöyle ki Allahın varlığına delil arayanlar, kendi varlıklarının Allahın varlığının delili olduğunu anlayamazlar. Oysa "Bu misâller insanların tefekkür etmeleri içindir" (59/21) Benler kalbin ve aklın cevher-i nûr olduğunu göremezler. Gönül ki, Hakk nûruna mazhar olması itibariyle Allahın mescididir, aşıkların kalbini mâşuk kâmiller imâr eder. Mümin müridlerin imân harcını hakikat suyuyla karıp, yakîn nûruyla pekiştiren ehl-i hakikat ve kurân, gönül kâbesini Allah tesbih için hazırlar; "Allahın mescidlerini Allaha ve âhirete imân eden, salatı ikâme eden, zekatı veren ve ancak Allahtan haşyet eden kimse imâr eder" (9/18) yüce ayeti, bu hikmeti de barındırır. Nitekim kırık gönülleri, gönül ehli tamir edip, onarır: Gönül kıranlardeğil! Şu halde ey aziz! Bilki küçümsediğin herhangi bir şeyde kendi değerini küçültmüş olursun. Nefsini küçülttüğün herşeyde Rabbini yüceltmiş olursun. Ahsen-i takvim ve esfel-i sâfilin mânevî dereceleri bildirir. Cenab-ı Hakk, Ona yönelenleri ahsen-i takvim derecesine yükseltirken, masivâya yönelenleri de esfele sâfiline indirir. Ancak hiçliğinin farkına varan kul, Rabbinin varlığıyla dirilik kazanır. Huzur ve mutluluğu Allahın gayrında arayanların arayışı sonuçsuz kalır. İrâdesini Allahın irâdesine terkeden akıldan daha kâmil akıl

varmıdır? Kalbinde Allahtan gayrine barındırmayan gönülden daha selim bir kalb varmıdır? Aklın kemale, kalbin selamete ermesiyle, huzur ve güven içinde İlahi tecelliyi müşahededen daha lahf hangi keşif vardır? Ne varki, rahmet olmadan muhabbet olmaz. Muhabbet olmadan vuslat olmaz. Varlıkları Allah için olanlar, "Allahın lütfu ve Onun rahmetiyle sevinirler" (10/58)

Ey dost! Salih amel, içinde menfaat taşımayan (dünyevi veya uhrevi) hizmettir. Hakk Teâlanın kullarına tevdi ettiği emanet Rabbani hikmetdir. Her kim hikmete mazhar olursa ilahi lütfa ve hayrın alasına nail olur. Nitekim yakin nuru kimin kalbinde yerleşirse onun hakikati, hikmetle amel etmek olur. Malumdurki, Rabbani ilham olarak kalbe doğan hikmet ilim nuruyla gelir. İlhama mazhar olanı aciz bırakarak geldiği yere geri döner. Zira her şey O'ndan O'na rücu eder. Gönül bu sırra şahid olup, hayran kalır. Mânâya takat getiremeyen fani kimlik ufalanıp, kaybolur; "Biz bu Kur'anı bir dağın üzerine indirseydik onu Allahın (azamet ve kudretinin) haşyetinden çatlayıp, boyun eğdiğini görürdün" (59/21) yüce ayeti bu mânâyı dedile getirir. Onlarki, Allahın ayetlerini tefekkür etmezler ve misallerden öğüt almazlar, Halekun tecelliindeki uluhiyeti aciz idraklarına sığdırmağa çalışırlar. Nefislerinin hırsından kendilerini aşan her bilgiye şüpheyle yaklaşırlar. Bunların rahmet-i Rahim olan "yakîn"dan yana nasipleri yoktur; "Allahı unuttukları için Allah da onlara kendilerini unuttumuştur. İnanan Fâsık (bozuk) olanlardır onlar" (59/19) yüce ayetinin mazhardırlar. Bilmezlerki edeb olmadan hidâyet olmaz. Hidâyet olmadan ihlâs olmaz. İhlâs olmadan inâyet olmaz. İnâyet olmadan hikmet olmaz. Hikmet olmadan saadet olmaz. Hakikate davet eden öyle kimseler vardırki halktan hakikatten yana cahildirler. Mânâyı anlatan öyle dava ehli vardırki mânâdan yana cahildirler. Eşyanın aydınlığı çok yöndendir. Yüzleştiklerin her olay nurun tamamlanmasına vesile dir.

Ey dost! Bilgiyle mağrur olanların hakikate yakınlıkları ne kadarsa, Allah'la mağrur olanların Allah Teâlâ'ya olan yakınlıkları da o kadardır! Bunlar, kendi zanna ve kuruntularıyla kendi nefislerine zulmedenlerdir. Bilmezler ki, hidâyet ve dalâlet insanda tecelli eden ilâhî isimlerin tasarrufudur. İnsan, murade ve yönelişindeki içtenliği ölçüsünde Bâri Teâlâ'nın yaratışına mazhar olur. O'nun hüküm ve takdirine olan rızasındaki kararlılık ve ibâdeti korumasındaki azim, vecûda ilâhî nûr zuhuruna vesile olur. Şu halde kişi, kararsızlığı ve tutarsızlığı nedeniyle gerçekleşmeyen talebinde, kendi kusurunu aramalıdır. Evet kişi, eşyânın hakikatini esmâ ve sıfatlar müşahede eder. Kezâ, esmâ ve sıfatın mazharı olan insan, kemâlâtı kadar suret-i Hakk'a mazhar ve kabiliyeti kadar tecelliye ayna olur. Mânâda kimin ihtiyacı ne ise cemâl ve celâl sıfatlarının tecellisiyle Rabbı ona onu verir. Cemâl gözde, celâl gönüldedir. Nefsin ihtiyacı Allah'a teslimiyetidir. Allah'a teslim olmak için bireyin seminer ve konferanslara ihtiyacı yoktur. Kalbindeki îmân nûru ona yeter. Kezâ namaz, oruç, zekat gibi ibâdetler için ihtiyaç duyulan şey doğru bilgidir. İbâdeti farkındalık bilinci içinde edâ etmek üzere ihtiyaç duyulan ilim ise hakikat bilgisidir. Nefsinin hiç bir şeye gücünün yetmediğini bilmek, nefsin ihtiyacı olduğu bilgidir; "Deki Allah'ın dilediği dışında, nefsim için ne bir fayda, ne de bir zarar verebilirim" (7/188) yüce ayetinde bildirilmiştir. Böylece nefsinin acziini bilen insan, Rabbının kudretine nefsinde şâhid olur. Teorik bilgilerle Hakk'ı açıklamaya çalışmak kâmillerin işi değildir. Entellektüel kimliğe bürünen fânî kişilik, nefsinin doygunluğunu fantezilerde arar. Oysa zihni kuşatan neden ve niçinleri aramak la Hakk bulunmaz. O'na kendini vermekle, onu kendinde bulursun! Her kim Allah'ı nefsine yoldaş edinirse, Allah'ta onu Zâtî muhabbetine yoldaş kılar. Mutlak Varlığın delili yine kendisidir. Zîrâ gayrı yoktur ki O'na delil olsun! Ey aziz! Sufli âlemden ulvî âleme yükselişin vesilesi ibadettir. İbadetsiz her bilgi ağır bir külfettir.

Namaza duran insan davādan mānāya geçiş için tekbir alır. Rükū mānādan sıfata, secde sıfatdan Zāta olan miraçtır. Ittıla (yokluk) bekānın (varlığa yükseliş) vesilesidir. Namazdaki selām, hem bātın hem zāhir olanı, hem gaybı hemde şehādet ālemini, hem melekūtu hem de mülkü selāmlamaktır. Kendi nefsinin ālemini hakkıyla tanımayanların, ālemlerin Rabbi Allahı bilmekleri hezeyan ne boş bir iddiadır! Hidāyet ehli odurki, "Bizi buna hidāyet eden Allaha hamdolsun. Eğer Allah bizi hidāyete erdirmeseydi biz buna erişemezdik" (7/43) āyeti kerimesini, benliğinin her zerresinde hisseder. Āyeti kerimede geçen "biz" kelimesi, görünen ālemde zuhur eden tecelliye, "O" ise, görünmeyen ālem olan ālem-i gayba işāret eder. Zirā, görünen ālemde "Ona benzer hiç bir şey yoktur." (42/11) Hidāyet genele, ināyet özeledir. Hidāyet ilāhi, māyet Rabbanidir. İnāyet ehli odurki Allahın lütfuna mazhardır. Nitekim Ferdānī, yet, sırrında tecelli eyleyen hakikate erenlerin derecesidir. Hakkın gayrıyla işleri sükūtladır. Sırra erenler, tevhīd-i zāti hakkalyakîn yaşayanlardır. Meşguliyetleri kur'ān-ı kerim, varlıkları "beledil emîn"dir (95/3) Sırra eren fesād, taklidi tevhīddan hakiki tevhide intikāl eder. Zātında tecelli eyleyen Esmānın hakikatine ancak könüller erer. Fānī kimliğinden boşalmadıkça kul ināyet ve yakîn nūruna kavuşmaz. Boşluk yokluk demektir. Yokluğu nūr doldurunca yokluk kalmaz. Her yān pür nūr olur. Hakikat pınarı değince cehalet karanlığı kalırmı! Hakk gelince bātıl kalırmı! İlāhi ahlāk benimsenince süfli ahlāk kalırmı! Süfli ahlak, emmāre nefsin niteliğidir; Dünyaya, yāni fānī olana meyillidir. Nitekim "hayrı istediği gibi şerri de isteyip dāvet eder" (17/11) Bu nedenledirki, kişinin kendi nefsini tanıması için "şerr ve hayr ile sınanır" (21/35) Nefsin fenāsı, şerre yönelen nefsāniyetin ermesidir; Nefsin ortadan kalkması değil! Süfli sıfatların fenāsıyla ulvi sıfatların nefse hākim olmasıdır. İbādetlerdeki maksat budur. Faydasız bilgilerle nefsi şişirmek değil!

Ey dost! Celâl sıfatının tecellisiyle kulunun gönlünde zâtından gayrıne barındırmayan Azîz Allah, basiret gözüne esmâ ve sıfatlarını müşâhede ettirmek suretiyle cemâlini hüsn-i nazara münhasır kılmıştır. "Nereye dönülse O'nun vechinin görülmesi" (2/115), güzelliğin gören göze değişlandığının delilidir. Şu halde muhabbetullah nûruyla Hakkın cemâlini görmek, O'nun her suretteki tecellisini sevmek demektir. Şühedânın kalb gözüyle gördüğünü sıddıklar sır gözüyle görürler, hâlekim istidâdı yüksek ruhlar, mânevî âlem ve Rabbânî Peygamberi doymak bilmezler. Zîrâ, maddi besinle beslenen cismanî bedenin aksine mârifetullah gönülde şişkinlik yaratmaz.

Ey azîz! Farz namazlar emre uymak, sünnetler sevgiliye uymak içindir. Bu mânâ; "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve kusurlarınızı affetsin" (3/31) yüce ayetine beyân edilmiştir. Bilki rahmet ehlinin zürriyeti mânâ, zahmet ehlinin zürriyeti iddiadır. Hakikat ehli, içinde masivâ ekini bulunmayan ruhsuz ve zehirli düşünce ve vesveselerden yana çorak velâkin, bâtınî hikmetlerle dolu ferdâniyet vâdisinde yaşar. İddia, hırs ve hayallerle değil, hikmet, muhabbet ve mârifet ekini ile beslenir. Hâlekim bu mânâyı şu ayet-i kerîme bildirmiştir; "Ey Rabbımız, zürriyetimden bir kısmını Senin Beyt-i Haremin yanında, ekin yetişmeyen (çorak) bir vâdiye yerleştirdim. Artık Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir ve ilim ve mârifetle rızıklandır. Umulur ki şükredeler" (14/37) Buna göre yaşadığı bütün hâllerinde hamd ve şükrü beceremeyenlerin mânevî fetihlerden yana nasipleri kısıtlıdır. Hamd ile şükreden kulun zâhirdeki varlığı tevhid-i ef'âle, bâtındaki ahlâkı tevhid-i sıfata işaret eder. O ki Hakkın gayrından bütünüyle arınıp, ilâhî sıfatların nûrlarıyla nûrlanır, kâinatın sırrını zâtında taşır, tevhid-i zâttan kasıt budur.

Melekler tavaf eder arındırılmış kalbi,
Tecellisiyle kendisidir o izharındaki sevgi.

gönül kâbesini tavaf eden melekler, Rabbinin lütfu ve yaratmasıyla, zikreden kulun zikrinden zuhura gelip, kalbi ziyaret eden mânevi feyiz ve himmetlerdir. Tıpkı mümin kullarına salih amellerinin ruhani surete bürünerek Cennet'de zuhura gelen hurîler gibi. Nûr nûra, sır sırra, gönül gönüle bağlandığı gibi. Şu halde bilelim, tecelliyat gönülde, mârifetullah sırrdadır. Tecelliye mazhar olan gönül, Rabbinin nazargâhıdır. Kimin gönlü dünyayı terkederse mâneviyat semâsına yükselir. Bu hikmete istinaden kiminin rızkı arz'dan, kiminin ise semâdandır denilmiştir. Cenab-ı Hakk "dilediğinin rızkını genişletir, dilediğinden de kısar" (42/12) mânevi ve maddi rızık Onun tahakkümündedir; "göklerin ve yerin anahtarları Onundur" (42/12) Görenler bilirki, nefsin yönelişi fâni olana, ruhun yönelişi bâki olanadır. Şu halde ey dost "dünya hayatının süsü olarak verilen şeylere gözünü dikme Rabbinin rızkı hem daha hayırlıdır hem de daha kalıcı" (20/131)

Şeytânî hakikate yönelmek her canın nasibi değildir. Nefsinden bir türlü vazgeçemeyene yapılan dâvet, kibriyle "Allah'a ortak koşan lara ağır gelir" (42/13) Hikmetli ahlâk arzdan, ulvî ahlâk semâvâtdandır. Kişinin yönlüşüne göre "semavâtda ve arzda ne varsa emrinize verilmiştir" (45/13) Yüce âyetince de dile getirilmiştirki, kâmil insan önünde hem maddi, hem de mâneviâlem boyun eğmiştir. Zira hakikatin görüntüsü en kâmil anlamıyla, suret-i Hakk olan insandadır. Bireyin gönül cennetine yükselişi, kendindeki kemâlâtı bulmasıdır. Gurbetten vatana dönüşün anlamı budur. Sanal kimlikten hakiki hüviyete yönelişin ismidir sülûk. Hakka rücû, dıştan mânâya, suretten sirete yolculuktur. Ruhanî yolculuk yalnızca kitabî bilgiyle yapılmaz. Aşık olmadan meşk olmaz; Mâneviî lütuf ve ihsan olmadan yapılan çalışma yeterli olmaz. Aşksız ibâdet ruhsuz ceset gibidir. Zikirsiz hâne viranedir, Rabbanî rızık en yüce vesiledir; "Allah dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğine hidâyet eder" (74/31)

Ey dost! Allah'tan gelen ilmin müşahedesindeki manevî birliktelik, Rabbanî rızkı paylaşmanın sevinç ve huzuruna vesile olur. Zira en güçlü iletişim kuşkusuz sevgi ve hikmettedir. Öteyandan şeytanın Bâtılı isbata kalkışması, aciz benliğine kudret vehmeden gafillerin zikridir. Şu halde, Zât-ı Hakk'dan uzaklaştıracak olan her şeye karşı nefsi hazırlamak ve mücadele etmek gerekir; İlim ve ibadetle! Bu durum; "Onlara karşı kuvvet toplayın ve cihad için beslenen atlar hazırlayın" (Enfâl 8/60) yüce ayetinde bildirilmiştir. Savaş atı, imanla beslenip, farz ve nafile ibadetlerle donanıklı kılınacak olan nefistir. Hakkın gayrı olan herşeyle (mâsivâyla) mücadele nefiste yapılır. Zann ve iddia ehli, mümin kulu "aciz bırakamaz" (8/58) Faydasız bilgiyle iman sahibini "aldatmak isteyenlere karşı Allah yeter" (8/62) İlâhi vaad müminin güvencesidir. Bilki civanmerd at üstündedir. Nefs kısrağı, sürücüsüne hâkim değildir. Savaşılacak olan şeyler ise cehalettir, önyargılardır, kibirdir, öfkedir, olumsuz düşünce, yersiz şüphe, ahlâkî olmayan fiillerdir. Fiillerini işleyenlerin zâtları değil! Zira her ferd Hakkın esmâsına mazhardır. Savaş atının aldığı yaralar ise, vehmince nefsine varlık vermesi nedeniyle meydana gelen ezikliktir. Kayıtsız şartsız Allah'a teslimiyetle tevekkül etmiş olsaydı, muhatapları karşılarında bir benlik bulamayacaklarından, yaralayıp, incitemeyeceklerdi.

Ey aziz! Allah için yapılan cihad kişiyi saplete düşürmekten korur; "Arzda seferdeyken inkarcıların size bir zarar vermesinden çekinirseniz namazı kısaltmanızda bir sakınca yoktur" (4/101) ayeti, nefisle yapılan cihadın bizâtihi ibâdet olduğunu gösterir. Buna mukabil Allah için değil de, benliğin hırs ve çıkarları için kavgaya tutuşanlara gelince "ne zaman savaş için bir ateş tutuştursalar Allah onu söndürmüştür" (5/64) Hiç kim her kim nefsiyle bir tercihte bulunursa karşılığını bulur; o ki, iradesini Mürid Allah'a teslim etmiştir, fiilleri kendi seçimi değildir; "Bunu kendi seçimimle yapmadım" (18/82) yüce ayeti bu hakikati açıklar. Bilki manası kalbe intikâl etmeyen her ayet hakikati yaşanmayan bir öğüt olarak kalır. Oysa öğüt ve misallerden maksat, fiil

ve sıfatlardaki tevhidi görerek, Mukaddes Zâtın teklifini idrâkdır. Kamer suresindeki 17, 32 ve 40'ıncı ayetlerde bildirilen "öğüt alan yokmu?" ikazı düşünen akıl ve gönül sahiplerini tevhid-i efâl, tevhid-i sıfat ve tevhidi zâta davetler. Öğüt olmadığı için idrâk edemediği bir mânânın ağırlığını hisseden insan, onun sırrına erdiğinde, hakikaten derinliğine şâhid olur. Nitekim hayrın ve şerrin, aydınlığın ve karanlığın, ilmin ve cehâletin belirmesi için, bütün zıt mânâlar için "ortak bir toplanma yeri kılınmıştır" (Mürselât 77/25) Yakîn nûruna erişerek, hakikati farkındalık içinde yaşayan "diriler ve (hakkı yaşamayan) ölüler için" (77/26) olarak arzdakiler, hidâyet ve dalâletin mazharları olarak belirlenmiştir. Mânâ ve hakikatlerin hatırlatılması için "gönderilenlere" yemin edilmiş, mânevi "esinti ile" gönüllere Feyz, muhabbetullah ve huzur "yayanlara", ilimle cehaleti birbirinden "seçip ayıranlara", "öğütle kalblerdeki (gizli şirk) kir ve mazeretini arındıranlara" atıfta bulunulmuştur. (Mürselât (77/1,2,3,5,6) Mü'minlere Rabbin "size vaadettiği şey gerçekleşecektir" (77/7) beyanıyla gönüllerde huzur ve güven tesis edilmiştir. Mânâ ve hakikatleri inkâr edenlerin hâli, gerçek bir varlığı olmayan bir gölgeye sığınanlar gibidir. Nitekim bu devrem "ne gölgesiyle (ferahlatan) ne de alevden koruyan" "üç kola ayrılmış" şehvet, zulmet ve sefâletin izâfi benlikleri, hakikat güneşinin yakıcılığından koruyamayacağı bildirilmiştir (77/31,30) Zihni tahrik edip, neden ve niçinlerle beyni dalgalandıran hiç bir bilgi mutlak hakikat değildir. Aksine zihni yatıştırıp, gönle huzur ve güven veren ilim hakkanîdir. Hakk ve bâtılın, taklidi imanla hakiki imanın "ayırımının yapıldığı o gün" (77/13) perdelerin kaldırılıp, hiç değişmeyen gerçeğin açıklandığı zaman, kimin nûranî, kimin zulmanî varlığıyla âhirette belireceği Rabbin katında kayıtlıdır.

Ey dost! Kendi nefsiyle yüzleşen insandan sakınılmaz. Toplum, kendisinden emin olunmayan insandan çekinir. Zîrâ kendisinden korkulan insan, kendi nefsinden korkmayan insandır. Birisini bilip, tanıdıkça ortaya çıkan muhabbet ruhanî seyridir. Tanımadan sureten duyulan ilgi, nefsin sevilmeye duyduğu aşk özlemidir.

Ey dost! Rabbın bilinmeyi dilemiştir, ârif ise bilinmemeyi. Rabbıyla ârifin arasına gayrın giremediği mânâ ve hakikatin sırrıdır sıddîkiyet. Dostla dost arasına hiç bir şey giremez. Düşünce ve varsayımlar dehlîzinde kaybolan da, idrâk ettiğini zannettiği mânâların derinliğinde kaybolan da, hakikatler deryasının koynunda kaybolduğuna inanan da, kaybolmaktan da kaybolmadan öze vâsıl olamaz; Vâsıl olanın varlık iddiası kalmaz. Âşık ile maşuk arasına aşkın dahi girmemesi için, âşık maşukda izâfî benliğinden eriyince, maşuku kendinde bulur. Benliksiz Ben'e erenin, Onun gayrını varbilmesi artık mümkünmüdür? İlâhi aşk ateşini tadmadıkları için onu "yalanlayanların vay hâline" (Mürselât 77/15,19) Onu kendinde bulup, göremediklerinden "kibriâi yenemediğinden, [hakka] sırt çevirip" [Müddessir 74/23] mânâ ve sırları "yalanlayanların vay hâline" [77/Kamer] Ey aciz! Sanal kimlik, asıl (adem) yokluk olan âdemin kendini var bilmesi değilmidir? Gölgenin kendine varlık atfetmesi, zihnin oyunu değilmidir? Yokluğunu ve aczini itiraf eden her basiret sahibi insan, hiçlik edebine bürünür. Rabbının onu bilmesiyle, o da Rabbını bilir. Her nam ve sıfatdan soyununca, kavram yükünden kurtulmuş olur. Belgörki, nefsinde diri olduğu yerde, zihin nasıl sükût etsin! Zihnin fantezi ürettiği yerde, nefs nasıl ölsün! Bilki mânâ ve hakikat ehli, seni "sensiz" hakkânî âleme dâvet eder. Dünya ve dâvâ ehli, seni "seninle" (nefsinle) mâsivânın iddialar sınavına dâvet eder. Mânâ nedir? Sır nedir?, dersen; Nefsinden vazgeç! Ruhu da bırak ekildiği yerde! Benlik-benlik nedir? dersen; Sendeki senlik, hiç mevcûd olmayandır! Sensizlik nedir? dersen, Sensizlik olan sendeki o, Ben'im! Ârif bilirki, Fânî kimliğin yaşayan dışı âlem, neden ve niçinlerle oyalanan kişiliğin âlemidir. Benliksiz Ben'in yaşandığı âlem hakkânî olan âlemdir. Ey senlik-benliğin ikilik "giysisine bürünen" sanal âlemi bırak da, hakikat âlemine "kalk ve (fânî nefsi) uyar" (74/1,2) Ne zamana dek, "önüne serilen nimetlerle" oyalanacaksın? (74/14) Ne zamana dek mülkle, mekkûtla

avunacaksın? Ne zaman "Rabbının yüceliğindeki azameti fark edip" (74/3) vahdetindeki vâhidiyeti, vâhiyetindeki vahdeti idrâk edeceksin? Vâhidiyetin esmâ ve sıfat ile, vahdetin Zâtı ile kaim olduğunu göreceksin? Ne zaman hakkânî değerlere uymayanı terkedip, sıfatsız sıfat, benliksiz ben olarak kalacaksın? Ne zaman Rabbının ahlâkının nûrlarını kuşanıp onları "tertemiz tutacaksın?" (74/4)

Bilki bedelini ödediğin her bilgi, hakkın sana fânî kimliğini hakikat diye yutturmasıdır. Bedeli olmayan hakikat ise Hakkın sana lütfuyla Zâtını sunmasıdır. Bilki "Sûra üfürülüp, (hakikatı kabul lenmekte nefsin) zorlandığı zaman ver ya", her an Onun huzurunda bulunduğunu idrâk, Onu "inkâr edenler için hiç de kolaydeğildir" (74/8-10), İşte o an, kıyamda duruluğunun farkına vardığı zaman tekbîr getiren, Allah Teâlânın huzurunda kimliksiz hüviyet, benliksiz ben, cansız can olarak belirir.

Ey dost! Özü dâvet edenle, sözün özüne odaklananın hikmeti birmidir? Sureti tanıyanla, sureti tanımlayanın hakikati birmidir? İlki ezeldeki ilim ile, diğeri zorlama delil ile dir. Hakkı kendi bilgisinin kılıfında soyutlayanla, Hakkı Hakkın ilminin nûruyla birleyenin farkındalığı eşitmidir? Ârif olan bilirki, her idrâk edenin idrâki, kendi sınırlarının tescilidir. Zât-ı Hakkın her birimi kendi kabiliyetiyle sınırlandırması, onları Rububiyetine mazhar kılmağı içindir. Mükemmel noktaları birleyen elif, varlık mertebelerini bildirir. Zâhirdeki en kâmil sureti ise insanda belirir. İnsan-ı kâmil ise bilinmeyi değil, Rabbının nefsini bilmesiyle, Rabbını bilmeyi diler. Zîrâ Âlim sıfatıyla, hakkıyla bilen Odur. Onun seni bilmesiyle bilgilendirilmen, nefsini bilmen olur. O halde nefsini bilen Rabbını bilmiş olur. Ötesine nefisler yetişemez. Zîrâ her delil sonradan meydana gelmiştir. Sonradan olan, başı olmayan Evvel'e ve sonu olmayan Ahir'e nasıl erişsin!

Lâhutî âlemin katındaki rahmet ile nasûtî âlemdekilerin rahmeti birmidir!

Ey dost! Her âlem içiçe olup, bir sonraki âlem bir öncekinin perdesidir. Lâhût (vahdet) âleminden Rahmanî nefesle varlığa gelen kudsî ruh, cebeûet âleminin ilâhî nûrlar havuzunda, Rabbinin sübûtî sıfatlarına doldurulup sultanî ruh olarak belirir. Rahmanî sıfatlarla mücehhez kılınan nûranî cevher, melekût âlemine intikal ettiğinde, insaniyetin ruhanî vasıf ve değerleriyle tanışarak akışkan latif bir vücûd bulur. Hissiyatın ve maddiyatın öne çıktığı mülk (nâsût) âlemine intikalinde ise, hayvanî ruhla halk edilen cismanî bedeniyle tanışarak yoğunluk kazanır. Her âlemin ruhaniyeti, letafet ve kesafeti kendine göredir. Bir öncekinin şâhid olduğuna, bir sonraki şâhid olamaz. Zira öncekinin mânevî giysisinden soyunmadan, bir sonrakine varılamaz. Buna göre; cismanî ruhun hakikati insanî ruh, insanî ruhun hakikati sultanî ruh, sultanî ruhun hakikati kudsî ruhtur. Fiillerle ilgili hususlar beşerî âlem olan âlem-i mülkde zâhir olur. İsimlerle ilgili manâlar âlem-i melekûtdan, sıfatlarla ilgili ilim ve nûrlar âlem-i cebeûtdandır. Zât-ı Hakkdan hibe edilen Rabbanî keşiflerle ilgili lûtûf ve rehbi hediyeler, vahdet âlemi olan lâhûtdan nüzûl eder. Âlem-i mülk olan zâhirdeki ikilik âleminin hakikati, bâtındaki gönül âlemidir. Gönülde beliren mânâ ve isimler, halk âleminde sûret giyer. Beşerî sıfatların şehvâniyyetinden eriyen nefs, hakkanî sıfatlar olan ilâhî ahlâka bürünüp, cebeûta yönelmiş olur. Asıl olan ise vahdettir. Uluhiyetin ortaksız sahibi olan Allah Teâlânın, mukaddes varlığının âlemlerdeki zuhuru Rubûbiyyet sırrıyladır. Rabb ismiyle tecelli eyleyen varlığın sırrı, zuhuruna mazhar kıldığı kullarındadır. Oğulun babanın sırrı olmasındaki hikmet de budandır.

Ey aziz! Hayatın akışını değiştiremezsin ve lâkin, tepkilerini değiştirebilirsin; Nefsanî sıfatlardan uzaklaşarak hakkânî sıfatlara yönelebilirsin. Bu hususta kimin basireti açılmışsa, onun dünyası ve âhireti birlenir. Ârifin ukbâ yaşantısındaki edeb ve ahlâk nasılsa, zâhiri âlemdeki hâli de buna uygun olur. 'Benliksiz ben' olarak her an Rabbının huzurunda olan insan, Resûlullahın (s.a.v.) saadet asrındaki yaşamını örnek olmak suretiyle ve mânevî ve ahlâkî yönleri itibariyle

onun sünnetine uygun olarak hayatını düzenler. Mânâ ve hakikatten yana nasibi olmayanlar ise, o vahdin kılık ve kıyafetlerini taklit ile yetinmek durumun_ dadırlar. Bunların gönlü, Hakkın gayrıyla dolu olduğundan, şekilde ne kadar abdest almış olsalarda mânen cünûb kalırlar. Dillerin söylediğini ahlak teyid etmiyorsa söze ne gerek! Mâsivadan arınmamış bir kalbden yansıyan dua ile, özün özünden gelen Hakka dâvet birmidir? Rabbının lütfuyla arındırılmış gönülden doğan vehbî ilhamlar şarkıya hizmet eden vildanlar gibidir; Rabbanî feyz ve ruhanî esintiler, nûranî himmet ve zevkler sunan "vildanlar ki gizli inci gibi (gönülde) koşuştururlar" (Tur 52/24); mânevî fetihlerin eşliğinde Hakkın has kulları, "kendilerine sunulan kaynakları yudumladıklarında ne başları ağrır ne de akılları şaşırır" (56/18,19) Zira, kurbiyetin huzur ve saadetiyle yaşadıklarına şahiplenmeden, Hakkda fânî ve Hakkın varlığıyla bâkîdirler. "Yeniden doğmuş bir bebek sâfiyetine ermeden babanın (Zat) cennetine girilemez" diyerek İsâ(a.s.) bu sırra dikkatleri çekmiştir.

Ey dost! Nefsiyle dolu insanın gazabında hiddet ve öfke vardır. Cenab-ı Hakkın gazabında dahi rahmet gizlidir; "Rabbının yoluna hikmet ve güzel öğütle çağıranla" (Nahl 16/125), kullarına kötek ve korkutmayla rehberlik ettiği zannındakinin hakikati birmidir? "Allah hikmeti dilediğine verir" (2/269) her dindar olduğunu ilân edene değil! Zira din uğruna her kim, dişlerini aşındırırsa, "haksız yere büyüklük taslamasından ötürü aşağılanacağı bir azâba katlanır" (Ahkaf 46/20) Tevhid ehli, hikmet ve güzel öğütle kuddüs sıfatına tecelliyâh olur. Kibir sergileyenler Cebbar sıfatının tecelliyâhıdırlar. Bilki tevhid, imân ağacıdır, şekkuniun inkar ağacı olduğu gibi. Mümin insan zihniyle değil, kalbiyle imân eder. Kafir ise zihniyle, kibriyle inkâr eder. İdrâklerin algılayamayıp, göremediği mânâ ve sırları kalb görür; "gönül gördüğünü yalanlamaz" (Necm 53/11) inkarcının gönlü ise körtür; "gözler kör olmaz ve lâkin, göğüslerdeki kalbler kör olur" (Hac 22/46) Şu halde ey can! Gönlün cilâlansın ki hesaplaşt letaşete dönüşsün; Aynaya bakan Varlık kendi nûruyla kendi vechini görsün!

Ey dost! Varlıktaki her mertebe bir öncekinin nurundan nur ve feyz alır. İmân, ihsân ve ikân mertebeleri gönüldeki nuranî katmanlarını gösterir; velîlerin, şehidlerin, sıddıkların nefsin sâfiyet ve kemâlat derecelerini gösterdiği gibi. Hepsi de nurlarını nübüvvet nurunun mazharı Resûlullah'tan(s.a.v.) alırlar. Gönüldeki derinliğin boyutları, Nur Suresinin 35. ayetinin nurla okunduğunda şunlar dile gelebilir; "Duvardaki hücre" ârifin sadr'ının timsâlidir. "kristal bir fanus içindeki kandil" kalbin misâlidir. "sanki bir inci yıldız gibi parlaması" kalbin hakikatı olan fuadın sâfiyetini vurgulamak içindir. Zira gönlün fuade ilâhi tecellinin müşahede mahallidir. "Ateş dokunmasa bile ışık saçan yağ", fuadan özü lübb'dür; keşif ve mârifetullah nuruyla karanlıklar aydınlığa çıkar. hedûmi ilme mazhardır. Ayna ayeti kerime, ruhun tenezzülü itibariyle okunduğunda; "Duvardaki hücre" hayvani ruhun mazharı olan cismânî bedeni temsil eder. "kandil kristal fanus içindedir" şöyleki, sufli varlığından insaniyetin ulvî hakikatına yükselen revanî, akışkan ruhun misâli olup, imân nuruyla cilâlandığından gönül fanusu, sedef içindeki inci misâli parlamaktadır. Hakkanî sıfatlarla donatılmış olan fanus "mubarek zeytin (vahdet) ağacındandır" Mâsivâ ve ekvândan yana olmayıp, "ne doğudan, ne batıdan" her yön ve mahalden münezzeh, ilâhi aşk ateşinden tutuşturulmuştur; sultanî ruhun mazharıdır. O öyle bir velâyeti kemâlâtdır ki, varlığındaki tevhid nuru, aydınlık yayması için unsurlar âleminden bir vasıta olan ateşe ihtiyacı yoktur; "Ateş dokunmasa bile ışık saçar" Zira kudsî ruh, nurunun bekâsını nurların nurundan hakkal yakin alır. Hakîkatın bâtın ve zâhirdeki ulvî ve sufli her âlem varlığını Allah'ın nurundan alır; "Allah semâların ve arzın nurudur" yüce ayeti bu hakikatı bildirir. Ne yüce âlemdir ki mertebeyi ulâ, görünmeyeni görünür, bilinmeyeni bilinir kılar. İlâhi tecelli, ulvî varlık ve sufli olasılık mertebelerini gerekli kılar. Uluhiyetin tafsilatı olan her bir esmâ ve sıfat, bir mânânın zuhurunu mümkün kılar; "Nûn ve kalem" (68/1) 28 harf ile âlemlerdeki oluşumu "satır satır yazar". Toprak, hava, su ve ateşten oluşan tabiat, mâdde

bitki, hayvan ve insan suretinde varlığa gelir. Ahadiyet mertebesi kemâlâtını izhar edince Ahad, Ahmedi Muhammed'de (s.a.v.) tecelli nimetini tamamlar. "Nûrumuzu tamamla" (66/8) niyazi, nûrun kemâle erdirilmesi dileğidir.

Ey aziz! Geçmiş ve gelecek, zamanın içinde düğümlenmiştir. Bâri Teâlâ, "bir şeyi irâde ettiğinde" (36/82) kün (ol) emriyle birlikte zamandan bir bilinç âroluğu açılır. Varlık arayışındaki bu bilinçlenme süreci, açığa çıkacağı bir yere ihtiyaç duyduğu içindirki, suretler âleminde bir kimlikle belirir. Geçmiş ve gelecek algısı, zamanda bir sınırlılık kaydı olup, ben-sen şeklindeki farklılık olgusunda içinde barındırır. Buna göre görünmezlik âleminden, görünüm âlemine intikâl eden ruhun mazhar olacağı vakialar, nefsin katmanlarında zuhura gelir. Bütün bunlar, "O her an yeni bir yaratıştadır" hükmüne göre gerçekleşir.

Ne zamanki gönül "Rabbına dön" (89/28) hitâbını duyar, ikilik yanılgısı geçilip, "Ona rücû ettirileceksiniz" (36/83) hükmünce ruh, kendi aidiyetine geri döner. İşte bu geliş-dönüş olgusu, âlemlerdeki benliğin serüvenini teşkil eder. Bütün bu zaman diliminde geçen ömür bir an gibidir; ve "insan kendi nefsine şâhid bir bilinçtir" (75/14); "Hesap sorucu olarak da nefsin yeter" (17/14). Zaman kesitinde yaşanıp, tadılan her hâl, özbenlikte yazılı olan bir programın, satır, satır yansımasıdır. Mutlak Varlığın "ümmü'l kitabında kayıtlı olan" (13/39) ana bellekten indirilmiştir. "Rabbına dön" hitâbını sağır kulaklar işitmez. Kulakların sağırlığı, halkın sesine uyup, Hakkın davetine karşı nefsin umursamazlığıdır. Bu durum "muhakkakki (gönlü) ölülere işittiremezsin, arkasını dönüp giden (vurdunduymaz) sağırlara işittiremezsin" (Neml 27/80) yüce ayetinde beyan edilmiştir. Nefsâniyetinin kontrolündeki insan varlığın sesini ne duyar, ne görür. Bilmez ki onda tecelli eden, onunla sınırlı değildir! Oysa benliksiz bir mevcûdiyet olan tabiat, Hakkın emrine itirazsız âmâdedir. Derdini anlatamamanın derdinde olan benliğin derdi kendini önemsemesidir; Hakka kavuşmasına engel de yine kendisidir.

Ey dost! Nefsinle tasvirle akıl rehberliğinde değil, ilâhi aşkın rehberliğinde yürü kalbi huzur ve hoşnudluğa taşıyacak olan zikir, dildeki laklak değil, sadırdaki dil (gönül)dir.

Ey dost! Gönlü ve zihni masivadan boşaltarak Hakka yönelmek manevî miracın gayesidir. Ruhu doygunluğa, kalbi huzura ulaştırmayan hangi bilgi ve faaliyet mirac vesilesi olabilirki! Belki mirac çok boyutludur. Beşeriyetin dar kalıplarından ruhaniyet semasına yükseliş miractır. Kesafetten letafete, kabuktan öze varış miractır. Sufli ahlaktan güzel ahlaka, suretten sirete yükseliş miractır. Bir anlamda mirac zemzemun dönülmesidir. Sirrin ahfaya yükselmesi, fakrun kemale ermesidir. Halkdan Hakka dönerek, ölmeden önce benlikten ölmek miracın hakikatidir. Maddi ve manevî boyutlarıyla alemlerdeki mevcudiyetimiz, Allah Teâlâ'nın tecellisine şahid olmaktır. Varlığımız, Onun mutlak varlığındaki kudsî hikmetleri tanımak ve ibadet etmek üzere halk edilmiş birer mescid niteliğindedir." Mescidlerde güzel giysileri kuşanmak" (7/31), Onun esma ve sıfat nurlarına boyanarak Onu Onunla hamd etmektir. Hakim batın ve zahirdeki "mescidlerin hizmetinde olanlar takva sahiplerinden başkaları değildir" (8/34) Bilenlerin malumudurki, hem dünya hem de ukbâ, Hakkın tecellisindeki misal ve işaretleri (ayetleri) müşahede mahallidir. Yaratılmış olan her şey, Yaratanı tanımak üzere varlığa getirilmiş öğüttür. Beden ibadet, davadan mânâya, karanlıktan aydınlığa, kesretten vahdete ulaşmak için nûrani vesiledir. Kevnî vasıtaların eşlik edemediği mirac, Zât-ı Hakkın muhabbetinde nurun nûra ardedidir. Lika-ullah nûru, kulu Hakkın cemaline kavuşturan en latif vesiledir. Zât-ı Hakk dilediğine verir. Nitekim maneviyatı yükselten her şey, enerjisini ilâhi nurlardan alır; ister gönül nûru olsun, ister akıl nûru olsun. Her arif, sırrında taşıdığı marifetullah nûru kadar mirac eder. Tevhid nûru, bütün idrak farklılıklarını vahdet sırrında cemeden yüce vesiledir. Mescid-i Haram, zahirdeki ayet olması itibariyle ilâhi tecellinin manevî müşahede mahallidir. Mescid-i Aksa batındaki ayet olması itibariyle manevî müşahede mahallidir; "kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir." (17/1) İnsan, beşeri ve ruhanî varlığıyla bir bütün olup, her iki

kible de, hakikatları itibariyle kulun yönlünde bulunduğundan Hakk Teâlâdır. Batının mânâsı zâhirdeki suret, zâhirdeki suretin mânâsı bâtındaki hakikatdır. Her esmânın bir suretle zâhir olmasındaki hikmet de budur. Kaldıki, aynı hakikati taşıyan hiç bir mânâ, birbirinin aynı değildir. Bu nedenledirki, esmâ ve sıfatlardaki zenginlik, suretlerdeki çeşitliliği de zorunlu kılar. Ancak, hangi esmâ ve sıfatın kimde toplanıp, nerde ve ne zaman belireceği Rabbül Âlemin'in tahdirindedir; "Onu toplamak bize aittir" (75/17) ayeti celilesi, bu hikmeti de içinde barındırır. Kezâ tecelli eden mânâların açığa çıkarılmasında Cenab-ı Hakk'ın işidir; "Onun beyanı da bize aittir" (75/19) yüce ayeti Mürid Alleheken irade beyanıdır. "Rabbın dilediğini yaratır ve seçer, seçim onlara ait değildir" (28/68) ayeti celilesi, Hakkın yaratışında bir ortağın bulunmadığına bildirir. Zira kesret (onlar), vahdetin (tekin) tecellisidir. Şu halde yaşanılacak dan her şey ancak, İlâhi tahdirat ve tecelli ile yön bulup şekilleşecektir. Hakiki fail, Allah Teâlâdır. "Yaptıkları her şeyin bilgisi amellerdeki satırlarda mevcuttur. Küçük büyük her şey yazılıdır" (54/52,53) ayetleri, nefsin kendi tercihleriyle yüzleştirileceğini bildirir. Özdeki ilmiyle "Rabbın yoldan (hakikattan) sapanı iyi bilir. Hidâyete erenleri de en iyi bilen Odur" (68/7)

Eydost! Mânevi mirac, her çağdaki ruhani farkındalığın temel vesilesidir. Hakikat ilminin içeriğindeki mânâlar, her devirde yeni açılımlarla ifadesini bulmaktadır. İnsanı sınırlandıran şey kendi nefsidir, Rabbi değil! Endişeye düşüren şey, kendi kuruntusu, nefsi esir kılan kendi hırsıdır. Bilki, nefsinde şâhid olarak yaşadığın her şey senin yönelişinle ve lâkin kudretinle değil, Hakk Teâlâ'nın seni vesile kılarak, tecellisindeki misalleri sende izhar etmesidir. Ruh ki, o şeyin hakikatine taşıyan cevherdir, cevherin nurudurki, karanlıktaki mânâları aydınlığa çıkararak belirgin kılar; kulaktaki kemiğin duyamadığını nuruyla gönüldeki kulak duyar. Başgözünün göremediğini basiret nuruyla gönül gözü görür: "Gerçekten İşiten, Gören Odur" (17/1) Hakikatlerin hakikati her sınırlandırmadan, her noksan idrâkten münezzehtir

Ey dost! Yoğunlaşmak, hayata kendini anlatmaksa yaratmak, varlığa kendini tanıtmak değilmidir! karanlığı aydınlıkla kucaklaştıran irâde, yokluğu varlığa getiren irâde değilmidir! Gölgeye duygu ve hâtıralar yüklenilse, bu durum ona gerçek bir hüviyet kazandırabilirmi!

İnsanın Fânî kimliği ki, Zât-ı Hakkın âlemde zuhûr eden ulvî tecellisinin gölgesidir; Her bir şey ancak, Hakikatların Hakikatinin kendisine yükleyip, yaşattığı mânâ ve hakikatı dile getirebilir. İstidadı kadar! Şu halde "Deki; Sığınırım insanların Rabbına" (Nâs 114/1); kendim diye benimsediğim fânî kimlikten, nefsimde esmâsıyla tecelli eden Rabbıma sığınırım.. "Sığınırım insanların Melikine" (114/2); kulluğumu unuttıran beşerî sıfatların sufli heva ve hevesinden, varlığımın gerçek sahibi ve mutlak hâkimi Melikimin ilâhi sıfatlarına sarılırım. "Sığınırım insanların İlâhına" (114/3); Tecellîsindeki vahdeti göremediğinden, varlığına ortak koşma iddiasındaki nefsi ilâh edinmekten, uluhiyetin mutlak sahibi Allah Teâlânın akdes Zâtına sığınırım. Ey aziz! "İnsanların Rabbi" ayeti, Cenâb-ı Hakkın esmâsıyla gerçekleştirdiği tecellisini bildirir. Rabb esmâsıyla Allah Teâlâ, uluhiyet-ubûdiyet ilişkisini tanzim edip, kulunu esmâsıyla terbiye eder. Kezâ, kulların fiillerinin yaratıcısı olarakda tasarruf ve tedbir, mutlak Fail olarak kendisine aittir. "İnsanların Meliki" ayeti, Cenab-ı Hakkın sıfatlarıyla gerçekleşen tecellisini bildirir. İlâhi isimin kulda belirmesiyle, ismin vasıflarıyla vasıflanan ferd, insanların Melikine nefsinde şâhid olur. Sıfat kulun ahlâkı olarak, Ferdin kemâlâtında sıfatın hakikatına uygun olur. kul gördüğü her şeyi o sıfatla müşahede eder. Şu halde, uluhiyet-ubûdiyet ile ilgili münasebet, Rabbin esmâ ve Fiillerindeki tecellisiyle belirlendiği gibi, Melik Allahın dilediği sıfatlarla tecellî edişi de, Onun varlık âlemindeki zuhûrudur. "İnsanların İlâhi" ayeti, Zâtî tecelliyi bildirmek içindir. Kulun ibâdet ve hizmeti yerine getirirken, Zât-ı Hakkın tecellisinden gayrı gerçek bir mevcûd bulunmadığına dönük beyandır. Vâhid Allahın İlâh olarak isimlendirilmiş olması, Onun zuhurdaki tekliğinin vurgulanmasına yönelikter. Nitekim

bu husus, Bakara Suresinin 163. ayetinde de bildirildiği üzere; "İlâhınız (olarak tanımladığınız varlık) Tek olan Allahtır. O, Rahman ve Rahîmdir" ifâdesi, idrâk sahiplerini varlıktaki vahdeti görmeye dâvettir. Tevhid-i Zâta işaret eder. Zevk, müşâhede ve keşfe dayanan tevhidi tadıp, yaşayanların mâlumudur.

Ey dost! Gölgeye varlık atfetmek, ona gerçeklik sağlamayacağı gibi, onu gerçekmişcesine benimsetip, bâtıl inanç ve hakîkati olmayan zanlarla beslenen "sinsi vesvesecinin şerrinden" (114/4) Allaha sığınmak en doğru çâredir. Kezâ yersiz korku ve evhamlarla "kalblere vesvese veren, gerek cinlerden gerekse insanlardan gelen şeytânî duygu ve düşüncelerden Allaha sığınmak, sünnete en uygun düşen davranıştır. Ayette geçen Hannâs ismi, kalbin gaflet hâlini fırsat bilip, sinsice kuşku ve fesat üreten şeytaniyeti ifâde etmektedir. Evham ve şüpheyle zihni bulandırarak gönlü karıştıran Hannâs, sinsilik ve ikiyüzlülükle iş görür.

Şeytanî vesvese, ya insanın kendi nefsinin ürettiği, ya da yabancıların telkini ile nefsin kabullendiği olumsuz duygu ve düşüncelerdir. Kişinin kendi nefsinden gelen vesveseye insânî vesvese denilir. Yabancılardan gelen vesvese ise cinnî olarak tanımlanmıştır. Olumlu ve olumsuz ruhanî titreşimler, kendi benzerleri üzerinde kuvvetli etki yaratır; sevgi ve korku gibi. Başkalarında gördüğü riyâkârlığı, kendi riyâkârlığına hak olarak kabullenmek, kişinin kendinden kaynaklanan vesveseye bir misâldir. Yabancı kaynaklardan gelen ve hakikate dayanmayan bilgileri benimsemekle ortaya çıkan vesvese türü, cinnî vesveseye misâldir. Nefsin ürettiği vesveseler, her konuda aşırılığın ve sapkınlığın vesilesidir. Kişinin kendi nefsinden gelen şerr, her şerden daha tehlikelidir. Nitekim Şeytanın insanı Allahla aldattığı vesvese, mehdilik iddiası gibi ruhanî şehvetin hâline tipik bir misâldir. Kezâ uyuşturucu kullanımı dâhil, zararlı alışkanlıkları hakikate erdiriyor safsatası ile mubah görenler, Hannâsın en çok musallat olduğu kimliklerdir. Kulluğu hazmedeyenlerin Rabbin kullarına inanmalık iddiaları, nefsin derinliğinde gizli en sinsi kurumtudur.

Ey dost! Kibir ve gurur vesilesi olan hiç bir bilgi, hakikat ilmi değildir. Haddini edeble tanımayan hiç kimse, nefsinin kâmili değildir. Nimet aynı nimet velâkin, kimi onunla şükreder, kimi azgınlık eder. Dert aynı dert velâkin, kimi onunla Hakka yaklaşır, kimi Hakkdan uzaklaşır. Iddia sahibi insan, küçümseyip hafife aldığı her şeyi "kendisini kuşatmış bulur". (Hûd 11/8) Kendini çağdaş ve elit bir zümreye mensub olarak görenlerin tavrı şöylece örneklendirilmektedir; "Hakikati inkâr edenler dediler ki; Seni ancak herhangi biri olarak görüyoruz. Avam tabakasından dargörüşlü ve düşünmekten yoksun (cahil) olanlardan başkasının da sana uyduğunu görmüyoruz. Bilakis sizin [âhiretle kendini kandıran] yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz". (Hûd 11/27) Yalnızca dünyadaki yaşama ve elde edilen imkânlardan başka bir varoluş boyutuna inanmayanların görüşü ve tutumu böyle olmasına rağmen, İlâhi takdirat her gayretin bir karşılığının olacağını dile getirmektedir; "kim dünya hayatını ve zenginliğini dilerse, onlara çalışmalarının karşılığını dünyada öderiz. Bu hususta kendilerine haksızlık yapılmaz". (Hûd 11/15) Ne varki, dünya gibi fânî bir âlemde elde edilen maddiyatın bir illüzyon olduğu, kazanılan ziynet ve çalışmaların nefsi oyalamaktan öte bir şeye vesile olmadığı anlaşıldığında, hakikat ilmini inkâr edenler, "âhirette öyle olurlarki, dünyadaki çalışmaları boşa çıkmıştır. Kendilerine (pişmanlığın yakıcılığı) ateşten başka bir şey yoktur". (Hûd 11/16) Nasılki mikropları öldürmek maksadıyla vücuddaki ateş yükselirse, nasılki "zararlı otlardan temizlenmeyen bir tarladan yararlı bir ürün beklenemezse, cehennem vâdisindeki ateşte batıl ve boşşeylerin yakılarak arındırıldığı bir tarla gibidir. Lütuf ve kahırla ilgili herşey, insanı özüne kavuşturmak içindir. Ey aziz! Nice faydasız bilgi ve saptırıcı davranışlara izin verilmesi, hakikatin açığa çıkmasını önlemek için değildir. Bilâkis, kim hakka, kim de batıla yönelmişse, yöneldiğinin karşılığını bulacağı diyardır. Böylece hiç kimseye haksızlık yapılmamış, herkes ektiğini biçmiş olur. Öte yandan inanç sahiplerinin manevi varlıklarını, korku, evham, öfke,

şüphe ve benzeri virüslerden korumak maksadıyla yapılan duaların muntazam okunması, antivirüs programlarını güncellemek gibidir. Zihni bulandıran ve gönle huzur ve güven vermeyen enformasyon, takipçilerinin manevî enerjilerini öldüren parazitler gibidir. Nitekim kalıcı ibâdetin fazîletini önemsemeyenler, ruhanî kalkanlardan da mahrum kalırlar. Sapkınlıktaki ısrarları nedeniyle, "Allah'ın sapmalarını uygun görmüşlerine öğüt bir fayda vermez". (Hûd 11/34) Ey dost! Başkalarının dünyasını kendi gerçekliği gibi benimseyip, özendikleri kişilikleri taklit edenler, gerçek hüviyetlerini tanımadan âlemden geçip giderler. Bilmezler ki, beşeriyet denizinin sufli sularında yüzen insanî cevher gemisi, hem ilâhî muhabbet, hem de cismânî şehvet ateşi ile hareket eder. Hem ulvî mânâları, hem de sufli hissiyatı varlık gemisinde barındırır. Yoldan çıkmışlarla ilgili, "emrimiz geldiği hüküm vakti, tandır kaynamaya (sular taşmaya) başlayınca dedikki; Ona her cinsten bir çift (farklı olanları) yükle. İçinde bulunmamaları hususunda hüküm verilmiş olanlar dışında ailen (sana uyanları) ve bütün inanç şakirdlerini yükle. Velâkin pek azı (yakînen) inân etmişti" (Hûd 11/40) İkilik âlemindeki zıt mânâların yüklenmesi, hem selâmet hem de dalalet ehlini kapsaması içindir. Selâmet ehlinden olup, "sana ve seninle olanlara bizden selâm ve bereket" ile, dalâlet ehlinden olanlara ise "kendilerini (dünyada) yararlandıracağımız, sonra da bizden elemdolu bir azâba uğratacak olanlar" kapsar. (Hûd 11/48) Hakîm Fânî kimliğin, gerçek bir varlığı bulunmadığına idrâk edişi, kimileri için elem ve keder ile, kimileri için huzur ve tevekkül ilediir. İkiliği yaşamakta ısrar edenlere yapılan ilâhî öğüt, "Rabbınızdan mağfireti dileyin. Sonra O'na tevbe edinki, sizi belirlenmiş vakte kadar yaşamın güzelliklerinden yararlandırsın" (Hûd 11/3); Tekin tecellîsindeki kusursuzluğu hamd ile seyreden seçkin kulları arasına katsın; kullük bilincini yitirmeden, hakikat yolundan sapmadan, farkındalığın aydınlığından idrâksizliğin karanlığına düşürmeden; "Hiç şüphesiz Rabbim kulunun duasını (davetini) öyle duyarlı işitendir ki!". (İbrahim 14/33)

Ey dost! Bilgi, hayra değilde şerre, mânâya değilde iddiaya taşıyan bir vesile oluyorsa, ilme zulmediliyor demektir. İbâdetler, alışkanlıktan öte bir anlama ifade etmiyorsa, iman şekilde kalmış demektir. Yapmacık ve özenti dindarlığın moda olduğu toplumlarda, teslimiyetin yarısı Allah'a, yarısı dünyaya ait olunca, nefsin yalanlarına aldanılmış demektir. Bilki ilimsiz iman, suyu çekilmiş kuyu gibidir. Hakkı, Hakkın ilmiyle tanıyanlar, her geçen gün dünyadan eksiliyse, kim hakkdan sahih bir haber verebilir? "Suyunuz çekilirse size kim fışkırıp akan bir su getirebilir?" (Mülk 67/30) Mânâyı en çok anlatanın mânâyı en az tanıyan, hakikatten en çok konuşanın hakikate en az bilen olduğu âşiklerin malumudur. Dildeki hakikat, hâldeki hakikate erişemezse, zihinleri süsleyen bir kavram, kalblere bıkkınlık veren bir söyleşi olarak kalır; "İçmekte olduğunuz suya (bilgiye) baktınız mı?" (Vakıa 56/68) ilâhi ihtarı, nedense umursamaz insan. Bilmezmidir ki, hakikat tarif ile değil, yaşayarak idrâk edilir. Hakikat suyundan sulanan gözünde "gönül olan bahçeler kurulur" (Neml 27/60) Bilmezmidirki, Cenab-ı Hakk bir kulunu yoşatttığını, bilmenle sınırlandırılamayacak kadar zengin ve lütufkârdır. O'nun sonsuz ve sınırsız hakikatler deryasını sınırlandıran şey, insanın idrâk kabındaki tıkanıklık, kendi zannı, kendi ufkundaki darlıktan ibârettir. Oysa, hakikat aşığı insan, Hakkın elinden akan nehir gibidir. Hakkdaşlığı, Hakkın varlığıyla bâkî kul ne renkiyle, ne de aktığı hâlin şekliyle ilgilenir. O, zihni oyalayan şeylerle değil, "her diri şeyi sudan oluşturduk" (Enbiya 21/30) yüce ayetindeki, tevhid nurunun bilincinde yalnız Rabbiyle ilgilidir. Sâfiyeti bozulmayan gönül dağ başındaki pınar gibidir. Her mânânın hikmetini kendi kaynağında bulur; "Her grup insan kendine özgü su kaynağını bilir" (Bakara 2/60) Sıdk ve sadakat ehlinin gönül kuyusu ihlâs ve takva ile arındırılmıştır. Zira mârifetullah, "semâdan inen (o) tertemiz su" durki, (Furkan 25/48) zihinde yerleşip gönle akmayan ve işleme sokulmayan hiç bir bilgi Ferahlatıcı değildir. Duyun aklığını bozan şeyler, evham, korku, hayal, heva ve heves gibi hissiyatın katkılarıdır. Özün sâfiyetine ermek için nefisleriyle mücadele edenler, vesvese veren "şeytanın pisliğinden arındırmak, kalbleri birbirine bağlamak, (hakk yolunda yürüyen) ayakları sağlamlaştırmak için, üzerinize semâdan su indiriyordu" (Enfâl 8/11) yüce ayetinin nuruyla yıkanmışlardır. Benlikle yapılan cihadda, gönle hâkim olan ya

ruhtur, ya da nefs. Ruhun galib gelmesiyle gönül nefsin oyuncağı olmaktan kurtulur. Hakka koşulsuz teslim olan insanın beşeriyet "toprağı huşu içindedir. Onun üzerine (hakikat) suyu indirdiğimizde (heşyetle) titrer ve (Rabbiyle) yücelir." (Fussilet 41/39) Nitekim hakikat ilmi, Hakkın dostlarına emanetidir. Onlar, "muhakkak Allah size emanet edilenleri ehil olanlara vermenizi emrediyor" (Nisa 4/58) ilahi hükmüyle bağlıdırlar. İlahi bir hükmün gerçekleşmesi için "semanın kapıları açıldığında" (Kamer 54/11), ya bir sel olup azgınlığı boğar, ya bir hikmet olup selamete ulaştırır. Her hayrın amelin karşılığı yalnız Allah olduğu takdirde, şükrün gereği yerine getirilmiş olur. Sevgilinin davetine karşılık veren, sevgilinin sevgilisi olur. Zorluklar göz önünde bulundurulduğu zaman, sevgiliye gidilen yol kesilmiş demektir. Hayatın sınavlarından kaçan kişi, Allah'ın kendisine bağışladığı ömürden hasnud değil demektir. Oysa "hayatın durumu semadan indirdiğimiz su gibidir." (Yunus 10/24)

Ey aziz! Sırat köprüsünün dünya hayatında kurulduğunu görmeyen gönül, hayatın anlamına ermiş değildir. İddialarla dolu varlığına tevbe etmeyenin dildeki tevbesi, nefsin bir kandırmacasıdır. Zira, Hakka kavuşanın nefsine ait bir yaşantısı kalmamıştır. Kimde bir varlık kalıntısı kalmışsa, onun günahı da o olur. Şu halde Hakkı hatırlamanın hakikati halkı unutmaktır. Halkı unutmanın çaresi kendini unutmaktır. Allah sevgisiyle yetinmeyen insan nefsine fani kişilikler arar. Allah'ı Allah için seven Allah yeter! Hakkın faydasız ve değersiz yarattığı hiç bir şey yoktur. Ne varki her birim kendi değerini ilgilenip, yöneldiği mana ve sıfatlarda bulur. Himmetin gücü, imanın gücü nisbetindedir. Gönüllerde ne varsa, hepsi sıfatıyla Hakk Teâlâ herşeyi layıkıyla bilir. Zira "semada (gönülde) ve arzda (nefiste) ne varsa Allah'ındır. İçindekini açığa vursanız da, gizleseniz de (onun gayrını kalbde barındırdığınız kadar) sizi onunla karşılaştırıp hesaba çekecektir. Dilediğine mağfiret eder, dilediğine azab eder." (Bakara 2/284)

Zatı Hakkın payıyla nefsin oyalanması, dünyevi azabdan başka nedir ki!

Kader ki, Hakkın takdir ettiği bir hükmün eyleme geçmesidir. Duanın kabulu halinde ilahi rahmet onu işleme tabi tutmayabilir. Zira Allah Teâlâ, sensiz rahmet ve merhamet sahibidir.

Ey dost! Teoriyle hakikati birbirine karıştıranlar, teoride kalıp hakikati yaşamayanlardır. Bir şeyin hakikatına eren için suret, bir misâl ve işarettir. Hakk olan işareti önemsemeyip, doğru misâli takib etmeyen insan hakikate yol bulamaz; "Kendini bütünüyle Allaha veren kimse" (Lokman 31/22), Rabbinin işaret ve misallerini tereddütsüz kabul eder; "Andolsunki onlarda sizin için, Allahı ve âhireti arzu edenlere güzel bir misâl vardır." (Mümtehine 60/6) O ki nefsinin kulağıyla değil, kalbiyle dinler, her duyduğunu Hakkdan alır. O ki nefsinin gözüyle değil, basiretiyle bakar, her gördüğü misâli Hakkdan bilir; "Kör ve sağır ile gören ve işitenin hâli bir olurmu?" (Hûd 11/24) Sevgiliye kavuşanın, sevgiye susuzluğu kalırmı! Murâde Rabbine kavuşmak olanın, başka bir beklentisi kalırmı! Varlığı Allaha ait olanın, kendine ait bir varlığı kalırmı! Tecelli sahibinden sordum: Ey muhabbetin asli sahibi! Zâtına olan muhabbetimde sevgine ihânet etmediğimi ne zaman bilirim? Dedi ki: Ona sahiplenip, ifşâ etmediğin zaman! Tecelli sahibinden sordum: Ey hayatın mutlak sahibi! Hayatı boşa tüketmediğimi ne zaman bilirim? Dedi ki: Zamanı Zâtımdan gayrına ayırmadığın zaman! Tecelli sahibinden sordum: Ey çağıranların çağrısına icâbet eden! Çağrına cevab verebildiğimi ne zaman bilirim? Dedi ki: Çağrındaki çağrıyı duyup, kalbin ve amelinle karşılık verdiğin zaman!

Ey "33"! Dostlukların yenilenmesi ibâdetlerle olur; İbâdet payete bağlıdır. Güzel ahlâkla beslenen gönül, hikmet sütüne mazhar olur; Hikmet lütfa bağlıdır. Salih amellerle gelişen himmet, Hakka hizmete hazır olur; Hizmet tekâmüle bağlıdır. Her işin Allah için olduğunun işareti, içinde Allahtan başka bir murâdın bulunmadığı murâddır; Bir karşılık beklemeden yerine getirilen ibâdettir. Farkındalık gözetilmeden yapılan hizmettir. Her hâl ve amelinde Allahı gözetiyorsan, imânında hâlis ve ihlâslısın demektir. Bazı hâllerde içtenlikle davranıyor, diğer hâllerde zorlanıyorsan, nefsini hesaba çekmekte kusurlusun demektir. Bilki sen Hakkı gözetirsen, Hakkın da seni gözettiğine şâhid olursun. Sadece verdiklerine şükretmekle yetinme, vermediklerine de hamdet, korunmakta olduğunu idrâk etmiş olursun. Nefsinin istekleriyle değil, Rabbim verdikleriyle yetinen gönül, İlâhî

rahmet Nedir. Varlığıyla övünen değil, hiçliğini bilen ârif hikmet ehlidir. Kişi ne kadar Hakka yakınsa o kadar halkın gözünden uzaktadır; Ne kadar Hakkdan uzaktaysa o kadar halkın gözünde itibardadır. Hakkın kulunu gösterdiği yoldan Hakka yürümek, nefsin seçtiği yolda yürümekten daha güvenlidir. Hakkın öğütlerine itibar etmek, halkı takib etmekten daha tercihe şayandır; "Andolsunki, Resûlullah, sizin için, Allahı ve âhireti kavuşmayı umanlar ve Allahı çok zikredenler için güzel bir örnektir" (Ahzâb 33/21) yaşantısıyla bir öğüttür. Tavsiye ettiği şeyi yaşamayanın hâli, riyâkâr tüccar gibidir. Kendisi misâl olmayanın hâli çürük yumurta gibidir. Ezan-ı Muhammedî okunurken sesini yükselten insan, nasıl bir misâlin temsilcisidir?

Ey Aziz! İlâhi hikmet, öylesine sonsuz sırlar hazinesidirki, kimden dile gelse her nefeste taptaze bir bahar gibi yenilenir. İlâhi muhabbet, öylesine nimet ve rahmet kaynağıdırki, kimden aşka gelse, sevgiyi sevdiğine ileten anka gibidir. İlâhi cömertlik, öylesine lütuf deryasıdırki, kime ne ihsân eylese, nimet beklemeyeni de nimetlendirir. İlmi arttıkça ilminin yetersizliğine şâhid olan insan, kur'anla nefes alıp, kur'anla nefes verir. Dünya hayatında tadılan âhiret hazzı, gönlün Rabbiyle huzur ve sükûnete kavuşmasıdır. Nefsini iyilik ve güzellik için sarfeden kişinin yaşamı ve ölümü Allah Teâlânın irâdesine tâbidir zîrâ, her taleb edenin talebinde, talep edilenin talebi vardır, Her sevginin özünde, sevgilinin sevgi dilemeği vardır.

Kişinin en büyük tedbirsizliği, kendi tedbirine güvenmesidir. Oysa, ilâhi tedbire bağlı olmayan bir tedbir var mıdır?

Hakkdan Hakka kaçan kul ile Hakkın halkdan kaçırdığı kulun manevî derecesi hâtıf Allahın lütfundaki himmete göredir.

Hiç kimse ibâdetiyle Allaha lütufta bulunmuyor. Bilakis huzûr ve huzur nûrunu bağışlayarak ibâdeti kendisine yaklaşma vesilesi kılmak suretiyle Cenab-ı Hakk kullarına lütufta bulunuyor. içtenlikle kendisine yönelenleri ibâdet etme zevkinden ve nimetinden mahrum bırakmıyor.

Ey dost! Yaşamın anlamına ermek, varsayımdan varoluşa geçmektir. Bireyin kendi aslına dönüşüne ister hicret de, isterse evrim, bilgi ve idrâkına göre nasıl istersen öyle tanımla, bilki öze eren Hakka döner; "Şüphesizki dönüş ancak Rabbinedir".(Alak 96/8) Hakka dönen, kendini bilmez olur; Bildiği ancak, kendinde tecelli eyleyeni bilmek olur. Bilinmeye lâyık olan da O'dur. Bilgi, gayret ile artar, tâat ile genişler, hakikat ile ferahlar. Yaşam serüveninde zuhûr eden mânâ ve işaretler, bir surete bürünerek uyanıklık âleminde göründüğü gibi, uyku âleminde de öyle zâhir olur. Gönül, Hakkın gayrına yönelirse, suflî âlemin suretlerine muhatab olur. Hakka yönelirse, ulvî âlemden mânâ alır. İmân ki gönle yerleşir, akıl neye iman ettiğini bilir velâkin, iman ettiğini kavrayamaz. Zirâ "gözler Onu idrâk edemez" (En'am 6/103) Zât-ı Hakk idrâkların fevkindedir. Gönlü ve akle Hakkda birleyenler bilir. Salt akılla yol aldığını zannedenler, nazarî akıl sınırlarına takılıp kalmışlardır. Gönülle yol alanlar, teoriği terkedip, Hakkla Hakka kavuşmuşlardır. Tevhid nûru ve varlık sırrından mahrum kalan fânî kimlik, ikilik duygusu içinde nefsine zulmetmiş olur; "İşaretlerimizi ancak nefsine zulmeden inkâr eder" (Ankebut 29/49) Ve zamanki iman nûru, yakîn âsâsına dönüşüp mâsivâ illiziyonunu yutar, şekilden öze dönen için hakikat ayân olur. Kaldıki mâsivânın özelliği bir köpük gibidir; "Köpük atılır gider. Fayda veren (bilgi) kalır." (Ra'd 13/17) Kendinde ve âlemde Hakkın tecellisine şâhid olan huzura erer. Hâtekim huzur ve sekînet nûru Hakkı bulan içindir, arayan içinde değil.

Ey eziz! Hakikatten bir koku alınmadığı zamanlarda, madde ve mânâdan yana sıkıntı ve belirsizlik karanlığı içinde kalındığında, Cenab-ı Hakkın inâyetiyle karanlıklar aydınlığa kavuşur; "O, kara (madde) ve denizin (mânânın) karanlıklarında, kendileri ile yol bulasınız diye sizin için yıldızlar yaratandır." (En'am 6/97) Mal ve mülk gibi maddi karanlıklar olan dünyevî düşkünlüklerden öte, mânâ karanlığı, olumsuz hissiyat, menfaat hırsı, öfke gibi, gizli kibir ve dinde önderlik iddialarıyla beslenir. "Karanlıkları delen yıldız" (Târık 86/3) ise velâyet, nübüvvet ve risâlet nûrlarının mazharı olan Resûlullahtır (s.a.v.) Takip edilmesi gereken işaret ve misal o'dur. Mümin kişi onunla özdeştiği kadar onu

kendinde bulur; Ahlâkı ve yaşamı, onun ahlâkı ve yaşamı olur. Uyguladığı nisbette ilmine vâris, nefsinden arındığı nisbette sâlih kul olur. Öte yandan, sanal âlemi gerçekmiş gibi kabullenmek, uykuda görülenleri, uyanıklık hâlinde yaşadığına zannetmek gibidir. İlâhî tecelliyle uykudan uyanan insan, mâsivâdan hakka uyanmış olur. Dünyanın kulu olmaktan kurtulup, Allah'a olan kulluğunu hatırlamış olur. İster somut isterse soyut olsun, Hakkın gayrı her şey kalbden silindiği, kalbde bâki kalan Hakkın azameti olur. Ancak o zaman insan sâlih bir kul olur ve "O, sâlihleri dost edinir." (Âraf 7/196) yüce ayeti onun için hakikat olur. Dostla dostluk, Dostdan gayrını dost tutmamaktır ki kulluk kâmil olsun. Her kötülükte iyiliği, her çirkinlikte güzelliği gören insan Rabbının seçkin kuludur. Kişinin nefsinden arınması, nefsânî sıfatlardan arınmaktır ki, hakkânî sıfatlar ferdin ahlâkı olsun. Nefsindeki tecelli, sâlihin hakikati olsun.

Ey âlîm! Nefsini bilen hakikat ehli, nefsindeki mükemmelliği dahi bilir. Zira o, öyle yaratılmıştır; "O ki yarattığı herşeyi mükemmel yaratmıştır" (Secde 32/7), bu sırrı göremeyen, noksanlığın kendi idrâksizliğinde olduğunu da göremez. Noksanlığı yaradılışındaki eksikliğe vehmeder; "Rahmanın yaratışında hiç bir uyumsuzluk göremezsin. Gözünü çevirde bak, bir düzensizlik görüyormusun?" (Mülk 67/3) yüce ayeti, Rabbın her noksanlıktan yana münezzeh olduğunu bildirir. Kemâlât, özdeki mükemmelliği görebilmek için insanın nefsiyle yaptığı cihadın bir neticesi ve Rabbın lütfuyla beşeriyete erişmesidir. Hakîkî "çaba gösterip, cihad eden kendisi için cihad etmiş olur" (Ankebut 29/6) yüce ayeti, bu hakikati bildirir. Niyet ne maksat ne kadar hâlisse, lütûfta ona uygun olur. Muhabbet ne kadar derinse, sevgili de o kadar yakın olur. Tohumlardaki farklı oluşumlar, ağaçlardaki çeşitliliği meydana getirdiği gibi, fıtratlardaki farklılık da, insan davranış ve yönelişlerinde çeşitliliği ortaya koyar. Her benlik, kendi fıtratına uygun ismin arayışındadır. Bu arayış ve yöneliş içinde hâlden hâle geçiş, bir ismin tasarrufundan diğer bir ismin tasarrufuna geçiştir. Hiç bir hâle, hiç bir mânâ ve âleme, hiç bir tasarrufa sahiplenmeyen fenâ, nefsin ölümünden de medet ummaz; Allah ona yeter!

Ey Allah'ın huzurunda bulunduğuna inanan benlik; Sen varken huzur kalıcı olmaz! Sen kalmazsan huzur daim olur!

Dediki: Sana "şah damarından daha da yakın" olana nasıl yaklaşabilirsek?

Dediki: Aklınla değil, gönlünle! Dediki: kullarının zannına göre tecelli eyleyeni hangi zannın içine sığdırabilirsinki? Dediki: Zihnin ve bilginle değil, yakine ermiş bir kalble!

Bileki ruh vahdetin (tekliğin), nefs ise kesretin (ikiliğin) mezhebidir. Letafeti nedeniyle ruhun zâtı görülmez velâkin, nefsin biçtüroldüğü sıfatların yansımasıyla bireyin mizacında görünür. Güzel ahlâk, iyi ve faziletli huyları yansıtır. Çirkin ahlâk kötü ve sevimsiz huyları yansıtır. İster ulvî, isterse suflî olsun nefs, her mânânın kendinde oluşmasına vesîle kılınan tecelli enstrümanıdır. Tıpkı müzikinin duyulmasına vasıta olan müzik aletleri gibi; Tıpkı ressamın kabiliyetini yansıtan çizgi ve renklerin üzerinde belirdiği tuval gibi. Buna göre kemâlat aynasında her birinin kendini gördüğü insan-ı kâmilde, Hakk ile halk arasındaki bir vasıtadır. Her nefsin yöneldiği mânânın özü onun kabiliyet tohumunda gizlidir. Her fert, nefsinde beliren mânâ ile ya mutlu olur, ya mutsuz; Rabbine karşı ya itaatkâr olur ya isyânkâr. Her can hayatı nasıl okuyorsa, hayat ona göre anlam kazanır. Bireyin kendisi dışındaki bir şeyin etkisi, nefsindeki bir mânânın tetiklenmesi şeklindedir. Tepkisi de yine kendinden kendine dir. Nitekim öçalmak isteyenden, öçalma duygusu ondan öçalır. Rahmet ve saffetini koruyana, muhabbet ve şefkat donatır. Kişinin nefsine zulmetmesi yaradılışındaki uyum ve dengenin bozulması nedeniyledir. Denge ve huzurun bulunmadığı yerde zulüm vardır. Hakikat dışı şeyleri benliklerine yoldaş edinenler, nefislerindeki saptırıcı bir bilgiyle hakkdan perdelenirler. Sorgulayamayan her iddia ve haksız isnadın, iftirayla eşdeğerde olduğu bilenlerin mâlumudur. Vesveseyi hakikatmışcasına belleyenler, hüsnüzann yerine olumsuzluğu kendilerine rehber edinirler. Oysa her aşırı hissiyat ve evham derin bir çukurdur. İçi, öfke, kibir ve büyüklenmek gibi zehirli atıklarla doludur. "Onları uydurdukları şeylerle başbaşa bırakmak" (Enam 6/112), Rabbin hoş kullarına yaptığı bir uyarıdır. Kuruntu ve negatif zannla

beslenen kişi zamanla bu besine bağımlı hâle gelip, farkına varmasa da, "ondan hoşlanır ki, işlediği fiili (uydurduğu şeyi) yapmaya devam etsin." (6/113) Ne varki, kulları hakkında suizanda bulunmak, Hakk Teâlâ hakkında suizanda bulunmak gibidir. Zirâ kulunun sırrında tecelli eylemeyen Odur. Nefsin taşkınlığına sebep olan her düşünce ve olumsuz duygu, bireyi kendi hakikatinden uzaklaştırır. Oysa "Allah sizi her çeşit (maddi, mânevi) pislikten giderecek, tertemiz hâle getirmek istiyor" (Ahzâb 33/33) yüce ayeti arınmanın boyutlarına dikkatleri çeker. Hikmet ve tevâzûnun sembolü olan su ve toprakla arınmayan kişinin, iddia ve ısrarlarından arınması ateş ilediir. Hakikat ehli müminler için arınış "şeytan (mâneviyattan) inen sudur" (Enfâl 8/11); yani yaradılışındaki "en güzel (mânevi) suret" (Tîn 95/4) olan tertemiz ahlâk üzerine kaim olmaktır. Ev ham ve kurantu gönül abdestini bozduran.

Ey oğul! Nefsinden ölmekle, ölüm korkusunu nefsinde yaşamak aynı şey değildir. İrâdi ölümle nefsinden vazgeçmeyi kabullenen için, ölüm korkusu kaybolur. Ölüm korkusunun nedeni dünyadan vazgeçmeyi içine sindirememektir. Dünya ve benlik önemini kaybedince, ölmek de önemini kaybeder. Hayatı ve ölümü Allah için kabullenmek, kulluğun kemâline ermektir. Şu halde! Ölümü yoldaş edin nefsine, ölmekten korkmazsın! Şükrü rehber edin nefsine, hâlinden şikâyetçi olmazsın! Hüsnüzanni dost edin nefsine, kurumtularına kulak olmazsın! Bilki her şeyde özbenliğinde tecelli eden ilâhi isme rücû eder; "kesinlikle dönüş Rabbinedir" (Alak 96/8) yüce ayeti bu sırrın tercümanıdır. Nereden dönerdiye sorarsan? Deki; Her zan, fantezi ve vehimden! Her eğrilik ve dengesizlikten! Zihnin tanımladığı her fânî şeyden. Her isim ve sıfattan! Her nam ve makamdan. Zâta Hakka döner. Kalbde Allah'tan gayri bir şey kalmadığında, "Dönüş Allah'adır" (Nûr 24/42) yüce ayetince nûr Nûra döner.

Ey Sevgili! Seven ancak seni sevip, gören ancak seni görmüş olur. Sensiz ne seven, ne gören, ne de bilen olmadığı gibi, bilende ancak seni senin le sende bilmiş olur.

Eydost! Ezan vahdet bilincine davettir. Namaz ise tecelli sahibine davettir. Tecelli olmadan çokluk belirmez; Tevhid yaşanmadan vahdet bilinmez. Takdir edilmiş olanın gerçekleştiği bilinirken, hayatın içindeki telaş ve şaşkınlık niye! Kimin daha çok çefdaş, kimin daha iyi müslüman olduğu kavgasına tutuşmak niye! Hakikati bildiğine inananlar, bildiklerini uygulasalarda, toplumda huzursuzluk ve çatışma kalırmıydı! Hoşgörü ve özveri olmadan gönül sâlim olabilirmi! Bilinmezmidirki, gönlün yaşadığını zihin idrâk edemez. Kalbin akledip, tefekkür ettiği hikmete nazarî akıl takat getiremez. O hikmet ki, Hakkın katından kalbe inen ilham ile keşfedilir, akademik araştırma ile elde edilen bilgi ledünniyât değildir; Zirâ, ilm-i ledün kişide mevcud olmayan bir ilmin nûruyla kalbin buluşmasıdır. Kul, kendinde tecelli eyleyen ilâhî ismin nûruyla okuduğunda, onu okutan Rabbı olur." Rabbının adıyla oku" manın anlamı budur. (Alak 96/1) Rabbından gelen hikmetin içine nefs dahil olursa, o hikmetin sâfiyetini kirletmiş olur. Oysa" Onu (kalbinde) toplayıp okutmak bize aittir", Onun açıklaması da muhakkak ki bize aittir" (Kıyamet 75/17,19) yüce hitâbı, kulların dikkatini çeker. Zirâ, mânâ ve hakikatleri nefsin tanımasıyla, Hakkın tanıtması bir değildir. Ne zamanki hakkânî sıfatlar, yaşanılan ahlâkî değerler olarak kulda açığa çıkar, ancak o zaman insan ilâhi "emâneti yüklenmiş olur" (Ahzâb 33/72) Hakîkim. Halık Teâlaya "tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça" (Nisa 4/65), gönül aynası nefsin bulgusundan arınamaz. İradesinin kontrolünü Rabbına teslim etmeyen benlik, nefsin fenâsına tanık olamaz. Rabbına tam teslim olan can ise nefse sahib çıkmaz. Nefsin hakikatının hiçlik olduğunu müdrik eden insan, Rabbının da gerçek varlık olduğunu bilir. İzâfî benliğin yanılgısı, nefsini kendi bilgisiyle tanıdığı iddiasıdır. Oysa bilgisi noksan ve kusurludur. Rabbını ancak Rabbının ilim nûruyla tanıyabileceğini öğrendiğinde, Rabbının inâyeti ve ilmiyle kendi hakikatını da bilmiş olur. Diğer bir deyişle, kulun nefsini Rabbıyla ikilik içinde görmesi, nefsinin fenâsında Rabbını birleşmesiyle zâil olur. Tevhid dilde kaldığı müddetçe ikilik algısı kaybolmaz. Şu halde öncelikle benliğin gizli şirkten arındırılması, varlık olduğu vehminden kurtarılması gerekir.

Nefsaniyeti körükleyen ateş beşeri zaaf ve duygulardır. Nefs, ateşin yok-
luğuna, hissiyatın ona hâkim olmasıyla yaşar. Nefsani tasarrufun benliği
ele geçirmesiyle, aşırı duygusallık ve stres varlık kazanır. Ancak nef-
sinden fenâya ermiş bir benlik, aslî safiyetine kavuşarak gizli şirkten
arınır; varlıksız varlık olarak huzuru bulur. Yani, beşeri hükümlerin
dayatmasından ve her olumsuz sıfat ve tavırdan kurtulmuş olur.
Ey aziz! Bilenlerin malumudurki izafi benlik, suflî âlem olan arzda,
eşyalaşmış olan dünya boyutunda varlık iddiasını sürdürür. Ulvî
âlem olan semâvî boyutta, izafi benliğe yer olmadığı içindirki, nefsinden
vazgeçmek onun için ölmek demektir. Nitekim, "ölmeden önce (nefsinden)
ölenler," ulvî âlemin sıfatları olan ilâhî ahlâka kavuşur. Kul, ilâhî
nûra kavuşmanın huzuruyla mutmain (müsterih) olur. Bilki Dostla dostluk,
Dost'tan ve Onun hükümlerinden razı olmakla başlar, nefsinden erimekle
kemâle erer. Oysa nefsaniyet putu "ne bir başkasına, ne de kendine yardım
edemez" (Araf 7/192) Nefsini varlık iddiasından arındırmak ancak ilâhi lütuf
ile gerçekleşir. Hakkın yardımını dileyen insan, Rabbin emir ve yasaklarına bütü-
nüyle uygulamakla mükellefti. Cenab-ı Hakk, katından bir bağış ve yardım
olarak kuluna "kendisiyle yürüyeceği bir nûr verir". (Hadid 57/28) Hakkın katından
ilkâ olunan nûr nefsaniyetin yerini alır. Nefsinden fânî, Hakkın seçkin kulları (muttakîler)
için "onların nûrları önlerinden gider" (Tahrim 66/8). kitabı sağından verilen müminler (ehl-i
yemin) (69/19, 17/7, 84/7) için nûr "sağ taraflarından gider." (66/8) İnkarcılar olan ehl-i şimal
ise nursuzdur. Zira "kime Allah nûr vermezse onun için nurdan diye bir şey yoktur" (Nûr 24/40)
Zira, onlar kitablara ve peygamberlere inanmadıkları nûrdan mahrum kalırlar. Böylece,
teorik akıl ulûhiyetin yerine koyarlar; "kitabı arka tarafından verilenler" (İnşikak 84/10)
olarak biliniyorlar. Görülüyor ki, yaşamadıkları manevi keşiflere, felsefi varsayım-
larla erişebilecekleri yanılgısındadırlar. İç âlemi bilmeden, dış âlemi bilmenin ha-
kikate ermek için yeterli olmadığını kavrayamazlar. Maddenin mânânın önüne geçtiği
nefsaniyet boyutunda hayatın anlamı, fânî benliklerin tatmininden ibarettir. Benlik
kabirinden ruhaniyet boyutuna çıkış için Hakkın çağrısını gönlün duyması gerekir; "Siz
arzdan (beşeri nefsinizden) bir çağırımı hemen (kabirlerden) çıkarsınız" (Nûr 30/25) Zira,
mânâ ve madde âlemi Onun hükmüyle durur. O dilediğine lütufta bulunur.

Ey dost! Her mânâ ve sıfatı nefsine maletmekten sakınan kul, gönlünü arındırmış olur. Sen-ben davasındaki her benlik, nefsine kulluk etmiş olur. Nefsine kulluk etmeyen insan, Allaha kulluk etmiş olur. İkiliğin ve enâniyyetin simgesi olan yasakla "ağacın meyvasından (hissiyatdan) tadınca, örtülmesi gerekli yerleri (beşeri zaafları) kendilerine göründü. Cennet yapraklarını üzerlerine (izâfî benliklerini) örtmeye başladılar." (A'râf 7/22) Nedir o cennet yaprakları? Onlar, nefsani şehvet, vesvese, evham ve sufli hissiyatdan örtünmeyi mümkün kılan ve benliksiz benlik olma bilincini oluşturan, ilâhi ahlâkın yansıdığı nûranî örtülerdir. Ayetikerimede, "Cennete yerleşmek" (7/19) olarak bildirilen hikmetin, beşeriyet arzındaki timsâli, Hakk Teâlânın mutlak varlığı karşısında izâfî benliğe bir varlık atfetmeden, varlıksız varlık olarak ruhanî cennet ortamının mânevî dünyasına kavuşmaktır. Her nefesteki ruhanî huzuru, ölmeden önce mâsivâdan yana ölenler, gönlünü ve aklını Hakk Teâlaya tam teslim edenler bilir. Akıl ve gönlü birleyenler için akıl gönül, gönülde akıl olur. Akıl, gönülden uzak düştüğü varsayımına yönelir, teorik akıl olur. Madde âleminin sufli dünyası onun âlemi olur. Gönül, akıldan uzak düştüğü, vesvese ve fantezi onun hakikati olur. İkilik uykusundan uyanan insan, Hakkın gayrından arınmış olur. Nefsin kölesi olmaktan kurtulan insan ruhen özgürleşmiş olur. Bireyin özgürlüğü Rabbına karşı değil, nefsâniyetine karşıdır. Zîrâ, Rabbının tecellisine mazhar olması itibariyle insanoğlunun varlığı Mâlikü'l Mülk olan Hakkın mülkündür. Nitekim görünmeyen ve görünen her şeyde "göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan (ulvî ve sufli) şeyler ile toprağın altında (suretin diretinde) şeyler yalnızca O'nundur." (Tâhâ 20/6) Görünen suretler Hakkın halkdaki tecellisidir. Varlığı birleyen kul kendini değil, Rabbını görür. Fânî varlığına mülk sahibi olarak gören kişi, Rabbına karşı gizli şirk içindedir. Bu mânâdan olmak üzere zekat, kulun nefsine maletttiği maddi ve mânevî her şeyden vazgeçebilme bilincidir. Şu halde insanoğlu tevbe, zekat ve takva yapraklarının örtüleriyle nefsini örtmekle mükelleftir. Tevbe, ikilik duygusu su veren her olumsuz duygudan, her kuruntu ve sûizandan, her kibir

re takıntıdan, her sapkın düşünce ve itikaddan Allah'a kaçmaktır. Hakikati hiçlik olan fânî kimlikten, Mutlak Varlık sahibine koşmaktır. Allah Teâlânın kendilerini dâvet ettiği yolun dışında huzur kavuşacaklarına inanarlar, güvenli yoldan sapmış olan şaşkınlardır. kulu ibâdetten uzaklaştıran ve Rabbına karşı uzaklık duygusu yayıp, beşeri hissiyatı öne çıkaran bencillik şeytâniyettir. kula Rabbının yakınlığını temin eden vesile ise ibâdettir. İbâdet, Hakkın halka ihsân eylediği en lâtif nimet, nusret ve nûrun hidâyettir. Fânî benlik olgusu olan enâniyet, bireyi kendi bencillik kabuğuna kapatan kör bir dünya bakışıdır. Fânî benlik ötesi farkındalık nûrunun aydınlığı ise, sonsuz ve sınırsız basiret içindeki huzur, sükûnet ve saadettir. "Sizi tek bir özden'likten yarattı ve ondan da eşini (nefsini) oluşturdu" (A'râf 7/189) yüce âyeti, ruhun ve nefsin (etken ve edilgenin) vahdetine (bütünlüğüne) işaret eder. Nefs, ruhun bir yansımasıdır. Bu yansıma öyle bir kabiliyettir ki, işığının düştüğü herşeye sahiplenip, onunla özdeşir; fânî kimliğine varlık vehmetmesiyle ikilik çukuruna düşmüş olur. kırmak ve kırılmak, geçinme ve küsme, öfke ve kızgınlık, itham ve önyargı bencilliğin sıfatlarıdır. Hakikatın bilincinde ki kulun örtünmesi takvâ iledir. Zirâ "takvâ giysisi en hayırlı olanıdır" (A'râf 7/26), "Allah katında en değerli olanınız en müttaki (hakkı la takvayı özümseyen) olanınızdır" (Hucurât 49/13) yüce âyetleri, fânî benliğin örtünmesindeki anlam ve önemini vurgular.

Eyvâh! Hakkın hükmüne şâhid olan insan kendi hükmüne bakarmı! Hakkın takdir etmiş olduğu şeye karşı takdir mümkünmüdür? Arifin gönlü, ilâhi rahmet olan takvaya mazhardır. Zirâ iyilik ve güzelliğin herşeyi sardığı hakikat rahmettir. O halde "takvaya (Rabbın emirlerine) sarılanlara büyük bir ihsân (ilâhi rahmet) vardır." (Âl-i İmrân 3/172) Zira göründe yalnızca Ö'vardır. Cennet yapraklarıyla örtünmeyen benlik cehennemin (uzaklığın) yakıcı rüzgarlarıyla ilâhi rahmetten uzak kalır; Şikâyet şükrün yerini, azâb lütfun yerini alır. İkiliğin suretindeki tekliği (birliği) hatırlamak üzere "Benî ibâdet et ve Zikrim (hatırlaman) için salat eyle (namaz kıl)" (Tâhâ 20/14) yüce âyeti, görünende görünmeyeni görmeye dâvet eder.

Ey dost! Hakkın varlığında kendinden geçmiş bir gönlün, gül misâli, âlemde ancak kokusu kalır. Gülün mânâsına bürünmüş suretler, vahdet âleminin hasret bahçelerinde ruhaniyetleriyle birliktedirler. Onlar için suflî suret, ulvî mânânın dile geldiği bir mazhariyettir. Hakk nûrunun benliği sarmasıyla fânî kimliğinden eriyen insanın varlığı, Zât-ı Hakka ait olmanın bilincindeki daimî huzur, saadet ve farkındalıktır; mânâ, hâl, kelâm ve kemâle sahiplenmeden! Kulluk idrakından ayrılmadan! Alınan her nefeste, tecellî sahibini müşahede aydınlığında, ikilik karanlığına sapıp, O'na ortak koşmadan! Hissî ve ruhanî şehvete takılıp kalmadan! Bilki İlâhi tecelliye şâhidlik, kulu ihlâsın ve fakriyetin hali kotundan ayırmaz. Bilmezmisinki, resim kendi varlığına değil, ressamın varlığına delildir. Sanatçının sanatına mahal olması nedeniyle eser övülür velâkin, gerçekte övgüye lâyık olan ve övülen sanatçının kendisidir. Sevginin delili aşkın kendisidir.

Yakîn sahibi insan, ilmini ameliyle bir bütünleştirir. Amellerindeki nûr, ilmindeki nûrla bir bütündür. Uygulamadığı bir mânâyı, başkalarının övgü ve hayranlığını kazanmak için dile getiren benlik, taşıyamadığı hikmetin altında ezilir. Yakîne ermiş bir kalb, hiç kimseden kuşku duymaz; Yakîn nûrundan mahrum kalan, hiç kimseye güven duymaz. Nefsinin tasarrufundan kendini kurtaramayan kalb, gülün mânâ ve sırrına ermemiştir. Hiçliğin fazîletine ermiyen benlik, Sevgilinin dâvetine direnmiştir. Sevgilinin sevgisiyle Sevgiliye kavuşmak varken, uzaklığın azâbında kalmak niye! Hakkın hidâyeti varken, dalâlette kalmak niye! Bilmezmisin ki gönlünü dikene kaptıranın dili de, gözü de, kulağı da dikenli olur. Gıybet dildeki diken, olumsuzluk kulaktaki diken, kusur aramak gözdeki dikendir. Kimde hangi olumsuzluk mevcutsa, âlemdeki zıddıyla yüzleştirilir. Aynı bilinçki, şükrün vesilesi olabileceği gibi, şikâyetin kaynağı da olabilir. Nefsinin tedbir ve tasarrufundan Hakkın emrine uyan insan irâdeyi Hakka terkeder. Ey aziz! Yaşanan bir hâdiseyi, kendindeki bilgi mukabe-

ışığında idrâk eden kişi ile, yaşanılan mânâyı Hakkın ilim nurunun aydınlığında idrâk edenin bilgisi bir değildir. Nitekim, bilenle bilmeyenin bir olmaması, ferdlerdeki mânevî kemâlât mertebeleri nedeniyledir. "Feth-i mübîn" nuruyla tecelliye mazhar olan insan, lütfedildiği ve kabiliyetinin ölçüsünde mânâ ve sırları yaşar. Her birinin yeteneği onun hadde ve sınırıdır. Zîrâ her idrâk sahibinin sınırı kendi idrâkidir. "Gözler Onu idrâk edemez" (En'âm 6/103) yüce âyeti bu hakîkati dile getirir. Zât-ı Hakk ise her idrâk edenin idrâkini kavrayıp, kuşatmıştır. "Feth-i karîb" nuruyla ilâhî ahlâktan nasîbine kavuşan insan, zâtında açığa çıkan sıfatlar kadar hakîkatı tadar. Her birinin tattığı hakîkat birdir velâkin, her ferd onu nefsindeki kemâle göre yaşar. Kemâlât genişledikçe Hakkdan alınan mânâ ve sırlar derinlik kazanır. İlim derinleştikçe hakîkat yakınlaşır.

Ey dost! Allahtan yardım dilemek ibâdettir. Fatiha ile Allahtan yardım dileyip, Onun emrine boyun eğen insan, ubûdiyetin ve ibâdetin anlamına ermiştir. İbâdet, sûret ile, hâl ile, mânâ ile, nûr ile dir. İslâm sûrette, îmân kalbde, ihsân ruhta, yakîn sırda tahakkuk eder. Kulun odaklandığı maksat ve talep, onun ibâdetindeki safiyet ve kemâli bildirir. Nefsini önemseyip, onunla uğraşan insan, kendini kendisi ile sınırlar. Nefsindeki hissiyatın kayıtlarından arınan insan, varlığını bütünüyle tecelliye açar. Kimine kitâb, kimine hikmet, kimine nübüvvet verilmiştir. Hakkın emrindeki hikmeti bildirenle, hükmü kabullen, kitabı sırtında taşıyanla, kitabı eline alıp okuyan arasında mânevî dereceler vardır; "İşte onlar kendilerine kitâb, hükm ve nübüvvet verdiğimiz kimselerdir" (En'âm 6/89) Buna göre Allahın hidâyet edip, kendi yoluna eriştirdiğine uymak, Allaha kavuşmanın en güvenilir yoludur. Zîrâ hidâyet nûru, ihsân ile ibâdetin şâhididir. İnâyet nûru, Rabbanî nimete kavuşanların şâhididir. İmân nûru, sırdaki ibâdetin şâhididir! "İşte bunlar Allahın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy ve de ki: Buna (rehberliğe) karşılık sizden bir ücret istemiyorum" (En'âm 6/90)

Ey dost! Kim kimi ararsa onu kendi zannında bulur. Zanni temiz olan, aradığını temiz bulur. Zanni kirli olanda, kendindekini bulmuş olur.
Nefsin çirkinliğini veya güzelliğini göstermekten Hakk Teâlâ çekinmez. Zira ona "fücurunu (sapkınlığı) ve takvasını (sakınmayı) ilham eden" O'dur. (Şems 91/8) Şirkin kokusunda, tevhidin kokusunda yaratan O'dur.
Gördüğünün hakikatine ermeyenin basireti kapalıdır. Duyduğunun anlamına ermeyenin duyuşu kusurludur. Bilginin hakkını vermeyenin ilmi külfettir. Nefsiyle didişen benlik, Hakkın tecellisini görmekten perdelenmiştir. Yolu sapıtan da kendi görüşü nedeniyle sapıtmıştır. Şüphe, kuruntu ve suizan haddi aşmayı (fücur) içinde barındırır. Rahmani sevgi ise her suizandan doğan evhama ve kuruntuyu ortadan kaldırır. Sevgiden mahrum bir kalb, kuraklaşmış toprak gibidir. Hakikat suyu kalbden çekildimi, fikri ve manevi beden çöle dönüşür. Kim kimi çirkin göstermeye çalışırsa, kendi çirkinliğini sergilemiş olur. Kim kime güzellik sunmaya gayret ederse, kendi kabındakini dile getirmiş olur. Zihnini ve gönlünü vesveseden arındıramayan kişinin yapması gereken fiil, kendini Hakkın ayetlerine vermektir. Böylece nefsindeki bulanıklığı, Rabbim arındırmasına teslim etmiş olur. Aksi takdirde "Ameller boşa çıkmıştır" (Casiye 88/3) Şu halde ey dost! Gönüldeki rehberin kimliğine dikkat et! Şeytani vesveseyi, Rahmani nefes diye belleme! "Şeytanın ilkâsı (ilhamı) kalblerinde hastalık bulunanlara ve gönülleri katılaşmış olanlara bir sınavdır." (Hac 22/53) Şeytani hika nerede, hikaullah nerede! Bilki haddi aşarak, yersiz iddialarda bulunan insan, Allaha karşı isyandedir. İsyanın zıddı ise nasûh (halis) tevbedir; "Bilgisizlik nedeniyle yapılan bir kötülüğün idraki hâlinde yapılan tevbe, Allahın kabul ettiği tevbedir." (Nisa 4/17) Aynı kötülükte ısrar edenin tevbesi yok hükmündedir. Her kim hatalı amellerine samimiyetle tevbe edersa, Hakkın rahmetine mazhar olur; "Ne zulmeden ne de zulmedilen olur" (Bakara 2/279) İçinde kuşku barındıran pişmanlık, samimi bir tevbe değildir. İçinde kuşku barındıran güven, samimi teslimiyet değildir. İçinde kuşku barındıran aşk, kalıcı bir sevgi değildir. İçinde kuşku barındıran inanç yakine ermiş iman değildir.
İyilik yapmak, nefsi zorlayıcı suizanlardan kurtarmak için doğru bir

yöntem ve ibadettir. Nitekim "Rabbınıza ibadet edin ve iyilikte bulunun ki kurtulabilesiniz" (Hac 22/77) yüce ayeti, benlikleri ubudiyete ve hayra davet eder. Zira ancak kulluğunu hatırlayan insan, ibadetin ruhu olan secde ile, nefsinin iddialarından arınmaya talib olur. Nitekim kulluktaki sevinci, acıyı ve sevinci paylaşmanın zevki vardır; Acz, muhtaçlık ve horluk (zillet) kulluğun sıfatlarıdır. Uluhiyette paylaşmanın hazzı yoktur. Zira paylaşılacak bir ortaklık yoktur. Nefislerine uluhiyeti layıkıyla görenler paylaşmanın zevkine ve fakriyetin hikmetine eremezler. Bunlar, yüceliğin ve uluhiyetin ancak Hakkın Zatına ait olduğunu bilmelerine rağmen, nefislerini üstün görme gafletinden kurtulamamışlardır. Nefislerindeki şeytaniyetin onları yücelik ve uluhiyetle aldatmasındaki fitne de budur.

Eyvaah! İmanın kalbde yerleşmesi için kalbin secde etmesi gerekir. Kalb secdeyle gönül, suizan, evham ve vesveseden arınır. Ölmeden önce ölmek için de nefsin secde etmesi gerekir ki, "yakin gelinceye kadar Rabba ibadet etmekten (Hicr 15/99) kasıt da budur. Ancak kalb ve nefs secdesi tamamlanan "muhlas kullar" (Sad 38/83) Hakkın koruması ve gözetimi altındadır. Secdeleri bütünüyle yerine getirmeyen insan nefsinin oyunlarına karşı çaresizdir. Her kendine; kusurlu ve suizanla dolu bir kalb secde edebilmiş midir? Geçmişiyle uğraşmalıdır vazgeçmeyen nefs, hissiyatından ölebilmiş midir? Vusleta talib her can, içinde bulunduğu manevi mertebeye göre, his ve aldanma âleminin haz ve lezzetleriyle sınanır. İlmi derecesi arttıkça, engellerde güçlenir. Nurani perdeler, zulmani perdelerin yerini alır. Faydasız bilgi, evham ve suizandan hakikat ilmiyle yıkanan kalbler, onu yıkayanın eliyle ilme'l yakine ererek dirilirler. Hakkal yakine mazhar olup, masivaya karşı ölmüş olanlara ise yıkanmalarına gerek yoktur; Tecelliye olan şehadetleri onları ahiret şehidi kılmıştır. Nitekim ancak Allah için yaşayıp, Allah için nefsaniyetlerinden öldüklerinde, gerçekte diridirler. Ne kadar ilim ve amel sahibi olsada, nefsi ve hissiyatı için yaşayan benlik ise manen ölüdür. "Allah için öldürülenlere ölüler demeyin. bilakis onlar diridirler fakat siz farkında olamazsınız" (Bekara 2/154) yüce ayetince bildirilen gerçek, farkındalığın asıl olduğudur. Farkındalığın bulunmadığı hiç bir manevi yöneliş, nefislerini önemseyenlerin kavuşamayacakları bir özlem ve ruhsuz ceset hükmündedir.

Ey dost! Her oluşumun arʿın içinde gizli olduğu bilenlerin mâlumudur. İbâdet, İlâhî isimlerdeki ruhanî yolculuktur. Buna göre bilinçli yada farkında olmadığı yönden her varlık, nefislerinde tecelli eden esmâ ile Zât-ı Hakka ibâdet eder. Çağdaş bilimsel gözlem ve keşiflerin ışığı altında teyid edilmiştir ki, ilâhî sıfatların feyzinden gezegenlerde nasibini almaktadır. Mutlak Varlık Jupiter (müşteri) gezegenini kavî sıfatıyla yörüngesinde sâbit tutarak, dünyayı güneşin çekim alanından Hafîz sıfatıyla gözetip, muhafaza etmektedir. Keza Jüpiteri bir zırh gibi kullanarak meteor ve kuyruklu yıldızların dünyaya çarpmasını önlemekte ve onu yok olmaktan korumaktadır. Benzer şekilde her bir ilâhî ismin insanın varlığı üzerinde de yönlendirici çekimi mevcuddur; "Hiç bir nefs yoktur ki üzerinde gözetici (hafîz) olmasın" (Târık 86/3) yüce ayetinde bildirildiği gibi. Esmâ'ül Hüsnâ kulda sıfat olarak yerleştiğinde, yüce ahlâkî değerler kulun ahlâkı olur. Ruhanî yolculukta nûra boyanmanın anlamı budur. Ulvî ve süflî âlemlerde, irâde ve kudret esmâsıyla dengeyi koruyan Cenâb-ı Hakk, en yüce sıfatlarıyla insanda tecelli etmiştir. Öyleki varlığın hakikatı O'dur. Buna mukabil hakikatı yokluk olanı varlık olarak kabul etmek, "bâtılı hakkın yerine koymak" gibidir. (Âl-i İmrân 3/70) Keza hakikatı olmayan bir haberi inanmakda öyledir. Şu halde ey dost! Allah'a ait olan varlığına sahip çıkma ki, Rabbın seni kendi varlığından fânî ve Onun Zâtî varlığında bâkî kılsın! Varlıksız varlık olmanın anlamı budur. Nefsâniyetten arınmaktaki hikmet de budur. Mâlumdurki Hakka yöneliş, ilâhî isimlerin tasarruf ve gözetiminde başlar ve Allah isminde vuslata ermesiyle, "Biz Allah'ın ve Ona döneceğiz" (Bakara 2/156) yüce ayetinin sırrına mazhar olur. Öte yandan tasavvufî yaşamı, entellektüel zihnî bir egzersiz gibi algılayanların en büyük kaybı, öğrendiklerini uygulayarak hayata geçirememeleridir. Sözün amelden daha değerli göründüğü ortamlarda hakikat ehlini arama! Hikmete zulmedilmesine rızı olmayanlar, faydasız söyleşiden ise gönül evini tercih ederler. Keza bilgiyi put hâline getirenlerle, sâlih ameli dost edinenlerin ulaştıkları pınar aynı değildir. 'Hâmim ile 'hamîm eş değildir. Bilki bir şeye lâyık olduğunun dışındaki davranış ona zulmetmek demektir.

Zulüm ister bir insana, bir hayvana veya tabiata karşı olabileceği gibi ilme karşı da olabilir. Nitekim, ehil olmayana bilgi aktarmanın hükmetle zulüm olduğunu Allah Resûlü (s.a.v.) bildirmiştir. Kaldıki, uygulamadan kaçındığı bir ilmi nefsinde taşıyan kişi, o feyzin hakkını yerine getirmiyerek, hikmetteki manâ ve sırrı harcamış olur. Oysa kaybedilen manâ ve zamanın yerinin doldurulması olası değildir. Zîrâ herşey vakdinde değerlidir. O değere sahip çıkan insan, hikmetin lâyık olduğu hürmeti ona gösteren kişidir ki, vakdin sahibi odur. Nasılki zamanında ve lâyık olduğu şekilde toplanmayan bir bitki, besin ve şifâ özelliğini yitirirse, vakdinde ve doğru bir şekilde yerine getirilmeyen ibâdet de öyledir. Sağlıklı beslenmeyen beden enerjisini kaybedeceği gibi, mânen gıdasız kalan ruhta zayıflar. Buna göre, tevbe, zekat, oruç ve benzeri ibâdetlerdeki maksat, mânevî bedendeki toksinlerin, olumsuz hissiyatın atılması ve ilâhi isimlerdeki nûrani feyzle beslenmek gibidir. Nitekim zekat, dünyaya duyulan hırsın terki, oruç Hakkın gayrına doymazlığın terki içindir. Salat, yaradılış sırrına olan unutkanlığın terki, kurban nefse duyulan düşkünlüğün fenâsı içindir. Sevdiğini sevdiği için terketmek, koşulsuz aşkının zekatı, kötü düşünce ve fenalığın terki iyilik ve güzelliğin zekatıdır. Bilenlerce âşikardır ki, kim bir hayır işlerse, kendindeki güzelliğin açığa çıkmasına vesile olur. Kimde haksızlıkta bulunursa, yaradılışındaki manâ ve âhenke ters düşüp nefsine zulmetmiş olur. Yusuf suresinin 44. ayetinde bildirildiği üzere "Şüphesiz Allah insanlara katiyen zulmetmez. İnsanlar kendi nefislerine zulmederler." Zahmet halkdan, rahmet Hakk'dandır. Eydost! Hakikat bilgisi olan hikmeti kendi itibarı ve maddi çıkar karşılığı kullanan insandan daha itibarsız ve hakka uzak kimse yoktur. "Canımda malımda Allah'ın satın aldığı" (Tevbe 9/111) insanın kimseye satacağı bir şeyi yoktur. Her sorunun karşılığının Allah'tan olduğunu bilen insan, Onun gayrından bir çare aramaz. Bilki müşahede mükâmeledden üstündür. Zîrâ mükâmelede ikilik, müşahedede varlığın keşfi vardır. Böyleki, tecellî nûrunda ikilik kalkmıştır. Nûru gören gayrını göremez. Kendini gören nûru göremez.

Ey dost! Surete bakıp da asılıp sarma; Hakkın Zâtında tenzihi elden bırakma! Gölgenin varlığı ne kadar gerçekse, âlemdeki suretlerin varlıkları da öyledir. İdrâk etmeyi terketmedikçe, idrâk edilemeyene ulaşılamaz. Fânî benlik kimliğini korudukça, gerçek varlığı tanıyamaz. Kendi varlığını ancak mutlak olan tanıtır. O'ndan gelen tevhid nûru varlığın hakikatının tanınmasına yüce bir vasıtadır.

Din, büyük sözlerle halka vaaz vermek değil, içinde büyüklük barındırmayan ibâdetlerle Hakka teslimiyettir. Tecellî sırları "yıldızların zuhura geldiği yere" (Vakıa 56/75) yemin edilerek gizlenmiştir. Hakikati muhammediye nûrundan mânâ ve sırlara "ancak (lenâniyyetlerinden) temizlenenler dokunabilir". (56/79) Rabbın katından ilham olarak gönüllere inen her bir nimet, "muhakkakki hakkal yakîn" (56/95), özbenlikte yaşanılan bir gerçekliktir. Şu halde tenzihi elden bırakmamak, fânî kimliği araya koymadan "yüce Rabbının adını tesbih etmektir" (56/96), sırrın sırrını sahibine bırakmaktır. Bilki edilgendeki başlığı etken olan doldurur. Ulvî ve suflî yönüyle her bir hakikat, suretler âleminde bir misâl ile zâhir olur. Misallerden münezzeh olanı tenzih ile zikretmek, Hakkın Zâtını "âlemlerden ganî" olarak bilmek ve O'nun yarattığı misâlleri de yine O'nun tecelli nûrlarıyla ilmen ve aynel yakîn müşahede ile tanımaktır.

Ey azîz! Gönül yolcusunun seferi gönüldedir. Mekân değiştirmekle gönlün hakikatı değişmez. Gönülleri hâlden hâle döndürenin lütfuyla gönlün basireti genişler, ufku değişir. Gönlün sıfatı değişip beşerî ahlâkı, ilâhî ahlâka dönüşür. Yakîn nûrlarıyla aydınlanmış bir kalb salâtın göznûrü olduğunu öğretir. Safiyete erişmiş bir kalbde, mümînin feraseti derinlik kazanır. O göz nûrudur ki, her sâlih amelin Rabbının bir nimeti olduğunu bildirir. O göz nûrudur ki, afak (dışâlem) ve enfüsteki (içâlem) Hakkın ayetlerini (delillerini) gösterir. O ki rahmet nûruyla ilhama mazhar olur, varlığı okuyan O'dur. O ki sem' sıfatıyla Hakkdan duyar, duyduğuyla bestekâr olur. O ki basîr sıfatıyla Hakkdan görür, gördüğüyle sanatkâr olur. O ki kendini ve sâlih ameller yaratan Rabbını "hamd ile tesbih eder" (İsra 17/44), "sizleri de yaptıklarınızı

Allah yaratmıştır" (Saffat 37/96) yüce ayetine mazhar olup, gerçek faile şâhid olur. O sıddık ki onun dilinden Hakk konuşur, "kim Allah'tan daha doğrusunu söyleyebilir?" (Nisâ 4/87) sırrına şâhid olur.

Bilki Hakkın muradı ve irâdesi olmadan kul Hakkı hamd edemez. Bu hakikati bilen kul, "O ki beni yarattı, bana hidâyet eder" (Şu'arâ 26/78) yüce ayetine sarılır. Zirâ yine bilirki, kendi varlığı, gayrına muhtac olmayan yegâne ve gerçek varlık Allah Teâlâ'dır. Yine bilirki, kayıtsız ve şartsız tam teslimiyet olmadan hidâyet olmaz. İnâyet olmadan gönlün basireti açılmaz. Bir gönlün hâlinden, basireti açılmış, hıfz edilmiş gönül sahibi anlar. Zirâ gönül, fânî kimliğinden eriyip, gizli şirkten arındırılmış, bütün gönülleri kendisi gibi bilir; Bilirki, bütün gönüllerde tecelli eden varlık Teklir. O gönül nurudur ki, akıl nuruyla kucaklaşır, gönül akıl, akıl da gönül olur. Tecellideki mânâ ve sırları, gönül gözüyle görüp, akıl nuruyla okuyan işte odur.

Ey dost! İlhamdan maksat ilimdir; ilimden maksat, Hakkın tecellisindeki lutûfet ve azameti hikmetiyle tanımaktır. Bu tanıyış, fiilden sıfata, sıfattan Zata doğrudur. Nitekim her kâmil, Zât-ı Hakkı, nefsindeki tecelliyle bilir. Nefsinin acz ve muhtaçlığını tasdik ile Hakkın Zâtına tenzih, ariflere yakışan en edebli mârifettir. Zirâ her kusur ve noksanlıktan ve her misâlden münezzeh olan ve bir benzeri bulunmayan varlık, hangi kıstasla idrâk edilebilirki! Sıddık odurki, her mânâ ve sırrı Rabbından sıdk içinde alır, sıdk içinde verir. Her sıfatı sıdk içinde kuşanır ve sahiplenmeden sıdk içinde soyunur. Tenzihi elden bırakmaz; Rabbı hakkında edeb ve hüsnüzandan ayrılmaz. Dünya ve âhiretin nimetlerine kul olmaz. Hakkın ayetlerini kendi idrakiyle okumaz. Ona nefsinden okutan "izzet sahibi Rabbının adıyla okuyup" (Alâk 96/1), mânâ ve sırların açıklanmasını da Rabbından niyâz eden. Gönül sahifesini boş bırakırki, zihnin fonteziğinden öte, sıdk içinde alınan her nimet, sıdk içinde yazılsın; "kalemle öğretti" (96/4) ilâhi ilminin nûru sâdıkın hakikatı olsun. O gönül sahifesidir ki, Rabbının koruması altındaki (levh-i mahfuz) levhe gibidir, mânâ ve sırlar orada "satır satır" (Kalem 68/52) yazılmış olsun. Sıddık, her nefeste titreşen "sadece bir zikir" olsun (Kalem 68/52)

Ey dost! Rabbının cemâlini dileyen, O'nun celâline rıza göstermelidir ki, cemâl ile celâl eşit olsun. Hakkın seçkin kulu lütfuna mazhar olsun. Rabbın sâdık sıfatı kulda tahakkuk etsinki, kul Rabbına ve vaadine sâdık olsun;" Bu sâdıkların sıdklarının ecrini gördüğü gündür. Allah onlardan razı olmuştur, onlarda O'ndan râzıdır. İşte büyük kurtuluş budur" (Mâide 5/119) yüce ayetince ruh aslına yönelip, sâfiyetini bulsun. Her canı sevilmeye lâyık bulsun. Allah Teâlâ ki, sevilmeye en lâyık gerçek varlık O'dur, O'nun sevgisi koşulsuz ve karşılıksızdır. Sevgi sıfatı O'nun esmâsındandır. Hakkın sıfatının halkda tahakkuku aşkın zuhurudur. Aşkda gurur ve kibir yoktur zîrâ, Hakka karşı kibir olmaz. Kibrin bulunduğu kalbde sevgi bulunmaz. Nefsin sureti kurbanın suretine bürünür, gönlün sureti ihrama bürünür. Aşkın sureti sûret-i Hakka bürünür. Beşeri sıfatlarını Hakkın sıfatlarında fânî kılan kulun nefsine ait bir tasarrufu yoktur; o, ilâhî sıfatların konuğudur. Ev sahibinin rızâsı dışında misafirin kendi nefsine dönük bir tercih ve eylemi yoktur.

Ey oğul! İnsan varlığı itibariyle "kendi nefsine dönük (mânevî) bir bakıştır" (Kıyamet 75/14) gerçekte tecellisiyle kuluna ilmen Basîr olan O'dur. Kulun Hakkın sıfatını nefsine atfetmesidir ki, hayatı kendi idrâk sınırları içinde değerlendirir, yaşamdan nasibinde olanda buna göre arayıp, bulur. Özedönük bakışın içinde niyeti, amelleri, mânevî derecesi basiret tohumunda kayıtlıdır. İdrâkının niteliğine göre gönüldeki mânâlar âlemde zâhir olur. Buna göre madde âlemindeki davranışlarımız, mânâ âlemindeki hâlimize misâldir. Bâtındaki hakikatimiz zâhirdeki hâlimize misâldir. Hakkın tecellisinde ise, "dinde zorlama yoktur. Doğruluk ve eğrilik ayırılmıştır" (Bakara 2/256) Hayatın akışı içinde bekledikleri bir şey gerçekleştiğinde insanlar tatmin olmazlar zîrâ, zaten beklemekteydiler. Beklemedikleri bir letâfet oluştuğunda mutlu olurlar. Nitekim karşılığı (ecri) beklenmeyen bir amelin sonucunda ortaya çıkan hayır gönle huzur verir. Buna göre gönlü her beklentiden yana boş bırakmak, Hakkın evini temiz tutmaktır. Kezâ, kalbe atılan vesveseden gönlünü arındıran insan, Rabbın kalbini koruma altına aldığı kuludur. Kalbin safvetine ve ismetine ve nûrunun şiddetine göre

(parlaklığı), ruhun yükseleceği cennetler takdir edilmiştir. Hakkal yakin ehli olan "sıddıkların ve (ayni'l yakin ehli olan) Rablerinin katındaki şehidlerin ecirleri ve nurları vardır" (Hadid 57/19) kulluk bilincinden ve edebinden ayrılmayarak "Rabbının makamından korkan kimse için iki cennet var." dır. (Rahman 55/46) İki cennetten biri, suret hazzına dayalı ve her mümin kulun nefsine karşılık umduğu cennettir ki, "İman edenler için hazırlanmış olup, gökle arzın (maneviyat ve maddiyatın) genişliği (hoşnudluğu) kadar olan Cennet" (Hadid 57/21) diye tanımlanmıştır. Öteki cennet ise, ruhani keşfe dayalı huzuri cennetdir; içinde cismani duygulara ve maddi zevklerin bulunmadığı manevi cennet boyutudur. Nitekim kendisine açık olmayan bir mahalin, manevi fetihlerle açılımı, ruhani keşif ve miracın vesilesidir. Kulun beyti mukaddesten (beşeri varlığından) ruhundan üfleyerek mubarek kıldığı ruhani hakikati Feyzi akdes'e taşıyan O'dur. Hakk nurunun tecelli eylediği gönüllerde zahir olunca, ahirette dünya hayatı bir olur. Cennetlerin her "ikisinden de iki kaynak akar" (Rahman 55/50) "suri ve huzuri "cennetlerin her ikisinde de her meyveden iki tür (haz) var" (55/52) Suret hazzına yönelenlerle, manaya döndürülenlerin "aralarında bir berzah" olması ve "birbirlerinin sınırını aşamamaları" (Rahman 55/20) tecelli sırrıdır. Maddi ve manevi haz cennetlerinin "ikisinden başka iki cennet daha var" (Rahman 55/62) Ruhaniyetlerinin letafeti nedeniyle "Bu cennetlerin rengi koyu yeşildir" (55/64) Her "ikisinden de fışkıran iki pınar var" (55/66) Bunlardan biri, Feyz-i akdesden nasiplenen olan ruhların tadımladığı bir pınardır ki "içiminin sonucu misktir", "katkısı tesnimdir" (yüceltilmiştir), "mukarreblerin içtiği pınardır" (Mutaffifin 83/26,27,28) kaynaklarda adları da "ashab-ı meymene" (56/8) içindeki kulların tadımladığı "selsebil denen bir pınardır" (İnsan 76/18); "Ebrar (iyiler) katkısı kafur olan içeceklerle dolu kadehten (gönülden) tadarlar". (İnsan 76/5) Mukarreb (yaklaştırılmış) kullar "yeşil örtülere (refref) ve parıldayan güzel döşemelere yaslanırlar" (Rahman 55/76) Yüce ayetlerce bildirilen Refref, ehl-i Hakka göre İlahi himmetle dolu Zati muhabbeti temsil eden yeşil nurdur ki, ruhu kendi hakikatına kavuşturan. Parlak yaygı ve döşeme ise, İlahi sıfatların ahirette tasarrufuyla şahid olunacak nice keşfedilemeyiş ve bilinmeyen sırlar ve mana ötesi hakikatlerin örtüleridir. Sübhan Allah en doğrusunu bilir.

Ey dost! İslamın şartları olarak sayılan hususlar Allah Teâlânın kulları üzerindeki hakları; "Yolculuğa gücü yeten kimselerin beyti haccetmesi Allahın insanlar üzerindeki hakkıdır" (Âl-i İmrân 3/97) yüce ayetince bildirilmiştir. Allahın haklarına riayet eden insan Rabbına sadık bir kul olur; "Hani Rabbın âdem oğullarının tohumlarından kimliklerini alıp onları kendi benliklerine şâhid kıldığında; Rabbınız değil miyim? demişti. Onlarda: Evet şâhidiz, demişlerdi. Böylece kıyamet vakti; Bundan habersizdik denilmemesi içindir" (A'râf 7/172) Şu halde bu söze vefânın gereği; Allahın hakkını yerine getirmektir; "Allahın ahdini yerine getirin" (Nahl 16/91) ve "Onlar, Allah akidlerine uyarlar verdikleri sözü bozmazlar" (Ra'd 13/20) ayetlerince de bildirildiği üzere, sıddıklar Rablerinin gözetilmesini emrettiği hususları dikkatle gözetenlerdir. Buna göre 'Allah ahdi', Allahın haklarını gözeterek onları yerine getirmektir. Her kim sıdk içinde hareket ederse onun, dünya yaşamındaki mirası melekûtiyetteki hakikatinadır; Ezelde, hakkında takdir edilmiş olan mânevi derecesi, onun melekûtiyetteki hakikatidir; "Musa ve ahdine vefâ eden İbrahimin sahifelerinde (yaptırısında) yazılı olanlar yoksa haber verilmedi mi?" (Necm 53/36,37) yüce ayeti, Rabbe vefânın önemine ve Hakkın katındaki değerine dikkatleri çekmektedir. Buna göre özüne sadık kulunu Rabbının kendine seçmesi ona hidâyet etmesidir; kendine kavuşturması ona inâyet etmesidir; kendine dost edinmesi ona velâyet etmesidir. Hakkın gayrına ihramla bürünen halka rağbet etmesi ne mümkün! Nefsiyle ilgili herşeyi terkeden insan, Hakla ilgili her şeyi kendinde bulur. Nasıl bulmasınki! Kulunun mazhariyetinde zâhir olan Onun tecellisiyse!

Ey dost! Nasılki nefsinin senin üzerinde hakkı varsa, Rabbının da nefsinin üzerinde hakları vardırki, bunlar farz kılınmış olan ibâdetlerdir; "Namaz, müminler üzerine belli vakitlere bağlı bir farzdır" (Nisâ 4/103), "Oruç sizden önce gelip geçmiş toplumlara farz kılındığı gibi size de farz kılındı" (Bakara 2/183), "Onları emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık, namazı ikâme etmeyi zekat vermeyi vahyettik" (Enbiya 21/73), "Onlarki sürekli olarak namazlarını korurlar" (Meâric 70/34, Müminûn 23/9), "İşte onlardır vâris olanlar" (Mü'minun 23/10) ayetikerimeleri, Allahın kulları üzerindeki haklarının yerine getirilmesindeki

ilâhi hükümlerin açıklar. kul da ibâdetiyle, Rabbinin nefsinin üzerindeki hakla-rına edâ etmiş olur. Onun nasihat olduğu bilinmiştir ancak kime? Elbette öncelikle kendi nefislerimize! "Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyarsan seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar yalnız zanlarına uyarlar ve boş konuşur-lar" (En'am 6/116) Oysa Allahın hakkını yerine getirmekten kaçınan insan özbenliğindeki sırra ulaşamaz; "Allahın ahdini az bir karşılığa değiştirmeyin" (Nahl 16/95) ilâhi uyarısındaki 'az bir karşılık' dünyadır. Nitekim Allaha olan vaadine sâdık kalmayan insan, nefsinin taşkınlığına şâhid olur. Basiretî perdeli olandan perdenin kalkması ve lütfu ilâhi ile gerçekleşir. Kalakî idrâksizlik hâli ancak, hakikatı nûr olan ilimle kalkar. Gizli şirk olan ikilik algısı, Ona ortak koşanların zihnindedir. Yanlış ve noksan bilgiden hakikat bilgisine yükselen insan, gönül kabındaki nefsâniyet tortusundan arınmış olur. Her bir ilâhi ismin tasarrufundan diğer bir ilâhi ismin tasarrufuna mazhar olan insan, Hakkın tecellisindeki hikmete zaten yakın şâhid olur. Bu mânâları idrâk etsede, etmesede," sen bunu açıkça dile getirsende sırrı da, ahfayı da (sırrın sırrının sırrını) O bilir" (Tâhâ 20/7) Zira O, tecellisiyle kulunun sırrındadır.

Ey dost! kula kulluktan daha çok yakışan başka hiç bir şey yoktur. Allah için yaratıldığını bilenden daha akıllı insan yoktur. Akıl nefsin emrine girdiğinde ise ondan daha cahil kimse yoktur.

Şeriat, hakikate dayandığı nisbette ondan daha tatlı hiç bir şey yoktur. Hakikatten yoksun bir şeriattan daha öksüz hiç birşey yoktur.

Hakikat, Allahın indirdiği ayetlerdeki hükmün mânâ ve sırrını açıklar. Şeriat ise uygulanacak olan ilâhi hükümleri bildirir.

Yasaklı zihniyet, şeriatı bir baskı unsuru olarak kullanırken, hakikatı yaşayan Allah ehli, rahmetin genişliğini gösterir. Her biri, tecelliye bir misâldir. Başkası insan, kendi hakikatına ters orantıyla sınanan kimsedirki iddialarıyla kimseye huzur vermez. Buna mukabil tabiat, yaradılışına ters düşmediği içindirki herkese huzur verir. Yazın sıcağından, kışın soğuğundan şikâyet eden bir ağaca, bitkiye, hayvana hiç şâhid oldunuzmu? Allahın tasarrufuna nefsini ortak koşmayan insan huzuru tez bulur.

Ey dost! İmânın hakikatına ermiş bir kul için Hakkın tecellisi Hakka delildir. Varlık, delilin kendisi olunca, delil aramaya ne gerek! "Rabbından gelen açık bir delile dayanan ve kendisini O'ndan bir şâhidin (nûrun) izlediği" (11/17) hakikat ehli ile, Hakkın varlığına delil arayan şekil ve teklitte kalmış inanç sahibi bir midir? "Kendilerine bilgi verilenlerin derecelerinin yükseltilmesi" (58/11) mânevî derecenin, hakikat ilmiyle ilgili olduğunu bildirir. Kimin hikmetten nasibi ne kadarsa, Rabbına olan yakınlığında buna göredir. Bu ise, sadece gayretle elde edilecek bir husus değildir. Kimi ilâhiyatçıların anlamaktaki ısrarları, hakikat aleminden yana bilgisizlikleri nedeniyledir. Oysa, apaçık dile getirilmiştir ki, "Allah dilediğine hikmet verir" (2/269), "Dilediğini nûruna kavuşturur" (24/35), "Dilediğine hidâyet eder" (16/93), "Dilediğini kendine seçer" (42/13), "Dilediğini yüce katından bir ruhla destekler" (58/22). Zât-ı Hakk bütün bu tasarruflarından ve fiillerinden mesûl değildir zira, "Allah yaptığından sorumlu tutulamaz" (21/23) öte yandan nefisle yapılacak olan mücadelede, gayret ve ciddiyet önemli olup, kararlılık ve içtenlik gayretin niteliğini gösterir; "Onlar sorumludur" (21/23) Rabbani hediye ise, ismi üstünde ilâhi bir lütuftur. Vehhab olan "Allah dilediğine hesapsız rızık verir" (24/38), dilediğinin gönlüne dirlik ve huzur verir. Fıkıh bilmek, usul bilmek, hikmete ermek için yeterli değildir; "O ki Rabbından bir nûr üzerinedir" (20/50), halkın bildiği değil, Hakkın bildirdiği hakikat üzerinedir; "Allah onların kalbine (imanın hakikatını) imân yazmış ve katından bir ruh ile desteklemiştir" (58/22). Kendini ne dünyaya, ne ukbâya, ne de Allahın gayrı hiç bir şeye bağlamayan kalbin hâli imânın hakikatidir. Yaşantıları ve ölümleri Allah için olanlar, Hakkın katından tahsis edilen sekînet nûruyla huzura erdirilip, yakîn nuruyla gözetilip, korunan kullardır; kalblerin vesvese ve her sair şeyden korunma altına alınması, Rabbın onları desteklemesidir. Böylece imân, taklidi bir inanç olmaktan çok öte, gönülde bizzat yaşanılan nûrun varlığıyla kuvvet ve kesinlik kazanmıştır. Kalbdeki nûrun kudsiyeti, onun mânevi mîracdaki dereceye göredir. 'İlme'l yakîn nûru sâlih müminlerin, ayne'l yakîn nûru Hakkın tecellisini idrâk ederek şâhidlik edenlerin, Hakkal yakîn nûru sıddıklar içindir. Kendi yaşantısına bakan her kul, kendine ve kendinde tecelli edene vermiş olduğu değeri görmüş olur.

Evlâdından aynı övgü ve kıymeti görmese de, bir annenin evladına verdiği değer misâli, kulunun Allah katındaki değeri, onun Rabbına verdiği değerle mukayese edilemez. "Rabbının herşeyi kuşatan ilim ve rahmetini" (40/7) sınırlandıran, kulun bizzat kendisidir. İnsanoğlu, terketmek zorunda kalmadığı hiç bir şeyden gönüllü olarak ayrılmak istemez; Alışkanlıkları terketmek, sevdiklerini terketmek, nefsi terketmek gibi. Oysa mümin bir kul için Hakkın gayrine terketmek, herşeyde Rabbının tecellisine şâhid olmaktır; Allahı Allahta bulmaktır.

Ey eziz! Hakikati olmayan bir şeyi varsaymakla o şey varolmaz. Gerçekte mevcûd olmayan bir şeyin varlığını iddia eden kimse, bâtılı (yokluğu) hakkın yerine koymakla ancak kendini kandırmış olur. Seçme yeteneği beşerî akla tahsis edildiği içindirki insan yaptığı her iş ve tercihlerinden sorumludur. Her birey fiillerini fıtratına uygun şekilde yerine getirir. Bireyin yaşadıkları karşısındaki tepkisi, ya şükür ya da şikâyet olarak gerçekleşir. Farkındalığı üstün olan şükreder, zayıf olan şikâyet eder. O ki ikilik âleminin gölgelerine takılıp kalmıştır, hissiyatına mağlub olmuştur. Bu nedenledir ki ruhanî olduğunu, duyguları yönetmekten geçtiğini bilmez; gerek ruhanî varlığın ve gerekse beşerî suretin Allahın mülkü olduğunu bilmez; "Semâların ve arzın mülkü Allah içindir." (42/49) Mülkünde O "Dilediğini yaratır. Dilediğine (edilgenliği ağır basan) dişiler hibe eder. Dilediğine de (etkenliği ağır basan) erkekler hibe eder. Yahut her iki yönden (ağırlıkları eşit) erkek dişiler verir. Dilediğini de kısır kılar" (42/49-50) Ruhaniyetleri ve beşeriyetleri eşit ağırlıkta olanlardan, kimilerini kendi varlığında fânî kılarak, onları rahmetine mazhar kılar. Fânî kıldıklarından kimilerini de kendi sıfatlarıyla donatıp, beşerî âleme karşı etken ve "kendisiyle hakikate erdirdiği nûr kılar" (42/52) "Hidâyete erecekleri O daha iyi bilir" (28/56) kimilerini ise her mânâ ve sırdan yana kısır kılar. Belki mânevî boyutta ve maddî suretle "semâlarda ve arzda ne varsa Allah (tecellisi) içindir. (O halde) dikkat edin bütün işler (her yaratış ve oluş) Allaha döner" (42/53); Her fiil kendi fıtratındaki hakikate ruhat eder. O, her tecelliye mazhar bir bilinç varlıktır. Tecelli nûru ona şâhidlik eder. "Şâhid olarak Allah yetmez mi!" (48/28)

Ey dost!

Aşka dâvetliyiz hepimiz, Hakkın sesinden
Gönülden dinleyenler bulur bizi, benliğin ötesinden,
Hakka dâvetliyiz hepimiz, Aşkın sesinden
Öze erenler bulur bizi, Aşkın ötesinden,
Sırra dâvetliyiz hepimiz, Aşkın sesinden
kimlikten ölenler bulur bizi, sırrın ötesinden.

İnsanları aynı saf seviyede buluşturan her şey, hakikat nûrunun tecellisine bir vesiledir. O nûr, ister bir söze, bir sese, bir surete bürünmüş olsun, varlığı Hakk'tandır; "Allah semâların (mânâların) ve arzın (maddenin) nûrudur" (Nûr 24/35) Hakikaten zuhuru Hakk ile dir; "Allahın halkı olduğunu apaçık bileceklerdir." (Nûr 24/25) Her bilgi kendi içinde değerlidir velâkin, özün hakikatinden mahrum bilgi, ilmin içeriğine ve maksadına ermemiş noksan bilgidir. Zîrâ bilmekten kasıt kendini bilmektir ki, nefsini bilen, nefsinde tecelli edeni bilsin. Bir şeyin hakikati o şeyin kendisiyle bilinip tanınacağına göre, kendini bilip, tanımak isteyende kendini kendinde aramalıdır. O halde ey aziz! dendeki sırrı özbenliğinde ara!

Kendinden de yakındır sana
Şahdamarından daha yakın olan,
Aşkından da derindir sevgisi
nefsinde muhabbetini ihsân eden,
Kirpikten de geniştir rahmeti
sırrında nûrunu izhâr eden.

Şu halde bilgisizlikten bilgiye koşmak nûra kavuşmaktır. Zîrâ, bir şeyin hakikatini aydınlatan şey, tecelli nûrudur. Hakikat bilgisi, her hitâbın Hakkın kullarındaki kelamı olduğunu idrâk ile bilir; Zuhûr eden varlığın mazharı olan her canda, tecelli edeni ilmen ve aynen görür. Sırrında tecelli edeni bilen insan, "gizli bir hazineydim bilinmeyi sevdim" vecizesinin anlamına erer ve hazineden kesitedilen varlığın, kendi varlığı olduğuna şâhid olur. Nefsinden arınan bu sırra şâhid olur; "Allah dilediğini arındırır" (Nûr 24/21) kulluğuna, beşeri ve uhrevî iddialarına karıştırmayan kişi arınmıştır. Acı tatlıya varsa, heybesini boşaltan insan bencillikten soyunur.

karşısındakini nefsine tercih eden insan nefsinden erir. Nefsinden vazgeçebildiği oranda hamdan hakikatından nasibi yükselir. Benliğini öne sürmeyen mümin, Rabbin önünde secdededir. Secde yalnızca suret ile değil, hem kalb hem de nefs ile dir. Kalbin secdesi, Haktan gayrına gönülde yer vermemek, nefsin secdesi, fânî varlığına varlık vermemektir.

Göz nuruyla görür cennet ehli," semaların ve arzın nurunu.
İman nuruyla secde eden, bulur kulluğun huzurunu.
Hakk ile Hakka eren, nisbetsiz görür Hakkın zuhurunu.

Ey dost! Duyduğunun anlamına ermeyen insan, kulağıyla işittiğini, gönlüyle duymamıştır. Gördüğünün anlamına ermeyen insan, başgözüyle gördüğünü, basiret gözüyle idrak etmemiştir.

'Allah hamdeden kulunu duydu kelamını özbenlikten Haktan söyledğini özümseyen kul,' hamd(övgü) Allaha aittir' cevabında ubudiyetin anlamına ermiştir; Tecelli sahibiyle, tecelliye mazhar olanın sohbetine bizzat şahid olmuştur. O ki hamdın muhabbet, aşkın ibadet olduğunu bilir, Hakkla Hakka erme yolunun nimet ve faziletini bilir.

Bilki kendi hakikatinden mahrum insan, maddeden zengin de olsa, manen fakirdir. Hakka ermiş fakir insan ise "Allahın kendi lütfundan zengin kıldığı" (Nur 24/32) kişidir. Allah nefsinden arındırdığını korur, koruduğunu mahremine alır. Kendi varlığıyla kendine yeterli olan Mutlak Varlıktan fânî olan insan ise yetersizliği nedeniyle Mutlak Varlığa muhtactır.

Güzel ahlâk, dünyasını ve ahiretini birleyen insan içindir; "kötü sıfatlar ahirete inanmayanlar içindir. En yüce sıfatlarda Allah'ındır" (Nahl 16/60) Olumsuz her düşünce, söz ve eylemin karşılığı olumsuzluk ve huzursuzluk, olumlu her şeyin karşılığı huzur ve müsbet sonuçtur. Bunun içindir ki; "Yanlış fikir ve olumsuz davranış sahibi kadınlar çirkin ahlak sahibi erkekler içindir. Arınmışlığı ve olumlu düşünceyi yaşayan kadınlar, (nefsinden arınmış) temiz erkekler içindir." (Nur 24/26) Birlikteliğin ve ayrılığın zahirdeki sebepleri manevi hallere göredir. Her birinin zıddıyla irşad olunması batındaki hakikatlere göredir; "Allah herşeyi hakkıyla bilendir" (Nur 24/35) Manaların tükendiği hakikatler deryasında, Rabbin kelamı tükenmez.

Ey dost! 'Akıl yaşta değil başta dır' derler. Hem akıldan hem de başdan vazgeçene nederler? 'Mal canın yongasıdır' derler. Hem maldan hem de candan geçene ne derler? Benicilik labirentinde koşuşturmaktansa, benlik siz varoluşun huzuruna ermeye nefsâniyetsiz kulluk derler.

Nefse sahiplenmeden kulluk, Allah Teâlâya dan katıksız kulluktur. Nefsine sahiplenen insan ise herşeye sahiplenir. Sahiplendiği her şey de ona sahiplenir; O ki cismine-ruhuna sahiplenir, evlada-mala, eş e-dosta sahiplenir, hatta dindarlık giysisi altında mabûda sahiplenir, varlık mülkünün tek ve gerçek sahibi Mâlikü'l mülk Allaha karşı şirke düşmüş olur. Bu tip kulluk tam ve kâmil kulluk değildir. İbrahim (a.s.) gibi "hanif bir kul" olmak (Bakara 2/135) kulluğun içine benliği katmamaktır. Varlıkta tecelli eden Rabba karşı gizli şirke düşmeden, "dini Allah için hâlis kılmaktır." (Beyyine 98/5) Zira din, tecellinin idrâk edilişidir, kalb ile, amel ile, aşk ile, benliksiz benlik ile. Benliksiz benlik demek, Resûlullah'ın (sav) deyimiyle, 'kendini kabir ehlinden bilmektir.' Gönül, Hakkın varlığıyla örtündüğü, kendinde varlık kalmaz; Ne isim ne sıfat orda barınmaz. Varlığı kalmayana lakabı olmaz, rengi kalmaz, tanımı olmaz. Beşeri aklın idrâk edemediğini gönül yaşadığı içindir ki Rabbının önünde her an secdededir. Akıl ise kendi ilmiyle Rabbına karşı perdelidir. Kalbin bir halden bir hâle dönmesi, Rabbın tasarrufuyla oluştuğuna ve her tasarruf yedi ilâhi sıfatın, ilâhi isimlerdeki tecellisiyle gerçekleştiğine göre, gönlün her an secdede kalması, "her an yeni bir yaratma hâlinde olan" (Rahman 55/29) Rabbı nedeniyledir. Akıl ise bu sırrın bilincinde değildir. İdrâk ediliş misâle dayandığı içindirki aklın hudutları sınırlıdır. Misâlsiz yaratıştan olan nasib ise misallerden alınan öğütledir. Oki, "hâlden hâle geçenlerden öğüt alır", kalbi her an secdede kalır. Ne varki, gönülde imân nurundan yoksun kişi misâllerdeki mânâ ve mesajı kavrayamaz. Kendi bakışını Hakka terkeden insan ancak, tecelli nuruyla gönülde tecelli edeni görüp, tevhidin anlamını nefsinde ve afakta bulur. Aradığını kendi içeleminde bulamayan kişi, dışalemde kendini isbatlamağa çalışır. Oysa yokluğun isbatı yokluktur. Varlığın ise isbata ihtiyacı yoktur. Varlığın kendinden kendine tecelli ettiğini bilerek, görerek şâhid olan insan, gölgelerle nefsini perdelemez.

Şel şörki, mâsivâ serâbının tılsımından nefsini çakınmadığından, şekille, biçimle, basmakalıp dindarlıkla yetinip, mânâdan yana aşılım yaşamayan "ölülere (hakikati) işitdiremezsin". (Neml 27/80) Hakk kelâmını taşımak ağır geldiğinden, "arkalarını dönüp gidenlere de (haktan) duyuramazsın" (27/80) mânâdan yana kalbleri "körlere doğru yolu gösteremezsin." (Neml 27/81) Misâllerdeki işâret ve öğütlere değer verdiğinden, nefislerinde apaçık tecellî eden "âyetlerimize inanıp da teslim olanlara duyurabilirsin" (Neml 27/81) Nûrdan yana nasibi olmayan kibir sahipleri, varlık sırrından da cahil olduklarından, "âyetlerin (onlam ve sırrının) ne olduğunu anlamadan yalan sayıyorlar" (Neml 27/84) Hakkın ezeldeki hükmüyle yüzleştikleri zaman ise "konuşamazlar" (Neml 27/85) Zihinleri bulandırıp, akılı karıştıran vesveseye teslim olan "kibirlinin kalbinin mühürlenmesi" (Mümin 40/35, kendi davranışının bir sonucudur. Mânâ ve hakikatten yana haksız yere kuşku duyanlar, hakikati çarpıtarak yersiz iddialarda bulunanlar, isnadları "hiç bir delile dayanmadığından" (40/35), hem Hakkın katında, hem de halkın nezdindeki itibardan olurlar. Kaldıki bu âlemde kim kimi çekiştirip, eleştirirse, eleştirdiği şey one tatbik olur. Eyvâh! Her şey ilmin suretine göre meydana gelir. İlmin olmadığı yerde suret de olmaz. İlâhî isimlerin kâmil sureti insan olduğu içindir ki insân-ı kâmil, Hakkın yaratışındaki kemâle mazhar olmuştur. O halde bilmek gerekir ki, insanoğlu sahip olduğu bilgiyi hangi maksat için kullanıyorsa o, kişiye hayır ve şerr olarak geri döner. Nitekim niyet her işin amacını beyan edip, sonucunu tayin eder. Buna göre, niyet hâlis olursa, hâl de temiz olur, mârifette; kalb de temiz olur, amel de. Böylece hakkın içine bâtıl katılmamış olur. Hakk, kulunu hangi harf ve kelâm üzerine okutmuşsa, kelâma sadakat, Hakkın kalbdeki hitâbına sadakat olur. Nitekim "en yüce sıfatlar Allah içindir" (Nahl 16/60), sıfatlara sahiplenmek için değildir. Kulunun ilâhî sıfatdan nasibi ilâhî ahlâktır; "Kesin ve açık delil Allah'ındır" (En'am 6/148) Zîrâ varlıktaki her şey Hakkın tecellisini göstern ilminin, irâdesinin ve kudretinin mazharı olan "mülkü elinde olan Zât içindir" (Mülk 67/1)

Ey dost! Her ma'şûk âşıkına burâk olur
her âşık ma'şûkuna müştak olur,
Gülistandan esen rüzgar dâlihlere muhabbet olur
Gönüllere inen Nurumuhammed sâdıklara hakk olur.

Nûr-i tecelliye mazhar olanın varlığı secdeye varır. Zîrâ, Mutlak Varlığın karşısında ancak yokluk kalır. Kimlikten bir sedâ kalmayınca ikilik dağılır, nûra mazhar olan, onu kendi zâtında bulur. İsimden maksat sıfat, sıfatdan maksat Zâtdır. İnsandan maksat kemâlât, kemâlâtdan maksat hakikatlar. Mânevî himmet burâgı öyle latif bir esintidir ki, estiği yönde potansiyel kabiliyeti harekete geçirir. Ruhanî "rüzgarları biz (Feyz) aşılayıcı olarak gönderdik" (Hicr 15/22) yüce ayeti, bu bâtınî hikmeti dile getirir. Kemâlâtın muhabbetle bütünleşmesiyle, hakikatten yana ölü gönlü harekete geçirip, ilim nûruyla diriltir; Taklidi îmândan, îmânın hakikatına erdirir. İhlâslı "yüzlerin hanîf olarak Ona çevrilmesine" (En'am 6/79) öncülük eder. "Yakîn gelinceye dek" (Hicr 15/99) nâfile ibâdete özendirir. Her âşık ruhanî esintiden olan nasîbini, kendi cevher-i ulvisinden ölçü "yosaklanmamış ve tükemeyen çeşitli (bakkanî) meyvelerden" (Vakia 56/33,32) rızklanır. Öyleki, her sitem ve dikenli gözden arındırılmış müşahede zevkinin sembolü "sidre ağacının kirazları" (Vakia 56/28), her mânânın rengine tad verir. Hakkal yakîn tadılan nice ruhanî keşifler" dalkım dalkım müjdeler" (Vakia 56/28) daha tatlıdır. "Çağlayıp akanlar akarsu" (Vakia 56/31) misâli, gönül çağlayanından yudumlanan Rabbanî ilham, Zât-ı Akdesten "belli bir ölçüye göre indirilmiştir" (Hicr 15/21) Ondan izler, özdeki küllî sırr kaynağına kavuşur. Mânevî susuzluklar yana kimin daha bâkir yanık olduğu" anlolsunki biz, ileri geçmek isteyenleri de biliriz, geri kalanları de" (Hicr 15/24) yüce ayetince bildirilmiştir.

Ey özüm! Özün özle dönüşü, her ferdin kendi yolcum serüveninde kayıtlıdır. Bu ruhanî yolculukta, beşerî kimliğinden arındırılmış akıl, gönülle bütünleştiğinde, mânâ ve sırları ruhuyla okuyup, idrâk eden saf akıl olur. Akıl ve gönül sahiplerinden kastedilen mânâ da budur. Sufli boyutta kalan akıl ise fânî kimliği önemsediğinden, karşısındakilerle çıtlaşan, beklentilerle dolu benliğe misâl olur. Nitekim, olumsuz zanlarla beslenen kuruntu, hâtırada israrın

günaha götüren yol olduğunu idrak etmeyen kıt akıldandır. Kaldıki, "Hevâsını ilâh edineni gördünmü? "(Furkan 25/43) yüce ayeti, nefsin saptırıcılarını putlaştıranın içine düştüğü açmazı gösterir. Bu nedenledirki, hakikati saptıranın şeytanı müslüman olmaz, bilâkis muvallat olur. Hakikata uzak düşen insan, şekilci ve tenkitçi olur. Muhabbete uzak düşen, kaygılı ve kuşkucu olur. Yakınlık şerbetinden tadmayan, dostluktan yana ne anlar! Nimetullah deryasında yol almayan, mârifetullahtan yana ne anlar! Varlıktaki Tekliğin hakkını ayne'l yakîn bilemeyene muvahhid demezler, mukallid derler. Zira o, diliyle söylediğine basiret gözüyle şâhidlik etmemektedir; Tadmadığı hikmeti, duyduğunca tarif etmektedir. Bilki nefsi heyecanlandıran hiç bir şey, ruha huzur vermez. Özüyle sözü ihlâsla olmayan insan, hiç kimseye güven vermez.

Şâhid olduğumuz hayat şayet Allah için ise, her an çok değerlidir. Şayet nefislerin hevâsını tatmin için ise, kaybedilen vakittir.

Din birdir zira, tecelli sahibi birdir. O halde dini bölme gafletine düşenler kimdir? Din ve ahlâk uğruna her kim nefsinde ululuk iddialarını barındırırsa, ruhanî kuraklık ve mânâdan yana kıtlıkla karşılaşır; "Andolsunki biz de Firavuna uyanları ders almaları için kuraklık ve mahsul kıtlığıyla cezalandırdık"(Araf 7/130) ayeti, bu ilâhî kıyasiyi bildirir. Ey dost! Varlıktaki her ferd kendi benzerini kendine çeker; Zıddı zıddıyla defeder. Her şey zıddıyla etkisiz kılınacağına göre, kibir-tevâzuyla, şiddet-yumuşaklıkla, kaygı-tevekkülle, kötülük-iyilikle, vesvese-hakikatle, cehalet-ilimle berteraf edilir. Şu halde amel sahibi olmaden imân sahibi olunmaz. Hakîm, "Herkesin amellerine göre dereceleri vardır" (En'am 6/132) Bireyin tepkileri ve tercihleri, onun manevî hâlinin özgürsüdür. Öteyandan kimilerinde olmayan bir ilim, kimilerine ihsân edilmiş olabilir; "Sende olmayan ilimden bana açılan geldi. Bana uyki, seni düz yola çıkarayım "(Meryem 19/43) yüce ayeti bu hakikati dile getirir. Onlarki hakikat ehline uyarlar, "Bunlara rahmetimizden bağışta bulunduk, adı dile getirme yeteneğine erdirdik"(Meryem 19/50) sırrı tahakkuk eder. Ne mutlu sırrındaki letâfete erişene! Ne mutlu huzuru huzurunda bulana! Ne mutlu ölümsüz özge kavuşana!

Ey dost! Her keşfin içinde bir sır gizlidir; Her sır keşfe açılan bir geçittir. Kim neye öncelik vermişse onu kendinde bulur. Kimin sufli âlemden yana bir çıkarı varsa, sufli âleminde ondan yana bir çıkarı vardır. Sufli âlemin çıkarı, âlemden çıkarı olanın ona kul olmasıdır. Kimin ulvi âlemden yana bir beklentisi varsa, ulvi âleminde ondan yana bekleyişi vardır. Ulvi âlemin bekleyişi, âhiretten beklentisi olanın hüsnüzann, güzel söz, sâlih amel, güzel ahlak sahibi olmasıdır. O ki âhirete intikal etmişcesine nefsine varlık vermekten sakınır, Hakkın emrine sâdık kalır. Zirâ "yaratmada, emr de Ona aittir" (Araf 7/54) Hakikatı ulvi âlemden olan suretin sufli âlemdeki zuhuru, Hakkın 'ol' emriyledir. Hakk Teâlânın takdir ve hükmü emr âleminden olup, farklılığın bulunmadığı boyut olan âlem-i cemdir. Fiillerin ve sebeplerin işleyişi suretler vasıtasıyla gerçekleştiğinden, farklılığın ve çeşitliliğin oluşumuna yaratış âlemi denirki, âlem-i fark-dır. Nitekim âlem-i mülkdeki her işin bilinmesi, Hakkın sufli âlemdeki yaratışıyla ilgilidir. İlâhi tecellinin 'emr' ve 'yaratış' olarak vurgulanması, vahdet ve kesrete dikkatleri çekmek içindir. Buna göre kudsi ruh emr âleminden olan âlem-i melekûtdan, suret ise fiil ve sebepleri gibi yaratış âlemi olan âlem-i mülkdendir. Biri mânâ ile, diğeri maddeyle ilgilidir. Mânâ ve maddeyi, ruh ve sureti, cem ve farkı buluşturup kendinde birleyen hakikatın âdi camidir. Nitekim fânî kimliğinden bir iz bırakmak istemeyen insanı ruh, sufli varlığını sembolize eden pabuçlarını, vahdetin timsali camiye girerken çıkarırki, benliksiz ben olarak dahil olduğu tevhid bilincinde, her can ile bir nefes olsun. Hakkın emrine aşk ile koşan her ruh, her biriyle ayrı safta buluşsun. Farklılık iddiasından soyunan her insan tüm varlığıyla Zât-ı Hakkın huzurunda bir olarak secdeye varsın.

Ey aziz! Her hangi bir anın Hakkın huzurunda geçmediğine inanan kim varsa o, aldanmıştır. Kişinin kendi "kuruntusu onu aldatmıştır" (Hadid 57/14) Her nefeste Onu görürcesine ibadetle idrâk eden hakikat ehli ise "muktedir Melikin huzurunda sıdk meclisindedir". (kamer 54/55) Onlar, 'Rabbimiz her adımımızı mubarek kıl. Her işimizi mubarek kıl. Her nefesimizi mubarek kıl' diye niyaz ederler. İçlerindeki benliklerini Hakkın varlığında fânî kıldıkları için-dirki "nicelerinin yüzlerinin ağardığı" görülür. (Âl-i İmran 3/106) Vurdumduymaz

benliğe saridanların" niceleriin de yüzlerinin karardığı" görülür (Âli İmran 3/106) Hakkın yaratış âlemindeki misaller, basiret gözüyle bakanlara mânâları idrak etmeleri içindir. " Bunlar Allahın ayetleridir. Hakk olarak okuyoruz" (Âl-i İmran 3/108) yüce ayeti, akıl ve gönül sahiplerini Hakkın okutmasına dâvet eder. Zira kimileri kur'an okur, kimilerine kur'an okutulur. kimi de vardırki kur'an ona okur. Her biri şifasını onda bulur; " Andolsunki kur'anı öğüt alınması için kolaylaştirdik. İbret alıp, düşünen yokmu ?" (kamer 54/17, 22, 32, 40) ayetleri, bu mânâlara dikkatleri çeker. "Rabbin ismiyle okuduğunda mânâları okutanın, özbenlikte tecelli eden varlık olduğu, ayetlerle apaçık ortadayken, beşeri idrâk ve algılamalarını herşeyin üstünde görenler, kulluklarına fânî kimliklerini dahil edenlerdir. Oysa " semâların ve arzın melekûtuna bakan" insan, (Araf 7/185) Rabbının kereminiyle mânâ ve maddenin oluşumundaki hakikati görmüş olur. Bir şeyin melekûtu ki, onun varlığa bürünmeden önceki hakikatidir, her işin oluşumundaki maksadı ancak çok latif basiret sahipleri idrâk edebilir. Hatta idrâk edilen kısım mânânın ancak bir yüzüdür, bütünü değil! Mânâya hamile kalan gönül, mânâdan yana maksadın ne olduğunu kendi nefsinde tadar. Keza hikmet meyvaları gönlün bâtınından filizlenir. Bütün bunlar " düşünülemesi için misallerle açıklanmıştır" (Hadid 57/17) Misâl ayrı misâl velâkin " onunla bir çok sapıtır, bir çoğunda hidâyete erer" (Bakara 2/26) şöyleki, yeniden daha güzel ve sağlamını inşâ etmek maksadıyla yıkılan ev mubah olur. Ancak maksad yıkıp da öylece bırakmaksa o zaman günah olur. Amel ayrı amel velâkin biri hakka, diğeri bâtıla misâl olur.

Ey dost ! Tepki gösterdiğin her şey sende mevcûd olandır. Rızâ gösterdiğin her şey özü asluna kavuşturandır. Herkesin kaygısı tevekkülüne göredir; Tevekkülü kâmil olan yarını için endişelenmez, noksan olan güvenceyi dünyada arar. Mânevi lütufların maksadı, Hakkın nimetlerini dile getirerek, O'nu hamd etmek içindir; " Rabbının nimetini dile getir" (Duhâ 93/11) yüce ayeti. şükrün ve secdenin mânevi yakınlığın vesilesi olduğunu bilenler içindir.

Ey dost! Kişinin kendi hakikatini görmesi, kendinde tecelli eden gerçek varlığı görmesidir; "İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerin", delillerin gösterilmesi (Fussilet 41/53), bireyin âlem ve kendim diye tanımladığı tüm varlığın, Hakkın zuhuru olduğunu idrâk etmesidir. Zuhur eden varlığı çeşitli suret ve isimlerle bilip, tanımak Onun birliğine zarar vermez. Zirâ, çokluktaki birlik ne ise, birlikteki çokluk da odur. Halkta Hakkı, Hakkta halkı görmenin anlamı budur. İnsanoğlu girişmiş olduğu her fiilin içinde kendi irâdesini gördüğünden nefsini fail bilip, kudret sahibi Hakkın gerçek fail olarak fiillerin yaratıcısı olduğunu göremez. "Sizi de, yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır" (saffat 37/96) yüce ayeti bu yalan gerçeği bildirir. Hevaki, ameline düşünce ve hissiyatını dahil etmek suretiyle fânî benlik, fail-i mutlak varlık olan Allah Teâlâdan perdelenmiş olur; "Muhakkak ki onlar o gün Rablarından perdelidirler" (Mutaffifin 83/15) ayeti kerimesi, insanların duygu, düşünce ve idrâk perdeleriyle Hakikatten perdeli kaldıklarını bildirir. Bu durum aynı zamanda Hakkın kullarındaki gizlenişidir. Zirâ perdeler kalkınca akıllar şâkit olur; Tecelli olmasa âlemler sâkit olur.

Ey dost! Bütün bu bilgilerin ışığında diyebiliriz ki varlıkta kötü insan yoktur velâkin kötü fiil vardır. Zira Hakkın tecelli eylediği hiç bir varlık katı olamaz. Kötü olarak tanımlanan fiil ise, kendi sâfiyetinden saptırılmış olan amellerdir. Nitekim içine nefsaniyetin katıldığı her eylem, sâfiyetinden sapmış olur. Tıpkı sağlıklı bedenlerini yanlış beslenmeyle sağlıksız hâle getirenlerin misâli. Fiili sâfiyetinden saptıran kişide, ondaki iyiliğin kötülüğe çevrilmesine vesile olur; "Beslenmekte olduğunuz gıdalardan temiz olanlardan yiyin. Aşırı da gitmeyin yoksa üzerinize gazabım iner" (Tâhâ 20/81) yüce ayeti bu batınî mânâyı misallerle açıklar. "Nefsi düzenleyen, ona verdiği yeteneklerle fücurunu (aykırılığı) ve takvasını (uyumu) ona ilham etmiştir" (şems 91/7,8) Şirişilen her işe Rabbının ismiyle başlamayan insan, irâdesini Hakkın irâdesine teslim etmesi gerek sapmış ve fiili nefsine mal etmek suretiyle de şirke düşmüş olur. Hakkın rızâsına terkedilen her iş ise, Hakkın emir ve yasaklarına uyulduğu içindeki takvaya uygun olur. Zirâ Rabbı onu "haddi zatında (fahşadan) ve münkerden (insan dışı davranışlardan) yasaklamıştır." (Nahl 16/90) Şu halde takvada

Hakkın muradı, fücurda nefsin sapkınlığı vardır. Nefsiyle "cihad edenlerle nefsine "sabredenler belirinceye kadar sizi sınayacağız" (Muhammed 47/31) yüce ayeti bu duruma verilebilir. İnsanın nefsi ki kendi emellerine tanıktır, sapkın eylemleri için kayıtlıdır. Nitekim başkaları için duyulan kaygı nüzün olup, nefs için duyulan kaygı üzüntüdür. Üzüntü ne sonuncu pişmanlık, tevbe edip takvaya yönelmeye vesiledir. Zira tevbe, fücuru terkedip takvaya sarılmaktır; Allahın gazabından Allahın rahmetine sığınmaktır. "İman edenler Rablerinden gelen hakka uyarlar" (Muhammed 47/3) yüce ayeti bu hali bildirir. Hakka uymak yerine nefsinin sapkınlığına tercih eden kişi, kendi seçimiyle "nefsine zulmeden" kişidir. (Kehf 18/35) Buna mukabil herkim nefsinin oğulluklarından sakınmak suretiyle Allahtan korkarsa ona "rahmetinden iki kat nasib verir, kendisiyle yürüyeceği bir nur bağışlar. Allah gafur ve Rahimdir" (Hadid 57/28) Gafur ismi günahları örterek, haddi aşan nefsin hesaba çekilmesini önler, rahmetten ümidin kesilmemesini sağlar; "Ey nefsi aleyhine haddi aşan kullarım Allahın rahmetinden ümit kesmeyin zira Allah bütün günahları bağışlar, muhakkak ki O gafur ve Rahimdir" (Zümer 39/53) ayeti kerimesi, Hakkın iki yüce sıfatıyla kullarına iki kat rahmet ettiğini bildirir. Sağır rahmetin içinde gazabın bulunmaması için Gafur ismi tecellidedir. Mağfiret ve merhamet iki nasibdirki, Allahın rahmeti Allaha kavuşturan inayet ve hikmet nurudur.

Ey aziz! İnsanların erişek yüzleştiği sınavlardan biri de sevgiye duyulan özlemdir. Zira varlıkta zuhura geliş, Hakkın yaratışındaki sevgi ve bilinme muradır. Kişilerin sevgiye sahiplenme dürtüleri ise Hakkın tecellisindeki muhabbete nefsi niyeti katmak suretiyle onun sağlıklı bulandırmalıdır. Bu nedenledirki putlaştırılarak sahiplenilen herşeyin kişiden alınması, Hakka ortak koşulmaması içindir. Her rddiye kuldan alınırki O'nun uluhiyetindeki teklifine şirk karışmasın; gülistanın içinde yabani ot bulunmasın. Zira gülistan sıddıkların bahçesidir. Her kamil insan, Hakkın cemal bahçesinde yetişen nadir bir gülün. Her biri Hakkın rahmetinin ve hikmetinin nurunu mazhar bir kuldur. Önce gelmiş olanlarla sonra yetişmiş olanların bütünü kabul, önceki ve sonraki kitapların kabullenmek gibidir. Zira hepsi de Hakkın rahmet ve velayet tecellisidir.

Ey dost! Cenâb-ı Hakk sende tecellî eden varlığına seninle sana aratması, kendini kendisiyle kendinde buldurmasının vesilesidir. Şu ilâhî lütfa ve Rabbanî cilveye şükür ve idrâktan aciz olduğumuzu kabullenmek yerine, Hakkın kulları arasında ayırım yapmak, farklılığı yaşayıp, ikilikte kalmaktır. Yakınlığı ölçüye vuranlar, nefislerindeki zilleti hiç tasa mayanlardır. Oysa ikilik kalkmadan sırat geçilmez. Ölümü tadmadan nefs dirilmez. Bilki her surette Hakkın tecellisini gören insan, ilişkilerdeki rahmetin vesilesi olur. Seven ve sevilenin birliğindeki sır, birbirlerinin sırrında tecellî sahibini müşahede ile, varlığın her zerresinde Hakkın yaratışındaki delâlet ve hikmete şâhid olmaktır. Öte yandan âlemi görüp de tecellî edeni görememek, halkı görüp de hakkı seçememek, gölgeye bakıp da Zâtı tasımamak, emâniyyet perdesi değil de nedir?

"Rabbının ismini zikret, varlığın tümüyle Ona yönel" (Müzzemmil 73/8) yüce ayeti, benliği kör ve bağımlı hâle getiren her fânî şeyden, Rabbıyla Rabba yönelmeyi öğütler. Zırhı kalbi mevlâda velâkin akıl, fikri dünya da kalanın nefsi daralır. Nefsinden Hakka haçanın gönlü genişler. Kulun Rabbını Rabbıyla zikretmesi, sırrında tecellî eden Hakkın esmasıyla buluşmasıdır. Ancak o zaman kul ahdini ve yaratılış hakikatini hatırlar. Nefsin acziyle Rabbını tanır. İrâdesini mürid Allah'a teslim ederek, "Rabbını vekil edinmiş" (Müzzemmil 73/9), her işin tasarrufunda Rabbına bırakmış olur. Allah Teâlâ dilemedikçe, hiç bir şeyin gerçekleşmiyeceğine kendi nefsinde şâhid olur. Kezâ hayatta gerçekleşen her işin bir hikmete ve takdire istinaden oluştuğuna göre ak inandığı içindirki, yaşadıklarını da hoşnutlukla kabullenir. Çünkü bilirki evrendeki her "Hüküm ancak Allah'ındır." (Yusuf 12/67) Budurum, kulun Rabbına olan tam güven ve tevekkülü ile gerçekleşir. Şu halde tevekkül, kul için nafile ibadet gibidir; "Allah tevekkül edenleri sever" (Âl-i İmran 3/159) yüce ayeti, hoşnutluğa ile Hakka himmet edenlerin, ilâhî muhabbete mazhar olduklarını bildirir. Hikmetin Hakkı vekil edinen insan, Rabbına olan güveni ve inancı eksiksiz olan insandır. İmân kemâle erince, güvenen güvenilen olunca, el emîn sıfatına mazhar olur. O artık "kendisine itaat olunandır, emindir" (Tekvir 81/21) yüce ayetince

teyid edilmiştir. Mümin'in basireti keskin olur. Her işin sırrını, her misâl ve mânânın mesajını yakinen bilip, okuyan, her nefesin kıymetini yaklaşım yaşayan olur. Yakîn kimde belirirse, belirdiği yer gülistan olur. Bunu ancak kulluğun hakikatına eren, "imânın gereğini yaşayıp, Rabbına olan kullukta kimseyi ortak koşmayan "(Hanîf 18/110)'lar mazhar olur. Ey dost! karanlık gecelerin yıldızı bol, gülistan yolunun dikeni çok olur. Hâlâ ibâdetleri yerine getirmeyen insan günahkar olmaz velâkin kınanmaya mazhar olur; Rahmet yağmurlarından ve hidâyet güneşinden olan nasibini kısaltmış olur. Kınanmanın aslî sebebi, imânla amelin tutarsızlığıdır. Bu durum kişideki ihlası ve aşkın hakikatını sorgulatır. Kalbini Rabba secde eden bir kul olamamanın utancı nefse yeter. Zîrâ secde eden kul Âdem(as.) misâl olur. Secde etmeyen insan nefsindeki şeytaniyete misâl olur. Olumlu olanı, olumsuz olana tercih etmek de, hakkı bâtıla tercih etmeye misâldir. Bütün misâller Hakkın kulları içindir; Hakkın Zâtına kıyaslacak hiç bir misâl yoktur çünkü, "Onun benzeri bir şey yoktur"(Şûrâ 42/11) Deryadaki balıkların deryayı görememeleri misâli, bilinmek için misâller yaratan mutlak Varlık, bilinmezliğini kendi tecellîsinde gizlemiştir. Hüviyeti, akıl ve idrâk perdeleriyle örtülüdür. Nazarî akıldan teorik bilgiyle kuşatamadığı varlık olan Zât-ı Hakk, akılların ilâhî ilmiyle kuşatan varlığın takendisidir; "Allahın herşeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz" (Talak 65/12) ayeti kerimesi, herşeyin hikmet ve marifete dayandığına bildirir. Deryadaki her canlı deryanın varlığına delil iken, her biri kendi basiretiyle değişen perdelidir. kullarına ibâdetle basiretlerinin genişleyeceğini gösteren Cenab-ı Hakk, idrakların acziyle, Rabbani azametine onları şâhid kılar. Hakkın izzetine ve nefsin zilletine misâl olması nedeniyle, secde etmenin yakınlık için en uygun ibâdet olduğunu bildirir "Secde et ve yaklaş" (Alak 96/19) yüce ayeti yakınlığın ilmî ve ahlakî açıdan gerçekleştiğini bildirir. Nitekim Hakkı tanımak, rahmânî hazzın şevkiyle Onun varlıktaki lâtif tecellîsine şâhid olmaktır. Dini Allaha has kılmak, Hakkın tecellîsindeki tekliğe, nefsin dahil hiç bir şeyi ortak koşmamaktır. Zîrâ benliğini önceleyen her kimlik, zihinlerdeki bir hayal ve varlıktaki gölgeden başka bir şey değildir. Zîrâ, görünen ve görünmeyen, başlangıcı ve sonu olmayan Varlık O'dur.

Ey dost! "Cuma vakdindeki salatın" (Cuma 62/9) bâtınî anlamlarından biri de, tevhid-i efal ve tevhid-i sıfattan tevhid-i Zata davet edilen fert, mânâ âleminin zevkleriyle ilişkili "alışverişi hesip", tevhid-i Zat olan "Allah Zikrine koşar" (62/9) Her şeyin Hakkın fiili ve Onun sıfatı olduğunu idrâk ederek, ilim ve müşahededen fâni olarak, Zâtında Zât-ı Hakkda yokeder. Böylece ilmel ve ayn'el yolundan Hakkal yakine intikal eder. Cem ve farkı birleyen cumanın farzı iki rekat olan "salat (davet) tamamlandığında, yeryüzüne dağılıp Allahın fazlından nasib arar" (Cuma 62/10) Cemülcemi mazhar olarak salâtın mânâ ve sırlarını, "Allahı çok zikrederek" Hakkın kullarını hakikate dâvet eder. Malumdurki hakk talibleri, dilde, gönülde ilimde amelde, isimde sıfatta ne varsa hepsini Onun için Ona terkeder. Hakkın, "sâdıklara sıdklarının karşılığı" (Maide 5/119) Zât cenneti vardır. Nâfile ibadetlerle edebini ilâhi ahlâktan alan sıddık, Hakkın Sâdık sıfatıyla sıfatlandığında Hakkın dili olur; "kim Allahtan daha doğru sözü söyleyebilir!" (Nisa 4/87) yüce ayetinin nûruna mazhar olur. Sıfatını Hakkın sıfat deryasında, Zâtını Hakkın Zât deryasında eritir. Nefsindeki her ruhanî şehvetten nedametle, Tevvab olan Rabbine yönelen insan "ne güzel kuldur o tevbekârdır" (Sad 38/30) yüce ayetince tevbe abdesti alır. Hakk yoluna başkaldığında, varlığındaki herşeyden Allah için vazgeçmeye hazır olduğunda, "şayet o özünüzde sâdıksanız. hadi ölümü dileseniz" (Cuma 62/6) nurlu ayetin özetiminde, nefsin samimiyeti sınanır. Zira, "andolsunki mallarınızla ve nefislerinizle sınanacaksınız" (Âl-i İmran 3/186) yüce ayetindeki ilâhi hüküm, dünya ve âhireti birlemedeki sırrın, hiç bir âleme sahiplenmemeyi, hiç bir şeyi ve "Rabba kullukta kimseyi ortak koşmamayı" emreder. (Kehf 18/110) Aksi takdirde cumanın mânâdaki farzı yerine getirilmemiş, ârifin kemalatı tamamlanmamıştır.

Ey dost! Hakkla Hakkı sohbet toplantılarında kelam sıfatıyla konuşan O olduğu gibi, Semi sıfatıyla duyan da O'dur. Tevhidehlibilirki, "herşeyi hakkıyla duyan Semi, herşeyi hakkıyla bilen Alim O'dur." (Enbiyâ 21/4) Hakkın dili olan sıddıkın nefesi, Rabbani ilham olan lütfun kendisidir. Ârifi, gönülden söylediği mânâların sırrını kendisinde ilk defa duymuş olur.

Sohbet meclislerinde Hakk kelâmını duyanlar, bir mânânın açılımında şâhid olurlar. Nitekim, "ne zaman ayetlerimizden (hikmetimizden) bir şey onlara ulaştığında" (Casiye 45/9) ve "Rablerinden yeni bir söz geldiğinde" (Enbiyâ 21/2), Hakkın kelâmı imân ehline îmân, inkâr ehline ihtar olur. Rabbın sözünü alaya alanlar, cehaletleri ve önyargılarıyla ancak kendilerini küçültmüş olurlar. Kaldı ki "Allah (müşriklerine haksızlık eden) zâlimler topluluğunu hakka ulaştırmaz." (Cuma 62/5) Hakkdan aldıkları hidâyet ve feyz ile ayetlerin mânâlarına yaşayanlar, kur'an nûrunun gönüllere indirilişindeki hikmete de bizzat şâhid olurlar. Her devirde ayetlerdeki hikmetlerin açılımı, Hakkın kelâmındaki sırların sonsuz ve sınırsızlığının delilidir. Tevhid nûruyla okunan mânâlar sır çiçeklerini açarak gönülleri nimetlendirdiği gibi, mânânın açılmadığı her gün, 'iki günü eş geçiren kayıptadır' hadîsindeki hikmete de ârifi şâhid kılar. Zîrâ, kaybedilenlerin kazanılanlardan çok olduğunu ehli bilir. Ne varki Hakîm Allah ancak kendi takdir ettiği vakitte ve ölçüde, "hikmeti dilediğine verir" (Bakara 2/269) Rabbanî ilhama mazhar olanlardan ve "akıl sahiplerinden başkası bunu anlamaz." Vehhab ve Fettah Allah, mânâların açılımına mazhar olmak üzere "kullarından dilediğine emrinden (emrâlemînden) ruhu (Rabbanî ilhamı) ilka eder". (Mu'min 40/15) Tecelli ettiği kullarından her birinin mânevî ve ilmî derecesini "Refîüd Derecât" isminin nûruyla yükseltip, nimetlendirir. Her biri "dini Ona hâlis kılarak Allah'a yönel" (40/14) emrindeki ilâhî davete göre nasibini bulur. Zîrâ her şeyi "Allah hakkıla hükmeder." (40/20) Hakkın kulu hangi mânevî derecede can verirse, o derecede can bulur. Hakkda fânî olanın Hakkda bekâsı, Hakkın hakk ile hükmetmesinin de sırrıdır.

Ey dost! Birinin diğerine saygı göstermesi, diğerinin üstünlüğünü göstermez. Saygı gösterenin tevazû sahibi olduğunu gösterir. Nitekim selâm veren selâm alandan daha hayırlıdır. Nefsinin zilletini unutmayan, "Allah'ın hakkıyla takdir edilemediğini" (Zümer 39/62) bilenler tevazû içindedirler. Kim kime saygı gösteriyorsa, onda zuhur eden ruhun gerçek sahibini övmüş olur; Hakkın Hakkı takdir etmesi, kulluğundaki acz ve hiçlik iledir. Hakkın mertebesinin ve yüceliğini kim takdir edebilmiş ki, Onu layıkıyla hamdedebilsin!

Ey dost! Cami ilâhi ismine mazhar olduğu içindirki, sureti ister kadın olsun ister erkek, tevhid nuruyla aydınlanmış hakikat erlerinin cuma günündeki salâtı farzdır. Ruhu ve cismiyle, ulvî ve süflî âlemi varlığında birleşen insan, mescide dâhil olduğunda, farklılık ve gayrılık duygusundan arınarak, bütün âlemle tek vücûd olur. Zirâ yakînen bilirki, "İnsanlar tek bir nefisten yaratılmıştır." (Nisâ 4/1) Tevhid-i Zâta işaret olan cumanın salâtına dâvet, Allahın rahmetine dâvettir. Salâta icâbet ise, halkın Hakka olan ubûdiyetindeki muhabbete işarettir. Zirâ aşk olmadan meşk olmaz. Her severin sevdiğinin suretinde aşkı yaşaması gibi, her sanatçının eserlerinde kendi istidadına şâhid olması misâli, her imân sahibi de kendi salâtında (ibadetinde) nefsinin ihlâsına şâhid olur. Hakkın salâtı (namazı) ise, tecellisine mazhar kâmil ferdlerin her birisinin ruhaniyetinden, kendi cemâlini seyredir. Çünkü cemâlin kemâli insan iledir o, suret-i ilâhidir. "Şayet olmadan kabiliyet ne işe yarar! İlâhi insân olmadan kul ne yapar! "Eğer Allah (hakkıdan duyup, hakkı gören) kulaklarınızı ve gözlerinizi alıp, kalblerinizi de mühürlese (kapatsa), Allahtan gayrı onu (sıfat tecellisini) size getirecek bir ilâh varmıdır?" (Enâm 6/46) Zirâ tevhid-i sıfat ile bilgi ve kabiliyeti, şevki ve kudreti, Feyzi ve aşkı, kulluk bilincini başlayan ancak O'dur; Zirâ Zâhir ve Bâtın var olan O'dur. Ey öğüt! Malumdurki, doğru bilgi olmadan bir şeyin değeri anlaşılamaz; ihtiyaç sahibi olunmadan, talep edilen şeyin sureti âşikâr olmaz. Bir şeyin hakikatini öğrenmek, o şey hakkındaki gaflet hâlinden kurtulmaktır. Zirâ, en büyük gaflet perdesi olan karanlık bilgisizliktir. Nitekim, "İnsanlardan pek çoğu ayetlerimizden (işaretlerimizden) gafildir." (Yunus 10/92) Gaflete dalanlardan bir kısmı şekle bakıp, mânâdan yana aldanmıştır; O şeyin suretini görür ve lâkin, hakikatini görmezler. Bu tip gafletta kalanların sıfatları, tembellik, bilgisizlik ve beşeri hazlardan öte yandan bilgi sahibi olanlardan bir kısmı bilgiyi, kendi iddialarını öne çıkarmak için kullandıklarında ayrılığa düşerler. Hikmetten yana gafil olanlar, mânânın ve tevhidin özüne ters düştüklerinden, halkın önünde birbirleriyle kavgaederler. Böylelerinin taklitte kalan "imânları onlara fayda vermez." (Mümin 40/85) Bunlar bilgiyle aldanıp, kibirlenen kullardır. Halkın bir kısmı da, vesvese veren hakikat dışı şeylere inanarak gaflette kalmışlardır. Hakikatini müdrik olmadığı şeyde ayrılığa ve çatışmaya

düşmek, iddia olduğunun hâlini göstermek için yeterli misâldir. Kaldıki, "ayrılığa düştükleri şeyler hakkında Rabbin kıyamet günü hükmünü bildirecektir." [Yunus 10/93] Gafletedüşenlerin, sırlarındaki cevherden mahrum kalmaları, tadılan azabın boyutlarını göstermir. Hakka vuslattan yana mahrumiyeti tadanlardan her birinin beklentisine göre patlatırdıkları her iddia, şüphe ve vesvese, her tutku ve kuruntu özâbı besleyen ateştir. Gaflete dalıp, hakkı terketmek, mânâdan yana daşılıp gitmek demektirki, Hakkın gazabından Hakkın rahmetine sığınırız. Ey dost! İnsan denilen varlığın sureti Hakk olarak yaratılmış olması, Hakkın sıfatlarıyla âlemde varlık bulmasıdır. Rabbinin ulvî sıfatlarıyla beliren insan, duyma, görme, kudret, bilgi, irade, hayat ve irade gibi hakkanî sıfatların asılını nefsine malederince, gaflete düşerek, fânî benliğine Hakkın gayri bir varlık vehmeder; Varlıkta beliren her bilinç kendini benlikle tanımlar. Ne zamanki nefsinde tecellî eden sıfatların Hakka ait olduğunu idrâk eder, ancak o zaman Hakkın tecellisine nefsinde şâhid olur. İçâlemde ve dışâlemde izhar olunan varlığın, Hakkın varlığı olduğuna bizzât ikrâ olur. İşte gaflet hâli olarak ifade edilen bu zulmet ve idrâksizlik perdesi kalktığında, kişinin mânâyı hayret ve şaşkınlıkla karşılamasıyla karşılaştırıldığında, Lütfu ilâhi ile nûr perdelerinden birinin daha kalkmasıyla beliren örfün keşfindeki tad ve huzur bir değildir. Zirâ her bir kendiliğindeki kesafete ve letâfete göre mânevî rızkdan nasiblenir. Daha önce hiç göremediği bir sırrın açılımı, daha önce nasib olmamış bir sâlihamelin gerçekleşmesi, Rabbin kullarını rahmetle teşvikidir. Elbette niyeti teyid eden gayret kuldan, keşfe yolaçan başarı Allahtandır.

Ey dost! Her ilâhi isim ve sıfat nûrunun tecellisi, kulun nefsindeki cevhere ulaşmasının vesilesidir. Nitekim bu mânâyı ifade etmek üzere, yeni doğan çocuğa altıntakma geleneği, yavrunun özdeki cevhere ve kemâle ermesi maksadıyladır. Zirâ tabiattaki en nâdir, saf ve değerli cevherin timsali altındır, kendindeki hakkanî sırra kavuşan insanda, Hakkın mazharı olan insanı kâmil olarak altın değerindedir. Şu farkla ki, suflî ~~âlem~~ âlemdeki altın cevherinin, ulvî âlemdeki karşılığı Rahmanî nefestir. Hakkın onda tecellî ettiği insanı kâmilin nefsi ile, tabiatın onda hükmünü sürdürdüğü kişinin nefsi bir olmadığı gibi, kulluklarındaki edeb, ahlâk ve ilmin boyutları da birdeğildir. Nitekim "Nefsini arındıran kurtulmuştur" [Şems 91/9] yüce ayeti bu hakikati bildirir.